MIRCEA ELIADE

•

PROZĂ FANTASTICĂ

III

LA UMBRA UNUI CRIN

PROZĂ FANTASTICĂ

I
DOMNIŞOARA CHRISTINA

II
PE STRADA MÂNTULEASA

III
LA UMBRA UNUI CRIN

MIRCEA ELIADE

•

PROZĂ FANTASTICĂ

III

LA UMBRA UNUI CRIN

Ediție și postfață
de
Eugen Simion

Editura MOLDOVA

ISBN: 973 9146-26-0
973 9146-30-9 (volumul III)

LES TROIS GRÂCES

—Este curios că s-a gândit la asta... Că ultimele lui cuvinte au fost astea: *Les trois Grâces*...

Aproape 39 de ani. De fapt, 39 de ani fără trei săptămâni. La câțiva kilometri de Vevey, în pădure. Dacă nu l-ar fi trezit lătratul câinelui, ar fi trecut pe lângă ele fără să le vadă. Probabil că încerca din nou —pentru a câta oară? —să găsească rima. Se încăpățânase să păstreze întreg numele latinesc: *Euphorbia moldovica id est impudica*... A întors speriat capul; un câine mare, negru se îndrepta spre el, pe pietriș și în fund, pe jumătate ascunse sub sălcii și brazi, cele trei vile. Așa cum nu mai văzuse până atunci. Păreau izolate și totuși comunicau între ele; dar nu înțelegea cum. Le privea fascinat, nemaiîndrăznind să le privească. (Câteva luni după aceea, Sidonia i-a spus, stăpânindu-și anevoie enervarea: „Știu, este pur și simplu un tic; dar, dacă ai avea puțină voință... Pentru că, iartă-mă că ți-o repet, pentru cel care te privește..." „Dar nu clipesc întotdeauna, a întrerupt-o zâmbind. Când mă interesează ceva, un tablou, un peisagiu, o floare..." „Nu vorbeam de flori, reluă Sidonia. Este meseria ta..." Poate că atunci, în acea clipă, a înțeles. Cuvintele acelea, „meseria", „este meseria ta", i-au fost de-ajuns. A ridicat din umeri. „Înainte de toate, pentru mine, botanica este o pasiune; în al doilea rând, este o știință foarte precisă... În orice caz, te asigur, ticul, dacă se poate numi așa, nu-mi aparține. Nu aparține poetului, și nici naturalistului...")

—Da, este într-adevăr curios, vorbi Hagi Pavel. Vreau să spun că și-a amintit de ele tocmai atunci, când... Se întrerupse brusc, încercând să-și înăbușe un suspin: Dumnezeu să-l ierte! adăugă coborând glasul.

Apoi întinse mâna și apucă paharul cu vin.

—*Les trois Grâces,* repetă absent Zalomit. *Les trois Grâces!...*

Ce casă de vis! Să poți lucra aici o vară întreagă, să nu faci altceva decât să scrii!... Dar îl exaspera câinele. Se învârtea în jurul lui, la câțiva metri, lătrând tot mai strident, neîndrăznind să-l privească și totuși cu capul necontenit îndreptat, amenințător către el. Îi strigă în glumă: „Potaie!" încercând să-l îmblânzească. Atunci dădu cu ochii de tăblița de aramă și citi: *Les trois Grâces.* „Evident! Acum înțeleg!" șopti.

—Dar, în fond, de ce este vorba? întrebă Nicoleanu. Ce-a vrut să spună?

Hagi Pavel își îndreptă privirile spre Zalomit și zâmbi trist.

—Tinerețe, spune, amintiri din tinerețe. De când eram toți trei la studii, în Elveția.

Își duse stângaci mâna la ochi și începu să se frece. Apoi, cu un oftat, își umplu din nou paharul.

—Eu le-am descoperit întâi, începu Zalomit, Dar în ziua următoare i-am adus și pe ei să le admire. *Les trois Grâces.* Într-adevăr, nu li se potrivea alt nume. Căci, deși erau trei, alcătuiau o unitate, dacă înțelegi ce vreau să spun. Le-a plăcut și lor, firește, dar eu eram pur și simplu îndrăgostit, de fiecare în parte și de toate trei laolaltă. *Veneam să le văd în fiecare duminică. Am venit o dată, toți* trei, pe ninsoare. Zăpada era deja de câteva palme, dar ningea întruna și printre brazi, după ce se aprinseseră luminile înăuntru, căci eram în ianuarie și se întuneca repede, printre brazi parcă ne-am fi aflat deodată într-un basm norvegian cu zâne.

—Am mai fost și altă dată pe zăpadă, îl întrerupse Hagi Pavel. Dar n-a mai fost așa frumos.

Zalomit clătină din cap.

—Nu, te înșeli. Pe zăpadă n-am fost decât o singură dată, în duminica aceea din ianuarie, în 1929 sau 1930.

Hagi Pavel îl privi curios.

—În nici un caz n-a putut fi în 1929, pentru că nu mă instalasem încă la Geneva. Și nici în 1930 n-a putut fi, pentru că vacanța aceea de iarnă o petrecusem în țară.

—Poate că nu vorbiți de același lucru, interveni Nicoleanu. După câțiva ani... amintirile știți și dumneavoastră...

—Dar *Les trois Grâces* sunt mai mult decât amintiri din tinerețe, îl întrerupse Zalomit. Cel puțin pentru mine. Publicasem o plachetă de versuri, cu banii mei bineînțeles. Fără nici un succes, de altfel. Lucram în vara aceea la un alt volum, mult mai pretențios. Eram pur și simplu entuziasmat de Paul Valéry... Când le-am descoperit acolo,

ascunse sub sălcii şi brazi, mi-am spus: Să poţi scrie aici, o vară întreagă, singur, neştiut de nimeni...

Hagi Pavel se întoarse spre el, încruntându-se.

—Aflasem şi numele arhitectului, continuă Zalomit, şi l-am ţinut minte multă vreme, poate zece, cincisprezece ani. Dar, cu toată admiraţia mea, l-am uitat. Aşa cum am uitat, de altfel, atâtea altele, adăugă încercând să zâmbească.

Hagi Pavel ridică de mai multe ori din umeri.

—Nu prea înţeleg la ce faci aluzie, spuse.

—În orice caz, e curios că astea au fost ultimele lui cuvinte, spuse Nicoleanu: *Les trois Grâces*.

—Cât se poate de curios, reluă Hagi Pavel. Fiecare dintre noi am avut multe aventuri în tinereţe; pe unele le-am uitat, de altele ne amintim doar pe jumătate. Ce l-o fi făcut pe Aurelian să-şi aducă aminte tocmai de *Les trois Grâces*? Poate pentru că, după atâţia ani, ne aflam din nou împreună, noi, cei trei, care ne împrietenisem în timpul studiilor la Geneva. Dar aveam atâtea alte amintiri comune din Elveţia! De ce şi-o fi adus aminte de *Les trois Grâces*? Mai ales că, la drept vorbind, aşa cum căzuserăm de acord cu toţii, nu numai noi trei, ci şi alţi colegi de-ai noştri, numai două din ele erau propriu-zis grase. Yvonne era mai mult sau mai puţin aşa cum trebuia să fie o elveţiană de douăzeci şi cinci de ani.

Zalomit schimbă brusc poziţia scaunului şi-şi încrucişă braţele pe masă.

—Cred că vorbim de două lucruri cu totul deosebite, care n-au nimic de-a face unul cu altul. Eu îţi vorbeam de cele trei vile de lângă Vevey, care se numeau *Les trois Grâces*, şi prin faţa cărora ne-am plimbat de atâtea ori; o dată într-o duminică din ianuarie şi pe ninsoare.

—Acum, că te ascult, începu gânditor Hagi Pavel, parcă mi-aş aduce aminte de nişte pitici în curte şi un bazin zmălţuit, albastru.

Zalomit ridică plictisit din umeri.

—Nu. Confunzi cu alte vile şi căsuţe. *Les trois Grâces* n-aveau pitici şi nici bazin.

—Poate confunzi, spuse Hagi Pavel. Dar sper că îţi mai aduci aminte de Yvonne şi de Henriette şi de o a treia fată, îmi scapă acum numele, cu care ne-am avut noi bine, iar unii din noi chiar foarte bine, aproape doi ani de zile... Ţie îţi plăcea la început de Yvonne, dar nu cred că a fost o mare pasiune...

—Da, Yvonne... Evident, îmi aduc aminte numele. Dar n-aş şti să-ţi spun cum arăta... Iar despre celelalte două...

—Henriette era destul de grasă, dar era, cum spuneam noi atunci, dată dracului, avea pe vino încoace. Şi era deşteaptă foc. Ţii minte cum te tachina când ne întâlneam cu toţii - noi trei, şi ele trei - la *Café des Vosges?* Întâi striga grupului întreg: *Vive la Roumanie!* Apoi îţi căuta privirile şi adăuga: *Vivent les alliés!*

Zalomit ridică din nou din umeri zâmbind trist, intimidat.

—Îmi pare rău, îmi pare foarte rău, dar nu-mi mai aduc aminte.

—Bine, înţeleg, *continuă* Hagi Pavel. Tu erai pasionat de poezie şi de flori. Vedeai lumea altfel decât o vedeam noi! Şi apoi, adăugă după o scurtă pauză, au trecut aproape patruzeci de ani.

—Dar n-am uitat nici pădurea de lângă Vevey, nici *Les trois Grâces*, deşi, îţi mărturisesc, nu m-am mai gândit la anumite întâmplări din tinereţea mea de vreo douăzeci şi cinci de ani.

Tăcură toţi, încurcaţi, evitând să se privească. Târziu, Hagi Pavel apucă brusc a doua sticlă şi umplu paharele, cu mare grijă, ca şi cum i-ar fi fost frică să nu-i tremure mâna.

—*À propos de Yvonne*, începu. Mai ţii minte cum le numea Aurelian la început? Le spunea: *Deux ou trois Grasses...*

Zalomit îl privi din nou cu mare atenţie apoi zâmbi.

—Asta n-o putea spune atunci, pentru că în anii aceia încă nu se tradusese în franţuzeşte cartea lui Aldous Huxley, *Two or Three Graces*. Dacă a spus-o, a spus-o mai târziu...

—Bine, bine, îl întrerupse Nicoleanu. Ştim cu toţii că memoria este aşa cum sunt toate celelalte funcţiuni şi facultăţi: aproximativă şi perisabilă. Dar, ca să revenim la ultimele cuvinte ale lui Aurelian Tătaru, ce credeţi că a vrut să spună?...

—Dumnezeu să-l ierte! murmură Hagi Pavel. Poate faptul că eram toţi trei împreună, că ne reîntâlnisem toţi trei după atâţia ani, şi tocmai aici în munţi, ca pe vremuri, când urcam spre Chamonix.

—Partea asta a Carpaţilor nu prea seamănă cu Elveţia alpină, vorbi absent Zalomit. Dacă a vrut să ne spună ceva, a vrut probabil să ne spună: „Îmi dau seama că sunt pierdut, dar nu mi-e frică, şi nici vouă să nu vă fie frică de moarte". Şi poate a vrut să ne spună că moartea este o împlinire, o perfectă integrare a tuturor facultăţilor înalte cu care am fost dăruiţi. Şi n-a găsit, pe loc, o altă imagine, sau poate n-a mai avut destule puteri să vorbească, şi deschizând ochii şi văzându-ne pe amândoi acolo, lângă el, şi-a adus aminte de perfecta armonie a celor trei vile, separate şi totuşi formând un singur corp arhitectonic, şi ne-a evocat imaginea asta: *Les trois Grâces...*

Bine, tu eşti poet, îl întrerupse Hagi Pavel. Tu vezi lucruri pe care noi ceilalţi...

Zalomit îl privi câteva clipe adânc, încruntat, apoi figura i se lumină deodată şi zâmbi.

—Dacă vrei să ştii, află că nu mai sunt de mult poet. Din după-amiaza aceea de iulie, când am dat prima oară cu ochii de *Les trois Grâces*, n-am mai încercat să scriu un singur vers. Am rămas ce trebuia să fiu de la început: un botanist. Nici o poetică din lume nu atinge perfecţiunea şi semnificaţia celei mai timide flori... Se ridică brusc şi le întinse mâna: Şi acuma, am să vă rog să mă iertaţi dacă vă las. Mă urc sus, la mine în cameră, să mă întind. M-a ajuns oboseala...

*

Tresări auzind paşi pe cărare, şi întoarse repede capul. La început nu-l recunoscu, cu bascul îndesat mult pe frunte şi cu mantaua de ploaie pe umeri.

—Vasăzică, nici dumitale nu ţi-e somn, spuse Nicoleanu apropiindu-se.

Se aşeză lângă el, în iarbă, înfăşurându-şi cu grijă mantaua în jurul genunchilor.

—Chiar în miezul verii, adăugă, nopţile aici, la munte, sunt întotdeauna reci. Să fii cu mare băgare de seamă...

—Sunt obişnuit, vorbi Zalomit fără să-l privească. Aria mea de specializare e flora Carpaţilor. Câtă a mai rămas, adăugă parcă mai mult pentru sine.

—Te-ai oprit să te odihneşti chiar aici, la câţiva metri de locul unde...

—Cât să fie ceasul? îl întrerupse Zalomit, întorcând brusc capul către el. Mi-am lăsat ceasornicul pe măsuţa de noapte...

—Nu poate fi mai mult de trei. Într-un ceas răsare soarele.

—Deci, n-au trecut decât vreo douăsprezece, treisprezece ore... Mi-e peste putinţă să înţeleg cum s-a întâmplat, reluă după câteva clipe.

Nicoleanu îşi strânse şi mai mult, cu înfrigurare, mantaua în jurul corpului.

—Nici eu nu înţeleg, spuse. Când v-am auzit strigând şi am sosit în goană, doar două, trei minute mai târziu, nu-mi venea să cred ochilor. Numai un copil nepriceput, de la oraş, care ar fi urcat prima oară pe munte, sau cineva care şi-ar fi pierdut brusc cunoştinţa, ar fi putut aluneca şi ar fi căzut, rostogolindu-se, douăzeci, douăzeci şi

cinci de metri, fără să încerce să se apuce de vreo rădăcină, sau de vreun smoc de iarbă înaltă, sau chiar de pietre...

—Poate şi-a pierdut cunoştinţa... Sau poate o fi avut o criză cardiacă sau altceva... Cred că asta se va putea afla...

—S-ar putea afla, îl întrerupse Nicoleanu, dacă autopsia va fi făcută la timp şi de cine trebuie...

—Îl cunoşteai de mult? întrebă Zalomit întorcând din nou capul către el.

—Bine, nu l-am cunoscut decât în ultimii trei, patru ani. Evident, îl întâlnisem de câteva ori, mai înainte. Cum însă nu aveam aceeaşi specialitate sau, mai precis, *el* nu o mai avea, nu am avut nici prilejul atunci, prin anii 1960 - 65 să ne întâlnim mai des şi să ne cunoaştem.

—De ce spuneai că nu mai avea aceeaşi specialitate? întrebă Zalomit.

Nicoleanu prelungea încurcat tăcerea, tot încercând să-şi potrivească mantaua. În cele din urmă se ridică în picioare, căută mânecile mantalei, o îmbrăcă şi îşi încheie nasturii până sus.

—De când nu v-aţi mai văzut? întrebă într-un târziu.

—În ultima vreme ne întâlneam destul de rar, la câţiva ani o dată. Dar păstram legătura, prin prieteni comuni, prin colegi; ne scriam mai rar, căci eram amândoi foarte prinşi, fiecare cu treburile şi răspunderile noastre. Şi, totuşi, când a aflat de la Hagi Pavel că voi veni în a doua jumătate a lui iunie, la Poiana-Dornei, mi-a scris, propunându-mi să petrecem câteva zile împreună, toţi trei, aici, la cabană... Dar de ce întrebi?

Nicoleanu îşi freca încurcat mâinile.

—Vroiam să ştiu dacă erai la curent cu cercetările lui, mai precis, cu descoperirile lui de acum vreo zece, unsprezece ani, când mulţi dintre noi, cei care ne specializam în biologia medicală, credeam că doctorul Tătaru descoperise, sau era pe cale de a descoperi, tratamentul cancerului.

—De asta auzisem mai demult. Şi chiar am discutat câte ceva. Mai precis, îl întrebam eu, şi deşi paralizat de modestia lui proverbială, Aurelian mi-a mărturisit o dată că dacă nu va fi împiedicat de împrejurări, în cel mult doi, trei ani, mortalitatea provocată de cancer va fi inferioară celei provocate de tuberculoză sau de sifilis.

—Da, e adevărat. Asta se ştia de mult; se ştia că într-o zi problema cancerului va fi rezolvată, aşa cum a fost rezolvată, bunăoară, problema ciumei şi a turbării. Dar nu ştiu dacă doctorul

Tătaru a intrat în amănunte.

—Nu cred. Spunea doar că experiențele sunt cât se poate de încurajatoare...

—Multe experiențe au fost încurajatoare, reluă Nicoleanu, și nu au dus la nici un rezultat. Experiențele doctorului Tătaru, care ne fascinaseră pe noi acum vreo doisprezece - treisprezece ani, erau de un alt ordin; presupuneau o metodologie revoluționară, care nu avea nimic de-a face cu tot ce se încercase până atunci în tratamentul științific al cancerului. E drept, cum se obișnuiește în asemenea împrejurări, secretul trebuia păstrat până când rezultatele pozitive vor fi fost verificate în ceea ce unii numesc serii minimale, adică în cel puțin trei sau cinci clinici. Așa că, pe atunci, nimeni dintre noi nu știa în ce constau experiențele. Dar aflasem ceva despre presupozițiile lor metodologice. Și, când, în ultimii doi, trei ani, am început să ne împrietenim, doctorul Tătaru mi-a mai spus ceva evident, nu totul, dar destul ca să înțeleg că ce aflasem noi nu erau zvonuri, cum s-a susținut mai târziu... Pentru că mai târziu s-a susținut...

Se întrerupse, ca și cum i-ar fi fost frică să încheie fraza, și tăcu câtva timp încurcat.

—În sfârșit, acum se poate spune, reîncepu brusc, pentru că, pe de o parte, Aurelian Tătaru nu mai este, iar pe de altă parte, pentru că s-ar părea, în chestiunile acestea nu se știe niciodată sigur ce e adevărat și ce e zvon sau propagandă, s-ar părea că experiențe similare au loc în laboratoarele din Rusia și din Statele Unite. Pe scurt, ideea doctorului Tătaru era aceasta: cancerul este provocat de o proliferare excesivă și anarhică a celulelor unui țesut sau ale unui organ. Procesul fiziologic e paradoxal, chiar contradictoriu. Pentru că fenomenul de multiplicare vertiginoasă a celulelor indică o pulsiune pozitivă, și anume regenerarea țesutului sau organului respectiv. În sine, apariția unui neoplasm, proliferarea masivă a celulelor, ar trebui să conducă la regenerarea totală a țesutului și, în cele din urmă, la regenerarea, adică la întinerirea, corpului întreg. Dar această pulsiune organică pozitivă este anulată de ritmul demential al proliferării celulelor și de caracterul anarhic, haotic, al construcțiilor micro și macrocelulare, s-ar spune că avem de-a face cu o tendință de creație devenită brusc amnezică, un proces fiziologic „ateleologic", amputat de intenționalitate, și care „creează" în neștire și la întâmplare, fără scop, fără plan, fără structură...

—Extraordinar! exclamă Zalomit. Pur și simplu extraordinar! Cât i-ar fi plăcut lui Goethe această interpretare a neoplasmului, ca o

reacție haotică și lipsită de sens!... Și dacă ar fi citit-o, cât i-ar fi plăcut lui Aurelian *Morfologia plantelor* a lui Goethe! N-am să-mi iert niciodată că n-am insistat, că nu l-am rugat mai insistent să-mi vorbească despre experiențele lui!...

—Poate că n-ar fi spus mai mult, reluă Nicoleanu. Suferea, cum am îndrăznit să-i spun o dată, suferea de o modestie aproape patologică.

—Și atunci, ce s-a întâmplat? Căci n-am auzit vorbindu-se despre descoperirea tratamentului, și nici el, când ne întâlneam, nu mai pomenea nimic de experiențele acelea atât de promițătoare.

Nicoleanu oftă adânc și întinse brațul spre vale, ca și cum ar fi vrut să-i arate ceva, apoi se răzgândi și-și așeză cuminte palma pe genunchi.

—Ce s-a întâmplat, nu știu prea bine, nici eu, dar a trebuit să întrerupă experiențele când a fost numit șeful Spitalului din Giulești. L-ai întâlnit cumva în acel an, prin 1960-61?

Zalomit rămase o clipă pe gânduri.

—Nu. Nici în 1960-61, nici în 1962.

—Cei care l-au văzut atunci n-au remarcat nici o amărăciune. Râdea tăcut, cum râdea el întotdeauna. „Ce n-am descoperit eu, au să descopere alții", spunea. Și apoi schimba vorba...

... Evident, era fatal: ar fi trebuit să înțeleg asta de mult. Cu experiența mea, ar fi trebuit. Proiectul atlasului regional, trei monografii gata de tipar, și tot ce a urmat: zâmbetul lui Ursache, dând cu ochii de Catastrofa-Trei-Ierarhi, dar mai ales tăcerea lor când a luat cuvântul Imaculata-Concepțiune... Își simți tot sângele adunat în obraji și se trezi, brusc, întorcându-se cu tot corpul spre Nicoleanu.

—Dar, în fond, cum înțelegea Aurelian să rectifice procesul de proliferare a celulelor? În ce constau experiențele lui?

—Pe cât pot reconstitui din cele știute de mine și auzite de la el, Tătaru spera să pună la punct o soluție organică, sau un ser, nu pot preciza mai mult, o soluție care, injectată în zona unde se declarase proliferarea, ar fi produs un fenomen, cum îi spuneam noi, în glumă, de „anamneză", de „trezire" a instinctului teleologic, prezent în orice microorganism. Evident, astea sunt doar metafore. Ce credea el că era pe cale să descopere era un agent de restructurare a pulsiunii organice. O dată mi-a spus: „În fond, descoperirea va fi utilizată mai mult în medicina întineririi decât în vindecarea cancerului. Pentru că, spunea, într-o generație, două, cancerul va dispărea ca flagel social, dar cu flagelul degenerării celulare și a îmbătrânirii mai avem de furcă"...

—Un fenomen de anamneză a instinctului teleologic prezent în orice microorganism, repetă Zalomit, pronunțând rar, sacadat, cuvintele. Dacă a înțeles asta, a înțeles tot... Cu un gest scurt, se ridică în picioare:

—Mi se pare că visez. Tot ce s-a întâmplat de ieri după-amiază mi se pare ireal...

—Și mie, spuse Nicoleanu ridicându-se cu oarecare greutate. Nu pot crede că s-a împiedicat și a alunecat douăzeci și cinci de metri pe povârniș, căci nici măcar nu e prăpastie...

—Mi se pare ireal, continuă Zalomit plecându-și capul, ireal că, după ce-am urmărit cu ochii, o bucată de vreme, mașina ambulanței, cu trupul lui Aurelian Tătaru, ne-am întors la cabană, și Dadu Hagi Pavel, a comandat două sticle cu vin... Mi-e peste putință să cred că *așa* a fost, că *asta* s-a întâmplat cu adevărat.

*

Îl trezi Hagi Pavel când, i se părea, abia adormise.

—Îmbracă-te repede, îi spuse. Au venit la anchetă. *Au fond, mon vieux, nous sommes suspects*, adăugă în șoaptă.

Ajuns în curte, l-a orbit lumina dimineții de vară. Erau toți strânși în jurul unui tânăr brun, încruntat, gesticulând cu un carnet în mâna stângă.

—Tovarășul profesor Filip Zalomit? îl întrebă. Ați sosit alaltăieri seara, cu o mașină a laboratorului de fiziologie botanică, de la Poiana-Dornei. Doctorul Aurelian Tătaru vă aștepta pe terasă, împreună cu tovarășul inginer Hagi Pavel și tovarășul doctor Nicoleanu. Așa e?

—Așa, spuse Zalomit, neîndrăznind să-și privească tovarășii.

—Atunci putem porni. Și ca să câștigăm timp, luăm camioneta.

—Tovarășe Ciubotariu, interveni Hagi Pavel, e foarte aproape, nu e mai mult de un kilometru...

—Ca să câștigăm timp, repetă Ciubotariu.

După ce au coborât din camionetă, tuși de câteva ori și începu cu oarecare solemnitate:

—Ca să nu fie nici o confuzie, vă rog să nu mai vorbiți între dumneavoastră și să-mi arătați cum ați pornit pe cărarea aceasta ieri, 22 iunie, pe la ceasurile două, două și jumătate după amiază. Ați spus în declarații că doctorul Aurelian Tătaru pornise repede înainte, adică se depărtase de dumneavoastră. Cam la câți metri? întrebă

întorcându-se spre Nicoleanu.

—Greu de precizat. Poate patruzeci, cincizeci de metri. În nici un caz nu mai mult de o sută de metri. Dar din cauza arborilor nu-l mai vedeam.

—Nu l-a mai văzut nici unul dintre dumneavoastră? întrebă Ciubotariu rotindu-şi privirile de la unul la altul.

—Nu.

—Vasăzică, nu l-aţi mai văzut, încheie, şi umezindu-şi degetul întoarse cu grijă o foaie din carnet. Acum, ca să nu fie nici o confuzie, să-mi arătaţi cum mergeaţi, la ce distanţă unul de altul. Spune dumneata, tovarăşe profesor.

—La început umblam unul lângă altul. Apoi, când s-a îngustat cărarea, ne-am înşiruit unul în spatele celuilalt. O bucată de vreme eu eram în faţă, dar apoi...

—Îmi daţi voie, îl întrerupse Ciubotariu. Aşa a fost? se adresa celorlalţi doi. O bucată de vreme dumnealui a umblat în frunte?

—Chiar aşa, spuse Hagi Pavel. Eu rămăsesem un pas, doi în urma lui, dar curând după aceea, să fi trecut cinci, şase minute, Filip, profesorul Zalomit, care, ştiţi, e botanist, s-a oprit în dreptul unei buruieni şi s-a aplecat s-o privească mai de-aproape. Şi atunci am trecut eu înaintea lui urmat de doctorul Nicoleanu.

Ciubotariu îi privi pe rând, întrebându-i din ochi.

—Atunci să mergem, spuse. Umblaţi, pe cât se poate, cam tot aşa cum aţi umblat ieri. Eu rămân la urmă... Şi, vă rog, nu vorbiţi între dumneavoastră.

După vreo zece minute, Nicoleanu părăsi cărarea şi-i spuse:

—Ieri, m-am oprit aici şi le-am spus celorlalţi să nu mă aştepte. Am urcat puţin, printre brazi, cam pe-acolo, arătă întinzând braţul. Înţelegeţi de ce... Eu sunt şi medic şi biolog, adăugă văzând că Ciubotariu îl asculta încruntat.

—Vasăzică, de aceea n-aţi fost de faţă...

—Cred că nici ei n-au fost de faţă...

Ciubotariu deschise din nou carnetul.

—Da, nici ei. Aşa cel puţin au scris, fiecare din ei, în declaraţie. Şi cât timp aţi rămas singur?

—Poate opt, zece minute. Apoi am grăbit pasul, ca să-i ajung...

—Îi puteaţi vedea de departe?

—Nu. Cum vă puteţi da seama şi acum, numai după două, trei minute nu se mai vede nici unul. Cărarea coteşte pe aici de mai multe ori şi se pierde printre brazi...

—Atunci, să ne grăbim, spuse Ciubotariu.

Aproape de liziera pădurii îi aşteptau, tăcuţi, Nicoleanu şi Hagi Pavel.

—Ajunsesem aici, începu Hagi Pavel, când am auzit un strigăt sugrumat şi apoi un fel de zgomot surd, pe care atunci nu l-am putut identifica, zgomot provocat, poate de rostogolirea corpului...

—Şi atunci am pornit-o amândoi în goană, adăugă Zalomit.

Ciubotariu trecu tăcut înainte şi le făcu semn să-l urmeze. Ajunşi în poiană, au grăbit pasul. La vreo sută de metri, îi aştepta un miliţian, fumând plictisit.

—De aici l-am văzut întâi, spuse Hagi Pavel întinzând mâna spre povârniş. Mi s-a părut că geme, dar acum nu mai sunt sigur. În mai puţin de un minut am fost amândoi lângă el. Nu înţelegeam ce se întâmplase, de ce căzuse, dar nu credeam că era prea grav. Ne gândeam cum să-l ridicăm şi să-l transportăm în braţe. Dar când am pus mâna pe el, a închis ochii şi a gemut.

—Aşa a fost? se adresă Ciubotariu lui Zalomit. A gemut?

—A gemut, dar a deschis apoi ochii şi a încercat să zâmbească. Şi pentru că, amândoi, îl întrebaserăm de mai multe ori, în neştire: „Ce s-a întâmplat? Cum ai căzut?", ne-a privit pe amândoi, cu o expresie imposibil de descris, şi a şoptit foarte clar, fără nici o ezitare: *Les trois Grâces...*

—*Les trois Grâces*, repetă Ciubotariu. Aşa aţi scris şi în declaraţii. Dar n-a mai spus nimic altceva, nici înainte, nici după?

—Nimic. Îl priveam amândoi, aşteptând să mai adauge ceva, când mi-am dat seama că murise.

—Murise, adăugă Hagi Pavel.

—De ce eraţi atât de sigur că murise? întrebă Ciubotariu.

—Am făcut amândoi războiul, continuă Hagi Pavel. I-am pus mâna pe inimă, aşa ca o ultimă încercare, pentru că tot nu-mi venea să cred că murise...

—Atunci am ajuns şi eu, interveni Nicoleanu. I-am pus şi eu mâna pe inimă... Nu încăpea nici o îndoială. Murise.

De-abia după ce-au coborât din camionetă au aflat că ancheta nu se încheiase.

—Ca să nu fie nici o confuzie, spuse Ciubotariu, aş vrea să lămuresc încă două, trei amănunte. Să intrăm o clipă la direcţie.

Miliţianul le deschise uşa, apoi o trase după el şi îi lăsă singuri. După ce le arătă scaunele, Ciubotariu se aşeză la birou şi începu să caute în carnet.

—Din declarațiile dumneavoastră scrise reiese că, deși erați atât de buni prieteni, în grup vă întâlneați destul de rar. Cum se face, atunci, că v-ați întâlnit acum pentru prima dată, după foarte mulți ani, și încă aici, la Șeștina, la o cabană de munte? Tovarășul profesor Zalomit spune că, auzind că va fi la Poiana-Dornei, doctorul Tătaru i-a scris, invitându-l să petreacă împreună câteva zile aici, la cabană. Probabil că ați păstrat scrisoarea, adăugă adresându-se lui Zalomit.

Ciubotariu întoarse brusc capul spre Hagi Pavel.

—Și tovarășul inginer? La București vă întâlneați destul de rar, cel puțin așa afirmați în declarația scrisă.

—E adevărat, în *trei* ne întâlneam destul de rar. O vreme îl vedeam mai des pe profesorul Zalomit, când locuiam în același cartier, în Popa Nan. Pe doctorul Tătaru l-am întâlnit, după mulți ani, iarna trecută, dar l-am întâlnit de câteva ori în șir. Atunci i-am vorbit despre complexul care se plănuia la Faraoane, la exact o sută douăzeci de kilometri de aici, unde trebuia să mă instalez pe 15 martie, și Aurelian m-a invitat pentru a doua jumătate a lunii iunie. Mi-a spus, tot atunci, că ne vom găsi din nou împreună, noi cei trei... Proiectul nu era greu de realizat, adăugă zâmbind trist, pentru că întâmplarea a făcut că doi din noi eram holtei, iar al treilea divorțase cu mulți ani în urmă. Eram, cum se spune, disponibili. În timpul vacanțelor de vară ne puteam întâlni oriunde. Trebuia doar ca unul din noi să ia hotărârea și să ne prevină din timp.

—Așa s-a întâmplat și cu mine, spuse Nicoleanu. Doctorul Tătaru m-a prevenit din timp... Eu sunt văduv, adăugă.

*

Auzi un glas necunoscut, chiar în fața ușii.

—Nu e nevoie, am să mă prezint singur.

În clipa următoare ușa se deschise și intră un bărbat între două vârste, blond, înalt, slab, cu părul rar lipit meticulos pe tot craniul. Când se apropie de el, spuse, întinzându-i mâna:

—Emanuil Albini. Secția cercetări și informații.

Apoi se așeză pe scaunul din fața mesei lungi de lemn și-și lăsă privirile să alunece în treacăt, fără interes, pe deasupra cutiilor cu specimene.

—Sunt fosile vegetale sau urme de fosile, spuse Zalomit zâmbind. Majoritatea, ferigi și conifere din paleozoic.

Albini îl privi curios, parcă s-ar fi trudit să ghicească ce intenții

încerca să camufleze terminologia, nici elementară, nici savantă.

—Vă interesează atât de mult? întrebă hotărându-se brusc să-şi aşeze servieta lângă el, pe podea, rezemând-o de piciorul scaunului.

—Paleobotanica? zâmbi Zalomit. Paleobotanica interesează în primul rând pe botaniştii detectivi, şi eu mă număr printre botaniştii poeţi. Dar mă interesează flora carpatică, şi deci...

—De ce n-aţi mai publicat versuri, tovarăşe profesor? îl întrerupse blând Albini.

Încurcat, pentru că ştia că roşise, Zalomit îşi apropie scaunul de masă.

—Nu-mi închipuiam că, după patruzeci de ani, îşi va mai aduce cineva aminte...

—*Maculatele corole*, de Filip Zalomit... Am citit-o în liceu. Şi cred că de atunci am recitit-o de cel puţin cinci ori...

—Aproape că nu-mi vine să cred, spuse Zalomit tot mai turburat, simţind cum îi zvâcneşte sângele în obraji. Versuri de adolescent, palide şi anodine, ecouri din Ion Barbu şi Valéry...

—Şi din Dan Bota, şi din alţii. Dar nu sunt palide, nici anodine. Altminteri, nu le-aş fi recitit de atâtea ori... Am tot căutat prin revistele timpului, dar n-am întâlnit numele de Filip Zalomit. Poate aţi publicat sub pseudonim?

—Nu. N-am mai publicat nimic... De fapt, n-am mai scris de-atunci, din vara aceea.

—Am scris şi eu versuri, începu Albini cu un glas curios, depărtat. Scriam şi publicam încă din liceu. Am publicat sub cinci pseudonime, adăugă zâmbind visător. Dar nu mai scriu de mult versuri. Cum spuneaţi săptămâna trecută la cabană, am rămas ce trebuia să fiu de la început: cercetător...

O clipă îl privi fix, adânc, în ochi, apoi căută grăbit în buzunarul de la piept şi scoase un pachet de ţigări.

—Dumneavoastră ştiu că nu fumaţi. Şi îmi închipui că fumul ţigărilor englezeşti nu dăunează fosilelor vegetale...

—Nu, spuse Zalomit, întinzându-i o farfurie de lut ars. Sunt obişnuite...

Albini râse scurt, învârtindu-şi bricheta între degete.

—Dar să ştiţi că nu aveţi dreptate cu *Deux ou trois grasses*, începu după ce-şi aprinse ţigarea. Într-o scrisoare din ianuarie 1930, iată ce scriaţi lui Aurelian Tătaru. Am aici fotocopia.

Deschise servieta şi scoase un dosar cu marginile uşor decolorate.

—Dar mai bine s-o citiţi dumneavoastră, adăugă întinzându-i-o.

După câtva timp, Zalomit îşi dădu seama că urmăreşte rândurile

fără să înțeleagă ce citește. „În fond, suntem amândoi suspecți. Nu eram decât noi doi de față. Dar nu trebuie să-mi fie frică. De fapt, nu mi-e frică. Din fericire, am trecut de șaizeci de ani și, ca orice intelectual care a trecut de șaizeci de ani, sunt vulnerabil. La prima lovitură, de orice fel, mă prăbușesc. Infarct, anevrism, congestie cerebrală și câte altele ar mai fi. Din fericire, nu mai sunt tânăr. N-au ce să-mi facă..."

—V-ați convins, deci, că tovarășul inginer Hagi Pavel avea dreptate, spuse târziu Albini. Memoria, această înaltă și permanentă trădare... Dacă aș renunța la cuvântul „permanență", ar putea figura ca un început de poem. „Memoria, această înaltă trădare..."

—Da, șopti Zalomit, încercând să se trezească. Ar putea... Ar fi un vers frumos...

—Îmi pare însă rău, continuă Albini, că trebuie să infirm ambele ipoteze, și a dumneavoastră și a inginerului Hagi Pavel. Ultimele cuvinte ale doctorului Tătaru nu aveau nimic de-a face cu amintirile dumneavoastră din studenție. Nu se refereau nici la cele trei vile din Vevey, nici la... *les trois grasses*...

—E adevărat? exclamă Zalomit. Erau totuși...

—În hârtiile doctorului Tătaru, îl întrerupse Albini, s-au găsit referințe precise. *Les trois Grâces* erau, de data aceasta, trei paciente de la spitalul Brancovici, unde doctorul Tătaru începuse, în 1960, experimentarea serului.

—Dar atunci?... începu emoționat Zalomit.

—Am aflat asta de la doctorul Căpățână, chirurgul cu care lucra Tătaru atunci, în 1959-1960, la Brancovici. Și mi le-au confirmat și alți martori: doctorul Huțan, colaboratorul cel mai apropiat al lui Aurelian Tătaru, două infirmiere, prof. dr. Nedelcu, șeful Secției de oncologie.

Se întrerupse și-l privi câteva clipe absent, apoi își îndreptă privirile spre fereastră.

—Din câte am înțeles de la doctorul Nicoleanu, reluă, nu erați la curent cu cercetările lui Aurelian Tătaru. Dar acum știți despre ce era vorba: un tratament care trebuia să înlocuiască atât razele, cât și intervențiile chirurgicale. *Trebuia* să le înlocuiască, dar serul nu fusese încă suficient experimentat, și doctorul Tătaru nu îndrăznea să se opună nici razelor, nici operațiilor. În aprilie 1960, prof. dr. Nedelcu a izolat, într-o aripă a spitalului, trei paciente de curând operate. Le-a pus, cu alte cuvinte, la dispoziția doctorului Tătaru și a colaboratorilor săi. Printr-o întâmplare care pe noi, poeții, și chiar foștii poeți, nu ne surprinde prea mult, aceste paciente, în vârstă de

cincizeci şi opt, şaizeci şi şaizeci şi cinci de ani, se numeau... Căută în dosar, alese o foaie şi începu să citească: „Se numeau Aglae Irimescu, Frusinel Chiperii şi Italia Gâldău. Când doctorul Tătaru a citit fişele, a exclamat, spune dr. Huţan, a exclamat: *Les trois Grâces!* Cele trei Graţii, doctore: Aglae, Euphrosyne şi, desigur, Thalia, pentru că «Italia» e o greşeală de tipar..." În paranteză fie spus, nu era o greşeală: prenumele acestei femei era într-adevăr Italia. Aşa că avem de-a face, de fapt, cu două sau trei Graţii... De ce nu mai clipiţi, tovarăşe profesor? îl întrebă după câtva timp. Să nu vă facă rău...

—Mi se pare de necrezut, şopti Zalomit, şi începu să-şi frece ochii.

—Tot ce a urmat pare de necrezut, continuă Albini. Pentru că, spun toate rapoartele, rezultatele erau cât se poate de bune, întreceau, preciza doctor Huţan, chiar cele mai optimiste aşteptări. Şi, cu toate acestea, tratamentul a fost întrerupt după vreo trei săptămâni, exact, după douăzeci şi două de zile. Iar doctorul Tătaru a fost numit directorul Spitalului din Giuleşti, care abia se inaugurase.

—Dar de ce? întrebă Zalomit coborând glasul şi apropiindu-şi din nou scaunul de masă.

Albini îşi stinse încet ţigarea în farfuria de lut ars.

—Pentru că anumiţi oameni n-au imaginaţie... Când vom accepta să folosim *masiv* imaginaţia, adăugă rostind rar cuvintele, revoluţia va triumfa pretutindeni, de la un capăt la altul al planetei... Întreruperea experienţelor se datoreşte lipsei de imaginaţie a şefului prof. dr. docent Nedelcu, şi a lipsei de imaginaţie a celor care s-au lăsat influenţaţi de anxietatea lui. Tuturora le-a fost teamă că succesul tratamentului ar putea provoca o recrudescenţă a obscurantismului religios...

—Nu prea înţeleg, şopti Zalomit.

—Într-un raport adresat cadrelor, profesorul Nedelcu scria că Aurelian Tătaru, făcea glume, dar şi aluzii de natură religioasă. Cita chiar exemple. Bunăoară, doctorul Tătaru ar fi spus o dată, într-un grup de medici, că în Paradis, Adam şi Eva erau regeneraţi periodic, aşadar întineriţi, prin neoplasm; că numai după ce-a intervenit păcatul originar, corpul omenesc a pierdut secretul regenerării periodice şi deci al tinereţii fără bătrâneţe; iar de-atunci încoace, de câte ori, printr-o bruscă şi stranie anamneză, corpul încearcă să repete procesul, proliferarea oarbă a neoplasmului produce o tumoare malignă...

—Dar asta era numai o glumă sau poate o metaforă! exclamă Zalomit.

—Poate că nu era numai o glumă, dar ce importanță puteau avea metaforele sau comentariile teologice ale doctorului Tătaru, atâta timp cât ele nu încurajau o acțiune contrarevoluționară? Dacă profesorul Nedelcu, și cei de la cadre, ar fi avut imaginație, ar fi înțeles că singurul lucru care conta era rezultatul științific al serului. Dar oamenii fără imaginație se lasă hipnotizați de clișee și lozinci. Obscurantism religios! exclamă Albini înveselindu-se deodată, ca și cum și-ar fi amintit de un calambur reușit. Bineînțeles că superstițiile magice și religioase sunt cât se poate de primejdioase. Chiar savanții ruși n-au șovăit să studieze practicile yogice și șamanice, iar cele mai importante progrese în cercetările de psihometrie și parapsihologie au fost realizate în laboratoarele sovietice...

Se întrerupse și-i căută cu înțeles privirile.

—Noi am pierdut zece ani, reluă târziu. Și șansele de a recupera formula serului sunt minime. Căci după mutarea doctorului Tătaru la Giulești, o parte din laboratorul pe care-l instalase la facultate a trecut la altă secție, rezervele de ser au fost distruse și, culmea ghinionului, doctorul Huțan, crezându-și cariera compromisă din cauza colaborării cu Aurelian Tătaru, și-a ars toate notele personale și și-a schimbat specialitatea. De zece ani se ocupă exclusiv de pediatrie...

Albini își lăsă din nou privirile să alunece alene dincolo de fereastră, spre gardul de lemn de curând vopsit, și mai departe, spre vișinii sfrijiți cu frunza rară, păstrând încă, parcă de milă, câteva vișine pipernicite. Începu să-și caute, absent, bricheta.

—Totuși, îndrăzni Zalomit să rupă tăcerea care se prelungea nefirească, totuși, e absurd ca, pentru câteva glume, un savant excepțional să fie suspect de obscurantism religios...

—Nu e vorba de câteva glume. Din rapoartele pe care le-am citit săptămâna trecută, se poate înțelege că doctorul Tătaru era într-adevăr interesat de problemele teologice. Sau, poate, de o anumită problemă teologică, și anume...

Se întrerupse și-și aprinse brusc țigarea.

—Asta mi se pare greu de crezut, interveni Zalomit. Nu ne întâlneam prea des, dar nu l-am auzit niciodată făcând cea mai mică aluzie la vreo problemă teologică.

—Așa au declarat și doctorul Nicoleanu, și inginerul Hagi Pavel, și alți câțiva cunoscuți. Dar, în 1960, când puneau la punct tratamentul, îi plăcea să facă referințe teologice, mai ales la teologia Vechiului Testament, deși unele din ele erau atât de enigmatice, încât te întrebi ce-ar fi vrut să spună.

Deschise dosarul şi începu să caute.

—Bunăoară, raportează un medic radiolog, Tătaru i-a spus odată, citez: „Mă întreb cum de n-a discutat nimeni până acum cel mai convingător argument în favoarea tezei că păcatul originar a viciat întreaga Fire: anume, că şi animalele pot avea cancer..."

—E curios, totuşi, că niciodată...

—Probabil că după întreruperea experienţelor, nu-l mai interesau problemele teologice. Aşa cum nu ne interesează nici pe noi. De altfel, ca să fiu sincer, acest incident ar fi fost complet uitat dacă n-ar fi intervenit, de foarte curând, câteva elemente noi. Întâi, informaţii care par sigure, pentru că se repetă de vreo doi ani încoace, că în Rusia şi America au loc în mare secret, experienţe similare.

—Dar cum putem şti că sunt similare?

—Pentru că ştim măcar atât: că nu se utilizează nici una din terapiile curente şi că se caută mijloace de a controla direct procesul de proliferare a celulelor. În urma acestor indicaţii, câţiva cercetători şi-au adus aminte de experinţele doctorului Tătaru şi au vrut să afle ce s-a întâmplat cu cele... să le spunem, *trois Grâces.*

—Asta voiam să întreb şi eu, şopti Zalomit emoţionat.

—După toate probabilităţile, toate trei operaţiile au reuşit perfect şi pacientele erau vindecate. Cel puţin, aşa reiese din examenele la care au fost supuse timp de şase ani. Dar apoi, începând din 1967, nici una din ele n-a mai venit la control. Cei de la Brancovici spuneau că li s-a pierdut urma. De fapt, cercetări recente au stabilit că Italia Gâldău a fost răsturnată de o maşină în 1969 şi a murit în ambulanţa care o transporta la spital, şi că doi ani mai târziu, Aglae Irimescu a emigrat în Statele Unite, unde avea rude. Deocamdată, nu s-a aflat nimic despre Frusinel Chiperii; pentru că asta se ştia mai demult, Frusinel, recte Euphrosyne, utiliza două sau chiar trei nume. Fusese căsătorită de două ori, prima oară divorţase, dar al doilea bărbat a păstrat-o, şi tovarăşa Euphrosyne schimba hârtiile de identitate după cum îi convenea. Până la urmă, dacă mai trăieşte o vom găsi. Dar ce-o să aflăm de la ea?... Tăcu, cu un aer abătut, deschise servieta şi introduse absent dosarul. În nici un caz n-o să aflăm metoda prin care doctorul Tătaru obţinuse serul. Asta numai prin dumneata, tovarăşe profesor, am putea-o afla, adăugă după o clipă, căutându-i din nou privirile.

—Prin mine?

Albini începu să râdă, cu o neaşteptată satisfacţie, pe care nu încercă s-o ascundă.

—Spun: am putea-o afla, repetă. Nu e deloc sigur. Dar singura

noastră şansă, adică a ştiinţei româneşti, eşti dumneata... Altminteri de ce aş fi străbătut, pe arşiţă, o jumătate din ţară ca să te găsesc, ascuns aici, în acest sat cu nume atât de frumos, dar cu vişinii bolnavi, pe jumătate uscaţi?... De ce nu dispuneţi să fie tăiaţi din rădăcină?

Zalomit ridică încurcat din umeri şi încercă să râdă.

—Noi nu putem interveni. Arborii fructiferi sunt ai colectivului.

Albini continuă să-l privească lung, atent.

—Asta voiam şi eu, reluă cu un glas ferm. Voiam să vă văd râzând. Căci de nu ştiu cât timp nu mai clipiţi deloc. Mă întrebam: tot aşa s-or fi petrecut lucrurile când unii colegi, să le spunem Ursache sau Catastrofa-Trei-Ierarhi, v-au informat oficial, prin scris, că lucrările au fost retrase de la tipografie? Tot aşa, aţi uitat şi atunci să clipiţi?... Şi, din păcate, în ceea ce vă priveşte, nici măcar nu era vorba de lipsă de imaginaţie. Pur şi simplu gelozie, şi încă de esenţă înaltă; gelozie academică, sublim ilustrată de Catastrofa-Trei-Ierarhi şi Imaculata-Concepţiune. În ceea ce priveşte pe Ursache...

Nu-i lăsă timp să răspundă. Apucă servieta, o aşeză pe genunchi şi începu s-o mângâie încet, cu amândouă mâinile.

—Când doctorul Nicoleanu v-a vorbit despre demersul metodologic pe care-l presupune descoperirea lui Aurelian Tătaru, aţi exclamat entuziasmat: „Cât de mult i-ar fi plăcut lui Goethe!" Şi aţi adăugat că doctorul Tătaru ar fi citit *Morfologia plantelor*...

—Este adevărat, şopti Zalomit.

—Este, de asemenea, singurul indiciu pe care-l putem utiliza.

—Nu prea înţeleg cum ar putea fi utilizat. Ce m-a frapat atunci...

—În aparenţă pare o glumă, îl întrerupse Albini. Dar trebuie să încercăm totul... Dacă aţi reciti *Morfologia plantelor* gândindu-vă tot timpul la apropierea pe care aţi făcut-o atunci, la Şeştina, între cele două metode? Dacă aţi evoca toate imaginele —repet: *imaginele* —pe care vi le-au sugerat destăinuirile doctorului Nicoleanu, şi le-aţi pune în legătură cu demersul metodologic al lui Goethe în *Morfologia plantelor*?... Nu trebuie să vă preocupaţi de lucrările în curs ale laboratorului de paleobotanică. De la Universitate vi s-a acordat deja concediu nelimitat pentru cercetări personale consacrate contribuţiilor botanice ale lui Goethe. De mâine vă puteţi întoarce la Bucureşti. Veţi primi telegramă astă-seară; cel mai târziu mâine înainte de prânz.

Se ridică, îi întinse mâna şi se îndreptă spre uşă. Dar se opri după câţiva paşi, căută în buzunarul de sus al hainei şi scoase o carte de vizită.

—Acesta e telefonul meu personal. Îndată ce aveţi ceva de

comunicat, important sau mai puțin important, chemați la acest număr. Ziua sau noaptea, adăugă zâmbind, cu o urmă de tristețe în priviri.

Se răsucea în pat, cu zgomot, ca pe vremuri, în adolescență, când voia să se elibereze de o imagine, să scape de un gând. Se răsucea ca să nu-l mai audă, șoptindu-i, foarte aproape de el:

—Spuneți ca mine! Spuneți ca mine...

—Dar cine ești dumneata? îl întrebase.

—Sunt Calinic, șopti. L-am cunoscut bine pe doctorul Tătaru, l-am întâlnit aici, câteva zile înainte de a sosi dumneavoastră, prietenii lui. Spuneți ca mine, repetă, dar spuneți cu glas tare, cât mai tare: „Am auzit că cunoști bine pădurea de la Crăciuna..."

—Am auzit că cunoști bine pădurea de la Crăciuna, strigase, ca și cum s-ar fi adresat unui surd. Am nevoie de o călăuză. Diseară te aduc înapoi cu mașina...

Nu era nimeni prin apropiere, dar când începu să strige, cineva de pe terasă întoarse curios capul. „Probabil că de-abia de-acum am devenit amândoi suspecți. De ce-o fi fost nevoie de asemenea precauții? Douăzeci de metri, de-o parte și de alta a șoselei, nu era nimeni. Putea să-mi spună pe șoptite ce mi-a spus, și apoi să se urce în mașină..."

—V-am văzut și atunci, în ziua de Sânziene, începu Calinic după ce pornise mașina. V-am văzut lângă ambulanță, și apoi sus, la cabană, pe terasă; dar n-am îndrăznit să mă apropii. Nu erați singur...

E curios că el nu-l văzuse. Cum l-ar fi putut uita atât de repede? Chiar de departe părea un ascet desprins dintr-o frescă, un ucenic al sfântului Antonie. Când s-a apropiat de mașină, și-a dat seama că era mai bătrân decât îl judecase; ar fi putut avea șaptezeci, șaptezeci și doi de ani. Părul îi albise, probabil, demult, căci acum părea îngălbenit. Dar barba era atât de rară, încât îi amintise de titlul unei povestiri citite în clasa a IV-a primară: *Barba Spânului.* Să-și fi amintit asta ca să scape de dogoarea privirilor lui Calinic, ochii aceia aproape monstruos dilatați, de culoarea zincului, adânciți în orbite, apărat de sprâncenele stufoase, înălțându-se răzvrătite pe frunte? Era atât de slab, încât părea aproape înalt. Brațul stâng, înțepenit din umăr, atârna inert de-a lungul trupului, parcă cineva ar fi încercat să i-l smulgă și apoi s-ar fi răzgândit.

—Sunt oameni care spun că asta mi s-a tras de-acolo, din închisoare. Dar să nu-i credeți. Așa a vrut Dumnezeu, și El știe ce

face, ştie de ce omul trebuie să treacă prin tot felul de încercări. Ca să se trezească, adăugă foarte serios. Aşa m-am trezit şi eu azi, înaintea zorilor. Azi soseşte prietenul doctorului Aurelian Tătaru, mi-am spus, parcă mi-ar fi spus-o cineva. Aşa am avut timp să ajung până la cabană, adăugă târziu. Căci eu locuiesc dincolo de munte, la o stână. Nu ştiu cum a aflat doctorul Tătaru, dar a venit să mă vadă... Şi acum apucaţi pe drumul acesta din stânga. E drum prost, dar ieşim repede într-o poiană, şi acolo putem sta de vorbă fără teamă. Nu ne-aude nimeni.

Totuşi, îndată ce-au coborât din maşină, Calinic începu să caute cu ochii de jur împrejur.

—Eu cred că ar fi bine să avem câteva buruieni, cu rădăcini cu tot, şi poate o floare, două, aşezate pe iarbă în faţa noastră. Dacă vine cineva pe neaşteptate, eu mă prefac că vă povestesc credinţe şi eresuri în legătură cu ele.

Se răsuci din nou în pat, zadarnic. Îi auzi cuvintele, şi le auzea tot mai limpede, repetându-se de două, trei ori, până ce le spunea.

—Credinţe şi eresuri, credinţe şi eresuri... De asta mă tot întreba doctorul Tătaru. „Părinte Calinic..." începea. Eu am fost călugăr. De fapt, tot călugăr sunt şi acum, deşi după ce-am ieşit din închisoare nu m-am mai învrednicit să ajung la vreo mânăstire. Am lucrat un timp la terasamentul liniei ferate din Almaş. Apoi, când braţul nu m-a mai ajutat deloc, m-au scos la pensie... „Părinte Calinic", spune...

—L-aţi cunoscut bine?

—În anii aceia, 1958—1959—1960, l-am cunoscut foarte bine, venea să mă vadă cel puţin o dată pe lună. Locuiam atunci la schitul Antim.

—Şi de ce venea să vă vadă?

Calinic nu-i răspunse pe loc. Luă în mână o *campanelă* şi i-o arătă trist.

—Priviţi-o cum se ofileşte. Câte păcate facem ca să ne apărăm de răutatea oamenilor! Dacă o să-mi daţi voie adăugă, am să vă povestesc totul de la început... Eu mi-am luat doctoratul la Facultatea de Teologie protestantă din Strasbourg. Vă spun asta, ca să înţelegeţi de ce, într-o zi, m-a căutat doctorul Tătaru la schitulAntim...

În acea clipă, i se păru că, într-un chip neînţeles şi-a schimbat nu numai glasul şi vocabularul, dar şi felul de a se purta prezenţa lui fizică.

—Cu mulţi ani în urmă, publicasem teza de doctorat, despre apocrifele Vechiului Testament. „Părinte, mi-a spus, am o mare

rugăminte la dumneata. Ți-am citit cartea, după ce-am citit toate apocrifele despre Adam și Eva, dar eu sunt sigur că n-ai spus tot ce știi..." Îl priveam mirat și doctorul a început să râdă. „Să nu mă înțelegi greșit, a adăugat. Dar din cartea dumitale am învățat un lucru: că în apocrife, ca și de altfel în anumite erezii, supraviețuiesc camuflate, o seamă de adevăruri fundamentale: supraviețuiesc pentru că au fost cifrate într-un cod secret esoteric..." „Am spus eu asta?" l-am întrebat. „Nu, n-ai spus chiar așa, și de aceea am venit, ca să aflu mai mult..." „Trebuie să-ți mărturisesc, l-am întrerupt din nou, că apocrifele Vechiului Testament nu mă mai interesează de multă vreme. Nu mă mai interesează erudiția, ci numai teologia și mistica. De aceea am ales călugăria..." Doctorul părea oarecum dezamăgit. „Dar ebraică și greacă tot mai știi, mi-a spus. Nici pe mine nu mă interesează erudiția în sine, ci numai teologia apocrifelor. Dar eu nu știu nici greaca, nici ebraica și, mai ales, nu am pregătirea teologică..." Și pentru că tăceam, pe gânduri, a adăugat: „Este foarte serios și foarte important, părinte. Dumneavoastră, teologii, vă mulțumiți cu teologia păcatului originar dar pentru mine este vorba de altceva mult mai grav și mai complicat: este vorba despre implicațiile biologice și medicale ale teologiei păcatului originar..." S-a oprit deodată și a început să se plimbe prin odaie. „Pentru că, părinte, noi știm astăzi că Dumnezeu n-a putut distruge propria sa creație. Omul a rămas *același*, așa cum erau Adam și Eva în Paradis, înainte de păcat. Același, adică înzestrat cu aceleași virtualități biologice. În corpul omenesc totul s-a păstrat, părinte, deci s-a păstrat și taina vieții veșnice, cu care fusese dăruit Adam..."

Se întoarse din nou, deznădăjduit, în pat și-și îndesă perna pe urechi.

—Să mă ascultați, domnule profesor, îi spusese deodată, ridicând glasul, să mă ascultați cu atenție pentru că nu vom mai avea prilejul să stăm de vorbă așa liniștiți, neturburați de nimeni...

Își apăsă cu furie perna, dar îl auzea mereu. „Să mă ascultați, domnule profesor!" Când îl trezise glasul lui Calinic, înțelese că de câtva timp nu-l mai ascultase, încercase să-și aducă aminte dacă sau nu, Albini îi sugerase să se oprească la cabană, în drum spre București.

—Iartă-mă, părinte Calinic, dar mi-am amintit deodată ceva, tot în legătură cu doctorul Tătaru, ceva foarte important, și n-am îndrăznit să te întrerup. Spuneai că... totul s-a păstrat în corpul omenesc...

—Așa spunea doctorul Tătaru, și mi-a repetat-o de multe ori, în alte dăți. Pentru că, cât ar părea de curios, ne-am împrietenit, și

doctorul venea des să mă vadă. Şi revenea mereu la axioma lui: că Dumnezeu n-a abolit definitiv *sistemul* încifrat în structura corpului şi a vieţii omeneşti. Dar, spunea, acest sistem implică tinereţea şi viaţa infinit prelungită; o implică pentru simplul motiv că este un sistem de autoreglare, dar şi de autoregenerare... Păcatul originar n-a putut distruge mecanismul regenerării, ci numai l-a modificat în aşa fel încât să nu mai poată fi recunoscut. Mai mult, l-a camuflat în nişte procese fiziologice care, aparent, indică exact contrarul regenerării, l-a camuflat în anumite maladii şi mai ales în cea mai primejdioasă afecţiune organică: proliferarea celulelor, neoplasma.

—Da, de asta am auzit şi eu. Dar n-am auzit-o de la el, de la Aurelian Tătaru, ci acum în urmă, după accident. Mi-a spus-o întâi doctorul Nicoleanu... Dar nu înţeleg ce legătură aveau toate acestea cu apocrifele Vechiului Testament, cu viaţa apocrifă a lui Adam şi Eva?...

—Apucasem să vă spun asta, v-am văzut că, deşi mă priveaţi adânc în ochi, fără să clipiţi, gândul nu vă era la ceea ce vă spuneam eu. Legătura era asta: doctorul credea că anumite fragmente din revelaţia originară fuseseră păstrate sub o formă degradată, mutilată, în cărţile apocrife. Şi voia să afle de la mine dacă există cumva vreo cheie, cu ajutorul căreia să putem descifra aceste revelaţii ascunse şi uitate de milenii. Bunăoară, se întreba dacă în vieţile apocrife ale lui Adam şi Eva sunt aluzii la bolile de care au suferit ei şi urmaşii lor, după izgonirea din Rai

Se întrerupse brusc şi-l privi câteva clipe în ochi, nehotărât.

—Spuneţi, părinte, că vă ascult.

—Ştiu, dar mă întrebam dacă am cumva dreptul să spun mai mult. Nu le-am spus decât duhovnicului meu, şi el mi-a dat dezlegare să le repet când vor veni alte timpuri şi voi întâlni pe cel pregătit să le înţeleagă. Dar eu sunt bătrân, şi dacă nu vi le spun dumneavoastră, care i-aţi fost prieten, toate câte mi-a mărturisit doctorul Tătaru acum zece, unsprezece ani, vor muri odată cu mine. El nu îndrăznise să le comunice altcuiva, pentru că nu cunoştea, şi nici nu voia să cunoască un alt teolog...

Tăcu din nou, pe gânduri.

—Dacă credeţi că e mai bine să păstraţi secretul, nu insist.

—Nu. Dumneavoastră, om de ştiinţă şi prietenul lui din tinereţe, trebuie să le ştiţi. Am să vi le spun aşa cum mi s-au întipărit mie în minte, după multe şi îndelungate discuţii cu doctorul Tătaru. El ajunsese la o concepţie cu totul personală a bolilor. Pentru doctorul

Tătaru, bolile constituiau singura noastră şansă de a recupera ce au pierdut părinţii noştri dintâi, Adam şi Eva, adică tinereţea fără de bătrâneţe şi o viaţă fără limită. De aceea, voia să afle de la mine ce spun apocrifele Vechiului Testament despre originea şi semnificaţia bolilor. Îmi mărturisea însă că nu izbuteşte să înţeleagă *teologia* pe care o implica sensul descoperit de el: *de ce,* mă întreba mereu, *de ce,* foarte curând toţi bolnavii de cancer vor fi nu numai vindecaţi, ci regeneraţi şi reîntineriţi, în timp ce vor trece foarte mulţi ani până când biologia medicală va reuşi să descopere procesul de regenerare periodică şi întinerire aplicabil oamenilor sănătoşi?... Înţelegeţi la ce făcea aluzie?

—Cred că înţeleg ceva. Deocamdată, neoplasmul constituie singura şansă de întinerire. Şi asta i se părea, poate, nedrept.

—Nu l-am auzit vorbind de nedreptate. Spunea însă că-l turbură misterul teologic ascuns în acest fapt: numai cel care e ameninţat de cea mai gravă primejdie, numai el are, deocamdată, şansa de a dobândi tinereţea fără de bătrâneţe...

—Şi viaţa fără de moarte, se trezi adăugând, pe jumătate în glumă.

—Nu îndrăznea să se gândească la asta: la viaţa fără de moarte. Dar mă întreba: poate gândirea teologică acceptă această concluzie, că însăşi dialectica Creaţiei cere ca procesul de regenerare să înceapă *numai* când organismul e ameninţat de moarte?... Şi uneori îl ispiteau gânduri eretice. Îmi spunea: „Întocmai după cum Luther ne-a îndemnat să păcătuim —*pecca fortiter!* —căci numai asfel vom fi mântuiţi..." Dar eu îl întrerupeam: „Opreşte-te aici, doctore, că te ameninţă păcatul mândriei..."

—Iartă-mă că te întrerup, dar nu înţeleg cum a ajuns el, Aurelian Tătaru, medic eminent, cum a ajuns să se pasioneze de teologie?

—Nici eu nu înţelegeam la început, şi l-am întrebat într-o zi. „Din disperare, părinte, mi-a răspuns. Am devenit teolog din disperare. N-am izbutit să integrez în nici un alt sistem presupoziţiile şi concluziile descoperirii mele. Pentru că pentru mine nu mai încape nici o îndoială, proliferarea celulelor reprezintă, originar, un proces de regenerare blocat ulterior printr-o amnezie. Un asemenea fenomen nu se poate explica decât dacă presupunem o mutaţie catastrofală în istoria biologică a omului. Dar când s-ar fi putut produce ea? Numai la începutul începutului, căci toate scheletele fosile care s-au găsit dovedesc că cei dintâi oameni cunoşteau, ca şi noi, bolile şi bătrâneţea. Deci mutaţia a avut loc în epoca —mitică sau nu, puţin

îmi pasă, eu, ca om de ştiinţă, nu mă las impresionat de cuvinte —a avut loc în epoca imediat următoare izgonirii din Paradis. Pedeapsa de care vorbeşte capitolul III din cartea *Genezei* aceasta a fost: amnezia. Corpul omenesc a uitat pur şi simplu că fusese înzestrat cu o funcţiune capitală: autoregenerarea celulelor..."

Se hotărî brusc, sări din pat şi aprinse lumina. Două şi douăzeci şi cinci de minute. „Inutil să mai încerc. N-am să adorm decât la ziuă. Mai bine să scriu acum, la întâmplare, aşa cum îmi vine în minte..."

Începu să se îmbrace repede, căci simţea cum îl ia cu frig. Se aşeză pe marginea patului, cu caietul pe genunchi. „Va trebui să încep cu asta, cu ce i-a spus Aurelian despre amnezie..." Dar după ce scrise repede câteva rânduri, se opri, încruntându-se. „A mai spus ceva despre amnezie, deşi în alt context, dar era interesant... Da, Turnul lui Babel." Întoarse grăbit câteva pagini. „Turnul lui Babel, părinte Calinic, este cea mai clară expresie a amneziei. Oamenii aceia se apucaseră de o treabă —ambiţioasă, absurdă, sacrilegă, cum vrei să-i spui —dar ştiau ce voiau să facă. Voiau să clădească un turn care să ajungă la Cer. Dumnezeu a intervenit într-un chip foarte simplu: a provocat o mutaţie, de astă dată una de ordin mental. Li s-au încurcat limbile. Nu se mai înţelegeau între ei, nu mai puteau comunica. Scopul, chiar dacă nu fusese uitat, nu-l mai puteau atinge, pentru că activitatea acelor mii de oameni devenise acum o agitaţie haotică, fără sens, asemenea unei gigantice, monstruoase proliferări celulare..."

Scrisese: „Babel, cea mai clară expresie a amneziei", dar se răzgândi. Va fi mult mai simplu să dicteze, mâine, poimâine, la el în birou, în faţa dictafonului. În acea clipă îşi dădu seama că părintele Calinic nu-i vorbise deloc despre întâlnirea cu Aurelian Tătaru două, trei zile înainte de accident. Sări speriat în picioare. „Va trebui să mă întorc mâine dimineaţă, să-l caut..." Dar cum de nu l-a întrebat nimic? Au stat vreo două ceasuri de vorbă, în poiană. Tocmai vorbea despre importanţa bolilor... „Căci, spunea doctorul Tătaru, numai în cazurile limită poţi surprinde germenele tămăduirii..." când văzură apropiindu-se de ei un grup de excursionişti coborând de la cabană.

—Legenda acestei flori este cea mai frumoasă, începu. Eu am auzit-o de la mai mulţi...

Câţiva se opriră lângă el, să-l asculte.

—Dar acum ar trebui să plecăm, spuse Calinic încheindu-şi povestirea, dacă vrem să ajungem, cât e lumina bună la Crăciuna...

În maşină, îşi aminti deodată cu câtă satisfacţie desfăcuse

telegrama de la București. O citise de mai multe ori, apoi se îndreptase spre laborator, s-o comunice șefului de lucrări. Zilele cele mai importante din viața unui naturalist sunt, cum spunea Linnaeus. Dar e sigur că asta o spusese Linnaeus, și anume că: zilele cele mai importante din viața unui naturalist sunt...

—Te ascult, părinte, se trezi adresându-i-se, dându-și seama că bătrânul tăcea de mult, ținându-și cu mâna dreaptă brațul paralizat pe genunchi.

—Nu mă ascultați de mult, domnule profesor. Și nici nu trebuie să mai vorbim acum, cât e drumul greu. O să continuăm când ieșim din pădure.

Dar la marginea pădurii au întâlnit o pereche tânără: fata își sucise glezna și își mușca buzele ca să nu plângă. I-a dus până în satul unde găzduiseră cu o noapte înainte. Dar înainte de a ajunge în sat, Calinic s-a coborât din mașină.

—De aici scurtez mult drumul, i-a spus strângându-i amândouă mâinile, privindu-l cu căldură până în adâncul ochilor.

„Poate a povestit despre reîntâlnirea cu Aurelian când nu-l mai ascultam, când mi-am amintit de telegramă și de Linnaeus. Dar am să-i cer iertare. Nu va fi greu de găsit. «Eu locuiesc dincolo de munte, la o stână.» Părinte, am să-i spun, iartă-mă! Ieri, când am stat de vorbă..."

*

Nu se mai îndura să se despartă de fereastră. *Afară ninge liniștit, în casă arde focul!...* Între șase și zece, unsprezece ani, nu se putea spune mai frumos. Este cât se poate de corect și este chiar poetic: *Afară ninge liniștit...* A! parcă începe să se clatine și să se înfioare perdeaua de fulgi, parcă se presimte vântul. Poate că nu. 20, 21 și 22 decembrie. Trei zile. Iar a treia zi, orice ar face, orice ar încerca, va fi o zi pierdută. Sidonia l-a invitat și de data aceasta. Sidonia: a fost, este și va fi: aceeași. De treizeci și cinci de ani îi scrie ca să-l invite, dar la doi, trei ani o dată, la ocazii mari. Joi, 22 decembrie, nunta Isidorei, singura ei fată; din a treia căsătorie. „Nu pot refuza."

Tresări auzind soneria și se îndreptă grăbit, brusc emoționat, spre ușă. În prag îi zâmbea o femeie bătrână, îmbrăcată într-un palton de culoarea prunelor brumării și cu un tulpan gros, de lână, pe cap.

—Vă rog să mă iertați, spuse, ștergându-și cu palma ultimii fulgi

de zăpadă, dar abia azi-dimineață v-am aflat adresa...

Își scoase tulpanul și îl scutură de mai multe ori. Părul, prea negru, accentua și mai strident semnele bătrâneții la tâmple și pe obraji. Intră păşind timidă pe covor.

—V-am recunoscut imediat: dumneavoastră sunteți domnul profesor Zalomit. V-am văzut astă-vară, alergați cu celalt domn, coborați în goană, de mi-era teamă că o să cădeți și o să vă frângeți gâtul, până ați dat de el... Domnule profesor, strigă izbucnind deodată în hohote, eu l-am omorât! Fără să vreau, mă jur pe sfânta cruce, fără să vreau! Din prostia, din nebunia mea, dar eu l-am omorât!

—Așezați-vă în fotoliul acesta, îi spuse turburat, cu un glas nesigur. Liniștiți-vă. Nu poate fi adevărat. Doctorul Tătaru și-a pierdut cunoștința și s-a prăvălit...

Plângea, ascunzându-și obrazul în tulpan.

—Să vă aduc un pahar cu apă, adăugă, îndreptându-se spre bucătărie.

Când se întoarse, o găsi cu amândouă mâinile cuminte pe genunchi, cu privirile îndreptate spre fereastră. Bău câteva înghițituri apoi oftă, mulțumi și-i întinse paharul.

—Poate bănuiți cine sunt, începu. Eu sunt Frusinel Mincu, m-a îngrijit doctorul Tătaru.

—Spuneți, șopti Zalomit, așezându-se în fața ei, pe canapea.

—El m-a tratat, după operație. Eram numai noi trei. Aveam fiecare camera noastră și ne tratau ca pe niște prințese.

—Cele trei Grații, murmură Zalomit.

—El, doctorul Tătaru, ne spunea Amazoane.

Își căută batista și își șterse ochii.

—Spuneți, repetă Zalomit. I-am fost prieten bun.

—Poate ne spunea așa, Amazoane, pentru că începuse tratamentul, și ne pregătea pe fiecare în parte. Ne pregătea pentru minunea care trebuia să se întâmple. Așa ca să nu ne speriem. Și, mai ales, ca să fim pregătite. Pentru că, ne spunea, toată lumea are să ne pizmuiască; de ce tocmai noi, niște biete femei bătrâne, care am fost grav bolnave și am fost operate de ce tocmai noi...

Se întoarse și-l privi zâmbind, cu ochii în lacrimi. Îl surprinse sănătatea și frumusețea dinților; nu se îndoia că erau ai ei, pentru că, acum, când zâmbise, văzu că-i lipseau doi canini, unul în stânga și celalt în dreapta.

—Domnule profesor, nu vă supărați, dar o să-mi dați voie să fumez?

—Pofteşte, pofteşte, spuse cu un oarecare efort, căci îi era gura uscată. Ai acolo, lângă dumneata, adăugă după ce înghiţi de câteva ori, ai o scrumieră.

Îşi aprinse ţigarea şi, după ce trase adânc primul fum, oftă din nou.

—Ne spunea Amazoane, ca să ne pregătească. Spunea că va mai trece timp până ce tratamentul lui va folosi şi celor sănătoşi.

—Tratamentul lui, o întrerupse Zalomit, era un fel de ser, nu e aşa? Vi-l injecta în vână... sau cum?

—Ne făceau injecţii de două ori pe zi; dimineaţa pe nemâncate, şi spre seară, când începea să se întunece. Le făcea ajutorul lui, doctorul Huţan, dar doctorul Tătaru era întotdeauna de faţă. Iar înainte de prânz, venea o infirmieră să ne ia sânge. Doctorul Tătaru o privea cum ia sângele şi când infirmiera pleca, se apropia de pat cu un pahar pe jumătate plin şi ni-l întindea, zâmbind.

—Ce era, o întrebă Zalomit emoţionat. *Ce gust avea*? Ce culoare?

—N-avea nici un gust. Părea un fel de apă, cam sălcie. Şi la culoare, tot apă părea. Poate că era apă distilată. Deşi el, doctorul Tătaru, mi-a spus într-o zi: „E apă de fântână. Dar - şi a început să râdă, tăcut, părea fericit - dar e din fântâna..." Şi a spus un nume, dar nu l-am înţeles bine şi l-am uitat.

—*La Fontaine de Jouvence*?

—Cam aşa ceva. Dar acum nu mai sunt sigură.

—O aducea cu el, sau era acolo, undeva pe masă?

—Nu vă pot spune. Pentru că, atunci când îmi lua infirmiera sânge, eu întorceam capul spre perete. Nu puteam privi sângele, mi se făcea rău...

—Spuneţi mai departe, o îndemnă Zalomit. Ce s-a întâmplat după aceea, ce mai spunea?

—Da, asta începusem să vă spun. Cum încerca să ne pregătească. Apoi, a venit într-o dimineaţă şi, deşi încerca să râdă, am înţeles pe loc că era abătut, era negru în sufletul lui. „Eufrosina, începe el, căci spunea, ăsta era numele meu adevărat. Eufrosina, este ordin de sus să întrerupem tratamentul. Dar să n-ai nici o grijă. Operaţia şi tot ce-a urmat te-au vindecat. Numai că..." şi am văzut că stă la îndoială, să-mi spună, să nu-mi spună? Dar până la urmă s-a hotărât şi mi-a spus, pentru că voia să mă lumineze şi să mă pregătească... Mi-a cerut întâi, cu jurământ, să păstrez ca o taină tot ce-are să-mi spună. „Ca o taină mare", spunea, aşa cum se cântă de Crăciun: „Steaua sus răsare, ca o taină mare"...

Îşi plecă fruntea şi-şi apăsă batista pe ochi.

—Spuneți, șopti Zalomit, spuneți mai departe. Am fost prieteni buni, din tinerețe, de când eram amândoi la studii în străinătate.

—Am jurat. Și chiar dacă nu mi-ar fi cerut-o el, doctorul Tătaru, eu tot aș fi păstrat-o ca o taină. „Eufrosino, mi-a spus, tratamentul meu e bun, dar l-am întrerupt la jumătate. Adică ce am început eu a rămas la jumătate. Îți spun asta ca să știi și să nu te sperii: voi, cele trei Amazoane, o să trăiți de acum înainte ca florile, după soare..."

—Nu înțeleg, șopti Zalomit.

—Nici eu n-am înțeles multă vreme, n-am înțeles cu adevărat ce voia să spună. Dar când m-am întors acasă, s-au minunat toți, s-au minunat cât păream de tânără. Trecusem, domnule profesor, trecusem de șaizeci de ani, și arătam cel mult patruzeci. Trai bun, de prințesă, le spuneam. În acel an, nu mi-am dat bine seama de ce se întâmplă cu mine. Mai ales că în apropierea toamnei, lumea se mai obișnuise cu mine, iar toamna, când m-am întors la lucru, toamna, și mai ales iarna arătam tot atât de bătrână ca atunci când intrasem în spital... Dar prin luna martie... Îmi dați voie să aprind o țigare?

—Poftește, poftește...

Îi tremurase ușor mâna apropiind chibritul aprins.

—Prin martie, am început, cum să spun? am început să mă simt alta. Parcă întinerisem, și toată lumea era a mea. N-o să mă credeți, domnule profesor, dar mi se schimbase și glasul. Cântam ca o femeie tânără, de se cruceau vecinii. Și, iar n-o să mă credeți, dar întineream cu cât treceau lunile și ne apropiam de vară, întineream și la trup și la inimă. Iertați-mi expresia, dar când m-am privit o dată goală de sus până jos, nu-mi venea să-mi cred ochilor. Nu arătam mai mult de treizeci și cinci, patruzeci de ani. Atunci am înțeles ce voia să spună doctorul Tătaru când spunea că o să trăim ca florile, după soare. Și m-a apucat frica. Dacă o să afle oamenii? Mă fac de rușine, eu, femeie bătrână, ca și cum m-aș preface într-una din acelea, știți dumneavoastră, care vor să pară tinere. Am început atunci să mă ascund, să-mi ascund tinerețea, vreau să spun... Mie îmi plăcuse mult basmul Cenușăresei, când îl citeam la școală. Dacă ea, o fetișcană de șaptesprezece - nouăsprezece ani, și-a putut ascunde tinerețea și frumusețea, de ce n-am să pot și eu? Mă pieptănam halandala, mă ungeam pe față cu un fel de unsoare care părea murdară și altele. Dar mi-era frică. Și pentru că am avut ocazia, cu Congresul femeilor, să vin trei zile la București, l-am căutat pe doctorul Tătaru...

—Spune, spune, șopti emoționat Zalomit. A fost desigur o surpriză...

—După aceea, mi-a părut rău că l-am căutat, căci niciodată nu l-am văzut atât de mâniat...

—Mâniat? o întrerupse Zalomit. Adică, se supărase că veniseşi să-l vezi?

—S-a făcut foc! „Eufrosina, mi-a spus, să nu mai încerci să mă vezi, că va fi rău de noi amândoi. Sunt ordine de sus. Tratamentul a fost interzis, şi dacă se află că ne întâlnim din nou, înfundăm amândoi puşcăria!"

—Poate exagera, spuse Zalomit.

—Exagera, ca să mă sperie. Dar părea şi el speriat. Nici n-a vrut să mă asculte. Mi-a repetat ce mi-a spus atunci, la spital, să n-am nici o grijă, căci sunt pe deplin vindecată.

—Nu l-a mirat schimbarea? Vreau să spun, faptul că arătai mult mai tânără?

—N-a avut timp să mă privească bine. Şi apoi, eram în toamnă, nu mai arătam treizeci şi cinci, patruzeci de ani.

—Şi, totuşi, mi s-a spus, toate trei aţi venit regulat pentru control la spitalul Brancovici, timp de cinci, şase ani...

Femeia zâmbi din nou şi îşi îndreptă visătoare o şuviţă care i aluneca pe frunte.

—Eu pe celelalte două nu le-am mai întâlnit. Dar veneam la control numai iarna, puţin înainte de sărbători, pe la jumătatea lui decembrie...

Apoi figura i se întunecă deodată şi, fără să mai ceară voie, aprinse o a treia ţigare.

—Dar cu cât treceau anii; cu atât era mai greu. Domnule profesor, nu râdeţi de mine, să nu credeţi că sunt nebună, dacă o să auziţi ce o să auziţi. Mă spovedesc dumneavoastră ca la un duhovnic. Ca să înţelegeţi ce s-a întâmplat... Oftă şi îşi plecă fruntea, ţinându şi privirile într-un colţ de covor. Cu cât treceau anii, cu atât mi-era mai greu să-mi ascund tinereţea. Înţelegeţi ce vreau să spun. Eu am fost frumoasă la vremea mea, şi mi-au plăcut bărbaţii. Am avut parte de mai mulţi, şi cu cununie, şi pe dealături, pe unde se nimerea. Şi când se apropia vara, pe la sfârşitul lui mai, nu mai ştiam ce să fac. Iertaţi-mă că vă spun asta, femeie bătrână, dar nu mai puteam dormi, nu mai puteam trebălui prin casă sau prin curte, nu mi-era gândul decât la bărbaţi. Şi atunci îmi luam lumea în cap. Plecam de acasă, spuneam vecinilor că mă duc la vreo rudă, şi mă întorceam după trei, patru săptămâni; alteori, după trei luni, cum se nimerea... Căci acum nu mai aveam servici, şi aveam ceva bani puşi deoparte. Mă opream

pe undeva, în vreun loc ascuns, să-mi schimb rochia, să mă pieptăn, să-mi curăț fața de prafuri și unsori, și apoi mă urcam într-un autobuz, luam trenul, făceam cunoștințe și, ce să vă spun, de a doua zi știam unde și cu cine am să mă culc. Doamne iartă-mă, dar n-a fost vina mea. Așa mă făcuse Dumnezeu, rea de muscă și frumoasă, cum spunea bărbatul meu de-al doilea, și de aceea m-a lăsat și a fugit în lumea largă...

Fuma cu sete, fără să-și ridice fruntea, cu privirile neclintite în covor.

—Așa s-a întâmplat și vara trecută. Am rămas două săptămâni la șantierul din Potcoava, dar s-au certat într-o seară vreo câțiva bărbați din cauza mea, pentru că cel la care locuisem aflase... De la ceartă au ajuns la bătaie, unul a scos cuțitul, dar au sărit ceilalți. Mi-a fost frică și m-am furișat afară înainte ca să prindă de veste cineva. Casa unde locuiam era chiar alături. Mi-am luat lucrurile, că nu aveam cine știe ce, și am fugit.

Își stinse țigarea, fără să-și ridice privirile, și oftă.

—Spune, spune înainte, șopti Zalomit.

—Așa am ajuns la Șeștina. O să spuneți că sunt nebună, adăugă. N-o să mă credeți. Domnule Profesor, cu o seară înainte cunoscusem un bărbat tânăr și îi plăcusem mult. Am rămas noaptea aceea la el. Era mecanic, lucra la cabană. Dimineața, înainte de a pleca la serviciu, mi-a spus unde să ne întâlnim, în pădure, pe la orele douăsprezece, douăsprezece și jumătate. Ne-am întâlnit și am rămas amândoi acolo, în culcuș de iarbă, am rămas aproape două ceasuri. Apoi el s-a întors, la lucru, dar eu nu mă înduram să-mi pun rochia și ce mai trebuia pe mine. Vă aduceți aminte, era o zi foarte caldă. Umblam despuiată, ca o paparudă nebună, cu părul despletit, cu rochia strânsă mototol în mână. Când, deodată, mă trezesc și dau cu ochii, doar la câțiva pași în fața mea, dau cu ochii de doctorul Tătaru. Era alb ca varul. „Este adevărat, Eufrosina?" mă întrebă. Pesemne, nu-i venea nici lui să-și creadă ochilor. „Este adevărat că te apropii de șaptezeci de ani"? m-a întrebat din nou. „I-am împlinit în februarie, domnule doctor", i-am răspuns, și am început să râd. Râdeam, cu părul pe umeri, îl priveam în ochi și, fără să-mi dau seama, mă apropiam tot mai mult de el. Îmi luase Dumnezeu mințile. Nu știu ce-mi trecea atunci prin cap. Să afle și el, să se bucure și el, doctorul Tătaru, căci el făcuse minunea. Râdeam mereu apropiindu-mă, și el se trăgea înapoi, speriat, nu-și dădea nici el seama că ajunsese chiar pe muchia povârnișului, iar eu nu vedeam, îmi luase Dumnezeu mințile. Și deodată l-am văzut cum se clatină... și apoi s-a rostogolit în vale. Am țipat, dar mi-am pus

repede mâna la gură, căci mi s-a părut că aud glas de bărbat şi m-am furişat cum am putut până la culcuş. Am început să plâng. Plângeam de ruşine. Nu credeam că murise. M-am îmbrăcat şi m-am întors la Dumitru, la bărbatul cu care fusesem... El mi-a spus...

*

A urmărit-o cu ochii, prin ninsoare, până ce a traversat strada şi s-a pierdut după colţ. „O să vin din nou la vară, să vă convingeţi că nu mint..." Îşi lipi fruntea de geam, istovit de tristeţe. „Dacă ai să vii, Euphrosyne, n-ai să mă mai găseşti... Curiozitatea mea ştiinţifică nu e nemărginită, iar de teologie, şi de problemele ei, mi-e frică. Am să te prezint Secţiei de Cercetări şi informaţii..."

Se depărtă absent de fereastră, aprinse lumina şi se aşeză la birou. „Dar acum ştim, adică, mai precis, *eu ştiu*, ce s-a întâmplat. N-a fost propriu-zis o sinucidere. Dar atunci ce-a fost?" Deschise sertarul, căută cartea de vizită şi după o scurtă ezitare, apucă receptorul. Răspunse o secretară.

—Cine îl caută? Apoi, auzindu-i numele, cu un glas uşor speriat: Aşteptaţi un moment!

Nu aşteptă mult. Auzi vocea, onctuoasă şi curtenitoare, a unui tânăr.

—Domnule profesor Zalomit? Tovarăşul colonel a plecat acum zece minute. A plecat spre dumneavoastră. Trebuie să sosească dintr-un moment în altul.

Aşeză receptorul cu mare grijă, căci îi tremura mâna, apoi rămase nemişcat, aşteptând să i se potolească bătăile inimii. Când auzi soneria, îşi trecu de câteva ori mâna prin păr şi, pregătindu-şi zâmbetul şi mirarea cuvenită, se duse să deschidă.

—Ce coincidenţă! exclamă.

—Nu e aşa? spuse Albini.

Şi, îndată ce-şi atârnă paltonul în cuier, se îndreptă direct spre birou, ridică receptorul şi, mânuind abil lama unui cuţitaş, desprinse câteva şuruburi.

—N-o să mai fie nevoie de aici înainte, spuse.

—Vasăzică... începu Zalomit, silindu-se din nou să zâmbească.

—Am recurs la acest detaliu strict tehnologic pentru a vă simplifica misiunea. Convorbirea, mai precis mărturisirea, a fost înregistrată pe bandă. Veţi primi textul dactilografiat într-o zi, două. Dar nu este într-adevăr extraordinar? Vă aşteptaţi la aşa ceva?

Zalomit îşi trecu de mai multe ori degetele prin păr, enervat că

nu-şi poate stăpâni tremuratul mâinii.

—Eu mărturisesc cinstit, continuă Albini, nu mă aşteptam...

Îşi scoase pachetul de ţigări, apoi dădu cu ochii de scrumiera pe jumătate plină.

—Să nu uităm acest detaliu, adăugă. Să-i oferim întotdeauna ţigări, şi ţigări bune... Apoi întoarse brusc capul şi căută privirile lui Zalomit: Sunteţi emoţionat, domnule profesor, şi vă înţeleg foarte bine. La toate ne aşteptam, dar la această încercare de viol, consecinţă a tratamentului...

—Nu, nu mă gândeam la asta, începu Zalomit cu un glas ferm. Mă întrebam dacă a fost sau n-a fost o sinucidere... Aşa cât l-am cunoscut eu pe Aurelian Tătaru, cred că înţeleg ce s-a întâmplat. Nu cred că lui Aurelian i-a fost frică să facă dragoste cu o femeie tânără şi frumoasă, chiar dacă fusese cândva pacienta lui. S-a speriat şi se făcuse alb ca varul de cum a dat cu ochii de ea. Cred că în acea clipă a înţeles tragedia Euphrosynei: o jumătate de an pe pământ, şi cealaltă jumătate în Infern...

—Ca şi Persephone, îl întrerupse zâmbind Albini.

—Dar Euphrosyna nu era zeiţă... Înainte de a fi spus vreun cuvânt, Aurelian a înţeles: avea în faţă lui o bachantă tânără, goală şi frumoasă, şi ştia totuşi că cinci, şase luni pe an această bachantă rămâne o femeie trecută de şaptezeci de ani. A înţeles ce infern este, în fond, existenţa ei. Şi, deşi nu era direct răspunzător, pentru că nu el hotărâse suspendarea tratamentului, totuşi ştia că tragedia Euphrosynei era opera lui... Aproape îmi vine să cred, dacă nu intervenea accidentul, Aurelian Tătaru şi-ar fi pus capăt zilelor.

—Exagerezi, îl întrerupse Albini. Doctorul Tătaru era un om de ştiinţă. Ştia, adică, mai exact, credea, spera, că serul pe care-l descoperise va da rezultatele aşteptate. Dar el n-apucase să vadă rezultatul tratamentului. Poate că nu i-a venit nici lui să-şi creadă ochilor... În orice caz, reluă după o pauză, de ce să ne pierdem în ipoteze neverificabile? Trebuie, mai întâi, să ne felicităm pentru tot ce am aflat azi. E un mare succes. Pe care ţi-l datorăm dumitale.

—Mie?

—Evident, dumitale. Pentru motive pe care nu le cunoaştem, tovarăşa Euphrosyna te-a ales pe dumneata drept confident, iar nu pe inginerul Hagi Pavel. Avem astăzi, la dispoziţia noastră, singurul exemplar - căci nu mai îndrăznesc să-i spun „persoană" - singurul exemplar care ar putea aduce unele informaţii în legătură cu descoperirea lui Tătaru. Vreau să spun că analizele la care va fi supusă Euphrosyne ne vor comunica indicaţii cât se poate de

prețioase. Dar, evident, asta nu e treaba noastră... Probabil că faceți corecturile la laborator, adăugă. Nu le văd pe masă...

—La laborator, repetă absent Zalomit. Ca să verifice planșele și bibliografia și...

—Trei volume deodată, îl întrerupse Albini, trei volume masive. Va fi impresionant!

Zalomit își simți din nou cum îi dogoresc obrajii și încercă să zâmbească.

—Cum v-am scris astă-toamnă, vă sunt recunoscător, spuse după ce înghiți de mai multe ori.

—Eu nu am decât un singur merit: am atras atenția celor în drept. Deci, îți mulțumesc, tot ce ne-ai comunicat despre *Morfologia plantelor* lui Goethe...

Zalomit izbuti să râdă, cu un ușor aer de triumf.

—Știam asta de la început...

—Dar nu se știe ce va urma, continuă Albini. Și pe noi ne interesează *mai ales* ce va urma... *À propos*, adăugă zâmbind, n-a fost vina dumitale, dacă, astă-vară, n-ai mai izbutit să dai de părintele Calinic. L-ai căutat zadarnic pe la stâne... Murise săracul, chiar în noaptea aceea, după ce v-ați despărțit. Murise de oboseală sau de bătrânețe, la o margine de drum...

—Cercetări și informații, șopti Zalomit târziu, reușise să zâmbească. Și apoi adăugă cu un glas pe care l-ar fi vrut provocator: A fost un sfânt!

—E foarte adevărat. A fost un sfânt. Pentru că n-a spus nimănui cum a fost torturat și nici de ce-a fost torturat. Aceeași lipsă de imaginație, de care vorbeam astă-vară, la Poiana-Dornei. Își închipuiau că au să afle de la el. Dar, în sfârșit, e inutil să evocăm greșelile trecutului... În orice caz un lucru e sigur... doctorul Tătaru n-a comunicat nimănui, nici prietenilor, nici colegilor, nici părintelui Calinic, secretul formulei. Și ce mi se pare într-adevăr curios este faptul că nu s-a găsit în hârtiile lui nici un fel de indicație. Și se știe, totuși, că experiențele preliminare la laboratorul Facultății de Medicină au durat câțiva ani. Probabil că și-a ars toate însemnările.

—Probabil că le-a ars, repetă absent Zalomit.

—Deci, cum spuneam, nu avem decât pe Euphrosyna, totuși ceva. Mai ales că te avem și pe dumneata.

—Pe mine? întrebă speriat Zalomit. Pe mine?

Albini începu să râdă, scoțându-și fără grabă pachetul de țigări și bricheta din buzunar.

—Chiar pe dumneata, profesor doctor Filip Zalomit, autorul a trei masive volume, despre flora carpatică.

—Ah,! da, înțeleg, spuse Zalomit, roșind din nou.

—În fond, e vorba de o misiune ușoară și, într-un anumit fel, chiar plăcută. Să poți asista, din când în când, la, cum să spun? la metamorfoza uneia din cele trei Grații...

Zalomit înghiți de câteva ori, încercând zadarnic să-și regăsească glasul.

—Repet, din când în când, bunăoară, prin martie, și din nou în *wunderschöne Monat Mai*, și apoi, în apropierea solstițiului de vară.

—Dar de ce eu? izbuti să șoptească Zalomit. Eu nu mă pricep în biologia medicală...

—Pentru că Euphrosyna te cunoaște și are încredere în dumneata. Dacă intervenim brutal, o speriem; îi va fi teamă că o facem responsabilă de accidentul doctorului Tătaru. Dar dumneata îi poți explica despre ce e vorba și nu-ți va fi greu s-o convingi că este în interesul ei, și interesul științei, mai ales în interesul științei românești, să rămână de-aici înainte la dispoziția cercetătorilor...

—Are să-i fie greu, începu Zalomit, regăsindu-și pe neașteptate glasul. Nu știu dacă pot să-mi iau o asemenea răspundere...

—O să mai stăm de vorbă mai târziu, îl întrerupse din nou Albini. Nu trebuie să te hotărăști acum...

Tăcu și fumă câtva timp privindu-l cu o curiozitate pe care nu încerca s-o ascundă.

—Nu cred că sunt prea indiscret întrebându-te dacă doamna Sidonia Vâlceanu a fost câtva timp soția dumitale.

Fără să vrea, și fără să înțeleagă de ce, Zalomit izbucni în râs.

—Nu e nici o indiscreție. Ne-am căsătorit când eram amândoi foarte tineri. Eu încă nu-mi trecusem doctoratul. Și ne-am despărțit foarte curând, înainte de sfârșitul anului... Dar am rămas prieteni.

—Am aflat asta, spuse Albini, stingându-și meticulos țigarea. Știu că sunteți prieteni. De altfel, ne vom întâlni în câteva zile, la nunta Isidorei, adăugă.

—La 22 decembrie, spuse zâmbind visător Zalomit. În trei zile.

—Fericitul mire e un văr de-al meu. Văr, și foarte bun prieten, deși e mult mai tânăr ca mine... Dar nu vreau să te reții, adăugă, ridicându-se din fotoliu. Mă bucur, însă, că, într-un anumit fel, vom face parte din aceeași familie.

—O familie de cercetători, spuse Zalomit, un mare zâmbet luminându-i fața.

—Foarte adevărat. Emil Butnaru, vărul şi prietenul meu, este un eminent chimist.

Apropiindu-se de uşă, îl întrebă întorcând brusc capul:

—Dar poezia?

Zalomit îi puse familiar mâna pe umăr şi izbucni în râs.

—*Maculatele corole*, n-a fost de-ajuns? Mai cunoşti vreun titlu mai profetic decât ăsta: *Maculatele corole*?

Albini îi întinse mâna zâmbind.

—Nu-ţi spun încă sărbători fericite, pentru că ne întâlnim în trei zile, la nuntă...

După ce închise uşa, Zalomit izbucni din nou în râs, de data aceasta râdea în neştire, ştergându-şi la răstimpuri lacrimile, fără să înţeleagă ce se întâmplă cu el, de unde năvălise bucuria aceasta nemaiîntâlnită din tinereţe. „Parcă toată lumea ar fi a mea! exclamă amintindu-şi cuvintele Euphrosynei. Cât este de adevărat! Căci, într-adevăr, toată lumea este a mea!"

Se aşează la birou, potolindu-şi anevoie ultimele zvâcniri ale râsului, ştergându-şi fericit lacrimile. „Aurelian, rosti cu glas tare, ca şi cum l-ar fi avut în faţă, Aurelian, te înţeleg foarte bine, ai avut dreptate. Nu era altă soluţie..."

Se ridică brusc, luă scrumiera plină şi se îndreptă spre bucătărie. Dar se răzgândi, se apropie de fereastră şi o deschise. Când se întoarse, îl învioră aerul rece, curat, cu miros de zăpadă. „Ştiau şi ei de Calinic, îşi aminti, încercând să închidă fereastra. Ştiau şi ei de Calinic... Dar nu înţeleg de ce-a scos microfonul în faţa mea. Poate ca să-mi arate că au toate drepturile să facă ce vor. Într-un anumit fel, avea dreptate. Odată ce-am acceptat serviciile lor... Făceam acum parte din aceeaşi familie... Şi scuzele pe care mi le găseam că *trebuie* să accept toate acestea pentru a recupera formula pierdută a tratamentului..." Îşi aduse brusc aminte de bătrână şi se înfioră. Aşezându-se la birou, îşi dădu seama că tremură. „Am lăsat prea mult fereastra deschisă şi m-a luat cu frig. Dar cum îşi poate închipui Albini că aş mai fi în stare să dau ochii cu ea?... Din fericire, am trecut de şaizeci de ani şi *mai ales*, din fericire există fiola." Zâmbi melancolic, amintindu-şi ritualul cu care, în acea după-amiază de vară, scosese din servietă fiola şi ridicând-o cu un gest melodramatic ca s-o privească în zare, recitase din monologul lui Faust: *Ich grüsse dich, du einzige Phiole...* Nimic nu se întâmplase atunci - nici accidentul lui Aurelian Tătaru, nici întâlnirile cu Albini, cu părintele Calinic şi cu Euphrosyna, şi totuşi, precaut, pregăti, în secret, cea mai

concentrată soluție de aconitină pe care o putea obține în laboratorul lui.

Tremura tot mai puternic, ca zgâlțâit de friguri. Deschise cu greutate sertarul și începu să caute sub plicurile mari, galbene, în care păstra scrisorile importante. După câtva timp, fu cuprins de o bruscă neliniște, se ridică în picioare și începu să scoată plicurile unul câte unul, zvârlindu-le la întâmplare pe birou. Privi rătăcit fundul sertarului. „Au căutat și aici, șopti. Și au găsit-o..." Simți că i se înmoaie picioarele, și se așeză pe scaun, răsuflând greu. „Nu mai e nimic de făcut, șopti. Cred că nu mai e nimic de făcut", repetă anevoie, parcă de o neînțeleasă oboseală.

Se trezi târziu și sări speriat în picioare. Privea turburat în jurul lui, încercând să înțeleagă unde se află. *Euphorbia moldavica id est impudica*; îi tot căuta rima: *moldavica... impudica*. Dar nu izbutea să se concentreze; îl exaspera lătratul câinelui. Un câine mare, negru, care se învârtea în jurul lui, la câțiva metri, pe petriș. „Potaie!" strigă în glumă, încercând să-l îmblânzească. Atunci dădu cu ochii de tăblița de aramă și citi: *Les trois Grâces*. „Evident, acum înțeleg! șopti fericit. Sunt trei și totuși una; același corp, deși sunt separate. O perfectă, senină frumusețe; nu li s-ar fi potrivit nici un alt nume..."

Paris, august 1976

TINEREȚE FĂRĂ DE TINEREȚE...

Pentru Sybille

De-abia când auzi clopotul Mitropoliei își aminti că e noaptea de Înviere. Și deodată i se păru nefirească ploaia care îl întâmpinase de cum ieșise din gară și care amenința să devină torențială. Înainta grăbit, sub umbrelă, adus din umeri, cu privirile plecate, căutând să evite șuvoaiele. Fără să-și dea seama începu să alerge, apropiindu-și umbrela de piept, ca o pavăză. Dar după vreo douăzeci de metri zări aprinzându-se semnalul roșu și trebui să se oprească. Aștepta nervos, săltând, înălțându-se în vârful pantofilor, schimbându-și mereu locul, privind consternat bălțoacele care la câțiva pași în fața lui, acopereau în bună parte bulevardul. Ochiul roșu se stinse, și în clipa următoare îl orbi, zguduindu-l, explozia luminii albe, incandescente. Parcă ar fi fost aspirat de un ciclon fierbinte izbucnit, în chip neînțeles, chiar în creștetul capului. „A trăznit pe aproape", își spuse clipind cu greu ca să-și dezlipească pleoapele. Nu înțelegea de ce strânge cu atâta putere mânerul umbrelei. Ploaia îl lovea sălbătecită, din toate părțile deodată, și totuși, nu simțea nimic. Atunci auzi din nou clopotul Mitropoliei, și toate celelalte clopote, și, foarte aproape de el, un altul, zbătându-se singuratec, deznădăjduit. „M-am speriat", își spuse, și începu să tremure. E din cauza apei, înțelese câteva clipe în urmă, dându-și seama că zace întins în bălțoaca din marginea trotuarului. „M-a luat un frig..."

—Am văzut când l-a lovit trăznetul, auzi aceeași voce gâfâită de bărbat speriat. Nu știu dacă mai trăiește. Mă uitam într-acolo, că era sub semafor, și l-am văzut cum s-a aprins de sus până jos, cum i s-au aprins, în aceași clipă, umbrela, și pălăria, și hainele. Dacă n-ar fi fost

ploaia, ar fi ars ca o torță... Nu știu dacă mai trăiește, repetă.

—Și chiar dacă mai trăiește, ce-o să facem cu el?

Era o voce depărtată, obosită și, i se părea, amară.

—Cine știe ce păcate o fi având să-l trăznească Dumnezeu chiar în noaptea de Înviere, și chiar în spatele bisericii... Să vedem ce-o spune internul de serviciu, adăugă după o pauză.

I se părea curios că nu simte nimic, că, de fapt, nu-și mai simțea trupul. Știa, din convorbirile celor de lângă el, că fusese transportat. Dar cum îl transportaseră? În brațe, pe o targă, într-un cărucior?

—Nu cred că are vreo șansă, auzi, târziu, o altă voce, tot atât de depărtată. Nu i-a rămas un singur centimetru de piele neatins. Nu înțeleg cum mai trăiește. Normal ar fi fost...

Evident, asta știe toată lumea; dacă ai pierdut mai mult de 50% din epidermă, te asfixiezi. Dar își dădu repede seama că e ridicol, și umilitor, să răspundă, în gând, celor care se agitau în jurul lui. I-ar fi plăcut să nu-i mai audă, așa cum, cu pleoapele strânse, nu-i vedea. Și în aceeași clipă se trezi foarte departe, fericit, sau cum fusese atunci.

—Și apoi, ce s-a mai întâmplat, îl întrebă în glumă, zâmbind. Ce altă tragedie?

—N-am spus că e o tragedie dar, într-un anumit fel, asta era: să te pasioneze științele, să nu ai decât o dorință: să-ți dedici viața științei...

—La ce știință faci aluzie, îl întrerupse, la matematică sau la limba chineză?...

—La amândouă și la toate celelalte pe care le descopeream pe rând și mă îndrăgosteam de ele pe măsură ce le descopeream...

Îi puse mâna pe braț, ca să nu se supere că-l întrerupe din nou:

—Matematica, înțeleg, pentru că dacă n-ai vocație, ar fi inutil să mai stărui. Dar chineza?...

Nu știa de ce izbucnise în râs. Probabil că îl amuzase felul cum pronunțase: *„dar chineza"*?

—Credeam că ți-am spus. Acum doi ani, toamna, când am fost la Paris, m-am dus la o lecție a lui Chavannes. L-am văzut, după curs, în biroul lui; m-a întrebat de cât timp studiez chineza și ce alte limbi orientale mai cunosc. Inutil să-ți rezum toată conversația. Am înțeles doar un singur lucru; că dacă nu voi stăpâni în câțiva ani - auzi, *în câțiva ani*! - pe lângă chineză, sanskrita, tibetana și japoneza, nu voi ajunge niciodată un mare orientalist...

—Bine, dar dumneata trebuia să-i răspunzi că vrei să studiezi *numai* limba chineză...

—Așa i-am spus, dar nu l-am convins. Pentru că, chiar în acest

caz, tot trebuia să învăţ japoneza şi o seamă de limbi şi dialecte sudasiatice... dar nu asta a fost important, ci altceva. Când i-am spus că studiez chineza de cinci luni, s-a îndreptat spre tablă şi a scris vreo douăzeci de caractere, apoi mi-a cerut să le pronunţ, unul câte unul, şi apoi să traduc pasajul. Le-am pronunţat cum m-am priceput, şi am tradus ceva, dar nu tot. A zâmbit amabil: „Nu e rău, mi-a spus. Dar dacă după cinci luni... Câte ore pe zi?" „Cel puţin şase ore", i-am răspuns. „Atunci, limba chineză nu e pentru dumneata. Probabil că nu ai memoria vizuală necesară... Domnul meu, a adăugat cu un zâmbet ambiguu, afectuos şi ironic în acelaşi timp, domnul meu, ca să stăpâneşti limba chineză, îţi trebuie o memorie de mandarin, o memorie fotografică. Dacă n-o ai, vei fi obligat să faci un efort de trei, patru ori mai mare. Nu cred că merită..."

—Deci, în fond, e vorba de memorie...

—De o *memorie fotografică*, repetă cu gravitate, subliniind cuvintele.

Auzise de mai multe ori uşa deschizându-se şi închizându-se, şi alte zgomote, şi câteva voci străine.

—Să vedem ce-o să spună Profesorul. Dacă mă întrebaţi pe mine, eu vă mărturisesc cinstit...

Acelaşi lucru, mereu acelaşi lucru! Dar îi plăcea vocea: era, fără îndoială, un medic tânăr, dezgheţat, pasionat de meseria lui, generos.

—... Pielea i-a fost arsă 100%, şi totuşi supravieţuieşte de douăsprezece ore, şi pe cât ne putem da seama, nu suferă... I-ai făcut vreo injecţie?

—Una, azi-dimineaţă. Mi se părea că geme. Dar poate că gemea prin somn...

—Se ştie ceva despre el? S-a găsit ceva lângă el?

—Doar mânerul umbrelei, restul fusese carbonizat. Curios, tocmai mânerul, un mâner de lemn... Hainele se făcuseră cenuşă; ce nu spălase ploaia, s-a scuturat în maşină...

Ştia că aşa ar fi trebuit să se întâmple, şi, totuşi, ascultând explicaţiile internului, se înseninase; aşadar, cele două plicuri din buzunar se făcuseră şi ele cenuşă... Fără să vrea, căci nu-şi dăduse seama că nu închisese bine uşa după el, auzise: „S-a ramolit rău de tot venerabilul! Asta ne-a mai spus-o de vreo trei, patru ori..." Era adevărat. Îl impresionase informaţia pe care o citise în *La Fiera Letteraria*: că Papini e aproape orb şi nici un chirurg nu îndrăzneşte să-l opereze. Pentru un cititor lacom şi neobosit ca Papini, tragedia era fără pereche. De aceea vorbea întruna de ea. Dar poate că şi Vaian

avea dreptate: „Încep să mă ramolesc..."

Atunci îi auzi din nou vocea:

—Şi ce altă tragedie ţi s-a mai întâmplat? Ai renunţat la limba chineză. Şi apoi?

—De fapt, n-am renunţat; am continuat să învăţ zece, cincisprezece caractere pe zi, dar asta mai mult pentru plăcerea mea şi pentru că mă ajuta să înţeleg traducerile textelor pe care le citeam... În fond, eram un diletant...

—Cu atât mai bine, îl întrerupse Laura punându-i din nou mâna pe braţ. Trebuie să existe şi câţiva oameni inteligenţi şi cu destulă imaginaţie, ca să se bucure de descoperirile pe care le fac marii dumitale eruditi. Foarte bine că te-ai lăsat de chineză... Dar atunci, unde sunt celelalte tragedii la care făceai aluzie?...

O privise lung. Nu era nici pe departe cea mai frumoasă studentă pe care o cunoscuse, dar era *altfel*. Nu înţelegea ce-l atrage, de ce-o caută mereu, intrând în sălile de cursuri, pe unde nu mai călcase de trei, patru ani, de când îşi luase licenţa. Ştia că o găseşte întotdeauna la cursul lui Titu Maiorescu. Acolo o întâlnise cu un ceas mai înainte şi, ca de obicei, întovărăşind-o spre casă, se opriseră pe o bancă, lângă lac, în Cişmigiu.

—Care sunt celelalte tragedii? repetase, susţinându-i calm, zâmbind, privirile.

—Ţi-am spus că încă din liceu, îmi plăceau matematicile şi muzica, dar şi istoria, arheologia, filosofia. Aş fi vrut să le învăţ pe toate; evident, nu ca un specialist, dar cu rigoare, lucrând direct pe texte, căci am oroare de improvizaţie şi de cultura după ureche...

Îl întrerupse ridicând băieţeşte braţele în sus:

—Eşti cel mai ambiţios bărbat pe care l-am cunoscut până acum! Ambiţios şi apucat! Mai ales apucat!

Le cunoştea bine vocile, şi învăţase să le deosebească. Erau trei infirmiere de zi şi două de noapte.

—Dacă ar avea noroc, s-ar prăpădi zilele astea. Căci aşa se spune: cine moare în Săptămâna luminată se duce de-a dreptul în Rai.

„Are suflet bun, îi e milă de mine. E mai bună decât toate celelalte, pentru că se gândeşte la mântuirea sufletului meu... Dar dacă îi vine în minte să scoată acul siringii din venă? Probabil că aş supravieţui până dimineaţa, când vine Internul. Iar dacă nu va observa el, va observa Profesorul. Singurul care e disperat, şi umilit, că nu înţelege; singurul care vrea cu orice preţ să mă ţină în viaţă, să afle ce s-a întâmplat." Îl auzise, într-una din zile —renunţase să se mai

întrebe *când* —îl auzise, după ce-i atinsese cu infinită prudență, pleoapele.

—Ochiul pare intact, dar dacă a orbit sau nu, nu știm. Nu știm, de altfel, nimic altceva...

Mai auzise asta, altă dată: „Nu știm nici măcar dacă e conștient sau nu, spusese atunci Profesorul, dacă aude și dacă *înțelege* ce aude..." Nu era vina lui. De mai multe ori până atunci, îi recunoscuse vocea și-l înțelesese perfect. „Dacă înțelegi ce spun, strigase Profesorul, strânge-mi degetul." Ar fi vrut să-l strângă dar nu știa cum.

De data aceasta adăugase: „Dacă izbutim să-l păstrăm în viață încă cinci zile..."

În cinci zile, aflase unul din asistenți, va veni de la Paris, în drum spre Atena, profesorul Gilbert Bernard, cel mai mare specialist...

—... Mai ales ambițios, repetă Laura. Vrei să fii ceea ce sunt atâția alții: filolog, orientalist, arheolog, istoric, mai știu eu ce altceva. Adică, vrei să trăiești o viață străină, viața altora, în loc să fii dumneata, Dominic Matei, și să cultivi exclusiv geniul dumitale...

—Geniul meu? exclamase cu o prefăcută timiditate ca să-și ascundă bucuria. Asta presupune că aș avea geniu...

—Într-un anumit sens, desigur că-l ai. Nu semeni cu nimeni din toți cei pe care i-am cunoscut până acum. Trăiești și înțelegi viața altfel decât noi...

—Dar până acum, la douăzeci și șase de ani, n-am făcut nimic. Doar că mi-am luat toate examenele cu bile albe. N-am descoperit nimic, nici măcar o interpretare originală a cântului XI din *Purgatorio*, pe care l-am tradus și comentat.

I se păruse că Laura îl privea trist, oarecum dezamăgită.

—De ce-ar fi trebuit să descoperi ceva? Geniul dumitale ar fi trebuit să se împlinească în viața pe care o trăiești, nu în analize, descoperiri și interpretări originale. Modelul dumitale ar trebui să fie Socrate sau Goethe; dar imaginează-ți un Goethe *fără opera scrisă!*

—Nu prea înțeleg, spuse emoționat.

—Înțelegeți toți? îi întrebă Profesorul.

—Eu nu prea înțeleg, mai ales dacă se vorbește prea repede...

El înțelegea foarte bine. Franceza pe care o vorbea Profesorul era impecabilă; fără îndoială că-și luase doctoratul la Paris. Parcă vorbea mai precis și mai elegant decât marele specialist. Bernard era, probabil, de origine străină. Dar ghicea din frazele lui lente, șovăitoare, că —așa cum spunea Vaian despre ultimul lor director, de

câte ori trebuia luată, urgent, o decizie gravă —nu îndrăzneşte să se pronunţe.

—Când v-aţi convins că este conştient?

—De-abia alaltăieri, vorbi Profesorul. Încercasem de mai multe ori înainte, dar fără rezultat.

—Şi sunteţi *sigur* că v-a strâns degetul? Aţi *simţit* că vi-l strânge ca răspuns la întrebarea dumneavoastră? Nu cumva era un gest reflex, fără intenţionalitate şi deci fără semnificaţie?

—Am repetat experienţa de mai multe ori. Dacă voiţi, încercaţi şi dumneavoastră, ca să vă convingeţi...

Simţi, ca de atâtea ori în ultimul timp, degetul care se introduce uşor, cu o exagerată precauţie, sub degetele lui adunate în pumn. Apoi auzi vocea Profesorului:

—Dacă înţelegi ce spun, strânge degetul!

Îl strânse, probabil, cu multă putere, pentru că doctorul Bernard şi-l retrase, surprins. Dar câteva clipe în urmă, după ce şopti: *Traduisez, s'il vous plaît,* îl introduse din nou şi rosti, pronunţând limpede şi rar cuvintele: *Celui qui vous parle est un médecin français. Accepteriez-vous qu'il vous pose quelques questions?* Înainte ca Profesorul să termine de tradus, strânse degetul cu aceeaşi putere. De astă dată nu şi-l retrase, ci întrebă: *Vous comprenez le français?* Repetă strânsoarea, dar cu mai puţină convingere. După ce şovăi câteva clipe, doctorul Bernard întrebă: *Voulez-vous qu'on vous abandonne à votre sort?* Aproape cu voluptate îşi păstră mâna întreagă inertă, ca de ghips. *Vous préférez qu'on s'occupe de vous?* Îl strânse cu putere. *Voulez- vous qu'on vous donne du chloroforme?* Îşi imobiliză din nou mâna şi şi-o păstra aşa, fără nici cea mai mică tresărire, ascultând ultimele întrebări: *Etes-vous Jésus-Christ? Voulez- vous jouer du piano? Ce matin, avez-vous bu du champagne?*

Acea noapte, toţi cu paharele de şampanie în mână, înconjurându-i şi strigându-le cu o tristă, *mediocră* lipsă de pudoare care îi surprinse pe amândoi: „Până la Veneţia să nu mai beţi şampanie că vi se face rău!" „Mi-e teamă că ei au băut mai multă şampanie decât ar fi trebuit", spuse Laura după ce pornise trenul.

Atunci auzi vocea Profesorului.

—Să mai încercăm o dată. Poate că n-a înţeles bine întrebarea dumneavoastră. Am să-l întreb în româneşte. Şi continuă ridicând glasul: Vrem să-ţi aflăm vârsta. Pentru fiecare zece ani, îmi strângi o dată degetul.

Strânse din ce în ce mai puternic, de şase ori, apoi, fără să

înțeleagă de ce, se opri.

—Șaizeci de ani? se miră Profesorul. I-aș fi dat mai puțin.

—În această stare larvară, auzi glasul lui Bernard, e greu de precizat. Întrebați-l dacă e obosit, dacă putem continua...

Au continuat dialogul încă o jumătate de ceas, aflând astfel că nu locuiește în București, că nu are decât o singură rudă, depărtată, pe care nu ține s-o informeze de accident, că acceptă orice test, oricât ar fi de riscant, ca să se verifice dacă nervul optic a fost sau nu atins. Spre norocul lui, n-au mai pus alte întrebări, căci probabil nu le-ar fi ascultat. Orbirea care-l amenința pe Papini fusese primul semnal. Își spusese în săptămâna aceea, că poate nu e vorba de inevitabila decrepitudine a bătrâneții, că dacă a tot repetat povestea lui Papini (Papini, pe care nici un chirurg nu îndrăznește să-l opereze...), a făcut-o pentru că îl preocupa tragedia unuia din scriitorii lui favoriți. Dar curând și-a dat seama că încerca să se păcălească singur. Cu un an mai înainte, doctorul Neculache recunoscuse că, deocamdată, arterioscleroza e incurabilă. Nu-i spusese că-l amenința și pe el arterioscleroza, dar adăugase:

—La o anumită vârstă, te poți aștepta la orice. Și eu îmi pierd memoria, continuase, zâmbind trist. De la o vreme, nu mai pot memoriza versurile poeților mai tineri, pe care îi descopăr și care-mi plac.

—Nici eu, îl întrerupse. Știam pe dinafară aproape tot *Paradiso,* și acum... Iar din scriitorii tineri, după ce-i citesc, nu rețin aproape nimic...

Și totuși... În ultimul timp, așa cum zăcea în pat cu ochii închiși, își amintise fără dificultate multe cărți citite de curând, și recitase în gând poeme de Ungaretti, de Ion Barbu și Dan Botta, texte pe care nu știuse că le învățase vreodată pe dinafară... Cât despre *Paradiso,* de multe zile și nopți adormea recitându-și terținele lui favorite. Fu cuprins deodată de o spaimă neînțeleasă, căci izvora parcă din chiar bucuria descoperirii pe care o făcuse. „Să nu mă mai gândesc! își ordonă. Să mă gândesc la altceva!..." Și, totuși, de atâta timp, nu face altceva decât să recite poeme și să-și repovestească cărțile pe care le-a citit. „Am fost un nătărău! M-am speriat degeaba..." Deși, o dată plecase de acasă și, ajuns în stradă, înțelese că nu-și mai amintea unde voia să se ducă... „Dar poate a fost doar un accident. Poate eram obosit, deși n-aveam nici un motiv să fiu obosit..."

—În fond, marele specialist nu ne-a lămurit prea mult, auzi glasul unuia din interni.

—Spunea, însă, că se mai cunosc câteva cazuri. Bunăoară, acel

pastor elvețian, ars de fulger aproape 100% și care a mai trăit totuși mulți ani. E drept, rămăsese mut. Ca și omul nostru, probabil, adăugă coborând glasul.

—Nu mai vorbi, că poate te aude, șopti cineva pe care nu reuși să-l identifice.

—Asta voiam și eu, să mă audă. Să vedem cum va reacționa. Poate că, totuși, n-a rămas mut...

Fără să vrea, fără să știe ce face, își descleștă încet gura. În acea clipă auzi trozniturі neobișnuit de puternice în urechi, ca și cum în dreapta și în stânga lui s-ar fi prăvălit, peste stânci, nenumărate vagoane încărcate cu fierărie veche. Dar, deși îl asurzea ecoul exploziilor prelungindu-se la nesfârșit, continuă să-și deschidă gura. Și deodată se auzi rostind: *„Nu!"* și repetă cuvântul de mai multe ori. Apoi, după o scurtă pauză, adăugă: *„Nu mut"*. Știa că voise să spună: *„Nu sunt mut"*, dar nu izbutise să pronunțe cuvântul „sunt". După zgomotele din odaie, și ușa care se deschise și se închise repede, înțelese că acele două cuvinte provocară senzație. Își ținea gura larg deschisă, dar nu mai îndrăznea să-și miște limba. Când doctorul Gavrilă, favoritul lui, cel despre care fusese sigur de la început că are vocație de medic, se apropie de pat, repetă din nou cuvintele, și atunci înțelese de ce le pronunță cu atâta greutate: cu fiecare mișcare a limbii simțea cum se clatină câțiva dinți, parcă ar fi stat să cadă.

—Asta era, șopti Gavrilă. Dinții. Și chiar măselele, adăugă cu un aer preocupat. Chemați la telefon pe doctorul Filip, să vină de urgență cineva —idealul ar fi să vină chiar dânsul —dar să vină pregătit cu tot ce trebuie...

Îl auzi din nou, mai târziu, de departe:

—... De-abia se țin. Dacă ar fi înghițit cu mai multă putere ar fi riscat să se înece cu vreo măsea... Anunțați pe Profesor.

Simți penseta apucând un dinte din față și scoțându-l fără efort. Începu să numere; în câteva minute, cu aceeași ușurință, doctorul Filip îi extrase nouă dinți și cinci măsele.

—Nu prea înțeleg ce s-a întâmplat. Rădăcinile sunt sănătoase. E ca și cum ar fi fost împinse de mai multe măsele de minte. Dar asta e imposibil. Va trebui să-i facem o radiografie...

Profesorul se apropie de pat și-i puse două degete pe mâna dreaptă.

Încercă, mișcându-și limba, de data aceasta fără teamă, dar nu izbuti să spună ce-ar fi vrut. În cele din urmă, resemnat, începu să pronunțe, la întâmplare, cuvinte scurte: ac, cuc, bou, om, pană, bale...

A treia noapte avu un vis pe care și-l aminti întreg. Se reîntorsese

pe neașteptate în Piatra Neamț și se îndrepta spre liceu. Dar cu cât se apropia, cu atât creștea numărul trecătorilor. Recunoscu, în jurul lui, pe trotuar, mulți din foștii lui elevi, așa cum îi văzuse când se despărțise de ei, cu 10, 20 sau 25 de ani mai înainte. Apucă pe unul de braț. „Dar unde vă îmbulziți toți, Teodorescule?" îl întrebă. Băiatul îl privi lung, zâmbind încurcat; nu-l recunoscuse. „Ne ducem la liceu. Azi se sărbătorește centenarul profesorului Dominic Matei."

„Nu-mi prea place visul, își repetă de mai multe ori. Nu înțeleg de ce, dar nu-mi place..." Așteptă să plece infirmiera și, cu emoție și mare grijă, așa cum făcea de câteva zile, începu să întredeschidă pleoapele. Se trezise într-o noapte privind o pată luminoasă, albăstruie, fără să-și dea seama că deschisese ochii și fără să înțeleagă ce privește. Simți cum i se zbate, speriată, inima, și închise repede ochii. Dar în noaptea următoare se trezi din nou, privind cu ochii deschiși aceeași pată luminoasă și, neștiind ce să facă, începu să numere în gând. Când ajunse la 72, înțelese, brusc, că lumina vine de la veieuza din fundul camerei. Izbuti să-și stăpânească bucuria privind, fără grabă, perete după perete, încăperea în care se afla, unde fusese transportat în preziua vizitei doctorului Bernard. De atunci, de câte ori rămânea singur, mai ales nopțile, deschidea ochii, își mișca ușor capul, apoi umerii, și începea să cerceteze formele și culorile, umbrele și penumbrele din jurul lui. Nu și-ar fi putut închipui că o asemenea beatitudine fusese de totdeauna la îndemâna lui; doar să privească foarte atent și pe îndelete obiectele de lângă el.

—De ce nu ne-ați arătat și nouă că *puteți* deschide ochii? auzi glasul unuia dintre interni, și în clipa următoare îl văzu; era aproape așa cum îl reconstituise după inflexiunile vocii: înalt, brun, uscățiv, cu un început de chelie.

Așadar bănuise ceva, și-l pândea mai de mult să-l surprindă.

—Nu știu nici eu, răspunse pronunțând doar parțial cuvintele. Poate voiam să mă conving întâi pe mine că nu mi-am pierdut vederea...

Internul îl privea zâmbind absent.

—Dumneata ești un om curios. Când te-a întrebat Profesorul câți ani ai, ai răspuns: șaizeci...

—Am mai mult...

—Greu de crezut. Ai auzit, probabil, ce vorbeau infirmierele...

Cu un gest supus, de școlar pocăit, înclină din cap. Le auzise: „Cât zicea că are, șaizeci de ani? Ăsta își ascunde vârsta. L-ai văzut și dumneata, adineaori, când l-am spălat: ăsta e bărbat tânăr, în floarea

vârstei, ăsta n-a împlinit patruzeci de ani..."

—Nu vreau să crezi că te-am spionat ca să te reclam direcției. Dar trebuie să informez pe Profesor. Și el va decide...

Altă dată s-ar fi supărat sau i-ar fi fost frică, dar acum se trezi recitând, la început în gând, apoi mișcându-și încet buzele, una din poeziile lui favorite, *La morte meditata* de Ungaretti:

Sei la donna che passa
Come una foglia
E lasci agli alberi un fuoco d'autunno...

Își amintea că atunci când citise pentru întâia oară poezia erau de mult despărțiți: de aproape 25 de ani. Și, totuși, citind-o, la ea se gândise. Nu știa dacă era aceeași dragoste de la început, dacă o mai iubea așa cum îi mărturisise în dimineața de 12 octombrie 1904, după ce-au ieșit de la tribunal și s-au îndreptat spre Cișmigiu. La despărțire, sărutându-i mâna, adăugase: „Îți urez... în sfârșit, știi ce vreau să spun... Dar aș vrea să mai știi ceva: că am să te iubesc până la sfârșitul vieții..." Nu era sigur că o mai iubește, dar la ea se gândise citând:

Sei la donna che passa...

—Te-ai convins, deci, că ești în afară de orice pericol.

Așa îl întâmpină Profesorul în dimineața următoare, îndreptându-se zâmbitor spre el. Era mai impresionant decât și-l închipui-se. Nu era prea înalt, și totuși felul cum își ținea capul sus, își păstra corpul —drept, de parcă ar fi fost la paradă —îi dădea un aer marțial care intimida. Dacă n-ar fi avut părul aproape în întregime alb, ar fi părut sever. Chiar când zâmbea rămânea grav, distant.

—Și de-abia acum începi să devii un „caz interesant", adăugă așezându-se pe scaunul din fața patului. Cred că înțelegi de ce. Până în clipa de față n-a găsit nimeni vreo explicație plauzibilă, nici aici, nici în străinătate. Așa cum a căzut trăznetul, ar fi trebuit să fii ucis pe loc sau să mori asfixiat în zece, cincisprezece minute sau, în cel mai bun caz, să rămâi paralizat, mut sau orb... Enigmele care ne confruntă în cazul dumitale se înmulțesc pe zi ce trece. Nu știm încă datorită cărui reflex n-ai putut deschide gura douăzeci și trei de zile și a trebuit să fii alimentat artificial. Este probabil că ai reușit s-o deschizi când a trebuit să elimini dinții și măselele pe care gingiile nu le mai puteau reține. Ne-am gândit să-ți facem o proteză ca să poți mânca și, mai ales, ca să poți vorbi normal. Dar deocamdată nu putem face nimic, radiografiile arată că, în scurt timp, se pregătește să apară o nouă garnitură de dinți.

—Imposibil! exclamă uluit, stâlcind cuvântul.

—Așa spun toți doctorii și toți dentiștii, că e pur și simplu imposibil. Și, totuși, radiografiile sunt cât se poate de clare... De aceea, ca să închei, de-abia acum cazul dumitale devine extrem de interesant: nu mai e vorba de un caz de „mort în viață", ci de cu totul altceva; ce, exact, încă nu știm...

„Să fiu prudent, să nu fac vreo greșeală și să mă dau de gol... Azi, mâine vor întreba de nume, de adresă, de meserie. În fond, de ce mi-ar fi teamă? N-am făcut nimic. Nu știe nimeni nici de plicul alb, nici de plicul albastru..." Și, totuși, fără să înțeleagă de ce, voia cu orice preț să-și păstreze anonimatul, așa cum fusese la început, când îi strigau: „Mă auzi sau nu? Dacă înțelegi ce spun, strânge-mi degetul..." Din fericire, acum, fără dinți, vorbea cu greutate. Îi va fi ușor să se prefacă, să stâlcească și acele puține cuvinte pe care izbutea să le rostească. Dar dacă îi vor cere să scrie? Își privi, parcă pentru întâia dată cu atenție, brațul și mâna dreaptă. Pielea era netedă, bine întinsă, proaspătă, și începea să-și recapete culoarea de altădată. Își pipăi încet, prudent, brațul până la cot, apoi mângâie cu două degete bicepsul. Ce curios! Poate imobilitatea aproape absolută, de aproape patru săptămâni, și lichidele acelea nutritive, pe care i le injecteseră direct în vene... „Ăsta e bărbat tânăr, în floarea vârstei!" spusese infirmiera. Iar cu o zi mai înainte auzise ușa deschizându-se cu precauție, pași apropiindu-se de pat, internul șoptind: „Doarme, să nu-l treziți", apoi o voce străină, răgușită: „Nu poate fi el... Va trebui, totuși, să-l vedem și fără barbă... Dar individul pe care-l căutăm noi e student, n-a trecut de douăzeci și doi de ani, și ăsta de aici arată mai în vârstă, se apropie de patruzeci..." Atunci își aminti din nou de furtună.

—Ce e mai curios, spuse unul din interni, e că n-a plouat decât acolo pe unde a trecut el; de la Gara de Nord până aproape de bulevardul Elisabeta. A fost o aversă ca în miezul verii, care a durat destul ca să inunde bulevardul, dar la câteva sute de metri, nici o picătură.

—E adevărat, adăugase cineva, am trecut pe-acolo când ne-am întors de la biserică, și apa de pe bulevard încă nu se scursese...

—Unii spun că a fost o încercare de atentat, pentru că s-ar fi găsit nu știu câte încărcături de dinamită, dar i-a surprins ploaia torențială și în ultimul moment au trebuit să renunțe.

—Asta poate fi și o invenție a Siguranței, ca să justifice arestările printre studenți...

Apoi tăcuseră toți, brusc.

„Trebuie să fiu cu băgare de seamă, își repetă. Nu cumva să mă

confunde cu unul din legionarii ascunși, pe care-i caută Siguranța. Și atunci va trebui să le spun cine sunt. O să mă trimeată la Piatra ca să verifice. Și atunci..." Dar, ca de obicei, izbutea să se smulgă gândului care-l irita. Se trezi recitându-și cântul XI din *Purgatorio*, apoi încercă să-și amintească din *Eneida: Agnosco veteris vestigia flammae*...

—Cu dumneata, cucoane Dominic, n-o scoate nimeni la capăt: treci de la o carte la alta, de la o limbă la alta, de la o știință la alta. Poate că de aceea v-ați despărțit, adăugă cu un zâmbet trist.

Atunci nu se supărase. Îi plăcea Nicodim, era un moldovean bun, cinstit și molcom.

—Nu, domnule Nicodim, manualul de limbă japoneză n-are nici o legătură cu despărțirea noastră...

—Dar de ce manualul de japoneză? îl întrebă surprins Nicodim.

—Credeam că la asta te refereai, la zvonul care circulă prin târg...

—Adică?...

—Adică, se spune că întorcându-mă acasă cu un manual de limba japoneză și văzându-mă că deschid imediat caietul și încep să învăț, Laura mi-ar fi spus... În sfârșit, mi-ar fi spus că prea mă apuc de multe lucruri și nu duc nimic la capăt și că din cauza asta ne-am fi despărțit...

—Nu, eu n-am auzit asta. Am auzit pe unul și pe altul că duduia Laura se cam plictisise de aventurile dumitale galante, că, mai ales, vara trecută, la București, dădeai mereu târcoale unei franțuște, spunând că o cunoșteai de la Sorbona...

—Nu! *îl întrerupse obosit, ridicând din umeri.* Asta a fost cu totul altceva. E adevărat că Laura bănuia ceva, pentru că aflase de o altă încurcătură, mai veche, dar ea e o femeie inteligentă, știe că de iubit n-o iubesc decât pe ea, că celelalte, în sfârșit... Dar trebuie să îți mai spun că am rămas foarte buni prieteni.

Dar nu i-a spus mai mult. Nu spusese nimănui, nici lui Dadu Rareș, *prietenul lui cel mai bun, care murise de tuberculoză 12 ani* mai târziu. Deși, poate, Dadu a fost singurul care a ghicit adevărul. Poate chiar Laura i-o fi mărturisit ceva, căci se înțelegeau foarte bine *amândoi.*

—Te ascult, spuse Profesorul cu o ușoară iritare în glas. Te ascult și nu înțeleg. De câteva zile, nici un progres. Mi se pare chiar că săptămâna trecută reușeai *să pronunți anumite cuvinte pe care astăzi...* Trebuie să colaborezi și dumneata. Să nu-ți fie teamă de gazetari. Ordinele sunt stricte: nu te va intervieva nimeni. Evident, cazul *dumitale era prea extraordinar ca să nu se afle în oraș.* Au apărut știri

şi articole în diverse gazete, majoritatea absurde, ridicole. Dar, ca să revin, trebuie să colaborezi şi dumneata, trebuie să ştim mai mult şi mai multe: de unde eşti, cine eşti, ce profesie ai, şi celelalte.

Clătină cuminte din cap şi repetă de mai multe ori: „Bine! Bine!" „Se îngroaşă gluma; trebuie să fiu cu ochii în patru". Noroc că în dimineaţa următoare simţi, trecându-şi limba peste gingii, colţul primului canin. Cu o exagerată inocenţă i-l arătă infirmierei, apoi internilor, prefăcându-se că îi este imposibil să mai pronunţe ceva. Dar dinţii apăreau repede, unul după altul. Până la sfârşitul săptămânii răsăriseră toţi. În fiecare dimineaţă venea un dentist şi-l examina, lua note pentru articolul pe care-l pregătea. Câteva zile a suferit de gingivită, şi chiar dacă ar fi voit, n-ar fi putut vorbi prea bine. Au fost zilele cele mai senine, căci se simţea din nou apărat, la adăpost de surprize. Simţea, de asemenea, o energie şi o încredere pe care nu le mai cunoscuse din timpul războiului când, la Piatra Neamţ, organizase o „mişcare de Renaştere culturală"(aşa o denumiseră ziarele locale) fără egal în restul Moldovei. Vorbise de ea, lăudând-o, chiar Nicolae Iorga în conferinţa pe care o ţinuse la liceu. Petrecuse o parte din după-amiază la el acasă şi nu-şi ascunsese surpriza descoperind acele multe mii de volume de orientalistică, filologie clasică, istorie veche, arheologie.

—De ce nu scrii, *colega?* îl întrebase de mai multe ori.

—Lucrez, domnule profesor, mă trudesc de vreo zece ani să închei o lucrare...

Atunci îl întrerupse Davidoglu, cu inevitabila lui glumă.

—Dar întrebaţi-l, domnule profesor, ce fel de lucrare? *De omni re scibili!...*

Era una din vechile lor glume, pe care le repetau de câte ori îl vedeau intrând în cancelarie cu un maldăr de cărţi noi, sosite chiar în dimineaţa aceea de la Paris, de la Leipzig sau de la Oxford.

—Când ai de gând să te opreşti, cucoane Dominic? îl întrebau.

—Cum să mă opresc, când n-am ajuns nici la jumătatea drumului?... De fapt, ştia că cheltuindu-şi, înainte de război, puţina avere ce-i rămăsese pe cărţi scumpe şi în călătorii de studii, era obligat să rămână profesor aici, la liceu că, deci, o bună parte din timp o pierdea cu lecţiile. Şi de mult nu-l mai interesau latina şi italiana; ar fi vrut să predea, dacă s-ar fi putut, istoria civilizaţiei sau filosofia.

—Aşa cum vrei dumneata să le faci pe toate, nici zece vieţi nu-ţi vor fi de-ajuns...

O dată răspunsese, aproape cu convingere:

—Suntem siguri măcar de un lucru, că pentru filosofie nu ai

nevoie de zece vieți...

—*Habe nun ach! Philosophie... durchaus studiert!* citase solemn profesorul de germană. Cunoşti restul, adăugase.

Din indiscreţiile asistenţilor, înţelese de ce e nervos Profesorul: Bernard îi cerea mereu informaţii mai ample şi mai precise. *En somme, qui est ce Monsieur?* îl întrebase într-o scrisoare. (Dar asta nu e sigur, observase cineva. Asta o spune doctorul Gavrilă, dar nici el n-a văzut scrisoarea.) Evident, Bernard aflase de mult că necunoscutul pe care-l examinase la începutul lui aprilie nu-şi pierduse vederea şi că începuse să vorbească. Era acum mai curios ca oricând. Îl interesau nu numai etapele restabilirii fizice, ci şi cât mai multe amănunte despre capacităţile mentale. Faptul că înţelegea limba franceză îl îndemna să creadă că avea oarecare cultură. Voia să afle ce s-a păstrat şi ce s-a pierdut. Sugerase o serie de teste: vocabular, sintaxă, asociaţii verbale.

—Dar când ai s-o termini, domnule?

—Mai am de scris partea întâi; celelalte părţi —Antichitatea, Evul Mediu şi Epoca modernă —sunt scrise aproape în întregime. Dar partea întâi, înţelegi, originile —originea limbajului, a societăţii, a familiei, a tuturor celorlalte instituţii... Astea cer ani şi ani de cercetări. Şi cu bibliotecile noastre de provincie... Pe vremuri, cumpăram pe cât puteam, dar acum, cu sărăcia...

De fapt, cu cât trecea timpul, cu atât înţelegea mai bine că nu va ajunge să-şi termine singura lui carte, opera vieţii lui. Se trezise într-o dimineaţă cu un gust de cenuşă în gură. Se apropia de 60 de ani şi nu încheiase nimic din tot ce începuse. Iar „discipolii" lui, cum îi plăcea să-şi numească unii din colegii lui foarte tineri, copleşiţi de admiraţie, care se adunau cel puţin o seară pe săptămână în bibliotecă să-l asculte vorbindu-le de imensele probleme pe care trebuia să le rezolve, discipolii se risipeau odată cu trecerea anilor, mutaţi în alte oraşe. Nu rămăsese nici unul căruia i-ar fi putut încredinţa măcar manuscrisele şi materialele adunate.

De când aflase că la cafenea i se spune Venerabilul sau Papa Dominic, îşi dădu seama că prestigiul pe care-l dobândise în timpul războiului, când Nicolae Iorga îl lăudase la începutul conferinţei, şi, de la Iaşi, trimitea din timp în timp câte un student să-i ceară cărţi, prestigiul acesta începea să pălească. Pe nesimţite, se trezi că în cancelarie sau la cafeneaua Select nu mai era centrul atenţiei generale, că nu mai scăpăra, ca pe vremuri. Iar de curând, de când îl auzise pe Vaian: „S-a ramolit rău de tot Venerabilul!" aproape că nu mai

îndrăznea să le vorbească despre cărțile noi pe care le citea, de articolele din *N. R. F.* , *Criterion* sau *La Fiera Letteraria.* Și apoi au urmat, una după alta, ceea ce numea, în limbajul lui secret, „crizele de conștiință".

—Dar ce cauți pe aici, domnu Matei?

—Mă plimbam. M-a apucat iar migrena, și ieșisem să mă plimb...

—Dar așa, în pijama, în preajma Crăciunului? Să nu răceşti!...

A doua zi se aflase în tot orașul. Probabil că-l așteptau la cafenea, să-l descoase, dar în ziua aceea nu s-a dus, nici în ziua următoare.

—Cu prima ocazie! a exclamat într-o după-amiază, în fața cafenelei Select, râzând. Cu prima ocazie!...

—Ce-o să fie cu prima ocazie? l-a iscodit Vaian.

Într-adevăr, ce-are să fie? Îl privea încruntat, încercând să-și aducă aminte. În cele din urmă ridică din umeri și plecă spre casă. De-abia când puse mâna pe clanță își aminti: cu prima ocazie va deschide plicul albastru. „Dar nu aici, unde mă cunoaște toată lumea. Departe, în alt oraș. La București bunăoară".

Într-o dimineață ceru infirmierei o foaie de hârtie, un creion și un plic. Scrise câteva rânduri, lipi plicul și-l adresă Profesorului. Apoi începu să aștepte, simțind cum i se accelerează bătăile inimii. De când nu mai cunoscuse o emoție asemănătoare? Poate din dimineața când aflase că România declarase mobilizarea generală. Sau, și mai înainte, cu 12 ani mai înainte, când, de cum intrase în salon, înțelese că-l aștepta Laura și că voia să-i vorbească. I se păruse, atunci, că avea ochii umezi.

—Trebuie să-ți spun, începu silindu-se să zâmbească. E prea important pentru noi amândoi și nu mai pot ascunde... Trebuie să-ți mărturisesc. Am simțit asta mai demult, dar de câtva timp mă obsedează. Simt că nu mai ești *al meu*... Te rog, nu mă întrerupe. Nu e ce te gândești tu... Simt că nu ești al meu, că nu ești *aici*, lângă mine, că ești în altă lume —nu mă gândesc la cercetările tale, care, orice ai crede tu, mă interesează —dar simt că ești într-o lume străină, în care nu te pot întovărăși. Și pentru mine, și pentru tine, cred că ar fi mai înțelept să ne despărțim. Suntem amândoi tineri, iubim amândoi viața... Ai să vezi mai târziu...

—Bine, spuse Profesorul după ce împături cu grijă hârtia și o introduse în agendă. Am să mă întorc mai târziu,

Reveni după un ceas. Încuie ușa, să nu fie deranjat, și se așeză pe scaunul din fața patului.

—Te ascult. Nu trebuie să faci un prea mare efort. Cuvintele pe

care nu le poți pronunța, le poți scrie, adăugă întinzându-i un bloc de hârtie.

—Veți înțelege de ce a trebuit să recurg la această stratagemă, începu emoționat. Vreau să evit publicitatea. Adevărul este acesta: mă numesc Dominic Matei, la 8 ianuarie am împlinit șaptezeci de ani, am fost profesor de latină și italiană la liceul Alexandru Ioan Cuza din Piatra Neamț, unde locuiesc și acum. Locuiesc pe strada Episcopiei, numărul 18. Este casa mea și cuprinde o bibliotecă de aproape opt mii de volume, pe care am lăsat-o prin testament liceului...

—Extraordinar, exclamă Profesorul, după ce răsuflă adânc și-l privi din nou, oarecum speriat.

—Cred că nu vă este greu să controlați. Dar, vă implor, multă, multă discreție. Mă cunoaște tot orașul. Dacă voiți probe suplimentare, vă pot face planul casei, vă pot spune ce cărți se găsesc pe birou, și orice alt detaliu îmi veți cere. Dar, cel puțin deocamdată, nu trebuie să se afle ce mi s-a întâmplat. Așa cum ați spus și dumneavoastră, e destul de senzațional că am rămas teafăr. Dacă se află că am întinerit nu voi mai avea liniște... Vă spun toate acestea pentru că agenții de la Siguranță, care au mai fost pe aici, nu vor crede niciodată că am trecut de șaptezeci de ani. Deci, nu vor crede că sunt cine sunt, și voi fi anchetat, și câte nu se pot întâmpla când ești anchetat... Vă rog, dacă socotiți că merită să fie studiat cazul meu, vreau să spun că merită să fie studiat în continuare, aici, la spital, vă rog găsiți-mi o identitate fictivă. Bineînțeles, va fi provizorie, și dacă, mai târziu, nu veți fi satisfăcut de conduita mea, puteți oricând revela adevărul...

—Nu e vorba de asta, îl întrerupse Profesorul. Deocamdată, important este un singur lucru: să ai o situație în regulă. Asta, sper, nu va fi prea greu de obținut. Dar ce vârstă îți putem da? Când nu vei mai avea barbă, vei părea un tânăr de treizeci, treizeci și unu de ani. Să punem treizeci și doi de ani?...

Mai întrebă o dată strada și numărul casei și le însemnă în agendă.

—Casa este, evident, închisă, reluă după un răstimp.

—Da și nu. O femeie bătrână, Veta, jupâneasa mea de o viață întreagă, locuiește în două odăițe lipite de bucătărie. Ea păstrează cheile de la celelalte încăperi.

—Probabil că există undeva un album cu fotografii; mai precis, cu fotografiile dumitale din tinerețe...

—Sunt, toate, în sertarul de sus al biroului; sunt trei albume. Cheia de la sertar se află sub cutia de țigări, chiar pe birou... Dar dacă

cel pe care îl veți trimite va vorbi cu Veta, se va afla în tot orașul...

—Nu e nici un risc dacă se procedează cu prudență.

Își introduse gânditor agenda în buzunar și tăcu câteva clipe, continuând să-l privească.

—Recunosc, cazul dumitale mă pasionează, spuse ridicându-se. Nu înțeleg nimic, și nimeni altcineva dintre noi nu înțelege. Probabil exercițiile le faci când rămâi singur, în timpul nopții, adăugă.

Ridică încurcat din umeri.

—Simțeam că-mi amorțesc picioarele și atunci am coborât din pat, și aici, pe covor...

—Nu te-a frapat nimic?

—Ba da. M-am pipăit peste tot. Am simțit mușchii, așa cum îi aveam pe vremuri: tari, vânjoși. Nu mă așteptam. După atâtea săptămâni de imobilitate aproape absolută, ar fi trebuit să fie, cum să spun? un fel de...

—Da, așa ar fi trebuit, îl întrerupse Profesorul.

Se îndreptase spre ușă, dar se opri, și se întoarse, căutându-i privirile.

—Nu mi-ai dat adresa de aici, din București.

Simți că roșește, dar, cu efort, izbuti să zâmbească.

—Nu am adresă, pentru că de-abia sosisem. Venisem cu trenul, de la Piatra Neamț. Am ajuns aproape de miezul nopții. Era în noaptea de Înviere.

Profesorul îl privi lung, neîncrezător.

—Dar te duceai, în orice caz, undeva... Și acolo, pe trotuar, lângă dumneata, nu s-a găsit nici o valiză...

—Nu aveam valiză. Nu aveam nimic cu mine, afară de un plic albastru. Venisem cu gândul să mă sinucid. Mi se părea că sunt condamnat: arterioscleroză. Îmi pierdeam memoria...

—Veniseși aici ca să te sinucizi? repetă Profesorul.

—Da. Mi se părea că nu aveam altă soluție. Singura soluție era plicul albastru. Păstram acolo, de mult, câteva miligrame de stricnină...

II

Știa că visează și-și trecea mereu palma pe obrazul proaspăt bărbierit, dar nu izbutea să se trezească. De-abia după ce mașina ajunse la capătul bulevardului, recunoscu cartierul; îl recunoscu mai ales după mirosul teilor în floare. Ne îndreptăm spre Șosea, înțelese.

Nu mai trecuse pe aici de câțiva ani și privea emoționat casele vechi, care-i aminteau de anii studenției. Apoi îl întâmpină o alee străjuită de arbori înalți; în clipa următoare poarta se deschise, și mașina, înaintând încet pe pietriș, se opri în fața scării de piatră vânătă. „De ce nu coborâți?" auzi un glas necunoscut. Privi cu mirare în jurul lui; nu era nimeni. I se păru că sus, în capul scării, se deschisese ușa. Era deci așteptat. „Ar trebui să cobor", își spuse.

Trezindu-se, îl orbi lumina puternică de-afară și privi surprins ceasul. Nu era încă 6. Probabil că au uitat să tragă transparentele. Târziu auzi deschizându-se ușa.

—V-am adus hainele, spuse infirmiera, apropiindu-se zâmbind de pat, cu brațele încărcate.

Era Anetta, încă destul de tânără și cea mai îndrăzneață. (Cu câteva zile mai înainte îi spusese, privindu-l adânc în ochi: „Când o să ieșiți de aici, poate mă luați într-o seară la cinematograf...") Îl ajută să se îmbrace, deși n-ar fi avut nevoie de ajutor. Ghicea, din privirile ei dezamăgite, că vestonul nu cădea prea bine, „e prea strâmt în umeri", spuse, și cravata, albastră cu mici triunghiuri cenușii, nu se asorta cu cămașa în dungi. Curând intră internul de serviciu. Începu să-l examineze, încruntat, cu atenție.

—Se vede de la distanță că nu sunt hainele dumitale. Ai putea deveni suspect. Va trebui să-ți căutăm altceva. Doctorul Gavrilă spunea că are câteva costume de cea mai bună calitate; i-au rămas de la un unchi de-al lui.

—I-au rămas moștenire după ce-a murit, precizâ Anetta. Și nu e bine să porți haine de la morții altora. De la morții tăi e altceva; le porți în memoria lor, așa, ca un suvenir...

—N-are nici o importanță, spuse zâmbind. Azi, în orice caz, nu mai e timp. Poate cu altă ocazie, când o să mai trec pe aici...

—Da, interveni internul, dar cu vestonul ăsta atragi atenția și riști să fii urmărit...

—Dacă se pitește bine, în fundul mașinii, poate nu se observă.

Două ceasuri în urmă, coborî în curte, întovărășit de doctorul Chirilă, cel care îi era mai puțin simpatic pentru că după ce-l surprinse ascuns în odaie, avea impresia că-l spionează tot timpul. Dând cu ochii de mașină, se opri brusc.

—Am mai văzut mașina asta, șopti. Am văzut-o azi-noapte, în vis... Unii ar spune că e semn rău, că am putea avea un accident, adăugă.

—Eu nu sunt superstițios, rosti rar, sentențios, doctorul Chirilă,

deschizând portiera. În orice caz, suntem aşteptaţi...

Când maşina se îndreptă spre bulevard, simţi o linişte stranie, întreruptă, în chip neînţeles, de izbucniri aproape violente de bucurie.

—Să deschideţi fereastra, spuse, că în curând vom trece pe sub teii în floare. Acum ne apropiem de Şosea, adăugă după câtva timp. Şi mai târziu: Să vedeţi ce clădire frumoasă, cu arbori înalţi şi ce alee curată cu pietriş, şi scara de piatră vânătă...

Internul îl privise tot timpul curios, tăcând încurcat. Maşina se opri în dreptul scării.

—De ce nu coborâţi? auzi o voce.

—Aşteptăm să vină plantonul, să dăm în primire, răspunse şoferul.

În curând se auziră paşi grăbiţi pe pietriş şi din spatele maşinii apăru un bărbat oacheş, cu obrazul ciupit de vărsat şi părul tuns milităreşte. Chirilă deschise portiera.

—Dumnealui este persoana despre care ai fost informat. Vezi să nu-l confunzi cu vreun alt pacient. De acum înainte, dumneata eşti răspunzător.

—Am înţeles, spuse. Să n-aveţi nici o grijă. Am să fiu cu ochii în patru.

—Ce face dumnealui înlăuntru sau în grădină, îl întrerupse Chirilă, nu te priveşte. Dumneata trebuie să ai grijă de poartă...

Îi plăcea camera: era spaţioasă, cu ferestre spre parc şi aşa cum îl asigurase Profesorul, avea o masă de lemn şi în perete rafturi pentru cărţi. Se apropie de fereastra deschisă şi respiră adânc. I se păru că pătrunde până la el mirosul de trandafiri sălbatici. Totuşi nu izbutea să se bucure. Zâmbea mângâindu-şi cu palma stângă obrajii dar i se părea că tot ce i se întâmplă de la o vreme nu-l priveşte cu adevărat, că e vorba de altceva, de *altcineva.*

—Încearcă să descrii cât mai precis şi cu cât mai multe detalii ce vrei să spui când spui: *altcineva,* îl întrerupse o dată Profesorul. În ce sens te simţi *străin*? Nu te-ai „instalat" încă în noua dumitale situaţie? E foarte important. Notează tot ce-ţi trece prin cap. Dacă n-ai chef de scris sau ai prea multe de spus, utilizează magnetofonul, indicând întotdeauna ziua, ora şi locul, şi precizând dacă dictezi întins în pat sau plimbându-te prin cameră.

În ultimele zile, la spital, umpluse aproape un caiet întreg. Scria tot felul de lucruri: cărţile pe care şi le amintea (şi îi plăcea să indice ediţia, anul publicaţiei, anul când le citise pentru întâia oară, ca să poată controla această miraculoasă recuperare a memoriei), versuri în toate limbile pe care le învăţase, exerciţii de algebră, unele vise care i

se păreau semnificative. Dar nu mărturisea anumite descoperiri recente. Simțea o neînțeleasă rezistență, de care vorbise o dată Profesorului.

—E foarte important să aflăm semnificația acestei rezistențe, îi spuse. Încearcă cel puțin să faci aluzie, să știm dacă ceea ce *nu vrei* să spui („nu pot să spun!" îl întrerupse în gând) se referă la anumite întâmplări din trecut sau e vorba de altceva, în legătură cu noua dumitale condiție, despre care, repet, știm încă foarte puțin...

Se întoarse de la fereastră și, după ce străbătu de câteva ori camera, plimbându-se, ca pe vremuri, în tinerețe, cu mâinile încrucișate la spate, se întinse în pat. Rămăsese cu ochii deschiși, privind tavanul.

—Ți-am adus albumul de familie, îi spuse într-o dimineață. Cel cu fotografiile dumitale din liceu, de la universitate, din Italia. Nu ești curios să-l vezi? întrebă după o pauză.

—Ca să fiu sincer, nu...

—Dar de ce?...

—Nu-mi dau nici eu seama de ce. Încep să mă simt detașat de trecutul meu. Parcă n-aș mai fi acel și...

—E curios, spuse Profesorul. Ar trebui să aflăm motivele...

În cele din urmă resemnat, se hotărâse să-l răsfoiască. Profesorul se așezase alături de pat, pe scaun, și-l privea intens, nereușind să-și ascundă curiozitatea.

—La ce te gândești? îl întrebă brusc, după câteva minute. Ce fel de amintiri? Ce fel de asociații?

Șovăi, frecându-și obrazul cu palma stângă. („Știu că gestul acesta a ajuns, la mine, un tic", mărturisise de mai multe ori.)

—Îmi amintesc perfect anul și locul unde au fost luate, fiecare din ele. Aș putea spune că-mi amintesc chiar și *ziua;* parcă aș auzi vocile celor din jur și cuvintele pe care le rosteau, și aș simți în nări mirosul specific al acelui loc și al acelei zile... Uite, bunăoară, aici, unde sunt cu Laura, la Tivoli. Când am dat cu ochii de fotografie, am simțit căldura acelei dimineți și mirosul florilor de leandru, dar am simțit și un miros puternic, greu, de păcură încinsă, și mi-am adus aminte la vreo zece metri de locul unde am fost fotografiați se găseau două căldări cu păcură.

—E un fel de hipermnezie cu efecte laterale, spuse Profesorul.

—E îngrozitor, continuă. E prea mult, și e inutil.

—Pare inutil pentru că nu știm încă ce să facem cu ea, cu această fantastică recuperare a memoriei... În orice caz, adăugă zâmbind, să-ți dau o veste bună. În câteva zile, vei primi din biblioteca dumitale de

la Piatra Neamț, cărțile pe care le-ai notat în prima listă, adică toate gramaticile și dicționarele de care ai spus că ai nevoie. Bernard e entuziasmat: mi-a spus că nu putem găsi un test mai nemerit. L-a interesat îndeosebi faptul că ai început să studiezi limba chineză în tinerețe, apoi ai neglijat-o vreo zece, doisprezece ani, înainte și în timpul războiului, ai încercat din nou s-o înveți, și apoi, pe neașteptate, ai renunțat pentru totdeauna. Avem de-a face, deci, cu mai multe straturi ale memoriei. Dacă îți vei da osteneala să te analizezi și să notezi cu atenție, vom vedea care din straturi va fi reanimat cel dintâi...

Câtva timp s-au privit unul pe altul, parcă fiecare ar fi așteptat să înceapă celălalt.

—Și ce se crede la Piatra despre dispariția mea? întrebă pe neașteptate. Nu sunt prea curios, dar m-ar interesa să cunosc de pe acum șansele pe care le am...

—Ce fel de șanse? îl întrerupse Profesorul.

Zâmbi încurcat; chiar în clipa când o rostise, expresia i se păru vulgară și inoportună.

—Șansele de a continua viața pe care am început-o de curând, fără riscul de a fi reintegrat biografiei mele anterioare...

—Deocamdată nu-ți pot spune nimic precis. Prietenii dumitale din Piatra cred că te afli, amnezic, în vreun spital din Moldova. Cineva și-a adus aminte că, în Sâmbăta Paștelui, te-a zărit la gară, dar nu știe în ce tren te-ai urcat; omul se grăbea să ajungă acasă...

—Bănuiesc cam cine m-a zărit la gară, șopti.

—Ca să poată aduna cărțile pe care le-ai notat, poliția a înscenat o descindere. Au pretextat că, aflând de dispariția dumitale, unul din legionarii urmăriți s-ar fi ascuns în bibliotecă...

Rămase pe gânduri câtva timp, parcă ar fi ezitat să continue.

—Dar, evident, reluă, cu cât trece timpul, cu atât va fi mai greu. Curând se va afla și la Piatra Neamț, ce știe tot Bucureștiul: că cineva, un necunoscut în vârstă, a fost lovit de trăznet, și după zece săptămâni arată perfect sănătos și întinerit... Să sperăm că nu va afla și restul...

Două săptămâni în urmă, coborând în grădină, se întâlni față în față cu o stranie frumusețe; frumusețe pe care, pentru motive greu de înțeles, încerca s-o atenueze printr-o voită vulgaritate, fardându-se exagerat și neîndemânatec. Așa cum îi zâmbise acum, provocator și totuși cast, necunoscuta îi aminti de unul din ultimele lui vise. Se înclină ușor și îi spuse:

—Am impresia că ne-am mai întâlnit undeva.

Tânăra izbucni în râs. („Păcat, îşi spuse, râde cu aceeaşi vulgaritate cu care se fardează.")

—Eşti cât se poate de discret, spuse. (Şi i se păru că vorbeşte ca pe scenă.) Evident că ne-am mai întâlnit; şi chiar de mai multe ori.

—Unde şi când?

Tânăra încruntă uşor din sprâncene şi-i căută din nou privirile.

—Ultima oară, azi-noapte, în camera numărul şase. Camera dumitale e alături, la numărul patru, adăugă despărţindu-se.

Profesorul veni chiar în seara aceea să-i înapoieze caietul şi să citească ultimele însemnări. Îl ascultă încurcat, fără să zâmbească, evitându-i privirile.

—Eu credeam că ştii despre ce e vorba şi că înţelegi, cum să spun, intenţia ştiinţifică a experienţei. Nici o analiză nu e completă fără indexul capacităţii sexuale. Îţi aminteşti întrebarea pe care ţi-a pus-o ultima oară Bernard...

Ar fi vrut să râdă, dar nu izbuti decât să clatine de câteva ori din cap, zâmbind.

—Dacă îmi aduc aminte!... Intrasem în pământ de ruşine. Gol, întins pe masă faţă de atâţia medici şi savanţi străini...

—Eu te prevenisem că va fi un fel de consult internaţional. Veniseră toţi pentru dumneata; nu puteau crede în informaţia pe care-o publicasem în *La presse médicale.*

—Nu mă aşteptam la o asemenea întrebare... Mai ales că eram încă în spital, deci nu aveam cum să confirm sau să infirm eventualele posibilităţi sexuale.

Profesorul zâmbi, ridicând din umeri.

—Aflasem ceva, evident, indirect, de la infirmiere.

—De la infirmiere?

—Noi credeam că fusese iniţiativa dumitale. În orice altă împrejurare, pacientul şi infirmiera respectivă ar fi fost sancţionaţi. Dar în cazul dumitale, nu numai că am închis ochii, dar am apreciat informaţiile. În sfârşit, contextul n-are prea mare importanţă; importantă este numai informaţia... Dar în cazul domnişoarei de la numărul şase, reluă după o pauză, este vorba şi de altceva. E mai bine să ţi-o spun acuma, ca să nu se ivească, mai târziu, complicaţii. Domnişoara aceasta ne-a fost impusă de Siguranţă...

—De Siguranţă? repetă cu oarecare teamă. Dar de ce?

—Nu pretind că înţeleg prea mult, dar ştiu că Siguranţa este foarte interesată de cazul dumitale. Foarte probabil, nu sunt convinşi că le-am spus tot adevărul: şi, în fond, au dreptate. În orice caz,

Siguranța *nu crede* în metamorfoza dumitale. Convingerea lor este că povestea care circulă în oraș, cu trăznetul din noaptea Învierii, cu inconștiența, restabilirea și întinerirea dumitale, este invenția legionarilor... Că, de fapt, această legendă a fost fabricată ca să camufleze identitatea unui important șef legionar și să pregătească fuga lui peste granițe.

Îl ascultase surprins, și totuși senin.

—Atunci, situația mea e mai gravă decât îmi închipuiam, spuse. Dar cum nu există, deocamdată, o altă soluție...

—Soluția se va găsi la timpul ei, îl întrerupse Profesorul. Trebuie să adaug, ca să fii cât mai bine informat, că ești, și ai fost de la început, supravegheat de Siguranță. De aceea ți s-a procurat un costum cu care n-ai îndrăzni să ieși pe stradă, pentru că ai fi imediat arestat. Și n-ai îndrăzni să circuli în oraș în această cazacă, uniforma clinicii, care e, de altfel, destul de elegantă. Și, așa cum ai înțeles de la început, dacă ai vrea să te plimbi, n-ai putea ieși pe poartă... Asta e ce știm noi. Dar cine știe câți alții din personalul de serviciu al clinicii sunt informatorii Siguranței...

Izbucni în râs și-și trecu de mai multe ori palma stângă pe obraz.

—În fond, poate e mai bine așa. Mă simt la adăpost de surprize...

Profesorul îl privi lung, parcă ar fi șovăit să continue. Apoi se hotărî brusc:

—Să revenim, acum la o problemă mai importantă. Ești *sigur* că, în amintirea dumitale, toate experiențele sexuale treceau drept visuri erotice?

Rămase câtva timp pe gânduri.

—Acum nu mai sunt atât de sigur. Până în seara asta, eram convins că e vorba de vise...

—Te întreb, pentru că în caietul pe care l-am citit ai notat tot felul de visuri, dar fără elemente *manifest* erotice.

—Poate că ar fi trebuit să le însemn și pe celelalte, dar, nu mi s-au părut semnificative... În orice caz, continuă după o scurtă tăcere, dacă am confundat experiențele reale cu visuri erotice, lucrurile sunt mai complicate decât mi-aș fi închipuit.

Cu un gest copilăresc, ridicol, își puse mâna pe tâmplă, ca și cum ar fi vrut să arate că se concentrează.

—Te ascult, spuse târziu Profesorul. În ce sens ar putea fi și mai complicate decât par a fi?

Ridică brusc fruntea și zâmbi încurcat.

—Nu știu dacă ați înțeles anumite aluzii din caiet, dar, de câtva

timp aveam impresia, cum să spun, aveam impresia că învățam în timpul somnului; mai precis, visam că învăț că, bunăoară, deschid în vis o gramatică, parcurg și memorizez câteva pagini, sau răsfoiesc o carte...

—Foarte interesant, spuse Profesorul. Dar nu cred că ai notat toate acestea, cu precizie și claritate, în caietul pe care l-am citit.

—Nu prea știam cum să le descriu; erau visuri în serie, într-un anumit sens didactice, mi se părea că prelungesc lecturile din timpul zilei. Am crezut chiar, că visez reguli gramaticale, vocabulare și etimologii, pentru că eram pasionat de asemenea lucruri... Dar acum mă întreb dacă, într-un chip mai mult sau mai puțin somnambulic, nu mă deșteptam în timpul nopții și-mi continuam lucrul...

Profesorul îl privi tot timpul cu atenție, ușor încruntat, semn, cum observase mai demult, că era ispitit de mai multe întrebări deodată.

—În orice caz, spuse, nu pari obosit, nu ai expresia intelectualului care petrece o bună parte din noapte citind... Dar dacă ar fi așa, cum de n-a observat nimeni lumina, lampa arzând foarte târziu în camera dumitale? Se ridică din fotoliu și întinse mâna. Ce mi se pare paradoxal este faptul că această ezitare, mai precis această confuzie între experiențele onirice și starea de veghe, s-a dezvoltat paralel cu hipermnezia dumitale... Ce-mi spuneai atunci despre mirosul de leandri și de păcură pe care le-ai simțit privind o fotografie de acum aproape patruzeci de ani...

—Dar acum nu mai sunt sigur nici de asta, exclamă, de hipermnezie! Nu sunt sigur de nimic!

După ce rămase singur, se trezi gândind: „Foarte bine că ai spus: «Nu mai sunt sigur de nimic...» În felul acesta, ești întotdeauna la adăpost. Poți răspunde oricând: «Am visat!» Sau atunci când îți convine, poți spune contrariul... Dar fii atent! Nu spune niciodată *adevărul* întreg!"

Întoarse capul și privi mirat în jurul lui. După câteva clipe șopti, ca și cum s-ar fi adresat cuiva prezent și totuși invizibil de lângă el: „Dar chiar dacă aș voi să spun, *nu pot!* Nu înțeleg de ce, adăugă coborând și mai mult glasul, dar sunt anumite lucruri pe care mi-e peste putință să le spun..."

În noaptea aceea se luptă multă vreme cu insomnia. (Era prima insomnie de când părăsise Piatra Neamț și faptul acesta îl irita. Suferise aproape toată viața de insomnii, și în ultima vreme se crezuse vindecat). Ca de obicei, se gândea la misterul memoriei pe care o recuperase. De fapt, își dăduse de mult seama, nici nu era vorba de

recuperare, pentru că era infinit mai vastă şi mai precisă decât o avusese vreodată. O memorie de mandarin, aşa cum spusese Chavannes că trebuie să aibă orice sinolog. Începuse să creadă că avea chiar mai mult: o foarte curioasă hipermnezie. Încă înainte de a i se fi adus dicţionarul şi gramaticile de la Piatra, se trezise într-o zi că recită versuri chinezeşti, vizualizând în acelaşi timp caracterele şi traducând pe măsură ce recita. Câteva zile în urmă verificase grafiile, pronunţia şi traducerea, răsfoind înfrigurat antologia şi dicţionarul lui Giles. Nu făcuse nici o greşeală. Scrisese câteva rânduri în caiet, cu o uşoară părere de rău: Bernard va fi dezamăgit; îi era imposibil să precizeze ce strat al memoriei apăruse mai întâi; se trezise că posedă limba chineză aşa cum nu o cunoscuse niciodată. Acum putea deschide orice text şi, citindu-l, îl înţelegea cu aceeaşi uşurinţă cu care ar fi citit un text în limba latină sau italiană veche.

Era o noapte foarte caldă, şi fereastra spre parc rămăsese deschisă. I se păru că aude paşi şi, fără să aprindă lumina, coborî din pat şi se apropie de fereastră. Zări plantonul şi înţelese că-l văzuse şi el.

—Dar dumneata nu dormi? îl întrebă cât putu mai încet, ca să nu-şi trezească vecinii.

Omul ridică din umeri, apoi se îndreptă spre parc şi se pierdu în întunerec. „Dacă l-aş întreba mâine, îşi spuse, îmi va răspunde probabil că am visat. Şi, totuşi, *sunt sigur* că de data aceasta nu am visat..." Se reîntoarse în pat, închise ochii şi-şi spuse, ca pe vremuri, când suferea de insomnii: „În trei minute am să adorm!..." Trebuie să adormi, se auzi gândind, căci mai ales în somn înveţi bine. Visuri didactice, cum spunea astă-seară Profesorul; o să ai încă o serie de visuri didactice. Nu în legătură cu limba chineză. Altceva, mai important, altceva...

Îi plăcea să asculte gândind, dar de data aceasta simţi o nelinişte neînţeleasă şi-şi şopti, ameninţător: „Dacă nu adorm până număr 20, cobor şi mă duc să mă plimb în parc!" Dar nu apucă să numere decât până la 7.

Câteva zile în urmă, Profesorul îl întrebă, fără să-şi ridice ochii din al doilea caiet cu note pe care tocmai i-l încredinţase.

—Îţi aduci cumva aminte că, într-o noapte, ai coborât pe fereastră şi te-ai dus până în fundul grădinii, acolo unde sunt rondurile cu trandafiri?

Simţi că roşeşte şi se intimidă.

—Nu. Îmi aduc însă aminte că nu izbuteam să adorm şi la un

moment dat mi-am spus: dacă nu adorm până ce număr 20, cobor şi mă duc să mă plimb în parc! Dar după aceea nu mai ştiu nimic. Probabil că am adormit imediat...

Profesorul îl privi, zâmbind enigmatic.

—În nici un caz n-ai adormit imediat... Pentru că ai petrecut o bucată de vreme în preajma trandafirilor.

—Atunci sunt somnambul! exclamă. Pentru prima oară în viaţa mea am avut o criză de somnambulism!

Profesorul se ridică brusc, se îndreptă spre fereastră şi rămase câtva timp privind lung înaintea lui. Apoi se întoarse şi se reaşeză în fotoliu.

—Asta am crezut şi eu. Dar lucrurile nu sunt atât de simple. Când plantonul a dat alarma, doi oameni de serviciu, probabil agenţii Siguranţei, au alergat să cerceteze strada —nu ştiam că plantonul te descoperise deja —şi au zărit o maşină cu farurile stinse, aşteptând în stradă, chiar în dreptul rondului cu trandafiri unde te aflai dumneata. Evident, maşina a dispărut înainte ca să-i poată lua numărul...

Îşi trecu de mai multe ori mâna pe frunte.

—Dacă n-aţi fi dumneavoastră... începu.

—Ştiu, pare de necrezut, îl întrerupse Profesorul. Totuşi sunt trei martori, oameni simpli, dar de încredere, şi cu oarecare experienţă...

—Şi ce-au făcut cu mine? M-au luat pe sus şi m-au adus înapoi în cameră?

—Nu. În grădină nu era decât plantonul. Spune că îndată ce-ai dat cu ochii de el te-ai întors... Ai pătruns în odaie tot pe fereastră, aşa cum ieşiseşi... Somnambul sau nu, nu are importanţă. Ce e grav, este că Siguranţa nu se mai îndoieşte acum că se pregătea evadarea dumitale. Faptul că ai fost surprins chiar acolo unde, în stradă, aştepta maşina, dovedeşte, în opinia lor, că ştiai despre ce era vorba şi că erai de acord... A trebuit să se facă intervenţii foarte sus ca să nu fii arestat, adăugă.

—Vă mulţumesc, spuse încurcat, ştergându-şi fruntea.

—Deocamdată, au dublat măsurile de pază. Strada e necontenit patrulată în timpul nopţii; un sergent, în civil, îşi va căuta tot timpul de lucru în dreptul ferestrei dumitale —ca acum, adăugă, coborând glasul —iar nopţile, plantonul va dormi pe un pat de campanie, pe culoar, în dreptul uşii.

Se ridică din fotoliu şi începu să se plimbe, trecând absent dintr-o mână în alta, caietul cu note. Apoi se opri brusc în faţa lui şi-l privi, adânc, în ochi.

—Dar dumneata cum explici această serie de coincidențe: pentru întâia oară ai avut o insomnie urmată, cum ai mărturisit, de prima criză de somnambulism din viața dumitale; în timpul crizei te îndrepți către rondul de trandafiri, *exact* în locul unde, dincolo de zid, te aştepta o maşină cu farurile stinse... O maşină care, adăugă după câteva clipe, dispare îndată ce s-a dat alarma... Cum explici?

Înalță din umeri, descurajat.

—Nu înțeleg nimic... Până săptămâna trecută îmi venea greu să recunosc că, *într-adevăr,* am confundat unele visuri cu starea de veghe, dar a trebuit să mă las convins de anumite evidențe... Dar, de data aceasta, criza de somnambulism, maşina care mă aştepta...

Profesorul deschise servieta aproape plină şi introduse cu grijă caietul între reviste şi broşuri.

—Ca să repet şi eu expresia dumitale de adineaori, dacă nu te-aş cunoaşte din albumele de familie, dacă nu ți-aş fi văzut fotografiile de la treizeci la şaizeci şi ceva de ani, aş fi fost gata să admit ipoteza Siguranței: că eşti cine crede Siguranța că eşti...

„De ce te frământi? se ascultă gândind de îndată ce stinse lumina. Totul se desfăşoară normal. Aşa trebuie să se întâmple: să fii confundat cu alții, să se creadă că nu mai poți distinge visul de realitate, şi alte confuzii de acest fel. Nu se putea găsi un camuflaj mai bun. Până la urmă ai să te convingi că nu e nici o primejdie, că ți se poartă de grijă..."

Se întrerupse şi, după o scurtă pauză şopti: „Cine îmi poartă de grijă?" Aşteptă câteva clipe. Se trezi întrebând pe un ton pe care nu şi-l cunoştea: „Credeai că toate prin care ai trecut se datorează hazardului?" „Nu e vorba ce cred sau nu cred eu, se întrerupse iritat. Cine îmi poartă de grijă?..." Aşteptă din nou câtva timp, cu teamă. Apoi se auzi: „Ai să afli mai târziu. Nu asta interesează acum... De altfel, ai ghicit ceva, ai ghicit mai demult, dar nu îndrăzneşti să recunoşti. Altminteri, de ce nu vorbeşti niciodată Profesorului de *anumite gânduri* şi nici nu pomeneşti de ele în caiet? Dacă n-ai şti că există şi *altceva,* de ce nu faci nici o aluzie la tot ce-ai descoperit în ultimele două săptămâni?... Dar să revin la întrebarea mea", încercă să-şi întrerupă gândul. Aşteptă câtva timp, şi când i se părea că începe să distingă răspunsul, adormi.

„E mai bine să stăm de vorbă în vis, auzi. Dormind, înțelegi mai repede şi mai profund. Spuneai Profesorului că în somn, îți continui studiile din timpul zilei. De fapt, te-ai convins demult că nu e întotdeauna adevărat. N-ai învățat nimic în somn, nici veghind.

Treptat, treptat te-ai trezit că stăpâneşti limba chineză, aşa cum ai să descoperi mai târziu că stăpâneşti alte limbi care te interesează. Nu mai îndrăzneşti să crezi că îţi mai aminteşti, *acum*, ce-ai învăţat în tinereţe şi ai uitat. Gândeşte-te la gramatica albaneză..."

Amintirea acestei întâmplări fu atât de brutală, încât se trezi din somn şi aprinse lumina. Nu-i venise să creadă şi nu credea nici acum, o săptămână după descoperire. Ştia că nu studiase niciodată limba albaneză. Cumpărase gramatica lui G. Meyer cu vreo 20 de ani înainte, dar nu citise decât prefaţa. Nu o mai consultase de atunci. Şi totuşi, când desfăcu unul din pachetele sosite de la Piatra şi dădu cu ochii de ea, o deschise la întâmplare, către sfârşit, şi începu să citească. Cu emoţie şi spaimă, îşi dădu seama că înţelege tot. Căută traducerea paragrafului şi se convinse: nici o greşeală... Coborî din pat şi se îndreptă spre bibliotecă. Voia cu orice preţ să mai verifice o dată. Atunci auzi un glas necunoscut de afară, în dreptul ferestrei deschise:

—Dar dumneata nu dormi?

Se reîntoarse în pat, închise ochii cu furie, strângându-şi pleoapele, şi repetă, în şoaptă:

—Nu trebuie să mă mai gândesc! Să nu mă gândesc la nimic!...

—Asta ţi-o tot spun din prima noapte de la spital, auzi.

I se părea că începe să înţeleagă ce i s-a întâmplat. Imensa concentrare de electricitate care, explodând chiar deasupra lui, l-a străbătut, i-a regenerat întreg organismul şi i-a amplificat fabulos toate facultăţile mentale. Dar această descărcare electrică a făcut de asemenea posibilă apariţia unei noi personalităţi, un fel de „dublu", o persoană pe care o ascultă vorbindu-i mai ales în timpul somnului şi cu care uneori discută amical sau în contradictoriu. Este probabil că această nouă personalitate s-a alcătuit treptat, în timpul convalescenţei, din cele mai adânci straturi ale inconştientului. De câte ori îşi repeta această explicaţie, se auzea gândind: „Foarte exact! Formula «dublului» e corectă şi utilă. Dar nu te grăbi s-o comunici Profesorului..."

Se întreba, amuzat şi iritat totodată, de ce-şi repetă mereu asemenea invitaţie la precauţie, când se hotărâse de mult să nu atingă această problemă (de fapt, nici măcar nu fusese nevoit să ia o hotărâre: ştia că *nu putea* face altfel). În convorbiri, Profesorul revenea neîncetat asupra hipermneziei şi detaşării lui progresive de trecut.

—Am putea să-ţi aducem manuscrisele şi mapele cu note, îi

propuse de curând. Cu posibilitățile pe care le ai acum la dispoziție, ai putea încheia lucrarea în câteva luni...

Ridicase amândouă brațele în sus:

—Nu! Nu! exclamase aproape în panică. Nu mai mă interesează!...

Profesorul îl privise surprins, oarecum dezamăgit:

—Este totuși opera dumitale de-o viață întreagă...

—Ar trebui rescrisă de la prima la ultima pagină și nu cred că merită... Trebuie să rămână ce-a fost până acum: *opus imperfectum*. Dar voiam să vă întreb ceva, continuă ca și cum ar fi vrut să schimbe cât mai repede subiectul, deși mi-e teamă că o să par indiscret. Ce mi s-a întâmplat în ultima săptămână? Ce-au raportat plantonul și toți ceilalți?

Profesorul se ridică din fotoliu și se îndreptă spre fereastră. Se reîntoarse după câteva clipe, gânditor.

—Știu să se facă nevăzuți când trebuie, dar sunt toți la datorie, spuse. N-au raportat nimic senzațional: doar că aprinzi lumina de mai multe ori pe noapte, o aprinzi și o stingi foarte repede, după câteva minute... Așa cel puțin mi s-a spus. Dar bănuiesc că nu-mi spun tot, adăugă coborând glasul. Bănuiesc că au aflat ceva, destul de important, sau sunt pe cale să descopere...

—În legătură cu mine? întrebă izbutind să-și stăpânească emoția.

Profesorul șovăi câteva clipe, apoi se ridică brusc și se apropie din nou de fereastră.

—Nu știu, răspunse târziu. S-ar putea să nu fie *numai* în legătură cu dumneata...

În dimineața de 3 august veni să-l vadă pe neașteptate.

—Nu știu dacă trebuie să ne bucurăm sau nu. Află că ai devenit celebru în Statele Unite. O revistă ilustrată a publicat chiar un articol interviu, evident apocrif: *Cum am fost lovit de trăznet*. Articolul a făcut senzație și a fost reprodus și tradus pretutindeni. De la Direcția presei am fost informați că trei corespondenți ai unor mari ziare americane au sosit aseară și vor neapărat să stea de vorbă cu dumneata. Li s-a răspuns că, deocamdată, doctorii se opun oricărei vizite... Dar cât timp o să ne mai putem ascunde? Este probabil că la ora asta gazetarii și-au început deja ancheta. Internii și infirmierele au să le povestească tot ce știu, și multe altele pe deasupra. Și se vor găsi informatori și de aici, adăugă coborând ușor glasul. În privința fotografiilor, nu-mi fac iluzii: ai fost desigur fotografiat de

nenumărate ori, plimbându-te prin parc, stând la fereastră, poate chiar întins pe pat. Dar văd că vestea nu te impresionează prea mult, adăugă după ce-l privi lung. Nu spui nimic...

—Aşteptam urmarea...

Profesorul se apropie de el, continuând să-l privească adânc în ochi.

—De unde ştii că există o urmare? întrebă.

—Mi-am închipuit după nervozitatea dumneavoastră. Nu v-am văzut niciodată atât de nervos.

Profesorul ridică din umeri şi zâmbi amar.

—Nu m-ai văzut dumneata, dar sunt destul de nervos... Să revenim însă la cazul dumitale. S-au ivit o seamă de complicaţii, mai ales în cele două săptămâni cât am lipsit.

—Din cauza mea? întrebă.

—Nici din cauza dumitale şi nici dintr-a mea... Dumneata ai rămas aproape tot timpul aici în cameră. (Ştiu asta pentru că am telefonat aproape în fiecare zi...) În ceea ce mă priveşte, în cele două săptămâni petrecute la Predeal, n-am discutat cazul dumitale decât cu câţiva colegi, de a căror discreţie nu mă pot îndoi... Dar s-a întâmplat altceva, continuă ridicându-se iar din fotoliu. Mai întâi, domnişoara de la numărul şase, agenta pe care ne-a impus-o Siguranţa, a dispărut acum vreo zece zile. Siguranţa bănuia de mult că era o agentă dublă, dar nu bănuia că era în slujba Gestapoului...

—Ciudat, şopti. Dar cum s-a putut afla aşa repede?

—Pentru că a fost descoperită reţeaua din care făcea parte şi au fost arestaţi cei trei agenţi care te-au aşteptat, câteva nopţi, în maşina cu farurile stinse. Siguranţa ghicise: trebuia să fii răpit şi trecut peste graniţă în Germania. Se înşelase însă asupra identităţii: nu era vorba de un şef legionar, era vorba de *dumneata*.

—Dar de ce? întrebă zâmbind.

Profesorul se îndreptă spre fereastră, dar se întoarse brusc şi îl privi câteva clipe curios, parcă ar fi aşteptat să mai adauge ceva.

—Pentru că eşti aşa cum eşti, după toate câte ţi s-au întâmplat. Nu mi-am făcut niciodată prea multe iluzii, continuă începând să se plimbe încet, între uşă şi fotoliu. Ştiam că într-o zi are să se afle. De aceea am şi informat în mai multe rânduri *La Presse médicale*. Voiam ca ceea ce se putea afla să se afle direct de la sursă. Evident, n-am spus tot; m-am mulţumit să raportez etapele restabilirii fizice şi intelectuale; doar o aluzie, şi aceea destul de obscură, la regenerare şi întinerire. Şi nimic despre hipermnezie... Dar s-a aflat tot; şi despre

memoria dumitale fenomenală, şi faptul că ai recuperat toate limbile pe care le-ai învăţat în tinereţe. Ai devenit, deci, cel mai preţios exemplar uman care există astăzi pe tot globul. Toate facultăţile de medicină din lume ar vrea să dispună, măcar temporar, de dumneata...

—Un fel de cobai? întrebă zâmbind.

—În anumite cazuri, da, un cobai. Dispunând de informaţiile transmise, de domnişoara de la numărul şase, e uşor de înţeles de ce Gestapoul vrea cu orice preţ să te răpească.

Rămase câtva timp pe gânduri, apoi faţa i se lumină pe neaşteptate de un mare zâmbet:

—Tovarăşa dumitale de o noapte sau mai multe...

—Mi-e teamă că au fost mai multe, recunoscu roşind.

—Tovarăşa dumitale era mai inteligentă decât o socotea Siguranţa. Nu s-a mulţumit să verifice potenţialul erotic şi, profitând de condiţia parasomnambulică în care te aflai, să te descoasă, încercând să-ţi descifreze identitatea. A procedat ştiinţific: a înregistrat la un magnetofon minuscul toate convorbirile, de fapt, lungile dumitale monologuri, şi le-a transmis Siguranţei. Dar a remarcat şi altceva; bunăoară, că recitai poezii în foarte multe limbi, şi când ţi-a pus câteva întrebări în limba germană, apoi în ruseşte, i-ai răspuns fără nici o dificultate în limbile în care te întreba. Apoi, după ce-ai primit cărţile, a făcut o listă de toate gramaticile şi dicţionarele pe care le consultai. Prudentă a păstrat toate aceste informaţii pentru şefii ei din Germania. Este probabil că ascultând benzile înregistrate cineva, sus de tot, din Gestapo, a decis răpirea dumitale...

—Înţeleg, spuse frecându-şi fruntea.

Profesorul se opri în dreptul ferestrei deschise, privind lung parcul.

—Evident, începu târziu, paza s-a înzecit. Probabil că nu ţi-ai dat seama, dar de câteva zile, multe din camerele vecine sunt ocupate de agenţi. Iar în timpul nopţii, bănuieşti cum e patrulată strada... Şi cu toate acestea, reluă după o pauză, în curând va trebui să fii evacuat de aici.

—Păcat spuse. Mă învăţasem... şi-mi plăcea.

—Am fost sfătuit să începem deja camuflarea dumitale. Deocamdată, îţi lăsi să-ţi crească mustaţa, cât mai groasă şi mai neîngrijită. Mi s-a spus că vor încerca să-ţi modifice figura, evident. Îmi închipui că îţi vor vopsi părul, îţi vor schimba coafura, în aşa fel încât să nu mai semeni cu fotografiile care au fost desigur luate în ultimele săptămâni. M-au asigurat că-ţi pot adăuga zece,

cincisprezece ani. Când vei părăsi clinica, vei arăta ca un bărbat trecut de patruzeci de ani...

Se opri extenuat, şi se aşeză în fotoliu.

—Din fericire, adăugă târziu, nu s-au mai repetat crizele de parasomnambulism, sau ce-or fi fost. Aşa cel puţin mi-au spus...

Ziua se vestea fiebinte. Îşi scoase cazaca şi îmbrăcă cea mai subţire pijama pe care o găsise în dulap. Apoi se întinse în pat. „Evident, se auzi gândind, ştii foarte bine că n-a fost somnambulism. Te-ai comportat aşa cum trebuia, ca să creăm confuziile necesare. Dar de acum n-o să mai avem nevoie de ele...

—„Dublu", şopti zâmbind. Răspunde întotdeauna la întrebările pe care mă pregătesc să le pun. Ca un adevărat înger păzitor...

—Şi această formulă e corectă şi utilă.

—Mai sunt şi altele? întrebă.

—Multe. Unele din ele anacronice sau ieşite din uz, altele încă destul de actuale, mai ales acolo unde teologia şi practica creştină au ştiut să păstreze tradiţiile mitologice imemoriale.

—Bunăoară? întrebă, zâmbind amuzat.

—Bunăoară, alături de îngeri şi îngeri păzitori, puteri, arhangheli, serafimi, heruvimi. Fiinţe prin excelenţă intermediare.

—Intermediare între conştient şi inconştient.

—Evident. Dar şi între natură şi om, între om şi divinitate, raţiune şi eros, feminin şi masculin, întuneric şi lumină, materie şi spirit...

Se trezi că râde şi se ridică în capul oaselor. Câteva clipe privi cu atenţie în jurul lui, apoi şopti, pronunţând rar cuvintele:

—Ajungem, deci, la vechea mea pasiune: filozofia. Oare vom reuşi vreodată să demonstrăm *logic* realitatea lumii exterioare? Metafizica idealistă mi se pare şi astăzi singura construcţie perfect coerentă...

—Ne-am depărtat de la discuţia noastră, îşi auzi din nou gândul. Problema nu era realitatea lumii exterioare, ci realitatea obiectivă a „dublului" sau a îngerului păzitor, alege termenul care îţi convine. Este adevărat?

—Foarte adevărat. Nu pot crede în realitatea *obiectivă* a persoanei cu care stau de vorbă; o consider „dublul" meu.

—Într-un anumit fel, aşa şi este. Dar asta nu înseamnă că nu există în chip obiectiv, independent de conştiinţa a cărei proiecţie se arată a fi...

—Mi-ar plăcea să mă las convins, dar...

—Știu, în controversele metafizice probele empirice nu au valoare. Dar nu ți-ar plăcea să primești chiar acum, într-o clipă, două, câțiva trandafiri proaspăt culeși din grădină?

—Trandafiri! exclamă cu emoție și oarecare teamă. Întotdeauna mi-au plăcut trandafirii...

—Unde vrei să-i așezi? În nici un caz în pahar...

—Nu, răspunse. În nici un caz în pahar. Dar un trandafir în mâna dreaptă, așa cum o țin acum, deschisă, și altul pe genunchi, și al treilea, hai să spunem...

În acea clipă se trezi că ține între degete un foarte frumos trandafir de culoarea sângelui proaspăt, și pe genunchi, într-un echilibru instabil, se clătina un altul.

—Și al treilea? se auzi gândind. Unde vrei să așez al treilea trandafir?...

—Lucrurile sunt mult mai grave decât ne așteptam, auzi glasul Profesorului.

I se păru că-l aude printr-o perdea groasă, sau venit de foarte departe. Și totuși era în fața lui, în fotoliu, cu servieta pe genunchi.

—Mult mai grave decât ne așteptam? repetă absent. Profesorul se ridică, se apropie de el și-i puse mâna pe frunte.

—Nu te simți bine? îl întrebă. Ai avut cumva o noapte proastă?

—Nu, nu. Dar chiar în momentul când intrați pe ușă, mi s-a părut... În sfârșit...

—Trebuie să-ți vorbesc de ceva urgent și foarte important, continuă profesorul. Ți-ai revenit? Crezi că mă poți asculta?

Își trecu încet mâna pe frunte, și, cu un efort, izbuti să zâmbească.

—Sunt chiar foarte curios să vă ascult.

Profesorul se reașeză în fotoliu.

—Spuneam că situația e mai gravă decât o bănuiam pentru că acum știm precis că Gestapoul va încerca orice - *orice*, repetă subliniind cuvântul - ca să pună mâna pe dumneata. Ai să înțelegi îndată de ce. Printre intimii lui Goebbels se află și un personaj enigmatic și ambiguu, un anume doctor Rudolf, care, de câțiva ani, a elaborat o teorie la prima vedere fantastică, dar care cuprinde și anumite elemente științifice. El crede, anume, că electrocutarea printr-un curent de cel puțin un milion de volți poate produce o mutație radicală a speciei umane. Nu numai că cel supus unei asemenea descărcări electrice nu e ucis, dar e complet regenerat. Cum s-au petrecut lucrurile în cazul dumitale, adăugă. Din fericire sau

nefericire, această ipoteză nu poate fi verificată experimental. Rudolf recunoaşte că nu poate preciza densitatea curentului electric necesar mutaţiei; susţine doar că trebuie să treacă de un milion de volţi, să ajungă poate chiar la două milioane... Înţelegi acum interesul pe care-l prezintă cazul dumitale.

—Înţeleg, repetă absent.

—Toate informaţiile pe care le-au avut despre dumneata, şi au avut destule, îi confirmă ipoteza. Câţiva din anturajul lui Goebbels sunt entuziasmaţi. S-au făcut intervenţii şi pe cale diplomatică, în numele ştiinţei, spre binele umanităţii, şi celelalte. Mai multe universităţi şi institute ştiinţifice ne-au invitat pentru o serie de conferinţe pe mine, pe dumneata, pe doctorul Gavrilă, pe cine altcineva am voi să luăm; într-un cuvânt, vor să te împrumutăm pentru o perioadă de timp. Şi pentru că ne lăsăm greu, Gestapoul are mână liberă.

Se opri, parcă şi-ar fi pierdut deodată răsuflarea. Pentru întâia oară i se păru obosit, îmbătrânit.

—A trebuit să le cedăm copii după rapoartele făcute în primele săptămâni la spital. Lucrul se obişnuieşte şi nu puteam refuza. Evident, n-am comunicat tot. În ceea ce priveşte materialele mai recente, printre altele, fotocopiile caietului dumitale de însemnări şi copiile benzilor de magnetofon, toate acestea au fost expediate la Paris. Le studiază acum Bernard şi colaboratorii lui, iar mai târziu vor fi depuse la unul din laboratoarele Fundaţiei Rockefeller... Dar văd că nu mă asculţi, adăugă ridicându-se din fotoliu. Eşti obosit. O să afli restul data viitoare.

Restul i se părea interminabil. Şi uneori i se părea fără interes, iar alteori i se părea că ascultă lucruri pe care le aflase deja, deşi nu putea preciza când şi cu ce prilej. L-au amuzat îndeosebi cercetările făcute în legătură cu trăznetul din noaptea Învierii. Cum de s-a aflat că aversa n-a depăşit un anumit perimetru şi că n-a căzut decât un singur trăznet şi într-un fel destul de neobişnuit, pentru că credincioşii care aşteptau în tinda bisericii văzuseră fulgerul asemenea unei nesfârşite sulițe incandescente? În orice caz, alături de specialiştii trimişi de doctor Rudolf, care adunau tot felul de informaţii în legătură cu forma şi intensitatea luminoasă a fulgerului, venise şi un faimos diletant, autor al câtorva studii despre *etrusca disciplina*. În mai puţin de o săptămână izbutise să reconstituie perimetrul bătut de ploaie şi interpreta acum simbolismul spaţiului unde căzuse trăznetul.

—Dar anchetele şi cercetările acestea n-au decât o valoare

anecdotică, continuase Profesorul. Singurul lucru grav este decizia doctorului Rudolf de a începe experiențele de electrocutare îndată ce vor completa dosarul prin câteva convorbiri cu dumneata.

—Dar ce le-aș putea spune mai mult? întrebă.

—Asta n-o știe nimeni. Poate că suplimentul de informație l-ar obține prin anumite experiențe de laborator; producând, bunăoară, o serie de fulgere artificiale și sperând că vei recunoaște, după intensitatea incandescenței, fulgerul care te-a lovit pe dumneata. Poate vor să afle chiar din gura dumitale ce-ai simțit în acea clipă și de ce afirmi că te-ai simțit aspirat ca de un ciclon fierbinte izbucnit chiar în creștetul capului. Nu știu. Se bănuiește, însă că experiențele de electrocutare vor fi făcute cu deținuții politici. Și crima aceasta trebuie cu orice preț evitată...

Își lăsase să-i crească mustața, așa cum i se spusese, groasă și neîngrijită.

—Modificarea figurii va avea loc mai târziu, îi spuse, în seara de 25 septembrie.

Își stăpânea greu emoția.

—Chamberlain și Daladier sunt la München, spuse intrând. Totul se poate întâmpla de la o zi la alta. Cei care se ocupă de dumneata au schimbat planul, reluă târziu, așezându-se în fotoliu. Vei fi evacuat noaptea, în mare secret, dar în așa fel încât ceilalți să afle, mai precis, să vadă mașina cu care vei fi transportat. Apoi, la douăzeci, douăzeci și cinci de kilometri...

—Cred că am ghicit restul, îl întrerupse zâmbind. La douăzeci-douăzeci și cinci de kilometri de București va fi înscenat accidentul...

—Exact. Vor fi chiar și câțiva martori. Presa va vorbi de un accident ca oricare altul, în care au pierit carbonizați trei bărbați. Dar diversele servicii de informații vor afla că victimele erau dumneata și cei doi agenți care te însoțeau, în drum spre o destinație necunoscută. Se va lăsa să se înțeleagă că voia să te pună la adăpost, într-un loc foarte sigur. Așa se va întâmpla, de altfel, reluă după o pauză. Nu știu unde vei fi ascuns. Dar acolo ți se vor face modificările de care-ți vorbeam. Cel mai târziu într-o lună, cu pașaport în regulă, vei fi transportat la Geneva, nu știu cum, nu mi s-a spus. Bernard a propus Geneva; crede că în momentul de față Parisul nu e locul cel mai sigur. Dar va veni să te vadă cât de curând. Voi veni și eu, adăugă târziu. Cel puțin, așa sper...

III

Pe Profesor n-a mai apucat să-l vadă. A murit la sfârşitul lui octombrie. Îi fusese teamă că aşa se va întâmpla din ziua când, abia intrat în odaie, izbucnise: „Lucrurile sunt mult mai grave decât ne aşteptam!"... Îl văzuse atunci cum îşi apasă mâna pe inimă şi se prăbuşeşte, gemând: apoi auzi un ţipăt, uşi trântite, paşi repezi depărtându-se pe scară. De-abia când se apropie de el şi-l întrebă: „Nu te simţi bine? Ai avut cumva o noapte proastă?" îşi reveni. Dar de atunci viziunea îl urmărea necontenit. Când doctorul Bernard îi spuse: „Am să-ţi dau o veste tristă", era gata să răspundă: „Ştiu, a murit Profesorul..."

Doctorul Bernard venea să-l vadă cel puţin o dată pe lună. Rămâneau aproape toată ziua împreună. Uneori, după ce-l ascultase, răspunzând la anumite întrebări, apropia magnetofonul şi îl ruga să repete. Din fericire erau întrebări în legătură cu memoria, cu modificarea comportamentului (relaţiile faţă de oameni, de animale, de întâmplări, comparate cu felul lor anterior de a se purta), cu readaptarea personalităţii la o situaţie paradoxală (crede că s-ar mai putea îndrăgosti, ca atunci când avusese aceeaşi vârstă pe care a redobândit-o acum?), întrebări la care putea răspunde fără teamă. Bernard îi aducea, de fiecare dată, o sumă de bani (din fondul pus la dispoziţie de Fundaţia Rockefeller, precizase). Şi tot el îi facilitase înscrierea la universitate, încredinţându-i sarcina de a coordona materialele pentru o istorie a psihologiei medicale.

După ocuparea Franţei, rămăsese multă vreme fără veşti, deşi, până în decembrie 1942, continuă să primească, la fiecare trei luni, un cec, direct de la Fundaţia Rockefeller. La începutul lui 1943 îi parveni o scrisoare a doctorului Bernard expediată din Portugalia. Îl anunţa că îi va scrie curând „o lungă scrisoare, căci sunt multe de povestit". Dar nu primi nimic. De-abia după eliberarea Franţei, adresându-se unuia din asistenţi, află că profesorul Bernard murise într-un accident de avion, în Maroc, în februarie 1943.

Se ducea în fiecare zi la bibliotecă şi cerea multe cărţi şi colecţii de reviste vechi. Le răsfoia cu atenţie, lua note, redacta fişele bibliografice, dar toată munca aceasta alcătuia un camuflaj. Îndată ce citea primele rânduri, *ştia* ce va urma; fără să înţeleagă procesul de anamneză (cum se obişnuise să-l numească), orice text pe care-l avea

în față, dacă *dorea* să-i afle conținutul, descoperea că-l cunoaște. Câtva timp după ce începuse lucrul la bibliotecă, avusese un vis lung și dramatic, pe care și-l amintea numai fragmentar, pentru că, trezindu-se de mai multe ori, îl întrerupsese. Îl impresionase mai ales acest amănunt: în urma electrocutării, activitatea lui mentală anticipează oarecum condiția pe care o vor dobândi oamenii după câteva zeci de mii de ani. Principala caracteristică a noii umanități va fi structura vieții psihomentale: tot ce fusese cândva gândit sau înfăptuit de oameni, exprimat oral sau în scris, era repercutat printr-un anumit exercițiu de concentrare. De fapt, educația va consta, atunci, în învățarea acestei metode sub controlul instructorilor.

„Pe scurt, sunt un mutant, își spuse, deșteptându-se. Anticipez existența omului postistoric. Ca într-un roman de *science-fiction*", adăugă zâmbind amuzat. Asemenea reflecții ironice le făcea în primul rând pentru „puterile" care-i purtau de grijă. „Într-un anumit sens, e adevărat, se auzi gândind. Dar spre deosebire de personajele romanelor de *science-fiction*, ți-ai păstrat libertatea de a accepta sau refuza această nouă condiție. În clipa când, pentru un motiv sau altul, ai dori să reintegrezi cealaltă condiție ești liber s-o faci...

Respiră adânc. „Deci, *sunt liber*! exclamă după ce privi cu atenție în jurul lui. Sunt *liber*... Și totuși..." Dar nu îndrăzni să-și continue gândul.

Încă din 1939 se hotărâse să descrie într-un caiet special ultimele lui experiențe. Începuse prin a comenta acest fapt (care i se părea, ar putea confirma „umanitatea omului postistoric"); cunoașterea spontană, într-un anumit sens automată, nu anulează interesul cercetării, nici bucuria descoperirii. Alese un exemplu ușor de verificat: plăcerea cu care iubitorul de poezie citește un poem pe care-l cunoaște aproape pe dinafară. L-ar putea recita, și, totuși, uneori, preferă să-l citească. Pentru că această nouă lectură îi dă prilejul să descopere frumuseți și înțelesuri pe care nu le bănuise până atunci. Tot așa, această imensă știință pe care o primise de-a gata, toate limbile și literaturile pe care se trezise că le cunoaște nu i-au știrbit bucuria de a le învăța și cerceta.

Recitite după câțiva ani, unele fraze îl încântau: „Nu înveți bine și cu plăcere decât ceea ce cunoști deja". Sau: „Nu mă comparați cu un calculator electronic. Ca și mine, dacă a fost corect alimentat, calculatorul poate recita *Odiseea* sau *Eneida*; dar eu le recit *altfel* de fiecare dată". Sau: „Beatitudinile pe care le poate oferi orice creație culturală (precizez: creație *culturală*, nu numai artistică) sunt

ilimitate".

Îşi amintea întotdeauna cu emoţie misterioasa epifanie a celor doi trandafiri. Dar la răstimpuri, îi plăcea să-i conteste validitatea de argument filozofic. Urmau atunci lungi dialoguri care-l încântau; îşi făgăduise chiar să le scrie, mai ales pentru valoarea lor (i se părea) literară. Ultima dată, însă, dialogul se încheiase destul de repede, şi chiar abrupt. „În fond, îşi repetase în acea seară din iarna lui 1944 asemenea fenomene parapsihologice pot fi efectul unor forţe pe care nu le cunoaştem, dar pe care le poate controla inconştientul". „E foarte adevărat, se auzise gândind. Orice acţiune este efectuată printr-o forţă mai mult sau mai puţin cunoscută. Dar după atâtea experienţe, ar trebui să-ţi revizuieşti principiile filozofice. Bănuieşti la ce fac aluzie..." „Cred că da", recunoscu zâmbind.

De mai multe ori în ultimii ani ai războiului descoperise că rezervele de la bancă erau pe sfârşite. Începea să aştepte, curios şi totodată nerăbdător, soluţia crizei. Prima oară primi un mandat de 1000 de franci de la o persoană de care nu auzise niciodată. Scrisoarea de mulţumire se întoarse cu indicaţia: „Necunoscut la această adresă". Altă dată se întâlni întâmplător, în restaurantul gării, cu o colegă. Aflând că pleacă pentru o săptămână la Monte Carlo, o rugă să intre, a treia zi, în Cazino, la ora 7 seara (dar, insistase, *exact* la ora 7), şi la prima masă din primul salon de ruletă, să pună 100 de franci pe un anumit număr. O rugă să păstreze secretul şi repetă rugămintea după ce tânăra îi aduse emoţionată 3 600 de franci.

Îl pasionase îndeosebi ultima întâmplare. (La ea se gândise întâi auzind: „Bănuiesc la ce fac aluzie...") Trecea prin dreptul celor trei vitrine ale magazinului de timbre, aşa cum făcea de câte ori se întorcea de la bibliotecă. De data aceasta fără să înţeleagă de ce, se opri şi începu să privească la întâmplare. Filatelia nu-l interesase niciodată şi se întreba de ce nu se poate despărţi de una din vitrine, aparent cea mai puţin atrăgătoare. Când dădu cu ochii de un album vechi şi modest ca înfăţişare, înţelese că trebuie să-l cumpere. Costă 5 franci. Ajuns acasă, începu să-l răsfoiască, atent, curios, deşi nu ştia ce caută. Fusese fără îndoială albumul unui începător, poate al unui licean. Chiar un nepriceput ca el, îşi dădea seama că timbrele sunt recente şi banale. Deodată se hotărî şi, cu o lamă de ras, începu să taie cartoanele. Desprinse cu mare grijă câteva plicuri de celofan, pline cu timbre vechi. Era uşor de ghicit ce se întîmplase: cineva, persecutat de regim, încercase şi izbutise să scoată astfel din Germania un mare număr de timbre rare.

Reveni a doua zi şi întrebă pe patronul magazinului dacă îşi aminteşte cine i-a vândut albumul. Nu ştia; îl cumpărase într-un lot de albume vechi, la o licitaţie, cu câţiva ani în urmă. Când îi arătă timbrele desprinse din cartonaje, negustorul păli.

—Asemenea raritaţi nu s-au mai văzut de mult, spuse, nici în Elveţia, nici în altă ţară.

Dacă le-ar vinde acum, adăugă, ar putea lua cel puţin 100 000 de franci. Dar dacă mai aşteaptă, la o licitaţie internaţională ar putea obţine chiar 200 000...

—Dar fiindcă le-am cumpărat pe nimic de la dumneata, socotesc că se cuvine să împărţim pe jumătate. Dar acum am nevoie de câteva mii de franci. Restul, pe măsură ce vinzi timbrele, mi-l depui la bancă...

„Cât l-ar fi pasionat pe Leibniz asemenea întâmplări! îşi spuse zâmbind. Să te simţi obligat să-ţi revizuieşti principiile filozofice pentru că în chip misterios..."

Începând din 1942, înţelesese că versiunea accidentului nu mai era acceptată nici de Gestapo, nici de alte servicii de informaţii care, pentru motive diferite, se interesau de cazul lui. Foarte probabil, se făcuse indiscreţii la Bucureşti, coroborate ulterior cu anumite amănunte obţinute la Paris, din cercul asistenţilor lui Bernard. Dar dacă se aflase că trăieşte la Geneva, nu se ştia cum arată şi nu i se cunoştea numele. Spre surpriza lui, descoperise într-o seară, ieşind de la cafenea, că este urmărit. Reuşi să-şi piardă urma şi petrecu o săptămână într-un sat în apropiere de Lucerna. Curând după ce se întoarse, incidentul se repetă: doi bărbaţi fără vârstă, îmbrăcaţi în macferlane, îl aşteptau în faţa bibliotecii. Unul din bibliotecari cobora tocmai atunci; îl rugă să-i îngăduie să-l însoţească. După câtva timp, când bibliotecarul nu se mai putea îndoi că într-adevăr erau urmăriţi, s-au urcat într-un taxi. Un cumnat al bibliotecarului era funcţionar la Serviciul străinilor. De la el a aflat mai târziu că fusese confundat cu un agent secret şi i s-a comunicat numărul de telefon la care putea chema în caz de nevoie. Îl amuza faptul că deşi îl căuta Gestapoul şi probabil şi alte servicii, riscurile, imediate se datorau confuziei cu un banal informator sau agent secret...

Încă din primul an, sfătuit de doctorul Bernard, îşi depunea caietele cu însemnări persoanle într-un safe la bancă. Apoi renunţase la caiete; scria într-un bloc, pe care-l purta tot timpul cu el. Anumite pagini, conţinând mărturisiri prea intime, le depunea în safe îndată ce le scria.

Chiar în seara când se refugiase lângă Lucerna, se hotărî să completeze notele autobiografice:

„Nu sunt un *clairvoyant*, nici oculist, şi nu fac parte din nici o societate secretă. Unul din documentele depuse în safe rezumă viaţa pe care am început-o în primăvara lui 1938. Primele experienţe au fost descrise şi analizate în rapoartele profesorilor Roman Stănciulescu şi Gilbert Bernard şi expediate de acesta din urmă unui laborator al Fundaţiei Rockefeller. Dar ele nu privesc decât aspectele exterioare ale procesului de mutaţie, declanşat în aprilie 1939. Le menţionez totuşi pentru că validează în chip cât se poate de ştiinţific informaţiile pe care le conţin celelalte documente depuse în safe.

Nu mă îndoiesc că eventualul cercetător, începând să parcurgă documentele citite, îşi va pune aceeaşi întrebare pe care mi-am pus-o şi eu, de multe ori, în ultimii ani: *de ce eu*? de ce această mutaţie mi s-a întâmplat tocmai mie? Din scurta autobiografie care se găseşte în mapa A se va vedea clar că, chiar înainte de a fi ameninţat de amnezie totală, nu izbutisem să fac mare lucru. Am fost pasionat, din tinereţe, de multe ştiinţe şi discipline, dar în afară de o imensă lectură, n-am realizat nimic. Atunci, de ce eu? Nu ştiu. Poate pentru că nu am familie. Există, desigur, mulţi alţi intelectuali fără familie; poate că eu am fost ales pentru că am dorit, în tinereţe, să posed o ştiinţă universală, şi atunci chiar în momentul când eram pe punctul de a-mi pierde complet memoria, mi s-a dăruit o ştiinţă universală cum nu va fi accesibilă omului decât peste multe mii de ani...

Am scris această notă pentru că, dacă, împotriva tuturor previziunilor, aş dispărea acum, ţin să se ştie că n-am nici un merit, şi nici o răspundere, în procesul de mutaţie pe care l-am descris cât se poate de amănunţit în caietele grupate în mapa A".

A doua zi continuă:

„Pentru motivele expuse în mapa B, am fost adus şi «camuflat» în Elveţia în octombrie 1938. Că până astăzi, 20 ianuarie 1943, n-am fost încă identificat (şi eventual capturat), ar putea părea de neînţeles. Eventualul cititor se va întreba cum de am putut trece neobservat atâţia ani, deşi constituiam un caz excepţional: eram un mutant, dispuneam de mijloace de cunoaştere încă inaccesibile omului. Întrebarea mi-am pus-o şi eu, de câteva ori, prin anii 1938-39. Dar am înţeles repede că nu riscam să mă trădez - şi, deci, să fiu identificat - pentru simplul motiv că, faţă de ceilalţi, mă comportam ca un intelectual oarecare. Cum spuneam, mi-a fost teamă, prin anii 1938-39, că am să mă trădez, stând de vorbă cu profesorii şi colegii

mei de la Universitate: *ştiam* mai mult ca oricare din ei şi *înţelegeam* lucruri pe care ei nici nu bănuiau că există. Dar, spre surprinderea şi marea mea uşurare, am descoperit că, în prezenţa celorlalţi, *nu mă puteam arăta aşa cum eram*; întocmai după cum, stând de vorbă cu un copil, un adult ştie că nu poate comunica - şi, deci, nici nu încearcă să comunice - decât fapte şi semnificaţii accesibile capacităţii mentale a copilului. Această continuă camuflare a imenselor posibilităţi care mi-au fost puse la dispoziţie nu m-a silit să duc o «viaţă dublă»; în prezenţa copiilor, nici părinţii, nici pedagogii nu trăiesc o «viaţă dublă».

Într-un anumit fel, experienţa mea are o valoare exemplară. Dacă cineva mi-ar spune că există printre noi sfinţi, sau autentici magicieni, sau Boddhisatva sau orice alt fel de persoane înzestrate cu puteri miraculoase, l-aş crede. Prin însuşi modul lor de a exista, asemenea oameni nu pot fi recunoscuţi de profani".

Începând din dimineaţa zilei de 1 noiembrie 1947 se hotărî să nu-şi mai scrie însemnările în franţuzeşte, ci într-o limbă artificială pe care o construise cu pasiune, aproape cu entuziasm, în ultimele luni. Îl încântau mai ales extraordinara suplete a gramaticii şi posibilităţile infinite ale vocabularului (izbutise să introducă în sistemul proliferării pur etimologice un corectiv împrumutat din teoria ansamblurilor). Putea acum să descrie situaţii paradoxale, aparent contradictorii, imposibil de exprimat în limbile existente. Aşa cum era construit, acest sistem lingvistic nu putea fi descifrat decât printr-un calculator electronic perfecţionat; deci, socotea, nu înainte de 1980. Această certitudine îi îngăduia să destăinuie fapte pe care nu îndrăznise până atunci să le mărturisească în scris.

Ca de obicei după o dimineaţă consacrată lucrului, plecă să se plimbe pe marginea lacului. La întoarcere, se opri la Café Albert. Îndată ce-l zări, chelnerul comandă cafeaua şi sticla cu apă minerală. Îi aduse ziarele, dar nu avu timp să le parcurgă. Un bărbat înalt, distins (parcă ar fi coborât dintr-un tablou de Whistler, îşi spuse), încă destul de tânăr, deşi stilul vetust al costumului îi adăuga cel puţin cinci, şase ani, se opri în dreptul lui şi-i ceru voie să se aşeze la masă.

—E curios că ne întâlnim tocmai astăzi, zi atât de importantă pentru dumneavoastră, spuse. Eu sunt contele de Saint-Germain. Cel puţin, aşa mi se spune, adăugă cu un zâmbet amar. Dar nu e curioasă această întâlnire, doar la câteva zile după descoperirea manuscriselor eseniene de la Marea Moartă? Desigur că aţi aflat şi dumneavoastră...

—Doar ce-au scris ziarele, spuse.

Îl privi lung şi zâmbi. Apoi ridică mâna în sus:

—Dublă, şi fără zahăr, precizã. Toate întâlnirile de acest fel, începu după ce chelnerul îi aduse cafeaua, toate întâlnirile între persoane incredibile, ca noi, au un aer de pastişă. Consecinţă a literaturii proaste, pseudo-ocultistă, adăugă. Dar trebuie să ne resemnăm: nu se poate face nimic împotriva factorului de mediocră calitate; legendele care încântă anumiţi contemporani sunt de un gust detestabil... Îmi aduc aminte de o convorbire cu Mathila Ghyka, la Londra, în vara lui 1940. Era puţin timp după căderea Franţei. Acest admirabil savant, scriitor şi filozof (în paranteză fie spus, eu preţuiesc mult nu numai *Le Nombre d'or*, ca toată lumea, ci şi romanul lui din tinereţe, *La Pluie d'ètoiles*), acest inegalabil Mathila Ghyka îmi spunea că al doilea război mondial, care abia începuse, este, de fapt, un război ocult între două societăţi secrete şi anume între Templieri şi Cavalerii Teutoni... Dacă un om de inteligenţa şi cultura lui Mathila Ghyka putea gândi astfel, nu e de mirare că tradiţiile oculte sunt desconsiderate... Dar văd că nu spuneţi nimic, adăugă zâmbind.

—Vă ascultam. Mă interesează...

—De altfel, nici nu e nevoie să vorbiţi prea mult. Am să vă rog doar, la sfârşit, să-mi răspundeţi la o întrebare... Nu pretind că ştiu cine sunteţi, reluă după o pauză. Dar suntem câţiva care, din 1939, ştim că existaţi. Faptul că aţi apărut deodată, şi independent de tradiţiile pe care le cunoaştem, ne îndeamnă să credem, pe de o parte, că aveţi o misiune specială, iar pe de altă parte, că dispuneţi de mijloace de cunoaştere mult superioare celor care sunt la dispoziţia noastră... Nu e nevoie să confirmaţi tot ce vă spun, adăugă. Am venit să vă întâlnesc pentru că descoperirea manuscriselor eseniene de la Marea Moartă este primul semn dintr-un sindrom bine cunoscut. Vor urma, destul de repede, şi alte descoperiri, şi în acelaşi sens...

—Adică! îl întrerupse zâmbind.

Îl privi din nou lung, scrutător.

—Văd că mă puneţi la încercare. Poate aveţi dreptate... Dar semnificaţia descoperirilor este clară: manuscrisele de la Qumran revelează doctrinele esenienilor, comunitate secretă despre care nu se ştie aproape nimic precis. De asemenea, manuscrisele gnostice descoperite de curând în Egipt, şi încă nestudiate, vor revela anumite doctrine esoterice, ignorate timp de aproape optsprezece secole. Curând vor urma alte asemenea descoperiri, dând la iveală alte tradiţii rămase secrete până în zilele noastre. Sindromul la care făceam aluzia

aceasta este: revelarea în serie a doctrinelor secrete. Ceea ce înseamnă apropierea Apocalipsului. Ciclul se încheie. Asta se ştia mai demult, dar după Hiroshima ştim şi felul în care se va încheia...

—Foarte adevărat, şopti absent.

—Întrebarea pe care voiam să v-o pun este aceasta: dispunând de cunoştinţele care v-au fost transmise, ştiţi ceva precis despre felul cum va fi organizată... Arca?

—Arca? întrebă surprins. Vă gândiţi la o replică a corăbiei lui Noe?

Celalt îl privi din nou, lung, curios şi iritat totodată.

—Era numai o metaforă, reluă târziu. O metaforă devenită clişeu, adăugă. O găsiţi în toată maculatura aşa-zisă ocultistă... Mă refeream la transmiterea tradiţiei. Ştiu că esenţialul nu se pierde niciodată. Dar mă gândeam la celelalte, multe, care deşi nu reprezintă esenţialul, mi se par totuşi indispensabile unei existenţe cu adevărat umane; bunăoară, tezaurul artistic occidental, în primul rând muzica şi poezia, dar şi o parte din filozofia clasică, şi anumite ştiinţe...

—Cred că vă închipuiţi ce vor gândi despre ştiinţe acei câţiva supravieţuitori ai cataclismului, îl întrerupse zâmbind. Probabil că omul postistoric, cum am auzit că i se spune, omul postistoric va fi alergic la ştiinţă cel puţin o sută, două de ani...

—E foarte probabil, continuă. Dar mă gândeam la matematică... În sfârşit, cam asta voiam să yă întreb.

Rămase mult timp pe gânduri, şovăind.

—În măsura în care am înţeles întrebarea dumneavoastră, vă pot spune doar că...

—Mulţumesc, am înţeles! exclamă, neizbutind să-şi ascundă bucuria.

Se înclină profund, îi strânse mâna emoţionat şi se îndreptă spre uşă. Îl privea cum se depărtează grăbit, parcă ar fi fost aşteptat afară de cineva, chiar acolo, în stradă.

—V-am făcut de mai multe ori semn, spuse patronul coborând glasul, dar nu m-aţi văzut. Era pe vremuri, un client al nostru; îl cunoşte toată lumea: Monsieur Olivier, dar unii îi spun doctor: doctor Olivier Brisson. A fost câtva timp institutor, dar într-o zi şi-a părăsit şcoala şi oraşul fără să anunţe pe nimeni. Nu cred că e în toate minţile. Intră în vorbă cu oamenii şi se prezintă contele de Saint-Germain...

Îşi reaminti de această întâlnire când observă că, într-un chip ciudat scenariul începe să se repete. Se împrietenise în acel an cu Linda Gray, o tânără californiană care, între altele, avea, pentru el, marea calitate de a nu cunoaşte gelozia. Într-o seară, pe neaşteptate, când încă nu umpluse a doua ceaşcă cu cafea, îi spuse:

—Am aflat că erai bun prieten cu un faimos doctor francez...

—A murit, o întrerupse. A murit într-un accident de avion, în iarna lui 1943...

Tânăra îşi aprinse ţigarea şi, după ce înghiţi primul fum continuă, fără să-l privească:

—Unii cred că n-a fost accident. Că avionul lui a fost doborât pentru că... În sfârşit, nu prea am înţeles bine, dar o să afli în curând chiar de la el. I-am spus să vină la nouă, adăugă, privindu-şi ceasul.

—Cine vine la nouă? o întrebă zâmbind.

—Doctorul Monroe. E director sau altceva important la Laboratorul de gerontologie din New York...

Îl recunoscu imediat. Îl văzuse de mai multe ori la bibliotecă, apoi, cu puţine zile mai înainte, la cafenea. Ceruse voie să se aşeze la masă şi, abia aşezat, îl întrebase dacă l-a cunoscut pe profesorul Bernard.

—L-am cunoscut foarte bine, răspunse. Dar mi-am făgăduit să nu discut niciodată istoria şi semnificaţia amiciţiei noastre...

—Iertaţi-mă dacă am fost nevoit să recurg la această stratagemă, începu întinzându-i mâna. Sunt doctorul Yves Monroe şi am cercetat materialele profesorului Bernard la New York. Pe mine, ca biolog şi gerontolog, mă interesează în special un lucru: să împied şi viaţa pot fi prelungite *altfel* decât prin mijloacele pur biochimice. Ştiţi la ce mă refer?

—Nu.

—Mă refer în primul rând la metoda propusă de doctor Rudolf, electropunctura prin şocuri de un milion, un milion şi jumătate de volţi... E o aberaţie!

—Din fericire, nu cred că metoda a fost vreodată aplicată.

Doctorul apucă paharul de whisky şi începu să-l învârtească absent între degete.

—Nu, n-a fost, vorbi târziu, urmărind cu privirile cuburile de gheaţă. Dar s-a răspândit legenda că doctorul Bernard a cunoscut un caz oarecum analog, cazul unei întineriri provocate de electricitatea descărcată de un trăznet. Dar materialele depuse la laboratorul

Rockefeller sunt atât de aproximative şi de confuze, încât nu se poate trage nici o concluzie. De altfel, mi s-a spus, o parte din fonograme s-au pierdut; mai precis, au fost distruse din greşeală, încercându-se transmisia lor pe plăci perfecţionate... În orice caz, în măsura în care sunt utilizabile, documentele înregistrate de profesorul Bernard se referă exclusiv la fazele de recuperare şi reintegrare psihomentală a pacientului lovit de trăznet...

Se întrerupse şi, fără să-l fi apropiat de buze, aşeză atent paharul pe măsuţă.

—... Mi-am permis să forţez această întâlnire, reluă, în speranţa că veţi putea aduce unele lămuriri într-o chestiune destul de obscură. Mi-aţi mărturisit că l-aţi cunoscut bine pe profesorul Bernard. De curând s-a răspândit zvonul că cele mai importante documente le avea cu el, în două valize, şi că avionul în care trebuia să treacă Atlanticul a fost doborât tocmai din cauza acestor valize: nu se ştie prea bine ce conţineau, dar unul din serviciile rivale a voit să se asigure, să evite, cum se spune, orice risc... Ştiţi ceva precis în legătură cu conţinutul acestor valize?

Ridică din umeri, încurcat.

—Cred că numai asistenţii doctorului Bernard, de la Paris, v-ar putea lămuri...

Doctorul zâmbi cu oarecare efort, neîncercând să-şi ascundă dezamăgirea.

—Cei care îşi mai amintesc declară că nu ştiu nimic. Iar ceilalţi se prefac că au uitat... Am citit şi articolele profesorului Roman Stănciulescu din *La Presse Médicale*, reluă după o pauză. Din nefericire, Stănciulescu a murit în toamna anului 1939. Unul din colegii mei, în misiune la Bucureşti, mi-a scris de curând că toate încercările lui de a afla mai mult de la asistenţii profesorului Stănciulescu n-au dus la nici un rezultat...

Apucă din nou paharul cu whisky şi, după ce-l învârti de mai multe ori între degete, îl apropie de buze; cu mare grijă, foarte încet, începu să soarbă.

—Prin intervenţia doctorului Bernard, aţi avut, vreo trei, patru ani, o bursă Rockefeller. Care era aria cercetării?

—Materiale pentru o istorie a psihologiei medicale, răspunse. Le-am expediat, în 1945, colaboratorilor profesorului Bernard, la Paris...

—Interesant, spuse, ridicându-şi brusc privirile din pahar şi scrutându-l îndelung.

În noaptea aceea se întoarse acasă melancolic, oarecum

preocupat. Nu era sigur că Monroe îi ghicise identitatea. Pe de altă parte, nu înțelegea cine credea el că este: un prieten personal al lui Bernard? Un pacient? Dacă, totuși, ascultase înregistrările de la Geneva, din anii 1938-39 ar fi trebuit să-i recunoască vocea... Îl liniști, a doua zi, întrebarea Lindei:

—La ce-a făcut aluzie doctorul, aseară, când m-a luat deoparte și mi-a spus: „Dacă îți va spune vreodată că a trecut de șaptezeci de ani, să nu-l crezi"?

Câteva săptămâni în urmă, în dreptul unei cafenele de curând deschise, se auzi strigat în românește:

—Domnul Matei! Domnul Dominic Matei!...

Întoarse speriat capul. Un tânăr înalt, blond, cu capul gol, se îndreptă grăbit spre el, încercând în același timp să-și deschidă servieta.

—Am învățat puțin românește, spuse într-o franceză stângace, dar nu îndrăznesc să vorbesc. Știam că sunteți aici, la Geneva, și cu atâtea fotografii la dispoziție, nu era greu să vă recunosc...

Căuta nervos în servietă și-i arătă câteva fotografii, din față și din profil, din unghiuri diferite. Fuseseră luate, în toamna lui 1938, chiar de chirurgul care reușise să-i modifice atât de radical trăsăturile figurii.

—Și, pentru orice eventualitate, adăugă zâmbind, port cu mine în servietă și albumul de familie. Să intrăm o clipă în cafeneaua asta, continuă deschizând ușa. Nici nu bănuiți ce emoții am avut când v-am zărit, adineaori. Mi-era teamă că auzindu-mă strigând: „Domnule Matei!", n-o să întoarceți capul...

—Așa era să și fac, răspunse zâmbind. Dar, recunosc, eram curios...

Se așezară la o masă, și după ce comandă o limonadă caldă și o sticlă cu bere, necunoscutul începu să-l privească fascinat și neîncrezător totodată.

—Acum câteva săptămâni, la 8 ianuarie, ați împlinit optzeci de ani! șopti. Și nu arătați mai mult de treizeci-treizeci și doi... Și arătați astfel pentru că încercați să vă ascundeți vârsta...

—Încă nu știu cu cine am plăcerea să stau de vorbă...

—Îmi cer iertare, spuse după ce sorbi din paharul cu bere. Sunt încă foarte emoționat. Cum spun jucătorii la curse, am mizat totul pe un cal, și am câștigat!... Sunt Ted Jones-Junior, corespondent la *Time Magazine*... Totul a început acum vreo zece ani, când am citit interviul dumneavoastră: *Being Struck By Thunder*. Am fost extrem de impresionat, chiar după ce-am aflat că era apocrif. Dar apoi a venit

războiul, şi foarte puţini şi-au mai amintit de interviu.

Goli paharul cu bere şi-l întrebă dacă poate continua în englezeşte şi dacă-l supără tutunul de pipă.

—Acum doi ani, când s-a descoperit celebra arhivă secretă a doctorului Rudolf, a început să se vorbească din nou de cazul dumneavoastră, evident, pe cât era cunoscut din materialele adunate de Gilbert Bernard. Dar nu se ştia nimic altceva, nu se ştia nici măcar dacă mai trăiţi sau nu. Din nefericire, doctorul Rudolf fusese un nazist notoriu - de altfel s-a sinucis în ultima săptămână a războiului - şi atunci, tot ce e în legătură cu experienţele lui e suspect...

—Ce fel de experienţe? întrebă.

—Electrocutarea animalelor, în special a mamiferelor... Începând cu un milion două sute de mii de volţi până la două milioane.

—Şi cu ce rezultate?

Încercă să râdă şi îşi umplu din nou paharul cu bere.

—E o poveste lungă, începu.

I se păru, într-adevăr, lungă, obscură şi inconcludentă. Primii cercetători ai arhivei Rudolf ar fi afirmat că, anumite în cazuri, victimele nu au fost ucise de şocul electric, dar experienţele începând puţine luni în urmă n-au putut fi urmărite consecinţele electrocutării. În alte cazuri, s-ar fi constatat o modificare a sistemului genetic. Câţiva cercetători ar fi interpretat asemenea modificări ca prodromul unei mutaţii. Dar, fără să se ştie precis în urma căror împrejurări, o seamă de piese din arhivă, dintre cele mai preţioase, au dispărut. În orice caz, în lipsa oricărei indicaţii relativ la experimentarea cu persoane umane, dosarul Rudolf nu era concludent. Pe de altă parte, imensa majoritate a savanţilor americani respingeau *a priori* ipoteza regenerării prin electricitate.

—Singurul argument erai, şi ai rămas încă, dumneata! exclamă. Era deci de aşteptat ca puţinele materiale salvate de profesorul Bernard să fie sistematic depreciate şi, în anumite cazuri, distruse.

—Credeţi că într-adevăr aşa a fost? îl întrerupse.

Şovăi câteva clipe, privindu-l zâmbind.

—Am motive puternice să nu mă îndoiesc. Din fericire, am fost trimis corespondent în România...

Chiar înainte de a ajunge la Bucureşti, învăţase româneşte, atât cât îi trebuia ca să poată citi şi ca să se descurce singur pe stradă şi prin magazine. A avut norocul să-l cunoască, şi să se împrietenească, destul de repede, cu doctorul Gavrilă, în posesia căruia se găseau albumul de familie şi toată documentaţia adunată de Profesor.

—Ce articol extraordinar aş fi publicat! *Omul reîntinerit prin*

trăznet! Cu fotografii, cu documente, cu declarațiile Profesorului Roman Stănciulescu, ale doctorului Gavrilă și ale celorlalți care v-au îngrijit, cu interviul pe care vi l-aș fi luat acum, și atâtea alte fotografii făcute aici, în Geneva, în februarie 1948!...

... Se întrerupse, încercă să-și reaprindă pipa, apoi renunță, și-l privi adânc în ochi.

—... Deși englezeasca dumitale e perfectă, văd că nu spui nimic.

—Așteptam urmarea...

—Nu v-ați înșelat, reluă. Urmarea e tot atât de spectaculoasă și misterioasă, pe cât a fost experiența dumitale. Pentru motive de ordin etic și politic, articolul nu poate fi publicat. Tot ce-ar putea da naștere la confuzii, adică tot ce-ar părea că, într-un fel sau altul, confirmă teoria doctorului Rudolf, trebuie împiedicat să vadă lumina tiparului. Mai ales acum, adăugă zâmbind, când e vorba să se voteze credite masive pentru institutele de cercetări gerontologice... Nu spuneți nimic? îl întrebă brusc.

Ridică din umeri.

—Cred că totul se întâmplă așa cum trebuia să se întâmple. Îmi pare rău de munca dumitale și de timpul pe care l-ai pierdut, dar consecințele articolului ar fi fost dezastruoase. Dacă oamenii, mai precis, *anumiți* oameni, ar fi *siguri* că electrocutarea poate rezolva problema regenerării și a reîntineririi, ne putem aștepta la orice... Cred că e preferabil să-i lăsăm pe biochimiști și pe gerontologi să-și continue cercetările. Într-o zi, mai mult sau mai puțin apropiată, vor ajunge la același rezultat...

Fuma, privindu-l cum soarbe din paharul cu limonadă caldă.

—În orice caz, spuse târziu, e vorba și de dumneata. Când făceam planul articolului, nu mă gândeam la ce-ar fi devenit viața dumitale după apariție.

—Într-un anumit sens, îl întrerupse râzând, a și început să devină. Cum se face că m-ai descoperit atât de ușor? Eu îmi închipuiam că doctorul Gavrilă, și toți ceilalți din România, mă credeau mort de mult, mort într-un accident de automobil...

—Așa cred, cei mai mulți din ei. Așa credea și doctorul Gavrilă, până în ziua când l-am informat eu, în mare secret, că sunteți în viață și că trăiți aici, la Geneva... Să nu vă închipuiți că am aflat asta de la cineva, adăugă zâmbind enigmatic. Am descoperit-o singur, când mi s-a spus că doctorul Monroe a venit la Geneva ca să discute anumite detalii cu un prieten al profesorului Bernard. Am ghicit imediat că acel prieten nu puteai fi decât dumneata. Evident, nici Monroe, nici ceilalți de la Laboratorul de gerontologie nu cred, *nu pot crede* un

asemenea lucru...

—Îmi dai o veste bună...

—Adevărul tot se va afla, continuă Jones, neîncercând să-şi ascundă satisfacţia. Povestea e prea frumoasă ca să fie îngropată sub tăcere. Am să scriu un roman, adăugă începând să-şi curețe pipa. L-am şi început, de altfel. Pentru dumneata nu va prezenta nici un risc. Acţiunea se petrece în Mexic, înainte şi în timpul războiului, şi majoritatea personajelor sunt mexicane. Bineînţeles, am să vă trimit romanul dacă, la apariţie, veţi fi în aceiaşi termeni de prietenie cu Linda. L-am cunoscut bine pe fratele ei, pilotul, cel care a murit la Okinawa...

Se întrerupse brusc, ca şi cum şi-ar fi amintit ceva important şi deschise servieta.

—Să nu uit albumul de familie, spuse. I-am făgăduit doctorului Gavrilă că, dacă reuşesc să vă întâlnesc, am să vi-l predau... Sunt documente preţioase: amintiri din, cum să spun? amintiri din prima dumneavoastră tinereţe...

Ajuns acasă, împachetă albumul într-o coală de hârtie albastră, îl introduse într-un plic şi-l sigilă. În colţul de sus, pe stânga, scrise: „Primit în ziua de 20 februarie 1948, de la Ted Jones-Junior, corespondentul lui *Time Magazine* la Bucureşti. Mi l-a adus din partea doctorului Gavrilă."

Lucrurile se simplifică şi se complică în acelaşi timp, îşi spuse deschizând blocul. Începu să scrie, în franţuzeşte, povestind întâlnirea şi rezumând conversaţia cu Jones. Apoi adăugă: „Confirmă informaţiile doctorului Monroe; distrugerea sistematică a documentelor din anii 1938-39. Singurele indicaţii în legătură cu procesul de refacere fiziologică şi de anamneză. Singurele probe ştiinţifice ale regenerării şi întineririi printr-o masivă descărcare electrică. Asta înseamnă că *originea* fenomenului de mutaţie nu mai interesează. *De ce?*"

Se întrerupse şi rămase câteva clipe pe gânduri. „Evident din schiţa autobiografică şi din alte însemnări grupate în mapele A, B şi C, eventualul cititor va putea afla esenţialul. Dar, fără materialele colecţionate şi adnotate de profesorii Stănciulescu şi Bernard, mărturisirile mele şi-au pierdut valoarea documentară. Mai mult, aproape totalitatea însemnărilor mele se referă la consecinţele anamnezei, într-un cuvânt, la experienţele unui mutant care anticipează existenţa omului postistoric. Documentele Stănciulescu-Bernard *nu* conţineau informaţii în legătură cu aceste

experienţe, dar, într-o anumită măsură, le asigurau credibilitatea. Nu pot trage decât o singură concluzie: mărturisirile mele nu se adresează unui eventual cititor dintr-un viitor apropiat, să spunem din anul 2000. Dar atunci, cui?

Un răspuns provizoriu ar putea fi acesta: În urma războaielor nucleare care vor avea loc, multe civilizaţii, începând cu cea occidentală, vor fi distruse. Fără îndoială, catastrofele vor dezlănţui un val de pesimism necunoscut până atunci în istoria omenirii, o descurajare generală. Chiar dacă nu toţi supravieţuitorii vor ceda ispitei de a se sinucide, foarte puţini vor mai avea destulă vitalitate ca să poată spera în om şi în posibilitatea unei umanităţi superioare speciei *homo sapiens*. Descoperite şi descifrate *atunci*, mărturisirile acestea ar putea contrabalansa deznădejdea şi voinţa universală de extincţie. Prin simplul fapt că exemplifică posibilităţile mentale ale unei umanităţi care va lua naştere într-un viitor îndepărtat, asemenea documente demonstrează, pentru că o anticipează, realitatea omului postistoric.

Această ipoteză presupune conservarea întregului material depus astăzi în safe. Nu-mi dau seama cum va fi asigurată această salvgardare. Dar, pe de altă parte, nu mă pot îndoi că aşa se va întâmpla. Altminteri, experienţa mea n-ar avea sens."

Introduse paginile scrise într-un plic, îl sigilă şi plecă spre bancă. Încuind uşa, auzi telefonul sunând şi continuă să-l audă coborând scările.

IV

Vara lui 1955 a fost neobişnuit de ploioasă şi, în Ticino, furtunile se dezlănţuiau în fiecare zi. Totuşi, nu-şi amintea să fi văzut un cer atât de negru ca în după-amiaza de 10 august. Când primele fulgere s-au încrucişat deasupra oraşului, uzina electrică a întrerupt curentul. Aproape jumătate de ceas trăznetele au urmat unul după altul ca şi cum ar fi fost o singură, nesfârşită explozie. De la fereastră, urmărea mai ales fulgerele care cădeau, către apus, pe colinele stâncoase care se revărsau abrupte dinspre munte. Ploaia torenţială s-a potolit pe nesimţite şi, pe la 3, cerul a început să-şi piardă culoarea de păcură. Curând s-au aprins felinarele electrice şi, de la fereastră, putea vedea acum strada până la catedrală. A aşteptat să înceteze ploaia, apoi s-a coborât şi s-a îndreptat spre postul de poliţie.

—Puțin timp înainte de amiază, începu pe un ton neutru, pur informativ, două doamne au plecat, hotărâte să urce pe Trento. M-au întrebat dacă cunosc vreun drum care să evite serpentina. Le-am arătat direcția, dar le-am sfătuit să amâne excursia, pentru că riscă să le-apuce furtuna înainte de a ajunge la adăpostul de la Helival. Mi-au spus că sunt obișnuite cu furtunile de munte și că în orice caz, nu pot renunța. În câteva zile se încheie vacanța și trebuie să se întoarcă.

Polițaiul îl ascultase corect, dar fără prea mare interes.

—Nu le cunosc, continuă. Am auzit însă pe doamna în vârstă adresându-se tinerei; o cheamă Veronica. Cred că ghicesc ce s-a întâmplat. Când s-a dezlănțuit furtuna, se aflau, foarte probabil, pe șoseaua de sub peretele muntelui, la Vallino, acolo unde au căzut cele mai multe trăznete. Eram la fereastră, și le-am văzut, adăugă, dându-și seama că celalt îl privește curios, aproape neîncrezător. Îmi închipui că s-au prăvălit multe stânci. Mi-e teamă că au fost lovite sau îngropate sub pietre...

Știa că nu-i va fi ușor să-l convingă.

—Aș pleca singur, într-un taxi, să le caut, reluă târziu. Dar dacă s-a întâmplat așa cum bănuiesc, nu vom putea, numai noi doi, șoferul și cu mine, să le scoatem de sub pietre. Am avea nevoie de târnăcoape și lopeți.

Totuși, până la urmă, s-a resemnat să accepte această soluție. În caz de nevoie, va telefona de la primul post de ajutor și poliția va trimite ambulanțe și tot ce va trebui. Când se apropie de Vallino, cerul se limpezise, dar pe alocuri pietrele se revărsaseră în șosea și șoferul încetini viteza.

—Nu cred că au avut timp să ajungă la adăpost. Probabil că odată ce s-a dezlănțuit furtuna, s-au refugiat într-una din spărturile peretelui.

—Unele sunt largi ca o gură de peșteră, spuse șoferul.

Au zărit-o amândoi în aceeași clipă. Probabil că murise de spaimă când trăznetul căzuse la câțiva pași de ea. Era o femeie în vârstă, cu părul cărunt, tuns scurt. Nu părea ucisă de revărsarea pietrelor, deși un bolovan ajunsese chiar lângă ea și-i prinsese un colț din fustă. I se păru că aude un geamăt și începu să cerceteze atent peretele și stâncile din jurul lui.

—Veronica! strigă de mai multe ori, înaintând încet de-a lungul peretelui.

Auziră amândoi geamătul, apoi câteva țipete scurte, urmate de cuvinte necunoscute, pronunțate repede, ca într-o incantație. Numai

după ce ajunse lângă stâncă, înțelese. Căzând, stânca se oprise chiar în dreptul scorburii unde se adăpostise Veronica, astupând-o aproape în întregime. Dacă n-ar fi auzit-o gemând și țipând, n-ar fi bănuit că fusese îngropată acolo. Doar sus, la o înălțime de peste doi metri, se putea distinge crăpătura scorburii. Cățărându-se cu greutate, o văzu și-i strigă numele, făcându-i semn cu mâna. Fata îl privea speriată și fericită în același timp, apoi încercă să se ridice în picioare. Nu era rănită, dar locul era prea strâmt și nu se putea ridica decât îndoindu-și spatele.

—Va veni curând poliția, îi spusese în franțuzește.

Apoi, pentru că fata îl privea ca și cum nu l-ar fi înțeles, repetă propoziția în germană și italiană. Veronica își trecu de mai multe ori mâna pe obraz și începu să-i vorbească. La început, își dădu seama că vorbește într-un dialect din India centrală, apoi distinse fraze întregi rostite în sanskrită. Plecându-se mult spre ea, îi șopti: *Shanti! Shanti!* apoi recită câteva formule canonice de benedicțiune. Fata îi zâmbi, fericită, și înălță palma spre el, parcă ar fi vrut să-i arate ceva.

Rămase acolo, lipit de stâncă, ascultând-o, încercând la răstimpuri s-o liniștească și s-o încurajeze prin câteva expresii familiare în sanskrită, până ce sosi ambulanța și camioneta cu polițiști. Au reușit să miște stânca săpând o pantă sub muchea dinspre șosea. După un ceas, fata izbuti să iasă cu ajutorul unei scări de frânghie. Dând cu ochii de polițiști și văzând camioneta, începu să strige speriată, și-i apucă mâna, trăgându-se foarte aproape de el.

—A avut un șoc, explică încurcat, și suferă, probabil, de amnezie.

—Dar ce limbă vorbește? întrebă cineva din grup.

—Bănuiesc un dialect indian, răspunse prudent.

Din actele de identitate s-a aflat că se numea Veronica Bühler, avea 25 de ani, era institutoare și locuia în Liestal, în cantonul Bâle-Campagne. Tovarășa ei, Gertrud Frank, era germană, stabilită de câțiva ani la Freiburg, funcționară în administrația unei edituri. Rezultatul autopsiei confirmase primele presupuneri: moartea fusese provocată de o sincopă cardiacă.

Cum era singurul care se putea înțelege cu Veronica, singurul în prezența căruia era liniștită, petrecea mult timp la clinică. Aducea un magnetofon, pe care avea grijă să-l camufleze. Înregistra câteva ore pe zi, mai ales atunci când vorbea despre ea. Afirma că se numește Rupini, fiica lui Nagabhata, din casta kshatria, descendent dintr-una din primele familii din Magadha convertite la budism. Înainte de a împlini 12 ani, hotărâse, cu consimțământul părinților, să-și consacre

viața studiului Abhidharmei și fusese acceptată într-o comunitate de *Ihikuni*. Învățase gramatica sanskrită, logica și metafizica mahayana. Faptul că memorizase peste 50 000 de *sutra* îi crease un prestigiu de care aflaseră nu numai instructorii și studenții faimoasei universități din Nalanda, dar și mulți maeștri, asceți și contemplativi. Când împlinise 40 de ani, deveni discipola faimosului filozof Chandrakirți. Petrecea mai multe luni pe an într-o peșteră, meditând și transcriind operele maestrului ei. Acolo se afla când, dezlănțuindu-se o furtună, auzi trăznetul căzând deasupra în munte, apoi mai multe stânci se desprinseră și, revărsându-se ca un râu de pietre, astupară gura peșterii. Încercase zadarnic să iasă. Apoi se trezi și-l văzu sus pe stâncă, făcându-i semn cu mâna și vorbindu-i într-o limbă necunoscută.

Nu era sigur că o înțelesese întotdeauna, și chiar ceea ce știa că înțelesese păstră în bună parte pentru el. Doctorilor le spusese că tânăra crede că trăiește în India centrală acum douăsprezece secole, și afirmă că este o sihastră budistă. Datorită sedativelor dormea o bună parte din timp. Veniseră s-o examineze mai mulți medici și psihologi din Zürich, Basel și Geneva. Cum se aștepta, ziarele publicau în fiecare zi articole, și numărul corespondenților străini care dădeau târcoale clinicii și luau interviuri doctorilor creștea neîncetat.

Din fericire, soluția la care se gândise de la început era pe cale să fie acceptată. Încă de a doua zi, după ce ascultase banda de magnetofon cu mărturiile ei biografice, trimise o lungă telegramă Institutului Oriental din Roma. Apoi, a treia zi, la ora precizată în telegramă, trimisese prin telefon anumite mărturisiri autobiografice. Informase în același timp pe unul din colaboratorii cei mai apropiați ai lui C. G. Jung. Două zile în urmă, au venit de la Roma profesorul Tucci, însoțit de un asistent al institutului. Pentru întâia oară, Rupini a putut discuta îndelung, în sanskrită, despre filozofia Madhyamika și mai ales despre maestrul ei, Chandrakirti. Toate convorbirile erau înregistrate și asistentul traducea unele pasaje în englezește, pentru informația doctorilor și gazetarilor. Discuția devenea delicată de câte ori Rupini întreba ce i s-a întâmplat exact, unde se află, de ce nimeni nu o înțelege, deși încercase, în afară de sanskrită, câteva dialecte indiene.

—Ce-i spuneți? îl întrebase într-o seară pe profesor.

—Evident, încep totdeauna prin a-i aminti de maya, marea vrăjitoare, iluzia cosmică. Nu e propriu-zis un vis, îi spun, dar participă la natura iluzorie a visului pentru că e vorba de viitor, deci

de timp; or, Timpul e prin excelență ireal... Nu cred că am convins-o. Dar, din fericire, este pasionată de logică și dialectică, și mai ales asta discutăm...

Îndată ce a sugerat o călătorie în India, mai precis în provincia Uttar Pradesh, unde s-ar fi găsit peștera în care meditase Rupini, profesorul Tucci a fost de acord ca Institutul Oriental să patroneze această expediție. Datorită intervenției lui Jung, cheltuielile erau acoperite de o fundație americană. Când s-a aflat de acest proiect, mai multe ziare s-au oferit să suporte toate spezele expediției cu condiția de a avea exclusivitatea reportajului. Era aproape imposibil să se evite publicitatea, mai ales că trebuia obținut consimțământul direcției clinicii, al guvernului indian și al familiei Veronicăi Bühler. Dar cercetările făcute la Liestal nu dăduseră nici un rezultat. Veronica se instalase în oraș doar de câțiva ani. Prietenii și colegii nu știau nimic despre familia ei. S-a aflat, totuși, că se născuse în Egipt, că părinții au divorțat când ea avea 5 ani; tatăl, rămas în Egipt, se recăsătorise și nu mai dăduse nici un semn de viață, iar mama, cu care Veronica nu se înțelesese niciodată prea bine, se stabilise în Statele Unite, dar nu i se cunoștea adresa.

În cele din urmă, direcția clinicii a permis călătoria în India, cu condiția ca pacienta să fie însoțită de unul din doctorii care se ocupaseră de ea și de o infirmieră. Era, firește, înțeles că va fi adormită înainte de a părăsi clinica și își va continua somnul până în apropiere de Gorakhpur.

De la Bombay, un avion militar i-a transportat la Gorakhpur. Acolo îi așteptau șase mașini încărcate cu ziariști, tehnicieni și o camionetă a televiziunii indiene. Au urcat spre frontiera Nepalului, până în regiunea unde, după indicațiile date de Rupini, s-ar fi aflat peștera în care obișnuia să mediteze. Din fericire în afară de el, un pandit din Uttar Pradesh, cunoscător al filozofiei Madaryamika, se afla la căpătâiul ei când s-a deșteptat. La insistența doctorului toți ceilalți se camuflaseră printre arbori la vreo zece metri în urmă. Ca și cum l-ar fi recunoscut, se adresă amenințător panditului; îi puse câteva întrebări, dar nu așteptă răspunsul. Porni repede pe una din poteci, privind drept înainte, repetând benedicțiunile ei favorite, pe care le rostise de atâtea ori în clinică. După vreo douăzeci de minute de urcuș, începu să alerge, gâfâind. Arăta cu brațul întins muchea unei stânci, rezemată leneș de peretele muntelui.

—Asta e! strigă.

Apoi, lipindu-și amândouă brațele de piatră, începu să se cațere

cu o nebănuită agilitate. Când ajunse sus, smulse cu putere un arbust pipernicit, curăță locul de mușchi și crengi uscate, descoperi o spărtură și, tremurând, își apropie obrazul de piatră și privi înlăuntru. Rămase apoi nemișcată.

—A leșinat! exclamă de jos cineva, câteva clipe înainte ca el s-o ajungă.

—Așa e, a leșinat! spuse ridicându-i încet capul.

Cu greutate, au coborât, lăsând loc echipei de tehnicieni. Au dus-o pe o brancardă până la automobil. Era încă leșinată și mașina se depărtase cu vreo zece kilometri, când s-a auzit explodând prima încărcătură cu dinamită. În mai puțin de o jumătate de ceas au reușit să coboare pe o scară de frânghie. La lumina lanternei electrice au văzut scheletul: era încârcit ca și cum moartea ar fi surprins-o într-o poziție de meditație yogică. Alături, pe pietriș, o oală de lut, două talere de lemn și câteva manuscrise; de-abia când le-au atins cu mâna, și-au dat seama că se făcuseră de mult pulbere.

Infirmiera îl opri în fața ușii.

—S-a deșteptat, spuse. Dar nu deschide ochii. Îi e teamă...

Se apropie de ea și îi puse mâna pe frunte.

—Veronica! șopti.

Deschise brusc ochii și, recunoscându-l, fața i se lumină, așa cum nu i-o văzuse niciodată până atunci. Apucându-i mâna, încercă să se ridice.

—Dumneata ești? exclamă. Pe dumneata te cunosc; te-am întrebat azi-dimineață pe drum... Dar unde e Gertrud? Unde e? repetă privindu-l adânc în ochi.

Știuse de la început, ca toți ceilalți din grup, de altfel, că va fi imposibil de evitat publicitatea. Televiziunea indiană înregistrase scenele cele mai dramatice, și zecile de milioane de spectatori, care o ascultaseră vorbind în sanskrită și un dialect himalayan, au văzut-o la sfârșitul reportajului declarând, într-o englezească timidă, că se numește Veronica Bühler și cunoaște bine numai germana și franceza; declarând de asemenea că n-a încercat niciodată să învețe vreo limbă orientală și, în afară de câteva cărți de popularizare, nu citise nimic despre India și cultura indiană. Cum era de așteptat, tocmai faptul acesta pasionase publicul indian și, douăzeci și patru de ceasuri în urmă, întreaga opinie mondială. Pentru imensa majoritate a intelectualilor indieni nu se putea găsi o mai clară demonstrație a doctrinei transmigrării sufletului: într-o existență anterioară, Veronica

Bühler fusese Rupini.

—Dar eu nu cred în metempsihoză, şoptise speriată, într-o seară, apucându-l de mână. N-am fost eu! Poate am fost posedată de un alt spirit, adăugă căutându-i privirile.

Şi pentru că nu ştia ce să-i răspundă şi şovăia, mângâindu-i mâna, Veronica îşi plecă obosită capul.

—Mi-e teamă că am să înnebunesc, spuse.

Erau găzduiţi într-unul din cele mai luxoase hoteluri din Delhi, oaspeţii guvernului indian. Ca să se evite fotografii, gazetarii şi îndrăzneala curioşilor, grupul întreg lua masa într-o sufragerie rezervată exclusiv lor, şi bine păzită. În fiecare zi vizitau muzee sau instituţii şi întâlneau mari personalităţi. Erau transportaţi în mai multe limuzine, încadrate de motociclişti. Altminteri, nu îndrăzneau să-şi părăsească etajul. Nu îndrăzneau nici măcar să se plimbe pe coridoare. Împreună cu doctorul şi infirmiera, încercaseră o dată, târziu după miezul nopţii, să coboare, sperând să se plimbe pe străzi. Dar o ceată întreagă îi aştepta la ieşire. Au fost siliţi să se întoarcă, fugind, sub protecţia poliţiştilor.

—Mi-e teamă că am să înnebunesc, repetă din nou când ieşi din ascensor.

A doua zi reuşi să stea de vorbă cu un gazetar american care încercase zadarnic să-i însoţească la Gorakhpur. Îi făgădui, în exclusivitate, un lung interviu şi alte materiale inedite dacă vor fi transportaţi, incognito, într-o insulă din Mediterana, unde să poată rămâne ascunşi, numai ei doi, câteva luni.

—Până ce va trece ciclonul televiziunilor şi al rotativelor, adăugă. În mai puţin de un an, lucrurile se vor uita, şi ne vom putea reîntoarce fiecare la treburile noastre...

Două săptămâni în urmă, erau instalaţi într-o vilă clădită după război, pe o colină, la câţiva kilometri de La Valette. Dar pregătirea şi înregistrarea interviului se prelungea mai mult decât se aşteptase. Veronica începuse să dea semne de nerăbdare.

—Vorbim atâta şi despre atâtea lucruri, iar eu nu înţeleg esenţialul: transmigrarea sufletului...

—Am să-ţi explic când o să rămânem singuri.

Îl privi cu o neaşteptată căldură.

—O să rămânem vreodată singuri? şopti.

La Delhi îi spusese într-o seară:

—Când am deschis ochii şi te-am văzut, şi mi-ai spus de Gertrud, mi-am dat seama că mă gândesc la două lucruri deodată. Îmi spuneam că, deşi, foarte probabil, îmi trăiesc amândoi părinţii, fără Gertrud am

rămas orfană... Şi tot atunci, în aceeaşi clipă, gândeam: dacă aş avea cinci, şase ani mai mult, şi m-ai cere în căsătorie aş accepta...

—Am optzeci şi şapte de ani, spuse în glumă zâmbind.

Atunci o văzuse râzând pentru prima oară.

—Mai mult decât aş avea dacă aş adăuga şi anii pe care-i împlinise Rupini. Dar, ţi-am spus, eu nu cred. Nu pot să cred...

—Într-un anumit sens, ai dreptate. Dar, repet, numai într-un *anumit sens*. O să discutăm problema asta mai târziu...

Evitase să o discute în interviu; se mulţumise să citeze concepţiile clasice indiene, de la Upanishade la Gautama Buddha, referindu-se de asemenea la câteva interpretări contemporane, mai ales la comentariile lui Tucci. Reuşise să-şi păstreze anonimatul; era un tânăr orientalist care se împrietenise de curând cu Veronica. Reuşise mai ales să-şi păstreze aceeaşi figură pe care începuse s-o construiască în august, cu părul adunat pe frunte, cu o mustaţă blondă, groasă, acoperindu-i buza de sus.

În seara când rămăseseră singuri pe terasă, Veronica îşi apropiase *chaise longue*-ul de al lui.

—Acum lămureşte-mă... Dar, înainte de toate, explică-mi *cum ai ştiut*...

—Am să încep de foarte departe, spuse.

De-abia într-o seară, la începutul lui octombrie, înţelese. Şedeau unul lângă altul pe canapeaua din *hall*, urmărind peste balustrada terasei luminile portului. I se păru că Veronica îl priveşte curios.

—Vrei să-mi spui ceva şi nu îndrăzneşti. Ce e?

—Mă gândeam: văzându-ne tot timpul împreună şi locuind în aceeaşi casă, oamenii ar putea crede că ne iubim...

Îi căută mâna şi i-o strânse încet cu mâinile lui.

—Dar aşa este, Veronica. Ne iubim, dormim în aceeaşi cameră, în acelaşi pat...

—E adevărat? îl întrebă în şoaptă.

Apoi suspină, îşi plecă fruntea pe umărul lui şi închise ochii. Câteva clipe în urmă se ridică brusc şi, privindu-l ca şi cum nu l-ar fi recunoscut, începu să vorbească într-o limbă stranie, cum nu mai auzise până atunci. „Aşadar, *asta era*! îşi spuse. De aceea a trebuit s-o întâlnesc. De aceea s-au întâmplat toate câte s-au întâmplat..." Încet, fără grabă, ca să n-o sperie, se îndreptă spre birou şi aduse magnetofonul. Continua să vorbească, din ce în ce mai repede, privindu-şi mâinile; apoi îşi apropie ceasul-brăţară de ureche şi începu să asculte, surprinsă şi fericită în acelaşi timp. Faţa i se lumină, ca şi

cum ar fi fost gata să râdă. Dar, pe neașteptate, tresări speriată, scânci de mai multe ori și începu să-și frece ochii. Se îndrepta somnoroasă, ametită, spre canapea și când o văzu că se clatină, o prinse în brațe. O purtă în odaia alăturată și o întinse în pat, acoperind-o cu un șal.

Se trezi după miezul nopții.

—M-am speriat! șopti. Am visat urât.

—Ce-ai visat?

—Nu vreau să mai mi-aduc aminte! Mi-e teamă să nu mă sperii din nou. Eram undeva, lângă un fluviu mare, și cineva necunoscut, cu un cap ca o mască de câine, s-a îndreptat spre mine... Avea în mână... Nu vreau să-mi amintesc, repetă întinzând brațele ca să-l cuprindă.

Din acea noapte, n-o mai lăsă singură; îi era teamă să nu se repete, prin surprindere, criza paramediumnică. Din fericire, grădinarul și cele două tinere malteze care se îngrijeau de casă dispăreau îndată după cină.

—Mai povestește-mi, îl îndemna în fiecare seară, îndată ce rămâneau singuri. Explică-mi! Uneori îmi pare rău că nu-mi amintesc nimic din câte știa Rupini...

Într-o dimineață, întorcându-se din grădină, îl întrebă pe neașteptate:

—Nu ți s-a părut curios că ne așteptau acolo, lângă gard? Parcă ne-ar fi spionat...

—N-am observat nimic, răspunse. Unde erau?

Șovăi câteva clipe, evitându-i privirile.

—Erau acolo, lângă poartă, parcă ne-ar fi spionat. Doi bărbați, îmbrăcați curios. Dar poate mă înșel, adăugă ducându-și mâna la frunte. Poate nu erau la poarta noastră...

Îi luă brațul și o trase încet după el.

—Mi-e teamă că ai rămas prea mult cu capul în soare, îi spuse ajutând-o să se întindă pe canapea.

„A trecut o săptămână, își spuse; deci, acesta e ritmul: hebdomadar. Ceea ce înseamnă că totul ar putea dura o lună. Dar ce se va întâmpla cu noi?..."

Când fu sigur că doarme profund, trecu în vârful picioarelor în birou și se întoarse cu magnetofonul. Câtva timp nu se auzeau decât mierlele și respirația ei ușor agitată. Apoi figura întreagă îi fu luminată de un mare zâmbet. Rosti, foarte încet, câteva cuvinte, urmate de o tăcere concentrată, anxioasă parcă ar fi așteptat un răspuns care întârzia sau pe care nu mai reușea să-l audă. Începu apoi să vorbească, lin, ca și cum ar fi vorbit singură, repetând anumite

cuvinte de mai multe ori, cu intonații diferite, dar pătrunse toate de o mare tristețe. Când văzu cele dintâi lacrimi prelingându-se timide pe obraz, închise magnetofonul și îl împinse sub canapea. Apoi, cu mare grijă, îi mângâie mâna și începu să-i șteargă lacrimile. Târziu, o purtă în brațe în dormitor. Rămase lângă ea până ce se deșteptă. Dând cu ochii de el, îi apucă mâna și i-o strânse emoționată.

—Am visat, spuse. Era un vis foarte frumos, dar foarte trist. Era așa, cu doi tineri ca noi, care se iubeau, și totuși n-au putut rămâne împreună. Nu înțeleg de ce, dar n-au avut voie să rămână împreună...

Nu se înșelase: ritmul era într-adevăr hebdomadar, deși extazele paramediumnice (cum se hotărâse să le numească) aveau loc la ore diferite. „Materiale pentru istoria documentară a limbajului, își spuse clasând cele patru casete. După egipteană și ugaritică, a urmat o mostră de, probabil, protoelamită și una de sumeriană. Coborâm tot mai adânc în trecut... Documente pentru Arcă, adăugă zâmbind. Ce n-ar da lingviștii dacă le-ar putea studia *acum*. Dar până unde vor ajunge? Până la protolimbajele nearticulate?... Și apoi?...

La jumătatea lui decembrie avu cea mai stranie experiență. Din fericire, era puțin înainte de miezul nopții, încă nu adormiseră. Veronica izbucni într-o serie de țipete guturale, preumane, care-l exasperară și-l umiliră totodată; i se părea că o asemenea regresiune în animalitate nu ar fi trebuit încercată decât cu voluntari, nu cu un subiect inconștient. Dar, după câteva clipe, au urmat grupuri de foneme clare, vocalice, de o infinită varietate, întrerupte la răstimpuri de scurte explozii labiale, așa cum nu-și închipuise că mai pot fi reproduse de un european. După o jumătate de ceas, Veronica adormi, suspinând. „Mai departe nu cred că au să meargă", își spuse închizând magnetofonul. Apoi așteptă. Voia să fie treaz, lângă ea, când se va deștepta. Se culcă târziu, către dimineață.

Când s-a deșteptat, puțin timp înainte de 8, Veronica dormea încă și nu s-a îndurat s-o trezească. A dormit până aproape de 11. Aflând că este atât de târziu, a sărit speriată din pat.

—Ce s-a întâmplat cu mine? întrebă.

—Nimic. Erai, probabil, foarte obosită. Și poate ai visat urât...

—Nu. N-am visat nimic. În orice caz, nu-mi amintesc nimic.

Au hotărât să petreacă ajunul de Crăciun și noaptea de revelion într-un celebru restaurant din La Valette. Veronica rezervase masa sub numele de: Monsieur et Madame Gerald Verneuil. Ea găsise numele și tot ea alese costumele pentru revelion.

Nu cred că riscăm să fim recunoscuți, îi spuse. Chiar dacă, ardu foamna, fotografiile noastre vor fi apărut pe prima pagină a tuturor magazinelor ilustrate.

Poți fi sigură că au apărut, o întrerupse, și poate mai apar încă...

Începu să râdă, oarecum intimidată și totuși fericită.

Mi-ar plăcea să le văd și eu. Fotografiile din magazinele ilustrate, vreau să spun. Mi-ar plăcea să am câteva, ca amintire. Dar poate că e prea riscant să le căutăm, adăugă.

—Am să le caut eu...

Dar deși cercetă multe chioșcuri și librării, nu găsi decât un singur magazin ilustrat, italian, cu trei fotografii ale Veronicăi, toate din India.

—Parcă eram mai tânără și mai frumoasă atunci, acum trei luni, spuse.

Puține săptămâni în urmă își dădu seama că Veronica avea dreptate. De câtva timp, nu mai arăta atât de tânără. „Documentele pentru Arcă sunt de vină, își spuse. Extazele paramediumnice au epuizat-o."

—Mă simt mereu obosită, îi mărturisise într-o dimineață, și nu înțeleg de ce. Nu fac absolut nimic și totuși mă simt obosită.

La începutul lui februarie a reușit s-o convingă să consulte un doctor din La Valette. Au așteptat, apoi, neliniștiți, rezultatele numeroaselor analize.

—Doamna nu suferă de nimic, de absolut nimic, l-a asigurat doctorul când au rămas singuri. Am să-i prescriu totuși o serie de injecții, cu fortifiante... Poate să fie și nervozitatea care precede, la anumite femei, criza climacterică.

—Ce vârstă socotiți că are?

Doctorul roși și își frecă încurcat mâinile. Apoi ridică din umeri.

—În jur de patruzeci, spuse târziu, evitându-i privirile.

—Și, totuși, vă asigur că nu v-a mințit când v-a spus că n-a împlinit încă douăzeci și șase de ani.

Efectul injecțiilor se lăsa așteptat. În fiecare zi se simțea tot mai obosită; adesea, după ce se privise în oglindă, o surprindea plângând. O dată, în timp ce se îndrepta spre parc, auzi pași repezi în urma lui și întoarse capul.

—*Professore*, îi șopti speriată bucătăreasa, *la Signora ha il malocchio!* „Trebuia să fi înțeles asta la început, își spuse. Ne-am făcut amândoi datoria și acum trebuie să ne despărțim. Și cum nu se putea găsi un argument mai convingător în afară de un accident mortal sau de o sinucidere, a fost ales acesta: un proces de senescență

galopantă."

N-a îndrăznit totuşi să-i spună decât în dimineaţa când i-a arătat părul: încărunţise peste noapte. Plângea, rezemată de perete, cu faţa ascunsă în palme. A îngenunchiat lângă ea.

—Veronica, a început, eu sunt de vină. Ascultă-mă, şi nu mă întrerupe. Dacă voi mai rămâne alături de tine până la toamnă ai să te stingi!... Nu pot să-ţi spun mai mult, nu am dreptul, dar te asigur că, în realitate *n-ai îmbătrânit!* Îndată ce voi dispărea din viaţa ta, îţi vei regăsi tinereţea şi frumuseţea...

Veronica îi căută speriată mâna, o prinse între mâinile ei, începu să i-o sărute.

—Nu mă părăsi, şopti.

—Ascultă-mă! Te implor, ascultă-mă încă două, trei minute. Am fost ursit să pierd tot ce iubesc. Dar prefer să te pierd tânără şi frumoasă, aşa cum erai, şi ai să fii din nou, fără mine, decât să te văd stingându-te în braţele mele... Ascultă-mă! Am să plec, şi dacă trei, patru luni după plecarea mea, nu te vei regăsi aşa cum erai astă-toamnă, mă întorc. Îndată ce primesc telegrama ta, mă întorc. Te rog doar atât: aşteaptă trei, patru luni departe de mine...

A doua zi, într-o lungă scrisoare, i-a explicat de ce nu mai avea dreptul să rămână lângă ea îndată ce-şi va regăsi tinereţea. Şi pentru că Veronica părea că începuse să se lase convinsă să încerce această experienţă, au hotărât să părăsească vila. Ea va petrece primele săptămâni într-o casă de odihnă a călugăriţelor, şi el va lua avionul spre Geneva.

După trei luni primi telegrama: „Ai avut dreptate. Te voi iubi toată viaţa. Veronica." „Ai să fii fericită. Adio."

În aceeaşi săptămână plecă în Irlanda.

Fără mustaţă blondă şi fără acel breton care îl făcea să semene cu anumiţi poeţi din amurgul romantismului, nu-i era teamă că va fi recunoscut de cineva. De altfel, după întoarcerea din Malta, frecventa alte medii, în primul rând lingvişti şi critici literari. Uneori, în cursul discuţiei, venea vorba despre cazul Veronica-Rupini; după întrebările pe care le punea, se înţelegea repede cât era de puţin, şi greşit, informat. În vara lui 1956 acceptă să colaboreze la un album documentar James Joyce. Acceptă pentru că proiectul îi îngăduia să viziteze Dublinul, unul din puţinele oraşe, pe care voia să-l cunoască. Revenise de-atunci în fiecare an, în preajma Crăciunului sau la

începutul verii.

De-abia în a cincea călătorie, în iunie 1960, îl întâlni pe Colomban. Îl întâlni într-o seară, intrând întâmplător într-un *pub* din spatele străzii O'Connell. De cum îl văzu, Colomban se îndreptă spre el, îi apucă mâna între mâinile lui şi i-o strânse cu căldură. Apoi, îl invită la masa lui.

—De când vă aştept! exclamă patetic, aproape teatral. E a cincea oară că vin special aici, ca să vă întâlnesc.

Era un bărbat fără vârstă, pistruiat, pe jumătate chel, cu favoriţii de culoarea cuprului, contrastând cu paloarea blondă a părului.

—Dacă v-aş spune că vă cunosc, că ştiu *foarte bine* cine sunteţi, n-o să mă credeţi. Aşa că nu spun nimic... Dar cum şi eu sunt probabil condamnat să ajung centenar, vreau să vă întreb doar atât: *Ce facem cu Timpul?* Mă explic imediat...

Continua să-l privească în tăcere, zâmbind, când Colomban se ridică brusc de la masă.

—Sau, mai bine, să-l întrebăm pe Stephen, adăugă îndreptându-se spre tejghea.

Se întoarse cu un tânăr slab şi neglijent îmbrăcat. Îi strânse timid mâna, apoi se aşeză pe scaun, în faţa lui.

—Trebuie să-i iertaţi micile lui manii, i se adresă tânărul rostind rar cuvintele. Îmi cere mereu să declam —crede, poate, că am o dicţiune mai bună —să declam: *Ce facem cu Timpul?* Marea lui descoperire ar fi aceasta: că întrebarea: „Ce facem cu Timpul?" exprimă suprema ambiguitate a condiţiei umane. Căci, pe de o parte, oamenii —*toţi oamenii!* —vor să trăiască mult, să treacă, dacă s-ar putea, de suta de ani; dar în imensa lor majoritate, îndată ce-au ajuns la 60-65 de ani şi ies la pensie, adică devin *liberi să facă ce vor,* oamenii se plictisesc: descoperă că n-au ce face cu timpul liber. Iar pe de altă parte, pe măsură ce omul înaintează în vârstă, timpul interior îşi accelerează ritmul, astfel că acei, foarte puţini, care *ar şti* ce să facă cu timpul liber, *nu izbutesc* să facă mare lucru... În sfârşit, la asta se mai adaugă...

Colomban îl întrerupse punându-i mâna pe braţ.

—Destul pentru azi. Altă dată o spuneai mai bine, şi mai convingător. Apoi, întorcându-se spre el, adăugă: O să revenim la problema Timpului. Deocamdată am să vă întreb dacă v-a căzut cumva sub ochi acest articol.

Îi întinse o pagină dintr-un magazin american. „Vorbea uneori de o nouă calitate a vieţii insistând că poate fi, şi *trebuie* să fie, descoperită de fiecare din noi. În chiar momentul când se deştepta,

descoperea o mare bucurie, pe care nu ştia cum s-o descrie; era, fără îndoială, bucuria de a se simţi viu, întreg şi sănătos, dar era mai mult: bucuria că existau alţi oameni, că există anotimpuri şi că nici o zi nu seamănă cu alta, bucuria că poate vedea animale şi flori, că poate mângâia arborii. Pe stradă, chiar fără să-şi întoarcă privirile în jurul *lui, simţi că face parte dintr-o imensă comunitate*, că este o parte a lumii. Chiar lucrurile urâte - un loc viran plin cu gunoaie şi fierărie veche - erau, într-un fel misterios, parcă iluminate de o iridescenţă interioară."

—Foarte interesant, spuse ajungând la capătul coloanei. Dar trebuie să existe şi o urmare.

—Desigur că există. E un articol întreg, destul de lung. E intitulat: *„Tânărul de 70 de ani"* şi e semnat de Linda Gray.

Nu încercă să-şi ascundă surpriza.

—Nu ştiam că a început să scrie, spuse zâmbind.

—Scrie mai demult, şi scrie foarte bine, continuă Colomban. Dar voiam să fiu sigur că am înţeles bine: longevitatea devine suportabilă, şi chiar interesantă, *numai* dacă a fost descoperită în prealabil tehnica beatitudinilor simple...

—Nu cred că e vorba de o tehnică, îl întrerupse zâmbind.

—Cu tot respectul trebuie să vă contrazic. Cunoaşteţi alte exemple de centenari sau cvasi-centenari care să trăiască beatitudinile descrise de Linda Gray, în afară de solitarii taoişti sau maeştrii Zen sau anumiţi yogini şi anumiţi călugări creştini? Adică într-un cuvânt, practicanţi ai diferitelor discipline spirituale?

—Se cunosc destule exemple. Firește, majoritatea sunt țărani, ciobani, pescari, cum li se spune: oameni simpli. Nu dispun de o tehnică propriu-zisă. Dar, evident, practică o anumită disciplină spirituală: rugăciunea, meditația...

Se întrerupse brusc, văzând oprindu-se la masa lor un bărbat în vârstă, cu desăvârşire chel, fumând dintr-un ţigaret lung de chihlimbar.

—E inutil să discutaţi, spuse adresându-se lui Colomban. Şi într-un caz şi în celălalt problema e aceeaşi: fără acea nouă calitate a vieţii de care vorbeşte Linda Gray, longevitatea e o povară şi poate fi chiar un blestem. Şi atunci, în acest caz *noi ce ne facem*?

—E doctorul Griffith, îl prezintă Colomban. A fost şi el acolo cu noi, când s-a întâmplat...

Se întrerupse şi-i căută privirile.

—Poate că ar fi bine să-l lămurim, să-i explicăm de ce este vorba.

Doctorul se așează și continua să fumeze concentrat, cu ochii ațintiți asupra unei cromolitografii îngălbenite.

—Povestește-i, rosti târziu. Dar începe cu esențialul. Esențialul fiind, precizã, nu biografia lui Bran, ci semnificația centenarului...

Colomban ridică amândouă brațele în sus, ca și cum ar fi vrut să-l întrerupă și să-l aclame în același timp:

—Dacă mai adaugi un cuvânt, doctore, va trebui să încep cu sfârșitul. Apoi se întoarse spre el și-l privi, i se păru, oarecum provocator. Deși aveți reputația de a fi omniscient sunt sigur că nu știți nimic despre Sean Bran. Chiar aici, în Dublin, puțini își mai amintesc de el. Era poet, și totodată magician și revoluționar, mai degrabă iredentist. A murit în 1825, iar treizeci de ani mai târziu, în iunie 1855, admiratorii - avea, pe atunci, încă destui admiratori - au inaugurat, într-un *square*, un monument în onoarea lui: un bust mediocru, având drept soclu o rocă marină. În aceeași zi au sădit un stejar, la vreo trei metri în spatele statuii.

—Era 23 iunie 1855, precizã doctorul Griffith.

—Exact. Iar acum cinci ani, noi, ultimii admiratori ai *poetului și magicianului* Sean Bran, am organizat o ceremonie în *square*-ul care îi poartă numele. Speram că, cu acest prilej, Bran va deveni actual. Ne făceam iluzii, căci cei puțini care îi mai prețuiesc astăzi poeziile nu se împacă deloc cu ideile și practicile lui magice; iar activiștii politici, cei care-i admiră iredentismul...

—Ai uitat esențialul, îl întrerupse doctorul, l-ai uitat pe James Joyce.

—Este foarte important, spuse Stephens.

—E adevărat, recunoscu Colomban. Dacă speranțele pe care le legasem de *Finnegans Wake* s-ar fi împlinit, Sean Bran ar fi fost astăzi un nume celebru. Căci, după cum știți, adăugă căutându-i din nou privirile, tot ce atinge viața sau opera Marelui Om e ursit celebrității. O tradiție orală, a cărei origine n-am izbutit s-o identificăm, pretinde că Joyce ar fi făcut în *Finnegans Wake* o seamă de aluzii la estetica și mai ales la *concepțiile magice* ale lui Bran. Aceeași tradiție afirmă că James Joyce ar fi refuzat să precizeze mai mult, să indice contextul sau măcar paginile unde s-ar găsi acele iluzii. Ani și ani de zile câțiva dintre noi s-au străduit să le descopere. Deocamdată, fără rezultat. Dacă tradiția e autentică, eventualele aluzii zac ocultate în acele o sută optzeci și nouă de pagini din *Finnegans Wake*, care așteaptă încă să fie descifrate...

—Numai după ce-am fost nevoiți să recunoaștem acest eșec, îl întrerupse doctorul Griffith, am hotărât celebrarea centenarului. Poate

că am făcut greşeala să alegem nu o comemorare de natură biografică, ci *centenarul unei statui.*

—În orice caz, continuă Colomban, de cum ne-am adunat în *square*, am ghicit că ne aşteaptă un iremediabil fiasco. Dimineaţa fusese fierbinte...

—Era în ziua de 23 iunie, precizează doctorul Griffith.

—... fierbinte, repetă Colomban, şi acum, la începutul după-amiezii, cerul era ca de plumb. Chiar cei câţiva gazetari care ne făgăduiseră sprijinul n-au îndrăznit să rămână. Puţinii spectatori au început să plece îndată ce s-au auzit primele tunete şi au căzut primele picături de ploaie. Când s-a dezlănţuit furtuna, rămăsesem doar noi, cei şase care luaserăm iniţiativa comemorării...

Doctorul se ridică brusc de la masă.

—Cred că e timpul să ne îndreptăm spre *square*, spuse. Nu e departe.

—Totuşi, dacă întâlnim un taxi, îl luăm, adăugă Colomban.

L-am găsit înainte de a ajunge la capătul străzii.

—Deci, rămăsesem numai noi şase, continuă Colomban. Şi pentru că ploua cu găleata, ne-am refugiat sub stejar...

—Şi evident, la un moment dat, îl întrerupse zâmbind, la un moment dat...

—Da. La un moment dat, când, de altfel, nu ne mai aşteptam, căci socoteam furtuna aproape trecută, şi ne întrebam dacă în cinci, zece minute vom citi discursurile pe care le aveam în buzunar, sau vom aştepta să se însenineze, cu speranţa că măcar o parte din invitaţi se vor întoarce.

—Da, îl întrerupse doctorul Griffith, la un moment dat trăznetul a căzut chiar pe stejar, aprinzându-l de sus până jos.

—Dar nici unul din noi, cei şase, n-a fost atins, continuă Stephens. Eu am simţit doar o mare căldură, o fierbinţeală, căci se aprinsese...

—Şi totuşi n-a ars pe de-a-ntregul, reluă Colomban. Căci, după cum vedeţi, adăugă după ce plăti şoferului şi coborî din taxi, a mai rămas o parte din trunchi...

Au înaintat câţiva paşi şi s-au oprit în faţa grilajului care împrejmuia monumentul. Nu era iluminat, dar la lumina felinarelor din *square* se vedea destul de bine. Roca era impresionantă, aşa cum se înalţa, pieziş, din pământ, şi bustul căpătase o nobilă patină, aproape melancolică. În spate se profila trunchiul gros şi mutilat al stejarului. Se distingeau încă mari porţiuni, carbonizate, alături de câteva timide ramuri verzi.

—Dar cum l-au lăsat aşa? întrebă turburat. Cum de nu l-au smuls şi n-au plantat un altul?

Colomban izbucni într-un râs scurt, ironic, şi începu să-şi frece nervos favoriţii.

—Deocamdată, municipiul îl consideră şi pe el, stejarul vreau să spun, îl consideră monument istoric. Sean Bran n-a devenit popular, dar povestea asta, povestea stejarului trăznit *exact* în ziua când împlinea 100 de ani, s-a aflat peste tot...

Înaintau agale în jurul grilajului.

—Înţelegeţi acum, reluă Colomban, de ce ne interesează problema Timpului. Se spune, eu sunt convins că e adevărat - tatăl meu a cunoscut mai multe cazuri - se spune că cei care, adăpostiţi sub un arbore, scapă teferi când arborele e trăznit, sunt ursiţi să trăiască o sută de ani...

—N-am ştiut până acum că există o asemenea credinţă, spuse. Dar mi se pare logică.

Era atât de impresionant spectacolul, roca marină privită din spate, cu acel trunchi de trei metri, cojit, carbonizat şi păstrând totuşi câteva ramuri vii, încât ceru voie să se întoarcă şi să-l mai privească o dată.

—Ce e mai curios, începu târziu doctorul, când ajunseră din nou în faţa statuii, curios şi trist totodată, este faptul că poliţia a descoperit a doua zi o încărcătură de dinamită ascunsă sub soclu. Dacă n-ar fi fost ploaia, ar fi explodat în timpul discursurilor şi ar fi distrus statuia sau, în orice caz, ar fi mutilat-o.

Îl ascultă turburat şi se opri din mers, căutându-i privirile.

—Dar de ce? întrebă coborând glasul. Cine ar fi putut avea interesul să distrugă un monument istoric?

Doctorul Griffith şi Colomban se priviră o clipă, zâmbind cu înţeles.

—Mulţi, răspunse Stephens. Mai întâi, iredentiştii, indignaţi că revoluţionarul Bean e revendicat şi omagiat de câţiva poeţi, filozofi şi ocultişti.

—În al doilea rând, continuă Colomban, biserica, mai precis ultramoderniştii şi obscurantiştii, care văd în Sean Bran prototipul magicianului satanist, ceea ce este absurd pentru că Bran urma tradiţia magiei renascentiste, concepţia lui Pico sau a lui G. B. Porta...

—E inutil să intrăm în amănunte, îl întrerupse Griffith. Ce este sigur este că ierarhia ecleziastică nu e dispusă să-l accepte.

Umblau acum toţi patru în mijlocul străzii pustii, slab luminate.

—Dar, reluă Colomban, ca să ne întoarcem la esenţial, adică la

problema noastră: condamnaţi să trăim o sută de ani, ce facem cu Timpul?

—Prefer să discutăm asta altă dată, îl întrerupse. Mâine, dacă vreţi, sau poimâine. Să ne întâlnim, către seară, într-o grădină publică sau într-un parc...

Acceptase să-i reîntâlnească mai ales pentru că voia să afle cine credea Colomban că este. La un moment dat i se adresa ca şi cum l-ar fi considerat un specialist în *Finnegans Wake*. Pe de altă parte, păstrase acel fragment din *Un tânăr de 70 de ani* şi ştia cine este Linda Gray (ştia de prestigiul pe care îl obţinuse ca autoare). Stephens îl conduse până în dreptul hotelului. La despărţire, după ce privi de mai multe ori în jurul lui, îi spuse:

—Colomban e un pseudonim. Şi e bine să ştiţi că practică magia neagră, împreună cu doctorul Griffith. Întrebaţi-i ce s-a întâmplat cu ceilalţi trei, care se aflau acolo, alături de noi, sub stejar, când a căzut trăznetul. Şi întrebaţi-i ce titlu va avea cartea pe care o scriu în colaborare. Să vi-l spun eu. *Teologia şi demonologia electricităţii...*

Îi plăcuse titlul. Îl notase în caietul lui intim, după ce rezumase prima întâlnire şi încercase să precizeze semnificaţia incidentului din 23 iunie 1855. Îl intriga faptul că explozia care pentru motive politice, trebuia să arunce în aer o statuie fusese anulată de ploaie şi înlocuită cu trăznetul care incendiase stejarul centenar. Prezenţa dinamitei constituia un element caracteristic epocii contemporane. Din acest punct de vedere, incidentul i se părea o parodie, aproape o caricatură a epifaniei trăznetelor. Totuşi, substituţia obiectului - stejarul în locul staţii - rămânea enigmatică. Dar nimic din tot ce aflase în cele trei întâlniri care au urmat n-a contribuit să-l lămurească.

Îşi aminti de titlu patru ani mai târziu, în vara lui 1964, când, la un colocviu despre *Mysterium Conjunctionis* al lui Jung, un tânăr, intervenind în discuţie, evocă „eschatologia electricităţii". Începuse prin a aminti unirea contrariilor într-o singură totalitate, proces psihologic care, spunea, trebuie interpretat la lumina filozofiei indiene şi chineze. Pentru Vedanta, ca şi pentru taoism, contrariile se anulează dacă sunt privite dintr-o anumită perspectivă, binele şi răul îşi pierd sensul şi, în absolut, fiinţa coincide cu nefiinţa. Dar, ceea ce nimeni nu îndrăzneşte să spună, continuă tânărul, este că, în orizontul acestei filozofii, războaiele atomice trebuie, dacă nu justificate, cel puţin acceptate.

—Eu, însă, adăugă, merg şi mai departe; eu justific conflagraţiile nucleare în numele eschatologiei electricităţii!

Tumultul care izbucni în sală obligă pe președinte să-i retragă cuvântul. După câteva minute, tânărul părăsi sala. Îl urmă și-l ajunse în stradă.

—Regret că ați fost împiedicat să vă expuneți până la sfârșit punctul dumneavoastră de vedere. Personal, sunt foarte interesat de noțiunea „eschatologia electricității". La ce vă referiți exact?

Tânărul îl măsură, neîncrezător, și ridică din umeri.

—Nu prea am chef de discuție acum, spuse. Lașitatea gândirii contemporane mă exasperează. Prefer să beau o bere...

—[illegible] dumneavoastră, am s[illegible]

[illegible] așezat pe terasa unei cafe[illegible] Tânărul nu încerca să-și ascundă admirarea.

—Probabil că sunt ultimul optimist european, începu. Ca toată lumea, știu ce ne așteaptă: hidrogen, cobalt și toate celelalte. Dar spre deosebire de alții, încerc să găsesc un sens acestei catastrofe iminente, și deci să mă împac cu ea, așa cum ne învață bătrânul Hegel. Adevăratul sens al catastrofei nucleare nu poate fi decât acesta: mutația speciei umane, apariția supraomului. Știu, războaiele atomice vor distruge popoare și civilizații, și vor reduce o parte a planetei la deșert. Dar acesta e prețul care trebuie plătit ca să lichidăm radical trecutul și să forțăm mutația, adică apariția unei specii infinit superioare omului de azi. Numai o cantitate enormă de electricitate, descărcată în câteva ore sau câteva minute, va putea modifica structura psihomentală a nefericitului *homo sapiens*, care a dominat până acum istoria. Ținând seama de posibilitățile limitate ale omului postistoric, reconstrucția unei civilizații planetare va putea fi realizată într-un timp record. Evident, vor supraviețui doar câteva milioane de indivizi. Dar ei vor reprezenta câteva milioane de supraoameni. De aceea utilizam expresia: eschatologia electricității; și *sfârșitul,* și *salvarea omului* vor fi dobândite prin electricitate.

Se opri și, fără să-l privească, își goli paharul cu bere.

—Dar de ce sunteți atât de sigur că electricitatea descărcată de exploziile nucleare va forța o mutație de ordin superior? Ar putea, de asemenea, să provoace o regresiune a speciei.

Tânărul întoarse brusc capul și-l privi sever, aproape cu mânie.

—Nu sunt *sigur*, dar *vreau* să cred că așa va fi. Altminteri, nici viața, nici istoria omului n-ar avea sens. Am fi atunci obligați să acceptăm ideea ciclurilor cosmice și istorice, mitul eternei repetiții... Pe de altă parte, ipoteza mea nu e numai rezultatul deznădejdii; se bazează pe fapte. Nu știu dacă ați auzit de experiențele unui savant

german, doctorul Rudolf.

—Din întâmplare, am auzit. Dar experiențele lui, electrocutarea animalelor, nu sunt concludente...

—Așa se spune, îl întrerupse tânărul. Dar cum arhiva Rudolf a dispărut aproape în întregime, e greu să judecăm. În orice caz, cât timp această arhivă secretă a putut fi consultată, nu s-a găsit nici o indicație de regresiune biologică. Pe de altă parte, ați citit desigur romanul lui Ted Jones, *Reîntinerire prin trăznet*.

—Nu. Nici nu știam că există...

—Dacă problema vă interesează, va trebui să-l citiți. În postfață, autorul lasă a înțelege că romanul se întemeiază pe fapte reale; numai naționalitatea și numele personagiilor au fost schimbate.

—Și despre ce este vorba în roman? întrebă zâmbind.

—Jones descrie regenerarea și întinerirea unui bătrân lovit de trăznet. Detaliu semnificativ: trăznetul a căzut în centrul calotei craniene. La optzeci de ani, personajul - care repet, e real - nu arăta mai mult de treizeci. Deci, suntem siguri măcar de acest lucru: că, în anumite cazuri, electricitatea în doză masivă provoacă regenerarea totală a corpului omenesc, deci o rejuvenescență. Din nefericire, despre modificarea experienței psihomentale romanul nu dă indicații precise; face doar aluzie la hipermnezie. Dar vă închipuiți ce radicală transformare va aduce electricitatea descărcată de câteva zeci sau sute de bombe cu hidrogen.

Când se ridică de la masă și îi mulțumi, tânărul îl privi pentru întâia oară cu interes, aproape cu simpatie. Ajuns acasă, scrise în carnetul de buzunar: „18 iulie 1964. Eschatologia electricității. Cred că pot adăuga: *Finale*. Nu-mi închipui că voi mai avea prilejul să însemn alte evenimente sau întâlniri de același interes".

Și cu toate acestea, doi ani mai târziu, la 10 octombrie 1966, scrise: „Evacuarea materialelor. Primesc un nou pașaport". Altă dată ar fi povestit în amănunte aceste două episoade. Mai ales admirabila (și misterioasa) operație a transferării materialelor. Primise prin bancă scrisoarea unei companii aeriene, anunțându-l că spezele transportării cutiilor cu manuscrise și fonograme au fost deja achitate sucursalei din Honduras. Conform înțelegerii prealabile, unul din funcționarii din Geneva va veni la domiciliu ca să supravegheze împachetarea materialelor. Era, desigur, un specialist și fusese informat de natura obiectelor care trebuiau împachetate. După ce-au transportat de la bancă două lăzi aproape pline, au lucrat amândoi până aproape de amurg. Cu excepția caietelor de însemnări intime și a câtorva obiecte

personale, totul a fost împachetat în saci şi cutii, sigilate şi numerotate. Câtva timp i-a fost teamă că evacuarea materialelor ar putea indica iminenţa catastrofei, dar o serie de visuri consecutive l-au liniştit.

Apoi, deşi succinte şi enigmatice, însemnările s-au înmulţit. În decembrie 1966: „Va trebui totuşi să-i scriu şi să-i mulţumesc. Cartea e mult mai inteligentă decât m-aş fi aşteptat". Se referea la romanul pe care i-l trimisese Jones. Ar fi vrut să adauge:„Ce e mai extraordinar: cum mi-a ghicit numele şi mi-a găsit adresa?" dar renunţă. În februarie 1967: „Anchetă în legătură cu distrugerea arhivei doctorului Rudolf". În aprilie: „R. A. , întâlnit întâmplător, îmi spune, în mare secret, că s-au încheiat cercetările preliminare: *este sigur* acum că, în cele două valize, doctorul Bernard adunase cele mai preţioase documente (bănuiesc: fonograme şi fotografii după rapoartele Profesorului şi caietele 1938-1939)".

La 3 iunie 1967, notează: „În India a reînceput polemica Rupini-Veronica. Un număr din ce în ce mai mare de savanţi pun la îndoială autenticitatea înregistrărilor efectuate la clinică. Argument decisiv: Veronica şi însoţitorul ei au dispărut fără urmă puţin timp după întoarcerea expediţiei la Delhi. Acum, când au trecut aproape 12 ani, scrie un mare filozof materialist, orice confruntare a martorilor a devenit imposibilă". În 12 octombrie: „Linda Gray a obţinut premiul Pulitzer pentru noua ei carte: *O biografie.* A cui o fi?

Apoi, la 12 iunie 1968: „Veronica. Din fericire, nu m-a văzut". După câteva clipe, adăugă: „În gară la Montreux, cu doi copii frumoşi lângă ea, explicându-le un afiş turistic. Arată vârsta ei, poate chiar ceva mai tânără. Important e un singur lucru: că e fericită".

La 8 ianuarie 1968 îşi sărbătorise centenarul într-un restaurant somptuos din Nisa, în tovărăşia unei tinere suedeze, Selma Eklund, pe care o admira pentru inteligenţa şi originala interpretare a dramei medievale. În aceeaşi lună, Selma împlinea 28 de ani: el îi mărturisise, pe jumătate în glumă, că se apropia de 40. Dar seara a fost ratată; probabil că nu era obişnuită cu şampania, şi înainte de desert, a trebuit s-o conducă la hotel. S-a plimbat până târziu după miezul nopţii, singur pe străzi puţin frecventate.

Voia, totuşi, să marcheze „primul lui centenar" (cum îi plăcea să spună) printr-o călătorie mai spectaculară. Cu mulţi ani în urmă fusese în Mexic, apoi în Scandinavia. Ar fi vrut acum să viziteze China sau Java. Dar nu se grăbea să se hotărască. „Am tot anul la dispoziţia mea", îşi repeta.

Într-o seară de toamnă se întoarse acasă mai devreme ca de

obicei. Ploaia înghețată și repede îl silise să renunțe la lunga lui plimbare prin parc. Voi să telefoneze unei prietene, dar se răzgândi și se apropie de discotecă. „Pentru o seară rece ca asta, numai muzica... Numai muzica", repetă absent, surprins că găsește, rătăcit printre discuri, albumul de familie. Îl scoase, încruntându-se, și simți deodată că-l ia cu frig, ca și cum s-ar fi deschis brusc ferestrele. Rămase câtva timp nehotărât, cu albumul în mână. *„Și al treilea trandafir?* se auzi gândind. Unde vrei să-l pun? Lasă albumul și arată-mi unde vrei să pun trandafirul. *Al treilea trandafir...* "

Începu să râdă, amar, contrariat, „Sunt, totuși, un om liber", își spuse, așezându-se în fotoliu. Cu mare grijă și emoție, deschise albumul. Un trandafir proaspăt cules, mov, așa cum nu mai văzuse decât o singură dată până atunci, îl întâmpină în mijlocul paginii. Îl luă în mână, fericit. Nu credea că un singur trandafir putea îmbălsăma o cameră întreagă. Șovăi mult timp. Apoi îl așeză lângă el, pe marginea fotoliului, și-și opri privirile asupra primei fotografii. Era palidă, decolorată, aburită, dar recunoscu fără greutate casa părintească din Piatra Neamț.

VI

Începuse să ningă, câteva ceasuri înainte, apoi după Bacău, se dezlănțuise viforul; dar când trenul intră în gară ninsoarea încetase, și pe cerul spălat răsăreau, sticloase, cele dintâi stele. Recunoscu piața imaculată sub zăpada proaspătă, deși de o parte și de alta se înălțau blocurile de curând construite. I se păru totuși curios că acum, în preajma Crăciunului, erau atât de puține ferestre luminate. Rămase mult timp cu valiza în mână, privind emoționat bulevardul care se deschidea în fața lui. Se trezi chiar în clipa când familia cu care împărțise compartimentul ocupase ultimul taxi. Dar hotelul la care i se reținuse camera era destul de aproape. Își ridică gulerul paltonului și, fără grabă, traversă piața și porni pe bulevard. Numai după ce ajunse își dădu seama că îi amorțise brațul stâng; valiza era mai grea decât își închipuise. Prezentă pașaportul și recipisa Oficiului de turism.

—Dar vorbiți foarte bine românește, remarcă doamna de la recepție după ce cercetă pașaportul.

Avea părul cărunt, ochelari fără ramă și-l impresionară distincția figurii și calitatea vocii.

—Sunt lingvist. Am studiat în special limbile romanice. Și am

mai fost în România. Am fost chiar la Piatra Neamț, adăugă zâmbind. Eram student... *À propos*, mai există cafeneaua Select?

—Cum să nu existe! E un monument istoric. A frecventat-o și Calistrat Hogaș, probabil că ați auzit de el.

—Evident!

—A frecventat-o din 1869 până în 1886, cât timp a fost profesor aici, la Piatra Neamț. S-a pus și o placă... Aveți camera numărul 19, etajul III. Luați ascensorul.

—Cred că am să mă reped întâi până la Select. Nu e departe. Am să mă întorc într-un ceas, un ceas și jumătate...

I se păru că doamna îl privește mirată, pe deasupra ochelarilor.

—Să nu răciți, spuse. Străzile sunt încă troienite, și s-a anunțat ninsoare.

—Un ceas, cel mult un ceas și jumătate, repetă zâmbind.

După vreo zece minute se convinse că doamna de la recepție avusese dreptate: anumite străzi erau într-adevăr troienite și înainta cu greu. Dar în apropierea cafenelei trotuarul fusese curățat de zăpadă și grăbi pasul. Se opri în fața ușii ca să răsufle și să i se potolească bătăile inimii. Intrând, recunoscu mirosul de bere, de cafea proaspăt râșnită și fum de țigări ieftine. Se îndreptă spre sala din fund, unde se adunau pe vremuri. Încăperea era aproape goală; doar la o masă, trei bărbați își terminau halbele cu bere. „De aceea n-au aprins decât becul din tavan, cel mai slab, își spuse; fac economie de curent". Se așeză pe canapeaua lipită de perete și rămase cu privirile pierdute în gol. Așteptând chelnerul, nu știa dacă va cere și el o halbă de bere, sau o sticlă de apă minerală și o cafea. Curând cei trei se ridicară cu zgomot de pe scaune, pregătindu-se de plecare.

—Nici de data aceasta n-am ajuns la nici o concluzie, exclamă unul din ei, înfășurându-și un șal de lână fumurie în jurul gâtului.

—Nu e nimic! spuse al doilea.

—Nu e nimic! repetă ultimul, râzând și privindu-i pe amândoi cu înțeles. Știi la ce fac aluzie, adăugă.

Rămas singur, se întrebă dacă mai merită să aștepte chelnerul, când i se păru că cineva se apropia timid de el, șovăitor, privindu-l curios. De-abia când se opri în fața lui, îl recunoscu: era Vaian.

—Dumneata ești, cucoane Dominic? exclamă, făcând un pas și luându-i mâna, strângându-i-o de mai multe ori cu amândouă mâinile. A dat Dumnezeu și te-ai întors! Ți-ai revenit! Apoi întoarse capul strigând: Doctore! Vino repede, doctore, că s-a întors cuconul Dominic!

Îi păstra mâna în mâinile lui, scuturându-i-o. În câteva clipe grupul întreg năvăli în sală, cu doctorul Neculache în frunte și Nicodim, ținându-și sticluța de Cotnar în mâna stângă și paharul pe jumătate plin în dreapta. Îl priveau toți cu bucurie amestecată cu spaimă, înghesuindu-se unul într-altul ca să-l vadă mai bine, repetându-i, exclamând, numele. Era atât de emoționat, încât îi era teamă că în curând are să-și simtă lacrimile pe obraji, dar cu un efort izbuti să râdă.

—Vasăzică, spuse, povestea începe de la început. Visez și când mă voi trezi din vis, are să mi se pară că de-abia atunci încep să visez cu adevărat... Ca în povestea aceea din Ciuang-Tse, cu fluturele...

—Ciuang-Tse? repetă în șoaptă Vaian. Povestea cu fluturele lui Ciuang-Tse?

—V-am spus-o de atâtea ori, îl întrerupse, dintr-o dată foarte bine dispus.

Atunci auzi o voce din fund:

—Trimiteți pe cineva s-o anunțe pe Veta!

Și strigă:

—Lăsați-o pe Veta în pace! Vă cred și fără Veta. Îmi dau foarte bine seama că visez, și într-un minut, două, am să mă trezesc...

—Nu te obosi, cucoane Dominic, interveni doctorul, apropiindu-se și punându-i mâna pe umăr. Ai trecut prin multe. Nu te obosi.

Izbucni din nou în râs.

—Știu, începu cu un glas potolit, silindu-se parcă să nu-i supere, știu că toate astea, întâlnirea noastră de aici și tot ce va urma, toate s-ar fi putut întâmpla aievea în decembrie 1938...

—Dar așa se și întâmplă, cucoane Dominic, îl întrerupse Vaian. Căci suntem în 20 decembrie 1938...

Îl privi ironic, dar și cu o oarecare milă.

—Nici nu îndrăznesc să vă spun în ce an suntem noi, ceilalți, care trăim în afara visului acestuia. Dacă aș face un efort m-aș trezi.

—Ești treaz, cucoane Dominic, vorbi doctorul, dar ești obosit... Arăți, de altfel, foarte obosit, adăugă.

—Ei bine! izbucni brusc, pierzându-și răbdarea. Aflați că între 20 decembrie 1938 și seara de astăzi s-au întâmplat multe. Al doilea război mondial, bunăoară. Ați auzit de Hiroșima? de Buchenwald?

—Al doilea război mondial? întrebă cineva din fund. Are să vină și el repede, repede...

—S-au întâmplat multe de când ați dispărut și n-ați mai dat nici

un semn de viață, începu Nicodim. S-au făcut descinderi. Vi s-au luat cărți din bibliotecă.

—Știu, știu îl întrerupse, ridicând brațul. Eu le-am spus ce cărți să caute și să mi le aducă. Dar asta a fost demult, demult...

Începu să-l irite faptul că nu se putea trezi, deși știa că visează și voia să se trezească.

—V-am căutat peste tot, auzi o voce cunoscută. Doctorul v-a căutat și prin spitale.

—Auzisem că ajunseseși la București, spuse Neculache, și că acolo ai fost confundat cu altcineva.

—Așa a și fost, îl întrerupse, așa a și fost. Am fost confundat pentru că întinerisem... Șovăi o clipă, apoi continuă, triumfător și totuși enigmatic: Acum vă pot spune adevărul: în urma trăznetului care m-a lovit, m-a lovit chiar în creștetul capului, întinerisem. Arătam de douăzeci și cinci, treizeci de ani, și de-atunci nu m-am mai schimbat. De treizeci de ani arăt aceeași vârstă...

Observă cum se privesc unii pe alții și, exasperați, ridică din umeri, încearcă să râdă.

—Știu că nu vă vine să credeți. Dar dacă v-aș spune câte altele s-au mai întâmplat, tot din cauza trăznetului, câte limbi orientale am învățat, adică, nici măcar nu trebuia să le învăț, pentru că mă pomeneam, deodată, că le știam. Și ce vă spun acum vi le spun pentru că visez, și nu le va ști nimeni.

—Nu visați, cucoane Dominic, vorbi blând Nicodim. Sunteți aici cu noi, prietenii dumitale, sunteți la cafenea. Așa ne închipuiam că are să se întâmple. Când și-o reveni cuconul Dominic, când și-o reveni din amnezie și s-o întoarce, o să vedeți că la Select se opreşte întâi!

Izbucni din nou în râs, și-i privi pe toți cu o bruscă intensitate, ca și cum i-ar fi fost frică să se trezească chiar în acea clipă și să le piardă urma.

—Dacă n-aș visa, ați fi știut de Hiroshima și de bombele cu hidrogen, și de Armstrong, cosmonautul care a debarcat în lună astă-vară, în iulie.

Tăceau toți, neîndrăznind să se privească între ei.

—Deci, asta a fost, interveni târziu doctorul. Ai fost confundat cu altcineva...

Ar fi vrut să-i răspundă, dar începea să se simtă obosit. Își trecu de mai multe ori mâna pe obraz.

—E ca în povestea aia cu... cu filozoful chinez, știți care, pentru că v-am spus-o de mai multe ori...

—Care filozof, cucoane Dominic? întrebă Vaian.

—Vi l-am spus adineaori, răspunse nervos. Îmi scapă acum numele. Povestea aceea cu fluturele. În sfârşit, e prea lungă ca să v-o mai repet încă odată...

Simţeam în tot trupul o neînţeleasă oboseală, şi o clipă îi fu teamă că are să leşine. „Dar poate ar fi mai bine aşa, îşi spuse. Dacă leşin, mă trezesc pe loc..."

—Am cerut o sanie, să vă ducem acasă, domnu Matei, spuse cineva. Veta a aprins focul în sobă...

—N-am nevoie de sanie, izbuti să spună ridicându-se. Mă duc pe jos. Când se va pune problema, am să ştiu ce să răspund!

—Care problemă, domnu Matei? îl întrebă Nicodim.

Ar fi vrut să răspundă: „Problema care ne frământă pe toţi!" dar îşi simţi deodată clătinându-i-se toţi dinţii şi, umilit, furios, îi strânse cu putere. Apoi făcu câtiva paşi spre ieşire. Spre mirarea lui, ceilalţi se depărtară de masă şi-l lăsară să plece. Voi să se mai întoarcă o dată şi să-i salute pe toţi, ridicând braţul, dar fiecare mişcare îl istovea. Şovăind, suflând greu, pe nări, pentru că-şi ţinea gura încleştată, ieşi, în stradă. Aerul rece îl învioră. „Încep să mă trezesc", îşi spuse. Când bănui că nu-l vede nimeni îşi puse palma la gură şi îşi scuipă dinţii, câte doi, trei deodată. Îşi aminti, vag, ca de un vis pe jumătate uitat, că i se mai întâmplase cândva acelaşi lucru: câtva timp nu putuse vorbi pentru că i se clătinau toţi dinţii. „Este, deci, aceeaşi problemă!" îşi spuse senin, împăcat.

În noaptea aceea, portarul hotelului aşteptase zadarnic întoarcerea clientului de la numărul 19. Apoi, când începuse să ningă, telefonase la cafeneaua Select. I se răspunse că un domn străin venise, pe seară, şi se îndreptase direct spre sala din fund. Dar peste puţin timp, poate pentru că sala era goală şi slab luminată, plecase, fără să spună bună seara, ţinându-şi mâna dreaptă la gură. Dimineaţa, pe strada Episcopiei, în faţa casei de la numărul 18, fu găsit, îngheţat, un necunoscut, foarte bătrân, îmbrăcat într-un costum elegant şi un palton scump, îmblănit. Şi paltonul şi hainele erau atât de lungi încât nu încăpea îndoială că nu erau ale lui. De altfel, în buzunarul vestonului se aflau un portofel cu valute străine şi un paşaport elveţian, pe numele de Martin Audricourt, născut în Honduras, la 18 noiembrie 1939.

Paris, noiembrie-decembrie 1976.

ŞANŢURILE

—N-are să plouă, le-am spus. Dacă ne ajută Dumnezeu şi Maica Domnului, în noaptea asta o găsim.

Dar eram puţini, vreo douăzeci: Lixandru, cu nepoţii, Popa, dascălul, restul, mai mult femei.

—Unde sunt ceilalţi, părinte? l-am întrebat.

Popa ridică din umeri.

—Te faci că nu vezi, nu auzi, spuse. Ia ascultă!...

Am întors capul spre vale. Se auzeau acum mai desluşit, dar încă foarte departe.

—Astea nu-s tunuri ruseşti, părinte, l-am liniştit. Astea sunt ale noastre. Dar nu vin într-aici. N-au ce să caute pe-aici. Ţi-am spus, urcă toţi spre Oglindeşti. Acolo s-au concentrat nemţii. Acolo au să se înfrunte, într-o zi, două...

Popa oftă, scuipând în palme şi înfipse lopata în pământ. Dar după câteva clipe se opri din nou.

—Nu poate să fie pe-aici, Marine, spuse. Pe-aici e numai pietriş.

Cum de l-a auzit? Eu n-o văzusem. Nici nu crezusem că va veni în noaptea asta. O lăsasem lângă patul Moşului. „N-aş vrea să moară înainte de a o găsi, îmi spuse. Şi nu mai are mult..."

Şi acum, deodată, era lângă noi, în spatele Popii. Am tresărit amândoi.

—Dacă ai dat de pietriş, e semn bun părinte, spuse. Aşa a fost şi în noaptea de Sfântă Mărie. Am dat întâi de pietriş.

Mai trase o dată din ţigare şi mi-o întinse să i-o ţin. Ceru târnăcopul. Mă dădui în lături, cu ţigarea între degete. Mi-era ruşine s-o las pe ea să cerceteze pietrişul cu târnăcopul. Ascultam cum mi se bate inima, mai tare, tot mai tare. S-au adunat şi ceilalţi.

—Pe-aici să fie, spuse Ilaria. Aşa a fost şi de Sfântă Mărie.

Săltă o piatră mare cu târnăcopul.

—Ia vezi dumneata, Lixandre, spuse.

Apoi întoarse capul spre mine şi-i dădui ţigarea. Lixandru scormonea sub piatră.

—Poate ne-o ajuta Dumnezeu şi Maica Domnului, şopti una din femei, făcându-şi cruce.

—Binecuvântează-ne, părinte, spuse Lixandru fără să ridice capul. Spune o rugăciune, să nu se mai afunde în pământ.

—Să nu ne mai scape printre degete, cum ne-a scăpat de Sfântă Mărie, vorbi una din femei. Iar de-o fi fermecată...

—Nu e fermecată, o întrerupse dascălul.

Lixandru se înalţă din şanţ, cu mâna pe târnăcop.

—Lăsaţi-l pe părinte să spună rugăciunea.

Popa îşi făcu cruce şi plecă fruntea.

—Ajută-ne, Doamne, s-o găsim, că suntem prăpădiţi şi urgisiţi. Şi-au să vină vremuri grele, pârjol şi foamete... Ajută-ne, Doamne...

Ne închinam toţi, şi ne rugam.

—Doamne-ajută! spuse Lixandru şi îngenunchie din nou în fundul şanţului.

—Cu ajutorul lui Dumnezeu, o găsim în noaptea asta, spuse dascălul. Că nu e comoară fermecată. N-are flacăre albastră...

Lixandru scoase piatra şi o aşeză pe marginea şanţului. Era o piatră, mare, bolovănoasă, care parcă se clătina întruna. O apucă dascălul cu amândouă mâinile şi o dădu deoparte. Lixandru începu să răscolească din nou cu târnăcopul. Îl priveam toţi ţinându-ne răsuflarea. După câtva timp, îl auzii cum oftează. Nu-i vedeam obrazul, dar îl ghiceam încruntat, amărât.

—Poate n-o fi aici, vorbi Popa. Dacă ne-am întoarce fiecare la şanţurile noastre? Mai avem cinci ceasuri până la ziuă. Dacă ne ajută Dumnezeu, până în zori o găsim.

Făcui semn femeilor de lângă mine să se întoarcă la şanţul lor. Era şanţul al nou, pe care-l începusem cu două nopţi mai înainte. Pornea şi el, ca toate celelalte din şosea şi se îndrepta spre cimitir. Aşa cum ne sfătuise Moşul. Dar femeile şovăiau.

—Ia staţi! şopti una din ele. Parcă se aude ceva.

Se auzeau surde, depărtate, bubuiturile de tun. Dar se mai auzea ceva, când departe, când foarte aproape. Ca un geamăt, un suspin.

—Nu cumva o fi murit Moşu? strigă deodată Ilaria.

Mă privi scurt, speriată, şi porni alergând spre casă.

—Doamne fereşte! făcu Popa închinându-se.

Porni şi el şi după el, noi toţi.

Nu murise. L-am găsit moţăind, uitându-se la lampă. Ilaria îi înălţă capul de perne.

—Să-mi aprinzi o lumânare, spuse. S-o am aici, lângă mine, că poate se îndură Dumnezeu.

Se apropiase şi Popa de pat. Moşu îl privi lung, ca şi cum s-ar fi trudit să-l recunoască.

—De ce v-aţi întors? îl întrebă. Cui i-a fost frică?

—Femeile, începu Popa. Femeile, Una din femei...

Apoi îmi făcu semn să-l lămuresc eu.

—Li s-a părut că se aude ceva. Dar le-am spus: astea nu-s tunuri ruseşti. Sunt ai noştri. Urcă spre Oglindeşti.

Moşu mă privea şi pe mine lung, parcă i-ar fi fost greu să mă recunoască.

—Dar Vasile unde e? de ce-a plecat? întrebă el deodată. Cine o să-mi facă coşciugul?

—Nu te mai gândi, îl întrerupse Popa. Nu te îngropăm noi fără coşciug. Om găsi noi, în şapte sate, dulgher să-ţi facă coşciugul.

—Dar nu ca Vasile, spuse Moşu. Nu mai găsim noi meşter ca Vasile. Întoarce încet capul spre Ilaria: De ce-o fi plecat?

—I-a fost frică. A fugit şi el, ca ceilalţi, spre munte.

—Poate că nu ştie, spuse Moşu, şi d-aia a plecat. Că nu ştie...

—Ce să ştie? îl întrebai.

—Nu ştie, repetă coborând glasul.

Închise din nou ochii. Părea că doarme, senin, împăcat. Popa se aşezase pe un scaun. Lângă fereastră, Ilaria privea în întunerec, fumând.

—Trebuie s-o găsiţi, vorbi deodată Moşu. Că dacă n-o găsiţi, nu se îndură Dumnezeu şi nu mă ia. Şi am să mă chinui aşa până după Sfântul Dumitru.

Lixandru, dascălul, ceilalţi ne aşteptau în curte.

—Ce spune Moşu? întrebă dascălul.

—Spune să ne întoarcem la şanţuri. Că trebuie s-o găsim...

Am pornit toţi după Popă, strânşi unul într-altul, căci femeilor le era frică.

*

Dormeam greu, Ilaria mă zguduia din toate puterile ca să mă trezească.

—Au venit, şopti. Sunt nemţi.

—Şi galbenii? o întrebai.

—Jumătate sunt la Lixandru, să-i împartă oamenilor, când s-or întoarce. Jumătate i-am ascuns sub patul Moşului.

Mă frecam la ochi. Aşadar, nu visasem; găsisem comoara. O găsise Ilaria, către dimineaţă, când nu mai rămăseseră decât Lixandru, cu nepoţii şi cu mine. O găsise departe de şanţul în care săpa în neştire Lixandru.

—Ia veniţi încoa! ne-a strigat. Mi se pare mie sau...

Ne-am făcut cruce. După socoteala lui Lixandru, erau acolo, în ulcică, peste o mie de galbeni.

—Nu te ridica în picioare, să nu te vadă sentinelele pe fereastră, şopti Ilaria.

De-a buşilea, m-am târât până la lada de campanie. Mi-am îmbrăcat tunica de sergent. În piept mai rămăsese o singură decoraţie, dar era cea bună: Crucea de Fier. Când m-am îndreptat spre uşă, Ilaria îşi privea obrazul într-o oglinjoară.

—Dacă te poţi înţelege cu ei, spune-le că noi nu ştim nimic...

Fără îndoială dormisem adânc. Doar la câteva zeci de metri, pe şosea, se aflau patru camioane, cu mitraliere în poziţie de tragere, iar în faţa bisericii, câteva motociclete. Nu auzeam nimic. Îmi netezeam cu palma tunica. N-o mai îmbrăcasem de mai bine de un an. Dar simţeam că-mi lipseşte ceva, şi nu-mi dădeam seama ce. Doar după ce-am deschis poarta şi-am zărit sentinela cu puşca mitralieră şi pe cei doi ofiţeri, am înţeles ce era. Nu se mai auzeau tunurile.

—*Kamerad!* am strigat de departe. *Ich spreche deutsch. Aber wenig, sehr wenig...*

Unul din ofiţeri începu să râdă. Celalt mă privea nedumerit, ca şi cum s-ar fi întrebat dacă nu cumva îmi bat joc de ei.

—Vorbim româneşte, spuse. Ce se întâmplă aici? Unde sunt oamenii?

—Au fugit în munte. Le-a fost frică...

Locotenentul care râsese cu atâta poftă mă privea acum prietenos, dar cu mare tristeţe. Se apropia încet de mine.

—Unde ți-ai lăsat brațul? mă întreabă.

—La Cotul Donului. În a doua bătălie de învăluire de la Cotul Donului.

—A doua bătălie de învăluire, repetă el visător. A două bătălie de la Cotul Donului.

Vorbea atât de bine românește încât nu puteam crede că nu e român. Se întoarse către celalt:

—Cum trebuie să-l salutăm? Ca erou, ca aliat, ca dușman, ca prizonier, ca ostatec?

Părea că stă să izbucnească din nou în râs, dar se stăpâni, își lipi călcâiele și mă salută, strigând:

—*Heil! Sieg!*

Soldatul întoarse capul spre el, apoi către mine, își trecu arma în cealaltă mână și-mi zâmbi.

—Domnul locotenent e scriitor, e poet, începu celalt. Are imaginație, fantezie, humor. Știi ce e aia scriitor? Știi ce e un poet?

—Știu. Am învățat la școală. Am citit și eu poezii. Eminescu. Alecsandri.

—Domnul locotenent von Balthasar e un foarte mare poet. Tot atât de mare ca Eminescu. E născut, ca și Eminescu, în Bucovina. Și dacă scapă de ruși și de Curtea Marțială, are să fie cel mai mare poet al Marelui Reich!

Am ghicit, și am simțit cum mi se bate inima. La început îmi fusese teamă de poet, crezusem că el băuse prea mult. Mă înșelam.

—Domnul locotenent von Balthasar are imaginație, are fantezie, continuă celalt. Când a dat cu ochii de șanțuri, mi-a spus: „Leopold, șanțurile astea le-au pregătit pentru noi. Își închipuie c-au să câștige bătălia, și pentru că probabil, au hotărât să nu mai ia prizonieri, ne-au săpat gropile din timp".

Fără să-și dezlipească privirile de ale mele, von Balthasar șuieră câteva cuvinte. Leopold tăcu, zâmbind încurcat.

—Ce e cu șanțurile din marginea satului? mă întrebă von Balthasar. Cine v-a dat ordin să le săpați?

Mă așteptam la întrebare, știam ce-am să răspund, și totuși îmi era frică.

—Căutăm o comoară, începui. Suntem toți oameni săraci. Pe aici, pământul nu e bun. Ne-am hotărât să căutăm comoara și când om găsi-o, s-o împărțim frățește, creștinește. Suntem vreo sută de familii. Dar acum s-au risipit, oamenii au fugit în munte. Am rămas puțini și merge greu.

—Ce merge greu?

—Şanţurile. Săpatul şanţurilor. Muncim numai nopţile. Ne cam ferim de vecini. Ne e frică de ruşi. Dacă n-o găsim până ce dau ruşii peste noi, n-o mai găsim niciodată.

—Dar de unde ştiţi c-o s-o găsiţi? întrebă Leopold. Cine v-a spus de comoară?

Şovăiam, încercând să zâmbesc. Poate că nu trebuie să le spun.

—E o poveste lungă, am început eu în cele din urmă. Avem aici, cu noi, în sat, un bătrân de peste nouăzeci de ani. El a visat întâi de comoară. A visat pe când era copil, şi de-atunci visează întruna. Ne-a spus: La început, au fost cinci căldări pline cu aur. Aşa a fost, pentru că am visat cinci cruci. Dar patru căldări s-au pierdut demult, înainte de moşii şi strămoşii noştri. De aceea am tot visat o cruce de aur şi patru de lemn negru, patru cruci părăginite. Pe astea patru le-au găsit alţii, înaintea noastră...

Von Balthasar îşi scoase cąsca şi începu să-şi şteargă fruntea cu batista. Era o batistă murdară, plină de sânge şi de praf.

—Dar de ce aţi aşteptat atât? mă întrebă. Şi crezând că nu înţeleg, adăugă: Dacă bătrânul are 90 de ani şi a visat comoara de când era copil, de ce-aţi început s-o căutaţi de-abia acum?

Zâmbeam, pentru că mă pregătisem să-i răspund în aşa fel încât să nu ghicească. Nu voiam să afle de Ilaria. Cum a visat şi ea, şi ne-a hotărât pe toţi s-o căutăm, şi chiar în noaptea aceea, de Sfântă Mărie, a dat de comoară, a simţit-o sub lopată, dar n-a apucat s-o dezgroape pentru că până să vină Lixandru cu târnăcopul, comoara s-a afundat ca o săgeată, adânc, în pământ.

—Am început s-o căutăm după 23 august, după ce-am aflat de armistiţiu. Până atunci, oamenii se tot codeau. Dar ne-a spus Moşu c-au să vină vremuri grele, că acum e timpul.

—Acum e timpul... repetă von Balthasar visător. Acum e timpul, pentru că au să vină vremuri grele. Acum se găsesc comorile, când se prăbuşeşte lumea... Sarmizegetusa! exclamă el, luminându-se deodată la faţă. Îţi mai aduci aminte de Sarmizegetusa?

—Îmi aduc foarte bine aminte. Am învăţat la şcoală. Dacii, strămoşii noştri.

—Dar ei îşi îngropau comorile când se prăbuşea lumea. Iar voi de-abia acum începeţi să le căutaţi...

Nu ştiam ce să răspund şi am ridicat din umeri.

—Aşa ne-a spus Moşu. Ne-a spus să căutăm comoara, c-au să vină vremuri grele...

Von Balthasar îşi înalţă ochii spre cer. Parcă începeau să se adune

norii.

—Ah! Românie! Românie! exclamă el privind pe deasupra noastră peste sat, peste deal. Ce țară! Ce neam!... Ați rămas ce ați fost de atâtea mii de ani. S-au risipit zeii, v-a uitat Zalmoxis, dar voi ați rămas cum v-au ursit strămoșii voștri...

Își coborî privirile și-mi căută ochii. Parcă ar fi voit să mă fulgere.

—De ce n-ați avut noroc? mă întrebă ridicând glasul. De ce trebuie să vă prăbușiți înainte de vreme?

Îi scăpărau ochii de parcă ar fi fost mâniat.

—Vă prăbușiți în întunerec pentru încă o mie de ani. În întunerec, în adânc, tot mai adânc...

Își trecu mâna pe frunte, parcă ar fi vrut să ofteze. Apoi se întoarse spre Leopold.

—*Schicksal!* spuse el zâmbind amar.

—*Schicksal!* repetă celalt.

Von Balthasar își puse brusc casca și mă privi din nou. Avea acum privirile reci, înghețate.

—Avem nevoie de oameni, spuse. Avem cu noi destulă dinamită, dar ne trebuiesc și oameni. Trebuie să distrugem șoseaua până la Dumbrăvi. Noi o dinamităm, iar dumneavoastră săpați șanțuri pe margini. Dar nu cum ați săpat până acum. Ne trebuiesc șanțuri adânci și largi, șanțuri antitanc.

Ascultam zâmbind. Îl zărisem de departe și îmi venise inima la loc.

—Credeați c-o să-l las fără coșciug? strigă el. Vasile se oprise după obiceiul lui, cu o mână în șold, și toată fața i se luminase: I-am adus bradul, spuse. Brad împărătesc.

—Ce e cu dumnealui? întrebă Leopold.

—A venit pentru coșciug, îl lămurii. Coșciug pentru Moșu. Trage să moară. Are peste nouăzeci de ani...

Soldatul ne privea pe rând, nedumerit încercând să ghicească ce se întâmplă. M-am întors spre el:

—*Sarg,* i-am spus. *Ein schöner* Sarg *für Grossvater. Neunzig Jahre alt.*

*

Ne spusese că are nevoie de clopotniță, că va așeza acolo două mitraliere. Dar ne mai spusese și asta: că dacă nu adunăm oamenii, aruncă biserica în aer, întâi, clopotnița, apoi stranele, apoi ușile împărătești, apoi altarul. Când l-am văzut că urcă dinamita în

clopotniță, m-am întors către Popă.

—Ne-au biruit, părinte. Trebuie să ne supunem. Spune lui Lixandru să adune oamenii. Dacă tot trebuie să facem șanțurile, mai bine să ne apucăm, până ce nu începe ploaia.

M-am îndreptat spre casă. Ilaria mă aștepta în tindă. N-o mai recunoșteam. Era ca cea mai frumoasă femeie de la oraș. Nu știam ce să-i spun. Mă uitam la ea.

—Marine, să-ți aduci aminte de mine, așa cum mă vezi acum, tânără și frumoasă...

Mă privea zâmbind, cu mare tristețe.

—Nu știu ce am, adăugă. Mi s-a închis inima, și parcă s-au stins toate. Dar dac-o fi să mor, să mă îngropați așa cum mă vezi acum, cu rochia asta, cu salbă și cu mărgele.

—Zi Doamne ferește! o întrerupsei, și-mi făcui cruce.

—Acum, că m-ai văzut și ți-am spus... Se opri și se făcu deodată albă la față. Ce s-aude? mă întrebă coborând glasul.

—Au pus nemții dinamită pe șosea. Spun că au ordin să distrugă șoseaua până la Dumbrăvi.

Ascultă așa un timp, apoi își aprinse țigarea.

—Cu rochia asta, repetă, cu salbă și cu mărgele.

Aș fi vrut să-i spun ceva, dar nu știam ce.

—Când mă întreba lumea la Constanța, le spuneam: orfană am fost de când mă știu, dar nu m-a uitat Dumnezeu și mi-a dat un frate vitreg. Frate vitreg, dar mai bun ca fratele de sânge. Dar acum e pe front; pe front, în Rusia. Se întrerupse iar și tresări: Ce s-aude, Marine?

Ascultam și eu, nedumerit.

—Astea-s tunuri, spusei. Dar nu sunt tunuri românești, și parcă nici nemțești n-ar fi. Seamănă cu brandturile rusești.

—Acum, că ți-am spus și m-am liniștit, cum o vrea Dumnezeu. Dar să ții bine minte rochia, adăugă.

Intrai după ea în odaie și mă oprii în prag. Moșu părea că doarme, cu lumânarea aprinsă lângă căpătâi. Căutai revolverul și făcui semn Ilariei să se apropie.

—Eu trebuie să mă duc. Dacă ți-e frică, uite, ține revolverul ăsta. Dar să știi că e încărcat. Să nu...

—Nu, nu mi-e frică, mă întrerupse Ilaria. Nu e asta. Nu mi-e frică de nemți, nici de ruși. Doar că mi s-a închis inima, așa deodată...

De-abia când am ajuns în dreptul bisericii, mi-am adus aminte că n-am vorbit de comoară. Șovăiam; nu știam dacă e bine să mă întorc.

Rezemat de singurul camion care mai rămăsese, von Balthasar mă privea lung. Dar parcă nu m-ar fi văzut.

—Astea-s tunuri rusești, i-am spus apropiindu-mă. Nu se auzeau până adineaori.

Continua să mă privească, uitându-se în gol.

—Păcat de șosea, adăugai. De-abia o reparaserăm...

Dar văzând că nu-mi răspunde, am ridicat din umeri și m-am depărtat. N-am mai privit clopotnița. Știam că sunt acolo, cu mitralierele și dinamita.

Auzeam, depărtate și totuși puternice, exploziile pe șosea. Au început să pună încărcătură dublă, mi-am spus. M-am oprit și am oftat. Nu se mai vedeau camioanele. Trecuseră de crâng, urcau spre Dumbrăvi. Cât puteam cuprinde cu ochii, șoseaua era desfundată și scorojită, parcă ar fi fost ciuruită de bombe.

M-am apropiat de Lixandru.

Dacă distrug șoseaua până la Dumbrăvi, spusei, nu se vor mai putea întoarce pe aici. Asta înseamnă că se retrag. Se retrag spre munte. Dar atunci, de ce s-au mai concentrat la Oglindești?

Lixandru își trecu palma pe față și scuipă în lături, cătrănit de necaz.

—Spuneai că n-o să vină până aici; că urcă pe la Oglindești. Și acum o să dea puhoiul peste noi...

Scuipă iar și-și ridică privirile spre cer.

—Stă să ploaie, spusei.

—Acum trebuie s-o îngropăm din nou. Bine că n-am apucat să spunem oamenilor. Nu știe decât părintele. Dacă ar fi aflat femeile, tocmai acum, când or să dea rușii peste noi...

—N-or să vină singuri, îl încurajai eu. Vin cu ai noștri.

Apucase târnăcopul, pregătindu-se să-l înhațe, dar se răzgândi și își furișă privirile în jur, să vadă dacă e cineva pe aproape. Nepoții și cu dascălul săpau la vreo cinci, șase metri, în arătură. Femeile și cu Popa erau de cealaltă parte a șoselei. Lixandru îmi făcu semn să m-apropii.

—Marine, tu te-ai uitat la galbeni? mai întrebă în șoaptă.

Clătinai din cap și trăsei cu coada ochiului spre dascăl să văd dacă ar putea auzi.

—Dar Moșu i-a văzut?

—Nu știu. Nu cred. I-a ascuns Ilaria sub patul lui, de dimineață, când a auzit camioanele.

—Mai bine că nu i-a văzut, începu Lixandru după o pauză. Pentru că asta nu e comoara pe care o visează el de atâta amar de ani.

Nu-l înțelegeam, și Lixandru își învârtea târnăcopul între mâini

—Moșu ar recunoaște-o cum ar da cu ochii de ea. Întâi și întâi, el ne-a vorbit de o căldare cu galbeni, și asta a noastră e o ulcea de lut. Apoi, Moșu a visat comoara de mic copil, acum optzeci și mai bine de ani. Dar când m-am apucat să număr galbenii, am văzut că cei mai mulți sunt noi. Am găsit unii din 1911. Am găsit și un galben grecesc din 1913...

Voiam să spun: „Asta înseamnă că sunt două comori..." când am auzit o salvă de artilerie, foarte aproape. Am tresărit amândoi, și au tresărit și ceilalți. Am întors toți capetele spre vale.

—Ce zici Marine? strigă Popa de dincolo de șosea. Ce se-ntâmplă?

—Mila lui Dumnezeu, părinte, îl încurajai eu. Poate să fie o coloană care urcă spre noi. Poate au de gând să treacă pe la Dumbrăvi și să cadă în spatele nemților, când or începe nemții să se retragă de la Oglindești. Dar ei nu știu că au distrus ăștia șoseaua...

Popa își lăsă lopata în șanț, își făcu cruce și se îndreptă spre noi, călcând anevoie pe șoseaua răscolită.

—Au să se împotmolească aici, spuse, au să tabere aici peste noi...

Se opriseră cu toți din săpat, unii cu ochii la noi, alții privind spre vale. Dar curând se auziră mitralierele din clopotniță. Trăgeau pe deasupra noastră. De bună seamă, nu ca să ne sperie, ci ca să ne amintească de dinamita care o aveau cu ei. Apoi am văzut motocicliștii. Coborâseră pe cărarea de lângă cimitir și umblau acum prin arătură împingându-și motocicletele.

—*Schnell! Schnell!* ne-au strigat.

Oamenii s-au apucat să sape. Soldații au ajuns în șosea, au încălecat motocicletele, ne-au mai strigat o dată „*Schnell!*", ne-au făcut cu mâna, apoi au pornit-o spre vale.

—Nu mai înțeleg nimic, spusei urmărindu-i cu privirea. Ce vor să facă? Vor să iasă înaintea rușilor sau a românilor?

Lixandru se înălță din șale.

—Nu e vorba, spuse, galbenii ăștia sunt buni și ei. Dar dacă n-a fost comoara pe care a visat-o el, Moșu nu moare. Și se va tot chinui, se va tot chinui, așa cum se chinuie de patru ani de zile...

Am găsit-o lângă căpătâiul Moșului. Îi aprindea o nouă lumânare. Popa și Lixandru s-au așezat osteniți pe scaun.

—Nu mai vrea să vorbească, începu Ilaria. De azi-dimineață n-a scos un singur cuvânt. E supărat pe noi toți. Dar mai ales e supărat pe

mine...

Popa se ridică şi se apropie de pat.

—E adevărat, Moşule? E adevărat că eşti supărat pe noi?

Moşul îşi opri o clipă ochii asupra preotului, apoi ne privi pe rând, fără să rostească un cuvânt. Tăceam toţi. Se auzea doar ferestreul.

—Îl auzi? întrebă din nou Popa. E Vasile. S-a întors Vasile. Ţi-a adus bradul.

—Ştie de Vasile, îl întrerupse Ilaria. I-am spus de azi-dimineaţă. Dar nu mi-a răspuns.

Se depărtă de pat, îşi aprinse ţigarea şi ne privi pe toţi, silindu-se să zâmbească.

—Eu am crezut că fac bine, spuse. N-am făcut-o numai pentru el, pentru Moşu, ca să-i mângâi bătrâneţele, să-l ajut să nu se mai chinuie. Am făcut-o pentru întreg satul. Că suntem oameni săraci...

Nu înţelegeam şi ne uitam lung la ea. Ilaria oftă. Îşi întoarse încet capul spre fereastră.

—V-am mințit atunci, de Sfântă Mărie, când v-am spus că am simţit comoara sub lopată. Dar am crezut că fac bine. Aveam banii ăştia, şi voiam să-i împart cu tot satul. I-am adus astă-vară, de la Constanţa. Se apropie de mine şi-mi puse mâna pe umăr: Marine, să nu crezi că i-am fost ţiitoare. Uite, e şi părintele aici, şi nu mint. Vorbesc ca în faţa lui Dumnezeu. Nu i-am fost ţiitoare, nici lui, nici altcuiva. Dar când a aflat că i s-au prăpădit nepoţii, Grecu m-a chemat şi mi-a spus: „Am rămas singur pe lume, şi sunt bătrân. Îţi las ţie galbenii aştia, pentru că ai cântat şi ai râs în casa mea atâţia ani, şi mi-ai adus aminte de tinereţe. Mai am şi alţi bani, am şi casa asta, am şi pământ, şi are cine să mă îngroape. Dar de galbenii ăştia nu ştie nimeni. Ascunde-i bine..."

Moşu o ascultase adânc, fără să clintească, dar parcă n-ar fi auzit-o. Parcă s-ar fi trudit să asculte altceva, din altă parte.

—Acum, că v-am mărturisit tot şi m-am liniştit, vreau să-i cer iertare c-am îngropat galbenii şi m-am prefăcut că-i găsesc. Aş vrea să-i cer iertare Moşului, dar nu ştiu cum. Îl simt supărat pe mine. Nu vrea să-mi vorbească. M-am gândit că dacă e şi părintele de faţă, şi dacă o să-l rugăm toţi, o să mă ierte... Că eu am crezut că-l ajut. Că dacă a visat la comoara asta de când era copil...

Moşul îşi înălţă fruntea şi-şi roti privirile pe deasupra noastră. Parcă s-ar fi pregătit să ne spună ceva. Aşteptam toţi, ţinându-ne răsuflarea. Dar el îşi împreună mâinile şi începu să-şi mişte degetele, ca şi cum ar fi vrut să se pipăie, apoi, opintindu-se, oftând adânc,

dădu pătura la o parte. Am încremenit toți. Era îmbrăcat, și avea opincile cele noi. Nu le mai încălțase de când căzuse la pat.

—Lăsați-l! strigă Ilaria văzând că voiam să-l împiedecăm să se dea jos. Lăsați-l să facă ce vrea el! Destul l-am chinuit până acum.

Îl sprijini, și Moșul se ridică deodată în picioare. M-am mirat cât se făcuse de mic. Cât zăcuse, îl credeam tot atât de înalt și de falnic ca pe vremuri. Și de-abia acum se vedea, întreagă, barba albă acoperindu-i pieptul. Întinse mâna, parcă ar fi căutat ceva.

—Toiagul, am șoptit. Își caută toiagul.

M-am dus repede și i l-am adus.

—Încotro, Moșule? îl întrebă Popa.

Parcă nu l-ar fi auzit. Rezemat de brațul Ilariei, și cu toiagul în mâna dreaptă, Moșu se îndreptă șovăind spre ușă. Mi se păru că șchioapătă. Dar își târșia când un picior, când celalt.

—Minunea lui Dumnezeu! spuse Lixandru făcându-și cruce.

Ne-am luat după ei. Porniseră spre biserică. Se cutremura pământul, și Lixandru întoarse capul către mine.

—Asta e artileria grea, șoptii.

Când dădu cu ochii de noi, von Balthasar tresări, apoi coborî din camion și ne ieși înainte. Mi se părea că vorbește singur. Dar poate că recita. Poate că recita vreo poezie de-a lui. Și-a dus mâna la cască, și-a ciocnit călcâile, și ne-a salutat. Apoi s-a apropiat de mine.

—Leopold își va frânge mâinile când va auzi, spuse. Și nu mă va ierta niciodată că l-am trimis la Dumbrăvi...

—El a voit, am încercat eu să-l lămuresc. S-a ridicat singur din pat și și-a căutat toiagul. Dar Ilaria are dreptate. Trebuie să-l lăsăm să facă ce vrea.

—Antigona, spuse von Balthasar, privind-o zâmbind. Sau poate Cordelia, sprijinind pe regele Lear. Leopold ar fi ghicit îndată. El e regizor. El ar fi înțeles. Ar fi știut cum să privească, și să se mire, și să se minuneze...

—Ne-au văzut și femeile, și s-au luat după noi, făcându-și cruce.

—Dar unde vreți să-l duceți? izbucni von Balthasar când am trecut de biserică. Nu-l vedeți că e orb și surd?

—Nu e orb, spuse Ilaria oprindu-se și întorcând capul.

Dar Moșu o trase după el. Călca încet și șubred, și poate că s-ar fi prăbușit dacă nu l-ar fi sprijinit Ilaria. Dar parcă nu se mai putea opri.

—Nu e orb. Știe unde vrea să meargă, dar nu vrea să ne spună.

—Nu-l vedeți că stă să moară? adăugă von Balthasar cu o mare tristețe.

Ilaria întoarse din nou capul și-l privi adânc.

—Stă să moară, repetă von Baltasar. Dar poate e mai bine aşa. Are să moară în picioare, ca strămoşii lui.

—Nu moare, spuse Lixandru. Îl cunoaştem noi. Nu moare.

Von Balthasar ridică din umeri şi zâmbi.

—Toţi murim, spuse el visător. Chiar şi zeii mor. Până şi Zalmoxis a murit.

—Dumnezeu nu moare, vorbi Popa fără să-l privească. Dumnezeu adevărat nu moare.

—A rămas cu voi o mie de ani, continuă von Balthasar, şi apoi s-a dus. V-a părăsit. A intrat în peştera lui şi n-a mai ieşit. Sau poate s-a înălţat la cer, adăugă ridicându-şi privirile spre munte.

Se adunaseră acum toţi câţi mai erau. Ieşisem din sat. Ilaria ar fi vrut să-l ducă pe una din poteci, dar Moşu se îndreptase hotărât spre şosea.

—E de neînţeles cum de-şi mai poate aduce aminte, şopti von Balthasar.

Parcă se făcuse deodată palid.

—Nu mai vede, nu mai aude, nu mai vorbeşte, şi acum, într-o clipă sau poate în zece minute, va muri. Dar totuşi îşi aduce aminte. După o mie de ani, îşi aduce aminte...

Când a ajuns în şosea, Moşu s-a oprit şi a început să caute cu toiagul. Căuta pe marginea şoselei, acolo unde ne spusese el să începem şanţurile. Von Balthasar îl privea fermecat.

—Aşa se va întâmpla şi cu voi. După o mie de ani de întunerec, o să vă aduceţi aminte. Şi o s-o luaţi de la început...

Moşu a dat de pietrele smulse şi fărâmate de dinamită, şi-a plecat genunchii şi a întins mâna, a început să pipăie. Lua în mână, una câte una, pietrele pe care le găsea. A ajuns aşa în marginea gropii pe care o făcuse prima încărcătură de dinamită. A mai pipăit un timp, parcă i-ar fi fost greu să înţeleagă. Încet, s-a ridicat în picioare şi şi-a întors capul spre noi, l-a rotit în toate părţile. Ilaria l-a simţit deodată moale şi l-a prins în braţe.

—S-a prăpădit Moşu, Marine! a strigat. S-a prăpădit şi nu mi-a vorbit. Nu m-a iertat!

L-am văzut cum a pornit camionul şi, cu multă dibăcie, a izbutit să-l aducă în şosea, până în marginea gropilor. S-a coborât şi, fără să oprească motorul, a scos din camion câteva bidoane cu benzină, apoi a început să-l împingă de la spate. Când camionul s-a răsturnat pe o rână, în groapă, l-a stropit cu benzină şi i-a dat foc.

Se întorcea agale. Dând cu ochii de mine, mi-a zâmbit.

—Păcat, că e fată frumoasă, spuse. De ce-o lași să fumeze?

—A trăit multă vreme la Constanța, în casa unui grec bătrân, îl lămurii eu. Acolo s-a învățat să fumeze.

Priveam cu jale camionul arzând. Mă gândeam că ne-ar fi putut rămâne nouă.

—Mi se pare c-ai ghicit, spuse. Face parte și asta din manevra de diversiune de azi-dimineață. Dar nu cred că va reuși. La ora asta ar fi trebuit să fim de mult sub foc.

I-am arătat obuzele care cădeau la răstimpuri la mai puțin de un kilometru de marginea satului. A zâmbit, ridicând din umeri.

—Astea sunt nimica toată, spuse. Branduri. Dacă ar fi crezut că vrem să rezistăm la Dumbrăvi și-ar fi concentrat focul pe șosea, dincolo de crâng. Ridică brațul și-mi arătă crângul. E foarte frumoasă, spuse. Ilaria, parcă așa o cheamă.

—Da, Ilaria.

—Ilaria, repetă el zâmbind. E nume frumos. Dar nu i se potrivește. E prea tristă.

M-am prefăcut că nu înțeleg și mi-am întors din nou privirile spre camion.

—Când vă retrageți? l-am întrebat deodată. Voim să-l ducem în biserică. Până la noapte coșciugul e gata, și vrem să-l ducem în biserică. Dar cu dinamita în clopotniță...

—Am scos focoasele, mă întrerupse von Balthasar. Nu mai e nici o primejdie.

—Dar dacă au să tragă cu mitralierele din clopotniță? stăruii eu.

—Cine să tragă? mă întrebă zâmbind. Patrula a plecat de mult. Acum e undeva prin pădure. Dacă au noroc, au să ajungă coloana la Dumbrăvi.

Mă uitam la el, și parcă nu-mi venea să-l cred.

—Da, am rămas singur, continuă von Balthasar. Vreau să văd cât de departe te poate duce o manevră de diversiune care n-a fost bine pregătită.

—Atunci, de ce-ați mai trimis motocicliștii în vale? I-ați prăpădit degeaba.

—Nu degeaba. Poate că unul, doi, tot au scăpat. Și astfel au putut să transmită informațiile. Informații false, bineînțeles. Concentrarea la Dumbrăvi, și celelalte.

Obuzele continuau să cadă, unele din ele destul de aproape de șosea.

—Probabil că n-a scăpat nici unul, făcu von Balthasar visător. Sau, dacă au scăpat, nu i-au interogat, sau, interogându-i, nu i-au

crezut...

Se îndreptă hotărât spre sat. În dreptul bisericii îl aştepta Lixandru, cu nepoţii şi un grup de femei.

—Ne-aţi muncit ca nişte robi! strigă Lixandru sprijinindu-se în târnăcop. Ne-aţi silit să ne punem şi femeile la jug, ca pe vite. Scuipă mâniat în lături, apoi arătă clopotniţa: Nici de biserică nu v-aţi îndurat. Aţi intrat cu mitralierele în sfântul lăcaş. Aţi pus dinamită în clopotniţă.

Von Balthasar îl ascultase ţeapăn, aproape în poziţie de drepţi. Se făcuse foarte palid. Pe neaşteptate, duse mâna la cască, salută, apoi îşi scoase centironul cu revolverul şi i-l întinse, fără să spună un cuvânt. Văzându-l că şovăie, m-am apropiat de Lixandru.

—Ia-i revolverul, i-am spus. S-a predat. Acum e prizonierul nostru.

—Aşa crede el, că e prizonier, făcu Lixandru. O să vedem...

Pentru întâia oară de când dăduse cu ochii de Lixandru, von Balthasar zâmbi.

—Moartea este oriunde frumoasă şi fără înţeles, spuse. Dar dacă ai norocul să mori în faţa bisericii...

Lixandru îl mai privi o dată, cu asprime, apoi plecă spre casă. Îşi pusese târnăcopul pe umăr şi cântărea centironul în mâna dreaptă. Von Balthasar îl urmări mult timp cu privirile. Îşi scoase casca, o învârti între degete, apoi căută cu ochii un loc potrivit şi o zvârli. Se apropie de mine.

—Nu ştiu dacă aşa ţi s-a întâmplat şi dumitale. Nu cred că e frică de moarte. Dar în fiecare dimineaţă îmi spun: Poate că aici are să se întâmple. Poate că ăsta e locul.

Rămăsese cu ochii pierduţi şi zâmbi. Nu ştiam că o zărise pe Ilaria apropiindu-se.

—Când am ajuns azi-dimineaţă şi am văzut şanţurile, i-am spus lui Leopold: Îmi place satul, că e în marginea crângului. Îmi place şi biserica, şi ar fi mare păcat dacă va trebui s-o zvârlim în aer. Dar nu-mi plac şanţurile. Au ceva sinistru şi inutil, şi poate chiar ceva diavolesc. Nu mi-ar plăcea să mor aici. Sunt prea multe şanţuri proaspete... Noroc că mi-aţi spus de comoară, adăugă. Şi atunci m-am liniştit.

Zâmbea, cu ochii în ochii Ilariei.

*

Se întunecase bine când l-am adus în biserică. De cealaltă parte, spre vale, cerul se aprinsese şi pâlpâia.

—Numai de-ar începe să plouă, spuse dascălul. Să nu se întindă focul.

Obuzele cădeau acum dincolo de crâng, pe şoseaua spre Dumbrăvi. Ieşeam mereu din biserică să văd ce se întâmplă. Mă duceam până la cimitir, mă întorceam printre şanţuri, să nu mă atingă schijele dac-or fi să schimbe tirul pe neaşteptate.

—Credeam c-ai rămas cu ceilalţi, să-l priveghezi, i-am spus când am zărit-o aşezată pe o piatră în marginea şoselei.

—O să-l priveghem toţi, toată noaptea, răspunse Ilaria fără să mă privească. Ne-a spus părintele să ne adunăm toţi şi să petrecem noaptea în biserică. Dac-ar intra întâi ruşii şi ne-or vedea strânşi în biserică, poate se îndură de noi.

—N-or să vină singuri, o liniştii eu. Dacă...

—Marine! mă întrerupse ea ridicându-se deodată şi apucându-mă de mână. Marine, să nu-l omorâţi, că e păcat de tinereţele lui.

—E prizonier, i-am spus. Nu-l putem omorî.

—Să-l îmbrăcăm cu haine de-ale noastre şi să-l ţinem aici, ascuns, până o trece prăpădul.

Coborâse glasul, căci îl văzuse. Venea şi el pe cărarea de lângă cimitir. Când se apropie de mine, privi lung Crucea de Fier.

—Ar trebui s-o scoţi, spuse. Nu mai e de nici un folos...

—Dacă n-a căzut de la sine, eu n-am de ce s-o scot...

Parcă ar fi vrut să spună ceva, dar se stăpâni, şi mă privi din nou amar.

—Ce rău îmi pare că nu pot scrie poezii în româneşte. Am încercat de mai multe ori, dar nu merge. Am încercat chiar să-mi traduc unele poezii, dar parcă nu mai e acelaşi lucru. Parcă n-ar mai fi poeziile mele... Îmi pare rău.

Rămăsese cu privirile pierdute spre vale.

—I-am spus, începu deodată Ilaria. I-am spus, mi-a răspuns că eşti prizonier, că nu te pot omorî... O să-ţi găsim nişte haine, o să te ascundem...

Von Balthasar întoarse repede capul spre noi. Părea mâniat, dar şi de data aceasta izbuti să se stăpânească.

—Dacă au de gând să mă omoare, au dreptul. Au dreptul pentru că nu mai sunt prizonier. Civilii nu pot lua prizonieri. Eu nu m-am predat. M-am pus la dispoziția lui, m-am constituit victimă de bunăvoie. De altfel, nici nu puteam face altceva, adăugă mai mult pentru sine. Dacă m-ar fi împușcat pe loc, n-ar fi fost o crimă.

—Dar Marin spune că n-au să te omoare, șopti Ilaria.

Von Balthasar ne privi pe amândoi cu multă blândețe, apoi ridică din umeri.

—Îmi pare totuși rău că nu pot scrie poezii în românește. Mi-ar fi plăcut să mă ascultați și să mă cunoașteți. Dacă am să mor aici, o să mă îngropați într-unul din șanțurile acestea gata făcute. N-are importanță. Dar mi-ar părea rău.

—Marin spune că n-au să te omoare, repetă Ilaria. N-au să te omoare.

—Mi-ar părea rău, continuă von Balthasar visător. Mi-ar părea rău, pentru că n-ați știut, și n-o să știți niciodată, cât de bine v-am înțeles. Afară de poeți, nu vă înțelege nimeni. Cineva trebuie să aibă măcar un dram de nenoroc ca să vă înțeleagă. N-ați avut noroc acum trei mii de ani, și nici acum o mie de ani, și nici de data aceasta n-ați avut noroc. Dar v-ați amintit și ați luat-o de la început. Și tot așa o veți lua de la început într-o mie de ani, și vă veți aminti. Tot ce vorbim noi acum, și tot ce s-a întâmplat astăzi, și tot răul pe care vi l-am făcut, de toate acestea vă veți aminti, și o veți lua de la început.

—Acum ești prizonier, spuse Ilaria. Te-am iertat.

—Acesta e și destinul poetului, continuă von Balthasar întorcându-se spre vale. Să tot încerce, și să nu izbutească, dar să încerce, și să nu izbutească, dar să încerce din nou, luând-o de la început. Și de fiecare dată, amintindu-și tot ce-a greșit și tot ce n-a izbutit și tot ce-a terfelit. Amintindu-și, și încercând din nou. Încă o dată. Încă o dată. Așa cum încercați și voi. Fără să crâcniți, fără să obosiți. Dar amintindu-vă tot ce vi s-a întâmplat, toate înfrângerile, toate umilințele, toate trădările.

Am oftat amândoi și von Balthasar întoarse repede capul spre noi.

—Într-o mie de ani, copiii voștri au să-și amintească de comoara pe care ați căutat-o și au s-o caute din nou. Au să sape alte șanțuri. Și au să-și amintească și de mine, și de Leopold, cum am intrat într-o dimineață în satul vostru și v-am pus să săpați din nou. Alte șanțuri. Șanțuri adânci în care să se înglodească tancurile. Au să-și amintească de mine și de tot răul pe care vi l-am făcut și au să mă blesteme. Numai voi mai știți să blestemați. Și n-am să mă pot odihni. Are să

treacă o mie de ani, şi n-am să mă pot odihni...

Ilaria se apropiase de el. Mi-am plecat ochii şi m-am îndreptat încet spre biserică.

*

Între lumânări, Moşu părea că doarme. În strane, câteva femei moţăiau, cu capetele sprijinite pe braţe. M-am simţit deodată obosit. M-am rezemat de perete şi am închis ochii. Peretele era rece, mai rece ca piatra peşterii, şi simţeam cum mă pătrunde frigul, parcă ar fi voit să mă trezească. M-am trezit şi am început să mă frec la ochi.

—Au venit! am auzit pe cineva de-afară. Sunt ruşi!

M-am repezit şi am început să alerg. Nu ştiam cât putea fi ceasul. Când i-am văzut înaintând pe şosea, am ridicat braţul şi am strigat de departe:

—*Brat! Brat! Ia govoriu po russki!* Alergam spre ei, cu braţul ridicat, strigând: *Brat! Rumunski! Zdies niet Niemetzi!*

Apoi m-am oprit, ca să-mi trag răsuflarea.

—Ce te-a apucat? strigă unul din ei. Suntem români. Ruşii urcă pe la Oglindeşti.

Am oftat şi am voit să-mi fac cruce.

—Asta-i şoseaua spre Dumbrăvi? mă întrebă un sublocotenent.

I-o arătai, aşa cum se vedea, la câţiva metri, surpată şi zdrenţuită.

—Asta e, dar au distrus-o nemţii cu dinamită azi-dimineaţă... Dar degeaba vă duceţi, adăugai. Nu-i mai găsiţi la Dumbrăvi. Mi-au spus că voiau să facă o manevră de diversiune.

Sublocotenentul zâmbi, apoi făcu semn plutonului şi porni mai departe.

—Ne-au distrus şoseaua ca să facă o manevră de diversiune! strigai eu din urmă. Nu i-ar mai ajuta Dumnezeu!...

*

După ce a început să plouă, ieşeam tot mai rar din biserică. Se adunaseră aproape toţi acum. Câteva bătrâne plângeau încet la căpătâiul Moşului, lângă lumânările de ceară. Popa, dascălul, Vasile, toţi moţăiau în strane.

De câte ori ieşeam, îi găseam alături sub nucul din faţa bisericii. Nu-i mai întrebam nimic acum. Treceam pe lângă ei şi le zâmbeam.

„Trebuie să fiu cu ochii în patru, îmi spuneam, căci sunt singurul care vorbesc puțin ruseşte. Poate că soldații nu ştiau. Poate că şi rușii urcă tot pe aici".

Dar eram obosit, istovit. Când mi-a spus unul din nepoții lui Lixandru că parcă s-ar fi auzit un tanc, n-am înțeles de la început. Dacă aş fi înțeles, aş fi alergat şi le-aş fi strigat că şoseaua e desfundată. L-am auzit, însă, când s-a împotmolit în şanțuri şi am început să fug.

—Să nu se aprindă tancul şi să ardă de vii! le-am spus trecând pe lângă ei.

Îi auzeam pe amândoi, în urma mea, alergând. Apoi am auzit şi pe ceilalți. Veneau şi Lixandru cu nepoții, şi dascălul, şi Popa.

Tancul se smucea orbeşte să iasă din şanțuri. La vreo zece metri în urma lui, pe şosea, se oprise un alt tanc. Zărisem şi plutonul înaintând pe marginea şoselei. Voiam să le strig: „Aşteptați-ne, să vă ajutăm şi noi!", când am auzit mitraliere din clopotniță. Am întors speriat capul. L-am văzut pe von Balthasar. Împietrise, cu privirile spre clopotniță. În acea clipă au început să tragă şi cei din tanc, şi apoi am auzit puştile mitraliere ale soldaților de pe şosea. M-am trântit şi le-am strigat:

—La pământ! Trântiți-vă la pământ!

Von Balthasar rămăsese în picioare, cu capul întors spre biserică, şi lângă el, Ilaria, ca şi cum n-ar fi auzit nimic, ca şi cum n-ar fi înțeles ce se întâmplă.

—La pământ, le-am strigat.

Apoi i-am văzut pe amândoi prăvălindu-se, foarte aproape de şanțuri. M-am târât ținându-mi răsuflarea.

—Ilaria! am strigat apucându-i mâna. Ilaria!

—Spunea că nu scapă, a şoptit. Spunea că ăsta e locul...

Era caldă şi mă privea cu ochii deschişi. Dar eu ştiam.

[1977]

19 TRANDAFIRI

1

De câteva minute tăcea absent, cu privirile pierdute pe fereastră. Am închis carnetul şi l-am băgat în buzunar.

—Dacă voiţi, îndrăznii târziu, vin mâine cu un ceas mai devreme, sau chiar două ceasuri. Şi vă aduc şi textul dactilografiat.

—Pentru mâine, spuse întorcându-şi leneş capul, îmi făcusem alte planuri... Totuşi, reluă după o pauză, totuşi cred că e cea mai bună soluţie...

Atunci am auzit bătând în uşă. Surprins, m-am ridicat brusc din fotoliu, dar în clipa următoare uşa se deschise şi intră un tânăr înalt, blond şi, mi s-a părut, neobişnuit de palid. Înainta timid şi totuşi cu pasul ferm, hotărât.

—Vă rog să mă iertaţi, spuse îndreptându-se spre birou. Dumneavoastră sunteţi domnul Anghel D. Pandele? Maestrul?...

—Dar ce doreşti dumneata? l-am întrerupt.

Ca şi cum nu m-ar fi auzit, tânărul se apropia de birou.

—Maestrul Dumitru Anghel Pandele ? repetă. Scriitorul ?

—Eu sunt, răspunse Pandele zâmbind, după obiceiul lui, enigmatic şi, într-un anumit fel, ironic.

Tânărul se opri în dreptul scaunului de lângă maşina de scris şi îşi trecu de mai multe ori palma stângă pe frunte.

—Vă rog să mă iertaţi, şopti, dar în acest caz...

Răsuflă adînc şi continuă, ridicînd treptat glasul şi rostind cuvintele rar, cu solemnitate.

—Vă rog să nu vă supăraţi, dar în acest caz... În acest caz,

dumneavoastră sunteți, vă rog să mă iertați că vă spun asta... D-stră sunteți părintele meu, tatăl meu...

Apoi se așeză pe scaun și întoarse deznădăjduit capul spre mine, parcă m-ar fi implorat să-i vin în ajutor. Nu înțeleg de ce m-au iritat privirile acelea de condamnat la moarte.

—Pe unde ai intrat? l-am întrebat făcând un pas spre el.

—Pe la bucătărie... Am găsit ușa deschisă, și atunci...

—Și de ce ai venit? l-am întrerupt. E o încercare de șantaj? Sau suferi cumva de schizofrenie?

—Vă rog să nu vă supărați, spuse ridicându-se lent, cu demnitate. Știam că are să fie greu, că va fi chiar penibil. Dar trebuia să o fac. Am făgăduit...

—Cui ai făgăduit? întrebă Pandele.

Părea calm, oarecum indiferent, dar îl cunoșteam bine; știam că, așa cum îi plăcea să spună, era stăpânit de viciul nobil, deși calomniat, al curiozității.

—Logodnicei mele, Niculina. I-am făgăduit că voi veni să vă cer consimțământul. Consimțământul la căsătoria noastră, precizâ roșind ușor. Evident, este numai o formalitate. Nu vă cerem nimic. Și nu vom spune la nimeni. Iar dacă nu vă place de noi, nu vom mai veni a doua oară...

Ascultându-l, mi-am dat seama că ar putea să-mi devină simpatic. Într-un alt costum și fără cravată, ar fi fost un tânăr interesant; avea un profil de medalie alexandrină.

—Cum te numești d-ta ? îl întrebă Pandele.

—Serdaru. Laurian Serdaru. Am 28 de ani, și am absolvit amândoi, Niculina și cu mine, Conservatorul din București. Dar eu sunt instructor de înot la Uzinele Uricani, iar Niculina dă lecții particulare de franceză și latină.

Pandele continua să-l privească în ochi, adânc, concentrat. Nu mai zâmbea.

—Dar, în fond, ce te face pe d-ta să crezi că ai putea fi băiatul meu? Ți-a spus asta mama dumitale?

Tânărul își trecu din nou, de mai multe ori, palma stângă pe frunte.

—Nu. Mama nu mi-a spus niciodată nimic. Bănuiesc, totuși, că intenționa să-mi spună mai târziu, după terminarea liceului. Dar mama a murit cînd eu aveam nouă ani.

—Atunci, l-am întrerupt, cum de știi că ți-ar fi spus asta mai târziu, că ți-ar fi spus-o după terminarea liceului?

Serdaru întoarse capul spre mine; era tot atât de palid ca şi în clipa când intrase în birou.

—Nu cred că am dreptul să vă mărturisesc asta, spuse târziu.

—În fond, interveni din nou Pandele, dacă n-o ştii de la mama d-tale, de unde o ştii? Cine ţi-a spus-o?

Tânărul ne privi pe rând pe amândoi şi figura i se lumină, ca şi cum, chiar în acea clipă, şi-ar fi amintit de o secretă bucurie.

—O ştiu de la Niculina. Ea a descoperit asta, iarna trecută, înainte de a ne logodi. A descoperit-o la Predeal, în timpul repetiţiilor. Se repeta *Steaua sus răsare...* şi făceam amândoi parte din figuraţie.

Pandele ridică de mai multe ori din umeri; ghiceam că întâmplarea începe să-l amuze.

—Nu înţeleg, spuse cu inimitabila lui falsă gravitate.

—Aveţi dreptate să nu înţelegeţi, pentru că lucrurile sunt mai complicate decât par la prima vedere. Vreau să spun, nu puteţi înţelege înainte de a şti că noi repetasem la început *Orfeu în Infern*, repetasem vreo trei săptămâni - şi acolo, în ultimul act, aveam şi noi rolurile noastre; firește roluri modeste, dar oricum, nu făceam numai figuraţie... Dar, pe neaşteptate - primise probabil dispoziţii de la Centru - pe neaşteptate, Direcţia a decis întreruperea repetiţiilor. Şi pentru că se apropiau sărbătorile Crăciunului, au înlocuit *Orfeu în Infern* cu *Steaua sus răsare...* Ştiţi, adăugă coborând glasul, *Steaua sus răsare* este considerată, pe drept cuvânt, cea mai reuşită comedie anti-religioasă, anti-obscurantistă cum se spune de obicei.

Tăcu brusc, şi-l privi pe Pandele lung, concentrat, parcă ar fi aşteptat ceva, un răspuns, un gest.

—Tot nu înţeleg.

—Schimbarea asta de program nu vă aminteşte nimic?

—Nu.

—E drept, au trecut de-atunci aproape treizeci de ani... Dar, iertaţi-mă că vă întreb: n-aţi scris d-stră acum treizeci de ani *Orfeu şi Euridice*, tragedie în două acte şi cinci tablouri?

Pandele se rezemă de speteaza fotoliului şi, dându-şi uşor capul pe spate, începu să râdă; părea foarte bine dispus, şi nu înţelegeam de ce.

—Dar cum ai aflat, domnule, de *Orfeu şi Euridice*?! Este singura piesă pe care am scris-o în viaţa mea; nu s-a jucat niciodată şi n-am publicat-o nicăieri, n-am publicat nici măcar fragmente în revistele timpului.

—Era o piesă în versuri albe, reluă Serdaru, o piesă mai mult religioasă decât filozofică, deşi avea ca subtitlu: „Introducere la cea

mai veche metafizică".

—Era, mai ales, o piesă proastă, pretenţioasă şi artificială...

—Dar o dată, continuă Serdaru, o singură dată, în decembrie 1938, a fost pusă în repetiţie. La Teatrul Naţional din Sibiu.

—Ai aflat şi de asta ? exclamă Pandele tot atât de bine dispus. E adevărat, începuseră repetiţiile, dar după vreo trei săptămâni, directorul Teatrului, Mihu, a demisionat - de fapt, a fost silit să demisioneze - şi noul director mi-a scos piesa de pe afiş.

Serdaru îl ascultase fascinat, neizbutind să-şi desprindă privirile de ochii lui.

—În săptămîna aceea eraţi la Sibiu. Asistaţi la repetiţii. Şi aţi rămas şi după ce s-au întrerupt repetiţiile; speraţi să-l convingeţi pe noul director...

—Eram naiv. Eram un mare naiv.

—Eraţi tânăr...

—Nu chiar aşa de tânăr, îl întrerupse Pandele zâmbind melancolic. Împlinisem de curând 33 de ani...

Tăceau amândoi fără să se privească. Mi s-a părut că trebuie să intervin, şi cât mai repede.

—Dar eu tot nu înţeleg. Nu înţeleg ce legătură are una cu alta... Doar faptul că, şi într-un caz şi în celălalt, au fost întrerupte repetiţiile.

Serdaru se întoarse către mine şi mă privi recunoscător, ca şi cum l-aş fi scos dintr-o mare încurcătură.

—Nici eu nu înţelegeam până nu mi-a atras atenţia Niculina. Ea a remarcat că, în ambele cazuri, repetiţiile unei piese reprezentând coborârea lui Orfeu în Infern au fost întrerupte în preajma Crăciunului. Şi în ambele cazuri a urmat un spectacol evocând Misterul Naţivităţii, naşterea lui Isus în Bethleem...

—Dar, îl întrerupse Pandele, ştii că *Steaua sus răsare* a fost scrisă mult mai târziu; a fost scrisă acum vreo şapte, opt ani...

Tânărul ne privi din nou pe amândoi, zâmbind misterios.

—Nu e vorba de comedia anti-obscurantistă, de piesa lui Aurel Verigă, ci de cîntecul de stea, „Steaua sus răsare, ca o taină mare...". Căci, repet, eraţi la Sibiu, şi se apropia Crăciunul.

—E adevărat. Începuse să ningă şi-mi era teamă că se vor înzăpezi trenurile. Aşa cum s-a întâmplat, de altfel, adăugă visător.

—Aţi petrecut primele zile ale Crăciunului la Sibiu, continuă Serdaru, şi atunci aţi sugerat câtorva actori şi actriţe care repetaseră *Orfeu şi Euridice* să organizeze un spectacol de Crăciun: colinde, cântece de stea...

Pandele îl ascultase pe gânduri, uşor încruntat, apropiindu-şi pleoapele.

—Nu cred că *eu* am avut această idee, spuse târziu, cu o voce joasă. Altminteri mi-aş fi adus aminte... Îmi amintesc doar că eram foarte deprimat, pentru că nu reuşisem să conving pe noul director să-mi joace piesa şi, mai ales, pentru că nu puteam fi, de Crăciun, la Bucureşti. Ţineam cu orice preţ să petrec sărbătorile la Bucureşti...

—Şi totuşi, stărui Serdaru, nu vă amintiţi că în noaptea de Crăciun aţi întovărăşit întreg grupul - erau, printre ei, şi câţiva studenţi de la Conservatorul din Cluj - i-aţi întovărăşit până la locuinţa prietenului dumneavoastră, care vă aştepta cu masa pregătită şi, acolo, după ce-aţi ascultat „Steaua sus răsare ca o taină mare", aţi spus actorilor, dar adresându-vă în primul rând actriţei care interpreta pe Euridice, le-aţi spus că de-abia atunci *aţi înţeles cât de profundă şi de semnificativă este asemănarea între Orfeu şi Isus...*

Pandele clătină de câteva ori din cap, şi-l întrerupse brusc.

—Nu, nu, te înşeli ! Asemănarea între Orfeu şi Isus am descoperit-o mult mai târziu. Am încercat chiar să scriu o nuvelă pe această temă, dar subiectul mi s-a părut inoportun şi am întrerupt-o... Şi nu-mi aduc aminte să fi avut vreun prieten la Sibiu, care mă aştepta, în Noaptea de Ajun, cu masa întinsă. Singurul cu care începusem a mă împrieteni era Mihu, fostul director al teatrului.

Atunci i-am auzit pentru întâia oară glasul.

—Laurian, recunoaşte că n-ai reuşit !

Am întors speriat capul. Uşa cea mare, dinspre salon, era larg deschisă, şi în prag, cu o valiză în mână, se afla o tânără curios, aş zice chiar provocator, îmbrăcată: o rochie foarte lungă, de culoarea aguridei, care, cu vreo 10-15 ani înainte, fusese probabil o rochie elegantă, dar de-atunci fusese necontenit purtată, şi de nenumărate ori ajustată şi reajustată.

—Dar, după cum ştii, continuă, rareori anamneza reuşeşte de la prima încercare.

Niciodată nu auzisem o asemenea voce. Nu semăna cu nici o altă voce de femeie, de artistă sau de primadonă din câte auzisem până atunci. Mă ridicasem, încurcat, în picioare. Aşa cum mă aşteptam, câteva clipe în urmă Pandele se ridică şi el de la birou. Părea tot atât de surprins ca şi mine.

—Eu sunt logodnica, Niculina Nicolae, şi vă cer iertare că am ascultat la uşă. Dar era vorba de ceva foarte important pentru noi; în primul rând pentru mine, adăugă aşezând cu grijă valiza pe marginea

covorului.

De-abia atunci, privind-o cum se apropia de noi zâmbind, în ritm lent, liturgic, alternând, ca la procesiune, paşii mari cu scurte opriri pe loc, de-abia atunci mi-am dat seama că era foarte frumoasă. Se apropie de Pandele şi-i întinse mâna, plecându-şi în acelaşi timp fruntea, ca şi cum s-ar fi aflat în faţa unui suveran.

—Sunt fericită că vă pot, în sfârşit întâlni, chiar într-o împrejurare atât de delicată. De la primele romane pe care le-am citit demult, în liceu. am regretat că n-aţi voit să scrieţi teatru...

Aşa cum mi-a mărturisit-o mai târziu, Pandele era nu numai surprins, dar, fără să înţeleagă de ce, de-a dreptul emoţionat. Întoarse capul către mine şi mă prezentă.

—Domnul Eusebiu Damian. Neobositul meu secretar şi harnic colaborator. Dacă veţi putea citi într-o zi un volum de *Memorii* semnat cu numele meu, să ştiţi că în cea mai mare parte au fost redactate de el, de Eusebiu. Căci i le dictez lui, adăugă izbutind să zâmbească, şi eu nu ştiu să dictez...

Niculina îşi înclină uşor capul, dar nu-mi întinse mâna.

—Am venit cu câteva costume în valiză, reluă, dar nu cred că e momentul cel mai potrivit pentru spectacol. Pregătisem mai multe spectacole, adăugă cu un zâmbet trist.

Nu reuşea să-şi desprindă privirile din ochii lui Pandele.

—Ne gândisem la cel puţin patru, dacă nu cinci spectacole, preciză Serdaru. După cum ar fi evoluat întrevederea.

Pandele mă privi curios, parcă ar fi voit să se convingă că auzise bine.

—Îmi pare rău, spuse. Mi-ar fi plăcut să vă aud interpretând, chiar aici în biroul meu, un mare rol...

—Ne gândisem la altceva, îl întrerupse Niculina. Nu atât la personagii din literatura dramatică universală, cât la spectacole tradiţionale, cu sau fără măşti, dar utilizând scenarii de mim şi coregrafie, acompaniate de anumite melodii străvechi, aproape uitate în zilele noastre. Laurian, bunăoară, cunoaşte...

—Poate ar fi mai bine să nu insişti, o întrerupse Serdaru. Singurul lucru important...

—E adevărat, continuă Niculina, singurul lucru important este să ne daţi consimţământul... Căsătoria va avea loc mâine. În cea mai strictă intimitate, cum se spune. De fapt, adăugă zâmbind, vom fi numai noi doi - şi personagiile reglementare.

—Interesant! Foarte interesant! şoptii.

—Într-adevăr, foarte interesant, repetă Pandele.

Îmi caută din nou privirile. Niciodată nu-l văzusem atât de neajutorat; dacă nu l-aş fi cunoscut bine, aş fi crezut că e paralizat de un trac absurd, inexplicabil.

— În fond, de ce nu ne-am aşeza? am exclamat, arătând cu amândouă braţele fotoliile şi scaunele din birou.

—Adevărat, de ce nu luaţi loc? repetă Pandele adresându-se Niculinei şi pregătindu-se să corecteze poziţia fotoliului.

Evident, în clipa următoare am fost lângă el; ştiam că trebuie să se ferească de eforturi fizice.

—Vă mulţumim, spuse Niculina după ce Pandele înconjură biroul şi se aşeză în fotoliul lui. Vă mulţumim din tot sufletul... Sunt 243 de zile de când visăm amândoi la această întâlnire.

—Exact 243 de zile, repetă Serdaru. Le-am mai numărat o dată înainte de a veni...

2

Abia închisesem uşa în urma lor, când Pandele îmi spuse:

—Astă seară mănânci aici, cu mine. O rugăm pe Ecaterina să improvizeze ceva.

Aş fi vrut să-l întrerup, dar nu-mi lăsă timp. Vorbea repede, surescitat.

—Ea ştie să se descurce. Poate o omletă cu şuncă şi o salată. Şi avem whisky, şi ţuică, şi vin. Eu zic să începem cu whisky. Dar poate d-ta preferi ţuică...

—Nu, am să beau şi eu tot whisky. Dar trebuie să vă informez, am adăugat repede, că Ecaterina a plecat pe la trei, trei şi jumătate...

Pandele se îndreptase spre fotoliul lui de la birou, dar se întoarse brusc şi mă privi mirat.

—Dar ce i-a venit? Cum de a plecut aşa, fără să ne anunţe?

I-am întins foaia smulsă din calendar. În cinci propoziţii scurte, scrise cu litere majuscule, singurele pe care le putea desena cu oarecare preciziune, Ecaterina se scuza că, auzindu-l „dictând inspirat", nu îndrăznise să intre în birou, să-l anunţe că pleacă din nou, pentru 24 de ore, şi indica motivul: de data aceasta era sigură că l-a zărit în maşină (pe Ioanid, seducătorul) şi ştie unde să-l găsească.

—Bine, spuse, mototolind foaia de calendar, n-are nici o importanţă. Ne descurcăm noi şi fără Ecaterina. Dar, reluă, după o

clipă, zâmbind, de data aceasta unde a afişat mesajul?

—Lipit de lampa japoneză.

Mă pregăteam să-i spun cum l-am găsit acolo. Puţin timp după ce Niculina începuse să ne vorbească despre repetiţiile de la Predeal, mi-am adus deodată aminte de Ecaterina şi m-am întrebat cum de a lăsat să intre o necunoscută, atât de straniu îmbrăcată şi cu o valiză în mână? Şi atunci m-am ridicat discret şi, aproape în vârful picioarelor, am trecut în salon. Am descoperit repede pagina de calendar pe abajurul lămpii japoneze, lipită, ca de obicei, cu un timbru de zece bani.

—În fond, m-a întrerupt Pandele, n-are nici o importanţă. Stai jos şi spune ce crezi de toată întâmplarea asta? Nu te-a frapat nimic?

—Ba da. M-a frapat în primul rând...

—Într-adevăr, este extraordinar, m-a întrerupt din nou, parcă şi mai surescitat. Este extraordinar că acest tânăr necunoscut, care se crede băiatul meu, a venit să-mi vorbească despre *Orfeu şi Euridice* la mai puţin de un ceas după ce evocasem în faţa dumitale aniversarea aceea cu Mihail Sebastian, Camil Petrescu şi atâţia alţii, scriitori şi artişti, când am discutat aproape toată noaptea despre teatru, am discutat mai ales posibilităţile de a reinterpreta miturile clasice, şi eu le-am vorbit de mitul lui Orfeu...

Îl priveam încurcat; nu prea ştiam ce să spun.

—N-aţi apucat să-mi vorbiţi despre toate astea. Doar ce mi-aţi spus: „Mi-am dat deodată seama că împlinisem 33 de ani", şi aţi căzut pe gânduri. Priveaţi pe fereastră şi mult timp n-am îndrăznit să vă întrerup meditaţia...

—Totuşi, reluă Pandele, ţi-am vorbit despre simbolismul vârstei de 33 de ani - vârsta lui Isus - şi începusem să evoc discuţiile din noaptea aceea, când aproape m-am certat cu Camil, pentru că el recuza în bloc încercările de reactualizare a miturilor clasice, iar eu pretindeam că, cel puţin în cazul lui Orfeu şi Euridice, un dramaturg contemporan ar putea...

Am scos carnetul din buzunar şi l-am deschis la ultima pagină.

—Dacă îmi daţi voie, am să vă citesc stenograma ultimelor fraze. Aţi spus: „Ca în fiecare an, în seară de 21 septembrie am invitat toţi prietenii la mine acasă. Dar de data aceasta, *ceva,* nu ştiu prea bine ce, *ceva* mi se părea schimbat. Mi-am dat deodată seama că împlineam 33 de ani." Ei, după aceea aţi tăcut şi aţi întors capul spre fereastră.

Mi-era teamă că l-am supărat şi nu îndrăzneam să-mi ridic ochii

din carnet.

—Curios, vorbi târziu. Eram sigur că ți-am dictat mai mult. Poate îmi dictasem în gând... Dar, în orice caz, reluă după o pauză, nu te-a frapat coincidența?

—Ba da. Dar m-au frapat și alte lucruri. Bunăoară, nu înțeleg cum de a știut Niculina că una din cheile de la intrare se află întotdeauna ascunsă sub preșul din fața ușii...

—Lasă astea! mă întrerupse fără să mai încerce să-și stăpânească nerăbdarea. Femeile de genul ei au o intuiție drăcească, aproape un fel de divinație... Dar ce zici de îndrăzneala ei când și-a smuls a doua oară rochia aceea penibilă, de cocotă bătrână, și a rămas în maioul negru, și a început să danseze, bătând din palme - dar ai remarcat cu câtă eleganță își înălțase brațele deasupra capului și bătea totuși din palme cu putere, parcă ar fi avut castaniete?

De câtva timp aș fi vrut să-i spun că mi-e sete, că aș fi băut cu mare plăcere un pahar cu whishy cu sifon, dar m-aș fi mulțumit chiar cu un pahar mare cu apă. Dar nu îndrăzneam să-l întrerup.

—Nu ți-a adus aminte de nimic dansul acela? Al doilea dans și, pentru mine, cel mai reușit, cel mai fascinant?

—Să vă spun drept, mărturisii, n-am apucat să văd mare lucru. Mă dusesem în dormitor să răspund la celălalt telefon, și când am revenit, Niculina aproape că își terminase dansul. Doar ce-a mai făcut câteva mișcări, a îngenuncheat, și-a tras rochia pe ea și s-a reașezat în fotoliu.

Pandele m-a privit lung, încruntat, ca și când n-ar fi înțeles prea bine.

—Cred că faci o confuzie, spuse. Telefonul a sunat mult mai târziu, după ce începuse al treilea „spectacol" - cum spuneau ei - și unde rolul principal îl avea băiatul... Dar, în sfîrșit, n-are nici o importanță, continuă fără să-mi lase timp să răspund. Mie mi-a plăcut cel mai mult al doilea dans. Mi-a adus aminte de dansul Salomeii din piesa lui Oscar Wilde, pe care am văzut-o în tinerețe, la Berlin. Dar mi-a amintit și de dansurile indiene, de spectacolele lui Udhai Shankar...

—Le-am văzut și eu, acum trei ani, aici, la București! Dar, îndrăznii, ridicându-mă brusc din scaun, tare aș bea un pahar cu sifon. Știu unde e, continuai îndreptându-mă spre bucătărie. Am să aduc și sticla de whisky.

L-am găsit plimbându-se preocupat, cu mâinile la spate.

—Știi că aventura aceasta începe să mă intereseze, spuse după ce

i-am întins paharul şi sticla cu whisky. Evident, toată povestea cu mama care i-ar fi spus adevărul după terminarea liceului, şi acea inscripţie care, în interpretarea Niculinei, ar dezvălui paternitatea băiatului, toată povestea mi se pare cusută cu aţă albă. Copiii aceştia au venit aici cu alt scop. Dar care? D-ta ce crezi? mă întrebă brusc. Ce crezi că urmăresc?

Nu îndrăzneam să-i mărturisesc tot adevărul, să-i mărturisesc ce credeam eu, şi anume că acea inscripţie pe *Roata morii,* cel mai popular roman al lui Pandele:„ Sibiu, Crăciun 1938, Orfeu, *Steaua sus răsare...*" inscripţie pe care mama lui Vladimir o completase şapte ani mai târziu, în 1945, adăugând cu creionul: „ Pentru Laurian, când va fi mare, ca să înţeleagă şi să ne ierte", inscripţia aceasta era, aşa cum observase Niculina, pe atât de turburătoare pe cât era de misterioasă.

—După impresia pe care mi-au făcut-o, începui după o scurtă pauză, cred că sunt amândoi pasionaţi de teatru, de spectacol. Iar ea, fata, este, desigur, o mare artistă - poate de aceea nu-şi găseşte loc în nici un teatru şi îşi câştigă existenţa, dând lecţii de latină şi franceză. În orice caz, amândoi văd în teatru un spectacol sacru.

—Şi atunci? mă întrerupse Pandele vădit dezamăgit de interpretarea mea. Atunci de ce-au venit la mine? Ştiau foarte bine că nu sunt autor dramatic, şi chiar dacă aş vrea nu pot face nimic pentru ei.

—Impresia mea este că, luând în serios spectacolul, considerându-l adică un ritual, au venit să vă ceară consimţământul la ritualul căsătoriei lor.

Pandele tăcu câtva timp, apoi apucă paharul şi începu să soarbă încet, pe gânduri.

—Ar putea fi şi asta, spuse. De aceea m-am pretat la jocul lor şi le-am dat consimţământul. În fond, de ce nu le-aş fi dat? Ce mă costa? adăugă, încercând să imite (dar fără să reuşească) vulgaritatea lui Paraschiv Simionescu, marele lui rival. Era doar o formalitate.

—Dar aţi văzut că pentru ei, mai ales pentru fată, consimţământul era mai mult decât o formalitate, era un adevărat ritual. Aţi văzut cât era de emoţionată, când, la despărţire, a căzut pe neaşteptate în genunchi, v-a apucat mâna s-o sărute şi v-a spus: *Bénissez-nous,* mon *père*!

Mi-am dat imediat seama că făcusem o gafă, dar nu înţelegeam de ce. Pandele mă privea ciudat.

—Da, a fost un moment penibil, vorbi târziu. Nu mă aşteptam să cadă în genunchi chiar în faţa mea şi să-mi sărute mâna. Nu ştiam ce să fac.

—În locul d-stră, îndrăznii, aş fi ridicat-o şi aş fi sărutat-o pe amândoi obrajii.

Pandele mă privi din nou surprins, aproape cu furie.

—Dar aşa am şi făcut, izbucni. Numai că n-am sărutat-o pe amândoi obrajii. Am sărutat-o întâi pe frunte şi pe urmă pe obraz...

Simţeam că roşisem şi acest simptom de slăbiciune mă umili.

—Vă cer iertare. Poate n-am văzut bine. Eram acolo, lângă uşă, bucuros că în sfârşit se hotărâseră să plece, şi poate mi-au scăpat anumite gesturi...

Pandele continua să mă privească, din ce în ce mai încruntat.

—Eusebiu, începu târziu, cu gravitate, dacă nu te-aş cunoaşte de atâţia ani, aş crede că ori vrei să-ţi baţi joc de mine, ori eşti în ultimul grad de surmenaj.

—De ce, Maestre? întrebai intimidat.

—Pentru că scena cu căderea în genunchi şi sărutatul mâinii n-a avut loc lângă uşă, în clipa despărţirii. Asta s-a întâmplat mai înainte, după al treilea spectacol, când s-au apropiat amândoi de mine - tocmai mă ridicasem de la birou ca să-i felicit -, s-au apropiat de mine, băiatul a luat-o de mână, ca şi când ar fi vrut să mi-o prezinte, şi s-a înclinat profund, şi atunci...

—E adevărat! exclamai şi, neştiind ce-aş mai putea face, mi-am pus mâna pe frunte. Aşa este, cum spuneţi dumneavoastră. Acum mi-aduc bine aminte.

Dar rostisem toate acestea din deznădejde, pentru că nu voiam să-l supăr. De fapt, *scena se petrecuse aşa cum spusesem eu: la plecare, în dreptul uşii.* Niculina îşi îmbrăcase pentru ultima oară rochia şi apucase chiar valiza. Dar, în clipa când le-am deschis uşa, a lăsat valiza din mână şi i-a căzut în genunchi.

—Eşti obosit, spuse Pandele continuând să mă privească bănuitor. Ar trebui s-o laşi mai încet cu aventurile d-tale nocturne. Nu mai ai 20 de ani...

3

A doua zi de dimineaţă m-a trezit telefonul.

—Sper că te-ai odihnit îndeajuns, începu cu glasul lui de zile mari. Şi sper că nu te-ai supărat dacă, aseară, mi-am îngăduit să fiu sincer cu dumneata.

Am bâiguit cîteva cuvinte la întâmplare, dar nu cred că le-a auzit.

—Uite ce te rog, continuă. M-am interesat unde trebuie şi am aflat că ceremonia va avea loc la Primăria Sectorului IV, azi la ora 11. Cumpără te rog, 19 trandafiri şi, la sfârşitul ceremoniei, oferă buchetul Niculinei din partea mea, cu aceste cuvinte...

Am simţit cum se accelerează bătăile inimii şi l-am întrerupt, emoţionat.

—Doar o clipă, vă rog, să-mi caut creionul...

Când am apropiat din nou receptorul de ureche, l-am auzind tuşind.

—M-am înecat, începu cu oarecare timiditate. Închipuieşte-ţi că aseară, după ce ne-am despărţit, m-a apucat deodată o poftă grozavă de fumat. M-am dus atunci până la *Select* şi mi-am cumpărat de la bar un pachet de ţigări americane.

La început, mi s-a părut că glumeşte. Mi-am amintit indignarea lui Ioniţă. Este inadmisibil, spunea Ioniţă, şi este o dovadă de proastă creştere, să inviţi oamenii la tine acasă şi, de la uşă, să le arăţi afişul cu litere de o şchioapă: „ Fumatul e strict interzis". Poţi face asta dacă eşti suferind, sau dacă eşti alergic la fumul de ţigară - dar el, A.D.P., nu este nici una, nici alta!

—...Şi până la miezul nopţii, adăugă cu un ton care mi s-a părut provocator, aproape agresiv, până la miezul nopţii am fumat tot pachetul! Ca pe vremurile bune...

—Nu ştiam că aţi fumat vreodată...

—Am fumat mult în tinereţe, continuă pe acelaşi ton. Am fumat chiar foarte mult. De aceea a trebuit să mă las...

Probabil că încercase să râdă, dar îl înecă din nou tusea. Când mi s-a părut că mă poate auzi, l-am întrebat:

—Ce cuvinte să scriu pe cartea de vizită?

Şovăi câtva timp.

—Poate că ar fi mai bine să-i oferi buchetul fără carte de vizită. Îi spui doar atât: din partea domnului Anghel D. Pandele.

—Să spun că le doriţi fericire sau noroc, sau cam aşa ceva? Din nou, o lungă pauză. Îl ghiceam că nu izbuteşte să se hotărască şi, ca de obicei în asemenea împrejurări, era gata să-şi piardă răbdarea.

—Nu! izbucni brusc. Nu cred că mai trebuie adăugat şi altceva. Un buchet cu 19 trandafiri, oferit chiar de dumneata, prietenul şi colaboratorul meu, cred că e de ajuns. Şi, dacă nu-ţi strică programul, adăugă, vino să mă vezi îndată după ceremonie...

Aşa cum mă aşteptam, când am intrat în florărie, trandafirii fuseseră deja aleşi de el, prin telefon. Şi, evident, fuseseră aleşi cei cu

tija cea mai lungă. Mă simțeam puțin ridicol cu acel enorm buchet în brațe, mai ales că făcusem greșeala să îmbrac cel mai elegant costum, singurul care-i plăcea lui A.D.P. Din fericire, am găsit destul de repede un taxi. Am ajuns în dreptul Primăriei cu vreo zece minute înainte de 11, și am urcat emoționat scările. Sala de așteptare era ticsită. Mi-am făcut loc printre grupuri, căutând din ochi pe Niculina. Și deodată *mi-am dat seama că nervozitatea* se accentuase la gândul că Niculina ar fi putut veni îmbrăcată în rochia aceea monstruoasă. Nu îndrăzneam să mă închipui înclinându-mă în fața ei și oferindu-i, cu anumită solemnitate, buchetul cu trandafiri.

Dar după ce-am traversat sala de la un capăt la altul, fără să fi dat cu ochii de logodnici, am simțit că mă cuprinde panica. Poate că ceremonia avusese deja loc, sau poate avea loc, chiar în acea clipă, într-o altă încăpere. Am întrebat pe primul bărbat care trecea pe lângă mine, dacă mai sunt și alte săli de așteptare. Nu știa nimic precis, dar m-a îndreptat către biroul de informații. Așteptau și acolo câteva persoane. Am ajuns târziu în fața ghișeului, fără să știu totuși prea bine ce să întreb mai întâi. Noroc că tânăra funcționară, al cărei glas sever și obosit mă intimidase de cum îl auzisem, văzându-mă neajutorat, luptând din greu ca să-mi apăr trandafirii, a început să râdă. Primul lucru care m-a întrebat a fost numele tinerilor. După ce i le-am repetat de trei ori, *și-a ridicat privirile* din condică și mi-a spus, oarecum dezamăgită.

—Nu sunt la noi. Poate ați confundat primăriile. Poate sunt la sectorul V, în strada Colonel Locusteanu.

—Sunt amândoi actori, am stăruit eu. Poate că *astea sunt numele* lor de artiști, sunt cum se spune, pseudonime de afiș...

Funcționara mă privi lung, cu mirare, și zâmbi.

—Dar atunci, cum i-am putea identifica?

—Într-adevăr, pare aproape imposibil...

Am mulțumit încurcat și mi-am făcut drum spre ieșire. De-abia ajuns în stradă m-am uitat la ceas: era 11,30. Șovăiam, întrebându-mă dacă n-ar trebui să telefonez lui A.D.P., când, la vreo zece, cincisprezece metri, într-o camionetă care pornea chiar atunci, mi s-a părut că zăresc silueta Niculinei. (De fapt, îi recunoscusem rochia). Am început să alerg, strigându-i numele, dar, foarte probabil, nu m-a auzit și, câteva clipe în urmă, camioneta dispăru după colț.

Aproape o jumătate de ceas am așteptat zadarnic pe trotuar să treacă vreo mașină. În cele din urmă, am luat troleibuzul până la statuia C.A. Rosetti, apoi m-am îndreptat spre locuința lui Pandele.

Înaintam agale, nu numai pentru că mă simțeam obosit, dar mai ales pentru că nu știam ce să-i spun. Mă întrebam dacă ar trebui să-i spun că zărisem - sau, cel puțin, așa mi se păruse - că zărisem silueta Niculinei.

Spre surprinderea mea, Ecaterina mă aștepta în fața ușii de la intrare.

—A plecat, exclamă. Și-a făcut singur valiza și a plecat!...

Ca să nu-mi trădez mirarea și dezamăgirea, i-am întins buchetul cu trandafiri.

—Cred că trebuie să-l punem în vasul cel mare, vasul albastru, din salon. Și cu foarte multă apă.

Apoi m-am îndreptat calm spre birou. Ecaterina m-a urmat supusă, purtând buchetul în amândouă brațele, ca pe un prunc.

—A fost întâi un telefon foarte lung, pe la 9,30, începu misterios, și după aceea mi-a cerut să-i aduc valiza cea nouă, cea cu etichetă. Am vrut să-l ajut, dar mi-a spus că și-o face singur. Apoi a chemat el la telefon...

—N-a lăsat nici un mesagiu pentru mine? am întrebat-o.

—Ba da. V-a lăsat un plic pe birou, *un plic sigilat,* repetă subliniind cuvintele.

Evident, îl sigilase ca să fie sigur că nu-l deschide Ecaterina. Văzând că rămâne lângă mine, curioasă, sperând să ghicească după figura mea conținutul scrisorii i-am arătat blând trandafirii.

—Dacă nu le tai cozile și nu-i pui imediat în apă, au să se ofilească.

Așa cum îmi fusese teamă, mesajul era laconic și enigmatic. „Evenimente decisive par a se pregăti în cel mai apropiat viitor. Decisive și importante pentru noi amândoi. Nu știu cât timp voi lipsi. Te rog să fii, ca și altădată, locțiitorul meu în acest birou. Și, orice s-ar întâmpla, *Memoriile* vor trebui să apară la data fixată de Editură."

Am pus scrisoarea în buzunar și am trecut în bucătărie.

—Ce spune? mă întrebă Ecaterina. Ce s-a întâmplat?

—Nu spune ce s-a întâmplat. Probabil, un subiect de roman... Știi că așa se petrec lucrurile de câte ori începe să-l obsedeze ideea unui nou roman.

—Sau, poate, mă întrerupse Ecaterina zâmbind cu înțeles, poate a întâlnit o nouă eroină. Așa cum s-a întâmplat acum trei ani.

—Se poate și asta. O să aflăm mai târziu...

Așa aflasem și ultima oară; târziu de tot, doar cu cîteva zile înainte de a se întoarce. Aflasem amândoi printr-o indiscreție:

Ecaterina de la şofer, eu de la secretariatul Editurii. A.D.P. nu dispăruse ca să poată începe un nou roman. Se ascunsese la Sighişoara, cu o studentă de la Facultatea de ziaristică.

—O să aflăm mai târziu, repetai. Deocamdată, noi o să ne vedem de treabă. Eu am să vin în fiecare după-amiază şi am să lucrez până seara. Dumneata, dacă sună telefonul, răspunzi întotdeauna acelaşi lucru: că domnul Pandele e plecat şi, dacă vor să ştie mai mult, să-mi telefoneze aici, între două şi şase. *Numai în cazul că, dimineaţa sau seara, va telefona Maestrul*, am pronunţat cu fermitate cuvintele, numai în acest caz mă chemi imediat la telefon, la mine acasă.

Ecaterina mă ascultase absentă, despărţind cu grijă trandafirii unul câte unul.

—Ştiţi că a mai fost cineva aseară, începu cu glas misterios. Sau, poate, au fost mai mulţi. Au fumat 19 ţigări; le-am numărat, pentru că neavând scrumiere, şi-au stins ţigările într-o farfurie.

—Ştiu, am întrerupt-o. Mi-a telefonat Maestrul azi dimineaţă... Dar cum se face că te-ai întors atât de devreme? Te aşteptam pe la trei, trei şi jumătate.

De câte ori aduceam vorba despre dispariţia lui Ioanid, Ecaterina îşi pierdea insuportabilul ei complex de stăpână a casei şi se îmblânzea, devenea aproape umilă.

—M-am înşelat, şopti îmbujorându-se. Nu era el...

Apoi, ca să nu văd că lăcrămează, s-a concentrat asupra trandafirilor.

—În orice caz, am adăugat, cât timp lipseşte Maestrul ar fi bine să rămâi mai mult acasă.

Ajuns în dreptul uşii, m-am întors din nou spre ea.

—Cum a plecat? Cu taxiul sau a venit o maşină să-l ia? Sau limuzina Societăţii?

Fără să-şi ridice ochii, căci se înţepase deja de câteva ori tăind cozile trandafirilor, Ecaterina mi-a răspuns plictisită, oarecum în silă.

—Nici maşină, nici taxi, şi nici limuzina Societăţii. Era un fel de camionetă, veche şi hodorogită... Mi-era ruşine că ne văd vecinii, şi am intrat repede în casă...

4

M-am aşezat deprimat la birou. Dacă i se pare că s-a îndrăgostit de Niculina şi speră într-o nouă aventură, înseamnă că A.D.P. n-a înţeles nimic; sau că nu vrea să înţeleagă. Regretam acum că nu-i

spusesem, hotărât, adevărul: după toate probabilitățile, Laurian era băiatul lui. Deşi enigmatică, inscripția de pe pagina de gardă a romanului *Roata morii* - „Sibiu, Crăciun 1938, Orfeu, *Steaua sus răsare...*" - îşi revela sensul prin cuvintele adăugate cu creionul, şapte ani mai târziu: „Pentru Laurian, când va fi mare, ca să înțeleagă şi să ne ierte". Niculina ghicise just: mama lui Serdaru era artista care trebuia să joace rolul Euridicei în piesa lui Pandele. Cu puțin timp înainte de moarte, la spital, încredințase volumul unui prieten, cu rugămintea să-l predea băiatului după ce îşi va lua bacalaureatul. Atunci, la Sibiu, în decembrie 1938, când repeta rolul Euridicei, era căsătorită cu doctorul Serdaru, dar după câțiva ani s-au despărțit. Ea nu s-a recăsătorit, iar doctorul a murit în ultimul an de război. Laurian fusese crescut de o mătuşă. Pe doctor îl văzuse doar de câteva ori, căci se stabilise la Cluj, iar singurele obiecte rămase de la mamă erau o cruciuliță de argint şi un exemplar din *Roata morii*, cu acea misterioasă inscripție... Toate acestea le reconstituisem din mărturisirile lui Serdaru, întrerupte de dansuri şi pantomime.

M-am ridicat nervos de la birou şi m-am îndreptat spre fotoliul pe care se aşezase la început Niculina. Evident, ar fi trebuit să-i întreb cum au numărat acele 243 zile; le-au numărat zi după zi, rupând foile din calendar? Dar eram încă intimidat şi puțin după aceea, Niculina ne-a povestit cum îndată ce-a văzut că se anunță *Steaua sus răsare*, şi-a adus aminte de inscripție. Din câțiva paşi neaşteptat de mari a fost lângă valiză, a scos cartea şi, în clipa următoare, s-a oprit în fața biroului şi i-a arătat rândurile scrise, cu cerneală şi cu creionul. Dar Pandele nu părea impresionat.

—Este un exemplar din prima ediție, a spus.

Niculina l-a privit adânc emoționată, cu o mare tristețe în priviri; apoi s-a reîntors lângă valiza rămasă deschisă şi a ascuns cartea între ceea ce mi s-a părut a fi două rânduri de voaluri.

—Va trebui, totuşi, să încercăm, i-a şoptit lui Serdaru. Tânărul s-a ridicat solemn din scaun şi, foarte palid, s-a adresat lui Pandele, rostind rar cuvintele.

—Primul spectacol! Pantomimă după o legendă indiană. Matsiendranath, prizonier amnezic al femeilor din Țara Kadali...

Eram atât de surprins, şi într-un anumit fel fascinat, ascultând acele nume exotice încât n-am observat când Niculina şi-a scos rochia şi a rămas într-un tricou argintiu. Am văzut-o încovoindu-se leneşă, lăsându-şi palmele să atingă covorul, începând să-l mângâie, somnoroasă, şi mi s-a părut că o aud murmurând cuvinte neînțelese.

Dar mi-am dat repede seama că nu le murmura ea, ci Laurian, rămas în picioare, aproape de perete, şi puţin timp în urmă l-am auzit cântând o melodie stranie, tristă, şi de-abia atunci am remarcat că îşi ridicase gulerul de la haină, ascunzându-şi cravata şi cămaşa; părea acum un alt bărbat, mult mai bătrân, cu o şuviţă de păr cărunt căzându-i pe frunte, şi ochii pe jumătate închişi. Dar când îşi scosese fluierul, scurt şi îndesat, din care izbucniseră acele sunete neverosimile, căci semănau cu un grohăit de fiară sălbatecă, topindu-se pe nesimţite într-un lung suspin, o tânguire nefirească, în care mi se părea că recunosc apropierea vijeliei, şi auzeam rupându-se cu zgomot ramuri mari, încărcate? Desigur, ca şi A.D.P., urmărisem pantomima Niculinei şi nu observasem gesturile lui Serdaru. Mă trezise deodată, aproape înspăimântându-mă, ţipătul de mistreţ înjunghiat - şi de-abia atunci i-am văzut fluierul.

Îmi aminteam aceste amănunte răsturnat în fotoliul Niculinei, cu privirile în tavan, când a sunat telefonul. Era Ghiţă Horia, directorul Editurii.

—Ei! Care sunt instrucţiile? m-a întrebat sarcastic.

—Maestrul e plecat la ţară, şi deocamdată...

—Ştiu, ştiu, cunosc povestea, m-a întrerupt. Mi-a telefonat azi dimineaţă, m-a anunţat că dispare pentru câtva timp, „în interese de serviciu", chiar aşa a spus: „interese de serviciu", dar a adăugat că-ţi lasă dumitale instrucţii precise.

Nu voiam să-mi ghicească încurcătura.

—Dacă e vorba de primul volum din *Memorii,* am început.

—Dar nu e vorba de *Memorii*, m-a întrerupt din nou, enervat. Mi-a vorbit de un proiect senzaţional: un volum de *Teatru*, şi mi-a spus că îţi lasă dumitale instrucţii precise.

—Nu ştiu nimic.

—Atunci şi-a bătut joc de mine! exclamă trântind receptorul.

Am început să mă plimb, nervos, consternat. Nu ştiam ce să cred. Nu trecuseră 24 de ore de când A.D.P. mărturisise că în toată viaţa lui nu scrisese decât o singură piesă de teatru, *Orfeu şi Euridice*, şi aceea, spunea el, proastă, pretenţioasă şi artificială. În arhiva lui de manuscrise, cel puţin în dosarele care îmi erau accesibile, nu dădusem niciodată peste vreo însemnare relativă la teatru. Nu găsisem nici măcar manuscrisul, sau copia dactilografiată a celor cinci tablouri din *Orfeu şi Euridice*.

În cele din urmă m-am aşezat pe fotoliul lui, la birou, am scos scrisoarea din buzunar şi am recitit-o cu atenţie.

„Evenimente decisive şi importante": dar de ce „importante pentru noi amândoi?" Poate vorbindu-i la telefon, azi dimineaţă, unul din ei - Serdaru sau Niculina - i-a destăinuit şi alte amănunte în legătură cu repetiţiile de la Sibiu, din iarna 1938. Probabil că mai există şi alţi martori. Altminteri, de unde ştia Serdaru că Pandele sugerase actorilor să colinde cu *Steaua* pe la prieteni? De unde ştia ce le spusese Pandele, *că de-abia atunci a înţeles cât de profundă şi semnificativă este asemănarea între Orfeu şi Isus?*

Dar m-am trezit deodată întrebându-mă cum de izbutea Niculina să-şi scoată atât de repede rochia, şi în atâtea chipuri, încât acum nu mai eram sigur dacă la al doilea sau al treilea „spectacol" şi-o trăsese trăgând-o pe deasupra capului, sau o lăsase să cadă la picioare, ieşind din ea ca dintr-un coş cu rufe? Şi mai erau atâtea alte lucruri care mă intrigau. Nu înţelegeam cum îşi schimba Niculina tricoul, la început argintiu, apoi negru, apoi de culoarea prunelor coapte, apoi din nou negru; cum apăreau şi dispăreau voalurile şi eşarfele pe care, după ultimul spectacol, le-a adunat cu grijă şi le-a aşezat în valiză? Cum reuşea Serdaru să-şi schimbe înfăţişarea şi vârsta, părând a avea, uneori, părul aproape cărunt, alteori roşu, scânteind ca arama în soare? Scotocise de câteva ori în valiză, scoţând o dată o mască - pe care, de altfel nu o folosise - şi altă dată câteva batiste pe care le distribuise meticulos în diferite buzunare. Nu-mi amintesc să-l fi surprins dând la iveală şi alte obiecte, deşi a folosit mai multe instrumente, le-aş spune muzicale, instrumente, e drept, mărunte, minuscule, dar care, totuşi, ocupau laolaltă destul loc; dovadă că, înainte de plecare, le-a adunat în valiză.

Nu găseam decât o singură explicaţie: învăţaseră amândoi nu numai arta dramatică, dansul şi muzica, dar şi anumite trucuri de prestidigitatori. Poate de aceea ne-au impresionat atât de profund încât uneori, când se încheia un spectacol, nici eu, nici Pandele nu izbuteam să rostim un singur cuvânt, şi ne priveam unul pe altul, clipind des, ca şi când ne-am fi deşteptat din somn.

Am tresărit auzind paşii Ecaterinei.

—Poate n-aţi mâncat nimic de azi dimineaţă, şi e aproape două şi jumătate... Să vă pregătesc ceva? Ouă la capac sau o omletă? Avem şi caşcaval, şi fructe, adăugă privindu-mă, mi s-a părut cu oarecare mirare.

Fireşte, am ales omleta. Ecaterina era neîntrecută; aflase reţeta de la faimosul Felix.

—Dar până pregăteşti dumneata omleta, eu am să beau ceva, o

ţuică, sau mai bine un whisky. Mă simt cam obosit...

În sufragerie, m-am aşezat la masă cu paharul în mână. Mi-am amintit că tot aşa îşi ţinea A.D.P. paharul, când îi vorbeam de Serdaru şi Niculina, de concepţia lor despre spectacol. Îl ţinea în mână, învârtindu-l uşor, parcă nu se îndura să-l ducă la buze. Era probabil, turburat; poate îşi dăduse seama că nu-şi mai aducea bine aminte succesiunea dansurilor şi pantomimelor... Pe drum, întorcându-mă acasă, m-am întrebat dacă nu e vorba de ceva mai grav, de un început de amnezie, provocat de proasta lui circulaţie; m-am gândit chiar să telefonez Profesorului, dar până la urmă am hotărât să mai aştept o zi, două.

Văzând-o intrând cu omleta, am sorbit dintr-o înghiţitură jumătate din paharul cu whisky. Mi-am amintit, chiar în acea clipă, cât de elegant îşi apropiase Pandele paharul de buze, şi am simţit că încep să roşesc.

—Pesemne că n-au fost toţi proaspeţi, spuse Ecaterina, sau poate n-aţi ştiut cum să ţineţi buchetul. Am zvârlit şase trandafiri.

Mi s-a părut că rostise ultimele cuvinte cu oarecare tristeţe, şi am încercat s-o consolez.

—Au mai rămas, deci, treisprezece trandafiri... Treisprezece, număr cu noroc, am exclamat zâmbind.

—Nu mai supăraţi pe Dumnezeu, a şoptit Ecaterina, făcându-şi cruce.

5

A doua zi, arşiţa se presimţea de dimineaţă şi am plecat de acasă mai devreme, imediat după dejun.

—Au fost trei telefoane, mă întâmpină Ecaterina. Dar parcă era un făcut: nici nu apucam să pun mâna pe receptor, că înceta telefonul.

—E cald, i-am spus, şi bucureştenii îşi pierd repede răbdarea...

În salon m-am oprit în dreptul vasului albastru: mai rămăseseră 11 trandafiri, dar de data aceasta mi s-a părut că le simt parfumul. Pe birou mă aşteptau un maldăr de scrisori şi câteva pachete: cărţi de poezie cu lungi dedicaţii şi, de la Editură, corecturile ultimei ediţii din *Roata morii.* Ca de obicei, majoritatea scrisorilor erau de la admiratori şi de la tineri profesori sau gazetari din provincie, anunţând diverse proiecte - articole, studii, „interpretări originale" - şi cerându-i informaţii biografice sau bibliografice. La asemenea scrisori

răspundeam direct la maşină, după modelele fixate cu vreo trei, patru ani înainte. A.D.P. se mulţumea să le semneze, iar uneori, când era grăbit sau fără chef, mă ruga să le semnez eu.

Citisem şi recitisem de atâtea ori *Roata morii,* căci se retipărise mereu în ultimii ani, încât nu mă puteam hotărî să-l mai parcurg încă o dată. Din fericire, se putea conta pe corectorii Editurii. Dar pe când o altă capodoperă? mă întrebau prietenii şi cunoscuţii. Inventam pe loc tot felul de pretexte; în ultima vreme le vorbeam de *Memorii.* Ar putea deveni cea mai importantă carte a lui A.D.P., le spuneam, pentru că e cea mai sinceră şi mai personală. Dar ştiam că exageram; de fapt, nu era o *carte*, o operă scrisă, pentru că mi-o dicta mie; şi, cum repeta mereu, el nu ştia să dicteze, iar eu nu îndrăzneam să intervin prea mult în textura prozei. Adevărul era că de câţiva ani A.D.P. nu mai scria nimic în afară de câteva lungi, admirabile scrisori, pe care le adresa nu întotdeauna prietenilor sau colegilor de breslă, ci cui se nimerea, primului nume care îi cădea sub ochi în dimineaţa când îl apuca pofta de scris; un cititor necunoscut, un elev de liceu care nu învăţase încă ortografia, un bătrân pensionar pe care-l întâlnise întâmplător pe o bancă în Cişmigiu, o rudă îndepărtată care-l felicitase de Anul Nou. Zadarnic încercasem să-l conving să răspundă măcar la unele din scrisorile interesante pe care le primise. Pofta nu-l apuca decât rareori şi, spunea, numai dimineţile, şi deşi păstram acele câteva scrisori interesante într-un plic mare, galben, deasupra dicţionarelor, în bibliotecă - pretindea că nu reuşeşte să-l găsească.

Lucram fără chef, dar spornic, copiind răspunsurile model. De-abia răspunzând la a cincea scrisoare, mi-am adus aminte de acest amănunt; când începuse să danseze tot mai frenetic, învârtindu-se pe loc şi zvârlindu-şi amândouă braţele când la dreapta, când la stânga, mi s-a părut, câteva clipe, că Niculina îşi dezgolise sânii, şi semăna atunci cu o menadă asiatică, iar părul i se zbătea pe umeri, pe spate, pe piept ca nişte şerpi încolăciţi - şi cred că îmi încleştasem dinţii, îmi era teamă că dintr-un moment în altul fata va începe să ţipe. Dar frenezia aceea sălbatecă a durat mai puţin de un minut, şi pe neaşteptate dansul şi-a schimbat ritmul, a devenit molatec, aproape leneş, apoi, pe nesimţite, am văzut cum îşi strânge părul, îl adună în creştetul capului, într-un fel de turban de culoarea vişinei, şi într-adevăr - dar nu-mi dau seama cum a făcut asta - am văzut că avea un turban de mătase, pentru că, puţin timp în urmă, l-a fâlfâit de câteva ori, apoi a împietrit, hieratic, semănând cu o statuie, şi de-abia atunci a strigat câteva cuvinte scurte, guturale, într-o limbă

necunoscută. Apoi figura şi-a recăpătat zâmbetul şi seninătatea. Niculina a întors capul spre Pandele şi a şoptit: „Descântec sirian pentru îmblânzirea apelor".

M-am ridicat brusc de la birou şi m-am îndreptat spre scaunul pe care şezusem. Poate numai din acest unghi s-a putut vedea cum, dansând îşi dezgolise sânii. M-am aşezat pe scaun şi am privit atent, bănuitor, în toate părţile. Este curios că A.D.P. nu mi-a atras atenţia asupra acestui moment atât de dramatic. Şi în aceeaşi clipă am înţeles, mirându-mă totuşi că îmi trebuise două zile ca să înţeleg un lucru atât de evident: voalurile, eşarfele, turbanul, şi poate chiar tricourile felurit colorate erau ascunse în faldurile rochiei, mai precis *făceau parte din rochie.* Niculina le punea şi le socotea, scoţându-şi sau îmbrăcându-şi rochia. Desigur, totul se petrecea în câteva secunde, chiar în momentul când Serdaru începea un nou cântec sau ne surprindea cu un nou instrument. Dar mă întrebam cum de n-am remarcat de la început, de când Niculina traversase biroul în paşi largi, de procesiune, că acea rochie cu totul neobişnuită era, de fapt, o garderobă ambulantă pe care trebuia s-o poarte de câte ori se pregătea de „spectacol". Îmi părea rău că nu-i puteam împărtăşi pe loc lui A.D.P. descoperirea mea. Totuşi, nu era exclus ca să fi descoperit şi el acelaşi lucru în drumul pe care-l făcuse ieri, în camionetă. Niculina era îmbrăcată în aceeaşi rochie-garderobă; se ducea, desigur, undeva, unde trebuia să aibă loc cel puţin câteva „spectacole". M-am aşezat la birou şi, ca să-mi domolesc exaltarea care mă cuprinse, m-am concentrat asupra corespondenţei. Târziu, când tocmai mă pregăteam s-o rog să-mi facă o cafea, Ecaterina apăru în prag:

—A venit un tânăr motociclist, cu o scrisoare de la Maestru, dar zice că are ordin să v-o dea dumneavoastră personal...

În bucătărie, tânărul se aşezase pe scaun, cu plicul în mâna stângă şi o batistă mare, colorată în mâna dreaptă, cu care îşi ştergea meticulos obrajii. Se ridică brusc, îmi dădu plicul şi rosti timid:

—Vă rog să semnaţi de primire, şi să indicaţi ora. Este 3,45, preciză după ce-şi privi ceasul. Dumneavoastră opriţi scrisoarea, continuă întinzându-mi un briceag, şi mie îmi daţi înapoi plicul.

Erau câteva foi rupte dintr-un caiet de şcoală. „Dragul meu, îmi scria, trăiesc unul din cele mai revelatoare momente din viaţa mea. Imposibil să spun totul într-o scrisoare compusă în mare grabă, căci curierul pleacă în zece minute şi n-am aflat despre existenţa lui decât adineaori, când am auzit - şi m-au mirat, m-au enervat - primele pocnituri ale motocicletei. Iată esenţialul: aceşti tineri, *pur şi simplu*

extraordinari, sunt amândoi orfani. De aceea s-au înțeles atât de bine, de aceea s-au îndrăgostit, *în același timp,* unul de altul. Niculina își caută tatăl de cinci ani de când a aflat că n-a murit în lagăr, așa cum se crezuse, ci a fost repatriat cu un grup de prizonieri acum 15, 16 ani. Amănuntele acestei *Queste* sunt pasionante și revelatoare. Și, așa cum ne-a mărturisit Serdaru, tot ea a descifrat enigma inscripției pe care o cunoști, și care începe să mă obsedeze, nu pentru că mi s-ar părea inautentică, ci *pentru că mi-e imposibil să-mi amintesc cum am petrecut* acele zile de Crăciun, la Sibiu, în 1938. Altminteri, Laurian mi-a devenit tot atât de drag ca și Niculina, și confirmarea eventualei paternități nu cred că ar putea adânci mai mult această sinceră afecțiune.

Dar sunt atâtea altele de adăugat! Ți le voi spune, în parte, când ne vom revedea; dar, mai ales, le vei descoperi singur îndată ce vei pătrunde în acest univers de legende, artă și vis în care mă aflu de aproape 50 de ore... Sper că ai ghicit mai mult decât au spus aceste rânduri. Fii, deci, pregătit sufletește (oh! n-am mai întrebuințat expresia aceasta din tinerețe, și totuși n-am roșit scriind-o). Pe curând! *As always,* A.D.P.".

Am recitit de trei ori aceste pagini de caiet, neîncercând să-mi stăpânesc bucuria. Niciodată nu-mi scrisese atât de mult, și privitor la lucruri atât de intime. Niciodată nu-mi spusese „Dragul meu". Niciodată nu semnase: „*As always*, A.D.P.".

Și mai era ceva. Eram sigur, acum, că nu e vorba de o nouă aventură, că nu i se pare că e îndrăgostit de Niculina.

6

În ziua următoare am ajuns târziu în strada Fântânelor. Am auzit pendula din sufragerie bătând ora trei, și abia intrat în birou a sunat telefonul.

—Dacă nu știi ultimele vești, începu Ghiță Horia, am să ți le dau eu. Am primit adineaori o scrisoare expediată printr-un motociclist. O scrisoare pur și simplu senzațională; repet, senzațională. A.D.P. îmi mărturisește că de-abia de acum înainte își va scrie capodopera - și această capodoperă nu va fi un roman, nici autobiografia, ci - fii atent! - citez chiar cuvintele lui, va fi un „grupaj original de piese de teatru". Subiecte actuale, chiar foarte actuale - și a subliniat cuvântul „actuale" - dar cu „prelungiri de mitologie", și iar a subliniat ultimele

trei cuvinte. Şi ca să înţelegi ce vrea să spună îţi citesc acest pasaj: „Greşeala pe care au făcut-o toţi dramaturgii contemporani, greşeala pe care am făcut-o şi eu (pentru că, trebuie să-ţi mărturisesc, am scris şi eu o piesă în tinereţe) este că am încercat să reinterpretăm drama, adică mitologia antică în perspectiva istoriei moderne. Or, trebuie, dimpotrivă, să prelungim şi să completăm mitologia antică, prin tot ce omul occidental a învăţat în ultima sută de ani. De aceea piesele mele trebuiesc întâi tipărite, adică făcute accesibile meditaţiei fiecărui cititor în parte, şi numai după aceea reprezentate (şi nu neapărat pe scenele marilor teatre). Mai ales că aceste piese se presupun şi se implică una pe alta, aşa cum întreaga mitologie greacă este implicată în fiecare din marile tragedii clasice. De aceea am să te rog să faci loc primului volum de *Teatru* în programul de iarnă, amânând *Memoriile* pentru la primăvară". Acum, ce mai zici? Te-ai lămurit? mă întrebă sarcastic Ghiţă Horia.

Dar nu-mi dădu răgaz să răspund. Ca şi cum ar fi întrevăzut deodată nenumăratele complicaţii care vor rezulta din modificarea programului de iarnă, nu-şi putu stăpâni un suspin de deznădejde şi trânti receptorul.

Eram tot atât de surprins ca şi el. Dacă A.D.P. vorbea serios, în mai puţin de trei zile se petrecuse o adevărată conversiune. Probabil că spectacolele la care asistase îl entuziasmaseră într-atât, încât se hotărâse să-şi încerce o dată norocul în teatru. Dar nu înţelegeam ce-l făcea să creadă că piesele pe care le va scrie vor constitui adevărata lui capodoperă. Şi când va avea timp să le scrie atât de repede, în câteva luni, poate chiar mai repede, dacă-i ceruse lui Horia să-i anunţe primul volum de *Teatru* în programul de iarnă?

Ecaterina intră tăcută, aducând pe o tavă minusculă dulceaţa, cafeaua şi paharul cu apă. De cum şi-a ridicat ochii am ghicit că ascultase conversaţia la telefonul din dormitor.

—Voiam s-o chem pe Aneta, spuse roşind, şi când am ridicat receptorul l-am auzit pe domnul Director. Vasăzică, adăugă zâmbind misterios, scrie piese de teatru. Dar de ce nu ne-a spus asta şi nouă?

—Poate voia să ne facă o surpriză, am încercat să glumesc. Tăcu câtva timp, privindu-mă lung, iscoditor.

—Eu îl cunosc mai bine ca dumneavoastră, şi vă spun că altceva e la mijloc. O să vă convingeţi mai târziu...

Ce satisfacţie ar fi avut Ecaterina dacă l-ar fi putut asculta, chiar în seara aceea, dându-mi instrucţiuni pe atât de misterioase pe cât erau de precise! Dar Pandele m-a chemat la telefon acasă, câteva

ceasuri mai târziu. N-am apucat să-l întreb cum se simte şi ce mai face, căci m-a întrebat el de la început dacă am asistat vreodată la jocul Călușarilor.

—N-am asistat, dar cunosc jocul. Adică, am văzut fotografii, am citit despre Călușari, am văzut chiar câteva dansuri la cinematograf.

—Ştii, deci, m-a întrerupt nerăbdător, că în fiecare ceată se află un personaj care n-are voie să vorbească...

—Ştiu. I se spune Mutul.

—Exact, Mutul. Şi acum, ascultă-mă bine. Îți pregătești o mică valiză cu ce crezi că ai nevoie pentru câteva zile. Nimic elegant, căci nu te invit la o recepție mondenă. Mâine după-amiază, probabil pe la 3,30, 4,00, va veni să te ia de-acasă - evident nu spui nimic Ecaterinei, îi spui doar că te duci pentru câteva zile la un prieten - va veni să te ia cu mașina un tânăr foarte brun. Va suna la uşă şi va întreba de d-ta. Dar astea vor fi singurele cuvinte pe care le vei auzi de la el. (evident, în afară de cazul - bate-n lemn! - că ar fi un accident pe şosea şi va trebui să dea informații). Tânărul nu va vorbi deloc în tot timpul călătoriei, pentru că, pentru diferite motive (prea complicate ca să ți le explic la telefon), în sfârşit, pentru anumite motive, *practică un ritual al tăcerii...* Nu e nimic misterios la mijloc, adăugă cu oarecare timiditate. Este doar vorba, cum spuneai dumneata, de funcția rituală a spectacolului...

—M-a mişcat mult scrisoarea dumneavoastră de ieri, i-am spus profitând de o scurtă pauză.

—Bravo! Eram de altfel sigur că aşa va fi... Pe mâine, deci. Şi, vezi, nu te trăda față de Ecaterina. Fii cât se poate de natural... Călătoria durează cam trei ceasuri, adăugă.

7

În realitate, a durat mai puțin, dar n-am ştiut niciodată cât. Eram desigur extrem de obosit, pentru că - lucru care mi se întâmplă foarte rar - aproape nu închisesem ochii toată noaptea. Insomnie provocată, probabil, de convorbirea cu A.D.P. Trecuse de patru dimineața când am pus ceasul deşteptător să sune la 10,00. Dar nu cred că am adormit înainte de 6,00; soarele răsărise de mult şi strada începea să se însuflețească. Am ajuns în strada Fântânelor puțin înainte de amiază. Am desfăcut distrat corespondența şi, la plecare, i-am spus Ecaterinei că voi petrece câteva zile la Sinaia, invitat de un prieten. Am încercat

să par, cum îmi recomandase A.D.P., cât mai natural, dar din privirile bănuitoare ale Ecaterinei am înțeles că nu reușisem s-o conving.

—La ce adresă în Sinaia? a început să mă descoase. Pentru că au fost deja trei telefoane, și le-am spus la toți să telefoneze după ora 2,00, să vorbească cu dumneavoastră. Și acum, ce am să le spun?

Am ridicat încurcat din umeri.

—Spune-le că am plecat la un prieten, să mă odihnesc, și că îi rog să-mi telefoneze după trei zile.

—Și dacă vă caută Maestrul?

—N-are să mă caute! am asigurat-o zâmbind, fără să-mi dau seama că mă trădasem.

Ecaterina mă privi din nou sever în ochi, apoape cu duritate.

—Vasăzică, v-a telefonat.

Am încercat să ies din încurcătură prefăcându-mă că izbucnesc în râs.

—Pentru că orice ți-aș răspunde n-ai să mă crezi, prefer să nu răspund deloc...

Apoi i-am strâns mâna cu căldură (știam cât este de sensibilă la acest gest amical) și am plecat. Dar cu cât mă apropiam de casă, cu atât mă umilea și mă exaspera gafa pe care o făcusem. După ce mi-am pregătit valiza, am pus ceasul să mă deștepte la 3,00 și m-am trântit pe pat. M-aș fi putut odihni cel puțin o oră dacă aș fi izbutit să adorm imediat. Și atunci, probabil, n-aș fi auzit bătăile timide în ușă. Dar am recunoscut semnalul și am sărit emoționat din pat. În prag zâmbea Valeria și, așa cum era arsă de soare, dinții păreau și mai sclipitori.

—Am venit azi dimineață, pentru două zile, spuse. Și am voit să-ți fac o surpriză. Te-am căutat întâi în strada Fântânelor, dar mi-a spus Ecaterina că ai să pleci, sau ai plecat deja, la Sinaia...

—Plec într-o jumătate de oră. Vine o mașină să mă ia.

—Nu vrei să mă iei și pe mine?

—Imposibil! am exclamat. Am să-ți explic mai târziu de ce.

Părea atât de dezamăgită încât a trebuit să-i mărturisesc, măcar în parte, adevărul. I-am spus că A.D.P. a plecat, pe neașteptate, acum patru zile; că se află într-o localitate, pe care se încăpățânează să o păstreze secretă, dar că face asta, probabil, pentru că e vorba de o experiență nouă, căci, lucru pe care nu mi l-aș fi putut imagina până acum câteva zile, A.D.P. *s-a apucat să scrie teatru!* Am subliniat cu emfază ultimele cuvinte, dar Valeria nu părea prea intrigată de această subită conversiune.

—În fond, mi-am întrerupt vacanța pentru ca să te văd o jumătate

de oră.

—Dar, ca să utilizez aceeaşi expresie, *în fond*, de ce-ai venit aşa, pe neaşteptate?

—Îmi era dor de tine şi voiam să-ţi fac o surpriză...

Simţeam că stă să izbucnească în plâns şi am cuprins-o în braţe. Din fericire, puţin timp în urmă am auzit bătăi în uşă.

—A venit să mă ia, i-am şoptit. Să nu te mire dacă nu ţi-l prezint. Nu ştiu cine e, nici cum îl cheamă. Şi mi-a spus A.D.P. că n-are voie să vorbească.

Apoi am deschis uşa şi am tresărit dând cu ochii de el. Era într-adevăr foarte brun, aproape negru. Dacă l-aş fi întâlnit pe stradă, n-aş fi crezut că e român. S-a înclinat uşor, şi m-a întrebat:

—Domnul Eusebie Damian?

—Eu sunt. Şi domnişoara este logodnica mea, Valeria Nistor.

S-a înclinat din nou, mai profund. Valeria îl privea fascinată, ca pe un prinţ oriental.

—Şi acum, scumpa mea, i-am spus, după ce-am îmbrăţişat-o, noi trebuie să plecăm. Te rog nu uita să pui cheia unde trebuie, am adăugat în şoaptă.

Maşina ne aştepta la colţul străzii. O maşină elegantă, aproape nouă; probabil o marcă străină.

—Cunosc dispoziţiile, i-am spus când tânărul a deschis portiera, indicându-mi din ochi locul, în faţă, alături de el. Maşina era încărcată cu diferite pachete, pături şi feţe mari de pernă umplute şi legate cu sfoară, ca nişte saci. După ce am ieşit din oraş am încercat, fără succes, să ghicesc direcţia pe care o luasem. Mi se închideau pleoapele de somn, şi probabil că puţin timp în urmă am adormit, pentru că am simţit palma tovarăşului meu bătându-mă uşor pe genunchi.

—Îmi cer iertare, şoptii. Sunt foarte obosit, am avut o insomnie teribilă, până dimineaţa...

Tânărul clătină înţelegător din cap, apoi îmi arătă cutia care se afla între noi, făcându-mi semn s-o deschid. Erau două termosuri, două pahare, două ceşti şi câteva sandwichuri învelite în celofan. Am deschis unul din termosuri; era plin până în vârf cu cafea fierbinte.

—Nu se putea ceva mai nimerit! am exclamat umplându-mi ceaşca. Şi dumneata?

A clătinat zâmbind din cap, apoi, încruntându-se, şi-a ţintuit privirile în faţa lui, pe şosea. Maşina se apropia de un convoi de camioane; trebuia să-şi micşoreze viteza, şi asta părea că-l

contrariază. Totuşi, după ce-a văzut că-mi băusem cafeaua, s-a întors din nou, zâmbind, către mine, şi mi-a arătat celălalt termos. Am umplut un pahar cu apă.

—Dumitale nu ţi-e sete? l-am întrebat întinzându-i paharul.

Nu-i era, şi l-am golit eu, pe îndelete. Îmi aduc aminte că, după ce-am pus la loc termosul cu apă, ceaşca şi paharul şi am închis cutia, mi-am lăsat uşor capul pe speteaza scaunului. Foarte probabil că am adormit din nou, şi m-a lăsat să dorm din nou cât maşina înainta încet în urma camioanelor. Dar când i-am simţit din nou palma lovindu-mi ferm genunchii, şi m-am trezit brusc, camioanele dispăruseră şi şoseaua se deschidea netedă în faţa noastră. Mi-am cerut din nou iertare şi am privit mirat peisajul; nu-l recunoşteam. Nu înaintam în orice caz spre Sinaia, aşa cum îmi închipuisem. Şoseaua şerpuia printre dealuri mărunte acoperite cu vii şi livezi de pruni. Ca să nu adorm din nou, am început să-mi înţep cu unghiile amândouă pulpele deodată. Şi totuşi, după cîtva timp m-am trezit că-mi mişcam degetele, unul după altul, încercând să număr, în gând, până la o sută. Număram încă în clipa când tânărul a deschis portiera şi mi-a făcut semn să cobor. Alături de el l-am recunoscut imediat pe Serdaru; era îmbrăcat într-o salopetă veche, decolorată.

—Nu vă simţiţi bine? mă întrebă Serdaru văzându-mă ieşind anevoie din maşină şi împleticindu-mă de la primii paşi.

—Mor de somn! Cad din picioare de somn! am repetat fără să mai încerc să zâmbesc. Şi mă întreb de ce... E adevărat, am avut o teribilă insomnie azi noapte, dar, oricum, tot am apucat să dorm câteva ceasuri... Şi am băut nu mai ştiu câte cafele.

—Aşa se întâmplă când schimbaţi, cum spuneţi dumneavoastră, bucureştenii, preciză clipind misterios din ochiul stâng, fără să înţeleg de ce, când schimbaţi aerul... Aici, o să vedeţi (şi iar îmi făcu semn cu ochiul), aici, e altfel de aer...

Am privit în jurul meu şi nu mi s-a părut că mă aflu într-o regiune de munte. Pe cât am putut recunoaşte în toropeala care mă stăpânea, colinele semănau mai degrabă cu movile de argilă şi nisip. Zăream, la oarecare distanţă, mai multe magazii, iar în depărtare, un coş de fabrică.

—De aici înainte sunteţi în grija mea, spuse Serdaru întinzând braţul şi arătându-mi camioneta la vreo 20 de metri, ascunsă între arbori. Drumul e prost, căci nu s-a terminat încă şoseaua. Trebuia să fie gata astă primăvară, dar nu ştiu prea bine ce s-a întâmplat şi s-au întrerupt lucrările. Şi, vă închipuiţi, adăugă, după atâtea ploi...

De-abia apropiindu-ne de camionetă mi-am dat seama că maşina cu care venisem dispăruse.

—Şi nici n-am apucat să-i mulţumesc! spusei.

—Nu face nimic, mă linişti Sedaru. O să-i mulţumiţi la miezul nopţii, după ultimul spectacol...

8

După cât îmi pot da socoteala, văzându-mă în ce hal de oboseală eram, A.D.P. mă lăsase să dorm până la 10,30. M-a trezit el, zguduindu-mă cu putere.

—Acum, somnoros sau nu, obosit ori odihnit, trebuie să te scoli! S-a terminat partea întâi, pentru marele public, ca să zic aşa; adică pentru întreaga Tabără. Fragmente din câteva drame istorice şi comedii scurte, într-un act. Toate admirabil jucate... Dar acum se pregăteşte partea a doua. Nu-ţi spun nimic, dar ai să vezi!...

Dormisem îmbrăcat pe un pat de campanie, într-o sală destul de spaţioasă, dar care nu era desigur un dormitor, pentru că, în afară de alte două paturi nu zăream decât lăzi, mici şi mari, butoaie şi saci. Era, probabil, o magazie, căci distingeam felurite mirosuri - de untdelemn, de cutii de conserve, de pături şi rufărie curată. Deasupra uşii, atârna un singur bec, destul de slab. Când am ieşit, A.D.P. a căutat comutatorul, a stins lumina; apoi a aprins o lampă de buzunar şi mi-a luat braţul.

—Acum trebuie să umblăm cu mare băgare de seamă, mi-a şoptit. În partea aceasta a Taberei, felinarele se sting la 10,45; doar timpul necesar ca fiecare spectator să ajungă la dormitorul lui.

Mă lăsam condus, neîndrăznind să-mi ridic privirile din conul de lumină al lanternei.

—Aici, pe dreapta, continuă Pandele, ai s-o vezi mâine, este sala de gimnastică. Aici au loc, de două ori pe săptămână, reprezentaţiile pentru marele public. Dar adevăratele spectacole sunt improvizate *extra muros*, în afara Taberei, într-o clădire ruinată şi părăsită de mulţi ani. A fost, mi-au spus, un fel de hangar pentru autocamioane şi cisterne; băieţii au recunoscut alături urmele atelierului de reparaţii şi al unei pompe de benzină... Dar de acum înainte, adăugă Pandele, n-o să mai avem nevoie de lanternă. Ţine ochii închişi câteva clipe, şi apoi te obişnuieşti cu întunericul.

Am privit înfiorat în jurul meu. Nu mai văzusem de mult, departe

de oraş, o noapte clară de august, fără lună, luminată doar de stele. Foarte curând am început să disting departe, profilându-se pe cer, linia ondulată a dealurilor şi, mai aproape de noi, stâlpii de telegraf, câţiva plopi crescuţi la întâmplare, pe câmp, iar în faţă, la vreo câteva sute de metri, conturul unei clădiri bizare, căci părea alcătuită din mai multe blocuri, unul destul de înalt, celelalte retezate la diferite înălţimi.

—Când a izbucnit incediul, îmi explică Pandele, au sperat că-l vor putea stăpâni, şi s-au concentrat asupra porţiunii unde ştiau că sunt camioanele. De aceea au putut salva zidurile şi o parte din acoperiş. Restul a ars mai mult sau mai puţin radical, după cum bătea vântul. Dar, din fericire pentru Ieronim, a adăugat, a rămas în picioare scheletul de fier...

Am grăbit amândoi pasul, şi, cu cât înaintam, cu atât auzeam mai strident şi mai numeroşi greieri. Curând, ne aflam în dreptul ruinei.

—Ne aşteptau pe noi, şopti Pandele. Probabil că toţi ceilalţi sunt la locurile lor... Eusebiu, adăugă, să nu mă întrebi nimic; am să-ţi povestesc eu mai târziu. Este pur şi simplu extraordinar! Dar să fii foarte atent în timpul spectacolului, pentru că mă îndoiesc că vei înţelege de la început.

—Păcat că mă simt atât de obosit! Mă lupt cu somnul...

—Să te lupţi şi să-ţi învingi somnul, mă întrerupse Pandele. Este prea important - şi pentru dumneata şi pentru mine!

Nu mi-am dat seama de vastitatea ruinei decât după ce-am intrat. S-ar fi spus că pătrundeam într-o peşteră, ai cărei pereţi îi ghiceam când aproape de noi, în dreapta şi în stânga noastră, când destul de departe, şi a cărei boltă se înălţa cu cât înaintam. Mi-am dat seama că înaintam între două şiruri de bănci, cele mai multe goale, dar ghiceam că, în urma noastră, băncile se umpleau, aproape fără zgomot, de spectatori rămaşi până atunci în întuneric, lipiţi de ziduri. Şi deodată cineva se apropie de noi şi şopti.

—Aici, Maestre. V-am rezervat două fotolii...

Am zâmbit, aşezându-mă; erau scaune de grădină, prevăzute cu perne. Deşi fotoliile noastre se aflau în al doilea rând, eram totuşi departe de scenă. Ne despărţeau poate zece, doisprezece metri de un podium slab luminat, care mi se părea că alcătuieşte scena. Sau, cel puţin, o parte de scenă, pentru că ghiceam în fund, între două cortine improvizate, primele trepte ale unui amfiteatru. Uneori mi se părea că, deasupra noastră, zăresc sclipind stelele. Iar alteori simţeam o adiere de vânt şi parcă pereţii începeau să tremure de sus în jos, ca faldurile

unei perdele. Când ochii mi se obişnuiseră cu spaţiile de întuneric, am descoperit în dreapta scenei un grup compact de umbre. Dacă n-aş fi fost atât de istovit, aş fi încercat să descifrez şi celelalte misterioase forme care, mi se părea, se însufleţeau pe rând în mai multe colţuri ale scenei.

Atunci, pe neaşteptate, am recunoscut vocea Niculinei, şi am tresărit, emoţionat.

—Ca şi altă dată, vom începe cu un exerciţiu de anamneză. Ne vom reaminti, aşa cum am învăţat să ne reamintim, rolul câtorva animale în istoria universală: lupoaica şi întemeierea Romei, asinul pe care a intrat Isus în Ierusalim, cămila Sfântului Nil, calul lui Napoleon...

—Atenţie! Atenţie! am auzit mai multe voci, pronunţând laolaltă, dar atât de perfect, cuvintele încât părea o singură puternică, polifonică voce. Atenţie! Aţi ghicit aluzia: este faimoasa expresie a lui Hegel: prin Napoleon, Spiritul Universal a intrat călare în Istorie.

—De data aceasta, continuă Niculina, povestea noastră începe cu un catâr, dar nu se va încheia cu Hegel.

—Cu Georg Wilhelm Friedrich Hegel, rosti solemn Corul. Nu se va încheia cu el, cu marele Hegel.

—Povestea începe cu un catâr, reluă Niculina. Mai precis, istoria noastră, a românilor, începe cu un catâr. Căci despre acest catâr au scris doi mari istorici bizantini din secolul VI.

—Theophanes şi Theophylactus Simocatta... silabisi Corul.

—Iată ce spun, începu Niculina schimbându-şi pe nesimţite timbrul vocii. Era pe la anul 580. Hoardele avarilor prădau şi pustiau Imperiul Oriental...

Atunci a început să pâlpâie, parcă foarte departe, dincolo de amfiteatrul ascuns de cortine, o vâlvătaie roşie, şi s-au auzit murmure neînţelese, în care s-ar fi spus că se amestecau vocile şi strigătele multor mii de oameni, lamentaţii şi ţipete repede sugrumate.

—Dar Roma cea Nouă veghea! izbucni Corul. Imperiul Roman de Răsărit veghea! Bizanţul biruise şi de data aceasta somnul.

—Doi generali romani...

—Comentiol şi Martin...

—Doi generali şi-au ascuns legiunile în codrii munţilor Balcani...

De câteva clipe mi se părea că zăresc, în dreapta şi în stânga noastră, furişându-se pe lângă pereţi, un şir nesfârşit de umbre. Pandele îşi apropie capul de mine şi şopti:

—Sunt cei mai buni elevi ai lui Vladimir. Sunt toţi excelenţi

înotători. Ai să-i vezi acum!...

—Şi într-o zi, continuă Niculina, sau poate era spre seară, înainte de căderea nopţii, legiunile s-au năpustit asupra avarilor. Şi, spun cei doi istorici bizantini, victoria ar fi fost sigură dacă...

—Amintiţi-vă! a strigat Corul cu un timbru metalic, ca de trâmbiţă. Amintiţi-vă de calul lui Napoleon!

—Victoria ar fi fost sigură dacă nu intervenea catârul.

—Ca toţi catârii, adăugă în şoaptă Corul, era împovărat. Purta de ceasuri, purta de zile şi nopţi, sarcina stăpânului...

—Povara se desprinse, reluă Niculina şi alunecă, fără ca stăpânul să observe. Şi atunci unul din soldaţi îi strigă din urmă, şi cu toată puterea, îi strigă să se întoarcă şi s-o ridice. I-a strigat: *Torna, torna, fratre!*

—I-a strigat cu toată puterea, scanda Corul, i-a strigat: *Torna, torna, retorna fratre!*

—Şi alţi soldaţi, continuă Niculina, au repetat chemarea - *Torna, torna, fratre!* - şi atunci cei din fruntea coloanei au auzit strigătul...

—*Torna, torna, retorna fratre!* repetă Corul din ce în ce mai repede şi sacadat.

—Şi au crezut că s-a dat ordinul de retragere, continuă Niculina cu o voce turbure, parcă sugrumată de emoţie, şi s-au întors din drum, strigând şi ei: *Torna, torna, fratre!* şi s-a produs învălmăşeala...

De câtva timp mi se părea că visez, căci acea masă de umbre care se adunase începuse să se agite, murmurând *torna, torna, retorna fratre*, şi, îndreptându-se spre noi ca o singură, monstruoasă făptură. În câteva clipe cuprinse şi înghiţi Corul şi pe Niculina şi înainta cu zgomot surd de călcâie lovind tot mai ameninţător pământul. Mi s-a părut că dintr-un moment în altul voi fi surprins de acea caracatiţă uriaşă cu braţele ciuntite care se apropia tot mai repede de mine. Atunci am sărit în picioare, am început să strig *torna, torna, fratre!* şi, întorcând spatele scenei, am încercat să fug spre ieşire. Mi s-a părut că întreaga sală se golise şi spectatorii alergau, unii împingându-se din spate, alţii alături de mine. Dar nu-mi dau seama cât am alergat. Cred că nu reuşisem încă să ies din acel uriaş hambar, când m-am împiedicat şi am căzut.

9

—Probabil că mi-am pierdut cunoştinţa, am şoptit dând cu ochii de Serdaru.

—Dormeaţi atât de profund, încât Maestrul n-a mai încercat să vă trezească. Dar ce s-a întâmplat? mă întrebă.

Mă orbea lumina dimineţii şi-mi frecam în neştire ochii.

—Când am văzut mulţimea aceea năpustindu-se asupra noastră, şi am văzut cum fug toţi în jurul meu am încercat să mă salvez, şi am fugit şi eu...

Serdaru mă privea zâmbind.

—Făcea şi asta parte din spectacol. Dar nu fugeau către ieşire. Se răspândeau pe lângă pereţi ca să se poată furişa apoi spre scenă. Se pregătea tabloul II. Şi de-abia cu tabloul II începea adevăratul spectacol. Păcat, mare păcat!... Acum, vă las, adăugă. Duşul e pe coridor. Mă întorc într-un sfert de ceas.

Mă aflam într-un dormitor cu şase paturi, dar toţi ceilalţi se treziseră şi plecaseră demult, căci paturile erau făcute. Umilit de naivitatea şi oboseala mea, m-am spălat şi m-am îmbrăcat cât am putut de repede. Apoi am traversat coridorul şi am ieşit în curte.

—Bravo! m-a întâmpinat Serdaru cu, mi s-a părut, o sinceră bucurie. Trei minute mai devreme, e semn bun! Mi-au spus că puteţi lua ceaiul în sufragerie.

—Ce face Maestrul? l-am întrebat cu oarecare sfială. Probabil că l-a surprins zăpăceala şi prostia mea.

—Îi pare şi dânsului rău. De altfel, o să-l vedeţi mai târziu, o jumătate de ceas înaintea prânzului. Acum lucrează, adăugă Serdaru coborând uşor glasul. E de necrezut cât a putut scrie aici, în ultimele trei zile.

În sufragerie, ne-am aşezat la o masă de lângă fereastră. Eram ameţit de intensitatea luminii. Curând, Niculina s-a apropiat de noi cu o tavă încărcată.

—Îmi cer iertare, i-am spus înclinându-mă. Nu ştiu ce-am avut aseară. Probabil oboseala...

Niculina aşeză tava în faţa mea şi-mi strânse mâna.

—Ne pare rău şi nouă. A fost unul din cele mai reuşite spectacole din vara aceasta. Şi marea surpriză a fost, pentru noi toţi, dialogul dintre Hegel şi reprezentanţii istoriografiei contemporane. Spun

surpriză, pentru că scena a fost introdusă în ultimul moment. Fusese repetată în mare taină, în camera lui Ieronim...

Ceaiul nu era prea fierbinte, dar pâinea de casă, untul şi mierea mi s-au părut tot atât de bune ca în vremea copilăriei.

—Evident, interveni Serdaru, pentru că n-aţi asistat decât la primul tablou, nu puteţi înţelege că, în întregimea lui, spectacolul ilustrează modul de a fi al evenimentelor istorice şi totodată structura istoriografiei.

—Poate o să zâmbiţi, am îndrăznit prinzând deodată curaj, dar eu încă nu-mi dau seama de sensul spectacolului. De ce aţi început cu *torna, torna, fratre?*

Aşa cum mă aşteptam, s-au privit zâmbind unul pe altul.

—Explică-i tu, spuse Serdaru, că eşti mai meşteră.

—Dar de unde să încep? Să încep cu începutul... Vă aduceţi aminte din liceu ce importanţă are, pentru noi românii, mărturia cronicarilor bizantini: este primul document de limbă arhaică românească: de străromână. Şi faptul că strigătul *torna, retorna, fratre!* a fost înţeles de întreaga armată, confirmă de asemenea prezenţa masivă a populaţiei, să-i spunem străromână, în secolul VI, în peninsula Balcanică.

Atunci mi-am dat seama că bluza era atât de transparentă încât i se întrevedeau în întregime sânii: probabil că Niculina nu purta *soutien-gorge*. Am roşit brusc şi mi-am plecat privirile în farfurie, din fericire mai rămăsese o felie de pâine şi puţin unt. Dar este probabil că atunci mi-a scăpat înţelesul câtorva fraze în legătură cu interpretările date de istorici şi filologi acestor trei cuvinte: *torna* (ori *retorna*), *fratre*.

—Acum, ceea ce este şi mai important, este pluralitatea semnificaţiilor acestui eveniment. Pe de o parte, o tragedie, - înfrângerea unei armate romane - devine unul din cele mai preţioase şi mai exaltate documente ale istoriografiei româneşti. Pe de altă parte, documentul ilustrează admirabil precaritatea şi caracterul fortuit al istoriografiei: dacă acel catâr nu-şi pierdea povara, nu se putea dovedi existenţa atât de timpurie, în secolul VI, a strămânilor şi a limbii strămâne. Dar mai ales este revelatoare lumina pe care o aruncă asupra structurii evenimentului istoric în general: orice accident, oricât ar fi el de neînsemnat sau de ridicol, poate avea consecinţe considerabile pentru istoria unui popor sau, în anume cazuri - bunăoară, nasul Cleopatrei - pentru un continent sau o civilizaţie.

—Dar, îndrăznii s-o întrerup, deşi n-am văzut urmarea, nu înţeleg cum aceste interpretări ale evenimentului istoric şi ale istoriografiei ar

putea constitui subiectul unui spectacol dramatic.

Niculina privi cu înțeles spre Laurian.

—Cel mai bun lucru ar fi să-ți povestească el tot ce-a urmat. Eu trebuie să mă duc; mă așteaptă băieții.

N-am înțeles prea bine ce mi-a povestit Serdaru, desigur nu numai din vina lui. Mă surprindeam câteodată cu gândul la Pandele, la neașteptata lui inspirație literară, alteori revedeam bluza transparentă și sânii Niculinei. Mai târziu, la București, l-am întrebat pe A.D.P., dar el văzuse altfel spectacolul și nu înțelesese întotdeauna legătura dintre tablouri. Pe scurt, următorul tablou punea în scenă alte episoade celebre ilustrând rolul animalelor în istoria universală; căprioara care indicase hunilor ieșirea din bălțile Meotide; zimbrul pe care-l fugărise Dragoș, fundând astfel Principatul Moldovei. Apoi, în al treilea tablou, o serie de dansuri, pantomime și cântece arătau ce admirabile capodopere folclorice au produs asemenea mituri și legende. Iar al patrulea tablou ilustra, *cât se putea de dramatic*, a subliniat Serdaru, confruntarea între valorizarea artistică și filozofică, pe de o parte, și interpretarea istoriografică, pe de altă parte, a acelor evenimente exemplare.

—Bine, bine, l-am întrerupt târziu. Toate acestea sunt cât se poate de interesante. Și, pentru că spui dumneata, pot inspira chiar spectacole dramatice... Dar de ce-ați ales tocmai această temă a istoriografiei și a evenimentelor exemplare? Mi se pare o temă didactică, o problemă, în fond, minoră, periferică...

—Dimpotrivă, răspunse Serdaru cu un glas ferm și, mi s-a părut, aproape patetic. Este problema cardinală a timpului nostru. Pentru că, *dacă Hegel are dreptate, suntem pierduți!...*

Nu prea înțelegeam, dar l-am lăsat să continue. Următorul tablou ilustra tocmai această confruntare cu Hegel. Dar mi-a fost peste putință să mi-o imaginez reprezentată, *pusă în scenă.*

—Trebuie să vă mărturisesc, recunoscu Serdaru, că eu nu l-am citit pe Hegel. Nu cunosc decât fragmentele pe care ni le-a tradus și comentat Ieronim. Dar cred că înțeleg *sistemul lui de gândire*, pentru că l-am trăit de atâtea ori, în viața de toate zilele, și mai ales l-am retrăit repetând anumite spectacole sub direcția lui Ieronim...Cel mai bun lucru ar fi să-l ascultați pe el, pe Ieronim Thanase, explicându-vă interpretarea hegeliană a Istoriei.

Mi s-a părut curios că același lucru mi l-a spus și Pandele în cursul aceleiași zile. Dar înainte de a mă conduce în camera unde lucra A.D.P., Serdaru mi-a arătat sala de gimnastică și piscina Taberei. Am înțeles că el făcea parte din echipa antrenorilor sportivi

ai uzinelor Uricani, iar Niculina şi „băieţii" lucrau în timpul verii, cu ansamblul dramatic al Taberei. Surpriza am avut-o la piscină. M-au impresionat eleganţa şi viteza cu care înotau câţiva din elevii lui şi faptul că nu păreau obosiţi nici măcar după ce-au repetat de mai multe ori cursa de 100 de metri. Dar încă nu ştiu ce să cred despre secretul acestor performanţe, secret pe care mi l-a destăinuit Serdaru, cu rugămintea de a-l păstra pentru mine. (Pe drept cuvânt, de altfel; nu numai că nimeni nu l-ar fi crezut, dar risca să-şi piardă slujba). Când descoperea vreun elev cu reale însuşiri, Serdaru îl ducea în faţa bazinului cu peşti de la intrarea Taberei şi-l îndemna să-i privească mult timp înotând, apoi să-şi închipuie - mai precis, să se lase purtat de imaginaţie, să viseze că, în piscină, elevul *îşi va purta şi el trupul cu aceeaşi uşurinţă şi spontaneitate ca un peşte.*

—Este un exerciţiu de autosugestie, i-am spus, aşadar un fel de rit magic.

—Este şi asta, dar secretul e mai adânc: este un exerciţiu de anamneză...

10

—Ca noi toţi, a remarcat A.D.P. în acea dimineaţă, băieţii abuzează de clişee. Dar de multe ori au dreptate: marele secret al tuturor tehnicilor, fiziologice şi spirituale, este anamneza.

Acum, la lumina amiezii de vară, mi s-a părut mai tânăr şi mai odihnit ca niciodată. Avea un teanc de foi scrise în faţa lui, pe birou, iar alături o mapă destul de voluminoasă. Îmi pregătisem mai multe întrebări: Ce i-au spus la telefon şi de ce au venit să-l ia cu camioneta? Care e povestea Niculinei? De ce-a pomenit de *Queste?* Ce-l face să creadă că viitoarele lui capodopere vor fi piesele de teatru? - şi altele de acest fel. Dar A.D.P. nu mi-a dat răgaz să-l întreb. A vorbit el aproape tot timpul; eu m-am mulţumit să răspund la întrebările lui. Am apucat, totuşi, să mă scuz pentru scena din noaptea trecută.

—M-a surprins şi pe mine, dar Ieronim o interpretează altfel; ai fost atât de impresionat de spectacol încât ai retrăit aievea retragerea dezastruoasă a cohortelor romane. Dar n-a fost o anamneză, ci o experienţă comparabilă unei posesiuni; de aceea nu te-ai deşteptat decât târziu, azi dimineaţă, şi ai ratat restul spectacolului. Aşa că, aş spune, iniţierea dumitale în acest fel de teatru a fost un eşec...

—Nici nu bănuiți cât de rău îmi pare, am îngăimat.

—Nu face nimic, vor mai fi ocazii. Dar îmi pare rău pentru că, ratând spectacolul de aseară, tot ce-ți voi spune sau vei citi aici (şi-mi arătă mapa şi foile scrise) despre posibilitățile teatrului ți se vor părea simple considerații teoretice. Dar, în sfârşit, avem alte lucruri urgente de discutat...

Şi-a aprins țigara (îl vedeam pentru prima oară fumând) şi m-a privit zâmbind.

—Cum merg lucrurile acasă? Ce face Ecaterina?

Am roşit, dar i-am mărturisit adevărul. S-a mulțumit să înalțe, râzând, din umeri; nu părea supărat. Am profitat de acea scurtă pauză şi i-am rezumat conversațiile telefonice cu Ghiță Horia.

—Da, am vrut să-l fac curios, ca să se dea peste cap şi să publice primul volum de *Teatru.*

—Dar când ați avut timp?...

—Ca să scriu primul volum? m-a întrerupt foarte bine dispus. Nu l-am scris încă, dar dacă voi putea rămâne aici, aşa cum doresc, încă două, trei săptămâni, îl termin. În orice caz, am deja destul material pentru tipar. Uite, aici, şi-mi arătă mapa, sunt vreo 200 de pagini, e drept scrise cu mâna şi nu prea multe rânduri pe pagină. Acest text constituie o lungă *Introducere* la o artă şi tehnică dramatică potrivită timpului nostru...

—Dar când?...încercai din nou să-l întreb.

—Eusebiu! m-a întrerupt cu un glas tainic, emoționat. Ți-am scris deja că e vorba de o experiență decisivă pentru mine şi pentru dumneata. Tot ce-am să-ți spun acum rămâne numai între noi. Ai să vezi că e vorba de ceva extrem de important. *Introducerea* aceasta nu e scrisă de mine. Dar ea explică dramele pe care le scriu acum şi, în orice caz, trebuie publicată sub numele meu, ca să poată apărea repede şi, mai ales, să fie citită şi luată în serios. Dacă ar apărea sub numele autorului - ceea ce mă îndoiesc că ar fi posibil în momentul de față - *Introducerea* aceasta ar trece neobservată. Evident, mai târziu, poate chiar la ediția a doua, voi revela numele autorului. Chiar faptul că-ți povestesc toate acestea şi că am să te rog să păstrezi cu cea mai mare atenție manuscrisul original şi să mi-l înapoiezi printr-un curier îndată ce-l vei dactilografia, chiar faptul acesta arată, îmi place să cred, că nu e vorba de un plagiat.

Tăcu brusc, şi-şi stinse absent țigara.

—Dar piesele pe care le scriu acum, reluă, sunt inspirate de această teorie a spectacolului dramatic, teorie pe care ai s-o cunoşti

citind *Introducerea.* Spun „piese", la plural, pentru că, deşi pot fi citite şi reprezentate separat, îşi descoperă adevărata semnificaţie numai când sunt jucate în grup. Deocamdată, în primul volum vor fi patru sau cinci piese, dar seria va fi continuată în volumele următoare. Dacă aş fi fost tânăr, aş fi putut scrie 60-70 de piese, şi toate ar fi alcătuit laolaltă *o singură operă.*

Eram gata să-l întrerup, să-l asigur că are înaintea lui încă destui ani productivi, şi dacă reuşeşte să scrie patru, cinci piese în câteva săptămâni, va putea scrie 60, 70 în următorii cinci ani. Dar n-am apucat să rostesc un singur cuvânt.

—Ideea acestui fel de literatură dramatică, a continuat, am avut-o chiar în noaptea când am ajuns aici, după ce-am asistat la primul spectacol. Pe scurt, îţi pot spune că atunci am înţeles, ca într-o străfulgerare, sensul multor întâmplări din viaţa mea. Apoi, chiar în noaptea aceea, stând de vorbă cu Ieronim Thanase, autorul manuscrisului (şi-mi arătă din nou mapa), m-am convins că experienţa mea nu constituie o excepţie. *Oricine, orice spectator, orice cititor,* sublinie cuvintele, poate avea o revelaţie similară. Atunci mi-am dat seama de importanţa acestui tip de spectacol pentru toţi contemporanii noştri, din toate ţările şi din toate continentele.

Se opri o clipă, mă privi adânc în ochi, apoi rosti cu gravitate.

—Dragul meu, în zilele noastre, spectacolul este singura noastră şansă de a cunoaşte *libertatea absolută,* şi acest lucru se va adeveri şi mai mult în viitorul apropiat. Precizez: *libertatea absolută,* pentru că n-are nimic de-a face cu libertăţile de ordin social, economic sau politic.

—Este pur şi simplu extraordinar! am şoptit, brusc emoţionat.

—Ai să te convingi şi dumneata, şi poate mai curând decât te aşteptai. Dar despre toate astea o să mai stăm de vorbă... Deocamdată, iată ce te rog. Dacă nu ai nimic contra, o altă maşină, nu cea cu care ai venit - te va duce mâine după-amiază la Bucureşti. Îţi voi încredinţa manuscrisul *Introducerii,* şi am să te rog să-l dactilografiezi cât vei putea de repede, fără ca cineva să-şi poată arunca ochii pe original. Dacă telefonează Ghiţă, răspunzi că prepari pentru tipar *Introducerea* şi îi indici, aproximativ, numărul de pagini. Îl asiguri că foarte curând, poate într-o săptămână, vei primi şi manuscrisul primei piese. Dacă îţi cere detalii despre *Introducere,* îi spui că am intitulat-o *Introducere la o dramaturgie posibilă.*

—Interesant titlu, am spus. Dar nu mai puţin enigmatic...

M-a privit din nou cu căldură, zâmbind. Dar era un zâmbet melancolic, aproape trist.

—Este într-adevăr enigmatic, pentru că nu îndrăznesc, încă, să spun mai mult. Vorbeam adineaori de anamneză. Au fost multe evenimente importante în viața mea, evenimente de care îmi aduceam destul de bine aminte; deși, cum îți spuneam, de-abia acum câteva zile, după primul spectacol, le-am înțeles sensul - și încă nu la toate. Dar, mi-am dat seama de curând, există un eveniment extrem de important în viața mea de care nu-mi amintesc aproape nimic. Îmi aduceam foarte vag aminte de acel Crăciun 1938, petrecut la Sibiu. Până acum câteva zile nu puteam bănui că atunci s-a întâmplat *ceva; ceva* care mi-a schimbat radical viața...

A tăcut brusc, și a scos pachetul cu țigări din buzunar.

—Vasăzică, am început cu o ne-nțeleasă emoție, v-ați convins că Laurian Serdaru...

—Nu e numai asta, a continuat. Este și faptul că de atunci, după experiența de la Sibiu, am renunțat definitiv la teatru. De atunci n-am mai scris decât romane și nuvele. De ce? m-a întrebat privindu-mă în ochi. Ce alt scriitor a renunțat la vocația lui după un prim eșec? Și, în fond, nici nu era vorba de un eșec, pentru că piesa a fost scoasă de pe afiș înainte de premieră. Dacă ar fi fost jucată, poate ar fi avut succes, sau poate n-ar fi avut. N-are importanță. Aș fi scris o altă piesă, aș fi continuat. *De ce interesul meu pentru teatru a încetat brusc și definitiv după întoarcerea de la Sibiu?*

S-a întrerupt, ca să-și aprindă țigara. Mi s-a părut că e emoționat și-i tremură ușor mâna.

—Am crezut de atunci că *Orfeu și Euridice* este o piesă proastă, ratată, și n-am avut niciodată curiozitatea s-o recitesc... Dar nu știu ce mi-a venit, și după ce mi-a telefonat Niculina am căutat manuscrisul și l-am pus în valiză. Ei bine! a exclamat, am recitit-o de două ori, și piesa nu mi se pare deloc proastă. Este, evident, o piesă de tinerețe, cu defectele caracteristice începătorilor. Dacă aș fi continuat, aș fi scris din ce în ce mai bine. Aș fi fost astăzi, nu mă sfiesc să spun, un *mare* autor dramatic. Dar a intervenit ceva, ceva de care nu izbutesc să-mi aduc aminte, dar care a jucat rolul unui traumatism. De atunci...

A tăcut brusc și și-a întors capul spre fereastră. Mă întrebam ce i-aș putea spune, cum aș putea schimba subiectul fără ca să-l mâhnesc.

—Nu încape îndoială, reluă cu un glas mat, neutru, că acel incident traumatic s-a produs în urma întâlnirii cu Euridice, vreau să spun cu artista care juca rolul lui Euridice, cu mama lui Laurian. Că această întâlnire a avut loc, și că ea s-a dovedit foarte importantă în viața tinerei artiste, o dovedesc cele două însemnări, mai ales a doua

însemnare, scrisă cu creionul. Dar nu izbutesc să înțeleg de ce nu-mi aduc aminte nici măcar de figura Euridicei. Foarte probabil, era o femeie frumoasă; uită-te la Laurian. Cum a fost posibil *să uit* tot?! O asemenea amnezie își are desigur o cauză profundă. Dacă aș utiliza terminologia mitologică, aș spune că amnezia mea exprimă într-un fel cât se poate de concret moartea Euridicei. Pentru mine, Euridice *a murit definitiv*, așa cum ea n-a murit niciodată pentru Orfeu, nici după ce rămăsese pentru totdeauna în Infern. Dar dacă interpretarea asta e corectă, înseamnă că atunci, în iarna lui 1938, eu n-am văzut în acea tânără artistă întruchiparea Euridicei, am văzut pe altcineva. Dar, mă tot întreb, *pe cine?*

—Într-adevăr, *pe cine?* am repetat în șoaptă, emoționat.

Am tresărit amândoi auzind clopoțelul care ne chema la masă.

11

De-abia în mașina care m-a adus a doua zi la București am încercat să recapitulez toate întâlnirile și descoperirile din ultimele 24 de ceasuri. Pe măsură ce mi le aminteam, îmi dădeam seama că multe din nedumeririle pe care sperasem să le lămuresc rămăseseră nedezlegate. De câte ori mă pregătisem să-l întreb dacă ghicise și el secretul rochiei-garderobă a Niculinei, A.D.P. îmi tăia vorba: părea obsedat de problemele spectacolului și ale anamnezei. Doar odată mi-a spus, în treacăt:

—Pentru ei, costumele simbolizează, dar în același timp realizează, diferitele modalități și situații ale omului. De câte ori dezbracă un costum, actorul se eliberează de un anumit mod de a fi. Au învățat tehnica aceasta de la Ieronim...

Cum nu văzusem decât un singur tablou, nu știu ce alt costum va fi îmbrăcat Niculina. În noaptea aceea, absent și somnoros cum eram, n-am putut să-mi dau seama dacă purta rochia-garderobă. A doua zi, în Tabără, avea o bluză transparentă și o fustă lungă, iar pe seară, un fel de șalvari din mătase albastră. Mi s-a părut curios, în mașină, că nu-mi aminteam precis nici coafura nici culoarea părului. Ca și cum mi-ar fi citit gândul, tânărul de lângă mine spuse:

—Niculina își schimbă în fiecare zi coafura...

—Dar chiar și culoarea părului? l-am iscodit.

—Când vrea, își schimbă și culoarea părului. Dar n-o schimbă în fiecare zi...

Ca şi toţi ceilalţi elevi ai lui Serdaru, tânărul părea îndrăgostit de Niculina. Ghiceam în privirile lui o adoraţie totală, ca în faţa unei zeiţe.

—Care o fi culoarea ei adevărată? l-am întrebat încercând să zâmbesc...

—Serdaru spune că, atunci când a cunoscut-o, era blondă. Dar acum, de obicei, culoarea e castanie, şi uneori bate în roşu.

—Curios! am şoptit.

Şi, ca să pun capăt conversaţiei, am deschis iar carnetul şi am început să-l răsfoiesc, ca şi cum aş fi căutat o anumită însemnare. „Dacă Hegel are dreptate, citii la întâmplare, atunci suntem pierduţi". Notase fraza îndată după masă. Când, curând după aceea, i-am repetat-o lui Ieronim Thanase, mi-a spus:

—E adevărat. De aceea trebuie să-l corectăm pe Hegel şi să-i ducem gândul mai departe...

Nu mi-l închipuisem aşa cum era: încă tânăr, foarte frumos - de o fumuseţe severă, romantică - , înalt, voinic şi totuşi paralizat în fotoliu, cu cele două bastoane lângă el. Dar când am intrat împreună cu A.D.P., ne aştepta în picioare. Numai după ce mi-a strâns puternic mâna s-a reaşezat, sprijinit de doi tineri. Din fericire, în ultimul moment, înainte de a ajunge în faţa camerei lui, A.D.P. mă anunţase, coborând glasul, că Ieronim e pe jumătate paralizat.

—E din vina mea, mi-a spus la un moment dat Ieronim. Undeva, am făcut o greşeală; undeva, nu ştiu unde, într-un rol pe care l-am jucat anapoda, într-o punere în scenă eronată, nu ştiu... Dar când voi descoperi cauza - pentru că doctorii îşi tot bat capul de un an, şi nu-i dau de rost -, când o voi descoperi, tămăduirea vine de la sine. Arta dramatică, domnule Damian, redevine ce-a fost la început, o artă magică! exclamă şi izbucni într-un râs neaşteptat de tineresc. Să fii cu băgare de seamă, căci multe ţi se pot întâmpla!...

Apoi, cu un alt glas, dar tot atât de seducător, m-a rugat să-i descriu cât mai amănunţit experienţa din noaptea trecută. După câtva timp, profitând de faptul că Niculina şi Serdaru intraseră aducând cafelele, i-am amintit de Hegel. S-a schimbat deodată la faţă, parcă ar fi fost luminat de o flacără interioară.

—Ce destin extraordinar! a izbucnit. Să rămână neînţeles aproape o sută de ani, şi apoi să fie descoperit, ridicat în slavă, consacrat drept cel mai mare gânditor de la Aristot încoace, şi tocmai cei care cred că l-au înţeles mai bine să ne împiedice, prin exegezele lor, să-i descifrăm mesajul, să ne împiedice, deci, să-l completăm, să-l depăşim. Pentru că, dacă toată lumea e de acord că Hegel era

într-adevăr convins că în orice eveniment istoric se manifestă Spiritul Universal - toți exegeții interpretează această idee într-un mod simplist, și anume: trebuie să acceptăm evenimentele istorice, manifestările concrete ale Spiritului Universal, chiar în cea mai monstruoasă expresie a lor, bunăoară în crematoriile de la Auschwitz: să le acceptăm și să le justificăm: dacă au avut loc, dacă s-au realizat în Istorie, înseamnă că sunt raționale și, deci, justificate sau justificabile.

Se întrerupse brusc și, întorcându-se către Laurian și Niculina, îi întrebă:

—Cine mi-a făcut astăzi cafeaua? Ca să știu ce ierburi mi-ați pus: mătrăgună sau busuioc?

—Eu am făcut-o, mărturisi Niculina zâmbind. Dar de ce întrebi? Se simte gustul mătrăgunei?

—Ah! Circe, neîntrecută vrăjitoare! exclamă în glumă Ieronim, parodiind probabil emfaza vreunui elev din primul an de Conservator.

Niculina așteptă câteva clipe, privindu-l cum își soarbe cafeaua, apoi începu să recite, aproape în șoaptă.

—*Quel grand miracle! quoi sans être ensorcelé; tu m'as bu cette drogue! Jamais, à grand jamais, je n'avais vu mortel résister à ce charme... Il faut qu'habite en toi un esprit invincible. C'est donc toi qui serais l'Ulisse aux mille tours? Odiseea,* cântul X, adăugă, traducerea lui Victor Bérard.

—Păcat că nu știm greceşte, ca să te ascultăm recitându-ne în original, vorbi Ieronim, mi s-a părut, cu oarecare melancolie. Dar să nu crezi, adăugă, întorcând capul către mine, că am uitat ce voiam să spun. Voiam să spun că ideea lui Hegel poate fi înțeleasă și altfel. Eu, în orice caz, *îndrăznesc să-l înțeleg altfel*, și să-l corectez. De acord, fiecare eveniment istoric constituie o nouă manifestare a Spiritului Universal; dar asta nu înseamnă că trebuie doar să-l înțelegem și să-l justificăm. Trebuie să mergem mai departe: să-i descifrăm *semnificația lui simbolică.* Pentru că orice eveniment, orice întâmplare cotidiană comportă o semnificație simbolică, ilustrează un simbolism primordial, trans-istoric, universal... Cred că ați auzit pentru a suta oară! exclamă adresându-se Niculinei și lui Laurian, și izbucni în râsul lui de adolescent. Iar dumneavoastră Maestre, ați întâlnit, sau veți întâlni, ideile acestea aproape în fiecare pagină a *Introducerii.*

—Eu sunt de vină, m-am scuzat, pentru că v-am pus întrebarea...

—Nu e vina dumitale. Repetarea și necontenita reformulare a acestor gânduri constituie, pentru mine, mai mult decât o voluptate

intelectuală. Nu se compară cu emoția estetică a recitării unui poem. Îmi place s-o compar cu efectul pe care-l produce, în sufletul unui credincios, recitarea rituală a marilor rugăciunii, mai ales a rugăciunii dintâi, *Tatăl nostru*... Deci, ca să revin la *adevărata* interpretare a evenimentelor istorice, și ca să conclud, îmi place să-mi repet de câte ori am prilejul, să repet într-un mod oarecum *ritual*, că descifrarea semnificațiilor simbolice secrete, ale evenimentelor istorice, poate constitui o *revelație*, în sensul religios al termenului. De altfel, acesta este țelul tuturor artelor.

Văzându-mă că privesc absent șoseaua care se întindea în fața noastră, tânărul încercă să continue conversația.

—Dar nici Serdaru nu se lasă mai prejos, spuse zâmbind. L-ați văzut cum înoată?

—Nu, pe el nu l-am văzut. Ieri, la piscină, v-am văzut doar pe dumneavoastră, elevii lui...

—Serdaru Laurian, rosti solemn, înoată ca un pește!

—Chiar atât de repede ca peștele? l-am întrebat în glumă.

—Nu la piscină, se înțelege. Cât ar fi ea de mare - și piscina Taberei nu e mare - apa stă în piscină ca într-un borcan; n-are curenți, n-are valuri. Dar să-l vedeți pe Serdaru înotând în Olt sau în Dunăre: taie apa ca o zvârlugă! Nu vă mai spun de Marea Neagră, adăugă zâmbind misterios. Nu-i place să povestesc ce s-a întâmplat atunci, la Eforie. Și nu povestesc. Dar cu dumneavoastră este altceva... Eu sunt, cum spune chiar Serdaru, mâna lui dreaptă. Până anul trecut, când s-a logodit, mă lua pretutindeni unde era angajat ca instructor.

Am înțeles că, acum trei ani, se aflau împreună la Eforie. O dată, târziu după miezul nopții, Serdaru l-a deșteptat și, făcându-i semn să calce în vârful picioarelor, au ieșit din dormitorul coloniei și au coborât pe plajă.

—Am să-ți arăt ce-am învățat chiar acum, în noaptea asta. Dar îți arăt numai ție...

Apoi a intrat în mare și, pentru că talazurile se înălțau, rostogolindu-se unul după altul, Serdaru s-a zvârlit sub ele și, câteva clipe în urmă, a ieșit la suprafață, la vreo 10-12 metri, și i-a făcut semn cu mâna. Cunoscându-i măiestria, băiatul n-a fost prea impresionat și se întreba chiar de ce-l trezise din somn. Dar și-a dat repede seama că Serdaru plonjase din nou, și a așteptat să vadă cât timp rămâne sub apă. După vreun sfert de ceas i s-a făcut frică și a început să se plimbe pe plajă, întrebându-se dacă n-ar trebui să anunțe poliția maritimă. În cele din urmă, convins că i se întâmplase un accident - pentru că trecuse aproape un ceas de când îl zărise

făcându-i semn cu mâna - a anunțat poliția. O motoscafă, cu farurile aprinse, a început să-l caute la vreo sută de metri distanță de plajă. Curând au stins farurile, pentru că se luminase de ziuă. La un moment dat l-au zărit, departe, în larg, înotând voinicește, și atât de repede încât nu le venea să-și creadă ochilor.

—Îmi pare rău, s-a scuzat după ce s-a suit în motoscafă. Nu mi-am dat seama că ajunsesem atât de departe.

—De altfel, reluă tânărul, coborând glasul, Serdaru spune că unii din strămoșii noștri au fost pești. Dar mie nu-mi vine să cred...

Deci, mi-am spus, din nou același lucru: anamneza prin gesturi, prin incantații, prin spectacol. Cum spunea Ieronim, acesta este scopul tuturor artelor: să reveleze dimensiunea universală, adică semnificația spirituală a oricărui obiect, sau gest, sau întâmplări, cât ar fi ele de banale sau ordinare.

—Dar prin spectacolul dramatic, adăugase, descifrarea semnificațiilor simbolice, deci religioase, ale evenimentelor, de orice fel, poate deveni un instrument de iluminare, mai precis: de mântuire a mulțimilor...

—De aceea îți spuneam azi dimineață, interveni Pandele întorcându-se către mine, îți spuneam că acest fel de a practica arta dramatică este astăzi, singurul mijloc de a dobândi libertatea absolută...

Eram entuziasmat și totodată nedumerit. Fără să-mi dau seama că aș putea fi judecat mai puțin inteligent decât socotesc că sunt, le-am mărturisit, foarte sincer.

—Dar eu tot nu văd ce legătură are Hegel cu acest fel de artă dramatică!...

Am răsuflat ușurat auzindu-l pe Ieronim râzând parcă mai surescitat ca niciodată. A ridicat unul din bastoane în aer, și l-a clătinat, parcă ar fi voit să anunțe că se pregătește să spună ceva foarte important.

—Bravo! a strigat. Ai perfectă dreptate și îți mulțumesc că mi-ai atras atenția. Pentru că tocmai acest punct, capital pentru discuția noastră a fost lăsat deoparte. Evident, îi reproșez lui Hegel că s-a poticnit la ecuația: eveniment istoric egal o nouă manifestare a Spiritului Universal, în loc să ducă analiza mai departe și să dezvăluie semnificațiile simbolice ale evenimentelor și întâmplărilor. Dar această dezvăluire sau descifrare a simbolismului, care sparge coaja întâmplărilor cotidiene aparent banale și *le deschide spre universal* - acest exercițiu spiritual nu este decât arareori accesibil omului din zilele noastre. Revelarea semnificației simbolice a gesturilor,

acțiunilor, pasiunilor și chiar a credințelor noastre, se obține participând la un spectacol dramatic *așa cum îl înțelegem noi* - cuprinzând adică dialoguri, dans, mim, muzică și acțiune, sau dacă vrei „subiect". Numai după experiența câtorva spectacole de acest fel, spectatorii vor reuși să descopere semnificațiile simbolice, transistorice, *ale oricărui* eveniment sau incident cotidian.

—Într-un cuvânt, interveni Pandele, spectacolul dramatic ar putea deveni, foarte curând, o nouă escatologie, sau o soteriologie, o tehnică a mântuirii.

—Evident, spuse Ieronim, numai că asemenea termeni nu trebuiesc niciodată pronunțați pentru că, în zilele noastre, sunt descalificați. Escatologie și soteriologie aparțin vocabularului așa-ziselor ideologii obscurantiste...

—Și am putea fi acuzați nu numai de superstiție și obscurantism, interveni surâzând Niculina, ci chiar și de magie neagră...

Ieronim o privi, prefăcându-se surprins, și izbucni din nou în râs.

—Ia uitați-vă cine vorbește! exclamă.

12

Am regăsit ideile lui Ieronim citind, chiar în acea noapte manuscrisul *Introducerii*. Dar pe măsură ce citeam, îmi dădeam seama că argumentul era mult mai complex și mai nuanțat. Thanase amintea originile magice ale artelor, descria amănunțit mai multe tehnici gimnice și psihofiziologice și arăta rolul lor în istoria spectacolului dramatic. Mă întrebam care va fi reacția cititorilor, și mai ales a criticilor dramatici și a istoricilor literari. Dar, în fond, mă interesa un singur lucru: *ce va crea* A.D.P., inspirându-se din aceste teorii, și ce se va întâmpla cu el, omul, obsedat cum părea a fi de taina celor trei zile de Crăciun, petrecute la Sibiu, în 1938.

Din fericire, Ecaterina s-a arătat mai înțelegătoare decât mă așteptam. M-a întrebat doar cum se simte A.D.P. și dacă are cineva grijă de el.

—Mi-a telefonat azi dimineață, a adăugat fără să-și ascundă satisfacția. Mi-a spus ce rufărie și ce haine să-i pregătesc. Și aseară, târziu, a venit motociclistul, nu băiatul acela tânăr, care a fost prima oară, un altul, și i-am dat valiza...

În birou, am parcurs corespondența și, conform instrucțiunilor lui A.D.P., am clasat scrisorile în două dosare: cele urgente, la care voi răspunde mai târziu, și toate celelalte. Apoi m-am apucat să

dactilografiez *Introducerea*. Am lucrat până seara, şi când o auzeam pe Ecaterina intrând ca să-mi aducă tava cu dulceaţă şi cafea şi, mai târziu, o farfurie cu fructe, acopeream manuscrisul lui Thanase cu o pagină dactilografiată din *Memorii*. La plecare, am strâns tot materialul în servietă şi l-am luat cu mine acasă.

A doua zi am ajuns în strada Fântânelor mult înainte de amiază, sigur că Ecaterina îmi va pregăti inimitabila ei omletă. Eram hotărât să termin cât mai repede dactilografierea *Introducerii*; precauţiunile pe care trebuia să le iau ca să păstrez secretul deveneau iritante. Pe seară, ajunsesem la pagina 168 a manuscrisului. Îmi rămâneau de dactilografiat încă vreo 40 de pagini. Mă bucuram de pe acum de bucuria lui A.D.P. când va auzi de performanţa mea. Dar nu mi-a telefonat nici a treia zi, după ce bătusem la maşină ultima pagină şi mă pregăteam să încep a doua revizuire a întregului text: 99 de pagini. I-aş fi dat eu vestea dacă aş fi ştiut numărul de telefon al Taberei. M-a ispitit o clipă gândul să-l anunţ pe Ghiţă Horia, dar m-am răzgândit pe loc: va fi şi mai surprins când mă va chema el la telefon. Am hotărât, în orice caz, să-mi iau o zi de vacanţă. Am anunţat-o pe Ecaterina că nu voi veni a doua zi. Dacă telefonează Maestrul, să-i spună că am terminat ce mi-a cerut şi că aştept instrucţiuni.

Am rămas în pat mai târziu ca de obicei. Apoi, după un prânz de zile mari la Casa Oamenilor de Ştiinţă, m-am întors agale pe bulevard, până acasă. Îmi făgăduisem să încep volumul II din Saint-Simon. Mă pregăteam să-mi scot haina şi pantofii, şi să îmbrac o pijama de casă, când am auzit soneria. După o scurtă ezitare m-am apropiat de uşă şi am deschis. Un bărbat între două vârste, cu părul rar, blond-spălăcit lipit de craniu, mi-a întins mâna zâmbind.

—Emanoil Albini, spuse. Mi-am îngăduit să vin la această oră pentru că ştiam că vă găsesc singur. D-ra Valeria nu se întoarce decât mâine seară.

Am roşit, încurcat, şi i-am arătat fotoliul. Apoi m-am aşezat la birou şi l-am privit întrebător.

—Nu prea înţeleg despre ce este vorba. Ceva în legătură cu Valeria?

Mi s-a părut că ar fi vrut să râdă, dar n-a reuşit.

—Nu, nu! exclamă. D-ra Valeria Nistor profită de ultima zi de plajă... Şi, recunosc, o invidiez...

Băgă automat mâna în buzunarul de la piept şi scoase o tabacheră de argint.

—Pot aprinde o ţigară? întrebă cu o exagerată politeţe. Am aflat că dumneavoastră nu fumaţi. Dar nu se ştie niciodată ce poate aduce

ziua de mâine. Ați văzut pe Maestrul Pandele...

Fără să-mi dau seama, am tresărit.

—Dar cum ați aflat?

—Știe toată lumea!... *À propos*, ce mai face Maestrul?

—Lucrează. Scrie zi și noapte. Este pur și simplu extraordinar!...

Mă privea fix, cercetător, dar fără severitate. Aveam impresia că mă cântărește; încă nu știa în ce categorie de „oameni fără trecut și fără viitor" să mă claseze.

—Un nou roman? Urmare la *Roata morii*, pe care o așteptăm toți de 30 de ani?

De data aceasta l-am privit eu cu mirare.

—Dar A.D.P. n-a spus nicodată că va scrie o urmare la *Roata morii*. De altfel, nici nu văd cum ar putea avea o urmare, dat fiind că amândoi eroii au murit; mai precis, Manole dispare după moartea Otiliei, dar felul în care dispare echivalează cu o moarte...

Albini zâmbi, parcă mi s-a părut, cu un oarecare efort.

—Poate că mă înșel eu, începu. Dar în orice caz, acesta este doar un amănunt fără importanță. Important este faptul că tovarășul Horia are dreptate anunțând, pe foarte curând, un volum de *Teatru*...

—Nu e nici un secret. Dimpotrivă, A.D.P. e încântat de publicitatea organizată de Ghiță Horia. Își dă seama ce senzație va face vestea că în curând va apare un volum de *Teatru*...

—Este ca și cum s-ar fi aflat deodată în Paris, în 1922-27, că Marcel Proust scrie o piesă de teatru...

L-am privit uluit, cu o oarecare teamă; dar n-am avut timp să caut un răspuns.

—...Și, după toate aparențele, continuă Albini, se complace la Tabăra Bolovani, în tovărășia „băieților" și a lui Ieronim Thanase.

—Este un mediu care-l stimulează. Cum n-a mai scris teatru din tinerețe...

—De la *Orfeu și Euridice*, m-a întrerupt Albini. Avea atunci 32, 33 de ani...

—Exact, am repetat roșind ușor, de la *Orfeu și Euridice*. Dar de data asta e vorba de altceva. E vorba de un nou fel de a scrie teatru. Și prezența acelui grup, ca să nu-i spun trupă, a lui Ieronim îl stimulează. Știți poate și dumneavoastră că tinerii aceștia încearcă, de câțiva ani, tot felul de experiențe teatrale. Concepția lor despre spectacol este extrem de îndrăzneață și de originală...

—Sper că aveți dreptate, m-a întrerupt Albini. Dar nu este vorba despre asta. E vorba de gruparea lui Thanase. Sunt, printre ei, câteva

personagii curioase; ca să nu zic suspecte, adăugă.

—În ce sens „suspecte"? l-am întrebat intimidat.

—În sensul propriu şi cel mai banal, al cuvântului. Elemente nesigure, tineri exaltaţi, lipsiţi de maturitate, victime uşoare ale oricărei ideologii desuete şi primejdioase. Dar, în sfârşit, asta n-ar fi prea grav. Ce mi se pare, dacă nu grav, cel puţin riscant, este interesul pe care-l arată Maestrul acelei perechi destul de misterioase, Serdaru şi Niculina.

—Sunt amândoi orfani! am exclamat cu fervoare. Îşi caută tatăl. De altfel, datorită acestui fapt - căutarea tatălui - i-a cunoscut A.D.Pandele. L-a impresionat profund dorinţa de a-şi identifica tatăl. Bunăoară, Niculina...

—Pentru că ai adus dumneata vorba, începu Albini stingându-şi meticulos ţigara, trebuie să-ţi spun ceea ce va descoperi şi Maestrul, într-o zi mai mult sau mai puţin apropiată. Niculina a fost, dacă nu cumva mai este şi acum, o mare curvă. Ani de zile s-a culcat cu cine a trebuit şi cum s-a nimerit. De aceea n-a putut obţine nici un loc permanent, la nici un teatru.

—Îşi caută tatăl! am repetat încurcat, căci îmi dădeam seama că roşisem. Îl caută de cinci ani!..

Albini mă privi din nou cu o exagerată mirare, apoi faţa i se lumină - parcă ar fi fost gata să izbucnească în râs.

—Dumneata suferi de insomnie? mă întrebă.

—Foarte rar. O dată la câţiva ani... Şi acum câteva zile...

—Felicitările mele! Eu sufăr de insomnii din tinereţe. Acum m-am învăţat; nu mai încerc să mă vindec, şi nu mai iau somnifere. Am ajuns să cred că şi insomnia îşi are finalitatea ei, pe care specialiştii n-au izbutit încă s-o descopere. În cazul meu, totuşi, cred că am înţeles: insomniile îmi îngăduiesc să citesc cărţi pe care altminteri nici nu le-aş fi deschis. Aşa se face că, de câţiva ani, îmi petrec o parte din noapte citind texte gnostice şi cărţi despre gnosticism.

Probabil că a surprins nedumerirea din privirile mele, pentru că a precizat.

—Ştiţi, sectele acelea orientale, unele precreştine, altele creştine, dar eretice...

—Îmi amintesc foarte vag, m-am scuzat. În fond, nu cunosc nimic precis...

—Acesta era şi cazul meu, până acum trei, patru ani, când mi-a căzut în mână cartea lui Hans Leisegang despre gnosticism şi m-a

fascinat. M-a interesat mai ales sistemul unui mare gânditor gnostic, Valentin. Şi, ascultându-vă adineaori vorbind despre Niculina *care-şi caută tatăl*, mi-am adus aminte despre explicaţia pe care o dă Valentin creaţiei Universului şi a prezenţei răului în lume. Tragedia a început, spune Valentin, când *Sophia*... Dar nu vă plictisesc cumva? mă întrebă brusc.

—Dimpotrivă, dimpotrivă! am exclamat cu o exagerată fervoare.

—Tragedia a început când *Sophia*, adică Înţelepciunea, a fost orbită de dorinţa de a-şi cunoaşte Tatăl. Dar Tatăl, în concepţia lui Valentin, este transcendent, invizibil şi incognoscibil. Această dorinţă aberantă a *Sophiei* de a cunoaşte direct, *în chip concret*, ceea ce prin definiţie nu poate fi cunoscut - a fost cauza tuturor căderilor, a tuturor relelor şi păcatelor care caracterizează lumea în care trăim noi, oamenii. Nu mai rezum restul sistemului, care e grandios şi grotesc totodată. Dar, ascultându-vă adineaori, m-a frapat această simetrie între *Sophia* lui Valentin - Fata, care, voind să-şi cunoască Tatăl, introduce dezordinea, suferinţa şi păcatul în lume - şi Niculina care, pentru acelaşi motiv, se comportă ca o prostituată de rând şi provoacă scandal, nesfârşite crize şi tot felul de încurcături.

Îl ascultam speriat şi fascinat totodată, neîndrăznind să-mi desprind privirile de pe figura lui, neîndrăznind să-l întrerup.

—Nu prea înţeleg legătura, am şoptit târziu.

Mi s-a părut că ghicesc o subtilă, enigmatică satisfacţie în privirile lui Albini.

—Comparaţia asta cu mitul gnostic al lui Valentin am făcut-o oarecum în glumă, ca să văd în ce fel veţi reacţiona - dacă, bunăoară, veţi surâde şi veţi ridica din umeri, sau dacă veţi cădea pe gânduri. Cum cred că n-a fost nici una nici alta, am să abandonez pe *Sophia* şi am să mă limitez la Niculina. Trebuie să vă spun, mai întâi, că numele ei nu este Niculina Nicolae, ci Elena Niculescu. Mama ei, Irina Bogdan, deşi se născuse boieroaică şi trăise între moşieri şi feciori de bani gata, a avut din tinereţe convingeri socialiste. De aceea, poate, s-a căsătorit cu un tânăr tipograf, Nicolae Niculescu. Toţi cei care l-au cunoscut spun numai lucruri bune despre el. Era, în orice caz, un tânăr frumos, inteligent şi foarte *muncitor*, pentru că a ajuns, destul de repede, directorul celei mai mari tipografii dinainte de război, Monitorul Oficial. Nu se cunosc prea bine ideile lui politice, dar nu erau, desigur, cele ale soţiei, pentru că la declararea războiului a ţinut să plece pe front, deşi ar fi putut rămâne mobilizat pe loc, la Monitorul Oficial. A căzut prizonier şi după câtva timp soţia a aflat de

moartea lui prin Crucea Roşie. Elena, sau cum îşi zice ea acum, Niculina, s-a născut curând după ce tatăl ei plecase pe front. Deci, nu l-a cunoscut decât din fotografii.

Se opri şi îşi aprinse o altă ţigară.

—Şi cu toate astea, Niculina este sigură că tatăl ei n-a murit în lagăr.

—E adevărat, reluă Albini. A fost repatriat în 1950; dar Niculina, care avea atunci 9 ani, n-a aflat asta decât mult mai târziu. De altfel, foarte curând, familia a început să creadă că repatrierea lui Nicolae Niculescu fusese doar un zvon, pentru că n-au primit nici un semn de viaţă de la el, nici din lagăr, nici după ce-a ajuns în ţară...

—Şi cu toate acestea, se pare că n-a fost doar un zvon.

—Şi asta e adevărat. Există dovezi precise că a trecut Prutul cu un grup de prizonieri repatriaţi, şi că a rămas câteva zile într-o gară din Moldova, aşteptând să se formeze trenul pentru Bucureşti. Dar asta e tot. După aceea, i s-a pierdut urma. Nu există nici o dovadă că a murit, sau că şi-a schimbat numele şi a rămas în vreun sat din Moldova, sau că ar fi trecut graniţa înapoi în Rusia. Pur şi simplu, *a dispărut*. Asta înseamnă, foarte probabil, că *a murit*. Aşa a crezut şi Niculina până mai acum cinci ani. Mama ei murise cu un an înainte, în 1960. Se stinsese tot atât de discret pe cât trăise. Pentru că trăise exclusiv pentru fata ei, mai precis pentru educaţia ei. Într-adevăr, fata, foarte inteligentă, şi-a însuşit o cultură, am putea spune, excepţională.

—Dă lecţii de franceză şi latină...

Albini mă privi curios, şi, mi se păru, uşor dezamăgit.

—Asta n-ar fi nimic. Prietenii şi colegii ei o socotesc o a doua Iulia Hasdeu. Cunoaşte multe alte lucruri în afară de latină şi franceză. A studiat şi muzica, şi teatrul, şi a urmat multe cursuri la Facultatea de Litere.

—E adevărat! am exclamat deodată. A studiat Literele. Cunoaşte pe dinafară *Odiseea!*

—Din păcate, continuă Albini ca şi cum nu m-ar fi auzit, acum cinci ani a întâlnit pe unul din ofiţerii repatriaţi, care se împrietenise cu tatăl ei; nu se cunoscuseră în lagărul din Rusia, ci în Moldova, când aşteptau să se formeze trenul pentru Bucureşti. Asta a fost de ajuns ca să o scoată din minţi. S-a convins - nimeni nu înţelege de ce, pentru că acel ofiţer nu i-a putut spune mai mult decât ştim şi noi - s-a convins că tatăl ei trăieşte. Şi s-a hotărât să-l caute.

—Dar cum? l-am întrebat.

Albini ridică din umeri.

—Nu avem acum timp să intrăm în amănunte. Evident, trebuia să caute mai întâi pe toţi cei care îl cunoscuseră pe tatăl ei, în special pe cei cu care stătuse de vorbă în acele zile când aşteptau formarea trenului. Dar trebuia să dea de urma lor, să afle dacă mai trăiesc şi unde trăiesc. Toate aceste cercetări implicau nu numai timp şi cheltuială, dar mai ales nenumărate vize şi permise speciale. Aşadar, cunoştinţe şi legături cu cine trebuie. Ca să le obţină, Niculina nu s-a dat înapoi de la nimic. Cum era tânără şi foarte frumoasă, nu i-a fost greu să intre în graţiile diverşilor şefi şi directori de la diferitele servicii de care avea nevoie. Curând i s-a dus vestea, şi nu numai în Capitală, că ar fi cea mai excentrică cocotă de după război. Dacă n-ar fi fost protejata unui foarte important personagiu, probabil că ar fi dispărut din circulaţie, mai ales că fusese eliminată de la Teatrul Naţional şi nu reuşea să-şi găsească loc la nici o trupă din Capitală.

—Aproape că nu-mi vine să cred, am şoptit. N-a trecut o săptămână de când am văzut-o jucând şi de când am ascultat-o vorbind despre Hegel...

—E drept, acum, în ultima vreme, s-a schimbat, continuă Albini. Poate, influenţa lui Thanase, sau logodna cu Serdaru... Dar dramele pe care le-a provocat Veronica Bogdan, cum se numea pe atunci, încă nu s-au încheiat. Repet, nu pot intra în amănunte. Destul să vă spun că, *la nivelul cel mai înalt*, multe căsnicii au fost ruinate şi multe cariere au fost compromise. Dar, trebuie să recunosc, adăugă zâmbind amar, Veronica-Niculina are noroc: mai precis, îşi găseşte întotdeauna, în orice încurcătură s-ar afla, un protector destul de puternic. Deşi, nu se ştie niciodată ce poate aduce viitorul...

Au urmat câteva clipe de tăcere.

—Şi tatăl, am întrebat. Îşi mai caută tatăl?

—Probabil că îl caută, dar cu alte mijloace, mai discrete. În orice caz, cercetările ei n-au mai dat prilej la noi scandaluri publice...

Am avut impresia că, în timp ce-şi stingea pe îndelete ţigara, Albini se întreba dacă trebuie să mai adauge şi alte amănunte.

—Îmi cer iertare pentru această prea lungă introducere. Dar am voit să vă informez cât mai precis, ca să înţelegeţi de ce ar fi bine să atrageţi atenţia Maestrului. Ar fi păcat ca un mare scriitor ca A.D.P., academician şi artist emerit al poporului, una din gloriile neamului, ar fi păcat să se lase antrenat într-o intimitate, care ar putea deveni riscantă, cu aceşti tineri...

—Evident, am să-i spun tot ce mi-aţi spus. Deşi nu înţeleg...

—Pentru că şi despre Laurian Serdaru ar fi multe de spus,

continuă Albini. De mulți ani ar fi putut ajunge campion internațional de înot, dar de câte ori se prezintă la un concurs - mai precis, este silit de superiorii lui să se prezinte - eșuează lamentabil. Unii spun că o face într-adins. Asta ne dă de gândit. În cel mai bun caz, e suspect. Pretinde că e actor, și a urmat într-adevăr Conservatorul, dar e mare meșter în diverse instrumente muzicale ieșite din uz. Și totuși, în loc să-și pună în valoare aceste talente, preferă să facă figurație în trupe de provincie.

—Dar acum face parte din trupa lui Ieronim Thanase, am exclamat.

Albini mă privi din nou, aproape cu severitate.

—Asta e altă poveste, adăugă ridicându-se din fotoliu.

13

În aceeași seară mi-a telefonat A.D.P. Ghicise deja, de la Ecaterina, că terminasem de dactilografiat *Introducerea*, și m-a felicitat de mai multe ori, cu căldură. Profitând de prima pauză, am șoptit.

—Azi după-amiază am avut o vizită neașteptată. Emanoil Albini.

Am avut impresia că vestea nu l-a surprins prea mult.

—Spune înainte, m-a îndemnat. Te ascult.

I-am rezumat convorbirea, fără să insist asupra episodului „Veronica Bogdan", dar subliniind insistența lui Albini că „intimitatea cu acești tineri ar putea deveni riscantă"...

—Prostii! m-a întrerupt iritat. Nu e nici un risc. Copiii aceștia sunt amândoi excepționali...

—Dar Albini spune că...

—Se înșeală, m-a întrerupt din nou. În orice caz, adăugă pe un ton liniștit, dacă s-ar ivi cumva dificultăți, oricare ar fi ele, Ieronim are posibilitatea să lămurească lucrurile...

Eram gata să-i repet ce-mi spusese Albini, că Niculina este aceea care se bucură de înalte protecții, dar A.D.P. continuă.

—Dar să lăsăm asta. Ai să primești, mâine, manuscrisul a două piese. Nu e mare grabă, dar ar fi bine să începi dactilografierea cât mai repede, ca să vedem câte pagini vor avea.

—*Introducerea* are 99 de pagini.

—Cu atât mai bine! a exclamat. Număr enigmatic. Probabil că aceste două piese nu trec de 150 de pagini. Am în lucru încă două.

Aşa că, dacă telefonează Ghiţă, îi spui că manuscrisul, de circa 400 de pagini dactilografiate, va fi gata înainte de sfârşitul lui septembrie...

Mi-am adus aminte că a doua zi, 1 septembrie, se întoarce Valeria şi că nu voi mai putea rămâne toată ziua în strada Fântânelor. Ca şi cum mi-ar fi ghicit gândul, A.D.P. mă întrebă.

—Dar ce ai? Te sperie numărul paginilor?

—Nu! Nu! am încercat să protestez.

—Dar ai să-ţi primeşti curând şi recompensa. Ai să vezi atunci că merita să faci acest efort... Curaj! Am să-ţi telefonez în câteva zile, să aflu noutăţile.

Ştiam că singurele noutăţi care-l interesează erau eventualele conversaţii cu Ghiţă Horia şi numărul de pagini al celor două piese. Nu cred că-l interesau prea mult opiniile mele asupra producţiei lui literare.

După zece minute m-a chemat din nou la telefon.

—Am uitat ceea ce era mai important. Te rog să împachetezi bine mapa cu manuscrisul *Introducerii*, s-o sigilezi şi s-o predai, mâine, motociclistului. Îl pui să semneze de primire...

A doua zi, Valeria mi-a telefonat tocmai când începusem să descifrez manuscrisul primei piese.

—Întâlnire într-o jumătate de ceas, mi-a şoptit.

—Imposibil! am exclamat. A.D.P. mi-a trimis chiar acum un manuscris important. Am să-ţi explic diseară. Mai îngăduie-mi după-amiaza asta. Trec eu să te iau pe la şapte... Alo! Alo!

Nu remarcasem când închisese telefonul. Am făcut de mai multe ori numărul ei de-acasă, dar n-a mai răspuns. Eram enervat; eram mai ales iritat de lipsa mea de tact; aş fi putut foarte bine amâna până a doua zi lectura piesei. Dar, recunosc, mă intrigaseră peste măsură cele câteva pagini pe care apucasem să le citesc. Nu înţelegeam de ce, după ce precizase că acţiunea se petrece în zilele noastre, într-un parc, toamna şi începea să se audă din culise conversaţia unei tinere perechi, A.D.P. scrie: „Conversaţia poate fi găsită în orice roman francez de la Stendhal încoace până la Proust inclusiv. Dar nu trebuie să dureze mai mult de 3, 4 minute. Ultima frază va fi vorbită de un bărbat (nu neapărat cel a cărui voce fusese auzită până atunci). Apoi apare pe scenă o tânără, îmbrăcată destul de simplu, cu o carte deschisă în mână, răsfoind-o la întâmplare, încercând să găsească o replică adecvată".

Ajunsesem aici când sunase telefonul. Am recitit pasajul, dar nu mă puteam concentra, gândul îmi alerga necontenit la Valeria. Puţină

prezență de spirit, îmi spuneam, şi totul s-ar fi desfăşurat după obicei. I-aş fi putut spune, în glumă: De ce exact o jumătate de ceas? Poate 25 sau 45 de minute - sau cam aşa ceva.

M-am trezit că citisem vreo cinci pagini fără să-mi amintesc ce citisem. Am încercat din nou să telefonez, dar suna ocupat. Când, după câteva minute, am încercat din nou, Valeria n-a răspuns. Ca să mă liniştesc, am început să dactilografiez manuscrisul. Băteam la maşină în chip mecanic, fără să urmăresc sensul dialogurilor. Din când în când, mă opream ca să descifrez o replică sau o indicaţie adăugată, cu creion roşu, în marginea paginii. Cum nu prea înţelegeam despre ce era vorba, nu eram întotdeauna sigur că descifrasem corect. Erau unele pagini în care recunoşteam influenţa „spectacolului", aşa cum îl concepeau Ieronim şi ceilalţi. Bunăoară, la un moment dat A.D.P. scrie: „Aici, cititorul e sfătuit să asculte, la patefon, *Adagio* de Albinoni. La reprezentare, trebuie utilizat un disc stereofonic".

Dar erau şi indicaţii enigmatice, de exemplu: „Ajuns la acest pasaj, cititorul e sfătuit să închidă cartea şi să se plimbe pe stradă (de preferinţă, o stradă liniştită, cu mulţi arbori), nu mai mult de o jumătate de ceas. Dar în tot acest timp, va trebui să se menţină în atmosfera ultimelor scene, să încerce să recapituleze dialogurile în ordine inversă, plecând adică de la ultima replică pe care a citit-o şi ajungând la prima frază pe care a pronunţat-o tânăra după ce-a intrat în scenă". Sau, alt exemplu: „După ce al doilea Astrolog îşi încheie monologul, cititorul e sfătuit să deschidă, la pagina 29, prima carte pe care o are la îndemână, şi să citească cu glas tare 15-20 de rânduri, silindu-se în acelaşi timp să găsească, adică să inventeze, legătura între cele două texte. Dacă în volumul pe care îl deschide pagina 29 este albă, înseamnă că exerciţiul n-a reuşit. În acest caz, trebuie reluată de la început scena celor doi astrologi. Evident, la reprezentare, regizorul va avea grijă să verifice în prealabil toate cărţile care se găsesc în mica bibliotecă din faţa scenei, eliminând volumele în care pagina 29 este albă".

Descifrând şi dactilografiind monologul celui de la doilea Astrolog, mă tot întrebam cum şi când au apărut ei în scenă. Am recitit atunci ultimele zece pagini şi am înţeles că erau aceiaşi doi bărbaţi de la început care, fără motiv aparent, încep să se declare „astrologi" şi să se adreseze unul altuia cu acest titlu. Nu mă puteam concentra îndeajuns ca să înţeleg dacă din acel moment comportamentul şi vocabularul lor se schimbaseră. Acţiunea, dacă se

poate vorbi de acțiune, nu implica nici un element ocult sau magic. Iar titlurile - pentru că piesa avea trei titluri, două pentru lectură și unul pentru reprezentare - nu contribuiau prea mult la descifrarea „mesajului" (al doilea personagiu feminin intra în scenă purtând un mic obiect; A.D.P. indica: „destul de modest ca să nu atragă imediat atenția, un ou colorat, un ghem de lână, un ceas de modă veche, cu sau fără lanț etc." - și arătându-l publicului, strigă: „Atenție! Spectacolul nostru, chiar dacă vă tulbură sau vă indignează, este purtătorul unui mesaj. Siliți-vă să-l ghiciți, cât mai e timp!...") Titlurile pentru cititori erau: *Lecturi din ceilalți* și *Invitație la voi acasă*, iar pentru reprezentare: *La început a fost sfârșitul...*

Mă aflam în mijlocul paginii 42 - tocmai apăruse al cincilea personagiu, un marinar străin, vorbind o limbă neînțeleasă cititorilor, spectatorilor și celor doi actori (astrologi?), dar pe care o înțelegeau, și o traduceau pe loc, cele două personagii feminine - când a sunat telefonul.

—Te-am iertat, șopti Valeria. Dacă treci să mă iei la șase...

Nu mi-am putut închipui până atunci că doar câteva cuvinte pot face un om fericit. M-am uitat la ceas: cinci și cinci minute. Am îndesat manuscrisele în servietă și am pornit emoționat spre casă.

14

Către dimineață am înțeles că nu mai puteam adormi. Mi-am îmbrăcat halatul și, în vârful picioarelor, ca să n-o deștept pe Valeria, am trecut în birou. Încă nu se luminase de ziuă. Am aprins lampa și am scos din servietă manuscrisul piesei *La început a fost sfârșitul*. Dar zadarnic încercam să înțeleg paginile pe care le parcurgeam. Mă întrebam, îngrijorat, dacă A.D.P. nu-și face iluzii crezând că e înzestrat pentru teatru. Îi auzeam deja pe colegii și dușmanii lui amuzându-se de cele trei titluri ale piesei și de atâtea dialoguri provocator extravagante. Mi se părea vulnerabil mai ales prin ceea ce el, A.D.P., socotea probabil drept marea lui contribuție la arta dramatică: inovațiile, oarecum artificiale, epigonice, amintind experiențele primilor sur-realiști. Începeam deja să sufăr; era nedrept ca un mare scriitor ca el, în amurgul vieții, să se compromită într-un chip atât de ridicol. Singura speranță era ca Ghiță Horia să-i refuze manuscrisul.

La început a fost sfârșitul se încheia cu o scurtă scenă în care

toate cele cinci personagii recitau, sau psalmodiau, un text curios, dar, mi s-a părut, foarte bine scris, care se transforma pe nesimțite într-o admirabilă poveste, un fel de mit cosmogonic, evocând apariția luminii deasupra oceanului primordial, și apoi, în chiar ultima fază, proclamând victoria Demiurgului și exaltând majestatea Creației. Am întors emoționat această ultimă pagină și m-a surprins, pentru că nu-mi închipuiam că mai putea urma altceva, m-a surprins *Epilogul*. A.D.P. se adresa direct cititorului: „Dacă ai avut cumva curiozitatea să citești în întregime această piesă, cea mai caritabilă observație pe care o vei fi făcut, iubite cititor, este că n-ai înțeles nimic. Și ai dreptate. Acesta a fost și gândul meu scriind. *La început a fost sfârșitul.* La început a fost ceea ce va fi și la sfârșit, și apoi din nou la început - la început a fost haosul. Dar din acest haos va lua ființă o lume nouă, căci, spre deosebire de celelalte haosuri și neanturi pe care le cunoaștem, vai! atât de bine - *acesta va fi un haos cosmogonic.* Din el se va crea Universul imaginar pe care îndrăznesc să-l prezint în mai multe volume, un Univers *dramatic*, adică creat anume pentru spectacol - și care numai întâmplător e semnat cu numele meu. Autorii lui sunt nenumărați. Ați citit deci - și sper că într-o zi o veți putea contempla într-o sală de spectacol - descrierea dramatică a unui tip de descompunere și haos, care în curând va da naștere unei lumi noi, cu toate virtualitățile intacte. Ultima scenă încheie această cosmogonie. Căci nu trebuie să ne închipuim că orice haos și orice cosmogonie seamănă cu modelele tradiționale pe care le cunoaștem dacă nu din *Rig Veda* și *Enuma elish*, cel puțin, din *Biblie* și din Hesiod..."

Valeria m-a găsit la birou, dormind cu capul pe manuscris.

—A.D.P. este un mare autor dramatic, i-am spus. Dar mi-e teamă că nu va fi înțeles.

Din fericire, deși eram încă obosit și somnoros n-am repetat aceeași formulă când, câteva ceasuri mai târziu, mi-a telefonat Ghiță Horia.

—Este o dramaturgie foarte originală, în prelungirea teatrului zis al absurdului. Continuă pe Eugen Ionescu și pe Becket, dar profită și de experiențele lui Ieronim Thanase.

—Adică, ce vrei să spui? m-a întrebat Horia.

Am încercat să-i explic, fără să intru în amănunte, că A.D.P. anticipează un „teatru al viitorului" și de aceea piesele lui trebuiesc întâi citite și meditate, în așteptarea marilor regizori ai viitorului.

—În orice caz, l-am asigurat, manuscrisul va avea circa 400 de

pagini şi va fi gata la sfârşitul lunii.

Sperasem, zadarnic, că numeroasele cafele pe care mi le adusese Ecaterina vor sfârşi prin a-şi face efectul. M-am încăpăţânat, totuşi, să rămân toată după-amiaza la maşina de scris, descifrând şi dactilografiind ca un somnambul. Dar de câte ori terminam o nouă pagină, simţeam o ciudată, neînţeleasă satisfacţie. Parcă m-aş fi aflat angajat într-un concurs din care trebuia, cu orice preţ, să ies învingător. Către seară, îmi mai rămâneau de dactilografiat ultima scenă şi *Epilogul*. M-am întors acasă istovit, şi totuşi mândru, aproape triumfător.

De-abia a doua zi, după ce încheiasem *Epilogul*, am îndrăznit să deschid celalt manuscris. Era scris, parcă, şi mai neglijent, când cu cerneală, când cu creionul roşu. Avea numai două titluri: *Marşuri eroice*, pentru cititori şi *Războiul Troiei*, pentru spectacol. Dar, cum mă aşteptam, până la pagina 14, unde ajunsesem când a sunat telefonul, nu întâlnisem nici o aluzie la Troia.

—Ei! Ce noutăţi? m-a întâmpinat A.D.P.

Nu-i venea să creadă când i-am spus că piesa era deja bătută la maşină şi că avea 103 pagini.

—Este pasionantă, dar la prima lectură textul mi s-a părut dificil. De ce nu publicaţi *Epilogul* ca un *Prolog?*

A început să râdă, foarte bine dispus.

—Ideea asta m-a tentat şi pe mine, dar trebuie să jucăm jocul cât se poate de onest; dacă anunţ cititorul de la început că nu va înţelege nimic, şi că asta a fost şi intenţia autorului, lectura nu va provoca şocul necesar. Pentru că, ai văzut foarte bine, cititorul *trebuie* şocat, speriat, indignat. Numai după aceea poate avea loc *metanoia*, cum spune Niculina, „răsturnarea", trezirea, reintegrarea. Cred că ai înţeles că în acest haos bogat în virtualităţi, anumiţi indivizi se pot realiza *chiar acum, pe loc*, în mijlocul descompunerii generale; ei nu sunt obligaţi, ca toţi ceilalţi, să aştepte o nouă Creaţie pentru ca să-şi poată regăsi plenitudinea...

Îl urmăream cu greutate, şi e probabil că A.D.P. a ghicit încurcătura mea, pentru că s-a întrerupt brusc.

—Dar, nu pentru asta te-am chemat, reluă după o pauză. Am avut adineaori o lungă convorbire cu Ghiţă. Mi-a repetat ce i-ai spus ieri, că piesele pe care le scriu sunt în prelungirea teatrului absurdului, şi mi-a mărturisit că asta ar putea ridica anumite obiecţii...

—Îmi pare rău... am început.

—Nu e vina dumitale, m-a întrerupt. În orice caz, când va citi

textul va fi şi el şocat. Iar ceilalţi toţi care, în ordine ierarhică, îl vor citi după el vor fi chiar speriaţi şi înţelegi... Deci, am căzut amândoi de acord să avem gata pregătit, pentru orice eventualitate, volumul I din *Memorii*. Cred că cel mai bun lucru este să încheiem volumul acolo unde ne-am întrerupt ultima oară. Te rog verifică încă o dată textul, pentru că dacă Ghiţă ezită să publice *Teatrul*... Deşi, îţi mărturisesc, mi-ar părea foarte rău, adăugă.

—Ce fac cu *Războiul Troiei?* l-am întrebat. Întrerup lucrul ca să pun la punct *Memoriile?*

—Nu, nu! Asta în nici un caz. Piesele au prioritate! Te ocupi de *Memorii* printre picături. Săptămâna viitoare vei primi celelalte două piese - cele mai bune, după părerea mea. Curaj, Eusebiu!

Nu voi uita cât voi trăi acea lună septembrie 1966. Insomniile s-au ţinut lanţ, şi după o săptămână a trebuit să iau somnifere ca să pot dormi măcar 3, 4 ceasuri, către dimineaţă. Dar în timpul zilei eram ameţit şi, cu mari eforturi, abia reuşeam să descifrez manuscrisele lui A.D.P.

În după-amiaza de 9 septembrie, când tocmai terminasem de dactilografiat *Războiul Troiei*, uşa de la salon s-a deschis pe neaşteptate. Am rămas încremenit privindu-l. În pantaloni de flanelă şi cămaşă colorată, bronzat, cu părul adus pe frunte, ca un breton, A.D.P. părea cu zece ani mai tânăr. M-a strâns în braţe (cum nu făcuse niciodată, până atunci) şi a exclamat, râzând:

—Eusebiu, am copii mari. Trebuie să par şi eu mai tânăr...

Dar după ce s-a aşezat în fotoliul lui de la birou şi m-a privit cu atenţie, a devenit serios.

—Ce se întâmplă cu dumneata? Eşti foarte palid şi arăţi obosit.

—De la o vreme, sufăr de insomnii. Calc pe urmele lui Albini. Va trebui, poate, să citesc şi eu pe gnostici...

Şi i-am povestit tot ce-mi spusese despre Valentin şi despre *Sophia* care-şi caută Tatăl, şi toate câte au urmat. Am îndrăznit să-i vorbesc, în treacăt, şi despre simetria pe care a remarcat-o Albini între *Sophia* şi Niculina, despre crizele care le-au provocat eforturile lor de a-şi cunoaşte Tatăl. M-a ascultat cu cea mai mare atenţie.

—Foarte interesant! a exclamat. Acest Albini, este un om care merită să fie cunoscut. Are lecturi curioase, aş zice chiar singulare.

A tăcut câtva timp, zâmbind absent.

—Dar nu trebuie să te laşi impresionat de ce ţi-a spus, a reluat coborând glasul. Îţi aduci aminte de tânărul foarte brun care te-a adus cu maşina? Află că e fiul Numărului Doi, şi că deşi are în faţa lui viitorul politic pe care-l ghiceşti, lucrează cu Ieronim. Mai mult,

practică toate exercițiile indicate de Ieronim; le practică cu știrea și consimțământul părinților. Asta rămâne între noi. Și tot între noi rămâne și acest detaliu: băiatul era gângav, s-ar putea spune, din naștere, și până mai acum câțiva ani nu putea pronunța anumite consonante sau nu știu ce diftonguri. A terminat liceul și a fost admis în Universitate datorită exclusiv situației tatălui. Mulți din profesorii și colegii lui îl considerau aproape un debil mintal. Dar tânărul s-a dovedit a fi, dimpotivă, destul de înzestrat. Înțelegi acum de ce îi sunt, toți, recunoscători lui Ieronim.

Apoi a schimbat vorba. Mi-a spus că a venit pentru 24 de ore; l-a adus băiatul Numărul Doi, în mașina lui, și vor cina împreună, în oraș. Publicarea *Teatrului* este un lucru prea important - pentru el și pentru noi toți - ca să nu încerce tot ce-i stă în putință ca s-o asigure, și asta cât mai curând. Chiar dacă va fi o ediție cu tiraj limitat.

A desfăcut pachetul pe care, intrând, îl așezase pe birou și scoase un dosar, mi s-a părut, destul de voluminos.

—Ai aici manuscrisele a încă două piese, amândouă ceva mai lungi decât primele. Din păcate, le-am scris cu creionul, și numai dumneata ești în stare să descifrezi - și uneori să ghicești - infernala mea grafie. Cum stai cu *Războiul Troiei?*

—Am terminat-o în clipa când intrați pe ușă.

—Bravo! Ești unic!... Și când crezi că ai putea preda lui Horia manuscrisul *Memoriilor?*

Am ridicat încurcat din umeri.

—Dacă aș putea dormi bine o noapte, două, l-aș putea pune la punct la începutul săptămânii viitoare.

—Ești, extraordinar! Îți rămâne, deci, acum, să te concentrezi asupra pieselor III și IV. Dar ca să te poți concentra, trebuie să te odihnești - și să încerci să dormi. Dacă poți, fără somnifere... Ia, te rog, manuscrisele la dumneata acasă și stai în pat toată ziua de mâine. Eu, probabil voi rămâne până mâine seară sau poimâine dimineața. În orice caz îți voi telefona acasă, poimâine dimineața, să văd cum te mai simți.

Aș fi vrut să-l întreb câteva lucruri în legătură, mai ales, cu Albini, Niculina și Serdaru, dar aveam impresia că vrea să scape cât mai repede de mine, și am plecat. Când, acasă, am deschis dosarul și am început să descifrez manuscrisele, m-am îngrozit. Erau aproape ilizibile; cu atâtea cuvinte prescurtate, reduse uneori la două litere, s-ar fi spus că A.D.P. le scrisese în transă. Trebuia să descifrez rând cu rând. Dacă am fi fost împreună și mi le-ar fi dictat el,

dactilografierea ar fi mers mult mai repede. Dar, descifrând la întâmplare câteva pagini, mi s-a părut că sunt mai puțin excentrice. Am întâlnit chiar pasagii emoționante, semănând cu poemele orientale mistico-erotice. Dar nu-mi dau seama de rostul lor într-o dramă intitulată: *Principatele unite.*

Când mi-a telefonat în dimineața plecării, eram mai ametit ca niciodată. Încercasem să dorm fără somnifere, dar nu adormisem decât spre ziuă.

—Situația pare mult mai favorabilă decât și-o închipuise Ghiță, m-a asigurat. Foarte probabil, ambele volume vor putea apărea în același timp, la începutul lui ianuarie... Sper că de aici înainte ai să poți adormi din ce în ce mai bine.

În strada Fântânelor, Ecaterina mă aștepta în salon.

—Am avut tot felul de oaspeți, mi-a spus zâmbind misterios. Au venit în mai multe mașini, una mai elegantă decât alta. S-a băut șampanie... Iar unul din invitați...

E curios cum am uitat ce mi-a spus în continuare, deși o ascultasem silindu-mă și eu să zâmbesc, prefăcându-mă interesat de toate aceste amănunte. Ziua a trecut fără să-mi dau seama, descifrând și bătând la mașină, cuvânt cu cuvânt, ca un începător. Până seara, de-abia ajunsesem la pagina 12. Dar nu reținusem nimic din acest text, în afară de faptul că cei doi protagoniști își povesteau unul altuia visele, și A.D.P. invita cititorul să repete exercițiul cu un prieten sau o prietenă (dar, preciza, în nici un caz cu un membru al familiei).

Valeria nu credea că voi reuși să termin lucrul până la 25-26 septembrie, așa cum făgăduisem. Și cu toate acestea, fără să-mi dau seama prin ce miracol reușisem această performanță, în dimineața de 25 septembrie i-am telefonat lui Ghiță Horia, anunțându-l că întreg volumul de *Teatru - Introducerea* și cele patru piese (398 de pagini) - îi stă la dispoziție. M-a întrebat ce spune A.D.P. Foarte sincer, i-am răspuns că nu știu. Ultima oară, în ziua de 20 septembrie, îmi telefonase de la Sibiu. Atunci, obosit, cum eram, n-am înțeles la ce a făcut aluzie spunându-mi că pe măsură ce anamneza progresează, călătoria care va avea o mare importanță în viața mea devine tot mai certă.

—Poate avea loc oricând după 15 octombrie. În orice caz, fii pregătit pentru orice eventualitate...

Spre surpriza noastră, a mea și a Valeriei, în noaptea aceea am adormit îndată ce-am pus capul pe pernă, și nu m-am deșteptat decât a doua zi la prânz.

—Dar cine e Euridice? m-a întrebat Valeria, încruntându-se. I-ai vorbit tot timpul în somn...

15

A.D.P. a avut dreptate. Acea călătorie - recompensa pe care mi-o făgăduise - a jucat un rol hotărâtor în viața mea.

În după-amiaza de 15 octombrie mă aştepta în fața bibliotecii. Şi, cu un ton oarecare, mi-a spus:

—Eşti trimis în misiune culturală. Două luni, cu diurna în valută forte. Ce preferi: India sau Statele Unite?

—India! am şoptit, emoționat.

—Ai ales foarte bine! Dar să ştii că trebuie să pleci în câteva zile.

Am avut impresia că, în afară de satisfacția că reuşise să-mi obțină această călătorie excepțională, şi pentru motive pe care nu le ghiceam, A.D.P. era încântat că voi lipsi două luni din Capitală. M-a surprins în special uşurința cu care acceptase absența mea tocmai în momentul când avea mai multă nevoie de mine. Într-adevăr, şpaltele celor două volume trebuiau corectate la începutul lui noiembrie, şi A.D.P. avea oroare de corecturi. Fără îndoială îşi asigurase, în afară de corectorii Editurii, colaborarea altcuiva.

Treceam pentru întâia oară frontierele Europei. Şi tot pentru întâia oară scriam şi altceva decât texte şi scrisori în numele lui A.D.P. Spre surpriza, şi marea mea bucurie, paginile pe care le-am trimis cu regularitate, în fiecare săptămână, *Gazetei literare*, au avut mare succes. „Ai reinventat reportajul literar şi ai reabilitat literatura exotică", mi-a scris A.D.P. la Delhi („Reportajele" erau, de fapt, adevăratele mele scrisori către Valeria). Iar după ce-a citit impresiile din Hardwar şi Rishikesh, m-a felicitat, precizând: „M-am convins acum că lectura celor patru piese a avut rezultatul pe care-l scontam. Ai să înțelegi, la întoarcere, lucruri pe care foarte puțini alții le înțeleg."

La întoarcere, înainte chiar de a da ochii cu Valeria (era încă la birou), am găsit, introdusă pe sub uşă, scrisoarea Ecaterinei. O scrisese chiar în dimineața aceea. Mă anunța că Maestrul plecase din nou, fără să spună unde, şi nici când se va întoarce. Trebuie neapărat (subliniase cuvântul) să-mi vorbească, dar nu la mine acasă, şi nici în strada Fântânelor. Propunea să ne întâlnim, *ca din întâmplare* (subliniat), pe una din străzile din jurul Statuii; ea se va plimba în

fiecare dimineață între 10 și 11, și din nou după-amiezile, între 4 și 5.

Am telefonat totuși în strada Fântânelor. Mi-a răspuns o voce necunoscută, ursuză, de bărbat. Îndată ce mi-am rostit numele, tânărul a devenit afabil. Era Nicolaie Voinea, locțiitorul meu; el se ocupase de corecturi și de corespondență. Maestrul se afla în Transilvania, într-un sat din apropierea Sibiului, asistând la repetițiile spectacolului pe care-l pregătea Ieronim.

A încheiat spunându-mi că va telefona chiar în seara aceea lui A.D.P., și foarte probabil, Maestrul mă va chema la el la telefon a doua zi de dimineață.

Nu apucasem să-mi desfac valiza, când se întoarse Valeria. Primul lucru pe care mi l-a spus a fost data pe care o fixase pentru nuntă: 29 decembrie, adică în opt zile.

—E ziua mea de naștere, a adăugat, zâmbind încurcată. Am privit-o surprins, încercând să ghicesc la ce face aluzie.

—Totdeauna mi-ai spus că ziua ta de naștere e 29 ianuarie. Și tot așa scrie și în buletinul populației.

—Voiam să mă întineresc cu un an, îmi explică roșind ușor. Mi se părea ridicol că pentru două, trei zile... înțelegi ce vreau să spun...

Atunci a sunat telefonul, și am ridicat cu emoție receptorul. Eram aproape sigur că mă cheamă A.D.P.

—Bine că te-ai întors la timp! exclamă. Mi-era teamă că ai să mai rămâi câteva zile la Pondichéry. Și ar fi fost mare păcat! Ne apropiem de...

Apoi ni s-a întrerupt comunicarea și am trântit plictisit receptorul în furcă. Au trecut vreo zece minute până ce telefonul a sunat din nou. De data aceasta, vocea era depărtată, sugrumată, și înțelegeam cu greu cuvintele.

—Lucruri foarte importante... Dar nu știu ce se întâmplă. Dumneata mă auzi? Repet: *Foarte importante!* Mă auzi?... Atunci e inutil... Am să revin mâine, la aceeași oră.

—Ce spunea? întrebă Valeria văzându-mă dezamăgit.

Am ridicat din umeri.

—N-am înțeles mare lucru. Se auzea foarte prost. Probabil că vorbea din satul acela de lângă Sibiu.

—Atunci e din cauza zăpezii, mă întrerupse Valeria. În tot nordul Transilvaniei ninge întruna de două zile și două nopți...

—Dar ce crezi că voia să-ți spună?

—A repetat de mai multe ori că e vorba de ceva *foarte important.* Probabil în legătură cu spectacolul pe care-l pregătește Ieronim. Am

aflat asta adineaori, de la „locţiitorul" meu, un anume Nicolaie Voinea. Se pare că A.D.P. asistă la toate repetiţiile. Undeva într-un sat de lângă Sibiu.

Valeria căzu deodată pe gânduri.

—Dar sper că va veni la nuntă, vorbi târziu. Înţeleg că n-a vrut să ne cunune el, că n-a vrut măcar să fie martor, dar sper că va veni la nuntă. Toţi ai mei, şi mai ales mama, toţi nu aşteaptă decât asta: să cunoască, *personal*, pe cel mai mare scriitor în viaţă...

Mi-am dat atunci seama că, de când intrase pe uşă, Valeria nu-mi pusese nici o întrebare în legătură cu călătoria mea în Orient, şi nici eu nu o întrebasem nimic de tot ce făcuse în cele două luni cât a durat despărţirea; nu vorbisem decât despre data nunţii şi despre A.D.P. M-am apropiat râzând de ea şi am cuprins-o în braţe.

—Dar Pandele n-a pretins niciodată că e cel mai mare scriitor român în viaţă, i-am spus.

—În orice caz, sper că va veni la nuntă, a continuat pe acelaşi ton. Ar fi, pentru noi, dar în primul rând pentru mama, ar fi o mare lovitură...

16

De departe, Ecaterina părea aceeaşi. Îndată ce m-a recunoscut, s-a luminat la faţă şi a grăbit pasul spre mine. Dar abia îi luasem mâna şi i-o strânsesem, cu afecţiune, când şi-a întors brusc capul şi a început să cerceteze bănuitor strada, de la un capăt la altul, înălţându-şi prudentă privirile către balcoane, furişându-le prin curţile pietruite. Niciodată n-o văzusem atât de speriată.

—Nu e nimeni! am liniştit-o zâmbind.

Continuam să-i strâng mâna, dar şi-a smuls-o deodată, aproape cu brutalitate, şi şi-a băgat-o în buzunarul paltonului, parcă ar fi vrut s-o ascundă. Apoi a izbucnit cu un glas puternic, aproape strigând.

—Ce mai faceţi, domnule Eusebiu? Când v-aţi întors? V-aţi întors abia ieri?... Ce surpriză plăcută...

Mi s-a părut că-mi făcea semne din ochi, să spun şi eu ceva.

—Ce face Maestrul? am întrebat-o.

—Mai tare, te rog, mai tare, că iar nu mai aud bine...

—*Ce face Maestrul?* am repetat cât am putut mai puternic. Cum merg lucrurile pe acasă.?

Dar, ridicând brusc glasul, m-am înecat, şi am început să tuşesc.

—Acum putem să mergem, mi-a şoptit Ecaterina. Şi dacă vă fac semn cu mănuşa, uite aşa - şi mi-a arătat cum -, vă prefaceţi că iar v-a apucat tusea... Deci, cum vă spuneam, reluă cu acelaşi glas puternic, toate merg bine...

Înaintam încet, unul lângă altul şi, deşi ghicisem de la început că îi este frică, nu izbuteam să înţeleg sensul acestor exagerate măsuri de precauţie.

—Deci, cum vă spuneam, a mai repetat o dată, apoi, cu privirile ţintite în faţa ei, învârtind în neştire una din mănuşi, a început să-mi povestească.

De la plecarea mea se petrecuseră multe în strada Fântânelor. Niculina şi Serdaru se instalaseră definitiv; dormeau când în salon, când în birou. Asta n-ar fi fost grav, dacă nu s-ar fi perindat atâta lume străină prin casă, zi şi noapte, şi la orice oră din noapte. O dată, trecuse de două jumătate, s-a oprit o maşină în faţa casei, şi a început să claxoneze. A sărit din pat şi s-a apropiat de ferestre, să vadă ce se întâmplă. În timp ce dădea, tremurând, cu mare atenţie, perdeaua la o parte, a început să se audă, din salon, larmă şi râsete şi cineva a strigat: „Venim! Venim!" Era o maşină mare şi elegantă, şi chiar atunci cobora acel tânăr foarte brun, care venise de mai multe ori în timpul verii (era, evident, băiatul Numărului Doi). A privit spre ferestrele salonului, apoi s-a adresat, vorbind foarte tare, cuiva din fundul maşinii:

—Dă-mi bastonul dumitale să le bat în uşă!

—Poate au confundat datele! i-a răspuns, celălalt, cu un glas tot atât de puternic, întinzându-i bastonul. (Foarte probabil, era Ieronim Thanase.)

Dar în timp ce tânărul se îndrepta spre uşa din faţă, cei care dormiseră în salon, sau în birou, au apărut în capul scării.

—Erau Niculina, Serdaru şi cine altul? am întrebat.

—Nu ştiu cine erau. Erau trei persoane. N-am recunoscut pe nici unul. Ştiam că „tinerii căsătoriţi" - căci aşa le spune Maestrul - dormeau la noi, dar nu i-am recunoscut... Şi totuşi, ei erau, adăugă coborând şi mai mult glasul, pentru că a doua zi de dimineaţă, când am intrat în salon, să le spun că îi aşteaptă cafeaua, nu era nimeni şi paturile lor - vorba vine căci n-au paturi, dorm când pe canapea, când pe saltele - paturile erau făcute. Dar, cum vă spuneam, adăugă ridicând brusc tonul, şi-mi făcu semn cu mănuşa.

Am început să tuşesc, căutându-mi în acelaşi timp batista. La câţiva metri în faţa noastră, înainta spre noi un bărbat aproape bătrân, cu un fular bine strâns în jurul gâtului. Îndată ce-a trecut, Ecaterina

mi-a făcut semn să întorc capul, să văd dacă omul își continuă drumul.

—Pentru că nici prin gând nu vă trece câți sunt și cine sunt, spuse răsuflând istovită.

—Dar Maestrul? am întrerupt-o. El ce spune?

În acea noapte, A.D.P. nu era acasă. S-a întors - „din provincie", precizează cu ironie Ecaterina - s-a întors de-abia a treia zi. Și când Ecaterina a încercat să-i povestească, a întrerupt-o zâmbind.

—A fost o greșeală, i-a spus. N-a fost vina lor. Niculina și Laurian erau siguri că repetițiile vor avea loc miercurea viitoare, la unu noaptea. Așa îi informase Tudorel - este tânărul care doarme la noi, în bucătărie sau pe coridor (am înțeles că era elevul favorit al lui Serdaru; cel care mă adusese astă-vară, cu mașina la București) - Tudorel notase greșit ziua în agenda lui.

—Deci, am îndrăznit s-o întrerup, cei trei erau Niculina, Serdaru și Tudorel.

—Desigur că erau ei, dar cine să-i recunoască? Cine știe ce „spectacole" repetaseră în noaptea aceea, înainte de culcare - căci așa le spune: „spectacole". Și repetă aproape în fiecare noapte, repetă *cu toate ușile închise*, sublinie căutându-mi privirile. De obicei numai ei trei și cu Maestrul dacă e acasă. Dar uneori se adună zece, cincisprezece... unii din ei sunt înalți cât ușa. Nu știu ce repetă, dar îi aud râzând, cântând - de altfel, cântă toți, foarte frumos, cântă și în cor, și fiecare separat, și au tot felul de instrumente muzicale...

—Ce spun vecinii?

A întors brusc capul spre mine și mi-a zâmbit. Un zâmbet, mi s-a părut, misterios și totuși ironic.

—De când au aflat cu cine se întâlnește și la cine este invitat Maestrul, nu îndrăznesc să spună nimic... Deși...

Ezită câteva clipe, apoi mă privi din nou, bănuitoare, parcă ar fi încercat să ghicească ce gândesc.

—N-ar trebui să vă spun, dar dumneavoastră, care ați fost mâna dreaptă a Maestrului...

—Și sper să fiu și de aici înainte, încercai să glumesc, zâmbind.

—Să dea Dumnezeu! oftă, dar s-au schimbat atâtea de când ați plecat. N-ar trebui să vă spun, dar...

Coborî și mai mult glasul.

—Din când în când, către miezul nopții, o mașină se oprește în dreptul casei Doctorului, știți unde, a treia casă de la colț, și rămâne acolo toată noaptea, cu farurile stinse... Dar mașina nu e goală, adăugă. O dată, într-o noapte, - nu mă deranja muzica, mă învățasem acum cu repetițiile, dar parcă aș fi presimțit ceva...- m-am dat jos din

pat şi, în vârful picioarelor, m-am apropiat de fereastră. Tocmai atunci ieşeau din casă tânărul acela foarte negru şi cu Serdaru. I-am văzut îndreptându-se spre maşină; nu ştiu ce-au vorbit cu şoferul, sau cine o fi fost înăuntru, dar curând după aceea maşina a pornit încet, tot cu farurile stinse... Şi a mai fost ceva, deşi e un mare secret, n-ar trebui să vă spun...

—Ştii că poţi avea toată încrederea în mine, am încurajat-o. Nu ne cunoaştem de ieri, de alaltăieri. Şi suntem amândoi devotaţi Maestrului... În fond, ce s-ar fi făcut Maestrul fără dumneata şi fără mine?

M-a privit cu căldură, recunoscătoare, dar nu-şi putu înăbuşi suspinul.

—Ştiu, şopti. De aceea trebuie să vă spun. A doua zi după întâmplarea cu maşina, când mă întorceam la Cooperativă, m-a oprit un domn, nici tânăr, nici bătrân, foarte elegant îmbrăcat. Când şi-a ridicat pălăria şi m-a salutat, am văzut că era aproape chel. Foarte politicos, şi-a spus numele, dar acum nu mi-l aduc aminte. (Evident, era Albini.) M-a întrebat dacă avem ştiri de la dumneavoastră căci, spunea, circulă fel de fel de zvonuri prin oraş, că n-o să vă întoarceţi, că Maestrul v-a convins să rămâneţi acolo, în India, dacă nu definitiv, cel puţin câţiva ani, până va veni şi el...

O ascultam fascinat, neîndrăznind s-o întrerup.

—Eu i-am spus adevărul, a continuat Ecaterina, adică ce ştiam de la Editură; că vă întoarceţi pe ziua de 20 sau 21 decembrie, dar el a schimbat repede vorba, şi mi-a spus că admiră din tinereţe cărţile Maestrului şi de aceea e îngrijorat de tot ce se întâmplă de câteva luni, că s-au plâns vecinii, că ştie... Mă rog, ştia tot, ştia mai ales ce făceau tinerii căsătoriţi, ştia de spectacolul pe care-l pregătesc. Şi apoi, a scos o carte de vizită şi mi-a spus: Se întâmplă că funcţia pe care o am îmi deschide multe porţi. Dacă vei avea vreodată încurcături, sau orice altfel de probleme, îmi telefonezi la numărul acesta...Am păstrat cartea de vizită, dar nu i-am telefonat, adăugă.

Am răsuflat uşurat şi am început să râd.

—Vasăzică, de aceea a intrat spaima în dumneata, şi aproape că nu îndrăzneşti să vorbeşti, nici măcar pe stradă. Ţi-e teamă că te urmăreşte Securitatea.

Ecaterina s-a oprit brusc şi şi-a întors mirată capul spre mine.

—Ce-o să-mi facă mie Securitatea?! exclamă. Eu îmi văd de treaba mea. Nu mă ocup nici de politică, nici de altceva...

—Atunci, dacă ştii că nu eşti urmărită, de ce atâtea precauţii?

—Dacă m-aţi fi lăsat să termin, şopti, aţi fi înţeles de ce mi-e

frică... Şi când m-aţi asculta până la sfârşit, are să vă fie frică şi dumneavoastră...

Totul a început la vreo două săptămâni după plecarea mea. Într-un amurg, intrând în salon ca să aprindă lumina japoneză, a dat cu ochii de o femeie, aproape bătrână, care adormise pe canapea. Ecaterina a ţipat, speriată, şi când femeia s-a trezit, s-a îndreptat spre ea şi a întrebat-o cine este şi pe unde a intrat în salon. Femeia o privea curios, parcă n-ar fi înţeles bine româneşte. Şi, într-adevăr, când s-a ridicat de pe canapea, Ecaterina şi-a dat seama că era străină. Era îmbrăcată ciudat, deşi elegant, într-o rochie lungă de mătase roşie, şi avea nişte pantofi aşa cum nu mai văzuse până atunci; păreau muiaţi în aur. Femeia continua să o privească zâmbind, şi la toate întrebările Ecaterinei ridica din umeri. Ar fi putut avea 50-55 de ani, dar când zâmbea părea mai tânără. Doar când Ecaterina s-a îndreptat spre telefon, femeia a întins braţele către ea şi i-a şoptit: Ecaterina, să nu faci asta! Nu te juca cu focul!

—Şi nu i-ai recunoscut glasul? am întrerupt-o. Nu ţi-ai dat seama că era Niculina, că adormise acolo, pe canapea, în costumul cu care repetase?

Ecaterina şi-a întors din nou capul spre mine, încruntată.

—Nu puteam să-i recunosc glasul, pentru că nu era Niculina. Nu vorbea ca Niculina. Avea un glas stins, ca de femeie bătrână. Şi era mai înaltă ca Niculina. Şi avea părul cărunt...

—Atunci, cine era? am întrebat-o turburat.

—Nu ştiu, şopti Ecaterina. Şi de aceea mi-e frică... Pentru că mai târziu, după ce mi-a spus: Nu te juca cu focul!, femeia a adăugat: - Acum, pot să-ţi spun, căci ne cunoaştem bine. Sunt soţia lui Laurian Serdaru, deci, dacă ai aflat şi d-ta secretul, sunt nora Maestrului. Toţi îmi spun Niculina, şi numele acesta îmi place şi mie. Dar nu e numele meu. Pe Niculina ai s-o întâlneşti într-un ceas, un ceas şi jumătate, pentru că astă-seară suntem invitaţii Maestrului... Mi-a făcut o reverenţă ca la teatru, şi-a luat pantofii de aur în mână şi s-a îndreptat spre odaia de baie.

—Deci, până la urmă, tot ea era!

Ecaterina a ridicat exasperată din umeri, şi a oftat, nu era ea. Şi am dovezi că nu putea fi ea, Niculina...

Într-adevăr, A.D.P. nu era în Bucureşti şi în acea seară n-a fost nimeni invitat. Când, după vreun ceas a întâlnit-o pe Niculina şi i-a spus: Mi-ai tras o spaimă adineaori!, Niculina a întrebat:

—Ce spaimă? Şi după ce i-a povestit întâmplarea, Niculina a clătinat din cap.

—Nu eram eu. La ora aceea eram la repetiții...

—Atunci, cine a putut fi?! a exclamat speriată Ecaterina. Cine a putut intra în salon fără ca eu să prind de veste?

—Oricine poate intra în salon, pentru că fiecare din noi avem cheia noastră, noi, cei unsprezece din trupa lui Ieronim. A trebuit să ne facem chei ca să nu te deranjăm mereu. Căci, ai văzut și dumneata, aici, zi și noapte, unii vin, alții pleacă...

—Era, deci, cineva din trupă, am șoptit turburat. Nu ți-a spus cine?

Ecaterina mă privi din nou, de data aceasta fără să înțeleg de ce, zâmbind amuzată.

—Știți ce mi-a spus când am întrebat-o? Mi-a spus: Așa cum o descrii, de vreo 50-55 de ani, cu păr cărunt și un pantof de aur în fiecare mână, poate fi oricare din cele cinci fete; căci atâția suntem, în trupa lui Ieronim, cinci fete și șase băieți...

—Și Maestrul? Ce-a spus Maestrul când i-ai povestit toate astea?

După câte am înțeles, pentru că Ecaterina grăbea mereu pasul și erau cuvinte care îmi scăpau, A.D.P. a încercat s-o liniștească, asigurând-o că, de fapt, ea era, Niculina, dar ce vrei?, a adăugat, sunt tineri și se amuză, își fac unul altuia tot felul de farse...

—Dacă ar fi numai astea, continuă Ecaterina, numai farse și glume de artiști tineri...

Dar Ecaterina se convinsese că la mijloc era altceva, nu știa exact ce, dar era destul ca s-o înspăimânte. Nu trecuse o săptămână de la această întâmplare, când i-a telefonat Grigore de la Cooperativă că-i va trimite, spre seară, patru iepuri. Ca să nu atragă atenția vecinilor, a rugat-o să stea la fereastră între cinci și un sfert și cinci jumătate, și îndată ce se oprește mașina să deschidă ușa de la bucătărie, ca să nu aștepte șoferul. Așa a și făcut. Dar șoferul n-a putut, sau n-a voit să coboare - și i-a strigat să vină ea. Ploua, și Ecaterina i-a făcut semn să aștepte puțin, să-și îmbrace paltonul și să-și pună ceva pe cap. Dar când se pregătea să coboare, un tânăr a traversat în goană strada, s-a apropiat de mașină, a înșfăcat sacul cu iepuri și i-a strigat să rămână acolo, în ușa bucătăriei. Mașina a pornit chiar atunci, un camion se apropia din direcția opusă și, văzând că tânărul întârzie, câteva clipe i-a fost teamă că se lăsase păcălită. Dar după puțin timp, băiatul a intrat în bucătărie, săltându-și râzând sacul cu iepuri în spate. Ecaterina voia să-i dea ceva și începuse să caute în buzunar.

—Nu te mai osteni, Ecaterina, i-a spus băiatul. Sunt de-ai casei. Și pentru că Ecaterina îl privea surprinsă, încercând să-l recunoască a adăugat:

—După atâtea săptămâni, tot nu mă cunoşti? Eu sunt Laurian, bărbatul Niculinei.

—Venea desigur de la o repetiţie, i-am spus.

Aşa crezuse şi ea. Nu se mai sătura privindu-l, minunându-se, repetând:

—Bată-te norocul să te bată. Ai întinerit cu zece ani, tocmai dumneata, care n-ai nevoie...

Câteva clipe în urmă intră în bucătărie Niculina, cu o carafă goală, şi se îndreptă spre robinet.

—Ce spui de domnul Laurian? o întrebă Ecaterina. Vrăjitorie curată...

Tânărul se fâstici, şi începu să-şi treacă nervos palma pe obraji.

—Laurian e în salon, cu toţi ceilalţi, spuse Niculina. Şi li s-a făcut, la toţi, sete.

—Vezi, nu vrea să mă recunoască, şopti printre dinţi tânărul, şi deschizând brusc, aproape cu mânie, uşa, dispăru în ploaie.

Şi totuşi, nici până azi Ecaterina nu ştie ce să creadă. După ce-a rămas singură, şi-a scos paltonul, a desfăcut sacul, a căutat prin sertare câteva sfori groase şi cârlige ca să atârne iepurii în cămară, dar s-a trezit târziu că tremură, şi a îmbrăcat din nou paltonul. A înţeles însă repede că nu tremură de frig, ci de frică. A început să-şi facă semnul crucii, dar a dat cu ochii de iepuri, pe care nu-i scosese din sac, şi i-a fost ruşine. Şi-a scos brutal paltonul şi s-a silit să nu se mai gândească. Dar o rodea curiozitatea, şi după ce-a atârnat şi al patrulea iepure în cămară, s-a hotărât. Ştia că numai noptile uşile sunt încuiate, dar pe de altă parte A.D.P. îi atrăsese de mai multe ori atenţia să nu intre, sub nici un motiv, în salon, în timpul repetiţiilor. După ce-a găsit motivul (Niculina spusese că li se făcuse sete), a scos din frigider o sticlă cu apă minerală, a ales câteva pahare, şi cu tava plină în mâna dreaptă, a bătut scurt în uşa salonului, şi a intrat. Erau vreo şase, şapte tineri, costumaţi ciudat; parcă ar fi avut fiecare o pelerină lungă, dar felurit colorată, atârnată de umeri. Au întors toţi capul spre ea, speriaţi, ca şi cum ar fi fost surprinşi la începutul unei crime. Cea mai speriată părea Niculina. Amuţise, cu braţul ridicat, cu gura pe jumătate deschisă. Alături de ea, îmbrăcat într-o mantie sângerie, se afla Laurian Serdaru. O privea şi el, tot atât de surprins. Dar Ecaterina este sigură, şi poate chiar să jure, este sigură că, la un moment dat, Serdaru i-a zâmbit cu înţeles şi i-a făcut semn cu ochiul.

17

Îndreptându-mă spre casă, mi-am dat seama că acele întâmplări de la începutul lui noiembrie îi provocaseră Ecaterinei un traumatism care putea duce la mania persecuției. Din seara când, intrând brusc în salon, le întrerupsese „repetiția", i se părea că e urmărită de tot felul de personagii stranii, care până la urmă se dovedeau a fi unul din obișnuiții casei, mai ales Niculina și Serdaru, dar și alții, bunăoară Tudorel sau una dintre artiste, căreia i se spunea Vera. Se oprea câteodată la o vitrină și pe neașteptate cineva apărea în spatele ei și, după felul cum o privea sau îi zâmbea, descoperea că face parte din trupa lui Ieronim. Dar greul de-abia atunci începea, pentru că nu-i era ușor să-i identifice. Uneori îi trebuiau două sau trei zile și nopți...

—Vă aşteptam ca pe un Dumnezeu! a exclamat la despărțire, strângându-mi amândouă mâinile. Ca pe un Dumnezeu, a repetat de mai multe ori.

De-abia după ce mi-am scos paltonul și m-am așezat la birou mi-am adus aminte că ar fi trebuit să trec pe la Editură. Voiam să văd cum arată cele două cărți ale lui A.D.P.; voiam, mai ales, să aflu ce crede Ghiță Horia despre proiectul meu de a aduna într-un volum articolele despre India. Ideea volumului mi-o sugerase ultima scrisoare a lui A.D.P. „Știam că ești un bun scriitor, îmi spunea, pentru că ai scris *Memoriile* așa cum *eu* nu le-aș fi putut niciodată redacta. Dar nu bănuiam că ești un bun scriitor *atât de diferit de mine*. Am lucrat împreună aproape opt ani, și n-am bănuit *această* notă specifică a talentului dumitale literar".

Șovăiam, dacă ar trebui să-i telefonez lui Horia - era aproape 12,00 - sau să mă duc să-l văd, fără să mă anunț, la începutul după-amiezii. Câteva clipe în urmă a sunat telefonul.

—Dar unde mi-ai umblat toată dimineața? mă întrebă A.D.P., mi s-a părut, ușor contrariat.

—Am întâlnit-o întâmplător pe Ecaterina, și am stat mult de vorbă. Biata de ea, tare mi-e teamă că...

—Las-o pe Ecaterina! m-a întrerupt. Avem lucruri mult mai importante de discutat. Și nu le putem discuta la telefon. Trebuie să vii la Sibiu. Ți-am rezervat un loc în avionul de mâine dimineață. Telefonează la Agenție; sau, și mai bine, treci dumneata, înainte de 4,00, și ridică-ți biletul. Te aşteptăm la aeroport. Și îndată după dejun...

Cu un efort, am îndrăznit să-l întrerup.

—Dar, Maestre, vedeți, suntem în preajma Crăciunului. Și de-abia m-am întors. Vreau să petrec sărbătorile cu Valeria. Mai ales că nunta va avea loc foarte curând, la 29 decembrie...

Am avut impresia că vestea l-a surprins, pentru că, după o scurtă tăcere, a continuat cu un alt glas.

—Bine, dar azi e 23 decembrie. Mai avem o săptămână. Ne întoarcem la 26 decembrie, cel mult 27. Cum vă cunosc eu, nunta nu se poate face fără mine.

Am roșit brusc și, de emoție, mi-am simțit deodată gura uscată.

— Dar mi-ați spus de atâtea ori, am șoptit, mi-ați spus că nu vreți să ne cununați că...

—Ce-am spus altădată, m-a întrerupt A.D.P. foarte bine dispus, n-are nici o importanță! Țin foarte mult să vă cunun eu. Și vom sărbători evenimentul în strada Fântânelor, cu Niculina, Laurian, și alți câțiva prieteni.

—Evident, am reluat cu un glas mai ferm, evident, Valeria va fi fericită și recunoscătoare. Ca și mine, de altfel, inutil să vă spun... Dar mă gândesc că dacă o las singură de Crăciun...

—Eusebiu! a exclamat aproape patetic. E foarte important! Nu-ți pot spune acum de ce, trebuie să vii mâine. Te așteptăm la aeroport. Și mulțumește-i Valeriei și din partea mea că acceptă acest sacrificiu!...

După ce a închis telefonul, am rămas multă vreme cu privirile pierdute în gol. M-am trezit, târziu, că mă gândeam la cu totul altceva: mă trudeam să-mi amintesc o scenă din a treia sau a patra piesă a lui Pandele, o scenă care, mi se părea, ar fi putut explica insistența lui atât de patetică de a mă avea alături de el începând din Seara de Ajun până a doua sau a treia zi de Crăciun. Cineva (imposibil să-mi aduc aminte cine), aflându-se într-o situație desperată (dar *de ce? De ce!*), făcea un apel patetic la un prieten mai tânăr; îi cerea un lucru, în aparență, de o ridiculă banalitate (un pahar cu apă? O batistă?), anunțând în același timp recompensa: *Va fi o nuntă ca în povești*, chiar el, *El*, îi va cununa, și vor pofti la masă nu numai prietenii, ci și... Imposibil să-mi amintesc cine alții vor fi poftiți la banchet (în text era scris: *agapa*).

Am făcut emoționat numărul lui Horia. Nu mă așteptam să-l mai găsesc, trecuse de 1,00, dar știam că-mi va răspunde secretara.

—Tocmai mă duceam la masă, îmi răspunse Horia. Deci, fii, te rog, cât se poate de scurt...

Dar nu-mi lăsă timp să spun ceva, ci continuă pe un ton sec, aproape sever.

—Dacă e vorba de *India* dumitale, trebuie să discutăm serios...

—Dar nu e vorba de volumul meu, l-am întrerupt. Voiam să ştiu...

—Nu spun că textele nu sunt interesante, continuă ca şi cum nu m-ar fi auzit. Dar trebuie să nuanţezi. Insişti prea mult asupra „spiritualităţii indiene", asupra sihaştrilor şi mânăstirilor...

—Dar dacă vă spun că nu e vorba de volumul meu...

—Trebuie să evoci şi alte aspecte ale istoriei şi societăţii indiene: sărăcia, nedreptăţile sociale, castele, intuşabilii... Nu spui nimic despre intuşabili...

Cu un efort, am izbutit să mă stăpânesc.

—Tovarăşe Horia, am început, pronunţând clar şi răspicat fiecare cuvânt în parte. Repet, nu e vorba de volumul meu. Voiam doar să ştiu dacă a apărut *Teatrul* lui A.D.P. şi dacă pot trece după-masă să iau un exemplar...

Mi s-a părut că a şovăit mult înainte de a răspunde.

—Ca să fiu foarte sincer, volumul e tipărit, dar eu încă nu l-am văzut. S-ar putea să apară în vreo două săptămâni, dacă între timp, aşa cum mi-a fost frică de la început...

—Bine, l-am întrerupt politicos, nu vreau să vă mai reţin. Vă telefonez din nou după Sărbători...

În clipa când aşezam receptorul în furcă, mi-am dat seama că făcusem o gafă. Bănuitor cum era, cine ştie ce şi-ar putea închipui Horia. Ar fi trebuit să mă adresez direct „locţiitorului" meu; păstrase, desigur, corecturile în pagină. Dar spre mirarea mea, Voinea mi-a mărturisit că tot materialul - manuscrisele, şpaltele şi corecturile în pagină - fusese, la cererea lui, expediat prin curier lui A.D.P., pe la începutul lunii. Ceea ce i s-a părut curios, adăugă coborând uşor glasul, câteva zile după aceea i s-a telefonat de la Editură că au nevoie de manuscrise şi de corecturi pentru o ultimă revizie. Dar Voinea ştia bine că ultima revizie fusese făcută cu cel puţin o săptămână înainte -, chiar el dăduse bunul de tipar. A avut impresia, şi spunând asta a scăzut şi mai mult glasul, a avut impresia că, aflând ce s-a întâmplat, anume că tot materialul se află în mâinile lui A.D.P., secretarul n-a ştiut ce să-i spună, şi l-a rugat să aştepte un moment, să vorbească cu Directorul. După ce l-a ascultat, Ghiţă Horia a spus: Bine! şi a închis telefonul.

Şi de data aceasta mi s-a părut că făcusem o gafă: cine ştie cum va interpreta Voinea dorinţa mea de a reciti un text pe care eu însumi îl

dactilografiasem cu trei luni mai înainte. Şi dacă, după un ceas, două, îi telefonează Horia şi-l întreabă: Nu cumva i-am telefonat, în legătură cu?... Poate ar fi trebuit să-l avertizez, să-i spun, bunăoară, că dacă întreabă cineva de mine, să-i spună că... În acea clipă mi-am amintit brusc de Ecaterina, şi m-am ridicat enervat din fotoliu.

Valeria îmi pregătise pentru dejun o felie de şuncă şi struguri. Am mâncat absent, fără chef. Dar curând am zărit cei dintâi fulgi de zăpadă şi m-am înseninat ca prin farmec. Am rămas multă vreme la fereastră, privind ninsoarea. Când, după un ceas, am pornit spre Agenţie, stratul de zăpadă părea, pe alocuri, de câţiva centimetri. Aşa cum mă aşteptam, biletul fusese achitat de Pandele.

—Dar dacă va ninge toată noaptea, mi-a spus funcţionara, nu cred că veţi putea pleca mâine dimineaţă. În orice caz, prezentaţi-vă la aeroport cu cel puţin o jumătate de ceas mai înainte.

Aş fi vrut să mă plimb puţin prin oraş, să cobor spre Cişmigiu, dar mi-am spus că, dacă ninsoarea nu se potoleşte, foarte probabil îmi va telefona Pandele ca să schimbe programul.

Tot aşteptând, am adormit în fotoliu. M-a deşteptat Valeria, scuturându-şi viguros şoşonii în faţa uşii. Când i-am spus că ne va cununa A.D.P., a împietrit în mijlocul camerei, apoi m-a înlănţuit şi, trăgându-mă uşor după ea, a început să danseze, fredonând, dar din ce în ce mai stins, pentru că nu-şi putea stăpâni lacrimile. Voia să telefoneze imediat acasă, să anunţe marea veste, dar am păstrat-o lângă mine.

—Evident, toate bucuriile se plătesc. Pandele m-a implorat să viu mâine la Sibiu. Are neapărat nevoie de mine...

Şi, pentru că mă privea surprinsă, ca şi cum n-ar fi înţeles, am adăugat repede.

—E vorba de 24, cel mult de 36 de ore. Ne întoarcem amândoi, cel mai târziu, a doua zi de Crăciun.

—Dar e imposibil! m-a întrebat Valeria înseninându-se. Nu mai pleacă nici un avion spre nordul Transilvaniei. Am ascultat şi la Radio.

—Aşa mi-a spus şi mie la Agenţie. Dar dacă A.D.P. nu-mi telefonează, eu, în orice caz, mâine dimineaţă...

18

De fapt n-am ştiut că avionul nostru va putea ateriza la Sibiu decât în ultimul moment, când, după ce aşteptasem aproape două

ceasuri, eram gata să renunț. Din fericire, apropiindu-ne de Sibiu, peisajul devenise feeric. Nu văzusem niciodată această parte a țării îngropată sub zăpadă. Cerul se limpezise pe neașteptate, și ne orbea acum o lumină crudă, polară. Curând avionul își opri motoarele și, coborând, au început să se distingă tot mai clar calea ferată și casele de țară. Apoi am zărit orașul, am trecut lin pe deasupra unui cartier de curând construit, și puține minute în urmă am aterizat.

A.D.P. mă aștepta zâmbind, alături de Serdaru și Tudorel. M-a îmbrățișat, mi s-a părut, cu o neobișnuită emoție. Apoi, mi-a strâns îndelung mâna.

—Îți mulțumesc, mi-a șoptit. Știu că ai făcut un sacrificiu...

Nu știam ce să cred. Arăta parcă și mai tânăr decât toamna trecută, și cu toate acestea își ascundea cu greu nervozitatea. Părea neliniștit, preocupat.

—Maestrul e obosit, spuse Serdaru ca și cum mi-ar fi citit gândul. A dormit doar câteva ceasuri. A rămas azi-noapte până la 2,30, ca să vadă sfârșitul, deși noi toți, și mai ales Ieronim, am tot încercat...

—Să lăsăm astea, îl întrerupse A.D.P., izbutind totuși să zâmbească. Avem atâtea altele de vorbit...

Apoi, întorcându-se către mine și luându-mi brațul, a continuat.

—Nu te întreb nimic despre India. O să discutăm asta mai târziu. Să-ți spun însă de pe acum programul: dejunăm la Majestic, am rezervat o masă; apoi, cu o camionetă militară - de fapt, e un fel de jeep - la Călina. Sunt mai puțin de 10 kilometri, dar șoseaua e pe alocuri înzăpezită. Cu mașina, ar fi fost riscant. Locuim într-un fost pavilion de vânătoare, transformat în Casă de odihnă, destul de confortabil și, deși a fost de două ori restaurat, e încă destul de pitoresc. Iar de acolo înainte, continuă privindu-mă și zâmbind enigmatic, de acolo înainte nu mai putem conta decât pe sănii...

—Dar nici nu vă închipuiți ce fel de sănii, adăugă Serdaru. Ca din alte vremuri. Nu se mai văd decât în filme de epocă...

—Dar sunt mai frumoase decât cele din *Anna Karenina,* filmul de anul trecut, spuse Tudorel.

—Poate că o să facem și noi un film, adăugă A.D.P. Să vedem...

—Nu trebuia să-i spuneți, șopti Serdaru oarecum dezamăgit. Voiam să-i facem o surpriză...

Pandele întoarse capul spre el, apoi ridică din umeri.

—Va fi suficient să vadă săniile, caii și aparatura din sufragerie ca să înțeleagă despre ce este vorba...

Nu știu dacă aș fi ghicit atât de repede. Nu aveam cum să știu că

jeepul care ne adusese la Casa de odihnă, ca şi caii, fără pereche de frumoşi, pe care îi scoteau din grajd chiar în momentul sosirii noastre, aparţineau Corpului de Armată din Sibiu. De asemenea, nu aveam cum să ştiu că săniile pe care le-am zărit în curte fuseseră construite în toamna aceea, după modelul săniilor castelanilor unguri de pe la 1840, păstrate la Muzeul de Etnografie. Nu m-au mirat costumele atât de pitoreşti ale tinerilor pe care i-am întâlnit în sală şi pe coridor; aş fi crezut că se pregătesc, sau se întorc, de la repetiţie. Dar cred că aş fi început să bănuiesc că anumite scene vor fi filmate, dând cu ochii de proiectoarele din sufragerie şi de estrada înaltă, pe rotile, de pe coridor.

*

Îndată ce-am rămas singuri în odaia ce mi-o alesese, alături de camera lui, A.D.P. s-a aşezat pe marginea patului şi mi-a făcut semn să-mi apropii scaunul.

—Am atâtea lucruri să-ţi spun, şopti, încât nu ştiu de unde să încep. Am să încep, totuşi, cu ceea ce mi se pare mai puţin important.

Ascultându-l, mă întrebam ce i se părea „mai puţin important". Mie mi se părea destul de grav. Era vorba de lupta surdă pentru putere între Numărul Trei şi Numărul Doi. Tensiunea dura mai de mult, dar în ultimele săptămâni ameninţa să explodeze. Evident, adăugă A.D.P., asta complică situaţia lui Ieronim. Oamenii Numărului Trei sunt cu ochii pe el, gata să profite din prima greşeală pe care o va face. Foarte probabil, mulţi dintre tehnicieni şi operatori sunt informatorii Numărului Trei. Unii din ei - evident, fără să-şi dea seama - s-au trădat chiar în dimineaţa când l-au văzut pe Ieronim încredinţându-şi bastoanele unui figurant şi urcându-se pe estradă ca să regleze proiectorul.

—Da, continuă repede A.D.P., nelăsându-mi timp să-l întrerup, acum vreo zece zile, pe neaşteptate, Ieronim a simţit că nu mai are nevoie de bastoane. Am identificat în sfârşit greşeala pe care o făcusem în seara de 11 august 1964, mi-a explicat Ieronim, şi, aşa cum mă aşteptam, în aceeaşi clipă m-am vindecat.

—Extraordinar! am exclamat. E pur şi simplu extraordinar!

—Da, reluă A.D.P., aşa am spus toţi. Dar vezi, vindecarea aceasta atât de misterioasă a avut loc într-un moment puţin prielnic pentru noi toţi, şi în primul rând pentru Ieronim. Cum îţi spuneam, câţiva

mecanici şi operatori s-au trădat pe loc: s-au grăbit să telefoneze vestea la Bucureşti. Nici lui Ieronim, nici Numărului Doi nu le convenea să se vorbească despre acest „miracol" chiar acum... Dar, în sfârşit, cum îţi spuneam, asta e mai puţin important.

Mai grav i se părea intriga urzită împotriva lui, şi care ar fi putut duce la întârzierea volumului de *Teatru*. Intriga aceasta n-avea legătură directă cu tensiunea între Numărul Trei şi Numărului Doi, dar, fără îndoială, unii din colegii lui, geloşi şi invidioşi, sunt gata să profite de conjunctură. (Am înţeles că se gândeą mai ales la Paraschiv Simionescu, pe care intimitatea lui A.D.P. cu familia Numărul Doi nu-l lăsa să doarmă). De aceea şi-a luat măsurile de precauţie necesare: a fotografiat în zece exemplare volumul de *Teatru*, şi le-a pus la adăpost, în locuri diferite, şi chiar în mai multe ţări, a precizat subliniind cuvintele. Voiam tocmai să-l întrerup, să-i spun, că, poate, situaţia nu e chiar atât de critică pe cât şi-o închipuia el, când s-a ridicat repede, s-a îndreptat spre uşă şi a deschis-o brusc. Văzând că nu era nimeni pe coridor a oftat uşurat, zâmbind.

—După cum vezi, reluă cu un alt ton, s-ar zice că încep să calc pe urmele Ecaterinei. Dar, aici, şi în acest moment, trebuie să fim cu ochii în patru. În afară de noi, cei care ne cunoaştem, oricine altul poate camufla un agent...

—Îmi pare rău, am început, oarecum la întâmplare, văzând că tăcerea se prelungeşte. Eu, dimpotrivă, credeam că...

—Eusebiu! exclamă întrerupându-mă, tot ce ţi-am spus până acum confirmă ce bănuisem mai de mult, de cel puţin două săptămâni. Adevărul este că *mi-e frică!* Nu îndrăznesc să-ţi mărturisesc ce *trebuie* să-ţi mărturisesc, şi atunci, ca să amân această confesiune penibilă, îţi tot vorbesc, când de una, când de alta. Tot ce ţi-am spus despre Numărul Trei, ca şi despre intrigile lui Paraschiv, e adevărat. Nu am inventat nimic. Dar, repet, toate astea n-au prea mare importanţă. Singurul lucru important este descoperirea pe care am făcut-o de curând, şi pe care *nu îndrăznesc* să ţi-o destăinui...

Îl ascultam tulburat. Pandele făcu câţiva paşi prin odaie, apoi se aşeză din nou pe marginea patului.

—Ţi-ai dat, desigur, seama, începu brusc, că spectacolul organizat de Ieronim urmăreşte, în primul rând, completarea procesului de anamneză început astă vară. Dar ceea ce numai eu ştiu, este că această anamneză am încheiat-o mai de mult. Mi-am adus aminte de tot ce s-a întâmplat în noaptea de Crăciun 1938, am izbutit să-mi amintesc de fiecare amănunt. (Nu degeaba am luat parte cu atâta elan la toate

repetițiile lui Ieronim...) Inutil să ți le rezum, căci nu toate amănuntele sunt interesante. Destul să-ți spun că, la început, ca să fiu foarte sincer, şi poate chiar vulgar, la început am crezut că, în noaptea aceea am băut prea mult, eu care nu eram obişnuit cu alcooluri tari, şi m-am culcat cu actrița care juca rolul Euridicei. Şi, îmi spuneam, foarte probabil că a doua zi mi-a fost ruşine - nu pentru că mă culcasem cu ea, ci pentru că fusesem beat, şi probabil mă purtasem ca o brută - mi-a fost, deci, ruşine şi am evitat s-o mai întâlnesc, a doua zi şi a treia zi. Îmi mai spuneam că purtarea mea fusese desigur atât de odioasă încât, fără să-mi dau seama, am voit, şi am reuşit, să uit tot de la început şi până la plecarea la Bucureşti. Bănuiam că, psihologic, procesul nu părea prea verosimil, dar, în sfârşit, eu mă prefăceam convins că aşa se întâmplase...

Se ridică şi începu să se plimbe, încurcat; parcă nu mai ştia ce să facă cu mâinile.

—Adevărul este cu totul altul. În noaptea aceea *nu* fusesem beat, şi mă purtasem cât se poate de curtenitor. Pe scurt, a fost o foarte sinceră, şi chiar romantică, noapte de dragoste, de care ar fi trebuit să-mi amintesc întotdeauna cu încântare şi melancolie. *Ar fi trebuit*, şi desigur că aşa s-ar fi întâmplat, dacă nu intervenea *altceva*, un episod surprinzător de insolit. Şi acest altceva a provocat amnezia...

Se opri brusc în fața mea şi mă privi curios, ca şi când atunci m-ar fi văzut pentru întâia oară.

—Dar, a reluat după o pauză, cum să-ți vorbesc despre cauza amneziei mele fără să risc ca dumneata, sau oricare altul care m-ar asculta, să creadă că mi-am pierdut mințile? Aparent, lucrurile par normale. La un moment dat, Euridice mi-a propus să luăm o sanie şi să mergem la o prietenă, care locuia în casa unui pădurar, la vreo cinci, şase kilometri de Sibiu. Evident, am acceptat pe loc, şi Euridice a început să râdă, a adăugat că fusese atât de sigură că voi accepta, încât i-a spus prietenei să ne aştepte la masă... Inutil să îți descriu drumul până în pădure, strânşi unul lângă altul, simțindu-mă deja îndrăgostit. Am fost amândoi surprinşi când, intrând în casa pădurarului, am găsit toate luminile aprinse şi masa pregătită, dar nici urmă de prietenă. Ne-am liniştit citind biletul pe care ni-l lăsase. Doar aceste rânduri enigmatice: „Dacă mai aşteptați pe cineva, vă asigur că nu mă aşteptați pe mine." Câteva minute după ce-am citit biletul, am uitat de tot. Eram doar noi doi singuri, şampania era frapată şi cina părea excelentă. Ți-am spus ce a urmat... Dar cum să-ți spun restul?

Se opri în fața mea şi-mi căută privirile.

—Şi totuşi, *trebuie să-ţi spun*, şopti. Târziu, către dimineaţă, m-a deşteptat deodată setea. Nu cred că am mai cunoscut de atunci o asemenea sete: parcă aş fi înghiţit jăratec. Am coborât din pat şi m-am îndreptat către bucătărie. Am găsit cana cu apă, şi am dus-o direct la gură, am început să beau ca un animal. Câteva clipe nu simţeam nimic, parcă aş fi înghiţit aer, şi somnoros cum eram, m-a cuprins groaza. Nu cumva *n-am să-mi pot potoli niciodată setea?* Am continuat să beau, din ce în ce mai speriat, şi atunci am zărit la fereastră, aproape lipindu-şi obrazul de geam ca să mă poată vedea mai bine, am zărit o fată tânără, blondă, cu părul despletit pe umeri. Când şi-a dat seama că o priveam, a zâmbit şi mi-a făcut semn, ducându-şi degetul la gură, să nu spună nimic. Apoi, în clipa următoare, a dispărut...

A început din nou să se plimbe, de la un capăt la altul al odăii.

—E curios că nu mi-a fost frică. Dar întorcându-mă în dormitor, am dat cu ochii de Euridice. Se deşteptase şi aprinsese lanterna de buzunar, pe care o lăsasem pe măsuţă, alături de pat. Am simţit că mă ia cu frig, dar, curios, în loc să intru repede în pat, mi-am îmbrăcat paltonul (nu înţeleg cum de-l lăsasem acolo, pe un scaun).

—Cum arată prietena ta? am întrebat-o.

Euridice m-a privit zâmbind, dar, mi s-a părut, cu mare tristeţe.

—Dar de ce mă întrebi?

—Pentru că am văzut adineaori, la fereastra bucătăriei, o fată tânără, şi mă întreb dacă nu cumva i s-a întâmplat vreo nenorocire. Dacă nu cumva...

Euridice a început să râdă.

—Ca să-ţi spun adevărul, află că nu există nici o prietenă. *Eu* am aranjat, în mare taină, această surpriză. Am fost aici azi după-amiază şi am pregătit masa, am scris biletul, am aprins luminile. Dar de ce mă priveşti aşa?, întrebă turburându-se.

Nu ştiam ce-aş fi putut răspunde. Mi se părea că visez, dar nu izbuteam să înţeleg când începuse visul.

—Ţi s-a părut că seamănă cu mine? continuă în şoaptă. Avea, ca mine, părul blond, despletit? Şi şi-a pus degetul la gură, ţi-a făcut semn să păstrezi secretul?...

Din acea clipă nu mai mi-aduc nimic aminte. Nu ştiu cum am ajuns la hotel...

Atunci am auzit glasul Niculinei.

—Iertaţi-mă că, fără să vreau, am ascultat la uşă, dar am făcut de pază ca să nu asculte *altcineva*...

Apoi s-a apropiat repede de Pandele şi i-a luat mâna.

—Iartă-mă, *mon père*, că îndrăznesc să te contrazic. Dar, la un moment dat, poate de când ai început să bei din cană şi nu simţeai gustul apei, din acel moment nu mai poate fi vorba de anamneză, ci de o plăsmuire a imaginaţiei dumitale.

—De ce spui asta? întrebă A.D.P., stingherit.

—Pentru că în nici un caz o amnezie atât de totală nu putea fi provocată printr-un şoc de o asemenea natură. Dacă ar fi fost aşa, n-ai fi putut uita această scenă, oricât te-ai fi silit. Întâmplări de felul acesta - halucinaţii, sau fenomene parapsihologice, sau ce-or fi - sunt destul de curente. Poate ai citit mai de mult, undeva, povestea de adineaori şi te-ai convins că ţi s-a întâmplat dumitale...

—Şi, totuşi, vă repet la amândoi, *aşa s-a întâmplat.* Şi de aceea mi-e frică. Nu mi-e ruşine s-o spun: *mi-e frică!*

—Ai toată dreptatea să-ţi fie frică, continuă zâmbind Niculina. Asta face parte din însuşi procesul anamnezei. Numai că frica de care vorbeşti nu se datoreşte scenei pe care ai evocat-o adineaori: figura pe care ai zărit-o la fereastra bucătăriei şi pe care, câteva minute în urmă, ai recunoscut-o ca fiind chiar Euridice. Scenariul acesta este o ultimă încercare pe care o faci, evident, nu dumneata, ci altcineva, mult mai profund, captiv în inconştientul dumitale, o ultimă încercare de *a nu-ţi revela adevărul.* Dar ai uitat tot, dacă, mai ales, ai renunţat de atunci la teatru, este pentru că, în momentul când erai torturat de sete şi ai început să bei din cană, *fără ca totuşi să simţi că-ţi potoleşti setea*, în acel moment... Vladimir! strigă fără să-şi desprindă privirile din ochii lui Pandele, rămâi la uşă, ca să fim siguri că nu ne ascultă nimeni... În acel moment, deci, reluă, ai avut o revelaţie cutremurătoare, de care ţi-a fost atât de frică încât, fără nici un efort din partea dumitale, *ai uitat-o.*

—Ce fel de revelaţie? întrebă A.D.P.

—O să aflăm curând de tot. Dar ştiu de pe acum că e vorba de altceva, de ceva extrem de important pentru noi toţi. De aceea e atât de pasionat Ieronim. Ce ţi s-a revelat, adică: ce adevăr simplu şi totuşi teribil de aflat, când ai simţit că *s-ar putea să nu-ţi potoleşti niciodată setea*, încât să reziste la toate încercările noastre de anamneză?

—Poate, pur şi simplu, vorbi A.D.P. pronunţând rar cuvintele, că dacă voi continua s-o văd pe Euridice şi, deci, dacă mă voi dedica teatrului, voi muri curând...

Niculina zâmbi, şi parcă faţa i se lumină de o secretă bucurie.

—Fără îndoială că e vorba şi de moarte. Dar ce fel de moarte? Nu

una din morțile noastre de toate zilele, pe care le acceptăm orbește, fără să ne dăm seama ce facem. Trebuie să fie ceva mult mai simplu și mai profund: ceva care, dacă l-ai fi acceptat, ți-ar fi schimbat *radical* viața.

—În orice caz, spuse Pandele, știu acum cât mi-a fost de frică atunci, în 1938, și, vă repet, îmi este din nou frică...

—Și mie mi-e frică, șopti Niculina căutându-i privirile. Cui nu i-a fost frică în pragul mântuirii? Și lui Isus i-a fost frică...

19

Cred că în clipa când m-am trezit și-mi priveam mirat degetele bandajate, am recunoscut vocea lui Albini.

—Nu te speria! îmi spuse. Nici degetele, nici tălpile nu sunt degerate.

Probabil că l-a impresionat spaima pe care mi-a citit-o în ochi, și s-a grăbit să mă liniștească și să mă lămurească în același timp.

—Opt, nouă ceasuri, pe jumătate îngropat în zăpadă, câte nu se pot întâmpla?... Noroc că nu se lăsase încă gerul. Dar, în orice caz, doctorii spun că, un ceas, două mai mult, degerăturile ar fi fost atât de grave încât ar fi trebuit să vă amputeze ambele picioare...

Mi-am adus aminte brusc de Valeria și l-am întrebat.

—În ce zi suntem astăzi?

Albini mă privi, mi s-a părut, blând, aproape cu milă.

—27 decembrie, dar ar fi mai corect să spun 28 decembrie, pentru că mai sunt 20 de minute până la miezul nopții.

—Trebuie să telefonez neapărat la București, să vorbesc cu Valeria!...

—Am avut noi grijă de asta, spuse zâmbind Albini. Am informat-o personal pe domnișoara Valeria Nistor de tot ce s-a întâmplat.

—Dar ce s-a întâmplat? l-am întrebat speriat.

—Asta voiam și eu să vă întreb... Dar nu acum. Poate mâine dimineață...

—Domnișoara Nistor voia cu orice chip să vină la Sibiu. Am asigurat-o că nu e nevoie. În două, trei zile - cel puțin așa spun doctorii - vă puteți întoarce acasă...

—La 29 decembrie, trebuia să ne cunune Maestrul...

Și, amintindu-mi deodată cum se despărțise de mine, am strigat.

—Dar Maestrul? Ce s-a întâmplat cu Maestrul?

Albini mă privea uşor încruntat, cercetător, amânându-şi parcă voit răspunsul.

—Noi ne făcusem iluzii, a început târziu. Noi credeam că *dumneata* ai să ne spui ce s-a întâmplat cu Maestrul Pandele...

Încremenisem, privind când spre el, când spre infirmiera care tocmai intrase. Aşa cum se apropia zâmbind de mine, cu un pahar cu apă în mână, mi s-a părut că-i recunosc chipul, şi am închis ochii. Dar a trebuit să-i deschid, ca să pot bea câteva înghiţituri. Mi-am dat imediat seama că nu era apă; avea un gust sălciu. Şi cu toate acestea, am băut acele câteva înghiţituri cu o neînţeleasă bucurie.

—Aţi fost găsit, în dimineaţa de 25 decembrie, la vreo zece kilometri de Casa de odihnă, continuă Albini. Aţi fost găsit aşezat pe o buturugă, în zăpadă, în haină şi cu capul gol. Alături, la câţiva metri, au găsit paltonul, căciula şi o pereche de cizme îmblănite. Nimeni n-a înţeles, şi nu înţelegem nici acum, de ce n-aţi îmbrăcat paltonul, de ce n-aţi tras căciula până peste urechi - aşa cum o aveaţi când v-aţi suit în sanie... S-a crezut la început... ştiţi, se apropiau Sărbătorile şi s-a crezut că aţi băut prea mult în noaptea aceea. Dar la analize nu s-a găsit nici urmă de alcool. Unii au crezut că poate aţi fost drogat. Dar şi de data asta analizele au fost negative.

M-am simţit deodată vlăguit de puteri.

—Dar Maestrul? am întrebat din nou, cu un mare efort. Şi Niculina? Şi Serdaru?... Sper că nu li s-a întâmplat nimic...

—Aşa sperăm şi noi. Dar deocamdată nu ştim nimic. Sperăm să ne lămuriţi dumneavoastră...

Apoi s-a apropiat brusc de infirmieră şi a întrebat-o ceva, în şoaptă. Tânăra a clătinat din cap, zâmbind. Poate a spus şi ea ceva, tot în şoaptă, dar în clipa aceea am închis pleoapele. Cred că am adormit imediat.

*

Pentru că începusem să-i vorbesc despre episodul care trebuia filmat în noaptea aceea, Albini m-a întrerupt, cu blândeţe dar destul de ferm.

—O să revenim mai târziu asupra acestui episod. Deocamdată, dispunem de suficiente mărturii despre tot ce s-a întâmplat la 24 decembrie, de dimineaţă şi până la 11,30 noaptea. Ne interesează să

ştim ce s-a întâmplat *după* 11,30, când sania în care te găseai dumneata, Maestrul Pandele, Niculina şi Serdaru, şi care se afla în fruntea coloanei, sania aceasta s-a făcut nevăzută...

Nu-i puteam spune că *acelaşi lucru* mă interesa şi pe mine, dar că încercam să câştig timp şi să ghicesc, după eventualele lui întrebări, *ce* ştia, şi *cât* ştia.

—Nu ne-am dat seama când ne-am distanţat de ceilalţi, am reluat povestirea. La un moment dat, în apropierea pădurii, caii s-au speriat, şi au început să alerge nebuneşte. Serdaru a încercat din răsputeri să-i înfrâneze, strângând hăturile şi lăsându-se cât putea mai mult pe spate. Dar, curând, a renunţat... Ne-a orbit deodată ninsoarea, deasă şi grea, şi caii au început să-şi încetinească galopul. De-abia după câteva minute, când mi s-a părut că se potolise ninsoarea, am înţeles că intrasem în pădure.

Albini mă asculta atent, uşor încruntat şi fără îndoială vocile noastre erau înregistrate, pentru că vorbea foarte puţin şi, mi-am dat seama, cântărindu-şi cu grijă cuvintele.

—Înaintam pe o alee largă şi bine îngrijită, am continuat, şi pe aici, în pădure, zăpada părea mai puţin adâncă.

—Fiţi, vă rog, cât se poate de precis, mă întrerupse Albini. Despre ce pădure e vorba?

—Nu o cunosc, şi nici nu-i ştiu numele. Dar era o pădure destul de întinsă, bine îngrijită, cu arbori înalţi şi bătrâni...

Albini mă privi lung, parcă ar fi vrut să-mi pună o întrebare, dar se hotărî brusc şi-mi făcu semn.

—Continuaţi, vă rog!

I-am povestit tot ce-mi aduceam aminte, cu cât mai multe amănunte. N-aş fi voit să-i spun la ce mă gândeam când ne-am apropiat de casa pădurarului, dar m-am lăsat antrenat şi i-am mărturisit tot.

—Nu mai e mult, spusese Pandele. Recunosc drumul!... Tresăriserm auzindu-l; avea o voce sugrumată.

—Încă o sută, două de metri, până la cabană, adăugase.

—Deci, asta era! mi-a spus emoţionat, când am zărit de departe ferestrele luminate. Casa pădurarului unde îl adusese Euridice... Dar acum, *ce-o să spunem* dacă pădurarul, sau cine o fi locuind acolo, ne va întreba?... Să spunem că ne-am rătăcit în pădure?

—Fiţi, vă rog, mai explicit, mă întrerupse Albini. Cine a spus asta?

Am ridicat încurcat din umeri.

—N-a spus-o nimeni. Eu mă gândeam, mă întrebam: *de data*

aceasta, dând cu ochii de cei care locuiesc *acum* în cabana pădurarului, ce-o să spunem? Cum o să justificăm vizita noastră, niște necunoscuți, la miezul nopții, fără să ne fi anunțat sosirea?... Îmi tot puneam această întrebare când, după ce-am bătut de mai multe ori în poartă, și din ce în ce mai puternic, am deschis-o brusc și am intrat... Și, evident, am rămas toți surprinși: masa era pregătită, lumânările ardeau, pe un scaun am zărit un mare vas de argint plin cu gheață și două sticle de șampanie... Dar nu era nimeni. Am trecut dintr-o cameră în alta - era un mic salon, o sufragerie, odaia de culcare, bucătăria și baia - am bătut din palme. Nimeni! Și atunci l-am auzit pe Pandele:

—Acum știu ce s-a întâmplat, a șoptit. N-a fost chipul fetei. Era în legătură cu apa pe care o beam. În timp ce beam din cană, m-am uitat pe fereastră și *am văzut. Acum știu ce am văzut!*

Albini ridică din nou brațul, întrerupându-mă.

—Fiți, vă rog, cât se poate de precis. Toate acestea le-a spus Pandele. Dar ce-a văzut? Nu v-a spus ce-a văzut?

—Nu. N-a spus. S-a întors spre Niculina și Serdaru și le-a făcut semn.

— Veniți cu mine, nu e departe! Dar deși Albini mă privea adânc în ochi, parcă ar fi încercat să mă hipnotizeze, nu i-am spus că am auzit-o pe Niculina șoptindu-i lui Serdaru:

— Este, deci, *așa cum bănuiam noi!*...

—Eusebiu, a adăugat Maestrul întorcându-se către mine, dumneata ne aștepți aici. Nu întârziem mai mult de cinci, zece minute... I-am văzut cum s-au suit în sanie și l-am auzit pe Serdaru îndemnându-și fluierând caii, dar, curios, câteva clipe în urmă n-am mai auzit zurgălăii. Mi-era cald, și mi-am scos paltonul și cizmele. Nu m-am uitat la ceas, dar nu cred că trecuse mai mult de cinci, șase minute. Totuși, simțeam cum încep să-mi pierd răbdarea. Și deodată mi s-a făcut sete. Am intrat în bucătărie și am găsit cana cu apă, cana aceea de care vorbise Maestrul; am căutat un pahar și am băut... Apoi m-am întors în salon și m-am așezat în fotoliu. Îmi părea rău, acum, că nu stăruisem să mă ia cu ei în sanie... Nu știu cât am rămas acolo, în fotoliu, așteptând. Probabil că, foarte curând, am adormit.

Văzând că Albini tace, oarecum absent, am adăugat, cu o voce timidă, rugătoare.

—Acum, poate o să-mi spuneți și mie ce s-a întâmplat cu Maestrul Pandele.

Albini ridică plictisit din umeri.

—V-am repetat de câteva ori, și azi noapte, și astăzi, că, foarte

sincer, nu ştiam nimic precis.

—Dar, atunci, *ce credeţi* că i s-a putut întâmpla? Vreun accident?

Albini m-a privit din nou adânc în ochi, apoi a încercat să zâmbească.

—Ce *cred* eu că s-a întâmplat n-are, deocamdată, nici o importanţă. O să vorbim de asta mai târziu. Deocamdată, să revenim la depoziţia dumneavoastră - evident, nu este propriu-zis o depoziţie, asta va veni mai târziu... - dar, în sfârşit, la povestirea dumneavoastră.

Îşi scoase tabachera, o răsuci de câteva ori între degete, apoi o puse la loc în buzunar.

—Nu ştiu ce să cred, reluă cu un ton schimbat, aproape dur. Nu îmi vine să cred că aţi inventat *ad hoc* povestirea asta ca să ascundeţi adevărul; *oricare ar fi el*, a pronunţat rar cuvintele, ca să înţeleg că le subliniază.

Simţeam că roşisem şi eram gata să protestez, dar m-a oprit, înălţând sever braţul.

—Am spus: *nu-mi vine să cred* că încercaţi să ne păcăliţi. În acest caz, aţi fi inventat o poveste mai puţin naivă. Aţi fi inventat o serie de întâmplări care, cel puţin în parte, ar fi putut părea verosimile. Dar povestea pe care aţi ticluit-o...

—Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi, am şoptit sugrumat de emoţie.

—Să începem cu ce e mai important... Cunosc foarte bine regiunea, căci mi-am făcut studiile aici, la Sibiu, după evacuarea Universităţii de la Cluj, în toamna 1940. Am străbătut ţinutul acesta de la un capăt la altul, şi de mai multe ori. Vă asigur că *nicăieri* în apropierea Casei de odihnă, nici la cinci, nici la zece, nici la douăzeci sau treizeci de kilometri, nu există vreo pădure, cât de cât comparabilă cu aceea pe care aţi descris-o adineaori. Nu sunt decât câteva lunci, şi singurii arbori ceva mai bătrâni sunt cei care străjuiesc şoselele.

Îl ascultam speriat - şi totuşi neîncrezător. Aveam impresia că se pregăteşte să-mi întindă o cursă.

— Nu cunosc împrejurimile Sibiului, i-am spus. Dar cel mai bun lucru ar fi să luăm o sanie, ca aceea în care am fost noi, şi să mergeţi cu mine. Cred că pot recunoaşte destul de uşor locul unde s-au speriat caii şi s-au îndreptat spre pădure.

Albini mă privi din nou, scrutător, aproape cu severitate. Parcă începea să-mi admire, şi totuşi îl irita, siguranţa cu care vorbeam. În cele din urmă figura i se lumină de un zâmbet curios, ironic.

—Nu e nevoie să mergem chiar acum. Sunteţi încă obosit. Nu uitaţi că aţi zăcut inconştient, şi cu febră mare, aproape trei zile... Dar dacă e vorba de o pădure bătrână şi frumoasă, aşa cum aţi descris-o, şi

o casă mare, confortabilă, de pădurar, am să vă arăt fotografiile după-amiază. Probabil că sunt reproduse în vreun album mai vechi, al Sibiului...

—Aşadar, există! am exclamat. Şi pădurea, şi casa. Dacă o să-mi arătaţi fotografiile, înseamnă că n-am inventat nimic, că v-am spus adevărul...

Albini părea că se amuză, dar îşi ascundea greu exasperarea.

—E adevărat, spuse. N-aţi inventat, aţi repetat doar ceea ce vi s-a spus că *trebuie să spuneţi*. Pentru că fotografiile au să vă arate pădurea, *aşa cum exista ea până în 1941*. În toamna 1941, sub regimul Antonescu, Pădurea Alunarului - care aparţinea satului- a fost tăiată la cererea Statului Major. Eram aici la Sibiu, când a fost tăiată. Şi deşi noi toţi, studenţii, eram indignaţi, nu puteam spune nimic, pentru că, aflasem, pădurea fusese tăiată pentru nevoile Armatei. N-am ştiut niciodată care erau aceste nevoi. Circula pe atunci, o glumă sinistră; se spunea că Statul Major avea nevoie de coşciuge, ca să aducă în ţară trupurile celor care mureau în Rusia...

Îl priveam uluit, şi simţeam din nou cum îmi dogoresc obrajii.

—Voiţi, deci să spuneţi... am început.

—După vârsta pe care o aveţi, continuă Albini ca şi cum nu m-ar fi auzit, nu cred că aţi apucat să vedeţi Pădurea Alunarului. Probabil că ştiaţi de ea de la Maestrul Pandele... Dar pe noi ne interesează să aflăm *de ce* v-a cerut Pandele să povestiţi o întâmplare neverosimilă, când ar fi putut inventa *altceva*, mai plauzibil...

—Dar, în fond, ce s-a întâmplat cu Maestrul? am întrebat din nou, brusc, emoţionat.

Ca să-şi ascundă exasperarea, Albini scoase din nou tabacherea şi începu să o învârtească între degete.

—Dacă ne-aţi spune adevărul, ne-aţi uşura mult ancheta. Am şti în ce direcţie să ne concentrăm cercetările... Şi poate îl găsim în viaţă şi îl putem salva...

Îl ascultasem ca în vis, parcă n-aş fi izbutit să înţeleg sensul anumitor cuvinte.

—Dar de ce spuneţi că l-aţi mai putea găsi în viaţă? Ce s-a întâmplat?

—Nu ştim ce s-a întâmplat, şi povestea dumitale nu ne ajută în nici un fel să aflăm *ce s-a putut întâmpla*. Fapt este că Maestrul Pandele, Niculina şi Serdaru au dispărut...

S-a oprit brusc, şi a tăcut câtva timp, privindu-mă în ochi.

—Adică? am şoptit târziu.

—Din noaptea aceea nu i-a mai văzut nimeni. Nu ştim ce s-a întâmplat cu ei...

20

Evident, plecase atât de brusc, salutându-mă vag cu mâna, ca să mă pună la încercare. Ştia că n-am să-mi găsesc liniştea până ce nu voi afla mai mult. De aceea n-a mai venit în acea după-amiază, aşa cum mă anunţase, ca să-mi arate albumul. Şi, probabil, tot el, Albini, ceruse să nu mi se mai dea calmante, nici somnifere. De fapt, infirmiera n-a mai intrat decât ca să-mi aducă dejunul şi masa de seară. Dimineaţa, doctorul îmi scosese bandajele, ca să-mi examineze degetele, şi se arătase mulţumit. Îmi spusese, totuşi, că mi le va bandaja din nou, pe seară, ca să mă împiedice să mă scarpin. Căci seara, şi mai ales în timpul nopţii, mâncărimile deveneau insuportabile. Dar în acea seară doctorul n-a mai venit, şi am petrecut o noapte penibilă, ţinându-mi cât puteam mai mult mâinile sub pernă, ca să nu mă scarpin. Şi aşa cum îmi fusese frică, n-am putut adormi decât foarte târziu, către dimineaţă.

Intrând, Albini şi-a dat seama de schimbare (îmi scărpinasem degetele până la sânge), dar nu m-a întrebat nimic (ştia, desigur, că doctorul încă nu venise să mă vadă, nici infirmiera). S-a apropiat de pat şi mi-a întins albumul.

—Aşa arăta pădurea dumitale prin 1933-34. O recunoşti cumva?

Nu ştiam ce-aş putea răspunde. Era, într-adevăr, o pădure cu arbori înalţi şi bătrâni, dar fusese fotografiată în timpul verii şi nu-mi puteam da seama dacă era aceeaşi. Văzând că nu spun nimic, Albini întoarse pagina şi-mi arătă casa pădurarului. Am simţit cum mi se accelerează bătăile inimii, deşi la prima vedere n-aş fi putut spune că o recunoscusem. Dar, privind-o mai atent, am remarcat felinarul de lângă poartă şi mi s-a părut că recunosc şi una din ferestre.

—Nu pot jura, am început, pentru că noi venisem cu sania, şi fotografia a fost luată vara sau toamna. Dar cred, totuşi, că recunosc felinarul şi fereastra asta, şi i le-am arătat.

Albini închise distrat albumul, şi-l aşeză pe măsuţa de lângă pat. Dând cu ochii de titlu - *Bucovina pitorească* - am simţit că roşesc.

—Dar asta nu e... am început.

—Evident, nu e pădurea de care v-a vorbit Maestrul Pandele. V-am arătat alte fotografii, ca să vă convingeţi cât de uşor se pot confunda pădurile şi casele pădurarilor.

—Dar eu v-am spus, l-am întrerupt, că în afară de felinar şi, poate, una din ferestre...

—Singurul amănunt interesant, şi enigmatic, a continuat Albini, este faptul că, acolo unde aţi fost găsit, în dimineaţa de 25 decembrie, aşezat pe o buturugă, se întindea, până la 1941, Pădurea Alunarului.

Din nou mi s-a părut că încerc să mă trezesc dintr-un vis pe care îl mai visasem o dată, de curând. Albini scoase din buzunar un plic cu fotografii, alese câteva şi mi le arătă.

—Vedeţi, continuă, aţi fost găsit aici, pe buturuga asta.

Distingeam cu greu, parcă aş fi avut ochii împăienjeniţi, dar în câmpia aceea albă am izbutit să identific buturuga pe jumătate îngropată în zăpadă.

—Şi, aici, spuse Albini arătându-mi semnele notate cu cerneală roşie, au fost găsite cizmele, căciula şi paltonul. Dar fiindcă pe aici s-a construit şoseaua (pe care mi-o arătă) şi la vreo jumătate de kilometru spre stânga s-a clădit acum câţiva ani un grup de locuinţe pentru muncitori - datorită unui lucrător de la Uzina electrică aţi fost descoperit la timp -, nu putem fi siguri dacă locul unde aţi fost găsit corespunde întocmai spaţiului ocupat pe vremuri de casa pădurarului.

— Poate am visat, am şoptit, neştiind ce i-aş putea spune altceva. Poate că tot ce v-am povestit ieri dimineaţă le-am trăit în vis...

Albini se aşeză pe scaun şi îşi scoase gânditor tabacherea.

—Pentru că doctorii m-au asigurat că sunteţi în afară de pericol - mâncărimile sunt inevitabile, şi vor continua; încercaţi să nu vă scărpinaţi prea mult - şi pentru că mâine vă reîntoarceţi la Bucureşti, ca să faceţi revelionul în familie, - v-am rezervat deja biletul de avion, şi d-ra Nistor vă aşteaptă la aeroport, preciză zâmbind - îmi îngădui să aprind o ţigară...

Şi-o aprinse fără grabă, cu mare grijă, parcă ar fi împlinit un ritual.

—Poate că am visat... repetai.

—E posibil. Dar asta nu explică *restul*. Şi pe noi asta ne interesează; restul. Adică ce s-a întâmplat cu Maestrul Pandele şi ceilalţi doi? Se pot face mai multe ipoteze. Una din ele ar fi: au murit toţi trei într-un accident. Dar până acum nu s-a găsit nici o urmă. E adevărat, în toată regiunea, până la frontieră, zăpada trece de o jumătate de metru. Dar, totuşi, e vorba de *trei* corpuri...

—Şi de o sanie cu patru cai, şi o carabină înăuntru, am adăugat.

Albini zâmbi din nou, de data aceasta oarecum în silă.

—Sania, şi caii, şi carabina, s-au găsit a doua zi, pe seară...

—Unde s-au găsit? am întrebat în şoaptă, emoţionat.

—E curios că s-au găsit în grajdul Casei de Odihnă; caii la locurile lor, iar sania, cu carabina înăuntru, acoperită cu foi de cort,

sub şopron. Dar nimeni n-a ştiut să ne spună cum au ajuns acolo, cine le-a adus.

Am simţit din nou cum mi se bate inima, din ce în ce mai repede. Mi se părea că mă sufoc, şi aş fi vrut să respir adânc, dar nu îndrăzneam.

—Deci, am şoptit, trăiesc toţi trei. S-au întors cu sania, şi apoi au plecat în altă parte.

—Asta ar fi explicaţia cea mai simplă şi mai raţională. Mie, totuşi, nu-mi vine să cred că Maestrul v-a abandonat, în marginea şoselei, în zăpadă, aşa cum eraţi, în haină şi cu capul gol...

—Dacă tot ce v-am povestit a fost adevărat, am început, şi n-a fost un vis, nu m-a lăsat în marginea şoselei.

Albini ridică din umeri şi continuă, cu acelaşi ton sec, detaşat.

—Deci, dacă presupunem că n-au murit până a doua zi, când au adus înapoi sania - deşi nici asta nu e sigur, pentru că oricine altcineva din cei de la Casa de Odihnă o putea aduce înapoi - nu ştim ce s-a întâmplat după aceea. Să presupunem că într-un fel sau altul au aflat că aţi fost transportat la spital şi că eraţi în afară de pericol. Ce-au putut face după aceea?... Şi de data aceasta se pot sugera mai multe ipoteze. Una din ele ar fi aceasta: s-au retras toţi trei într-un orăşel de provincie, *incognito*, să-şi petreacă vacanţa în linişte. Sau: tot incognito, au trecut frontiera, ca să dea prilej la tot felul de legende; căci, recunosc, este ispititor să se spună despre cineva că s-a făcut nevăzut şi a dispărut fără urmă. Dacă Niculina şi Serdaru sunt cu adevărat, aşa cum se spune, mari prestidigitatori, nu este exclus ca şi Maestrul Pandele să se fi lăsat antrenat în joc...

De câtva timp trebuia să fac un mare efort ca să-l urmăresc. Gândul îmi alerga în mai multe părţi deodată. Eram sigur că A.D.P. îmi vorbise cândva de o asemenea aventură: să se ascundă, *incognito*, într-un sat, sau un oraş, sau o altă ţară - dar de ce? De ce?... M-am trezit că Albini mă priveşte curios, bănuitor.

—Mi-e teamă că v-am obosit, spuse.

—Dimpotrivă! Dimpotrivă! am exclamat.

Dar ştiam că roşisem, şi simţeam privirile lui Albini asupra mea, tot mai apăsătoare.

—Dacă ne-aţi fi spus de la început adevărul...

Am încercat să protestez, dar Albini a ridicat sever braţul.

—Dacă am şti *de ce* Maestrul Pandele v-a cerut să repetaţi până la capăt povestea cu Pădurea Alunarului...

—Poate am visat, şoptii.

—Şi, continuă Albini zâmbind ironic, v-a sugerat ca, în cele din

urmă, să spuneți că poate ați visat... Dacă am ști de ce a ales această poziție de apărare, am ști unde să-l căutăm.

Îl ascultam cu greu căci nu mai puteam suporta mâncărimile și-mi ascunsesem mâinile sub pernă.

—În orice caz, spuse ridicându-se, dacă ipotezele pe care vi le-am expus sunt juste, într-o zi, două, într-o săptămână, două, Maestrul vă va da un semn de viață... Dar nu trebuie să excludem alte ipoteze; bunăoară, un accident, în care și-au pierdut toți trei viața. Sau *altceva...*

De-abia după ce-a închis ușa în urma lui mi-am adus aminte. Nu A.D.P. îmi vorbise de acea aventură. Citisem asta într-una din piese, a treia sau (și mai probabil) a patra piesă. Unul din personagii evoca exemplul lui Brâncuși: cât de *altul* a devenit după ce-a lăsat în urmă opera lui din București, și apoi estetica în care crezuse cât timp lucrase la München, - și a plecat, *pe jos*, la Paris. Dar nici chiar Brâncuș nu a înțeles până la capăt marea descoperire pe care o făcusem. Altminteri, la un moment dat ar fi trebuit să plece și din Paris, și *să lase în urmă* capodopera pe care o împlinise. Să o lase în urmă și să se despartă definitiv de ea; să înceapă din nou de la *începutul începutului.*

Și atunci un alt personagiu l-a întrebat: Adică, i-ai fi cerut să nu mai fie ce era, marele Brâncuș?

—Nu, nu-i puteam cere asta, a răspuns celălalt. Tot marele Brâncuș ar fi rămas, și poate ar fi fost și mai mare, pentru că geniul lui ar fi creat altceva. Dar i-aș fi cerut, de-atunci înainte, să trăiască și să creeze *incognito...*

21

Câteva zile după întoarcerea la București, am început să-mi dau seama cât de grave erau consecințele. Încă din seara sosirii, strângându-mă în brațe plângând, Valeria îmi spuse că, *deocamdată*, nunta a fost amânată *sine die*. Familia anunțase pretutindeni că vom fi cununați de A.D.P. Și acum, cât timp nu se știa nimic despre el, nu ne puteam căsători. Iar dacă se va afla că Pandele nu mai trăiește, va fi și mai grav; i s-a spus că nu există semn mai nefast ca acesta: să moară nașul puțin înainte de nuntă... Nu aveam nimic altceva de făcut decât să așteptăm. (Așa cum am așteptat și până acum, adăugase Valeria).

A doua zi, îndreptându-mă spre Editură, am observat că eram urmărit. Am încercat să-mi dau singur curaj, spunându-mi că, neavând

nimic de ascuns, n-am de ce să-mi fie teamă. La Editură, apariţia mea a provocat senzaţie. Funcţionarele şi cei câţiva scriitori care se aflau acolo, m-au privit cu mare interes, dar şi cu teamă. Nici unul din scriitorii tineri pe care-i cunoşteam nu mi-a întins mâna, şi curând, unul câte unul, au părăsit biroul. Una din funcţionare m-a întrebat „Cum a fost în India", dar n-am avut timp să-i răspund pentru că a fost chemată la telefon. După vreo zece minute de aşteptare, secretarul lui Ghiţă Horia m-a anunţat că Directorul a trebuit să plece, convocat de urgenţă la Minister, dar m-a încurajat să revin săptămâna viitoare. Totuşi, a adăugat stingherit, ar fi mai bine dacă aş telefona în prealabil, ca să mi se fixeze întâlnirea.

—Voiam doar să aflu ce s-a hotărât cu volumul meu despre India...

Tânărul a ridicat deznădăjduit din umeri.

—Telefonaţi săptămâna viitoare şi vorbiţi cu tovarăşul Director.

Aşa cum mă aşteptam, de câte ori telefonam, Directorul era absent sau în conferinţă. Am intrat în mai multe librării să văd dacă s-a pus în vânzare volumul de *Memorii*. Din fericire, nu mă cunoştea nimeni, şi puteam asculta nestingherit convorbirile. De mai multe ori mi s-a părut că se vorbeşte despre dispariţia lui A.D.P., dar n-am îndrăznit să mă apropii prea mult ca să aflu amănunte. În orice caz, îmi confirmase asta şi Valeria, care urmărea şi presa din provincie; nici în ziare, nici în revistele literare, numele lui A.D.P. nu mai era menţionat.

*

După o săptămână, cu acelaşi agent în urma mea, m-am dus în strada Fântânelor. Când mi-a deschis uşa, Ecaterina a încremenit; a întins braţul în direcţia biroului, apoi s-a făcut nevăzută.

—Te aşteptam mai de mult, mă întâmpină Albini.

Era aşezat la birou, cu un maldăr de dosare în faţă; le-am recunoscut uşor; erau scrisorile din ultimii ani, cu răspunsurile mele bătute la maşină.

—Cum te mai simţi? mă întrebă întinzându-şi mâna pe deasupra biroului, dar fără să se ridice. Ia loc, te rog, şi spune cum te mai simţi? Şi ce veşti?

—Mă simt destul de bine. Cât priveşte veştile, mă pregăteam să vă întreb pe dumneavoastră.

Tăcu multă vreme, privindu-mă absent, apoi deschise tabacherea

şi-şi alese o ţigară.

—Toţi bănuiesc că au murit, începu târziu. Dar încă nu li s-au găsit corpurile. Evident, sunt încă atâtea lacuri îngheţate, şi zăpada acoperă munţii şi văile. Dacă s-ar găsi corpul Maestrului Pandele, lucrurile s-ar simplifica pe loc. Funeraliile naţionale, articole elogioase în presă, câteva ediţii din *Memorii* epuizate în mai puţin de o săptămână, şi câte altele. Bunăoară, reluă după o pauză, privindu-mă în ochi şi apoi rotindu-şi braţul şi arătându-mi, bunăoară, casa aceasta, consacrată „Casă Memorială A.D.P." şi dumneata numit conservatorul colecţiilor... Căci, adăugă pe un alt ton, mai intim, s-a găsit o copie a testamentului, şi dumneata eşti legatar universal...

Ştiam că pălisem. Am scos batista şi mi-am trecut-o emoţionat pe faţă, apoi am început să-mi şterg mâinile.

—Sper, totuşi, că Maestrul trăieşte, am şoptit.

—Dar *unde*? mă întrerupse Albini. Dacă trăieşte, nu poate fi decât undeva în străinătate, Aşa am crezut şi eu. Şi tot aşteptam să-l ascult la Europa Liberă sau să aud că a dat un interviu corespondentului lui *New York Times*... Dar au trecut mai mult de două săptămâni, şi nici un semn de viaţă...

—Totuşi... începui timid.

Dar mă oprii, stingherit, pentru că nu ştiam ce i-aş fi putut spune.

Albini îşi stinse ţigara în scrumieră.

—E adevărat, continuă cu o voce mată, dumneata crezi în „miracole" şi eşti încă impresionat de fantasmagoriile lui Ieronim Thanase. Află, atunci, că n-ai să mai auzi multă vreme de „repetiţiile" lui Ieronim. S-au luat măsuri şi în ceea ce îl priveşte. N-o să se mai risipească averea statului, ca până mai ieri, alaltăieri, întreţinând o trupă de amatori, în speranţa că vor face într-o zi un film genial, atât de genial încât va cuceri toate premiile, la toate concursurile internaţionale...

Îl ascultam turburat, continuând să-mi frec în neştire degetele cu batista.

—Recunosc, Ieronim nu e lipsit de calităţi, şi a făcut multe victime. Nu eşti singurul pe care l-a fermecat... Este şi foarte abil. A reuşit să păcălească atâta lume cu aşa-zisa lui „paralizie", şi când i-a convenit, a zvârlit bastoanele - şi toţi din jurul lui au strigat: Miracol!

—Totuşi, am îndrăznit să-l întrerup, atunci când l-am văzut, astă-vară, nu putea umbla fără bastoane. Nici măcar nu se putea ţine bine în picioare dacă nu-l sprijinea cineva.

—Asta spuneam şi eu, continuă Albini. Este cât se poate de abil.

Dar, de fapt *nu* suferea de o scleroză bilaterală, cum spuneau cei din jurul lui. M-am interesat la câțiva specialiști. Dacă ar fi fost așa, boala ar fi fost incurabilă și s-ar fi încheiat, fatal, printr-o paralizie progresivă. Deci, Thanase a jucat teatru, timp de doi ani, dar a jucat atât de bine încât nimeni n-a bănuit nimic...

Tăcu brusc, mă privi zâmbind, apoi își scoase tabacherea și aprinse a doua țigară.

—Nu știu dacă îți mai amintești de ce-ți spuneam astă-vară, despre Valentin și gnostici.

Am tresărit, emoționat.

—Îmi amintesc foarte bine.

—Atunci are să-ți placă ce-am să-ți spun acum. Pe vremea Apostolilor, trăia un mare vrăjitor, Simon Magul. A rămas celebru prin multe năzbâtii și nebunii pe care le-a făcut, dar cea mai faimoasă este ultima lui mistificare; într-o bună zi a dat veste în toată Roma imperială că se va înălța la cer, în văzul tuturor. Și într-adevăr, a început să se înalțe, dar Apostolul Petru, care era de față, s-a rugat Dumnezeului pe care-l slujea, și Simon Magul s-a prăbușit și s-a făcut bucățele... Legenda aceasta, tovarășe Damian, pentru că, evident, nu este decât o legendă, ilustrează perfect situația în care ne găsim astăzi. Apostolul Petru reprezintă Biserica, adică o instituție admirabil organizată și cu o ierarhie bine pusă la punct. Așa este, sau este pe punctul de a deveni, și societatea noastră socialistă. Iar Simon Magul reprezenta gnozele și ereziile care amenințau să surpe Biserica din temelie... În zilele noastre, regăsim aceleași erezii iraționale și obscurantiste la indivizi ca Ieronim Thanase și Niculina.

Îl ascultam fascinat, simțind cum începuse să-mi fie frică.

—Dar nu vreau să te plictisesc, reluă Albini cu un alt ton, aproape prietenos. Spune-mi, te rog, ce pot face pentru dumneata.

Nu știam ce i-aș fi putut răspunde, și am zâmbit încurcat, învelindu-mi în batistă când o mână, când cealaltă.

—Ți-am admirat devotamentul pentru Maestrul Pandele și munca de secretar ideal, continuă Albini arătându-mi mapele cu scrisori. O asemenea capacitate nu trebuie irosită. Deocamdată, am să vorbesc cu cine trebuie ca să ți se avanseze o sumă importantă de la Asociația Scriitorilor...

Ar fi trebuit să-i mulțumesc, dar n-am izbutit decât să clatin din cap, zâmbind.

—E curios că nu s-a găsit nici un manuscris, și nici un fel de însemnări în legătură cu cele patru piese de teatru, reluă Albini. Știu de la tovarășul Horia că manuscrisele și corecturile le avea Maestrul,

dar nu s-au găsit în bagajele rămase la Casa de odihnă. Se pare că manuscrisele erau aproape indescifrabile, şi că numai dumneata...

Pentru că se întrerupse brusc şi mă privea întrebător, i-am povestit cu ce eforturi am izbutit să descifrez şi să dactilografiez cele patru piese. M-a ascultat, mi s-a părut, cu un interes crescând.

—Am citit şi eu volumul de *Teatru*, spuse zâmbind. Nu mă pricep în *acest* fel de literatură, deşi, în tinereţe, m-a interesat şi pe mine poezia zisă de avant-gardă. Eu personal, n-am înţeles mare lucru din cele patru piese, şi când am stat ultima oară de vorbă cu Thanase, i-am cerut să mi le explice. Trebuie să recunosc, Ieronim Thanase a fost foarte sincer cu mine; mi-a mărturisit că *Teatrul* Maestrului *spune tot* - repet ce mi-a repetat chiar el, Ieronim Thanase; *spune tot*, dacă ştii să-l descifrezi. Dar cine ar putea să-l descifreze dacă nu are la îndemână codul?

—*Tot,* despre *ce?* l-am întrebat surprins.

Albini începu să râdă, şi m-am întrebat dacă-l mai auzisem până atunci râzând.

—Tocmai asta e întrebarea! exclamă bine dispus. Thanase pretinde că e vorba despre *libertatea absolută*, singura libertate care mai este îngăduită omului societăţilor contemporane... Dar noi ştim că e vorba şi de *altceva*, tot atât de important. Când vom descoperi codul - căci nici un cod nu poate rezista specialiştilor şi computerelor - când îl vom descoperi, şi vom *înţelege* cele patru piese, vom şti ce planuri îşi făcuse Pandele pentru noaptea de 24 către 25 decembrie, şi vom şti ce s-a *întâmplat*; mai precis, vom afla de ce lucrurile s-au desfăşurat *altfel* decât le plănuise el.

Tăcu brusc, încruntându-se. Apoi se ridică de la birou, se apropie de mine şi-mi întinse o carte de vizită.

—Dacă ai vreodată nevoie de mine, mă poţi chema la unul din numerele astea...

22

— În fond, ai fost degeaba în India, îmi spuse într-o seară Valeria, fără să-şi poată ascunde tristeţea. Nu ţi-au luat nici un interviu, nici în ziare, nici la televiziune. Nu vorbeşte nimeni de tine...

Cu un efort, am izbutit să glumesc.

—Aş putea spune chiar mai mult. Aş putea spune că nu vorbeşte aproape nimeni *cu* mine...

Valeria mă privi, mi s-a părut, cu deznădejde.

—Ce-o să ne facem? m-a întrebat în şoaptă.

—Într-o zi, mai mult sau mai puțin apropiată, o să aflăm adevărul. Și mi-e teamă că o să ne pară rău aflându-l. Mi-e teamă, am adăugat coborând glasul, mi-e foarte teamă că maestrul și ceilalți doi și-au pierdut viața într-un accident. Altminteri, mi-ar fi dat un semn de viață...

—Poate că A.D.P. zace, undeva, amnezic, spuse Valeria.

Mi s-a părut curios că vorbise de amnezie, și am întrebat-o:

—Ai citit ceva în legătură cu asta, cu amnezia?

Nu citise, dar așa presupuneau colegii ei de birou. De fapt, mi-am amintit atunci, mai auzisem explicația asta, de curând, într-o librărie. Dar mi-era greu să cred că toți trei ar fi putut deveni amnezici.

Totuși, câteva zile în urmă această versiune a devenit subit oficială. Am citit-o întâi în ziarul de dimineață și am regăsit-o, dezvoltată și nuanțată, în revistele din acea săptămână. Se vorbea prima oară de A.D.P. În urma unui accident, Pandele suferă de amnezie și e internat într-un sanatoriu. (Nu se preciza dacă în țară sau în străinătate). La 24 februarie, pe neașteptate, *Memoriile* au apărut în librării și, evident, ediția s-a epuizat în aceeași zi. În toate recenziile pe care le-am citit se deplângea accidentul. De-abia după câteva săptămâni am înțeles de ce fusese aleasă această versiune. Asociația Scriitorilor fusese informată confidențial că, de data aceasta, A.D.P. are mari șanse să primească Premiul Nobel (fusese propus cu doi ani înainte și, se pare, avusese un număr însemnat de voturi). Trebuia, deci, cu orice preț, să se afle că Pandele este în viață, deși fiind amnezic, nu putea fi vizitat de jurnaliști. Trebuia, de asemenea, să se afle că a publicat un nou volum, că era, până de foarte curând, „în plină activitate".

Curând după aceea mi-a telefonat secretarul lui Ghiță Horia. Directorul mă aștepta la ora 3,00 ca să semnez contractul pentru *India: văzută și nevăzută.* Așa cum mă așteptam, Horia a adus vorba despre dispariția lui A.D.P. I-am repetat ce spusesem tuturor celorlalți, nu prea mulți de altfel, care îmi puseseră aceeași întrebare: că la un moment dat, caii s-au speriat și au luat-o la goană; eu mi-am pierdut cunoștința, sania a dispărut în întuneric, și am fost găsit a doua zi, aproape degerat, îngropat în zăpadă. (Valeriei îi mărturisisem tot ce-i povestisem lui Albini, la spital, dar nici ei nu îndrăznisem să-i spun mai mult, nici o aluzie la confesiunea lui A.D.P. la Casa de odihnă, cu Niculina și Serdaru făcând de pază la ușa camerei mele), Ghiță Horia nu și-a ascuns dezamăgirea; se aștepta să afle amănunte mai senzaționale. Crezuse și el, ca și Albini, ca și probabil mulți alții, că totul fusese o înscenare pentru a camufla fuga lui A.D.P. în

străinătate (deşi nimeni nu înţelegea de ce-o făcuse, pentru că Pandele putea trece graniţele de câte ori voia).

—Dar ne aflăm acum la începutul lui martie, încheie Horia, şi nici un semn de viaţă... Să sperăm că n-a murit. Să sperăm că zace amnezic într-un sanatoriu... Dar, în fond, dacă nu ştim în ce sanatoriu se află, *de unde ştim că e amnezic?*

A trebuit să recunosc că avea dreptate.

*

A doua zi, 6 martie, mi s-a făcut dor de casa din strada Fântânelor. În bucătărie se afla un miliţian. Salonul cel mare, biroul, salonaşul, odaia de culcare - fuseseră sigilate. Miliţianul avea ordin să noteze numele şi numărul buletinului populaţiei tuturor celor care sunau la uşa de la intrare sau la bucătărie. După ce mi-a înapoiat buletinul populaţiei, l-am întrebat de Ecaterina. Se mutase la sora ei, în Şoseaua Iancului, dar venea o dată pe săptămână ca „să facă curăţenie", zâmbi cu înţeles miliţianul, adică să mătură în bucătărie şi în cămară, şi să îngrijească de ultimii doi ficuşi care mai rămăseseră din faimoasa colecţie a Maestrului („Jungla lui A.D.P.", cum o numise, maliţios, Paraschiv Simionescu).

—Dar asta până în mai, adăugă miliţianul, pentru că în mai se căsătoreşte şi pleacă în provincie...

—Nu ţi-a spus cu cine se căsătoreşte? l-am întrebat.

—Nu i-a spus numele. Mi-a spus doar că sunt în vorbe de vreo zece ani. El a fost multă vreme şofer, dar acum se întoarce la atelierul unde lucrase în tinereţe...

Zâmbeam, fără să înţeleg de ce, cu melancolie. Aşadar, până la urmă, Ioanid tot la Ecaterina se întorsese. (O cunoştea nu de zece, ci de aproape douăzeci de ani.) Spre norocul ei. Probabil că tot el, Seducătorul, o va lecui de năluciri şi mania persecuţiei.

Mă întorceam agale, fără gânduri, spre casă când, în dreptul statuii Rosetti, l-am văzut, îndreptându-se grăbit spre mine. Mi s-a părut că mă trezesc brusc din vis, şi că mă regăsesc în noaptea de 24 decembrie, când l-am văzut urcându-se în camionetă şi aşezându-se în spatele proiectoarelor.

—Credeam că n-o să ne mai întâlnim, am şoptit strângându-i îndelung mâna.

Ieronim izbucni în râsul lui copilăresc, care parcă îl întinerea cu zece ani (deşi nu părea niciodată că împlinise 40 de ani, aşa cum îi

plăcea să repete).

—Am trecut adineaori pe la dumneata şi ţi-am lăsat un bilet. Îţi spuneam că voi reveni într-un ceas, două... Trebuia să te văd cu orice preţ, *astăzi.*

Nu l-am întrebat nimic până ce n-am ajuns acasă. Am vorbit numai eu, şi numai despre mărunţişuri: succesul volumului de *Memorii*, contractul pe care-l semnasem, căsătoria Ecaterinei. După ce s-a aşezat în fotoliu, l-am întrebat:

—Acum, spune-mi ce s-a întâmplat.

—Spune-mi întâi ce ştii dumneata.

I-am repetat tot ce povestisem lui Albini, la spital, adăugând şi acele câteva amănunte pe care le păstrasem pentru mine.

—Aşa i-a spus? m-a întrerupt la un moment dat. Eşti sigur că Niculina a spus: *Este, deci, aşa cum bănuiam noi?* Şi Serdaru n-a adăugat nimic?... Bine, continuă, m-a îndemnat.

Îl interesa mai ales ancheta lui Albini, şi m-a rugat să-i repet, dacă se poate, cuvânt cu cuvânt, toate întrebările pe care mi le-a pus. După ce i-am reprodus şi ultima convorbire cu Albini, în strada Fântânelor, a izbucnit din nou în râs.

—Albini pare obsedat de problema gnosticilor şi a ereticilor, dar, în fond, *îi e frică*: nu cumva există, nu numai Dumnezeu - cu Dumnezeu, noi cei din Răsăritul Europei ne putem aranja - dar şi Diavolul, şi deci, şi demonii, şi vrăjitorie, deci şi magia neagră... Şi atunci, Albini îşi caută adăpost în Instituţie şi în ierarhie: dacă suntem *mulţi*, şi ascultători, şi bine disciplinaţi, îşi spune el, riscurile devin minime... Comparaţia cu Simon Magul nu ni se potriveşte, oricum ai judeca ideile noastre despre spectacol. Dacă vrea să găsim ceva asemănător în trecut, ni s-ar potrivi mai bine conflictul dintre Inchiziţie şi Giordano Bruno sau Campanella. Şi unul şi altul voiau să *salveze* Biserica, adică s-o reînnoiască, purificând-o de provincialismul ei dogmatic; în fond, voiau să pregătească Biserica, şi creştinismul european în general, pentru crizele pe care aveau să le dezlănţuiască marile descoperiri ştiinţifice ale Renaşterii...

Tăcu câtva timp, apoi reluă, cu un glas profund, sever.

—Albini are să-şi frângă gâtul într-o zi... Nu e atât de naiv ca să creadă în legenda pe care i-o comunicase, în mare secret, Numărul Trei. Şi anume, că scenele pe care trebuia să le filmăm în Noaptea de Ajun erau doar un camuflaj.

Pentru că îl priveam surprins, mi-a explicat despre ce era vorba. „Legenda" fabricată de Numărul Trei dezvăluia că în acea noapte, sub

camuflajul convoiului de sănii pe care îl filmau, băiatul Numărului Doi trebuia să treacă clandestin în Cehoslovacia, ducând cu el o serie de documente compromițătoare pentru Numărul Unu. Ajunse acolo unde trebuia, aceste documente (evident, fabricate) ar fi provocat destituirea Numărului Unu și înlocuirea lui cu Numărul Trei. Din fericire, băiatul Numărului Doi se afla, de la 22 decembrie, la București; deci, nu putea fi implicat. Dar în acea noapte a dispărut sania în care se aflau A.D.P., Niculina și Serdaru. Iar a doua zi am fost găsit eu, aproape degerat, în marginea șoselei. Numărul Trei ar fi profitat pe loc de această conjunctură, lansând zvonul, acolo unde trebuia, că documentele compromițătoare au fost trecute în Cehoslovacia de către A.D.P. Ieronim și întreaga companie au fost izolați pentru anchetă într-o clădire specială. În cele trei zile când eu zăceam inconștient în spital, cu o febră care părea că anunță o dublă pneumonie, Albini a condus ancheta. Fără nici un rezultat, de altfel. Toată speranța lui Albini se concentrase asupra mea. Dar l-a derutat insistența cu care reveneam la Pădurea Alunarului; nu înțelegea de ce A.D.P. îmi ceruse să povestesc asemenea întâmplări neverosimile. Dat fiind că nici o informație din Cehoslovacia nu indicase prezența unui agent român, au bănuit că A.D.P. trecuse în Occident. Faptul ar fi fost, în orice caz, compromițător pentru Numărul Doi. Dar nici această ipoteză n-a fost confirmată de Serviciile Speciale din Occident.

Atunci, la 5 ianuarie, Ieronim și toată gruparea lui, în care se aflau, bineînțeles, și câțiva informatori, au fost transportați într-un avion la București și reținuți într-unul din localurile Securității. Dar de acum înainte, Albini nu mai era singurul responsabil de anchetă. Printre anchetatori s-au strecurat și oamenii Numărului Doi, care-l țineau la curent pe Ieronim cu tot ce se întâmpla. Ultima ipoteză la care se oprise Albini era aceea a accidentului mortal. În luna ianuarie și jumătate din februarie, serviciile lui Albini au explorat toate lacurile, văile și pădurile unde ar fi putut fi descoperite cele trei corpuri. Și, evident, în acest caz anumite documente compromițătoare ar fi fost introduse în căptușeala paltonului lui A.D.P.

Cum eram aproape convins că Pandele murise, am pălit ascultând ultimele fraze ale lui Ieronim. Dar m-a liniștit imediat.

—Fii fără teamă. Pericolul a trecut. Acum vreo zece zile, un foarte important personagiu, mâna dreaptă a Numărului Trei, aflat în străinătate într-o misiune importantă, s-a prezentat unui Serviciu occidental și s-a făcut nevăzut. Mai precis, trecerea se făcuse mai

înainte, dar doar acum vreo zece zile a fost definitiv confirmată. Evident, au urmat represaliile: Numărul Trei a fost înlocuit, iar lui Albini i s-a încredințat un alt sector. Noi am fost puși în libertate, și cine știi a stăruit să ni se ceară oficial scuze, și toți lucrătorii și actorii, toți în afară de mine, să-și primească salariile pe săptămânile pierdute. Iar filmul va fi reluat cât de curând.

Se opri o clipă, privindu-mă zâmbind.

—Ai observat, cred, că de atunci nu mai ești nici tu urmărit...

—Drept să-ți spun, n-am observat. Mă obișnuisem cu omul meu, și nu-l mai vedeam... Dar, acum, spune-mi, te rog, ce știi despre Maestrul și despre tinerii căsătoriți...

Da data aceasta, râse mai puțin copilărește. Se ridică din fotoliu și făcu câțiva pași prin cameră, se opri în fața ferestrei și privi o clipă cerul. Apoi se întoarse către mine.

—De ce mă întrebi? Foarte sincer, nu cred că știu mai multe decât dumneata.

Eram dezamăgit, și Ieronim m-a ghicit imediat.

—Te întreb, pentru că nu înțeleg ce s-a întâmplat în Noaptea de Ajun, cum am ajuns pe o buturugă din marginea șoselei, și cum au dispărut ceilalți. Îmi dau bine seama acum, am avut, toți patru, una din acele experiențe incomprehensibile, în care ni s-a părut că ne aflăm într-un spațiu străin și trăim într-un timp abolit. Nu vreau să mă gândesc la această experiență pentru că simt că mi-aș putea pierde mințile. Dar mă gândesc mereu la Maestrul și la ceilalți doi. *De ce* au dispărut? și *cum* au dispărut? și *unde?*

Ieronim deveni deodată grav. Se reașeză în fotoliu și-mi căută privirile.

—Ți-am spus că nu știu mai mult decât dumneata, începu, pentru că îmi închipuiam că ai încă proaspăt în minte textul celor patru drame, pe care le-ai dactilografiat astă-vară.

Nu mi-am putut reține un suspin.

—Adevărul este că, deși le-am dactilografiat, nu mi-aduc aproape nimic aminte. Descifram cuvânt cu cuvânt, și nu înțelegeam ce descifram. Aș fi vrut să recitesc *Teatrul* în volum, dar...

—E adevărat, mă întrerupse Ieronim, îmi amintesc ce-mi spunea Maestrul, că erai istovit, surmenat, sufereai de insomnii.

—Aș vrea să te întreb doar atât, ce crezi dumneata că li s-a întâmplat? Crezi că mai trăiesc? Și că o să-i mai putem reîntâlni într-o zi, cât ar fi ea de îndepărtată?

Tăcu multă vreme, pe gânduri.

—Nu vreau să te mint, nici să-ţi încurajez iluziile, de orice fel ar fi ele. Vreau să fiu cât se poate de sincer cu dumneata. Şi când vei reciti, sau mai bine zis *citi* cele patru piese, vei înţelege de ce i-am spus lui Albini că ele ilustrează şi comunică o metodă a libertăţii absolute, cu condiţia să cunoşti, la *lectură* ca şi la spectacol, codul corespunzător. Albini, evident, a crezut că e vorba de o libertate *politică şi imediată*, deci primejdioasă socialismului. Dar ceea ce ne-am obişnuit să numim „libertatea absolută" este cu totul altceva. Oricine priveşte realitatea în faţă înţelege că vom putea intra curând într-o fază a Istoriei Universale când nici una din libertăţile pe care abia apucaserăm să le cunoaştem nu va mai fi posibilă. Acesta este preţul cu care ar putea fi evitată catastrofa termonucleară. Trebuie, deci, să ne grăbim de pe acum, ca să putem supravieţui în instituţiile societăţii de mâine. Pentru unii din contemporanii noştri, cu privirile îndreptate nostalgic spre trecut, ceea ce ni se pregăteşte echivalează cu unul din infernele evocate în *1984* sau alte anticipaţii de acest fel. Şi s-ar putea să fie aşa, dacă ne vom lăsa integraţi în organismele social-politice de mâine aşa cum suntem *astăzi*, adică naivi şi nepregătiţi.

Ascultându-l, nu izbuteam să-mi ascund dezamăgirea. Mai auzisem asemenea reflecţii, poate de la el sau de la A.D.P. A citit desigur dezamăgirea în ochii mei, şi a zâmbit.

—Te rog să mai ai puţină răbdare, pentru că nu ştiu cum aş putea altminteri să-ţi răspund la întrebările pe care mi le-ai pus... Deci, pierderea treptată şi fatală a *tuturor* libertăţilor, de orice fel, nu poate fi compensată decât prin ceea ce am numit libertatea absolută. *Vreau* să cred, şi *sper*, că jocurile, spectacolele dramatice, gimnice, coregrafice, sau recitarea de poezii şi cântecele - nu vor putea fi, *toate*, interzise. În orice caz, meditaţiile, rugăciunile interioare (repetate în gând, nopţile sau în orice moment de solitudine), anumite exerciţii fizice într-un ritm atât de lent încât devin insesizabile unui ochi neprevenit, toate acestea nu pot fi interzise. Şi aceste nimicuri - gesturi, cântece, poezii recitate *altfel* decât am fost învăţaţi, meditaţii, rugăciuni interioare, exerciţii de respiraţie şi vizualizare, pot deveni tehnici de *evadare*.

—Evadare, *unde?* l-am întrerupt aproape fără să-mi dau seama. În ce ţară, în ce continent?

Ieronim mă privi surprins, parcă nu i-ar fi venit să-şi creadă urechilor.

—Tocmai dumneata mă întrebi asta? Dumneata care - cel puţin

aşa mi-ai spus - care ai pătruns într-o pădure distrusă cu 25 de ani în urmă, ai intrat într-o casă cu toate luminile aprinse şi masa pusă, şi şampania frapată, aşa cum era în Ajunul Crăciunului 1938? Şi, pe urmă, ai fost găsit, pe o buturugă, în marginea şoselei, aproape îngropat în zăpadă?

Am roşit, încurcat.

—Ştiu. Dar asta a fost fără voia mea şi a fost, cum spuneam, una din acele experienţe ininteligibile...

Ieronim m-a privit din nou, de data aceasta, surâzător.

—Ai dreptate, a fost fără voia dumitale, şi ar fi fost poate mai bine dacă Maestrul nu stăruia să te urci lângă el, în sanie... Dar, în sfârşit, lucrurile s-au întâmplat aşa, şi nu altfel. Evadarea de care-ţi vorbeam adineaori nu implică ţări, oraşe sau continente necunoscute. „Evadezi" doar din timpul şi spaţiul în care ai trăit până atunci, timp şi spaţiu care, într-un viitor din nefericire destul de apropiat, vor echivala cu o existenţă perfect programată într-o imensă închisoare colectivă. Urmaşii noştri, dcaă nu vor şti să descopere tehnicile de evadare şi să utilizeze *libertatea absolută*, care ne este *dată* în însuşi structura condiţiei noastre, de fiinţe libere deşi încarnate, urmaşii noştri se vor considera cu *adevărat* captivi pe viaţă într-o temniţă fără uşi şi fără ferestre - şi, în cele din urmă, vor muri. Căci omul nu poate supravieţui fără credinţa într-o libertate posibilă - oricât ar fi ea de limitată - şi fără speranţa că, într-o zi, va putea dobândi, sau redobândi, această libertate...

De câtva timp, îmi frecam în neştire fruntea. Înţelegeam, cred, destul de bine, dar nu vedeam legătura cu întrebările mele.

—Şi atunci, am început în şoaptă, în acest caz...

—Ţi-am spus că nu vreau să-ţi încurajez iluziile, continuă Ieronim. M-ai întrebat ce s-a întâmplat cu Maestrul şi cu cei doi. Îţi răspund foarte sincer: nu ştiu *exact*. Nu-ţi pot da nici o veste despre ei. Sper că trăiesc. Şi dacă trăiesc, într-o zi ne vor face semn. Dacă până acum nu ne-au dat nici un semn de viaţă, nu înseamnă că nu mai trăiesc. Nu ştiu ce fel de existenţă au ales, sau au fost siliţi să aleagă. Ştiu doar că libertatea absolută *există* şi că cel care o cunoaşte - sau o primeşte în dar - dispune de posibilităţi pe care nimeni din noi nu le poate imagina. *Ştiu* asta, pentru că m-am convins demult, pe spinarea mea, că omul, ca şi Cosmosul, are mult mai multe dimensiuni decât cele pe care le-am învăţat la şcoală, aici, în Occident, de vreo trei mii de ani.

—Şi atunci?...

—Repet, nu ştiu nimic precis. Dar din păcate ştim cu toţii că orice nouă libertate a fost cucerită cu mari jertfe. Şi libertatea religioasă, şi libertatea de gândire, şi libertatea socială, economică, sexuală - toate au avut eroii şi martirii lor. Nu avem nici un motiv să credem că libertatea absolută, *adevărata libertate spirituală*, va fi cucerită fără riscuri, fără persecuţii, fără martiraj.

—Dar dacă cineva dispune de o „libertate absolută"...

Din nou mă privi surprins, dar de data aceasta zâmbi.

—Dumneata care te întorci din India, cunoşti foarte bine riscurile unei asemenea libertăţi...

Am ridicat încurcat din umeri.

—Nu prea am avut timp să mă informez...

—Ştii, în orice caz, că cele mai primejdioase ispitiri, sfinţii şi yoghinii le întâmpină în preajma mântuirii sau în clipa când au cucerit libertatea absolută. Şi de ispita magiei vorbesc toate legendele religioase din Antichitatea păgână şi din Evul Mediu creştin.

—Asta ar însemna...

—Asta *poate* să însemne, mă corectă Ieronim, că prietenii noştri s-au putut pierde, chiar în clipa când s-au trezit acolo unde s-au trezit, şi au crezut că nu se mai pot întoarce, şi n-au înţeles că e vorba de ultima încercare iniţiatică, n-au înţeles că, de fapt, se găsesc *tot aici*, pe pământ, în lumea *noastră*.

Se ridică brusc din fotoliu şi se apropie de mine.

—Am vrut să te văd azi, pentru că mâine dimineaţă plecăm la Sibiu să continuăm filmul. Ştiam că, pentru un timp, n-ai să mai vii la Sibiu.

Îmi prinse mâna şi mi-o strânse cu căldură.

—Dacă ţi se va face vreun semn, te rog, *te implor*, să nu vorbeşti nimănui, nici măcar logodnicei dumitale. Şi în nici un caz, nu-mi scrii nimic. Sper să terminăm filmul pe la începutul lui mai, şi am să trec atunci să te văd.

În prag, se întoarse către mine zâmbind.

—Şi sper că de-acum înainte Albini te va lăsa în pace...

23

Mi s-a părut curios când, pe la sfârşitul lui martie, Albini a venit să mă vadă. Mult mai curtenitor ca la ultima întrevedere, silindu-se necontenit să zâmbească. M-a îmbiat chiar cu tabacherea plină: ţigări

englezeşti, a precizat, singurele care nu pot fi falsificate.

Mi-a spus, apoi, că a citit cu „entuziasmul din tinereţe", *Memoriile* lui A.D.P. Dar, din păcate, nu mai există nici o îndoială că Maestrul şi-a găsit moartea într-un accident. Probabil, au încercat toţi trei, să treacă un braţ îngheţat al Târnavei, şi gheaţa a cedat. Acelaşi lucru s-a întâmplat cu un grup de patru muncitori, la sfârşitul lui ianuarie. Şi, evident, nu li s-au mai găsit corpurile.

—Aceasta fiind situaţia, a continuat căutându-mi privirile, de ce n-am schimba clişeul - A.D.P. amnezic într-un sanatoriu - şi am spune: A.D.P. dispărut? În acest caz, s-ar putea inaugura casa memorială şi dumneata vei fi instalat conservator al colecţiilor.

I-am spus că ipoteza amnezie a fost încurajată de zvonul că A.D.P. ar putea avea, la toamnă, Premiul Nobel.

—Nici o şansă! a rostit cu gravitate. Suntem informaţi că suedezii cunosc perfect situaţia. Au apărut mai multe articole în presa germană şi acum nu mai crede nimeni în clişeul „amnezie".

I-am dat dreptate, dar i-am mărturisit că nu ştiu ce aş putea face.

—Ca secretar, prieten şi legatar universal al Maestrului Pandele, s-ar putea aranja un interviu în care aţi mărturisi că, din păcate, acum, după trei luni de la dispariţie, nu mai credeţi în posibilitatea unei amnezii. Consultaţi şi pe tovarăşul Horia, vedeţi ce părere are şi dânsul...

Apoi, pe neaşteptate, s-a ridicat, mi-a întins politicos mâna şi a plecat.

*

Când i-am povestit discuţia cu Albini (evident, în seara de 6 martie nu-i spusesem nimic despre întâlnirea cu Ieronim), Valeria a căzut pe gânduri.

—Ştii, atunci, a început târziu, că, în acest caz, ar fi mai bine să facem nunta cât timp se mai crede, şi se spune, că Maestrul Pandele este amnezic. Asta înseamnă, în orice caz, că e în viaţă. Când va fi declarat „dispărut", toată lumea va înţelege că, de fapt, Pandele a murit, - şi, cum ţi-am spus...

I-am dat dreptate. Din toate punctele de vedere, era mai bine să grăbim căsătoria. Valeria voia să avem copii acum, cât suntem tineri. După ce-am adăugat că s-ar putea, într-un viitor apropiat, să locuim în strada Fântânelor, Valeria s-a hotărât pe loc. Am consultat amândoi, emoţionaţi, calendarul. Am ales ziua de 11 aprilie, fără să înţelegem

de ce. Apoi Valeria a telefonat familiei. „Amnezia Maestrului ar putea dura câțiva ani, le-a spus. Ar fi păcat de Dumnezeu să ne pierdem tinerețea așteptând." Toți au căzut de acord. La naș ne gândisem mai de mult: inginerul Gheorghe Camilar, unchiul Valeriei. Dar trebuia anunțat imediat, căci lucra la Turda. Am rămas înțeleși că vom telefona a doua zi.

De când renunțasem la speranța de a fi cununați de A.D.P., hotărâsem să sărbătorim nunta în strictă intimitate, la restaurantul Bogdan. Doar familia - adică mama și cele două surori ale Valeriei - și câțiva prieteni. Am fi vrut să fim 12 persoane, dar până la urmă Valeria a mai invitat două prietene, amândouă căsătorite. Eram 16: număr norocos, le-am spus.

Dar, din păcate, ploaia care începuse de dimineață a continuat până noaptea târziu. De câteva ceasuri nu se mai găsea nici un taxi, și unii invitați au ajuns la restaurant uzi până la piele.

Nu pot spune că „recepția" a fost prea reușită, dar pentru că Valeria și familia păreau fericiți, am încercat să par și eu. Totuși, ne-am întors mai devreme acasă. Înainte de miezul nopții.

De-abia încuiasem ușa cu cheia, când am auzit soneria. O clipă, ne-a fost la amândoi frică. (Eu m-am gândit imediat la Albini.) N-am răspuns. Dar după ce-am auzit câteva bătăi ușoare în ușă, am întrebat amândoi.

—Cine este?

Nici un răspuns. Mi s-a părut totuși că aud pași repezi, coborând scara, și am deschis ușa. Am rămas amândoi împietriți, emoționați. În prag zăcea, în hârtie de celofan, un imens superb buchet de trandafiri roșii.

—E probabil de la Editură, am șoptit.

Erau atât de mulți, cu tijele atât de lungi, și miroseau atât de puternic încât am simțit cum începe să-mi bată inima și i-am numărat. Erau 19 trandafiri. Și în acea clipă am zărit biletul, și l-am ascuns repede în palmă, să nu-l vadă Valeria.

De-abia când se dusese la bucătărie să umple vasul cu apă, am citit biletul: *„As always, A.D.P. Remember*, Niculina-Laurian".

24

Nu înțeleg cum nu m-am trădat. Văzându-mă că o strâng în brațe, abia stăpânindu-mi lacrimile, Valeria a început să mă sărute.

—Știam, știam de mult, șopti, știam cât de mult mă iubești...

M-am trezit mai devreme ca de obicei, m-am îmbrăcat repede şi îndată ce Valeria a plecat la birou, m-am îndreptat spre florărie. Mă cunoşteau toţi, iar pe A.D.P. îl cunoşteau de douăzeci de ani. M-am apropiat de Elvira şi i-am mulţumit.

—E cel mai frumos buchet pe care l-am primit...

Nu ştia de nuntă, şi m-a felicitat.

—Dar nu l-am trimis noi, a adăugat.

—Nouăsprezece trandafiri roşii, cu tijele foarte lungi, aşa cum îi plăceau Maestrului.

—Sărmanul! a şoptit Elvira.

—Aş putea jura că buchetul a fost aranjat aici. Unde altundeva s-ar mai găsi trandafiri atât de frumoşi, cu tijele atât de lungi, şi atât de delicat înveliţi în celofan?

Elvira a clătinat din cap.

—În nici un caz nu puteau fi de la noi. De două zile n-am mai primit trandafiri roşii. Am avut numai albi, şi o duzină de trandafiri galbeni...

Eram atât de turburat şi dezamăgit, încât Elvira m-a privit mirată.

—De ce nu încercaţi la Evantai? Au şi acolo flori foarte frumoase...

Am încercat, deşi, de la uşă, am înţeles că trandafirii nu fuseseră trimişi de aici. Apoi am trecut pe la Florenţa, am intrat chiar la Athenée Palace. Erau mai mulţi clienţi înaintea mea, şi când mi-a venit rândul şi am întrebat-o, vânzătoarea nu şi-a putut reţine un gest de oboseală şi exasperare.

—Noi nu trimitem flori la domiciliu!

Apoi s-a întors spre bătrânul care îşi aştepta rândul în spatele meu, şi l-a întrebat din ochi.

—Un buchet de violete de Parma, a şoptit bătrânul brusc intimidat.

Nu ştiu de ce mi-a fost milă de el, şi i-am zâmbit.

*

Albini avusese dreptate. Îndată ce ziarele au anunţat că nu se ştie nimic precis, dar că, probabil, A.D.P. şi-a pierdut viaţa, iarna trecută, într-un accident, articolele şi studiile despre el s-au înmulţit simţitor. În acea săptămână am dat mai multe interviuri, la *Jurnalul de dimineaţă*, la două reviste literare şi la televiziune. Evocam, mai ales,

intimitatea mea cu Pandele, evitând să insist asupra ultimei zile petrecute alături de el, la Sibiu.

Ştiam că această bruscă notorietate o făcea fericită pe Valeria. Dar de câte ori reciteam interviurile, mă întrebam ce-ar spune A.D.P. dacă i-au căzut cumva sub ochi.

Aşteptam, totuşi, alt semn de viaţă de la el; aşteptam, mai ales, o indicaţie, cât de sumară, ca să ştiu cum trebuie să mă port. Iar când, în iunie, a apărut *India: văzută şi nevăzută*, am sperat că voi primi câteva cuvinte de la el. Era prima mea carte şi i-o datoram, în primul rând, lui. Câteva săptămâni în urmă mi-am spus că Maestrul se află undeva în străinătate, că nu ştie încă de apariţia cărţii.

Am început să sper din nou când am semnat contractul pentru un volum de amintiri despre A.D.P., şi petreceam zilnic câteva ceasuri în strada Fântânelor ca să consult arhiva. Nu înţelegeam de ce Ieronim nu venise să mă vadă în mai. Câtva timp am crezut că nu-şi terminase filmul. Dar curând după ce apăruse *India*, am citit într-o recenzie că unele pagini ale mele îi aminteau autorului recenziei anumite scene din *Copiii nimănui*, filmul lui Ieronim Thanase, pe care îl văzuse în avanpremieră.

Am aşteptat de atunci, cu nerăbdare crescândă, premiera. Se vorbea despre acest film ca de o capodoperă. Când, la începutul lui octombrie, a avut loc premiera, *Copiii nimănui* a fost proclamat „cel mai bun film socialist al secolului". Valeria şi cu mine am făcut de mai multe ori coadă, până ce-am putut găsi două locuri. Am fost amândoi atât de copleşiţi încât n-am putut, nici unul nici altul, scoate un singur cuvânt până ce-am ajuns acasă.

—După *Copiii nimănui*, a şoptit Valeria, aşezându-se pe marginea patului, nu voi mai putea vedea, foarte multă vreme, un alt film...

Ar fi trebuit să spun şi eu ceva, dar nu ştiam ce. Nu crezusem până atunci că, respectând întocmai, până la literă, etica şi estetica socialistă, se poate crea o capodoperă care să nu semene cu nimic din tot ce făcuse până atunci.

—N-am să pot uita niciodată expresia ei, când îşi întrerupse cântecul şi începe să asculte zurgălăii săniilor care se apropiau, şi înţelege...

Valeria tăcu brusc, apoi îşi plecă fruntea, ca să nu-i văd lacrimile. Era Niculina: găsise, ascunşi, într-un hambar părăsit, ultimii copii dintr-o şcoală întreagă, fugiţi din sat cu o săptămână mai înainte, când începuse bombardamentul, şi murind de atunci unul după altul, de foame, de frig, de oboseală. Şi pentru că nu avea nici măcar o coajă de

pâine uscată, Niculina a început să le povestească, să cânte, să danseze, şi treptat o lumină nefirească transfigurase hambarul. Şi începeau să apară, pe rând, pe măsură ce Niculina vorbea despre ele, tot felul de păpuşi şi animale, vii sau împăiate, şi fete tinere care păreau când zâne, când slujnice, când acrobate, şi Niculina dansa printre ele, se întrerupea la răstimpuri şi izbucnea în râs, şi atunci toţi copiii începeau şi ei să râdă pentru că Niculina le arăta, ţinându-l de urechi, un iepure alb, sau un elefant minuscul de mucava, care încerca să-şi ascundă trompa... Şi apoi, pe neaşteptate, se aud zurgălăii săniilor, şi înţelege...

*

Critica subliniase că feeria e perfect compatibilă cu viziunea realist-socialistă. Căci cei patru copii care supravieţuiesc se întorc mai târziu în satul părăsit, unde ultimii locuitori trăgeau să moară printre ruine, şi, improvizând un şantier semănând mai mult cu o vastă casă de păpuşi, se apucă să construiască ceea ce la început părea un imens hambar, dar care curând se dovedeşte a fi altceva: dormitor, sală de mese, şcoală, infirmerie, sală de gimnastică, bibliotecă. Ieronim introdusese cu mare abilitate ideologia şi vocabularul socialist; spectatorul afla întâmplător că cei patru erau pionieri, că şantierul lor vestea „construirea socialismului", că legendele pe care le povesteau şi baladele pe care le cântau evocau mitologia dacilor şi scene memorabile din trecutul ţărilor româneşti.

Aşa cum era de aşteptat, *Copiii nimănui* a luat premiul I la concursul internaţional de la Cannes. Câteva săptămâni în urmă, filmul rula în toată Europa şi fusese deja angajat în Statele Unite şi în America Latină. Îmi spuneam că probabil Ieronim plecase din ţară. Se vorbea că mai multe case de filme i-au propus să-l angajeze cu întreaga lui companie.

Şi apoi, fără motiv, filmul a fost retras. S-a aflat mai târziu că mulţi critici străini, care scriseseră entuziaşti despre *Copiii nimănui*, vedeau în acest film genial cea mai virulentă satiră a sistemului socialist...

25

...1967, 1968, 1969... Ce-aş mai putea adăuga? *Amintirile* despre A.D.P. au apărut acum un an, şi am semnat contractul pentru o monografie critică, însoţită de câteva texte inedite. Dar în aprilie 1968 am făcut imprudenţa să plecăm pentru o săptămână la Sinaia. Când ne-am întors, melancolici, pentru că plouase aproape tot timpul, am găsit în faţa uşii un mare buchet de trandafiri.

—Ieri a fost aniversarea căsătoriei, i-am şoptit, oarecum ruşinat, Valeriei.

Am început să desfac tremurând hârtia de celofan, reuşind şi de data aceasta să ascund biletul.

—Păcat! a spus Valeria. Unii din ei s-au ofilit deja...

Când a intrat în bucătărie să le taie cozile, am citit repede biletul „*As always,* A.D.P. *Remember,* Niculina-Laurian".

Valeria a umplut vasul cu apă.

—Şase din ei s-au ofilit, mi-a spus.

—Au rămas deci 13, am şoptit visător. Număr cu noroc!...

*

În februarie 1969 s-a născut băiatul, Adrian Gheorghe. Iar în martie ne-am mutat în strada Fântânelor. Casa memorială fusese inaugurată cu două săptămâni mai înainte.

De data aceasta, mi-am spus, orice s-o întâmpla... În noaptea de 10 spre 11 aprilie, aproape că n-am dormit. În zori, m-am îmbrăcat şi am trecut în birou. (Îi spusesem Valeriei că am ceva de terminat). Mă uitam tocmai la ceas, când am auzit soneria la uşa din faţă: opt fără un sfert. Am alergat în vârful picioarelor şi am deschis. În prag, acelaşi buchet somptuos de trandafiri: un tânăr de vreo 16, 17 ani traversa liniştit strada. Am alergat după el şi l-am prins de braţ.

—Dumneata ai adus trandafirii? De la cine sunt?

Tânărul m-a privit candid, parcă nu m-ar fi înţeles.

—Ai sunat adineaori la numărul 43, şi ai lăsat în faţa uşii un buchet cu 19 trandafiri.

Tânărul a ridicat din umeri.

—Mă confundaţi cu altcineva, spuse politicos dar ferm. Eu, numai de trandafiri n-am chef! Azi mă prezint la examen, şi am trac...

—Ce fel de examen? l-am întrebat bănuitor.

—Literatura franceză modernă, spuse cu un zâmbet amar. Dar am căzut prost...

Băgă mâna în buzunar şi scoase o foaie de caiet.

—Trebuie să traduc şi să explic un text. Doar câteva propoziţii. Dar cum să le explic? „Libertatea absolută", asta, să zicem, înţeleg. Dar mai departe? *Nous sommes condamnés à la liberté!* Ce vrea să spună asta?

—Vrea să spună exact ce spune: că suntem condamnaţi la libertatea absolută.

M-a ascultat zâmbind, şi în acea clipă mi s-a părut că-mi face semn cu ochiul.

—Cum s-ar spune, ca să citez un exemplu din examenul de anul trecut: *A bon entendeur, salut!*

S-a închinat profund, oarecum în glumă, şi-a băgat amândouă mâinile în buzunare şi s-a depărtat agale, fluierând.

Eygalières, august-septembrie, 1978
Chicago, februarie 1979

DAYAN

Celor din urmă...

De-abia ajunşi la capătul străzii, şi după ce întoarse încă odată capul, să vadă dacă se află cineva în urma lor, Dobridor îl întrebă:

—Tu n-ai observat nimic la Dayan?

Dumitrescu ridică din umeri, cu o exagerată indiferenţă.

—Ştii că personajul nu mă interesează, spuse continuând să înainteze cu acelaşi pas lent, măsurat, parcă ar fi vrut să-şi economisească energia. Nu-mi plac geniile, nici premianţii, adăugă.

—Ştiu, dar de data asta e altceva, vorbi Dobridor coborând glasul. Ceva destul de misterios. De fapt, reluă după ce întoarse încă o dată capul, ceva care mi se pare inexplicabil. Şi chiar suspect...

Dumitrescu se opri brusc şi-l privi curios, silindu-se să zâmbească.

—Dayan - suspect? exclamă. Premiul întâi cu cunună, din clasa întâia primară şi până astăzi, la câteva săptămâni de diploma *summa cum laude,* la trei, la patru luni de cel mai strălucit doctorat, la un an de la catedra care va fi creată pentru el, la trei ani de Academia de Ştiinţe, la şapte ani de...

—Nu ştiu dacă e chiar suspect, îl întrerupse Dobridor, dar e destul de misterios. În orice caz, nu mi se pare inexplicabil. Am observat asta, pentru întâia oară, ieri după-amiază, la ora de geometrie, când era la tablă; ştii, îl chemase Dorobanţu să ne explice...

—Ştiu. „Explică-le tu, mă Dayane, că le explici mai bine ca mine!" Eternul refren şi inevitabila concluzie, „Explică-le, mă, Dayane, că dacă nici pe tine nu te înţeleg nătărăii ăştia, îi trimit pe toţi la munca de jos!"

—Şi mă mir cum n-au observat şi ceilalţi, continuă Dobridor. Am verificat azi dimineaţă. Am trecut de mai multe ori prin faţa lui, apoi m-am apropiat prefăcându-mă că n-am urmărit prea bine demonstraţia şi l-am privit cu atenţie. Cred că a bănuit ceva, pentru că se roşise şi începuse să se bâlbâie. De aceea ţi-am spus că mi se pare suspect. De ce s-a roşit când şi-a dat seama că-l priveam cu atenţie, *că-i priveam, mai ales, ochiul stâng?...*

—Dar de ce-l priveai cu atâta atenţie? îl întrerupse Dumitrescu.

Dobridor zâmbi enigmatic.

—Pentru că, de când îl cunosc, Dayan purta întotdeauna bandajul negru pe *ochiul drept,* şi acum îl poartă *pe ochiul stâng.*

—Nu se poate! îl întrerupse din nou Dumitrescu.

—Îţi spun că am verificat de mai multe ori. Până mai acum câteva zile, stângul era ochiul sănătos, şi acum este ochiul drept.

Dumitrescu rămase câtva timp pe gânduri.

—Asta înseamnă, începu cu un ton grav, după ce-şi umezi buzele, asta înseamnă că *amândoi ochii sunt sănătoşi.*

—Şi atunci?...

—Şi atunci, poartă bandajul din fandoseală, ca să pară mai interesant... Sau poate, adăugă după o pauză, subliniind cuvintele, *din alte motive.*

—De aceea spuneam că mi s-a părut suspect...

—Ar trebui să informăm pe cine trebuie, continuă Dumitrescu coborând glasul.

—Aşa m-am gândit şi eu, şopti Dobridor, că ar trebui să informăm...

—Dar să fim cu mare băgare de seamă, reluă Dumitrescu după ce înghiţi de mai multe ori, cu greutate, ca să-şi poată umezi buzele. Cu mare băgare de seamă, repetă. Să nu bănuiască ceva Dayan, şi să-şi schimbe din nou bandajul...

A doua zi de dimineaţă cerul era neobişnuit de întunecat, şi în biroul Decanului ardeau toate becurile. Tînărul bătu de mai multe ori în uşă, aşteptă câteva clipe, apoi deschise uşa cu multă grijă şi intră. Se opri în prag, parcă orbit de lumina electrică.

—Mi-a spus tovarăşul secretar că m-aţi chemat, şopti.

Irinoiu îl privi lung, cercetător, ca şi când de-abia atunci, pentru întâia oară, l-ar fi putut privi pe îndelete. După câtva timp îi făcu semn să se apropie.

— Orobete Constantin, îl întrebă, de când ţi se spune Dayan?

Tânărul se îmbujoră, şi-şi lipi amândouă braţele de trup.

—Din 1969, după războiul de şase zile, când toate ziarele au

publicat fotografiile generalului Moshe Dayan. Ştiţi, din cauza bandajului negru...

Irinoiu îl privi din nou lung, cu un zâmbet amar, neîncrezător.

—Dar de ce porţi bandajul negru?

—Din cauza accidentului. M-a lovit un vecin, din greşeală, cu un cuier în ochi. Îl cumpărase de ocazie - era un cuier mare, de lemn, - şi-l aducea în apartament; îl purta pe umăr. Dar în faţa uşii s-a întors deodată, brusc, şi m-a lovit. Nu observase că eram acolo, pe coridor, lipit de perete, aşteptând. Aşteptam să-şi bage cuierul în casă...

—Şi nu s-a mai vindecat de atunci?

—Nu. Nu se putea vindeca. Lemnul mi-a strivit ochiul şi a pătruns adânc în orbită... De aceea trebuie să port bandajul negru. N-au putut să-mi pună un ochi de sticlă.

—Ce ochi era? întrebă Irinoiu, ridicându-se de la birou.

Tânărul îşi duse mâna dreaptă la frunte, apoi şi-o trecu moale, pe obraz.

—Ochiul acesta, pe care-l vedeţi şi dumneavoastră, şopti încurcat.

Irinoiu se apropie de el, şi-l privea tot mai pătrunzător.

—Deci ochiul stâng, spuse apăsând fiecare cuvânt. Şi cu toate acestea, în dosarul tău pe care l-am răsfoit adineaori - preciză arătând cu braţul spre birou - se află şi certificatul de la spitalul Colţea, şi acolo stă scris că un obiect de lemn - nu se spune nimic de cuier - un obiect ascuţit de lemn ţi-a distrus ochiul *drept*...

Orobete îşi plecă deznădăjduit capul.

—Ia scoate bandajul.

Îl privea curios, urmărindu-i fiecare mişcare. Când tânărul desfăcu cheotoarea şi-şi retrase cu grijă bandajul, Irinoiu se încruntă şi se trase un pas înapoi, apoi întoarse capul. Orbita era adâncă, vânătă, cu un rest de pleoapă sângerie, atârnând stingheră, inutilă.

—Poţi să-ţi pui bandajul, spuse întorcându-se la birou.

Frunzări dosarul, scoase o foaie galbenă şi i-o întinse.

—Dacă ai uitat detaliile accidentului din 8 septembrie 1963, citeşte certificatul pe care ţi l-a eliberat Secţia de chirurgie a spitalului Colţea trei zile mai târziu, la 11 septembrie.

Tânărul apucă tremurând foaia galbenă, şi câteva clipe în urmă o trecu în cealaltă mână.

—Citeşte! stărui Irinoiu. Ai să te convingi şi tu. Ochiul drept. Citeşte bine! *Ochiul drept!*

Ca şi când s-ar fi hotărât brusc, tânărul aşeză foaia pe birou şi-şi opri deznădăjduit privirea în ochii Decanului.

—Ştiu că n-o să mă credeţi, începu cu un glas ferm, dar vă jur pe mormântul părinţilor mei că vă spun adevărul. Asta s-a întâmplat acum patru zile, duminica trecută. Era pe seară; ieşisem să mă plimb pe bulevard, spre Cişmigiu. Şi deodată mă aud strigat din urmă: Dayan! Dayan! Mă opresc şi întorc capul. Credeam că e vreun cunoscut. Dar era un domn bătrân, foarte bătrân, cu barba căruntă, îmbrăcat ciudat, cu un fel de caftan lung, şi cam zdrenţăros. - Nu e aşa că prietenii şi colegii dumitale îţi spun Dayan? mă întrebă.

—E adevărat, i-am răspuns. Dar dumneavoastră cum aţi ghicit?

—E o poveste lungă, şi pe voi, tinerii de azi nu vă mai interesează poveştile... Dar să ştii că Moshe Dayan are bandajul la celălalt ochi. Dacă vrei să semeni cu el, trebuie să ţi-l schimbi. Haide să ne oprim pe banca asta, şi ţi-l schimb eu într-o clipă.

Credeam că glumeşte, şi l-am întrebat, zâmbind:

—Dacă aveţi puterea asta, de ce nu-mi puneţi ochiul la loc?

—Asta nu pot s-o fac, mi-a răspuns.

Cerul fu despicat brusc de o vâlvătaie roşiatică, şi Orobete tăcu câteva clipe, aşteptând să se potolească ecourile tunetului.

Decanul se mişca enervat în fotoliu.

—Ei, şi atunci? întrebă nerăbdător, atunci, ce s-a întâmplat?

—Asta nu pot s-o fac, mi-a răspuns, pentru că n-am dreptul să fac minuni...

Începuse să-mi fie frică, şi l-am întrebat:

—Dar cine sunteţi dumneavoastră?

—Chiar dacă ţi-aş spune cine sunt, tot n-ai să ştii, pentru că tineretul de azi nu mai citeşte pe Eugène Sue.

—*Jidovul rătăcitor?!* am exclamat. Eu l-am citit, demult, în satul bunicilor...

—La Strândari, m-a întrerupt bătrânul, l-ai citit ascuns în hambarul comunal, şi l-ai terminat chiar în seara de Sânziene, ai parcurs ultima pagină în ultimele minute când se mai puteau descifra literele imprimate pe cea mai proastă hârtie dinainte de primul război mondial...

—Ce spui, mă? exclamă surprins Irinoiu. Şi aşa era? Aşa l-ai citit?

—Întocmai cum m-a descris el. Ultima pagină, cu mare greutate, pentru că în hambar se făcuse întuneric şi hârtia era într-adevăr foarte proastă; era maculatura pe care se tipăreau, pe vremuri, romanele în fascicole... De data asta mi s-a făcut cu adevărat frică, adăugă. Înlemnisem. M-a tras de mână, şi m-a aşezat lângă el, pe bancă.

—Nu prea am dreptul să mă odihnesc, mi-a spus.

Dar o dată la zece, cincisprezece zile, cei de sus îmi trec cu vederea... N-am mai stat pe bancă de câțiva ani. Când vreau să mă odihnesc, caut un pat sau mă întind pe vreo prispă sau, dacă e cald, pe nisip...

Şi în timp ce vorbea, mi-a tras, fără să prind de veste, bandajul de pe ochi - şi apoi nu-mi mai amintesc bine ce s-a întâmplat. Mi se părea că visez...

Trăsnetul izbucni foarte aproape şi tânărul se întrerupse din nou.

Irinoiu privi încruntat spre fereastră.

—Mi se părea că visez şi nu încercam să înțeleg ce se petrece cu mine, pentru că îmi spuneam: în vis, toate sunt posibile...

Îmi amintesc că şi-a muiat degetul în gură, şi l-a trecut de mai multe ori, cu mare grijă, peste rană. Apoi mi-a aşezat bandajul pe celălalt ochi, şi a zâmbit.

—Acum semeni cu adevărat cu Moshe Dayan, mi-a spus. Şi nu e aşa că vezi mai bine cu ochiul drept?

Într-adevăr, vedeam mai bine, dar nu îndrăzneam să mă bucur; nu-mi venea să cred; parcă tot aş fi visat. Şi eram atât de zăpăcit, încât nici n-am băgat de seamă când s-a ridicat de lângă mine.

Eu rămăsesem pe bancă, încercând să-mi potrivesc mai bine bandajul. Nu eram obişnuit să-l port pe tâmpla stângă. Mă încurca; ar fi trebuit să-l aranjez în fața oglinzii.

M-am ridicat, şi de-abia atunci mi-am dat seama că nu mai era lângă mine. L-am căutat cu privirea în susul străzii şi pe celălalt trotuar. Dispăruse. De-abia când am ajuns acasă, şi mi-am scos bandajul în fața oglinzii...

Se întrerupse, orbit de văpaia fulgerului. În clipa următoare trăsnetul zgudui prelung ferestrele.

Irinoiu se ridică brusc de la birou şi începu să se plimbe, cu paşi mari şi repezi. Nu mai încerca să-şi ascundă enervarea.

—A trăsnit pe aproape, şopti tânărul...

O rafală de grindină lovi ferestrele şi curând furtuna se înteți.

—Uite ce e, Orobete Constantin, izbucni deodată Decanul abia stăpânindu-şi mânia. Toate acestea - Jidovul rătăcitor şi scamatoria cu degetul muiat în gură şi schimbarea bandajului - nu mă interesează. Dacă nu te-aş cunoaşte, şi n-aş şti că eşti orfan, şi că tat-tu a fost tinichigiu, iar maică-ta spălătoreasă, şi dacă n-aş şti că ai fost premiant încă din şcoala primară, şi că tovarăşul inginer Dorobanțu se laudă peste tot cu tine, spunând că ai avea geniu matematic...

Se opri în mijlocul camerei, cu o mână în buzunar, gesticulând nervos cu cealaltă, aşteptând tunetul.

—Dacă n-aş şti toate astea, te-aş denunţa, ca obscurantist, superstiţios şi mistic. Dar povestea mi se pare mult mai suspectă. Deocamdată, nu vreau să mă amestec. Nu raportez nimic. Dar de mâine te prezinţi la facultate aşa cum ai fost admis şi cum stă scris la dosar; cu bandajul pe ochiul drept...

—Dar vă jur că aşa s-a întâmplat! şopti Orobete. Şi dacă pun bandajul pe ochiul drept, descopăr rana de la ochiul stâng, şi nu mai văd nimic...

—Te priveşte! îl întrerupse Irinoiu tot mai mâniat. Dacă mâine nu te prezinţi conform certificatului medical din dosar, raportez unde trebuie. Şi îţi atrag atenţia de pe acum; nu conta pe mine la anchetă. Eu spun întotdeauna adevărul!

2

Îl zări de departe şi începu să alerge, dar curând îşi simţi inima zbătându-se, şi fu silit să se oprească. După câteva clipe porni din nou, cu paşi mari, ţinându-şi palma dreaptă pe inimă, ca şi când ar fi sperat să-i potolească bătăile. Când se apropie, îndrăzni să-l strige din urmă.

—Domnul!... Domnul israelit! Domnul!... repetă de mai multe ori.

Un trecător întoarse mirat capul, zâmbi, apoi, ca să-şi ascundă râsul, îşi duse palma la gură şi traversă strada, trecând pe celălalt trotuar.

Cu un mare efort, apăsându-şi mâna pe inimă, Orobete grăbi şi mai mult pasul. Ajuns la câţiva metri de el, începu din nou să strige.

—Domnul israelit! Domnul Jidov rătăcitor!

Bătrânul se opri şi întoarse surprins capul

—Dayan!-exclamă, dar ce cauţi pe aici? Eu mă duceam la şcoală. Credeam că am să te întâlnesc acolo...

—M-au dat afară de la facultate, vorbi Orobete, continuând să-şi ţină mâna pe inimă. Adică, nu m-au eliminat definitiv, dar nu mă mai lasă să intru în clasă până...

Se întrerupse, răsuflând greu, reuşind totuşi să zâmbească.

—Vă rog să mă iertaţi, şopti, dar mi se bate grozav inima, se zbate parcă ar sta să se spargă... Nu mi s-a întâmplat niciodată asta...

—Şi nici n-are să ţi se mai întâmple, spuse bătrânul.

Întinse brațul și-l atinse ușor cu mâna pe umeri, apoi pe piept.

Orobete oftă adânc și începu să răsufle repede, precipitat, ca și cum și-ar fi ținut multă vreme respirația.

—Mi-a trecut!, suspină ușurat.

—Trebuia să-ți treacă, vorbi bătrânul, căci dacă mai dura două, trei minute, leșinai pe stradă, și până să vină salvarea, câte nu se puteau întâmpla... După cum vezi, plătim amândoi; eu m-am întors din drum, ca să încerc să ți se facă dreptate, iar inima dumitale parcă ar fi presimțit ce o așteaptă...

Se întrerupse și-i atinse din nou brațul.

—Haide să mergem, căci orice metaforă aș întrebuința tot n-ai să înțelegi. Și am să-ți dau acest sfat; nu vorbi, nu întreba. Lasă să se adune Timpul între noi. Dacă ai într-adevăr geniu matematic, așa cum se spune, ai să înțelegi și această virtute a Timpului de a se concentra și dilata după împrejurări. Nu întreba, deci. Dar când îți voi pune vreo întrebare, să-mi răspunzi. Vreau să fiu sigur că m-ai înțeles.

Se opri în fața unei case clădite, după înfățișare, pe la sfârșitul secolului trecut.

—Știi cumva cine locuiește aici?

—Nu, răspunse Orobete.

—Nici eu. Haide să intrăm. Poate găsim vreo cameră izolată, în care să stăm liniștiți de vorbă.

Deschise poarta de fier și, pentru că tânărul șovăia, neîndrăznind să intre, îi luă brațul și îl trase după el. Au traversat repede cei câțiva metri care-i despărțeau de ceea ce părea a fi intrarea secundară. Ajuns în fața ușii, bătrânul apăsă scurt pe butonul soneriei și, fără să aștepte, întoarse clanța și intră.

—Nu-mi place! spuse după ce-și roti privirile în toate părțile.

Se aflau la capătul unui mare salon dreptunghiular, încă destul de bine întreținut, dar fără covoare și cu surprinzător de puțină mobilă. Cele două ferestre din dreapta și din stânga ușii erau ascunse sub draperii de culoarea vișinei coapte, dar celelalte ferestre, la câțiva metri mai departe, către mijlocul salonului, nu aveau perdele, lăsând să pătrundă în voie lumina după-amiezii de mai.

—Nu-mi place, repetă bătrânul. S-ar spune că stăpânii n-au reușit să-și vândă toată mobila.

Porni cu un pas repede, neașteptat de tineresc, trăgând după el pe Orobete.

—Să nu-ți fie frică, adăugă. Nu ni se va întâmpla nimic, pentru că n-am intrat aici cu gând rău.

Tânărul întoarse de mai multe ori capul, când în spate, când către

ferestre, în dreptul cărora i se păru că zărea, la răstimpuri, umbra unui trecător. Şi tocmai când se pregătea să mai întoarcă o dată capul spre ferestre, se trezi că traversează, tras de mână de bătrân, o altă încăpere, în care nu ştia când intrase. S-ar fi spus că e o sufragerie oarecum vetustă, dar care în nici un caz nu părea a face parte din aceeaşi clădire cu salonul.

—Nu! vorbi din nou bătrânul, nici asta nu e ce căutăm. Să mai încercăm de partea cealaltă a grădinii.

În clipa următoare coborau pe o scară de piatră într-un mic parc, cu un havuz în care Orobete zări câţiva peşti înotând somnoroşi pe sub nuferi. Era atât de surprins, încât întoarse capul, hotărât să-l întrebe.

—Văd că-ţi place mult Puşkin, continuă bătrânul. Umbli cu volumul lui de povestiri în buzunar, şi încă în ediţie originală.

—Am învăţat ruseşte pentru Puşkin, spuse Orobete uşor intimidat. Dar dacă nu vă supără, şi-mi daţi voie să vă pun o întrebare...

—*Fata căpitanului!*, exclamă bătrânul zâmbind melancolic. Îmi aduc aminte şi acum de acea seară la Sankt Peterburg, când un student a pătruns ca o furtună în hanul în care mă oprisem şi a strigat: A murit Puşkin! A murit împuşcat într-un duel! Apoi şi-a ascuns capul în mâini şi a izbucnit în plâns.

—Aşa era să mi se întâmple şi mie când i-am citit biografia şi am aflat...

—Fii atent, să nu aluneci! îl întrerupse bătrânul strângându-i cu putere braţul. Probabil că au lustruit parchetul pentru balul de săptămâna viitoare, căci, pe aici, ne aflăm în preajma Carnavalului.

Orobete privi nedumerit în jurul lui, încercând să înţeleagă unde se află, dar înaintau atât de repede încât nu surprindea decât fragmente dintr-un decor care părea că se schimbă de la o clipă la alta.

—Dacă nu vă supăraţi, încercă din nou.

—Marele, genialul poet romantic, Puşkin! continuă bătrânul. *Fata căpitanului...* Ai recitit-o, sunt sigur, de cinci, şase ori. Dar îţi mai aduci aminte de acel pasaj în care unul din personaje explică de ce ofiţerul rus *trebuie* să joace biliard?

—Îmi aduc foarte bine aminte, pentru că m-a pus pe gânduri şi m-a întristat. Vi-l pot recita în ruseşte, dar prefer să-l citez în româneşte, în traducerea mea.

—Te ascult, spuse bătrânul cu o voce gravă, oprindu-se în mijlocul odăii.

Era o încăpere destul de vastă, dar cu tavanul neobişnuit de scund,

şi cu un perete oblic, ca de mansardă. O lumină tristă, posomorâtă, pătrundea prin câteva ferestruici ovale.

—„Când, de pildă, în timpul manevrelor, începu Orobete, ajungi într-un biet târg prăpădit, ce poţi face ca să omori timpul? Nu poţi întotdeauna snopi evreii în bătaie. Fără să vrei, te îndrepţi către han ca să joci biliard..."

—Exact. Aşa era pe vremuri în Rusia. Şi lucrurile nu s-au schimbat prea mult nici până în ziua de astăzi. Dar, în fond, asta o spune un personaj al lui Puşkin...

—Aşa m-am gândit şi eu. Nu Puşkin ci un personaj al lui. Un personaj, de altminteri, antipatic. Dar voiam să vă întreb...

—Ştiu, îl întrerupse bătrânul apucându-i din nou braţul, şi am să-ţi răspund îndată ce vom găsi un loc liniştit, unde vom putea sta neturburaţi de vorbă. Dar să ieşim din labirintul ăsta... După cum vezi; case care au fost cândva şi au ars, sau au fost dărâmate, şi pe locul lor s-au ridicat alte case, dar altfel plănuite, aşa că uneori ne trezim pe un bulevard, sau într-o grădină. Ca acum, adăugă strângându-i cu putere braţul. Parcul acesta aparţinea unui mare bogătaş; avea acolo în fund, o seră, iar alături, de o parte şi de alta, se întindeau rondurile cu trandafiri. Îţi închipui ce era grădina aceasta începând din mai şi până la mijlocul lunii octombrie... Dar acum, în apropierea iernii...

Orobete se trezi că înaintează pe o alee străjuită de arbori înalţi fără frunze, şi simţea sub tălpi pietrişul umed, foarte rece.

—Un boier putred de bogat, continuă bătrânul. Se spunea că avea 99 de slugi; şi nu erau toţi robi, căci adusese din străinătate meşteri bucătari, şi lachei şi grădinari pricepuţi. Se mai spunea că avea întotdeauna oaspeţi, vara şi iarna, dar niciodată mai mult de o duzină, pentru că nu-i plăcea zarva...

Când, ajunşi la capătul aleii, bătrânul deschise poarta şi-l îndemnă să intre în ceea ce părea a fi o galerie, tânărul şovăi.

—E curios, spuse, că până acum n-am zărit ţipenie de om, n-am auzit nici măcar glasul unui copil...

Bătrânul îi puse mâna pe umăr.

—Cum i-ai mai putea vedea, Dayan, cum i-ai mai putea auzi? Cei care au locuit cândva în aceste case, sunt morţi de mult. Cei mai tineri au murit pe la sfârşitul veacului trecut...

Orobete tresări, şi-l privi adânc. Părea speriat.

—Şi-atunci, ceilalţi, copiii lor, sau cei care le-au luat locul?

Bătrânul clătina din cap, zâmbind trist, parcă ar fi încercat să-şi ascundă dezamăgirea.

—Pentru un geniu matematic ca dumneata, o asemenea întrebare n-ar fi trebuit rostită, pentru că nu are sens. *Ceilalți,* care sunt încă în viață, trăiesc și ei, în casele lor, care, se întâmplă uneori să fie chiar unele din casele prin care am trecut noi. Dar, cum știi prea bine...

—Deci! exclamă, pălind, Orobete. *Deci!...*

Bătrânul îl privi, zâmbind curios, apoi îi apucă din nou mâna.

—Eu credeam că ai înțeles mai de mult, spuse. Dar acum trebuie să ne grăbim, să ieșim din iarnă...

3

Tânărul se lăsă condus fără să privească întotdeauna în jurul lui. Uneori se trezea că se gândește la aceeași fabuloasă ecuație pe care, de atâtea luni, nu izbutea s-o rezolve.

—Fii atent, Dayan! se auzi strigat, că dacă te rătăcești în somn, îți vor trebui mulți ani ca să găsești ieșirea...

—Nu dormeam, și nu mi-e somn, răspunse Orobete, roșind. Mă gândeam la o a cincea teoremă. Dacă aș înțelege-o, aș înțelege ce mi se întâmplă *acum.*

—Ai să înțelegi și fără ajutorul teoremei. Dar trebuie să ne grăbim.

Înaintau, i se păru, din ce în ce mai repede, traversând o suită de încăperi slab luminate, ale căror contururi nu le putea distinge. Curând au pătruns într-un salon cu mobile de o neobișnuită eleganță, cu tapiserii și oglinzi venețiene. S-au oprit amândoi în fața unei ferestre înalte și mari, cât jumătate din perete.

—*Mira ahora!* exclamă bătrânul. Privește acum! Soarele! În câteva clipe va apune deasupra lacului...

—Apune soarele! șopti Orobete brusc emoționat. Și parcă ar fi și n-ar fi același soare de la noi, adăugă.

—Așa arată prin părțile acestea, la sfârșitul lui octombrie. N-aș avea nevoie de o mașină de calculat ca să aflu a câta oară privesc apusul soarelui. Legenda ar spune: de o mie nouă sute și mai bine de ani. Deci, fă socoteala. Dar, în realitate, e mult mai mult, *mult mai mult...*

Îi luă mâna și-l trase ușor spre una din uși, pe jumătate întredeschisă.

—De ce-ți spun toate astea tocmai dumitale, care te lupți cu „viclenia Timpului", cu *List der Zeit,* ca să parodiez expresia lui Hegel, *List der Vernuft,* faimoasa „viclenie a Rațiunii"? Privește ușa

aceasta întredeschisă. N-o să intrăm, pentru că încăperea de alături nu se află în drumul nostru. Dar de la ferestrele ei, nu se vede niciodată apusul soarelui. Şi tocmai acest amănunt, în aparenţă atât de banal - *că de acolo nu se poate vedea niciodată apusul soarelui* - a constituit multă vreme o mare taină. Înţelegi ce vreau să spun prin acest cuvânt: „taină" . O tragedie încheiată printr-o crimă, dar atât de misterioasă, atât de iscusit camuflată, încât nimeni n-a putut bănui nimic...

—Ca într-o povestire fantastică scrisă de un poet genial, şopti Orobete. Mi-ar place s-o ascult...

—Şi mie mi-ar place s-o mai povestesc o dată, spuse bătrânul apucându-i braţul. Dar în ritmul în care mergem noi acum, mi-ar trebui câteva zile. S-o lăsăm aşa cum a rămas pentru toţi cei din vremea aceea; o întâmplare absolut inexplicabilă...

Mergeau mai repede ca niciodată până acum, şi după câtva timp simţi că oboseşte şi, fără să vrea, încetini pasul.

—Ştiu ce tot voiai să mă întrebi de când ne-am reîntâlnit, începu bătrânul oprindu-se. Voiai să mă întrebi *dacă este adevărat*... Şi nu prea ştiu cum să-ţi răspund. În alte timpuri, Dayan, când oamenii iubeau legendele şi, fără să-şi dea seama, prin simplul fapt că le ascultau cu gravitate şi încântare, descifrau multe taine ale Lumii - deşi ei nici nu bănuiau cât de mult învăţau şi descopereau ascultând sau povestind fabule şi legende... - în alte timpuri, zic, se credea despre mine că sunt Ahasverus, Jidovul rătăcitor. Şi într-adevăr, câtă vreme oamenii luau în serios povestea mea, asta eram, Jidovul rătăcitor. Nu mă explic, nu mă justific. Dar dacă am rămas atâta vreme printre voi, faptul acesta are un înţeles; un înţeles profund şi teribil. Iar când veţi fi judecaţi, toţi din aceste părţi ale lumii, fie că aţi fost creştini, evrei sau sceptici şi necredincioşi, veţi fi judecaţi prin ce aţi *înţeles* din povestea mea...

De-abia atunci Orobete îşi dădu seama că se opriseră într-o odăiţă sărăcăcioasă, cu un pat de fier şi o masă veche de lemn, pe care se afla o lampă cu gaz.

—Şi acum, că te-ai odihnit, adăugă bătrânul, trebuie să ne grăbim. Se întunecă.

Îi apucă braţul, şi-l trase blând după el. Într-adevăr, lumina scădea cu cât înaintau. Dar Orobete nu izbutea să-şi dea seama dacă se întuneca cu adevărat sau penumbra se datoreşte draperiilor pe care le zărea de o parte şi de alta a ceea ce i se părea a fi o nesfârşită galerie.

—Ca să nu te ispitească iarăşi teorema, începu bătrânul, am să-ţi răspund la cealaltă întrebare, pe care erai gata să mi-o pui când ţi-am zărit în buzunar cartea lui Puşkin. Voiai să mă întrebi cât timp voi mai

rătăci prin lume fără să mă odihnesc. Îți dai bine seama că este singurul lucru pe care-l doresc: muritor fiind, să pot muri și eu într-o zi, ca toți ceilalți.

Se opri brusc, și-i scutură brațul.

—Hei, Dayan! strigă. Lasă-l pe Einstein, lasă, pe Heisenberg! Ascultă ce-ți spun. Căci curând am să aflu dacă ai înțeles sau nu de ce-ți răspund *de-abia acum* la întrebări.

—Ascult, șopti intimidat Orobete. Dar dacă nu înțeleg principiul, axiomele, nu înțeleg ce urmează.

—Fă un efort de imaginație și ai să înțelegi. Dar, înainte de toate, amintește-ți *legenda.* Uită că e vorba de legenda *mea.* Amintește-ți ce *spune* legenda. Spune că mi se va îngădui să mă odihnesc, adică să mor, la sfârșitul Lumii, cu puțin timp înainte (dar cât de puțin? *cât?*) cu puțin înainte de Judecata din urmă. Înțelegi, deci, că de aproape 2000 de ani n-a fost om care să dorească, așa cum am dorit eu, sfârșitul Lumii. Îți închipui cu câtă nerăbdare așteptam *Mileniul,* anul 1000! Cât de fierbinte m-am rugat în noaptea de 31 decembrie 999!... Apoi, de curând, după ultimele explozii termo-nucleare, am prins din nou curaj... Ascultă-mă bine, Dayan, căci de acum înainte este vorba și de dumneata...

—Vă ascult, șopti Orobete. Vorbeați de...

—Vorbeam de ultimele explozii termo-nucleare. Toată lumea vorbește de ele, dar pentru mine bombele de hidrogen și de cobalt reprezintă ultima mea „speranță". (Ai simțit că am pus cuvântul în ghilimele, pentru că e vorba de cu totul altceva. Și, pentru că am deschis această paranteză, trebuie să te deprinzi, Dayan, să ghicești un nou limbaj în cuvintele de toate zilele. Cred că ai să înveți repede acest, în aparență, „joc", pentru că ești matematician și, pe deasupra, îți place mult poezia... Și acum, am închis paranteza.)

—Vă ascult, spuse Orobete după ce bătrânul tăcu și încetini mult pasul. Cred că înțeleg ce vreți să spuneți...

—Și încearcă să nu te mai gândești la a cincea teoremă, reluă bătrânul, după câteva clipe, căci am început să coborâm, și acum, când s-a întunecat...

—Coborâm? întrebă surprins Orobete privind în jurul lui. S-ar spune dimpotrivă...

Deși se aflau aproape în întuneric, i se părea că începeau să urce o pantă lină, ușor înclinată spre dreapta.

—Fii atent! strigă bătrânul strângându-i brațul cu putere. Încă doi pași, și ajungem la scară, și treptele, deși de piatră, sunt uneori roase

de vreme...

—Da, e adevărat! vorbi Orobete când simți sub picioare prima treaptă de piatră. Să n-aveți grijă, adăugă, n-am să alunec. Sunt obișnuit să urc și să cobor scările pe întuneric.

Și, totuși, i se părea că nu coboară, ci înaintează, călcând prudent pe lespezi de piatră, ca într-un tunel.

—Și acum, ascultă urmarea, reluă bătrânul. N-ai de unde să știi că în ziua de 21 aprilie 1519 - era Vinerea Patimilor - Hernando Cortéz a înălțat steagul Crucii pe pământul mexican, acolo unde s-a clădit mai târziu orașul Vera Cruz. De asemenea, n-ai de unde să știi că 21 aprilie 1519 corespundea, în calendarul aztec, ultimei zile a perioadei beatifice (i se spunea epoca „Cerului"). Perioada aceasta durase 13 cicluri de 52 de ani fiecare. Și tot ziua de 21 aprilie 1519 marca începutul perioadei Infernale... Ascultă cu atenție, Dayan, strigă strângându-i din nou brațul, pentru că repet, este vorba de dumneata!

—Ascult, și totuși...

Orobete tăcu brusc, parcă i-ar fi fost frică să continue.

—Spune, spune! îl încurajă bătrânul.

—Și, totuși, *nu coborâm!*

—Cu alte cuvinte, *e pur si muove!* Dar de data aceasta te-ai înșelat, Dayan. Ai să-ți dai seama îndată ce ieșim la lumină. Dacă ai fi avut geniul lui Galileu, ar fi trebuit să crezi în ce-ți demonstrează rațiunea, nu în ce-ți spun simțurile.

—Aveți dreptate, începu Orobete prinzând deodată curaj, dar tocmai asta mă turbură: că nu izbutesc să identific *rațiunea*. Cât timp nu înțeleg axiomele, nu știu cum să mă eliberez din iluzia simțurilor... Vă mărturisesc cinstit: nu am avut impresia că am coborât sau coborâm, ci că înaintăm într-un tunel întunecat. Aș spune mai degrabă că urcăm...

—Cine mai citește astăzi *Epopeea lui Ghilgamesh?!* exclamă bătrânul.

Orobete se opri, speriat.

—Vasăzică știți că am citit-o...

—Știu, adăugă bătrânul trăgându-l ușor de mână.

—Am citit-o pentru că nu pot dormi mai mult de 4-5 ceasuri pe noapte, și târziu după miezul nopții...

—Să-ți spun eu ce se întâmplă târziu după miezul nopții, îl întrerupse bătrânul. Nu mai poți gândi, cum îți place să spui, nu mai poți „gândi matematica" (ghilimele), și te întorci la prima dumitale dragoste, te întorci la poezie.

—E adevărat, șopti Orobete, dar nu știe nimeni.

—Nici nu trebuie să ştie. Bine ai făcut că ţi-ai încuiat cărţile de poezie în lada albastră.

—E tot ce mi-a rămas de la mama. Lada ei de zestre...

—Ştiu, continuă bătrânul. Dar n-au încăput toate cărţile. Alte volume de poezie le-ai ascuns în spatele dicţionarelor, pe etajeră. Cărţi pe care le-ai găsit pe la anticari sau le-ai cumpărat, pe bani puţini, de la foştii colegi. Aşa ai cumpărat *L'Epopée de Ghilgamesh*, în traducerea lui Contenau, crezând că este o epopee propriu-zisă, ca epopeile lui Homer şi Virgil.

—Extraordinar! şopti emoţionat Orobete. Cum de ştiţi toate aceştea?

—Ai să afli mai târziu... Dar când, adineaori, mi-ai spus că înaintăm ca într-un tunel, ţi-ai amintit, fără să-ţi dai seama, de drumul lui Ghilgamesh pe sub pământ. Ştii, când pornise Ghilgamesh să-l caute pe Utnapishtim ca să afle de la el secretul nemuririi, şi a ajuns în faţa porţii prin care cobora zilnic soarele în amurg, şi poarta era păzită de doi oameni-scorpioni...

—Care, totuşi, începu emoţionat Orobete, l-au lăsat să intre, pentru că au recunoscut în el pe fiul zeiţei Ninsun, zămislit cu un muritor. Ghilgamesh a pătruns în tunel - drumul pe care-l făcea soarele în fiecare noapte - şi a mers aşa 12 ceasuri, până ce-a ajuns de partea cealaltă a muntelui, într-o grădină paradisiacă..,

—E adevărat, şopti Orobete.

—Nouă nu ne va trebui atât de mult, spuse bătrânul. Dar dacă, adineaori, în loc să te încrezi în simţuri sau să cauţi soluţia axiomelor ţi-ai fi lăsat imaginaţia să întovărăşească pe Ghilgamesh în tunel, ai fi înţeles că, întocmai ca faimosul erou mesopotamian, *coborâm* sub pământ...

—E adevărat, şopti Orobete.

—Dar poate e şi vina mea, continuă bătrânul, căci de ce te-ar fi interesat pe dumneata, tânăr matematician de geniu, în anul 5733 de la Facerea lumii, de ce te-ar fi interesat speranţa unui personaj legendar ca Ahasverus?

—Mă interesează, vorbi cu greutate Orobete, căci aşa cum mi-aţi atras atenţia, - iar eu nu înţelegeam sau mă prefăceam că nu înţeleg - „speranţa" dumneavoastră (vedeţi, Maestre, că încep şi eu să întrebuinţez ghilimele), „speranţa" dumneavoastră implică direct şi destinul meu. Şi nu numai al meu, adăugă în şoaptă.

—Încet, încet, spuse bătrânul, te vei regăsi aşa cum ai fost de la început. De aceea mă grăbesc să închei: ziua aceea de 21 aprilie 1519 marca nu numai sfârşitul epocii Beatifice, ci şi începutul perioadei

Infernale care, conform calculelor vizionarilor azteci va dura 9 cicluri de 52 de ani fiecare, adică 468 de ani. Dacă profeția aceasta se va adeveri, anul 1987 - fă socoteala: 1519 plus 468 de ani - anul 1987 va însemna sfârșitul lumii noastre, iar pentru mine ar putea însemna...

—E adevărat, șopti Orobete. Dar totul depinde de limbajul în care poate fi înțeleasă și tradusă profeția vizionarilor azteci.

—Bravo! exclamă bătrânul strângându-i cu putere brațul. Pentru că mi-ai spus „Maestre" îți pot spune și eu că ai trecut un examen, deși nu cel mai greu... Și acum, adăugă după o scurtă tăcere, iată-ne ajunși la capătul tunelului.

4

S-a trezit brusc într-o lumină care i se păru nefiresc de puternică. Își duse mâna la frunte, apoi și-o trecu încet pe amândoi obrajii.

—Mă simt cam obosit, și mi-e tare sete!

—Și, după cum vezi, ne îndreptăm spre două izvoare, spuse bătrânul întinzând brațul și arătându-i-le, nu prea departe, curgând tăcute între plopi și chiparoși. Dar să fii cu mare băgare de seamă, adăugă. Să nu bei la întâmplare și să nu bei prea mult.

Orobete se îndreptă cu grabă, aproape alergând, spre crâng. Îngenunche în dreptul primului izvor, își împreună mâinile ca o cupă, și începu să bea, lacom.

—Dayan! se auzi strigat din urmă, ai ales bine, dar nu bea prea repede.

Orobete înălță capul și-i spuse, zâmbind.

—Atâta lucru știam și eu, Maestre. Știam de când urcam Carpații. Să nu bei niciodată dintr-un izvor de pe mâna stângă... Mi-era tare sete! adăugă. Și cu toate acestea...

Se trezi cu bătrânul lângă el și se ridică brusc.

—Și cu toate acestea, repetă, au fost de ajuns câteva înghițituri...

Bătrânul îl privea curios, cercetător, parcă ar fi așteptat să mai adauge ceva.

—Și iată banca pe care o căutam, vorbi mai târziu arătându-i-o ascunsă sub umbra chiparoșilor.

De data aceasta nu-i apucă brațul, ci porni singur înainte. Orobete îl urmă tăcut. Pe nesimțite, figura întreagă i se lumină de un mare zâmbet.

—De ce m-ați păcălit, Maestre? întrebă sfios după ce se așeză

lângă el pe bancă. În odaia aceea cu uşa întredeschisă, nu s-a petrecut nimic; nici o dramă, nici o crimă. Era o odaie ca multe altele prin care am trecut; fără taină.

—Evident că aşa era, vorbi bătrânul înseninându-se. Dar n-am vrut să te păcălesc. Era doar o ghicitoare, cea mai simplă dintre enigme.

—Şi de ce mi-aţi spus că boierul avea 99 de slugi? Avea doar câţiva robi ţigani, doi argaţi de la moşie şi un grădinar vienez... Care a plecat şi el într-o zi, căci sărăcise boierul şi nu-l mai plătise de un an.

Bătrânul îl privi, ca niciodată, cu multă căldură.

—Dayan, 99 este o cifră mistică. Şi nu încerca s-o analizezi cu uneltele dumitale matematice. Am vrut să te învăţ jocul, adăugă, să te deprinzi, adică, să înţelegi pe loc limbajul camuflat în limbajele de toate zilele...

—„Limbajul ascuns", spuse zâmbind Orobete. *Parlar cruz*, cum îl numea acei misterioşi *Fedeli d'Amore* provensali, italieni şi francezi. Am citit demult ceva despre ei, şi acum îmi aduc foarte bine aminte.

Bătrânul îi apucă braţul şi-l privi, dezamăgit.

—Îţi aduci aminte pentru că ai citit despre ei? Numai atât? Fă un efort, Dayan! Îţi vei aduce aminte de foarte multe lucruri pe care nu le-ai citit niciodată.

Orobete îşi trecu de mai multe ori mâna pe frunte, emoţionat, privind drept înaintea lui.

—Dacă mi-aş aduce aminte verbul... şopti târziu. Aş putea vorbi araba, dacă mi-aş aduce aminte verbul...

—Lasă araba la o parte, îl întrerupse bătrânul scuturându-i braţul. Nu vei avea nevoie de ea.

—Îmi aduc aminte de atâtea lucruri, încât mă rătăcesc... Îmi aduc aminte de prea multe întâmplări, de prea mulţi oameni. Oameni pe care mi se pare că i-aş fi cunoscut cândva, şi totuşi.

—Fă un efort şi *uită* restul, îl îndemnă bătrânul. Adu-ţi aminte doar esenţialul. De ce-ai înţeles cândva că este *esenţialul*.

Orobete începu din nou să-şi frece fruntea.

—Atâtea lucruri mi se par *esenţiale*, şopti turburat. Atât de multe alte lucruri...

—Uită! *uită!* strigă bătrânul. Nu te lăsa copleşit de tot ce ţi s-a întâmplat şi tot ce s-a întâmplat în vremea dumitale, căci iarăşi te vei rătăci. Memoria poate fi tot atât de fatală ca şi uitarea. Fă un efort! Gândeşte, distinge, alege; lasă restul la o parte. Convinge - *că nu te interesează*, şi vei vedea că se retrag toate acolo unde erau până acum:

în acelaşi semn al uitării...

—Aşa fac! Aşa fac! repetă Orobete cu o voce stinsă, străină, parcă ar fi încercat să se trezească din vis. Aleg; las la o parte.

—Pune-ţi întrebarea justă, continuă bătrânul, singura care te interesează. Adu-ţi aminte de esenţial... Pe atunci, riscai să fii ars pe rug ca eretic, dar în ziua de azi...

—Jacques de Baisieux! exclamă înflăcărat Orobete, întorcând brusc capul spre bătrân. Şi tot ce scria el în tratatul *C'est des fiez d'Amours*...

—Concentrează-te, îl îndemnă din nou bătrânul văzându-l că şovăie. Nu te lăsa ispitit de alte amintiri. Esenţialul!

—Evident, vorbi Orobete cu o voce fermă, esenţialul era pe-atunci semnificaţia secretă a cuvântului *amor*...

—Era pe-atunci, şi a rămas şi astăzi, preciză bătrânul. Zâmbind, Orobete începu să recite.

A senefie en sa partie
Sans, et *mor* senefie *mort*;
Or l'asemblons, s'aurons *sons mort*.

Evident, începu bătrânul, acesta era mesajul, revelaţia secretă. „Dragostea", *adevărata* dragoste este tot una cu „nemurirea".

—Dar până acum, spuse Orobete, dezamăgit, ca şi cum ar fi fost deşteptat brusc din somn, singura mea dragoste a fost poezia şi matematica.

—Poate că, şi una şi alta, nu sunt decât chipurile inefabilei *Madonna Intelligenza*. Până acum, ai ales cum nu se putea mai bine: Înţelepciunea, care e totodată Femeia Eternă şi femeia pe care ai s-o iubeşti. Căci, n-avea grijă, adăugă, eşti încă foarte tânăr, nu-i timpul pierdut.

Orobete zâmbi melancolic.

—Înainte de accident mi se spunea „Făt-Frumos cu ochii în lacrimi", pentru că una din fetele gazdei mă zărise o dată, la cimitir, plângând pe mormântul mamei. După accident, mi se spune Dayan.

—Căile Domnului sunt nepătrunse, vorbi grav bătrânul. Ar fi trebuit să ştii asta demult... Şi acum, adăugă, pentru că te-ai trezit pe deplin, îndrăzneşte şi întreabă. De când ţi-ai potolit setea te frământă câteva întrebări.

—Întâi şi întâi, începu emoţionat Orobete, aş vrea să ştiu dacă este *adevărat*...

Bătrânul zâmbi îngăduitor şi-i puse mâna pe umăr.

—Ai să-ţi dai seama de asta îndată ce ne vom despărţi... Îndrăzneşte, întreabă-mă! adăugă după câtva timp, văzând că tăcerea se prelungeşte.

Ca şi când s-ar fi hotărât deodată, Orobete se ridică brusc de pe bancă şi-l privi.

—*De ce trebuie să mă întorc?* întrebă în şoaptă.

Bătrânul nu-i răspunse, ca şi când ar fi aşteptat să continue.

—Într-un anumit fel, începu târziu, ar trebui să-ţi spun că întrebarea m-a dezamăgit. Aşează-te aici, lângă mine, adăugă.

Orobete se aşeză cuminte pe bancă, şi-şi plecă fruntea.

—Unde să te întorci, Dayan, dacă încă n-ai plecat? Şi cum ai putea pleca, înainte de a deveni ce eşti, cel mai genial matematician în viaţă?

—Dar în acest caz, şopti Orobete, povestea camerei cu uşa întredeschisă ar *putea* deveni adevărată.

Bătrânul zâmbi melancolic, şi-i puse din nou mâna pe umăr.

—În acest caz, ţi-aş putea răspunde cu propriile dumitale cuvinte, după ce-ai ascultat profeţia vizionarilor mexicani: că totul depinde de limbajul în care poate fi înţeleasă şi *tradusă* povestea camerei cu uşa întredeschisă...

Orobete rămase o clipă visător, apoi se însenină brusc.

—Aşa este! exclamă. Ar fi trebuit să înţeleg de la început.

Dar încă nu m-am obişnuit să gândesc şi să vorbesc încontinuu în *parlare cruz*.

—Ai să te obişnuieşti curând, curând, îl întrerupse bătrânul, îndată ce te vei întâlni cu Decanul, cu profesorii şi cu colegii tăi. Şi acum să stăm puţin de vorbă, căci aici nu ne turbură nimeni. Şi de data aceasta, o să vorbim în limba de toate zilele, aşa cum ai vorbit până mai adineaori în Bucureşti...

Câtva timp, au tăcut amândoi fără să se privească.

—Eu nu am dreptul să mă odihnesc prea mult, începu târziu.

De altfel, îndată ce va apune soarele, va trebui să ne despărţim... Dar, ca să revenim la nedreptatea care ţi s-a făcut...

—Nu mai are nici o importanţă, şopti zâmbind Orobete.

—Orice nedreptate are importanţă, continuă bătrânul. E drept, a fost şi vina mea: trebuia să ţin seama de răutatea oamenilor. În fond, dacă cei doi colegi ai dumitale n-ar fi fost înveninaţi de invidie, nimeni n-ar fi băgat de seamă. La toamnă, datorită celor 25 de pagini despre teorema lui Gödel, ai fi obţinut doctoratul, studiul dumitale ar fi produs senzaţie în lumea întreagă, ai fi devenit celebru şi cine ar mai îndrăzni, chiar într-o ţară ca a dumitale, să întrebe un om celebru

dacă şi-a pierdut ochiul stâng sau ochiul drept?

—N-are nici o importanţă, repetă Orobete.

—Spui asta pentru că *acum* eşti entuziasmat de ceea ce ţi-ai amintit şi ai descoperit. Ţi se pare, pe bună dreptate, că e mult mai important decât critica teoremei lui Gödel. Dar, ascultă-mă bine, căci, ţi-am spus, *acum vorbeşti în limbajul de toate zilele*... Până să afle Gödel şi ceilalţi de geniul dumitale, va trebui să-l convingi pe Decan că a făcut cea mai mare prostie din viaţa lui...

Orobete începu să râdă, pe neaşteptate, dar câteva clipe în urmă încetă, şi-şi trecu ruşinat mâna pe obraz.

—Bine că te-ai trezit definitiv, spuse bătrânul, şi ţi-ai regăsit gândirea şi comportamentul de toate zilele. Deci, ca să mă repet trebuie să-l convingi pe Decan...

—Va fi greu, vorbi grav Orobete. Îl cunosc bine: nu înţelege nimic, nici măcar o ecuaţie de gradul 2. A fost numit Decan pentru raţiuni politice. Şi nu e numai ignorant; este şi încăpăţânat. Adică, adăugă zâmbind, renunţă dacă primeşte ordin de sus.

—La asta mă gândeam şi eu, continuă bătrânul. Eu nu am dreptul să desfac nimic din ceea ce am făcut. Ai să rămâi aşa cum eşti, asemenea lui Moshe Dayan, până la sfârşitul vieţii. Dar sunt şi alte posibilităţi. Bunăoară, un ordin de sus.

—Dar cum? îl întrerupse Orobete zâmbind trist. Eu n-am protecţii. În afară de profesorii mei, nu cunosc pe nimeni.

Bătrânul înalţă privirile spre cer.

—Curând va apune soarele, vorbi rar, gânditor. Trebuie să ne grăbim... Mâine seară, secretarul lui Gödel, la Princeton, va găsi pe birou demonstraţia dumitale. Îi va lua o bună parte din noapte ca s-o înţeleagă, dar îndată ce-o va înţelege va alerga s-o comunice Maestrului. Deci, poimâine dimineaţă, toţi marii matematicieni şi logicieni de la Princeton *vor afla*. În 24 sau, cel mult, 48 de ore, te vor căuta cu telefoanele.

—Nu am telefon...

—Nu-ţi vor telefona dumitale, ci la Ambasada americană şi la facultate. Pentru că, dacă te vor înţelege, şi eu cred că Gödel şi încă doi, trei au să te înţeleagă - se vor înspăimânta. Şi te asigur că de data aceasta nu se va mai repeta cazul lui Einstein, nici al lui Heisenberg... Înţelegi la ce fac aluzie.

—Înţeleg, răspunse Orobete.

—Deci, trebuie să rezişti trei, cel mult patru zile...

Se ridică brusc de pe bancă, şi, apucându-i amândouă mâinile, i le strânse lung, cu căldură.

—Şi acum, trebuie să ne despărţim. Dar adu-ţi aminte de ce scrie Francesco da Barberino: *sed not omnia omnibus possunt glossari.*

—„Nu tot ce-am făcut", traduse visător Orobete, „poate fi explicat pentru toţi".

—E exact... Ştii cum să te întorci acasă?

—Ştiu, Maestre, răspunse Orobete stăpânindu-şi anevoie emoţia. Nu e departe...

5

Văzuse maşina staţionând în faţa casei, dar uită de ea o clipă după ce o văzuse. Tocmai scosese cheia şi se pregătea să descuie, când miliţianul apăru lângă el şi-i puse mâna pe umăr.

—Tovarăşe Orobete Constantin, întrebă cu un glas uscat, neutru, student la Facultatea de matematică?

—Eu sunt. Dar...

—Poftiţi cu mine, îl întrerupse miliţianul. Vă aşteaptă tovarăşul decan Irinoiu.

Intrând în maşină, se plecă spre şofer şi-i spuse, cu acelaşi glas uscat.

—Anunţă că s-a întors. Precizează şi ora: 6,25.

Orobete zâmbi, foarte bine dispus.

—Dacă e vorba de precizie, spuse, un cronometru ar indica 6,26 şi 18 secunde. Din fericire, nici dumneata nici eu n-avem ceasuri-cronometru. Costă o avere. Şi un cercetător german a arătat că, dacă e purtat necontenit chiar cel mai bun cronometru pierde, după 85 de ani, o fracţiune de secundă. E drept, o fracţiune neglijabilă; 3 miimi de secundă...

Miliţianul îl ascultase indiferent, clătinând la răstimpuri din cap. Târziu, se aplecă din nou spre şofer.

—Ne laşi la intrarea principală, dar ne aştepţi tot acolo de unde am plecat.

Coborî sprinten, apoi îl aşteptă pe Orobete să coboare, şi-i luă braţul. Tânărul zâmbi din nou, parcă şi mai bine dispus, dar nu spuse nimic. Portarul fusese desigur avertizat, pentru că îi întâmpină la capătul coridorului şi îi conduse grăbit, cu oarecare solemnitate, la ascensor. Intră după ei, apăsă pe buton, şi când ascensorul se opri ieşi cel dintâi şi porni tot atât de grăbit, spre cabinetul Decanului. Miliţianul bătu de două ori în uşă, apoi o deschise larg.

—Orobete Constantin! exclamă Irinoiu ridicându-se de la birou. Ce mi-ai făcut, Orobete?

Tânărul se înclină politicos, apoi ridică fruntea şi întrebă:

—Ce v-am făcut, domnule Decan?

—Unde ai dispărut?

—Mi-ați spus să nu mai vin la facultate decât aşa cum mă descrie certificatul medical. Azi dimineață, n-am îndrăznit să intru, deşi trebuia să prezint o lucrare la seminarul de calcul diferențial. Am plecat spre Cotroceni. Aşa, oarecum la întâmplare, sperând să-mi întâlnesc omul care mi-a făcut încurcătura. Şi am avut noroc. N-a trecut un ceas şi l-am întâlnit. Am umblat mult, am stat de vorbă. Adică, a vorbit mai mult el. Tot lucruri interesante. Interesante mai ales pentru mine. Apoi, pe la 5,30, ne-am despărțit, şi m-am îndreptat spre casă. După cum vă poate confirma tovarăşul milițian, am ajuns la 6,25.

Irinoiu îl ascultase încruntat, frecându-şi la răstimpuri mâinile.

—Ai dispărut! şuieră printre dinți. Şi nu numai că ai dispărut, dar...

Dădu cu ochii de milițian şi se întrerupse.

—Dumneata poți aştepta pe coridor. Mi-a telefonat adineaori tovarăşul Inspector. Va fi aici dintr-un moment în altul.

Când uşa se deschise în urma milițianului, Irinoiu se aşeză la birou, extenuat.

—Nu mă aşteptam la atâta nerecunoştință, spuse fără să-şi ridice ochii. Noi, care am făcut atâtea pentru tine, care, aş putea spune, te-am crescut părinteşte! Eu, care mă lăudam cu tine, care spuneam, în dreapta şi-n stânga, că ai geniu matematic...

—Dar ce-am făcut, domnule Decan? întrebă din nou tânărul, de astă dată cu gravitate. Am umblat cinci ceasuri pe străzi...

—Minți! strigă Irinoiu lovind cu pumnul în birou. Ai dispărut de-acasă miercuri seara; îndată ce-am fost informați, am trimis doi milițieni să te caute la domiciliu.

—Dar de-abia acum suntem miercuri seara. Şi încă nu s-a înserat de-a binelea...

Decanul îl privi curios, cu oarecare teamă.

—Atunci, ori eşti amnezic, ori vrei să-ți bați joc de mine. Stai jos!

Orobete se aşeză cuminte pe unul din scaunele din fața biroului.

—Ai dispărut trei zile şi trei nopți, rosti solemn Irinoiu. Azi suntem sâmbătă 19 mai. Uite aici, calendarul.

Tânărul îşi trecu de mai multe ori palma dreaptă pe frunte, apoi

figura i se lumină de un zâmbet timid, enigmatic.

—Deci, şopti ca şi cum şi-ar fi vorbit sieşi, patru zile şi patru nopţi... Şi eram sigur că n-au trecut decât vreo 5 ceasuri. Ştiam cu precizie ora, dar nu şi ziua. Trăiam în primul micro-ciclu, dar nu şi în al doilea. E drept, timpul poate fi comprimat, aşa cum poate fi şi dilatat. Dar e curios că nu mă simt obosit, că nu mi-e somn şi nu mi-e foame. Şi, adăugă frecându-şi obrazul, e curios că nu mi-a crescut barba de trei zile...

În acea clipă uşa se deschise şi intră un bărbat între două vârste, cu părul rar, presat cu mare grijă pe creştetul capului, îmbrăcat primăvăratec, deşi discret, aproape sobru. Irinoiu se ridică brusc de pe fotoliu şi, întâmpinându-l, îi strânse îndelung mâna. Orobete se ridică şi el, şi se înclină politicos.

—Constantin Orobete, spuse.

—Tovarăşul inspector Albini, explică Irinoiu, a ţinut să te cunoască personal, înainte de a decide dacă este cazul...

—Vasăzică dumneata eşti misteriosul personaj, îl întrerupse Albini, apropiindu-se de Orobete şi întinzându-i mâna. Misteriosul personaj pe care-l căutăm de trei zile şi trei nopţi. Stai, te rog, jos, adăugă aşezându-se pe celălalt fotoliu din faţa biroului. Ştiu că tovarăşul Decan nu fumează dar poate dumneata...

—Nu, mulţumesc, nici eu nu fumez, spuse Orobete.

—Eu am mare slăbiciune pentru ţigările englezeşti, continuă Albini scoţându-şi tabacherea. Ştiu de la tovarăşul profesor Dorobanţu că ai geniu matematic - şi ţara are mare nevoie de savanţi ca dumneata. Dar deocamdată, astă seară, sunt curios să aflu mai mult despre întâlnirile cu Jidovul rătăcitor - mi-a povestit tovarăşul Decan cum ţi-a schimbat bandajul de la un ochi la celălalt, adăugă zâmbind - şi de asemenea sunt curios să ştiu unde ai umblat sau unde te-ai ascuns, trei zile şi trei nopţi.

—Orobete crede că n-a lipsit de-acasă decât cinci ceasuri, îl întrerupse Irinoiu.

Albini îl privi pe rând, ca şi când n-ar fi fost sigur că a auzit bine.

—Adică? Ce-ar vrea să însemne asta?

—Am avut impresia că ne aflăm în seara aceleiaşi zile când am plecat desperat pe străzi şi l-am întâlnit a doua oară pe bătrânul care îmi schimbase bandajul. Că suntem, adică, miercuri seara. Dar, recunosc, m-am înşelat... Şi cu toate acestea, reluă după o pauză, zâmbind din nou, aşa cum îi mărturisisem adineaori domnului Decan, nu mă simt obosit, şi nici nu par nebărbierit de trei zile...

Albini îl privea curios, învârtind absent tabacherea între degete.

—Nu încerc să vă povestesc ce mi s-a întâmplat, continuă Orobete, pentru că pare absurd, cu totul neverosimil, şi n-o să mă credeţi. Să acceptăm ipoteza că am trăit o experienţă bizară, para-normală, să-i spunem „extazică", dar pentru mine a fost hotărâtoare, pentru că mi-a revelat posibilitatea ecuaţiei absolute. Dacă reuşim s-o descifrăm - nu vorbesc numai de mine, vorbesc de toţi matematicienii lumii - dacă reuşim să rezolvăm această ultimă ecuaţie - *totul devine posibil!* - De altfel, soluţia a fost întrevăzută de Einstein şi, se pare...

—Iartă-mă că te întrerup, spuse Albini înălţând brusc braţul. Dar înainte de a ajunge la această ultimă ecuaţie, cum îi spui dumneata, aş vrea să ne povesteşti ce s-a întâmplat miercuri pe la începutul după-amiezii, după ce l-ai întâlnit pe, hai să-i spunem, Ahasverus... Şi m-a amuzat încurcătura dumitale, adăugă pe un alt ton, când nu ştiai cum să i te adresezi, şi l-ai strigat de mai multe ori din urmă: Domnule israelit!... Domnul Jidov rătăcitor!

Orobete tresări, pălind.

—Dar cum de cunoaşteţi aceste amănunte? întrebă.

Albini începu să râdă, dar după câteva clipe îşi regăsi gravitatea şi, deschizând tabacherea, îşi alese cu mare grijă o ţigară.

—Avem şi noi secretele noastre, spuse, aşa cum are şi Ahasverus, cum ai şi dumneata... Dar, pentru că suntem între noi îţi pot spune cum am aflat. Te-a auzit cineva, cineva din serviciile noastre, preciză, şi i s-a părut bizar, mai ales că puţin timp în urmă a văzut omul căruia i te adresai, a văzut pe bătrânul Ahasverus. Aşa că a început să vă urmărească...

—Atunci, dacă am fost urmărit, e inutil să vă povestesc ce s-a întâmplat, începu Orobete.

—Dimpotrivă, e foarte util, îl întrerupse din nou Albini. Ai să vezi îndată de ce. Continuă, te rog.

Orobete privi întrebător spre Decan, apoi ridică din umeri şi zâmbi.

—Mi-a spus: haide să căutăm un loc liniştit, ca să putem sta de vorbă neturburaţi de nimeni. Ştiţi, se adresă lui Irinoiu, îi spusesem că dacă nu mă prezint cu bandajul pe ochiul drept...

—Ştiu, îl întrerupse nerăbdător Albini.

—...Şi atunci s-a oprit în faţa unei case mari, părea o casă veche, boierească, de pe vremuri, şi m-a tras de mână înăuntru. Casa era goală. Părea un fel de salon mare, spaţios... Dar e inutil să încerc să

vi-l descriu, pentru că nu-mi amintesc nici eu prea bine cum era salonul şi cum de am putut pătrunde în casa de-alături, şi de-acolo mai departe. Pentru că, de fapt, am avut impresia că trecem dintr-o clădire în alta, uneori traversam o grădină, apoi pătrundeam în altă casă, sau mai degrabă într-un palat, cu galerii imense, cu saloane nesfârşite...

Se opri încurcat, îşi căută batista şi şi-o trecu pe frunte.

—Să-ţi spun eu ce s-a întâmplat *exact*, vorbi Albini după ce-şi aprinse ţigara. Aţi intrat prin curte la numărul 3, pe strada Ienăchiţă Văcărescu, în clădirea cunoscută pe vremuri sub numele de Casa Grănicerului. Clădirea fusese evacuată mai de mult, şi chiar a doua zi, joi de dimineaţă, a început demolarea. După vreo 10 minute, ai ieşit singur, prin intrarea principală - nu înţelegem cum ai ieşit, pentru că uşa era ferecată pe dinăuntru cu o bară de fier..., - ai ieşit şi ai urcat strada îndreptându-te spre Statuie. Curând, s-a apropiat de dumneata o femeie bătrână şi aţi intrat în vorbă. Aţi mers câtva timp împreună, şi când aţi ajuns la Statuie, te-ai oprit şi ai scos din buzunar o cărţulie rusească.

—Puşkin! Povestirile lui Puşkin, şopti Orobete zâmbind melancolic.

—Exact. Ai început s-o răsfoieşti, parcă ai fi căutat un anumit pasaj. Între timp, bătrâna s-a depărtat, fără să bagi de seamă, şi a dispărut. Când ai ridicat ochii din carte, te-ai trezit cu un lucrător în salopetă, care stătea acolo, lângă dumneata, privindu-te curios. L-ai întrebat ceva şi, nu ştiu ce ţi-a spus, dar l-ai ascultat cu mare interes, zâmbind întruna.

Albini se întoarse spre Decan.

—Precizez, în paranteză, că încă n-am dat de el, dar îl vom găsi, aşa cum o vom găsi şi pe bătrână... Dar, evident, se adresă din nou lui Orobete, ne interesează să aflăm de pe acum, de la dumneata, cine erau aceste două persoane, pe care s-ar spune că le-ai întâlnit din întâmplare, dar cu care ai discutat foarte aprins.

—Ca să vă spun adevărul, începu Orobete cu o voce schimbată, gravă, care nu părea a lui, ca să vă spun adevărul, nu mi-aduc aminte nici de bătrână, nici de lucrătorul în salopetă. Am avut tot timpul impresia că mă aflu alături de bătrân. De fapt, m-a ţinut aproape tot timpul de mână sau de braţ; mă trăgea după el, şi-mi vorbea mereu. Eu, abia dacă izbuteam să-i pun câte o întrebare... Şi acum regret că n-am avut timp sau nu m-a lăsat, să-l întreb esenţialul: Ce-a spus Einstein înainte să moară? Mai precis, de ce se păstrează cu atâta strictеţe acest secret? Şi încă ceva: de unde ştia Heisenberg ce spusese

Einstein pe patul de moarte?

Pentru că Heisenberg *ştia* ce spusese Einstein, şi i-a răspuns - deşi şi acest răspuns este ţinut secret...

Albini privi cu înţeles spre Decan şi înălţă din nou braţul.

—O să revenim şi la această problemă, spuse. Dar pentru că nu-ţi aminteşti nici de bătrână nici de lucrător, să-ţi spun eu ce s-a mai întâmplat. Aţi pornit amândoi, dumneata cu lucrătorul, spre staţia de tramvai, discutând foarte animat. Dumneata te-ai hotărât, probabil, să aştepţi tramvaiul, iar lucrătorul a trecut strada şi s-a pierdut în mulţime. Dar nu te-ai suit în primul vagon, nici în al doilea. Parcă ai fi aşteptat pe cineva. Şi într-adevăr, din al treilea vagon a coborât bătrânul dumitale Ahasverus, *Le Juif Errant*, şi aţi pornit împreună, îndreptându-vă spre Cimitirul evreiesc.

—Imposibil!, exclamă Orobete. Vă jur că n-am fost niciodată în Cimitirul evreiesc. Nici măcar nu ştiu unde se află...

—Poate o să-ţi aduci aminte mai târziu, îl întrerupse Albini. Bătrânul îţi apucase braţul şi-ţi vorbea continuu, iar dumneata îl ascultai fascinat, fără să scoţi un cuvânt. Aţi pătruns în cimitir şi v-aţi îndreptat spre capelă. Aţi intrat amândoi, dar tânărul care vă urmărise până atunci a rămas afară. V-a aşteptat până la şapte seara. Când a vrut să intre să vadă ce se întâmplă, uşa capelei era încuiată. Atunci a telefonat unde trebuie, şi o jumătate de ceas în urmă au venit cei de la secţia specială şi au descuiat uşa. Se făcuse întunerec. V-au căutat peste tot, dar n-au găsit decât volumul dumitale cu povestirile lui Puşkin. Între timp, sosise şi secretarul Congregaţiei israelite şi ne-a asigurat - ceea ce ştiam şi noi - că în capelă nu există nici o criptă şi nici o ieşire secretă. Cei de la secţia specială au rămas de pază toată noaptea, iar joi dimineaţă a venit echipa cu aparate ultrasonice şi a cercetat pereţii, podeaua, ferestrele, în sfârşit tot ce trebuia cercetat. Cu învoirea Congregaţiei, capela şi cimitirul au fost supravegheate până acum vreun ceas, când ni s-a telefonat că te-ai întors acasă.

Se opri, îşi stinse ţigara şi-şi fixă privirile pe figura lui Orobete.

—Ei, acum înţelegi de ce suntem atât de curioşi să ştim ce s-a întâmplat. Pe unde aţi ieşit?

Orobete îl ascultase atent, zâmbind visător. Ca şi cum s-ar fi trezit brusc, ridică din umeri şi începu cu glas ferm, grav, care părea uneori că ajunge de departe.

—Vă dau cuvântul meu de onoare că n-am intrat în capelă, cel puţin, nu-mi aduc aminte. Îmi amintesc însă foarte bine că, la un moment dat, obsedat de această enigmă - secretul care se păstrează în

legătură cu ultimele cuvinte ale lui Einstein şi cu răspunsul pe care i l-a dat Heisenberg - dar cum aflase *el*, Heisenberg, ce spusese Einstein pe patul de moarte? - obsedat de această enigmă, nu l-am mai ascultat. Şi m-a trezit el, strângându-mi braţul:

—Dayan, mi-a spus, nu te mai gândi la ecuaţia ultimă, pentru că ai s-o găseşti singur, fără ajutorul meu...

—Dar de ce-i spui „ecuaţia ultimă"? întrebă Albini. Orobete zâmbi visător, fericit. Nu mai încerca să-şi ascundă satisfacţia.

—Dacă intuiţia mea e justă, amândoi - şi Einstein şi Heisenberg - au descoperit ecuaţia care ne îngăduie să integrăm sistemul Materie-Energie celuilalt ansamblu: Spaţiu-Timp. Aceasta este ecuaţia ultimă, pentru că de acolo nu se mai poate înainta. Cel mult (din nenorocire!) ne putem întoarce înapoi...

—Adică? întrebă Albini.

—Dacă intuiţia mea este justă, continuă înflăcărat Orobete, şi cred că este justă pentru că Maestrul, Ahasverus, m-a asigurat că voi descifra enigma, amândoi au înţeles că timpul poate fi comprimat *în ambele direcţii*, adică: şi înainte, către viitor, şi înapoi, spre trecut.

—Şi atunci? îl întrerupse Albini.

—Atunci, *totul e posibil*, şi omul, spre nenorocirea lui, *se poate substitui* lui Dumnezeu. Mi se pare foarte probabil că din această cauză se păstrează secretul cu atâta strictețe. Foarte probabil, amândoi au spus: Băgaţi de seamă, că vă jucaţi cu focul. Nu numai că puteţi incinera întreg globul în câteva secunde, dar vă puteţi trezi cu sute de mii sau chiar milioane de ani înapoi, la începutul vieţii pe Pământ. Încercaţi să pregătiţi un grup ales, o elită, nu numai de matematicieni şi fizicieni, ci şi de poeţi, şi de mistici, care să ştie cum să declanşeze procesul de anamneză, adică să refacă civilizaţia (dacă mai merită să fie refăcută).

Albini îşi întoarse întrebător privirile spre Decan.

—În fond, întrebă târziu, după ce-şi aruncă ochii pe ceas, cine este acest Ahasverus?

Orobete, zâmbi din nou, fericit.

—De-abia atunci, când mi-aţi pus întrebarea, cred că încep să înţeleg cine este Ahasverus. Şi încep să înţeleg datorită lui, pentru că mi-a arătat cum să gândesc corect, m-a învăţat, adică, să găsesc întâi întrebarea justă, şi numai după aceea să caut răspunsul. Într-un anumit sens, ca să utilizez o metaforă pe care mulţi gânditori au considerat-o, greşit, un concept filozofic, Ahasverus e un fel de *anima mundi*, de Spirit al Lumii, dar e mult mai simplu şi mai profund. Pentru că, în

realitate, Ahasverus poate fi oricine dintre noi. Pot fi eu, poate fi unul din colegii mei, puteți fi dumneavoastră, sau unchiul dumneavoastră, colonelul Petroiu, cel care s-a sinucis la Galați, dar cu atâta măiestrie încât n-a bănuit nimeni că a fost o sinucidere, iar nu un accident...

Albini tresări, uluit, și se încruntă.

—Vă cer iertare că mi-am îngăduit să fac aluzie la un secret de familie, de fapt un secret pe care nu l-ați descoperit decât dumneavoastră, când ați citit, acum câțiva ani, corespondența unchiului dumneavoastră.

Tăcu deodată, extenuat, și-și trecu de mai multe ori mâna pe obraz.

—După cum vedeți, am reintegrat durata fiziologică. Îmi simt barba de patru zile, și mă simt obosit. Dacă o să-mi dați voie, aș vrea să mă retrag. Nu e atât foamea, cât somnul.

Albini se ridică din fotoliu.

—Totul a fost aranjat, spuse. Știam că nimeni nu rezistă mai mult de trei zile. Ne așteaptă mașina, adăugă după ce-și aruncă privirea către Decan. În noaptea aceasta, ai să dormi la Sanatoriu...

6

Trezindu-se văzu foarte sus, pe peretele din fața lui, o fereastră dreptunghiulară, înaltă de câteva palme și lungă de aproape doi metri. În acea clipă auzi un glas cunoscut pe coridor și întoarse capul. Ușa era întredeschisă.

—Domnule doctor, exclamă Dorobanțu, este o adevărată tragedie. Dacă și-a pierdut mințile, se repetă tragedia lui Mihai Eminescu. E cel mai genial matematician pe care l-a dat neamul românesc! N-o spun numai eu, o spun toți marii noștri matematicieni. A răsturnat teorema lui Gödel!

Orobete zâmbea melancolic, privind fascinat ușa întredeschisă.

—Cazul este destul de dificil, auzi glasul doctorului Vlăduț. Încă nu putem ști ce s-a întâmplat în *realitate*. Am ascultat, împreună cu Patronul și colegii noștri, am ascultat de trei ori benzile de magnetofon care ne-au fost puse la dispoziție. Trebuie să recunosc că, până acum, n-am înțeles mare lucru... Nu mă refer la formulele și calculele matematice, care depășesc competența noastră, adăugă, după o scurtă pauză. Mă refer la tot ce-a vorbit după primele injecții. Aparent, s-ar spune că avem de-a face cu sindromul clasic al schizofreniei, așa cum am raportat de la început tovarășului Inspector.

Dar acum, de curând, nu mai sunt atât de sigur...Şi cred că s-a făcut o greşeală că n-aţi fost chemat mai de mult. Pacientul a pronunţat de multe ori numele dumneavoastră şi în legătură cu lucrarea de licenţă, sau de doctorat - nu prea se înţelege bine despre ce lucrare e vorba - dar v-a pomenit numele de câte ori menţiona pe Gödel; - De data aceasta v-aţi convins, tovarăşe profesor Dorobanţu? întreba - şi zâmbea întruna, iar uneori râdea.

—Dar de ce lăsaţi uşa întredeschisă? întrebă Dorobanţu, coborând glasul. Nu cumva...

—Aşa e regula, îl întrerupse doctorul. Uşa *trebuie* să fie întredeschisă îndată ce pacientul rămâne singur...

—Dar nu cumva ne aude?

—Imposibil!!! L-am examinat din nou acum, vreo cinci, şase minute. Doarme profund. Atât de profund încât s-ar spune mai degrabă că se află într-o stare cataleptică. Respiraţia e aproape imperceptibilă şi pulsul... în sfârşit, adăugă după o scurtă ezitare, în sfârşit, pulsul e la limită. Cât despre rest... Nu a reacţionat nici la punctele de foc aplicate pe zonele sensibile... De azi dimineaţă, n-a mai vorbit, aşa cum făcea până acum îndată după injecţie. Una din asistente a stat tot timpul lângă el, şi am verificat adineaori banda de magnetofon; nici un cuvânt...

—Dar nu e aici un risc? îl auzi şoptind pe Dorobanţu.

—Nu mai mult decât în prima zi când a fost internat. Dar e pentru prima oară când, cu toate injecţiile, nu mai spune nimic.

Orobete îşi apăsă palma dreaptă pe gură, ca să-şi sugrume râsul. Apoi respiră adânc, îşi înălţă capul de pe pernă şi strigă, cu un glas limpede, puternic.

—Domnule profesor Dorobanţu! Vă aşteptam de mult. De ce nu intraţi?

În clipa următoare, cei doi se precipitară, speriaţi, în cameră.

—Dayan! exclamă emoţionat Dorobanţu, Dayan! repetă cu un glas sugrumat, parcă ar fi fost gata să izbucnească în plâns.

Doctorul se apropie de pat, îi apucă mâna dreaptă şi o păstră câteva secunde în mâna lui.

—De când mă aflu aici? întrebă Orobete. Au trecut trei zile?

Dorobanţu privi turburat spre doctor, neîndrăznind să răspundă.

—A trecut mai mult, răspunse doctorul.

Apoi se îndreptă grăbit spre uşă şi ieşi. L-au auzit amândoi alergând pe coridor.

—Atunci e prea târziu, spuse Orobete zâmbind melancolic. Prea târziu...

Dorobanţu continua să-l privească fix, speriat, frângându-şi mîinile.

—Ce ne-ai făcut, Dayane?! exclamă târziu. Ce ne-ai făcut!?...

—Ce-am făcut domnule Profesor? întrebă Orobete continuând să zâmbească.

—Au aflat americanii, au aflat sovieticii, au aflat germanii, începu Dorobanţu. Au aflat toţi în afară de noi. Nouă nu ne-ai spus nimic! Dar cum ai făcut? Cum i-ai informat?

Orobete îşi trecu visător mâna pe frunte, şi zâmbi.

—Nu i-am informat eu, vorbi calm, înseninat. I-a informat Maestrul, Ahasverus, aşa cum mi-a făgăduit. Dar dacă au trecut mai mult de trei zile, e prea târziu. *Les jeux sont faits!*

Dorobanţu se apropie mai mult de pat, continuând să-şi frângă desperat mâinile.

—Ce vrei să spui? Ce legătură are una cu alta?

Orobete îl privi intens, cu căldură, continuând să zâmbească.

—E o poveste lungă, şi chiar dacă am să v-o spun de la început până la sfârşit, n-o să mă credeţi. Dar să vă spun măcar începutul...

V-o spun dumneavoastră pentru că aţi avut întotdeauna încredere în mine.

—Toţi am avut încredere în tine, îl întrerupse Dorobanţu. Îndată ce mi-ai adus lucrarea şi am comunicat-o Centrului, şi apoi celor de la Academia de Ştiinţe, mi-au spus toţi: Orobete Constantin are geniu! Să-i dea Dumnezeu sănătate, am strigat eu, ca să rezolve şi celelalte probleme de care mi-a vorbit; dar n-au precizat nimic, am adăugat eu, repetându-le ce mi-ai spus. Nu vă spun despre ce este vorba, domnule Profesor pentru că încă n-am rezolvat-o.

Orobete tăcea, privindu-l din ce în ce mai intens.

—Dar să nu înnebuneşti, Dayane!, izbucni Dorobanţu, frecându-şi ochii, ascunzându-şi lacrimile. Să nu înnebuneşti, ca Eminescu! Să avem şi noi un geniu, cu care să ne mândrim în lume!

Orobete întinse brusc braţul şi-i apucă mâna.

—Vă mulţumesc, domnule Profesor, şi vă sunt recunoscător... Dar dacă n-am înnebunit până acum, n-am să înnebunesc de aici înainte... Să vă spun cum a început, reluă după o pauză. Totul a început în dimineaţa de 16 mai. Şi-a început, pentru că a izbucnit furtuna.

Dorobanţu privi neliniştit în jurul lui, apoi scoase batista şi îşi şterse ochii.

—Dacă nu izbucnea furtuna, continuă Orobete cu acelaşi zâmbet trist, toate lucrurile s-ar fi petrecut altfel... Ştiţi că domnului Decan

nu-i place furtuna, are oroare de trăsnete şi fulgere, are oroare mai ales de trăsnete. Şi în dimineaţa aceea a trăsnit de mai multe ori, foarte aproape; cred chiar că ultimul trăsnet a căzut la câţiva metri de Facultate.

—Ce vrei să spui? întrebă turburat Dorobanţu. Ce legătură are una cu alta?

—Dacă mă veţi asculta încă cinci, şase minute, o să înţelegeţi ce vreau să spun. Totul a început, spuneam, pentru că a izbucnit furtuna. Şi domnul Decan era nervos, distrat, iar până la urmă furios. Aşa că n-a crezut ce i-am spus, în legătură cu bătrânul care mi-a schimbat bandajul pe ochiul stâng, a crezut că e la mijloc o şmecherie de-a mea - dar ce fel de şmecherie? adăugă zâmbind amar.

Îşi dădu seama că doctorii Petrescu şi Vlăduţ intraseră de curând şi-l ascultau cu mare atenţie.

—O să-mi îngăduiţi să continui, li se adresă, pentru că aş vrea să explic tovarăşului Profesor cum s-a întâmplat; mai precis, cum totul a început cu furtuna din dimineaţa de 16 mai...

—Continuă, te rog, îl încurajă Vlăduţ. Poate vom putea înţelege de ce reveniţi necontenit asupra trăsnetelor care cădeau aproape de Facultate.

—Vasăzică, am vorbit de asta şi în somn, spuse Orobete privindu-l cu înţeles. Evident, un anumit somn, cel provocat de injecţiile cu aşa-zisul „ser al adevărului". Cu atât mai bine! adăugă văzând că cei doi medici îşi plecară încurcaţi privirile. Nu se va mai putea îndoi nimeni că am spus adevărul.

—Dar ce-are a face trăsnetele şi furtuna, interveni Dorobanţu, ce-are a face cu ecuaţia de care au aflat întâi cei de la Princeton şi câteva zile în urmă toţi ceilalţi?

Orobete părea din ce în ce mai fericit. În clipa următoare intrase una din infirmiere şi o salută zâmbind, făcându-i semn cu mâna.

—Felicitările mele, tovarăşe Economu. Felicitările şi mulţumirile mele. Nimeni nu vă întrece în precizia şi măiestria cu care aplicaţi punctele de foc!

Şi pentru că Dorobanţu îşi întoarse, speriat, privirile spre cei doi medici, Orobete reluă tot atât de senin.

—Legătura e foarte simplă, deşi nu pare. Dacă n-ar fi fost furtuna, domnul Decan ar fi fost mai senin şi mai înţelegător. Nu m-ar fi ameninţat că mă dă afară din facultate acum, în preajma tezei, dacă nu mă întorc cu bandajul pe ochiul drept...

Dorobanţu îşi scoase din nou batista şi şi-o trecu încurcat pe frunte.

—Ai făcut mereu aluzie la bandajul de pe ochiul drept, spuse doctorul Petrescu. Dar nu prea am înţeles despre ce era vorba. Ştiu, evident, că mulţi din colegii şi prietenii dumitale, şi chiar unii din profesori, îţi spuneau Dayan.

—Eu aşa i-am spus de cum l-am văzut, mărturisi Dorobanţu zâmbind stingherit.

—Să vă spun, deci, cum s-a întâmplat, începu Orobete.

Repetă, pe îndelete, şi parcă cu o severă satisfacţie, tot ce-i spusese Decanului. La răstimpuri, se întrerupea, precizând:

—Şi atunci a fulgerat şi s-a auzit din nou trăsnetul... Albini rămăsese în dreptul uşii întredeschise, ascultând. Când Orobete repetă ameninţarea Decanului: Dacă mâine nu te prezinţi conform certificatului medical, raportez unde trebuie - Albini intră şi, apropiindu-se de pat, îi strânse mâna.

—Felicitările mele, tovarăşe Orobete! Ţi-ai revenit mai repede decât speram, şi memoria dumitale a rămas tot atât de excepţională... Dar pentru că vorbeai de Ahasverus, cum ţi-a schimbat el bandajul şi celelalte, trebuie să-ţi mărturisesc că la mijloc este o confuzie. Evident, tovarăşul decan Irinoiu n-avea cum că ştie, continuă aşezându-se pe unul din scaune şi deschizând fără grabă servieta. Nu avea cum să ştie că era vorba de o eroare. Am verificat dosarul dumitale de la spitalul Colţea, secţia de chirurgie, am stat de vorbă cu profesorul docent doctor Vasile Naum, care te-a operat, şi am aflat adevărul. Iată, aici, adăugă scoţând dintr-un sertar o foaie albă şi întinzându-i-o, iată *originalul* certificatului eliberat în ziua de 11 septembrie 1963, de către Secţia de chirurgie. Citeşte, îl îndemnă. Scrie foarte clar că ai fost operat la *ochiul stâng,* că, deci, ochiul drept era, adică a fost de la început şi a rămas până acum, ochiul sănătos. Eroarea se datoreşte secretarei de serviciu, care a dactilografiat incorect certificatul dumitale după textul original redactat de doctorul Naum. Tovarăşul Decan n-avea de unde şti că s-a făcut o eroare. Acum, că i-am arătat originalul, s-a convins - şi, evident, regretă că te-a ameninţat cu eliminarea şi toate celelalte. Aşa că, chestia ochiului drept a fost pe deplin lămurită. Să nu mai revenim asupra ei...

Orobete îl ascultase fascinat, continuând să zâmbească.

—Ştiam de mult că nu există problemă fără soluţie, spuse după ce mai parcurse o dată certificatul. Ştiam, de asemenea, că cea mai „creatoare" soluţie este aceea de tip gordianic; cunoaşterea gordianică, a numit-o cândva un gânditor român. Ştiţi la ce fac aluzie, se adresă celorlalţi: nodul lui Gordius, regele Phrigiei. Era atât de iscusit făcut, încât, veacuri de-a rândul nu izbutise nimeni să-l

desfacă. Un oarecare anunţase că cel care va reuşi să-l deznoade va ajunge stăpânul Asiei. Când Alexandru Machedon a intrat în Gordium şi a aflat de oracol, a scos sabia şi a tăiat nodul. Şi, evident, ştiam asta din manualul de istorie, Alexandru a cucerit întreaga Asie.

Albini râse discret, şi aşeză cu grijă certificatul în dosar.

—Îmi place expresia asta, „cunoaştere gordianică", spuse. Am s-o întrebuinţez şi eu. Dar, adăugă, redevenind deodată serios, dacă chestia bandajului a fost rezolvată, şi Ahasverus redevine ce-a fost - o fantasmagorie, o iluzie căreia i-ai căzut victimă - sunt alte probleme, esenţiale, pe care încă nu le-am lămurit. Cea dintâi, deşi nu cea mai importantă: unde ai fost după ce-ai intrat în capela Cimitirului evreiesc? Unde ai stat ascuns, trei zile şi trei nopţi?

Orobete îl privi câtva timp concentrat, parcă s-ar fi trudit să înţeleagă, apoi faţa i se lumină de un mare zâmbet.

—V-am răspuns cât am putut mai clar, în cabinetul domnului Decan. Probabil că nu m-aţi crezut, şi pe bună dreptate, căci povestea pare incredibilă. Dar de atâtea zile mi s-au tot făcut injecţii cu serul adevărului - şi tot ce-am spus după aceea a fost înregistrat. Dacă aţi ascultat benzile v-aţi putut convinge că nu v-am mințit, că nu v-am ascuns nimic...

—Le-am ascultat pe toate, şi de mai multe ori, îl întrerupse Albini. Dar în afară de fantasmagorii şi citate în mai multe limbi, nu sunt decât speculaţii şi formule matematice, cele mai multe din ele, deocamdată, neinteligibile.

—Nu le-ar putea înţelege decât un matematician, interveni, timid, Dorobanţu.

—Am făcut apel la cei mai renumiţi matematicieni din Capitală, spuse Albini fără să-şi întoarcă privirile spre Dorobanţu. Şi tocmai în legătură cu asemenea formule matematice, continuă cu o voce gravă, avem de rezolvat o altă problemă, mult mai importantă...

Se întrerupse şi întoarse capul spre doctori.

—Dar nu cumva îl obosim prea mult? întrebă.

Orobete îşi trecu absent palma pe frunte.

—Acum, şopti, că aţi adus chiar dumneavoastră vorba, vă mărturisesc că încep să mă simt obosit...

Albini se ridică din scaun şi-i întinse mâna.

—Odihnă, spuse, cât mai multă odihnă. Şi somn! O să mai stăm de vorbă. Avem timp.

—Dar vă rog să lăsaţi uşa întredeschisă, adăugă Orobete. Vreau să ştiu dacă traduc aşa cum trebuie sau mă las păcălit de iluzii şi speranţe.

7

Când înţelese că toţi ceilalţi în afară de infirmieră au ieşit din odaie, deschise ochiul şi o întrebă:

—În ce zi suntem, tovarăşă Antohi?

Infirmiera îl privi încurcată, şi roşi.

—Nu cred că am dreptul să vă răspund. Trebuie să întreb pe domnul Doctor, adăugă îndreptându-se spre uşă.

—Nu, nu m-am exprimat corect, strigă Orobete ridicând braţele ca s-o oprească. Nu întreb de data precisă. Vreau doar să ştiu dacă suntem *înainte* sau *după* solstiţiul de vară, de Sânziene.

Tânăra şovăi câtva timp, apoi şopti, timid.

—Înainte... Dar, vă rog, nu spuneţi nimic domnului Doctor.

Orobete zâmbi prelung, enigmatic.

—Nu avea nici o grijă. Dar, reluă după câteva clipe, cum se face că acum, când ne apropiem de miezul verii, nu văd niciodată soarele?

Infirmiera îl privea curios, ca şi când n-ar fi înţeles ce vrea să spună.

—Cum nu-l vedeţi? Aveţi una din cele mai luminoase camere, dacă nu chiar *cea* mai luminoasă. De dimineaţă de la 5,00 şi până în amurg, aveţi lumină.

—Nu, o întrerupse din nou Orobete. Nu mă refeream la lumină, la lumina zilelor de vară. Mă întrebam însă cum se face de nu se vede niciodată *soarele,* astrul propriu-zis.

Tânăra se însenină brusc, şi zâmbi.

—Ah!, exclamă, înţeleg ce vreţi să spuneţi. Dar această parte a pavilionului este astfel construită ca să primească tot timpul lumina soarelui, fără ca, totuşi, soarele să deranjeze pacientul, căzându-i direct în ochi. Ar fi trebuit, atunci, să tragem perdelele. Dar, după cum vedeţi, nu sunt perdele. Nu avem nevoie de ele. Oblonul se lasă automat, îndată ce se întunecă...

—Am înţeles, spuse Orobete clătinând din cap. Şi dacă-l vedeţi pe profesorul academician Pavel Bogatârov, spuneţi-i să nu mai stea acolo pe coridor, cu aparatul lui care poate înregistra convorbirile de la două, trei sute de metri. Să vină aici, să stăm de vorbă. Spune-i că înţeleg foarte bine rusește, deşi nu vorbesc prea corect. Dar tovarăşul academician Bogatârov cunoaşte atâtea limbi...

Infirmiera îl ascultase uluită, silindu-se să zâmbească.

—Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi, şopti îndreptându-se spre uşă.

—Raportează superiorilor dumitale, adăugă Orobete, şi ei au să înţeleagă.

Când infirmiera se retrase, lăsând uşa întredeschisă, Orobete îşi puse amândouă mâinile la gură, să-şi înăbuşe râsul. Puţin în urmă intră doctorul Vlăduţ şi se apropie, grav, de căpătâiul lui.

—Mi-a spus infirmiera că i-aţi vorbit de nu ştiu cine care ar asculta, ascuns pe coridor...

—Tovarăşul Profesor Pavel Bogatârov, de la Academia de Ştiinţe din Moscova.

—Vă asigur că n-am auzit niciodată de el şi că nimeni nu ascultă pe coridor. De altfel, staţionarea vizitatorilor pe coridoare este strict interzisă.

Orobete ridică din umeri şi-l privi zâmbind.

—Dacă nu ştiu în ce zi suntem, spuse, nu ştiu dacă academicianul Pavel Bogatârov *este* sau *a fost* deja, sau *va fi* aici într-un viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat. Cum sunt silit - să trăiesc într-o *durată personală,* fără controlul calendarului, nu pot face distincţie între trecut şi viitor...

—În cazul dumneavoastră e foarte normal. Dar vă asigur că...

—Vă cred, îl întrerupse Orobete senin. Dacă tovarăşul Bogatârov nu e pe coridor, şi n-a fost până acum, are să fie într-una din zilele viitoare. Dar, în măsura în care vi se îngăduie să-mi spuneţi adevărul, nu puteţi nega că, azi dimineaţă, în biroul său, Patronul, profesor doctor Manole Drăghici, a încercat să-l convingă pe profesorul Lewis Dumbarton, de la Institutul de Înalte Studii din Princeton, că e riscant - e riscant pentru mine, pentru echilibrul meu mental, repetă zâmbind, că e riscant să mă vadă, adică să vină aici, în camera mea, şi să-mi pună întrebări în legătură cu memoriul meu, *Quelques observations...*

Doctorul roşise, încurcat, şi se prefăcu că-şi priveşte ceasul.

—Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi. Am să raportez domnului profesor Drăghici. Sper să-mi aduc aminte şi numele pe care le-aţi pronunţat, şi toate celelalte amănunte...

—Fiţi fără grijă, reluă Orobete. Totul a fost înregistrat la magnetofon.

Când rămase singur, îşi prinse fruntea în mâini şi rămase aşa, nemişcat, adâncit în gânduri. Curând, cei doi doctori au intrat în odaie şi s-au apropiat de pat, privindu-l curioşi, aşteptând.

—Îndrăzniţi! îndrăzniţi! vorbi Orobete, fără să-şi ridice capul. Întrebaţi-mă! Dar căutaţi întâi întrebarea justă, adăugă redevenind

dintr-o dată foarte bine dispus.

—Suntem curioşi să ştim, începu doctorul Vlăduţ, cine v-a informat despre vizita savantului american.

—Nu m-a informat nimeni, răspunse calm Orobete. De altfel, în afară de cei de faţă - Patronul, profesorul Lewis Dumbarton cu traducătorul lui de la Ambasadă, şi tovarăşul inspector Albini - n-a ştiut nimeni de această vizită, şi nici despre ce s-a discutat. Dumneavoastră aţi aflat de-abia adineaori, când aţi raportat Patronului.

—Atunci, cum de-aţi aflat dumneavoastră?

De data aceasta, Orobete izbucni într-un râs scurt, amar, şi înălţă din umeri.

— I-am auzit vorbind...Şi m-a amuzat, la început încurcătura traducătorului, care nu cunoştea terminologia matematică şi nu ştia cum să traducă anumiţi termeni...

— Aţi *auzit* convorbirea din biroul Patronului? exclamă doctorul Petrescu. Poate că nu ştiţi că biroul se află la etajul III, de cealaltă parte a pavilionului.

Orobete ridică din nou din umeri.

—Ce vreţi? Matematica modernă, ca şi fizica modernă, nu ţine seama de distanţă.

—Oricum, începu doctorul, e greu de crezut că...

În acea clipă, o infirmieră se apropie de el şi-i şopti.

—A spus că va fi aici în câteva minute.

—În sfârşit! exclamă Orobete. Voi avea prilejul, şi marea cinste, să întâlnesc pe profesorul Manole Drăghici în stare de veghe, nu numai sub narcoză. Vă rog să nu vă jenaţi, adăugă văzând că doctorii se pripeau stingheriţi, pentru că dumneavoastră nu aveţi nici o vină. Acesta este tratamentul. Şi ca să fiu foarte sincer, vă mărturisesc că prefer narcoza şi injecţiile cu serul adevărului, tratamentului clasic al schizofreniei, şocurile electrice şi celelalte...

Când intră profesorul Drăghici, însoţit de un tânăr îmbrăcat civil, fără halatul alb, Orobete se ridică în capul oaselor.

—Vă sunt recunoscător că aţi venit, spuse.

Profesorul se opri la un pas în faţa patului şi-l privi lung, cercetător.

—Mi s-a raportat, începu târziu, că ai aflat de vizita unui savant străin.

—Profesorul Lewis Dumbarton de la Institutul de Studii Înalte din Princeton.

—Ai vrea să ne mai spui o dată cum ai aflat?

Orobete ridică din nou din umeri şi privi în jurul lui.

—V-am auzind vorbind, în biroul dumneavoastră.

Profesorul îşi întoarse brusc capul către cei doi doctori.

—Cum spuneam şi domnului doctor Vlăduţ, continuă Orobete, profesorul Dumbarton venise cu unul din traducătorii Ambasadei şi, în birou, în afară de dumneavoastră, nu se mai afla decât tovarăşul inspector Albini. Sar peste anumite amănunte, unele destul de pitoreşti; bunăoară, traducerea terminologiei fizico-matematice... Din fericire, aţi descoperit curând că vă puteţi înţelege mai bine în limba franceză. Profesorul Lewis Dumbarton ţinea cu orice chip să stea de vorbă cu mine. I-aţi explicat, cu iscusinţă şi multă răbdare, că, dat fiind situaţia critică în care mă aflu, vizita aceasta ar putea avea consecinţe fatale. Profesorul nu se lăsa deloc convins. La un moment dat cred că i-a părut rău, mai târziu, că şi-a pierdut calmul... - la un moment dat v-a ameninţat că va face scandal. Evident, n-a pronunţat cuvântul acesta, dar înţelesul era clar; va alerta toate academiile din lume, toate societăţile savante etc. etc., va declara că am fost internat cu forţa, contra voinţei mele, într-un spital psihiatric... Şi atunci, cu mult tact, aţi răspuns că ţineţi la dispoziţia unei comisii internaţionale de psihiatri, întreg dosarul meu; adică, toate benzile de magnetofon, în original, în transcriere românească şi în traducere franceză, şi toată istoria clinică; ce fel de injecţii mi-au fost administrate, şi celelalte. Mai mult, la despărţire l-aţi asigurat că acceptaţi să fiu examinat de orice psihiatru american competent şi cu prestigiu. Dar, aţi adăugat, în nici un caz de un fizician sau matematician. - Dar pe noi tocmai asta ne interesează, a exclamat profesorul Dumbarton în englezeşte. Să înţelegem *ce-a vrut să spună.* Şi am vrea să aflăm asta *cât de curând!*

—Ca şi pe noi! spuse Albini intrând şi apropiindu-se de pat cu mâna întinsă. Mă bucur că am ajuns tocmai în miezul discuţiei. Şi mă bucur că tovarăşul Orobete ne-a dat încă o dovadă de acuitatea simţurilor sale, sau de posibilităţile lui extra-senzoriale. În care eu, totuşi, nu cred, adăugă zâmbind. Dar socotiţi că e bine să continuăm discuţia într-un aeropag? întrebă întorcându-se către Profesor.

Cei doi doctori şi infirmiera se îndreptară tăcuţi spre uşă.

—Dumneata rămâi pe coridor, se adresă Profesorul infirmierei.

—Iar dumneata, spuse Albini tânărului în civil, mă aştepţi jos. Să profităm că tovarăşul Orobete este atât de alert, continuă aşezându-se pe unul din scaunele din faţa patului, îndemnând pe Profesor să ocupe celălalt scaun. Să profităm ca să lămurim măcar una din probleme.

—Pacientul pretinde că a auzit tot ce-am discutat azi dimineață, în biroul meu.

—Știu, îl întrerupse Albini. Eram pe coridor și am auzit. O să discutăm mai târziu această enigmă. Deocamdată, adăugă, am rezolvat problema capelei din Cimitirul evreiesc.

—În sfârșit! exclamă Orobete. V-am spus de la început că habar n-aveam...

—De fapt, continuă Albini, ați intrat acolo, dumneata și cu bătrânul care te însoțea. Dovadă, volumul lui Pușkin pe care l-am găsit pe un scaun... Dar n-ați rămas multă vreme. În orice caz, nu mai mult de o jumătate de ceas.

—Cum de-ați aflat? întrebă Orobete foarte bine dispus.

Albini îl privi o clipă, pătrunzător, aproape încruntat, apoi izbuti să zâmbească și continuă cu un ton confidențial.

—Strâns cu ușa, agentul care vă urmărea a mărturisit că la un moment dat, forțat de o urgentă nevoie fiziologică, s-a depărtat de capelă, îndreptându-se către arborii din grădină. Foarte probabil, în cele câteva minute cât a lipsit el, ați părăsit amândoi capela. De altfel, adăugă văzând că Orobete îl privește fascinat și totuși vesel, parcă ar fi stat să izbucnească în râs, de altfel trei persoane care locuiesc în apropiere își amintesc acum că v-au văzut pe amândoi ieșind din cimitir și pornind spre Statuia Voluntarilor. Foarte probabil, ați intrat într-una din casele din apropiere - o să aflăm noi care - și, acolo, ați rămas amândoi, poate numai dumneata singur, ați rămas trei zile și trei nopți... Deci, în concluzie, nimic supranatural. „Misterul" s-a evaporat.

—Cunoașterea gordianică! exclamă Orobete.

—Foarte adevărat, continuă Albini. În fața unei enigme, care, aparent, pare a implica miraculosul, cea mai bună soluție este *să refuzi* miracolul și să cauți explicația cea mai simplă, cea mai *terre-à-terre* cum spun francujii...

—În cazul nostru, o urgentă nevoie fiziologică. Și atunci, toate celelalte probleme se rezolvă de la sine...

Albini privi întrebător spre profesor, și îi ghici din ochi răspunsul.

—Nu chiar toate, reluă cu un glas schimbat, aproape sever. Au mai rămas câteva enigme. Bunăoară, aș vrea să te întreb ce știi sau ce crezi, despre acest document. Scoase din servietă o broșură și i-o întinse. Îndată ce-i văzu titlul, Orobete se îmbujoră.

—*Qulques observations sur le théorème de Gödel* de Constantin Orobete. Când a apărut? întrebă cu un glas sugrumat de emoție. Și cine a tipărit-o?

—Asta voiam şi eu să te întreb, îl întrerupse Albini. Dacă citeşti indicaţia din josul paginii...

—*Buletin de l'Academie des Sciences de la République Socialiste de Roumanie,* citi Orobete cu acelaşi glas emoţionat, N.S., tome XXIII, fasc. 2, mai-juin 1973. O mie nouă sute şapte zeci şi trei? repetă speriat îndreptându-şi privirea spre Albini.

—Mă bucur că ai remarcat şi dumneata această, să-i spunem, inadvertenţă. Aşa cum prea bine ştii, suntem în 1970 şi, dacă îţi aduci aminte - pentru că îl primeşti regulat - ultimul număr din *Buletin* a apărut acum câteva luni tomul XX, fascicula 5...

Orobete zâmbi visător, şi-şi trecu de mai multe ori, absent mâna pe frunte.

—Este, evident o farsă, începu târziu. Cineva s-a amuzat să-mi tipărească lucrarea, fără să mă întrebe.

Se întrerupse brusc, citi primele rânduri, apoi întoarse tremurând paginile.

—Dar asta nu e lucrarea mea de doctorat, şopti. Numai titlul e acelaşi.

—Aşa mi-a spus şi tovarăşul Dorobanţu, adăugă Albini.

—Şi nu e nici teorema care mă preocupă de câtva timp. Îmi daţi voie s-o parcurg, să văd despre ce este vorba?

Albini privi din nou, întrebător, pe Profesor.

—Te rog, spuse. Ne faci chiar un serviciu...

Îl priveau amândoi cum citeşte lacom şi figura i se lumina la răstimpuri de o stranie sticlire. După ce parcurse primele două pagini, mâna începu să-i tremure.

—Asta înseamnă că am rezolvat ecuaţia ultimă, şopti sugrumat de emoţie. Dar când?... Când v-am întâlnit pentru prima oară, în biroul domnului Decan, ştiam că sunt pe cale s-o rezolv, dar nu-mi dădeam seama *cum!* Şi, iată, aici, adăugă ridicând broşura în mâna stângă şi, cu dreapta, arătându-le o jumătate de pagină acoperită cu cifre şi semne matematice. Cea mai simplă şi mai *frumoasă,* mai *elegantă* demonstraţie care poate fi gândită de mintea omenească! Cine v-a dat-o? întrebă, curios pe Albini.

—Nu e nici un secret. Au primit-o toţi matematicienii noştri, dar de-abia azi dimineaţă, deci mult timp după ce o primiseră marii matematicieni din lumea întreagă.

—Probabil că le-a adus oaspetele nostru de azi dimineaţă, spuse Profesorul.

—Foarte probabil. Mai ales că au sosit toate în plicuri fabricate la noi în ţară, şi cu timbre româneşti. Data poştei: Bucureşti, 17 iunie

1970.

—Deci, mai avem încă trei zile, şopti Orobete, zâmbind melancolic.

Albini îl privi surprins.

—Adică, ce vrei să spui?

—Dacă au fost puse ieri la poştă, azi e 18 iunie. Deci, trei zile până la solstiţiul de vară, până la Sânziene, continuă Orobete fără să-l privească. Adică, exact 12 ani de când am încheiat lectura *Jidovului rătăcitor,* în hambarul comunal din Strândari... Asta se petrecea înainte de accident. Citeam atunci mult mai repede şi mai bine. Aveam amândoi ochii...

Albini îşi întoarse iar privirile către Patron.

—Da, începu brusc, au fost toate expediate din Bucureşti. O să aflăm mâine dacă le-au primit şi ceilalţi matematicieni, din Cluj, de la Iaşi, din toate celelalte centre universitare. Şi o să verificăm de unde au fost expediate.

Orobete întoarse pagina şi părea cu totul concentrat asupra formulelor.

—Din ce în ce mai senzaţional, şopti, şi mai greu de înţeles. Axiomele sunt ale mele şi analiza se desfăşoară aşa cum am intuit-o de la început, îndată ce-am descoperit ambiguitatea teoriei lui Gödel. Dar sunt şi atâtea lucruri noi...

—Pe care totuşi le cunoşteai, îl întrerupse Albini. Pentru curiozitatea dumitale îţi pot spune că de-abia acum, cu lucrarea dumitale în faţă, matematicienii pe care i-am consultat au putut înţelege o parte din calculele şi speculaţiile dumitale fizico-matematice înregistrate de magnetofon în timpul somnului.

—După injecţiile cu serul adevărului, preciză zâmbind Orobete.

—Exact. Ceea ce înseamnă că *ştiai deja* tot ce se află în *Quelques observations...*

—Nu e prima descoperire ştiinţifică realizată în timpul somnului, adăugă Orobete.

—Dar ce e şi mai interesant, îl întrerupse Albini, şi pare într-adevăr curios, este faptul că memoriul nu e complet. Priveşte din nou indicaţia biografică: *Bulletin* etc. etc. pp. 325-341. Şi acum, uită-te la sfârşit. Ultima pagină este 337. Lipsesc, deci, *patru* pagini.

Orobete verifică ultima pagină şi păli.

—Într-adevăr, spuse. Şi nu poate fi vorba de o greşeală de tipar, pentru că ultima frază nu e încheiată; *Une des premières consequences serait...* Ce vrea să spună asta? Ce s-a întâmplat?

Albini îl privi din nou, cercetător, apoi surâse, întorcând capul

spre Profesor.

—Dacă priveşti cu atenţie, îţi dai seama că ultimele patru pagini, adică două foi, au fost smulse...

Orobete trecu absent degetele pe cotorul broşurii.

—Am crezut la început, continuă Albini, că e vorba de un exemplar imperfect. Cineva, la tipografie sau în altă parte, ar fi smuls două foi. Dar am telefonat tuturor celor care au primit, azi dimineaţă, memoriul, şi toţi ne-au spus acelaşi lucru; ultimele două foi au fost smulse.

—De aceea oaspetele nostru de azi dimineaţă ţinea cu orice preţ... începu Profesorul.

—Exact, îl întrerupse Albini. Nici unul din exemplarele pe care le-a consultat el nu era complet.

Orobete îşi puse absent mâna pe frunte şi începu să se frece.

—Şi atunci? întrebă în şoaptă, lăsându-şi fără să vrea capul pe pernă.

Albini mai privi o dată spre Profesor, apoi se ridică dezamăgit de pe scaun.

—Atunci, spun toţi, nu se ştie cum ar putea fi înţeleasă, şi utilizată, ecuaţia ultimă.

Profesorul se apropie de pat.

—Nu cred că v-a auzit, spuse. Doarme...

8

Simţise, mai de mult o prezenţă străină în odaie şi, cu un efort, izbuti să se trezească. La capătul patului, îl privea lung, trist, o femeie.

—Mamă! şopti înălţându-şi capul de pe pernă. Să nu-ţi fie frică; n-au să mă omoare!

Femeia continua să-l privească, tot mai intens, fără să scoată un cuvânt.

—Să nu-ţi fie teamă, măicuţă! repetă întinzând amândouă braţele spre ea. N-au să mă omoare...

În acea clipă, îşi dădu seama că femeia începe să zâmbească, luminându-se.

—Te-ai schimbat mult de când ai plecat, adăugă. Şi totuşi, eşti dumneata. Mama...

Zâmbetul femeii îi schimbase pe nesimţite figura. Orobete îşi acoperi ochiul cu palma dreaptă şi tăcu, respirând anevoie, câtva timp.

Apoi se hotărî , brusc, îşi retrase palma şi privi din nou. Femeia rămăsese nemişcată la capătul patului, privindu-l adânc, cu dragoste şi milă. Cu milă, înţelese Orobete zărindu-i lacrimile alunecându-i lin pe amândoi obrajii.

—Să nu-ţi fie frică, repetă turburat. Ţi-am spus că n-au să mă omoare...

—Te-ai schimbat mult. Semeni cu Maica Domnului. Cu icoana Maicii Domnului de la Biserica Albă... Ba nu, semeni cu cealaltă icoană...

Figura femeii se luminase nefiresc, lăsând să se vadă, tot mai scânteietoare, lacrimile. Zâmbea, ţintuindu-şi privirile asupra lui cu atâta intensitate, încât Orobete îşi plecă fruntea.

—De ce nu vrei să-mi spui nimic? întrebă în şoaptă. Când îşi înălţă capul, tresări speriat şi-şi făcu cruce.

—Nu eşti măicuţa mea, şopti. Eşti icoana Maicii Domnului. Aşa cum n-a văzut-o nimeni până acum. Singură. În picioare. Nemişcată... Numai lacrimile sunt vii, numai lacrimile.

Pe nesimţite, figura femeii se schimbase atât de mult încât Orobete îşi duse mâna la gură, ca şi cum i-ar fi fost teamă că, dintr-o clipă în alta, va striga, chemând infirmiera. I se părea, acum că, aşa cum îl privea, nemişcată, ca o statuie înmuiată în aur, semăna cu o Madonă medievală, a cărei reproducere o admirase, în preajma Crăciunului, în albumul pe care-l cumpărase la anticar vecinul lui de cameră. Numai lacrimile continuau să alunece, sticlind asemenea sidefului.

—*Madonna Intelligenza!* exclamă fericit, şi-şi făcu din nou cruce. Aşa cum a spus Maestrul. Înţelepciune, dragoste şi nemurire... Dar lacrimile, Madonna, de ce-ţi curg lacrimile?

În clipa următoare, figura femeii începu să-şi piardă lumina, şi zâmbetul părea că se ofileşte..

—Nu mă mai recunoşti, Făt-Frumos-cu-ochii-în-lacrimi! şopti făcând un pas spre el. Şi nici măcar n-au trecut prea mulţi ani. Câţi ani să fie? Opt, nouă?... Nu mai mă recunoşti! Şi totuşi, pe atunci, te supărai când noi toate îţi strigam din curte: „Orobete Constantin, boier vechi şi domn creştin!"

— Nu-ţi plăcea, continuă făcând încă un pas către el. Dar nu-ţi plăcea nici când îţi spuneam Făt-Frumos-cu-ochii-în-lacrimi.

—Acum ştiu! exclamă emoţionat Orobete. Irinel! Irinel Costache... Dar cum ai ajuns aici?

—Lucrez aici, lângă tine, la capătul coridorului. Dar lucrez numai noaptea. Încep lucrul după miezul nopţii... Făt-Frumos-cu-

ochii-în-lacrimi!, repetă. Aveai cei mai frumoşi ochi pe care i-am văzut vreodată, adăugă.

—Nu-mi mai aduce aminte! o întrerupse Orobete. Aşa mi-a fost scris... Dar de ce vor să mă omoare? întrebă brusc. Nu că mi-ar fi teamă de moarte. Dimpotrivă. Dar încă n-am spus tot. Şi n-am dreptul să plec înainte de a le spune ce ne aşteaptă.

—Toţi ştim ce ne-aşteaptă! şopti femeia ducându-şi mâna la ochi şi ştergându-şi lacrimile.

—Irinel! exclamă Orobete, spune-le să-mi dea drumul, măcar o lună, două, ca să găsesc pe cine trebuie. Spune-le că jur pe mormântul mamei că mă întorc îndată ce-l găsesc. Are să fie greu - pentru că nu e vorba numai de fizică şi matematică, e vorba şi de imaginaţie, de poezie, de mistică... - are să fie greu, repetă cu mare oboseală în glas, dar am să-l găsesc. Spune-le să-mi dea drumul! E foarte important. E vorba de viaţa noastră. E vorba de *tot*...

În acea clipă îl zări intrând pe doctorul Vlăduţ şi îşi lăsă extenuat capul pe perne.

—Ce spune?

—Aiurează! şopti infirmiera continuând să-l privească. O să asculţi banda, adăugă după ce-şi trecu discret palma pe ochi. A vorbit de Maica Domnului şi de o fată, una Irinel, cu care a fost el în dragoste...

—Câte minute au trecut de la a doua injecţie?

—Nici măcar cinci minute.

Orobete zâmbi fericit. O clipă, a fost ispitit să le spună: foarte exact, patru minute şi 18 secunde... Dar de ce să le spun? De ce?

*

Ştia că se adunaseră din nou, toţi în jurul lui, dar se prefăcea că doarme.

—Nu poate fi trezit? auzi glasul lui Albini. Cu vreo injecţie de cofeină? adăugă în şoaptă.

—Există întotdeauna riscul, începu doctorul Petrescu.

—Ştiu, ştiu, îl întrerupse Albini, dar, cu orice risc, trebuie să continui interogatoriul. Ordin de sus.

Auzi paşii doctorului depărtându-se pe coridor, şi deschise ochiul.

—La dispoziţia dumneavoastră, domnule Inspector, spuse zâmbind. Dar v-aş ruga şi eu un lucru. Nu e condiţie, ci o rugăminte.

—Spune, îl îndemnă Albini aşezându-se pe scaun.

—Vă dați și dumneavoastră foarte bine seama, începu Orobete, că e vorba de o chestiune cât se poate de serioasă...

—De aceea voiam să stăm de vorbă. Chestiunea nu e numai foarte serioasă, este și foarte urgentă.

—Știu, zâmbi Orobete. De aceea a venit și tovarășul academician Pavel Bogatârov. Au aflat și ei, adăugă deodată foarte bine dispus. Dar cu toate precauțiile pe care le luase, l-ați surprins adineaori pe coridor, înregistrând cu aparatul lui secret...

Albini păli și, plecându-se spre el, îl întrebă în șoaptă.

—Cum de-ai aflat?

—Academicianul s-a dus la toaletă, continuă Orobete, dar a ieșit imediat și a venit aici. Cunoștea planul clinicii, era îmbrăcat în halat alb, ca toți ceilalți doctori, avea desigur și complici... Dar nu despre asta e vorba acum. Rugămintea mea e foarte simplă; lăsați-mă liber câteva săptămâni, cel mult două luni. Să caut omul care va înțelege și ne va ajuta. Nu e vorba de Ahasverus, adăugă repede. Este vorba de *cineva,* poate cineva foarte aproape de noi, care să aibă atâta inteligență matematică și atâta imaginație poetică încât să înțeleagă sfârșitul demonstrației...

—Cele patru pagini smulse, îl întrerupse Albini zâmbind amar. Dar tocmai despre ele voiam să-ți vorbesc...

—Am ghicit asta, continuă Orobete. Dar îngăduiți-mi să-l caut. Și vă dau cuvântul meu de onoare că, îndată ce-l găsesc...

—Știu, îl întrerupse din nou Albini. Am ascultat banda, și am aflat ce i-ați spus infirmierei... Am să raportez unde trebuie.

Orobete își lăsă capul pe pernă, și zâmbi din nou, melancolic.

—Eu mi-am făcut datoria și v-am spus; v-am spus și în somn, și în stare de veghe... Dar e păcat de Dumnezeu să pierim cu toții sau să ne reîntoarcem în epoca secundară, numai pentru că...

Se întrerupse brusc și ridică din umeri. Albini tăcea nehotărât, privindu-l. Apoi își scoase tabacherea și începu s-o răsucească între degete.

—Țin să te informez de pe-acum, începu, ca să n-ai nici o surpriză când te vei întoarce acasă. Țin să te informez că specialiștii noștri au descuiat lada, au răsfoit toate cărțile, filă cu filă, au cercetat și fotografiat caietele dumitale de note și calcule matematice... Mă rog, au căutat peste tot, cu toate aparatele necesare. Dar, n-au găsit nimic care ar corespunde, chiar pe departe, cu demonstrația pe care ai dezvoltat-o în ultimele patru pagini ale memoriului.

Orobete întoarse capul și-l privi cu o neașteptată curiozitate, și

totuşi cu ironie.

—Dacă m-aţi fi întrebat, v-aş fi spus că nu veţi găsi nimic. V-am mărturisit de la început că nici eu nu cunoşteam conţinutul Memoriului. Poate în vis...

—Dar tocmai aici este marea problemă, îl întrerupse din nou Albini. Pe baza paginilor accesibile din Memoriu, o parte din textele înregistrate pe bandă au putut fi descifrate de matematicienii noştri. Dar nimeni n-a izbutit să descifreze restul, adică ceea ce se află în ultimele patru pagini. Suntem siguri însă că dumneata, care ştii despre ce este vorba, ai să reuşeşti.

—Ce voiţi să spuneţi? întrebă Orobete pălind uşor.

—E foarte simplu, începu Albini deschizându-şi servieta. Am aici un exemplar din tot ce-a fost înregistrat la magnetofon de la internarea dumitale până ieri seara. Am ales, evident, numai paginile referitoare la matematică şi la fizică. Dar le-am lăsat în contextele lor. Bunăoară, ca să dau un exemplu, profeţia vrăjitorilor mexicani. Tot ce corespunde cu analizele şi demonstraţiile din Memoriu, a fost rectificat şi completat cu cerneală roşie.

Orobete îl privea adânc, turburat, frecându-şi fruntea.

—Dar vedeţi, şopti, după atâtea droguri, mă simt obosit. Mental vreau să spun. Abia am reuşit să înţeleg, şi numai în parte, ultimele pagini tipărite.

—Să încercăm, să încercăm, îl întrerupse Albini. Îţi dai seama ce va însemna, adăugă ridicându-se de pe scaun, dacă aflăm noi, cei dintâi ceea ce nici un alt geniu matematic din lume n-a izbutit să afle?...

—Va fi greu, spuse. Va fi foarte greu, repetă lăsându-şi capul pe pernă.

Când se trezi, câteva clipe în urmă, în odaie nu mai era nimeni. Căută pe măsuţă exemplarul dactilografiat pe care i-l lăsase Albini, apoi privi în jurul lui pe cuvertură, pe covor. În cele din urmă apăsă butonul soneriei.

—Când a plecat tovarăşul Inspector? întrebă.

Infirmiera clipi repede din ochi, privindu-l cu oarecare teamă.

—Azi încă n-a venit, răspunse.

—A fost aici, adineaori, o întrerupse Orobete, şi mi-a lăsat un dosar dactilografiat. M-a rugat să încerc să-l descifrez.

—Să întreb pe domnul doctor, spuse infirmiera ieşind repede din cameră.

Orobete îşi puse amândouă mâinile pe frunte.

—Mi-au mai rămas doar două zile, şopti. Poate nici atât. Poate o singură zi. Poate chiar mai puţin...

...Deci, dacă n-a venit până acum, îşi spuse, nu mai vine. Probabil că s-au schimbat dispoziţiile, continuă cu glas tare, ca să fie sigur că va fi înregistrat. La început, au crezut toţi că dacă vor găsi restul, cele patru pagini, vor afla soluţia. Dar pe urmă le-a fost teamă; şi pe bună dreptate. Aşa cum s-a întâmplat cu ultimele cuvinte ale lui Einstein şi cu răspunsul dat de Heisenberg. Dacă ar fi fost publicate, ar fi produs cea mai cumplită panică pe care a cunoscut-o până acum omenirea. Să ştii că de la o zi la alta ne putem întoarce în era secundară! Oamenii şi-ar fi pierdut minţile, ar fi urmat sinucideri în masă, crime fără număr. Poate e mai bine aşa: sfânta ignoranţă! Totul poate fi cunoscut în afară de viitor. Asta, cel puţin *acum,* în zilele noastre, adăugă zîmbind amar. ...Deci, foarte probabil, dosarul adus de Albini, şi toate celelalte exemplare, precum şi înregistrările la magnetofon, vor fi distruse. Repet: poate e mai bine aşa... Deşi, reluă după o pauză, ar mai fi existat o soluţie: să fi fost lăsat liber, şi să-l fi căutat. *Nu se poate să nu existe!* exclamă. Şi poate chiar aici, în Bucureşti, poate chiar în clădirea aceasta. N-a înţeles nimeni ceea ce trebuia să înţeleagă de la început că eu nu sunt decât un mesager, un înainte-mergător. Eu nu cunoşteam decât ecuaţia ultimă. Nu cunoşteam *soluţia* care ne-ar fi putut apăra de consecinţele descoperirii ecuaţiei ultime. M-a înzestrat Dumnezeu cu geniu matematic, dar nu şi cu adevărata imaginaţie creatoare, cu geniu poetic. De mic am iubit poezia - dar numai poezia altora. Dacă aş fi geniu poetic, poate aş găsi *eu* soluţia...

...Dar nu aceasta e problema, reluă după o lungă tăcere, întorcându-se din nou spre uşa întredeschisă. Problema a fost greşit pusă de la început: m-au considerat Celălalt. *Celălalt* care va trebui să vină, şi cât de curând, ca să nu ne reîntoarcem, într-o fracţiune de secundă, la condiţia reptilelor din era secundară. Evident, până la urmă l-ar fi omorât şi pe el, dar dacă ar fi avut timp să proclame soluţia, moartea lui ar fi fost doar exemplară, n-ar fi fost tragică.

...Tragică este moartea mea, reluă, pentru că nu mi-am împlinit misiunea. Un mesager care nu izbuteşte să transmită mesajul! Poate am exagerat spunând că e tragică. Aş spune mai degrabă că e vorba de o moarte tragi-comică. O tragi-comedie a erorilor şi confuziilor...

Tăcu multă vreme, gânditor, privind spre uşă.

...Probabil că încă nu l-au convins, reîncepu cu glas ferm. De câte ori i-au spus, de azi după-amiază, de la ora 3,00 şi până acum, când

s-a înserat. I-au spus, şi i-au repetat: Aşa am primit ordin, tovarăşe Doctor. Nu e vorba numai de noi, românii, de ţărişoara noastră. E vorba de soarta lumii întregi. Au intervenit toţi cei mari, de la Apus şi de la Răsărit. Dacă nu ne supunem, vor veni ei, şi tot la acelaşi rezultat vom ajunge... Şi, repet, nu e vorba de o crimă, e pur şi simplu o euthanasie. Ca şi marele Eminescu, genialul nostru matematician şi-a pierdut minţile. Cel puţin aşa spun rapoartele secţiei dumneavoastră, semnate de profesorul doctor Manole Drăghici; inteligenţa tovarăşului Orobete Constantin este iremediabil zdruncinată. În cel mai bun caz, îşi va petrece restul vieţii senil, paralizat, într-un azil de irecuperabili.

...E adevărat, tovarăşe doctor, reluă după o scurtă pauză. *Ei* au dreptate, nu dumneata. Şi nu injecţia dumitale mă va omorî. Doza a trecut deja de limită. Ultima injecţie, pe care curând te vor convinge să mi-o faci, va precipita doar sfârşitul. Sfârşitul care a început demult, de când am fost adus aici. Tovarăşe doctor Vlăduţ, îţi mulţumesc că începi să cedezi. Sper că vei asculta şi dumneata această ultimă bandă de magnetofon, înainte de a fi distrusă, ca şi celelalte - şi vei afla că-ţi sunt recunoscător...

...Şi acum trebuie să mă grăbesc. Dacă n-am putut transmite mesajul, singurul lucru care interesa, nu mai am nimic de adăugat. Sunt orfan, nu am familie, nu am prieteni. Dacă puteţi salutaţi-l, din partea mea, pe profesorul Dorobanţu, şi spuneţi-i că a avut dreptate; el va înţelege la ce fac aluzie. Şi încă ceva, adăugă repede, pălind, auzind paşi pe coridor. Rugaţi-l pe domnul Decan să reprimească în facultate pe colegii mei, Dumitrescu şi Dobridor. Asiguraţi-l că n-au avut nici o vină. Vă rog, vă implor! Nu sunt vinovaţi! N-au ştiut...

Îşi lăsă obosit capul pe pernă şi, în clipa următoare, auzi glasul doctorului Vlăduţ, adresându-se unui necunoscut care rămăsese în prag.

—Doarme, şopti. Doarme adânc.

Cobora fericit scările sanatoriului, deşi i se părea că le coboară de mult timp, şi că oricâte etaje ar fi avut această fabuloasă clădire, tot ar fi trebuit să ajungă jos, în grădină sau pe trotuar.

—Aş prefera să ajung în grădină, şopti. La ora asta nu mai e nimeni. Şi e noaptea de Sânziene. Chiar în inima Capitalei, rămâne tot ce-a fost de la început: noaptea de Sânziene...

Se trezi în grădină, pe bancă, şi fără să întoarcă ochii, îşi dădu seama că bătrânul se aşezase lângă el.

—Aţi avut dreptate, Maestre, spuse. Trebuia să mă întorc...

Măcar ca să se adeverească povestea camerei cu uşa întredeschisă...

—Numai pentru asta, Dayan? îl întrebase bătrânul. Deşi, adăugă zâmbind, nu cred că mai am dreptul să-ţi spun Dayan. Ţi-ai redobândit, acum, amândoi ochii, aşa cum îi aveai...

—E adevărat? îl întrebă întorcând capul. Nu mi-am dat seama.

—Şi, totuşi, eu tot Dayan am să-ţi spun, cum ţi-am spus de la început... Cred că bănuieşti de ce-am venit, adăugă.

—Mi-e teamă că bănuiesc, şopti Orobete zâmbind amar.

—O singură întrebare, singura la care eu nu pot răspunde. Ghiceşti în legătură cu ce.... Acum, că ai descoperit ecuaţia ultimă şi, din fericire pentru mine (recunosc, sunt egoist - dar poate că am şi eu dreptul, ca toţi ceilalţi muritori...), din fericire pentru mine nu s-a găsit încă soluţia, te-aş întreba dacă speranţa care mi-am pus-o în profeţia vizionarilor azteci...

—Anul 2987, preciză Orobete.

—Exact. Dacă această profeţie se va împlini sau dacă va trebui să mai aştept, să mai aştept...

Orobete întoarse din nou capul şi-l privi, cu o infinită tristeţe. Bătrânul clătină din cap, zâmbind.

—Înţeleg, spuse târziu, înţeleg şi nu mă supăr... Dar acum trebuie să ne despărţim, adăugă ridicându-se cu oarecare greutate de pe bancă. Cunoşti drumul?

—Îl cunosc, şopti Orobete. Şi cunosc şi locul. Nu e departe...

Palm Beach, Chicago, decembrie 1979 - ianuarie 1980

LA UMBRA UNUI CRIN...

Abia ridicase degetul de pe butonul soneriei, şi uşa se deschise brusc, cu zgomot. Îşi dădu seama că înălţase, ameninţător, sticla de vin, ca şi cum ar fi vrut să se apere, şi roşi.

—Nu mă mai cunoşti? îl întrebă, reuşind totuşi să zâmbească. Celălalt îl privi încruntat, bănuitor, neîncercând să-şi ascundă enervarea.

—Sunt Postăvaru. Ionel Postăvaru. Am fost colegi la liceul Sfântul Sava.

Şi pentru că celălalt se mulţumi să ridice din umeri, îl întrebă: Nu eşti d-ta avocatul Enache Mărgărit, din Bucureşti?

—Ba da, eu sunt...

—Ei bine, am fost colegi în primele patru clase de liceu. La liceul Sfântul Sava, repetă.

Mărgărit zâmbi melancolic, şi ridică din nou din umeri.

—E mult de atunci, spuse.

—Foarte mult! Patruzeci şi opt de ani... Dar ne-am mai întâlnit o dată, la Bucureşti, în preajma războiului. Îţi pot spune şi data: martie 1939. Ne-am întâlnit pe bulevard, în dreptul librăriei Cartea Românească.

—Îmi pare foarte rău, îl întrerupse Mărgărit. Nu-mi mai aduc aminte...

Pronunţa cuvintele rar, oarecum în silă.

—Iartă-mă că insist, reluă Postăvaru după câteva clipe de şovăială. Îmi dau seama că eşti ocupat...

—Aştept un prieten, îl întrerupse din nou Mărgărit. Când am auzit soneria, am crezut că era el. Şi chiar m-am mirat, pentru că de obicei întârzie.

Postăvaru îşi scoase intimidat batista şi şi-o trecu pe frunte.

—Încă o dată îmi cer iertare. Dar e vorba de ceva foarte important. Vreau să spun, foarte important pentru mine. De abia ieri ţi-am aflat noua adresă. Iar mâine dimineaţă trebuie să plec, şi nu ştiu când voi mai avea ocazia să mă opresc la Paris... E ceva foarte important, reluă. Şi e o chestie de cinci, şase, cel mult zece minute. Ţi-am adus nişte vin, adăugă întinzându-i stingherit sticla. M-au asigurat că e tot ce au ei mai bun... Nu mi-a plăcut hârtia în care o împachetaseră şi am mototolit-o, am lăsat-o în taxi...

—Mulţumesc. Dar nu trebuia să te deranjezi. Intră, te rog. După cum vezi, e mare dezordine. De-abia m-am mutat...

Aşeză absent sticla pe o etajeră dar, zărindu-i eticheta, o apucă din nou, cu amândouă mâinile, şi o cercetă uluit.

—Dar e nebunie curată, şopti. Sticla asta te-a costat o avere!

—N-are a face, îl întrerupse Postăvaru. Mi-am spus: trebuie să sărbătorim reîntâlnirea noastră la Paris. Ne cunoaştem de 48 de ani! Şi, repet, pentru mine e foarte important. Vreau să te întreb ceva...

Se aşeză pe canapea şi-şi scoase din nou batista.

—Întreabă, îl încurajă Mărgărit apropiindu-şi scaunul. Dar să ştii, nici eu nu prea am noutăţi. Am fugit din ţară acum nouă ani. Lucrurile s-au schimbat mult de atunci. În mai rău...

—Ştiu, ştiu, oftă Postăvaru. Dar voiam să te întreb altceva. Ceva în legătură cu ultima noastră întâlnire, în martie 1939. Când te-am recunoscut, atunci, discutai foarte aprins cu un prieten, în dreptul librăriei Cartea Românească, şi m-am apropiat să-ţi strâng mâna. Te mai zărisem şi altădată, dar ori nu îndrăzneam pentru că erai înconjurat de persoane care mă intimidau ori eu eram prea grăbit...

Se întrerupse brusc şi, împăturind batista, şi-o introduse pe îndelete în buzunar.

—Să nu zâmbeşti, reluă după o pauză, dar te asigur că acele cuvinte, fraza aceea pe care a spus-o el, prietenul d-tale, n-am ştiut niciodată cum îl cheamă, dar ştiu că ţi-era prieten, poate că-ţi este şi acum, dacă mai trăieşte... Deşi au trecut de-atunci aproape 35 de ani. A fost războiul şi tot ce-a urmat după război...

—Nu prea înţeleg, spuse Mărgărit. Nu ştiu la ce faci aluzie.

Postăvaru îl privi din nou intimidat şi încercă să zâmbească.

—Iartă-mă, e din vina mea. Am umblat toată dimineaţa, sunt cam obosit... Şi-ţi mărturisesc, aşteptând dintr-un moment în altul să-ţi sosească prietenul, nu ştiu cum să încep ca să pot spune tot şi cât mai repede.

Mărgărit zâmbi:

—Nu-ți fie teamă, e un bun prieten. E și el român, refugiat. Dacă vine și vrei să rămânem singuri, îl rog să aștepte alături.

—Nu, poate să rămână. Ai să vezi, nu e nici un secret... Dar acum, că m-ai liniștit, te mai pot ruga un lucru? Poate ai la îndemână o sticlă cu bere; rece. Mi-e foarte sete. Mi s-a uscat gura...

Mărgărit se ridică și se îndreptă tăcut spre bucătărie. Se întoarse cu un pahar și o sticlă de bere, pe care le așeză, cu exagerat ironică politețe, pe măsuța din fața canapelei.

—Nimic mai simplu, spuse pregătindu-se să umple paharul.

Dar Postăvaru îi apucă brusc brațul, zâmbind încurcat.

—Te-am auzit! Ai scos-o chiar acum din frigider. E prea rece, și nu face spumă. Trebuie s-o mai lăsăm puțin, să-și vină în fire. Cum spunea profesorul nostru de fizică și chimie, Vasile Safirim, îți mai aduci aminte de el, de Safirim? Spunea: totul poate îngheța în jurul nostru, chiar și berea...

Mărgărit se trase surprins, parcă speriat, un pas înapoi, și-l privi curios, ca și cum de-abia atunci și-ar fi dat seama cine este.

—Ah! da, Vasile Safirim! exclamă cu un glas schimbat. Săracul Safirim. Treceam odată prin cimitirul Belu. Era o zi frumoasă, de toamnă. Îmi aduc aminte și acum. M-am oprit să-mi aprind o țigară - pe atunci fumam foarte mult - și când să azvârl chibritul, dau cu ochii de un mormânt proaspăt, acoperit cu flori. Și citesc: Profesor Vasile Safirim, 1880-1943. Săracul! A fost prima și ultima oară când i-am văzut mormântul. Puțin timp în urmă a avut loc bombardamentul aviației americane și partea aceea a cimitirului a fost răscolită... Ți-aduci aminte...

—Săracul Safirim! Era un mare savant. Ne spunea: totul poate îngheța în jurul nostru... Se gândea, evident, la răcirea pământului. Dar, ca să nu ne sperie, adăuga în glumă: totul, chiar și berea...

—Acum, da, pot să torn, ai să vezi cum se înalță spuma. Ia te uită!

Mărgărit se răsuci zgomotos pe scaun.

—Ei, și cine era prietenul? întrebă. Vreau să spun, cum arăta? Blond, brun, înalt, elegant?

—Nu se poate să nu-ți aduci aminte, îl întrerupse Postăvaru, pentru că, repet, atunci a fost ultima oară când ne-am întâlnit, în martie 1939. Era pe bulevard, în dreptul librăriei Cartea Românească. Vorbeați amândoi deodată, cu pasiune, parcă erați gata să vă certați. Prietenul d-tale...

—Dar cum arăta? Cu cine semăna? Era mai tânăr ca noi, mai

bătrân?

—Părea cam de vârsta noastră. Avea o pălărie cu boruri înguste, dată puțin pe ceafă, și când vorbea, gesticula curios.

—Adică?

—Nu știu cum să-ți explic. Ridica mereu brațele și parcă ar fi vrut să-și treacă mâinile prin păr; dar, vezi, nu îndrăznea, pentru că avea pălăria... Și atunci, nu știa ce să facă cu mâinile și le ascundea repede în buzunarele pardesiului. Dar se vedea că era nervos. Ridica mereu tonul... Tot nu-ți aduci aminte cine era?

—Nu! O pălărie cu boruri înguste...

—Dar ce spunea el era interesant, continuă Postăvaru. Repet, erați amândoi enervați, gata de ceartă. După câte am înțeles, încercai să-l convingi să se împace cu unul din prietenii voștri comuni. N-am înțeles de ce se certaseră, pentru că, nici d-ta, nici el, n-ați făcut nici o aluzie. Dar m-a impresionat profund ce-a spus. N-am auzit niciodată așa ceva. Vreau să spun, cuvintele acelea, mai precis concepția filosofică, sau poate chiar mistică, pe care a exprimat-o așa, dintr-o dată, fără ca nimic s-o fi pregătit...

—Dar ce-a spus? îl întrerupse Mărgărit, cu o greu străpânită nerăbdare.

Postăvaru apucase sticla de bere, dar se răzgândi brusc și o așeză pe tavă.

—A spus... Dar, stai, trebuie să adaug un amănunt. Exasperat, l-ai întrebat dacă e hotărât să nu se împace cu prietenul vostru, acela cu care se certase. El te-a privit foarte adânc, cu tristețe, și totuși a zâmbit. Mi s-a părut chiar că a zâmbit sarcastic. - Ba da! a spus. O să mă împac cu el la umbra unui crin, în Paradis! Auzi: *la umbra unui crin!...*

—E curios că nu-mi aduc deloc aminte. Spuneai că era blond și avea o pălărie cu boruri înguste...

—Și gesticula mereu, reluă Postăvaru, vorbind din ce în ce mai repede. Și-și băga mâinile în buzunarele pardesiului, parcă din exasperare că nu și le poate trece prin păr... Te rog, un efort de memorie. Martie 1939. În dreptul librăriei Cartea Românească. După plecarea lui, am făcut câțiva pași, împreună, dar nu mulți, pentru că erai enervat și n-aveai poftă de vorbă... Ei bine, nici nu bănuiești cât m-au impresionat cuvintele acelea: că se va împăca la umbra unui crin, în Paradis! Iar mai târziu, au început să mă obsedeze! Da, să mă obsedeze! După ce-am căzut rănit la trecerea Nistrului. Mai precis din clipa când m-am prăbușit, ciuruit de o mitralieră, și m-am trezit, doar

pentru o clipă, două, cu obrazul în noroiul din marginea şoselei. De atunci, nu mai pot uita. Şi de câte ori treceam printr-o mare primejdie, şi am trecut, ca toţi ceilalţi, prin multe, îmi revenea în minte prietenul dumitale cu pălăria lui cu boruri înguste, şi-l auzeam din nou: Ba da! la umbra unui crin, în Paradis...

Mărgărit îşi întoarse exasperat scaunul, apropiindu-l de canapea.

—E exasperant! exclamă. E exasperant că am putut uita!...

—Te rog, te implor! stărui Postăvaru, fă un efort de memorie! Nici nu bănuieşti ce serviciu mi-ai face. Poate o să-ţi aduci aminte mai târziu, după plecarea mea. Îţi las telefonul de la hotel, şi adresa mea la Zürich. Mă chemi când vrei. E foarte important!

Mărgărit îl ascultase distrat, plimbându-şi mâna dreaptă când pe un genunchi, când pe celălalt.

—Dar, în fond, izbucni deodată, nu prea văd în ce sens te-aş putea ajuta...

—Dacă îţi aduci aminte de cine e vorba, ai să-ţi aminteşti şi acest amănunt; dacă s-au împăcat sau nu, dacă mai trăiesc şi ce mai ştii despre ei. E foarte important pentru mine, repetă patetic.

În clipa aceea, Mărgărit auzi paşi oprindu-se în dreptul uşii şi alergă să deschidă.

—Bine c-a dat Dumnezeu, şopti.

Postăvaru se ridică intimidat de pe canapea şi înaintă spre mijlocul camerei.

—Domnul Eftimie, prietenul pe care-l aşteptam, i-l prezentă Mărgărit. Iar dumnealui este Ionel Postăvaru, colegul meu de la liceul Sfântul Sava, adăugă zâmbind.

Eftimie îi strânse mâna privindu-l lung, aproape sever, în ochi.

—Îmi pare bine de cunoştinţă, spuse aşezându-se în fotoliul pe care îl apropiase Mărgărit. Văd că dumitale îţi place canapeaua, continuă privindu-l din nou, enigmatic, în ochi.

—Aici m-a poftit gazda, prietenul nostru, încercă să explice Postăvaru zâmbind. De fapt...

—Vasăzică de la liceul Sfântul Sava, îl întrerupse Eftimie. Ce liceu! exclamă împingându-şi încet spinarea ca să şi-o reazime mai bine de speteaza fotoliului. De-acolo au plecat toate, de la Sfântul Sava. Tocmai vorbeam cu doctorul Tăuşan. În fond, ziceam, de ce s-a apucat el să le spună băieţilor, - erau doar nişte copii, de 14-15 ani, - să le spună chestia aceea cu umbra crinului din Paradis? Căci totul a pornit de acolo...

Postăvaru îşi dădu seama că roşise şi-şi căută turburat batista. Îl

auzi pe Mărgărit încercând zadarnic să râdă sarcastic, dar nu îndrăzni să-l privească.

—Nu ştiam, începu Mărgărit, subliniind cuvintele, nu ştiam că ai obiceiul să asculţi cu urechea lipită de uşă, înainte de a apăsa pe butonul soneriei.

—Ce vrei să spui? îl întrerupse calm Eftimie. Cine ascultă la uşă?

—Chestia cu umbra crinului din Paradis...

—Asta vorbeam cu d-rul Tăuşan aşteptând metroul. Şi eram amândoi de acord: a fost o prostie...

Postăvaru îşi îndreptă privirea spre Mărgărit, apoi se ridică hotărât de pe canapea.

—Îmi daţi voie, spuse. Şi îmi cer iertare că vă întrerup. Dar, vă mărturisesc, mie, ca şi lui Mărgărit, aproape că nu-mi vine să cred. Pentru că, să vă spună Mărgărit, eu am venit să-l văd - şi nu l-am mai văzut din martie 1939 - am venit să-l văd, repet, special pentru fraza asta: *la umbra unui crin, în Paradis...*

—Ştiu, interveni Eftimie, fraza pe care le-o spusese el, profesorul, la liceul Sfântul Sava.

—Nu, dragă, îl întrerupse enervat Mărgărit, nu încurca lucrurile. Noi, Postăvaru şi cu mine, am fost colegi la Sfântul Sava...

—Acum 48 de ani, preciză Postăvaru...

—Dar povestea cu umbra crinului şi toate celelalte au avut loc mult mai târziu.

—În martie 1939...

—Povestea cu umbra crinului n-are nimic de-a face cu liceul Sfântul Sava, cel puţin cu liceul Sfântul Sava din adolescenţa noastră.

Se opri, extenuat, şi se reaşeză pe scaun.

—Eu vă spun ce vorbeam cu doctorul Tăuşan, reluă calm Eftimie. Asta, după ce ne-am întâlnit, cu tot grupul nostru, la cafenea, la Excelsior. Îmi pare rău că n-ai fost şi tu. Pentru că lucrurile se complică, adăugă coborând glasul. Şi ar putea să aibă urmări pentru noi toţi, noi, românii din exil, vreau să spun...

Mărgărit sări brusc în picioare.

—Simt că am să-mi pierd firea şi am să încep să urlu! Despre ce este vorba?

Eftimie îl privi câteva clipe, nedumerit, apoi se lumină la faţă.

—Iartă-mă, spuse, credeam că ştii şi tu, dar uitasem că duminica trecută n-ai fost la biserică.

—Eram în provincie. Tot din cauza ei. Aceleaşi plictiseli. Aceleaşi şi aceleaşi!

—Acum mi-am adus aminte... *Bref,* ne-am întâlnit, după cum era

vorba, la Excelsior. Ca să vedem ce putem face ca să-l ajutăm pe Iliescu.

—Dar ce i s-a întâmplat? îl întrerupse din nou Mărgărit.

—O să afli îndată. Dar spune-mi întâi dacă-l cunoşti pe inginerul Iliescu.

—Nu-l cunosc personal, dar ştiu cine este. Am citit despre el şi în ziare, cum a reuşit să ajungă la Viena, ascuns, *cinci zile,* într-o ladă.

—A fost chiar mai extraordinar decât atât, am să-ţi povestesc altădată.

—Dar ce i s-a întâmplat? stărui Mărgărit.

—Eu vă spun ce mi-a spus Iliescu. Închipuieşte-ţi că a fost transferat de la Briançon şi încă nu i-a spus în ce departament va fi trimis; deocamdată, e, cum spune el, „în vacanţă". Ce e mai grav, a devenit suspect. Simte, mai precis - *ştie,* că e urmărit. Şi asta, numai pentru că a povestit unora din colegii lui ce aflase de la Valentin...

—Ascultă, îl întrerupse Mărgărit rezemându-şi amândouă mâinile pe speteaza scaunului. Eu nu prea înţeleg despre ce este vorba...

—Dar n-am terminat!...

—Ştiu. Ştiu că mai ai multe de spus. Dar înainte de a continua vreau să te întreb ce bei: cafea, oranjadă, vin...

—La ora asta, eu aş spune vin.

Mărgărit se îndreptă, cu oarecare gravitate, spre bucătărie.

—Şi am să-ţi mai aduc şi d-tale o sticlă de bere, spuse întorcând capul spre Postăvaru şi zâmbindu-i cu înţeles.

Cu cât se prelungea tăcerea, cu atât simţea Postăvaru mai severe privirile celuilalt.

—Aceeaşi frază, şopti. Suntem zeci, poate chiar sute de mii de români în exil, împrăştiaţi pe toată suprafaţa pământului, şi se întâmplă ca tocmai azi, în trecere prin Paris, să-l caut pe Mărgărit ca să-l întreb despre o frază auzită în martie 1939, iar d-ta, abia intrat pe uşă, rosteşti *aceeaşi frază.* Ce coincidenţă!...

—Dacă-l întâlneşti pe Iliescu, să nu-i vorbeşti de coincidenţă. Pentru el, matematician şi mare specialist în statistică, cele mai extraordinare coincidenţe sunt tot atât de fireşti ca şi regula de trei simplă...

—Matematic o fi având dreptate, dar...

Se întrerupse ca să-l ajute pe Mărgărit să aşeze tava încărcată pe măsuţă.

—Văd că mă răsfeţi, spuse Eftimie ridicând paharul şi păstrându-l ceremonios în mâna dreaptă.

—Matematic, zic, reluă Postăvaru, o fi având dreptate. Şi totuşi, *aceeaşi* frază...

—Dar nu era fraza lui, spuse zâmbind misterios Eftimie. Excelent! adăugă după ce sorbi prima înghiţitură. Repet: mă răsfeţi!

Mărgărit îşi apropie din nou scaunul, se aşează şi, cu un gest brusc, scoase din buzunar un pachet de Gauloises.

—E prima ţigară, explică puţin încurcat. De fapt, nu mai fumez. Dar am întotdeauna un pachet la îndemână. Când mă simt prea nervos, aprind o ţigară. Duminica trecută, se adresă lui Eftimie, am fumat aproape tot pachetul!...

—Rău ai făcut, spuse Eftimie. Mai bine rămâneai în Paris şi-l întâlneai pe Iliescu... Ca să ştii ce ne aşteaptă!

—Dar de ce? De ce? întrebă exasperat Mărgărit.

—O să vorbim de asta mai târziu. Dar, te rog, nu mă mai întrerupe. S-o luăm, deci, de la început... Adică, de acum doi ani, de când l-a aciuit pe lângă el pe Valentin Iconaru. Ştii, Iliescu lucra la Centrul de control al autovehiculelor, şi de câţiva ani locuia la Briançon. Avea o casă mare, era burlac, aşa că întâlnindu-l pe Valentin i-a propus să locuiască la el, ca un fel de secretar. Eu nu-l cunosc, dar după cum mi l-au descris Iliescu şi alţi români care l-au vizitat la Briançon, Valentin ăsta ar avea vreo 25-26 de ani, şi nu pare prea deştept. Nu vrea să înveţe bine franţuzeşte, deşi ştie să citească, şi citeşte mereu, dar citeşte numai despre animale, şi mai ales despre insecte. Şi când vorbeşte, rareori, tot despre animale vorbeşte. Iliescu nu putea conta pe el, pentru că dispărea de pe şantier sau din birourile Centrului şi, când reapărea, uneori după două, trei zile, repeta întotdeauna aceeaşi scuză: că s-a luat după un fluture sau vreun cărăbuş sau ce-o fi fost, şi s-a rătăcit în munţi.

—Trebuia să-i facă morală, şi apoi să-l trimită înapoi la Paris să vadă ce înseamnă exilul, izbucni Mărgărit.

—Iliescu are o inimă de aur, continuă Eftimie după ce-şi umplu paharul. Şi, ne-a mărturisit, tânărul acesta, năuc cum era l-a interesat de la început, de când i-a vorbit într-o seară despre cum ar trebui rescrise astăzi *Souvenirs entomologiques* ale lui Fabre... Dar, cum vă spuneam, totul a pornit de la o întâmplare, în aparenţă, banală. Acum vreo două luni, stăteau amândoi rezemaţi de o stâncă, în plin soare, şi el, Valentin, prinsese o şopârlă albastră, o ţinea în palmă, şi nu se mai sătura admirând-o. Şi deodată îl aude vorbind, mai mult pentru sine: Când vom fi cu toţii în Rai, la umbra unui crin, o să înţeleg ce-mi spune acum şopârla asta... Iliescu l-a privit curios şi l-a întrebat, în

glumă.

—Dar de unde ştii tu cât de înalţi sunt crinii în Paradis? Tânărul a zâmbit, fără să-şi ridice privirile.

—Aşa ne spunea nouă un profesor de la Sfântul Sava. De fapt, nu era profesor de meseria lui, dar îşi schimbase numele, şi avea acte false, până ce l-a descoperit Securitatea şi l-a arestat.

Mărgărit sări de pe scaun şi-şi trecu de mai multe ori palma pe frunte.

—Evident! exclamă. El era! Flondor. Emanoil Flondor, arhitectul. Dar cum de nu mi-am adus aminte? Cu pălăria lui cu boruri scurte. Atunci, în primăvara aceea, purta pălărie. Dar curând a renunţat la pălărie şi umbla cum umblase toată viaţa, cu capul gol.

Postăvaru îşi făcu cruce şi, emoţionat, se ridică în picioare.

—Bine c-a dat Dumnezeu şi ţi-ai amintit! Şi s-au împăcat? De asta venisem, adăugă făcând un pas spre Eftimie. Ca să aflu dacă s-a împăcat cu prietenul lui...

—Cu Sandy Valaori, gazetarul. Erau buni prieteni, şi se certaseră dintr-o prostie. Dar până la urmă s-au împăcat. Hotărâseră chiar să facă un chef, numai ei doi, în cârciuma lor favorită, îndată ce se va încheia războiul. Dar n-au mai apucat. Pe Sandy l-au implicat în procesul Maniu şi i-au dat 25 de ani de temniţă grea. Atunci Flondor a dispărut, şi-a schimbat numele, a obţinut, nu prea se ştie cum, diplomă şi acte false şi a devenit profesor de istorie, întâi la un gimnaziu din provincie, apoi la Bucureşti, ca să înlocuiască pe un coleg de la liceul Sfântul Sava, care murise într-un accident de maşină. Dar după 5, 6 luni, se pare în urma unui denunţ, a fost arestat şi condamnat la 15 ani...

—Dar se mai ştie ceva despre ei? îl întrerupse Postăvaru. Mai trăiesc?

Mărgărit se aşează absent pe scaun, şi-şi căută din nou pachetul de ţigări.

—Am auzit că Sandy Valaori ar fi murit după câţiva ani, în închisoare. Eu, în orice caz, nu l-am mai văzut. Cât despre Flondor, nu se ştie nimic precis. Unii spun că ar fi murit şi el, fără să precizeze când şi în ce condiţii...

Eftimie nu încercase să-şi ascundă enervarea că fusese întrerupt, dar auzind ultimele cuvinte ale lui Mărgărit întoarse repede capul.

—Alţii spun că ar fi scăpat şi ar fi trecut graniţa, dar, iarăşi, nu se ştie când şi cum...

—Asta v-o poate spune Iliescu, interveni Eftimie. Adică, nu el, ci Valentin, tinerelul de care vă vorbeam adineaori. Valentin pretinde că

omul vostru trăieşte, că l-a văzut de mai multe ori, că au vorbit chiar împreună...

—Extraordinar!, şopti Mărgărit.

—Dar că el, continuă Eftimie, el, Valentin, nu vrea să povestească nimănui cum s-au întâlnit şi ce-au vorbit, pentru că ştie că nimeni n-are să-l creadă.

—Adică ce vrea să spună? întrebă Mărgărit frecându-şi fruntea. Nu înţeleg...

—Nici eu nu sunt sigur că am înţeles ce vrea să spună, pentru că toate acestea mi le-a povestit Iliescu, şi cum erau atâtea de povestit n-a avut timp să intre în amănunte. În orice caz, Iliescu este inginer cu picioarele pe pământ, nu se lasă păcălit de iluzii, vedenii sau ce-or fi. Şi când Valentin i-a mărturisit într-o zi că, după miezul nopţii sunt *anumite* camioane care *dispar* îndată ce fac turnanta de la nu ştiu care kilometru, Iliescu a zâmbit. Foarte interesant! i-a spus. Vreau să le văd şi eu „dispărând" la turnantă. Dar cum o să ştim dacă dispar sau nu? Trebuie să-l luăm şi pe Marc (Marc e colaboratorul lui, omul de încredere) şi să ne aşezăm la pândă, la 10-15 metri unul de altul, *înainte* şi *după* turnantă... Aşa au şi făcut. Puţin înainte de miezul nopţii s-au camuflat (cum spunea el) înapoia arborilor, şi de câte ori se apropia un camion, Iliescu îl anunţa printr-un fluierat scurt, imitând nu ştiu ce pasăre de noapte...

Eftimie întinse braţul, apucă paharul şi, înainte de a-l apropia de buze adăugă:

—Învăţaseră demult, toţi trei, să imite fluieratul acesta scurt şi strident al păsării de noapte... Apoi sorbi pe îndelete din pahar, şi-şi căută o poziţie mai confortabilă în fotoliu.

—În primele două ceasuri, totul s-a petrecut normal. Dar a apărut deodată un camion supra-încărcat, înaintând totuşi extraordinar de repede, şi 10-15 secunde după ce îl semnalase, Iliescu auzise fluieratul lui Marc, anunţându-l că autovehiculul *nu* trecuse prin faţa lui. Iliescu alergă să verifice. Într-adevăr pe şoseaua ce urca prin pădure, îndată după turnantă, nu se zărea nici urmă de autovehicul. Doar, mult mai departe, sus, printre arbori, se distingeau farurile camionului care-l precedase pe şosea cu vreo 5, 6 minute mai înainte.

—Extraordinar! şopti Mărgărit.

—Aşa am exclamat şi noi, continuă Eftimie. Dar Iliescu e om de ştiinţă. Când Valentin i-a spus:

—Vedeţi că am avut dreptate?, el i-a răspuns calm: - Deocamdată nu se poate trage nici o concluzie. Se vedem ce se mai întâmplă... Şi-au schimbat poziţiile; el, Iliescu, s-a „camuflat" într-un boschet,

chiar în dreptul turnantei; iar Valentin îl anunța cu același semnal de câte ori zărea apropiindu-se camioanele. Și, în noaptea aceea, spuse Iliescu, au mai dispărut trei camioane.

—V-ați convins și d-stră, insistă Valentin. V-ați convins că nu mint!

—Dar n-am văzut încă pe profesorul tău de la liceul Sfântul Sava, l-a întrerupt Iliescu. Și, până nu l-oi zări și eu, nu cred!... Marc, mai tânăr și cu mai puțină experiență, intrase în panică.

—Trebuie să anunțăm imediat autoritățile!, șopti.

—Dimpotrivă, i-o reteză scurt Iliescu, nu spunem nici un cuvânt la nimeni. Pentru că asta ne-ar putea crea complicații...

—Mă întreb de ce, îl întrerupse Mărgărit.

Eftimie tuși de câteva ori, goli paharul și coborî glasul.

—Pentru că Iliescu a bănuit de la început despre ce este vorba. N-a spus nimic față de Valentin, dar lui Marc i-a mărturisit, a doua zi, că, foarte probabil, este la mijloc un secret militar: probabil, un nou sistem de camuflaj, prin... (și aici a menționat un termen tehnic pe care nu l-am înțeles). În orice caz, repetă Iliescu, nici autoritățile, nici colegii lor, și mai ales, nici ziariștii nu trebuie să afle ce-au descoperit ei. Pentru că, într-adevăr, era o descoperire. Au stat la pândă în următoarele trei nopți, și și-au dat seama că nu se înșelaseră: au *văzut* cum *dispar* camioanele; o dată două, altă dată cinci, și în a treia noapte, unul. E drept, recunoaște Iliescu, în a treia noapte - de fapt, era a patra noapte de veghe - erau prea obosiți, și s-au întors la casele lor mult mai devreme.

—Și totuși, s-a aflat, îl întrerupse Mărgărit. Dacă spui că Iliescu, și ca el, noi toți românii din Franța suntem suspecți...

—Ghinion! exclamă Eftimie. Acum vreo două săptămâni, într-o seară, la un bar din Briançon, venind vorba despre „farfuriile zburătoare", despre ce se numesc astăzi *objets volants non-identifiés*, Marc a spus - probabil că băuse cam mult - a spus că și el a văzut asemenea obiecte misterioase de transport, le-a văzut pe șoseaua națională. Și-a dat însă repede seama de indiscreție și n-a intrat în amănunte. Totuși făcuse gafa, și un gazetar din localitate a publicat informația că un nou tip de „farfurii zburătoare" au fost văzute aproape de Briançon, iar câteva zile, în toată regiunea nu s-a vorbit decât despre asta. Închipuiți-vă, deci...

Mărgărit se ridică brusc și, făcându-i semn să tacă, se apropie de ușă, în clipa când auzi soneria, deschise încet, cu multă precauție. Apoi, întorcând capul către ceilalți, anunță.

—E doctorul Tăușan!...

—Iartă-mă, dragă, se scuză doctorul intrând. Sunt urmărit!... Probabil că şi tu ai fost urmărit, se adresă lui Eftimie. Toţi suntem urmăriţi! Am venit să vă previn. Dacă ne întreabă ce-am discutat la Excelsior, să fim bine înţeleşi, să nu ne contrazicem...

—Adică? îl întrerupse Eftimie. În ce sens?

—Să spunem toţi acelaşi lucru: că Iliescu a fost discret şi n-a intrat în amănunte: ne-a spus, doar, că în urma unui *malentendu*, a apărut un articol într-o gazetă din *Midi* şi că...

Mărgărit îşi puse din nou degetul pe buze şi se îndreptă, cu paşi uşori, spre uşă. Doctorul Tăuşan se aşeză pe canapea. După câtva timp, neauzind soneria, Mărgărit întrebă:

—*Qui est là?*

Şi pentru că tăcerea se prelungea, apăsătoare, repetă întrebarea cu un glas mai sever.

—*Nous venons de la part de monsieur Iliescu.*

—*Mais j'ai des invités*, începu Mărgărit. *Quelques amis...*

—*Monsieur Iliescu nous a prié de vous consulter...*

Îndreptându-şi marţial umerii, Mărgărit deschis larg uşa. Când îi văzu intrând - un tânăr înalt, slab şi foarte blond alături de un bărbat voinic, trecut de cincizeci de ani, cu figura jovială, îmbrăcat corect - Tăuşan se plecă spre Eftimie şi-i şopti:

—Nu sunt cei care m-au urmărit!

Cu oarecare solemnitate, Mărgărit făcu prezentările - Monsieur Jean Boissier, şi tânărul înclină politicos capul, Monsieur Gerald Lascaze - apoi aduse încă două scaune din sufragerie.

—*Mais de quoi s' agit-il?* întrebă Tăuşan.

—Să vorbim româneşte, începu, zâmbind amical, Gerald Lascaze, pentru că nu prea am ocazia, şi-mi place mult limba românească...

—Dacă n-aş percepe un foarte uşor accent, exclamă Eftimie, aş jura că sunteţi român.

Lascaze îşi privi amuzat tovarăşul şi râse, surprinzător de spontan şi de prietenos.

—Am copilărit în România. Iar soţia mea este românca... Îmi pare rău că vă deranjez, continuă adresându-se doctorului şi lui Eftimie dar, aşa cum aţi ghicit, lucrurile se complică. De aceea inginerul Iliescu ne-a sugerat să vă consultăm. Ştim ce-aţi discutat duminica trecută la Excelsior şi asta complică şi mai mult situaţia...

—Dar de ce? întrebară Eftimie şi Tăuşan.

Lascaze râse din nou, cu multă voie bună, întorcând capul spre Boissier.

—Pentru că nu eraţi singuri în cafenea. Mai erau şi alţii care

înțelegeau românește. Și riscăm să se repete povestea de la Briançon, cu articolul din *La Dépêche* despre OVNI și celelalte...

—Dar Iliescu spune că farfuriile zburătoare și toate celelalte sunt prostii!, exclamă Eftimie.

—Și tocmai asta e grav, continuă Lascaze pe un ton oarecum oficial. Dl inginer Iliescu v-a spus că, după impresia lui ar fi vorba de un secret militar, și asta e mult mai grav decât *Objets volants non-identifiés*. De aceea am fost nevoiți să recurgem la anumite măsuri de precauție. Ați aflat, desigur, că circulația în zona respectivă a fost interzisă timp de 24 de ore, și este de-atunci riguros controlată. Putem vorbi despre asta, adăugă, nu este nici un secret. Mi-e teamă, însă, că vor veni și alte măsuri de precauție. Vă anunț, confidențial, că vom fi probabil siliți să invităm - oh! doar pentru câteva zile!... să invităm într-un hotel din Corsica, pe toți cei care au aflat de la Iliescu direct, sau printr-o a treia persoană, pe toți cei care au aflat despre afirmația lui Valentin Iconaru că *el* ar fi văzut într-un autovehicul pe fostul lui profesor de istorie, și chiar ar fi vorbit împreună...

—Dar Valentin ăsta e un prostănac, îl întrerupse Eftimie, încercând să se ridice din fotoliu. Cum se poate pune bază pe ce spune un tinerel care abia știe franțuzește?!

Zâmbind ironic, Lascaze întoarse din nou capul spre tovarășul lui.

—*Mais Valentin parle assez bien le français* spuse Boissier, *et il est très apprecié au Musée. Il a fait des observations sensationnelles sur les coléoptères de la zone alpine. On a publié plusieurs articles de lui. Bien entendu, sous un pseudonyme*, adăugă cu înțeles îndreptându-și privirile către Lascaze.

—*En tout cas*, începu doctorul Tăușan...

—Să continuăm în românește, îl întrerupse Lascaze. Mă simt mai acasă, dacă îmi îngăduiți această expresie...

—În orice caz, reluă Tăușan, mi se pare abuziv, îmi iertați expresia, sau cel puțin exagerat, să fim suspecți și eventual invitați în Corsica, pentru că Valentin pretinde că ar fi vorbit cu fostul lui profesor de istorie, care le-ar fi spus...

—Când ne vom întâlni, îl întrerupse Lascaze, când ne vom întâlni la umbra unui crin, în Paradis...

Postăvaru roși, și-și căută batista. Nu îndrăznea să ridice ochii spre Mărgărit.

—Vasăzică, știți și asta, șopti Eftimie. Știți și de liceul Sfântul Sava...

—Ni le-a povestit inginerul Iliescu, explică Lascaze.

—De acolo au plecat toate, continuă Eftimie, de la profesorul lor.

Ce sens avea să le vorbească, unor băieți de liceu, despre umbra crinilor din Paradis?

—Asta m-am întrebat și eu, îl întrerupse Lascaze! Dar, deocamdată, nu această problemă ne interesează...

Își privi pe furiș ceasul, și continuă:

—Aș vrea să ne oprim puțin asupra acestei fraze. Colegul meu, care citește și înțelege românește, dar nu îndrăznește să vorbească, m-a rugat să vă întreb dacă expresia aceasta - *la umbra unui crin*... nu are, pentru d-stră, românii, și un înțeles special; dacă nu este cumva vreo metaforă...

—O metaforă? repetă doctorul. Adică, în românește, s-ar referi la altceva... Dar, la ce?

Lascaze îl privi lung, cercetător, apoi își alunecă privirile asupra celorlalți.

—Bunăoară, la întoarcerea din exil, răspunse târziu. Pentru că Jean Boissier a discutat de multe ori cu Valentin (vă pot spune că pasiunea lui „secretă" este entomologia) și, tot discutând, a avut impresia că pentru Valentin exilul înseamnă mult mai mult decât condiția de refugiat, așa cum o înțelegem noi. L-a frapat, o dată, afirmația lui Valentin că „lumea întreagă trăiește în exil, dar că asta n-o știu decât câțiva..."

—*Une infime minorité*, precizează Boissier.

—Și colegul meu se întreabă dacă întâlnirea la umbra unui crin în Paradis nu s-ar referi la o întoarcere beatifică, triumfătoare din exil, așa cum s-au întors israeliții din captivitatea babiloniană. Evident, adăugă după o pauză, în cazul acesta n-ar fi vorba numai de exilații din Europa de Est, ci de marea majoritate a europenilor...

—Nu m-am gândit niciodată la așa ceva, mărturisi doctorul.

—Nici eu, recunoscu Eftimie.

Lascaze așteptă câteva clipe, apoi reluă.

—Știți ce răspundea Valentin de câte ori domnul Iliescu îl ruga să-i spună în ce împrejurări l-a întâlnit pe fostul lui profesor de istorie și a vorbit cu el? Răspundea că nu îndrăznește să spună, pentru că nu-l va lua nimeni în serios...

—Dar cum poate un om de știință, ca Iliescu... începu doctorul Tăușan.

—Problema este alta, îl întrerupse Lascaze, și este mai gravă. Iliescu l-a întâlnit pe Valentin ultima oară acum exact o săptămână, când Valentin i-a telefonat de la Muzeu. (În paranteză fie spus, de câte ori dispărea, nu-l informa niciodată pe Iliescu unde se duce; așa a

aflat Iliescu, prin telefonul de acum o săptămână, că Valentin venea la Paris ca să lucreze la Muzeu...) Ei bine, când l-a întâlnit atunci, Valentin i-a răspuns poate mai mult în glumă, că acceptă să povestească tot ce s-a întâmplat unei mari personalități religioase sau științifice...

—Ce impertinență! exclamă Eftimie.

Lascaze îl privi zâmbind.

—Asta, evident, ne-a pus în încurcătură, continuă. Ne-am consultat cu cine a trebuit, și am găsit marea personalitate religioasă în care Valentin ar avea încredere. Dar am pierdut câteva zile. Când i-am comunicat știrea inginerului Iliescu și am luat amândoi avionul ca să-l aducem pe Valentin de la Briançon (la Paris nu rămăsese decât două zile), Valentin dispăruse. Adică, nu l-am mai găsit...

—Deși, interveni zâmbind doctorul Tăușan, îmi închipui că era și el urmărit.

—Evident că era urmărit. Cum a fost tot timpul, inginerul Iliescu, imediat după articolul din *La Dépêche*, cum ați fost, și încă sunteți, și d-stră.

—Știm, șopti Eftimie.

—Totuși, spuse Mărgărit, nu se poate să nu-l găsiți. Un individ, un tânăr străin, nu poate sta ascuns multă vreme...

—Evident că vom da de el, reluă Lascaze. Dar se pierde timp. Am pierdut deja foarte mult timp. Bănuiesc că nimeni dintre d-stră nu l-a întâlnit, în ultimele zile, pe Valentin.

—Nu! vorbi Eftimie, și toți ceilalți clătinară viguros din cap.

Când se auzi telefonul, Boissier își privi ceasul, și, ridicându-se brusc, se adresă lui Mărgărit.

—*Je m'éxcuse. C'est pour nous!*

Ridică receptorul și ascultă câteva clipe fără să spună un cuvânt. Apoi îl privi pe Lascaze și clătină din cap. Lascaze își trase scaunul, se așeză și apucă receptorul. La început nu încercă să-și ascundă surpriza, dar pe măsură ce se prelungea convorbirea, figura i se lumina.

—*Parfait!* exclamă târziu și privi cu înțeles pe Boissier. Continuând să asculte, consulta la răstimpuri ceasul. În cele din urmă șopti: *Tant mieux!*, și așeză corect receptorul în furcă. Rămase câtva timp nehotărât, fixând, pe rând, pe cei patru care-l priveau intimidați, apoi își trase scaunul aproape de canapea și se așeză.

—*Et alors?* întrebă doctorul Tăușan.

—Ultimele vești sunt bune, și în același timp lucrurile se complică. Ce vă pot spune este că Valentin a fost primit în audiență

de Excelența Sa Arhiepiscopul Parisului. Cum a știut Valentin că audiența fusese fixată pentru astăzi la ora 3,00, și tocmai cu Arhiepiscopul de Paris, vom afla mai târziu. Deocamdată, Excelența Sa a telefonat persoanei responsabile și i-a relatat întrevederea cu Valentin. Nu pot intra în amănunte, dar cred că nu fac o indiscreție spunându-vă că Eminența Sa a fost foarte impresionat de, să spunem, revelațiile acestui tânăr naturalist. De altfel, adăugă zâmbind, Valentin va petrece noaptea aceasta la Arhiepiscopie și Excelența Sa a cerut permisiunea ca Valentin să-l poată însoți mâine, când va lua avionul spre Roma.

—*Alors, le vieux a compris!* murmură Boissier.

—*Hélas, les autres aussi!* îi răspunse printre dinți Lascaze. *Le pauvre pilote!...* Se pare că audiența la Sfântul Părinte a fost aranjată mai de mult, adăugă întorcându-se către ceilalți.

—Dar ce i-a spus Valentin? îndrăzni să-l întrerupă doctorul. Ce fel de „revelații" i-a comunicat?

Lascaze ridică din umeri, nemaiîncercând să zâmbească.

—Sper că am să le aflu și eu, mai târziu. Excelența Sa ne-a asigurat însă că expresia „la umbra unui crin în Paradis" nu conține nici un element eretic. Ne-a invitat să recitim Evangheliile și pe Sfinții Părinți...

—Dar fostul profesor de istorie pe care l-ar fi întâlnit Valentin? începu Eftimie.

—Excelența Sa n-a precizat, dar a mărturisit că nu are motive să se îndoiască de realitatea lui.

—Deci, trăiește! exclamă Mărgărit. Dar unde? În ce țară?

—O să aflăm și asta, mai târziu. Deocamdată, ceea ce ne interesează, și pe noi, și pe d-stră, românii din Franța, este faptul că nu veți mai fi obligați să petreceți următoarele cinci, șase zile într-un hotel din Corsica...

—În sfârșit, o veste bună! exclamă doctorul.

—Foarte bună, chiar, și din toate punctele de vedere, sublinie Lascaze.

Eftimie se răsuci zgomotos în fotoliu, pregătindu-se să vorbească.

—Dar camioanele? interveni Mărgărit.

—Tocmai asta voiam să întreb și eu, îl întrerupse Eftimie. În fond, camioanele acelea care *dispar* există sau nu există?

Și, văzând că Lascaze își îndreaptă privirile spre colegul lui, continuă.

—...Sau, așa cum crede Iliescu, ar fi vorba de un secret militar?

—De aceea vă spuneam că veștile sunt bune, dar în același timp

se complică, reluă Lascaze. Se complică, pentru că scapă de sub observaţia noastră. De-aici înainte, enigma autovehiculelor care devin invizibile la un punct precis în spaţiu şi la un moment dat în timp, enigma aceasta îi va preocupa pe alţii.

—Adică? întrebă Eftimie.

—Valentin l-a asigurat pe Excelenţa Sa că aceste misterioase autovehicule şi-au schimbat itinerariul. De aici înainte ruta va trece printr-o ţară neutră.

—*Un pays neutre?* întrebă Boissier.

Lascaze întoarse capul şi-l privi lung, senin.

—*C'est ce qu'il a dit, et il l'a repeté: un pays neutre.*

Boissier se ridică brusc de pe scaun.

—*Mais il s'agit d'une métaphore!* izbucni. *Je connais bien Valentin, il faut le rejoindre. Et même assez vite!* adaugă.

Lascaze se ridică şi el, oarecum turburat. Atunci se auzi telefonul şi, după o scurtă ezitare, Mărgărit se apropie şi ridică receptorul.

—Cine? Ah! Da. Exact. E aici. Vi-l dau.

Apoi făcu semn lui Eftimie.

—Este inginerul Iliescu. Vrea să-ţi vorbească.

Se ridicaseră toţi în picioare şi aşteptau, intimidaţi. Eftimie asculta cu oarecare solemnitate, clătinându-şi ca de obicei capul. La răstimpuri înălţa, enervat, din umeri, dar nu îndrăznea să spună vreun cuvânt. După câteva minute şopti încurcat.

—Da, sunt şi dumnealor aici... Am să le spun şi lor. De fapt suntem mai mulţi aici. Am să le spun la toţi... Bine!

Se întoarse triumfător, şi totuşi îngândurat. Se apropie de fotoliu dar se răzgândi şi rămase în picioare, ca toţi ceilalţi.

—Era Iliescu, începu brusc. I-a telefonat Valentin acum un sfert de ceas, i-a spus unde suntem şi l-a rugat să ne transmită un mesaj. Dar să mă trăznească Dumnezeu dacă am înţeles ce vrea să spună Valentin în mesajul lui!... Am înţeles doar că *deocamdată* nu ne ameninţă nici o primejdie. Dar să nu uităm că exilul se apropie de sfârşit şi că ar trebui să ne pregătim de pe acum.

—Cum să ne pregătim? l-a întrebat Iliescu. - Depinde de fiecare din noi, i-a răspuns Valentin. Şi a continuat: Cel care n-a iubit niciodată florile să înveţe să le iubească. Numai aşa le va înţelege taina, pe care o cunosc şi copiii, dar pe care o uită repede. Şi Iliescu mi-a mai spus ceva, adăugă stânjenit Eftimie, dar n-am priceput şi am uitat...

—Ceva despre umbra crinilor din Paradis? întrebă Postăvaru.

—Nu! răspunse sever Eftimie. De asta mi-aş fi adus aminte... Dar,

vă rog, nu mă întrerupeți, căci risc să încurc recomandațiile cuprinse în mesajul lui Valentin... Deci, după chestia cu florile, Valentin ar fi spus: acel care n-a vorbit decât cu pisica sau câinele lui, să încerce să vorbească și cu alte animale, bunăoară cu păsările din parcuri sau cu șerpii din *Jardin des Plantes*. Să nu se descurajeze dacă, la început, nu va înțelege răspunsurile lor. Cu dragoste și cu răbdare, le va înțelege - și atunci va începe să se trezească și se va minuna de splendorile propriei lui existențe (sau cam așa ceva, n-am reținut exact expresia...). Și a mai spus și altceva, reluă Eftimie după o scurtă pauză, dar n-am înțeles. Bunăoară - și Iliescu a repetat fraza de două ori, precizând că e foarte importantă - bunăoară: să privim și cerul *fără stele*, și vagoanele goale, cu luminile stinse, să zâmbim *mai ales* bătrânilor și bătrânelor pe care îi întâlnim... și alte lucruri pe care nu le-am înțeles și nu le-am reținut.

—Dar Iliescu? îl întrerupse doctorul Tăușan. Care a fost reacția lui Iliescu?

Eftimie șovăi, și-și așeză mâinile pe speteaza fotoliului ca și cum ar fi vrut să le odihnească.

—Iliescu părea foarte impresionat, reluă Eftimie oprindu-și o clipă privirile pe figura lui Lascaze. Spunea: *El*, Valentin, avea dreptate, nu eu! El a înțeles...

—Ce-a înțeles? îl întrerupse Mărgărit.

—Mi-a spus doar atâta, că *Valentin a înțeles*.

—Dar autovehiculele care dispar după miezul nopții? întrebă Tăușan.

Eftimie își ridică mâinile de pe speteaza fotoliului, scoase batista și și-o trecu pe frunte.

—Iliescu a făcut doar o aluzie. Tot ce i-a spus Valentin la telefon, mi-a mărturisit, mesajul pe care l-a rugat să ni-l transmită și nouă, toate acestea i-au îngăduit - și, a precizat, ne vor îngădui și nouă - să înțeleagă de ce numai *anumite* camioane dispar, și ce se întâmplă cu ele. Și, a adăugat Iliescu: Atunci vom înțelege și ceea ce ne așteaptă, adică ce se întâmplă cu *unii* dintre noi.

—Deocamdată, nu înțeleg nimic! exclamă Lascaze îndreptându-se spre ușă.

Dar se opri brusc și se adresă lui Eftimie.

—De unde telefona Iliescu?

—Dintr-o cabină telefonică. Spunea că mai sunt vreo doi, trei care își așteaptă rândul, și de aceea e atât de grăbit.

—Ca și noi! spuse zâmbind Lascaze întinzându-i mâna lui

Eftimie.

În dreptul uşii întoarse capul către Boissier, care îşi scosese agenda şi o răsfoia încurcat.

—*Il faut se presser, mon vieux!*

—Dar a mai spus ceva, şopti Eftimie. A spus că pleacă chiar în seara asta...

Lascaze începu să râdă.

—Nu face nimic. Plecăm şi noi cu el. Şi nu va fi surprins când ne vom întâlni. Inginerul Iliescu ştie de mult că e urmărit, pas cu pas...

Eftimie clătină din cap, apoi adăugă încurcat:

—N-am vrut să repet ce mi-a spus la despărţire...

Lascaze îl privi curios.

—Ce-a spus?

—A spus să nu vă mai deranjaţi urmărindu-l, că el şi-a făcut datoria şi v-a transmis mesajul...

—Asta e părerea lui, îl întrerupse Lascaze. Dar mai sunt şi alte probleme pe care trebuie să le discutăm împreună.

Eftimie îşi freca în neştire mâinile, una după alta, cu batista.

—Şi a mai spus: Dacă inspectorul Lascaze vrea, cu orice preţ, să mă întâlnească, roagă-l să mă aştepte, poimâine dimineaţă, între 2,00 şi 3,00, în dreptul kilometrului 109, pe şoseaua Basel-Schaffhausen. Dar n-o să putem sta de vorbă. Eu o să fiu în al treilea camion, alături de fostul profesor de istorie al lui Valentin...

—*Sans blague?* exclamă Lascaze din nou foarte bine dispus. Şi n-a mai spus nimic altceva?

Eftimie şovăi câteva clipe, privindu-l lung, cu simpatie.

—A spus: Mulţumeşte-i domnului inspector general Lascaze pentru amabilitatea dumnealui şi reaminteşte-i de prima noastră discuţie. Dacă, în seara aceea, la despărţire, nu mi-ar fi spus: *Heureux les pacifiques*, ce s-ar fi ales de sufletul meu?...

*

Îi auzeau cum coborau grăbit scările, pentru că gazda rămăsese în pragul uşii. După ce Mărgărit se aşează istovit pe scaun, Eftimie şopti.

—Nu ştiu dacă am făcut bine că nu le-am spus tot...

Mărgărit întoarse surprins capul.

—Am repetat numai mesajul lui Valentin, continuă Eftimie. Dar nu le-am spus la ce concluzii a ajuns Iliescu în legătură cu camioanele

care dispar... Valentin, spunea Iliescu, a avut dreptate: se pregăteşte o nouă Arcă a lui Noe.

—În ce sens? îl întrerupse turburat Mărgărit.

—Acele misterioase autovehicule transportă o seamă de oameni selecţionaţi din toate ţările. Camioanele nu dispar, ci trec într-un spaţiu cu alte dimensiuni decât dimensiunile spaţiului nostru.

—Vorbeşte, domnule, mai clar!, îl întrerupse din nou Mărgărit.

Eftimie zâmbi melancolic.

—Nici eu n-am înţeles prea bine ce se întâmplă, dar Iliescu mi-a spus: În fond, e vorba de un camuflaj, împlinind aceeaşi funcţiune ca orice alt camuflaj: adică, să ascundă, dar în acelaşi timp să atragă atenţia celor avertizaţi. Iliescu a precizat - şi asta pot s-o repet cuvânt cu cuvânt - că drumul către noua Arcă a lui Noe, adică către spaţiul cu alte dimensiuni, poate fi efectuat instantaneu şi în mod invizibil, dar, pentru binele nostru, este uneori camuflat într-un transport prin autovehicule...

—De ce „spre binele nostru"? întrebă doctorul.

—N-a avut timp să-mi explice. Dar din tot ce mi-a spus, înţeleg că ar fi vorba de nişte semne care ni se fac, şi pe care unii din noi le ghicesc. Pentru că mi-a repetat: Dragă Eftimie, ni se fac mereu semne de tot felul. Deschide ochii şi dă-ţi silinţa să le descifrezi.

—Deci, exclamă întristat Mărgărit, se apropie sfârşitul lumii. Potopul! Apocalipsul!

—Nu! Nu! l-a întrerupt Eftimie. Iliescu m-a asigurat că ni se fac demult semne, de multe secole. Doar camuflajul se schimbă, în conformitate cu epoca în care trăim. Astăzi, în epoca noastră dominată de tehnologie...

Mărgărit se ridică brusc de pe scaun şi se apropie de el, privindu-l curios.

—Dar asta nu ţi-a spus-o Iliescu, chestia asta cu epoca dominată tehnologic.

Eftimie roşi, zâmbind încurcat.

—Nu, nu mi-a spus-o el. Nici n-ar fi avut timp, de altfel. Dar am ghicit-o eu, adineaori. În fond, Valentin şi Iliescu au dreptate: ni se fac semne, dar trecem pe lângă ele fără să le vedem...

Şi pentru că Mărgărit continua să-l privească neîncrezător, reluă.

—Bunăoară, iată, întâlnirea noastră de astăzi: patru români, doi francezi şi două telefoane, şi toate acestea - întâlnirea, conversaţiile şi telefoanele - în legătură cu aceeaşi expresie: „la umbra unui crin, în Paradis". Nu vi se pare curios?

Câteva clipe l-au privit toţi turburaţi, nehotărâţi.

—Deci, în concluzie, îndrăzni doctorul să rupă tăcerea, ce crezi că ni se va întâmpla?

Eftimie se aşeză calm în fotoliu.

—Să mai aşteptăm, spuse zâmbind. Poate mai sună o dată telefonul. Sau soneria...

—Chiar dacă ar suna, începu Mărgărit, chiar dacă...

Dar se întrerupse şi, pălind, se repezi spre telefon şi ridică receptorul.

—Alo! Alo!

Aşteptă câteva clipe, apoi întrebă din nou, aproape strigând.

—Alo! Alo!

Doctorul se apropiase încruntat de el.

—Nu răspunde, şopti Mărgărit.

Târziu, aşeză receptorul în furcă şi adăugă: Nu e nimeni!...

Chicago, aprilie - Eygalières, august 1982.

POSTFAȚĂ

Ideea de a publica toate prozele fantastice (mitice) ale lui Mircea Eliade este mai veche. În decembrie 1979, i-am trimis prozatorului, la Chicago, un proiect în acest sens şi, la 17 ianuarie 1980, mi-a răspuns printr-o scrisoare de acceptare. Era bucuros şi sceptic, în acelaşi timp, faţă de iniţiativa mea. „Ţin însă să-ţi atrag atenţia că recepţionarea mea în ţară a variat, şi variază, datorită multor imponderabile." Imponderabilele erau, se înţelege, de natură politică. Eliade ba era acceptat (parţial), ba interzis (integral). Unii oameni politici din generaţia sa nu-i iertau opţiunile din anii '30... Am reuşit, totuşi să public la Cartea Românească, în 1981, un volum masiv de naraţiuni fantastice, inclusiv micul roman *Pe strada Mântuleasa,* scrierea cea mai complexă din această categorie. Reiau, azi, proiectul din 1980, în varianta lui integrală. Sunt cuprinse, în trei volume, toate cele 24 de naraţiuni fantastice, de la *Domnişoara Christina* la *La umbra unui crin*, scrise de Eliade între 1936 şi 1982. O operă de primă importanţă pentru literatura română. G. Călinescu şi Tudor Vianu credeau că scriitorul român nu are vocaţie pentru fantastic. Mircea Eliade a dovedit că este suficient să apară un mare talent, pentru ca prejudecăţile criticii literare să se retragă, ruşinate, din calea evidenţei.

*

Există mai multe nivele, mai multe axe stilistice în proza lui Eliade. Critica din deceniul al IV-lea a recunoscut două: una realistă (*Isabel şi apele diavolului, Maitreyi, Întoarcerea din rai, Huliganii* etc.), alta iniţiatică, fantastică, mitică (*Domnişoara Christina, Secretul doctorului Honigberger*). Pe cea dintâi, G. Călinescu o

consideră întruparea fidelă a „gidismului" în literatura noastră, pe cea de a doua o suspectează de lipsă de profunditate. Adevărul este că literatura tânărului Eliade se revendică din estetica autenticității, îmbrățișată în epocă de mulți prozatori. Ei vor să substituie conceptului de originalitate (de sursă romantică) ideea de autenticitate care, la rândul ei, se bizuie pe ideea de *experiență*. Camil Petrescu, teoreticianul noului stil epic, împinge experiența până în zona retoricii. El inițiază un mic terorism anti-calofil, luând ca model nu pe Gide, ci pe Proust. Eliade vrea înnoirea romanului pe alt plan, dezinteresându-se propriu-zis de retorică. Prin *trăirea autentică* și *spiritualizarea* conflictelor el vrea să schimbe tipologia și problematica epicii românești. Prozele „indice" se deschid spre o lume de mituri și practici magice îndepărtate de spiritualitatea noastră, narațiunile mai direct realiste (*Întoarcerea din rai, Huliganii* etc) analizează criza de valori prin care trece tânăra generație și propun soluții neobișnuite pentru cititorul român: revoltă și erotism, experiența tragicului, filozofia disperării... Eliade este cel dintâi care introduce în literatura română o problematică de tip existențialist...

Straturile prozei sale trebuie atunci citite altfel. După o primă fază „indică" (*Isabel..., Maitreyi*), în care modelul epic este mai degrabă anglo-saxon, o fază în care spiritualismul caută alianța unui erotism exploziv, luxuriant, urmează o fază existențialistă (un existențialism incipient, tradus printr-un sentiment de criză totală a valorilor morale și intelectuale): *Întoarcerea din rai, Huliganii* etc. Între aceste două experiențe se situează romanul *Lumina ce se stinge*, un roman „aproape joycian", scris - mărturisește prozatorul - pentru a se elibera de obsesia Indiei și pentru a-și regăsi propria identitate spirituală[1].

Învinse, alungate, obsesiile din primele cărți revin în proza fantastică de mai târziu (un fantastic de tip erudit, asemănător în unele privințe cu acela folosit de Ernst Jünger), care oscilează între două tipuri de simboluri: unul folcloric (*Domnișoara Christina, Șarpele*), altul indic (*Secretul doctorului Honigberger, Nopți la Serampore*). „Indic" este un fel de a spune, pentru că Eliade tratează acum temele sale. Numai decorul este uneori exotic, problematica e peste tot

[1] *Fragments* (p.420: „Aceasta din urmă (*Lumina ce se stinge*), ilizibilă, monotonă, ratată, îmi apare azi ca o reacție conștientă împotriva Indiei, ca o tentativă disperată de a mă apăra chiar împotriva mea - căci în timpul verii lui '30 decisesem să mă «indianizez», să mă pierd în masa indiană. Misterul *Luminii*, acest incendiu de neînțeles care izbucnește într-o noapte în bibliotecă și care provoacă, între altele, orbirea și dezechilibrarea bibliotecarului - nu este, în fond, decât misterul existenței mele în casa lui Dasgupta."

aceeaşi. Experienţa doctorului Zerlendi (dispariţia în Shambala pe baza tehnicii yogine) din *Secretul doctorului Honigberger* are loc la Bucureşti, devenit mai târziu un adevărat centru iniţiatic în literatura lui Eliade.

Volumul de *Nuvele* (Madrid, 1963) urmat de *Pe strada Mântuleasa* (1968), *În curte la Dionis* (1977), *Tinereţe fără de tinereţe* (1979), *Nouăsprezece trandafiri* (1980) marchează, indiscutabil, o nouă vârstă a fantasticului eliadesc. Ele se grupează în jurul unei teme fundamentale (relaţia dintre sacru şi profan) şi recomandă, ca soluţie pentru spirit, ceea ce prozatorul numeşte *lecţia spectacolului.* În prozele mai vechi, magicul domină suprafaţa textului, în naraţiunile citate înainte, locul magicului este luat, în fapt, de o forţă spirituală mai complexă (*miticul*), care continuă să se manifeste în existenţa omului modern. Mai este ceva: Eliade, dezvoltând un număr de teme care trec de la o naraţiune la alta, creează o tipologie memorabilă şi un spaţiu imaginar care este al lui, numai al lui. Este *spaţiul bucureştean*: un oraş plin de semne, epifanii, un oraş iniţiatic cu străzi care ascund mistere vechi şi indivizi care poartă cu ei, fără să ştie, mituri. Este altă faţă a spaţiului din proza lui I.L. Caragiale. Impresia e, în *Momente şi Schiţe*, de agitaţie sterilă, conştiinţele sunt narcotizate de vorbe, lumea în care trăiesc (inclusiv lumea fizică) pare iremediabil goală. Un spaţiu fără mesaj latent, acaparat de manechinele ce se agită la suprafaţa lui. Eliade sacralizează lumea lui Mitică, oraşul toropit de căldură e un vast labirint de semne, Mitică însuşi, omul care se grăbeşte mereu dar părăseşte rareori cafeneaua, Mitică, zic, devine un erou mitic. Fărâmă din *Pe strada Mântuleasa,* lancu Gore (*Douăsprezece mii de capete de vite*), Gavrilescu (*La ţigănci*) trec prin întâmplări insolite şi de cele mai multe ori inexplicabile, lumea bucureşteană este plină de capcane, pivniţele caselor ascund comori, cârciuma este un loc unde se revelează mari simboluri (*În curte la Dionis*). Un oraş, aşadar, sacru, ca o veche aşezare helenică, o sursă inepuizabilă de mituri - acesta este Bucureştiul lui Mircea Eliade. *O geografie sacră*[2] şi, în interiorul ei, indivizi care n-au deloc sentimentul sacrului. Ei trăiesc într-un continuu paradox temporal fără să-şi dea seama, trec peste

[2] „Orice loc natal constituie o geografie sacră. Pentru cei care l-au părăsit, oraşul copilăriei şi adolescenţei devine, totdeauna, un oraş mitic. Bucureştiul este, pentru mine, centrul unei mitologii inepuizabile. Numai străbătând această mitologie am ajuns să cunosc adevărata lui istorie. Şi, poate, propria mea istorie..." (*L'epreuve du Labyrinthe*, entretiens avec Claude- Henri Rocquet, Ed. Pierre Belfond, 1978).

linia subţire ce desparte viaţa de moarte, iarăşi, fără să ştie. Participă, în fine, la un mare spectacol şi întruchipează, ei înşişi, mituri celebre, având o credinţă aproape mistică în normalitatea existenţei.

O primă caracteristică a personajelor lui Eliade (cele din faza naraţiunii mitice!) este următoarea: indivizi comuni intră fără voia lor în situaţii anormale şi, în faţa tuturor evidenţelor, continuă să creadă în normalitatea, coerenţa existenţei. Gavrilescu (*La ţigănci*) n-are deloc sentimentul că şi-a părăsit de mulţi ani casa, Iancu Gore (*Douăsprezece mii de capete de vite*) nu observă discontinuităţile existenţei, credinţa lui este că totul are o logică şi o determinare. Ei suferă de o misterioasă amnezie. Se va vedea (în naraţiunile *În curte la Dionis, Nouăsprezece trandafiri, La umbra unui crin* şi altele) ce semnificaţie are această dublă amnezie pentru existenţa individului comun. Modul lor de a se apăra în faţa invaziei de semne (semne ale unei existenţe anormale) este *fabulaţia*. „A povesti" (a imagina) este un verb esenţial în epica lui Mircea Eliade. El înseamnă, cel puţin, două lucruri: 1) a prelungi într-o existenţă profană întâmplările mari narate de mituri şi 2) a apăra individul de ceea ce Eliade numeşte „teroarea istoriei". Despre primul aspect vorbeşte prozatorul însuşi în *Proba labirintului*, acolo unde defineşte literatura, în totalitate, ca „fiică [a] mitologiei", iar interesul pentru naraţiune ca făcând parte din modul de a fi al omului în lume.[3]

Despre cea de-a doua funcţie a povestirii vorbesc naraţiunile lui Eliade, *Pe strada Mântuleasa* în primul rând, dar şi *La ţigănci, Podul, Ghicitor în pietre* şi altele.[4] Aşadar: viaţa omului, chiar şi cea mai banală, este o suită de probe *iniţiatice*. Mai mult: omul se face, *se construieşte* printr-o serie de iniţieri conştiente sau inconştiente (*Proba labirintului, p.39),* omul trăieşte într-un labirint, condiţia lui este definită (exprimată) de această succesiune de morţi şi

[3] Cf. *L'epreuve du Labyrinthe*, pag.190: „Se ştie că literatura, orală sau scrisă, este fiica mitologiei şi că ea îi moşteneşte funcţiile: a povesti aventuri, a povesti ceea ce a fost *semnificativ* în lume. Pentru ce este însă atât de important să ştim ceea ce s-a petrecut, să ştim ceea ce i se întâmplă marchizei care ia ceaiul la ora cinci? Cred că orice povestire, chiar aceea a unui fapt foarte obişnuit, *prelungeşte marile istorii narate de miturile* care explică modul în care s-a născut lumea aceasta şi felul în care s-a constituit condiţia noastră aşa cum o cunoaştem azi. Cred că interesul pentru povestire exprimă modul nostru de a fi în lume (...) Nu suntem aici, ca pietrele, imobili, sau ca florile ori insectele, a căror viaţă este dinainte trasată: *suntem fiinţe ale aventurii* (s.n.) Niciodată omul nu se va sătura să asculte istorii..."

[4] Despre nuvelele *La ţigănci, Douăsprezece mii de capete de vite, O fotografie veche de 14 ani, Podul , Ghicitor în pietre, Fata căpitanului* şi altele, cuprinse în culegerea din 1969 (E.P.L.), am vorbit pe larg în *Scriitori români de azi*, II, 1976.

reînvieri...(*op.cit.,, 107).* Există, pe de altă parte, teroarea istoriei: experienţa omului fără religie, acela care suferă de *răul istoriei* şi nu înţelege nimic. Omul religios, zice Eliade, omul biblic a trecut prin captivitatea Babilonului fără să-şi piardă speranţa: suferinţa avea, pentru el, un sens. Omul modern a pierdut acest sens, iar creaţia (opera) este menită să i-l redea, repunându-l în contact cu miturile. *Povestirea* (ca formă orală a creaţiei) are, dar, o funcţie dublă: dă individului comun perspectiva sacrului şi, totodată, îl apără de violenţa istoriei. „A povesti" este, într-un anume sens, a supravieţui. Dar a povesti nu este, oare, şi o tentativă de a umple golul lăsat de amnezia istorică a omului? Eliade nu spune direct, dar naraţiunile sale lasă să se întrevadă şi această posibilitate.

*

Să luăm exemplul dat de nuvela *Pe strada Mântuleasa* cea mai complexă dintre naraţiunile lui Eliade. Ce se vede întâi la lectură este parabola. Nuvela are un scenariu realist (detenţiunea provizorie a unui bătrân institutor, Fărămă), dar în interiorul lui se petrec atâtea fapte neobişnuite încât sensul iniţial se întunecă şi, altele, neaşteptate, ambigue, fabuloase acaparează textul. Este povestirea unui şir de povestiri care se destramă, reapar şi iarăşi se pierd într-un şir de alte întâmplări insolite. Rezultatul este că peste scenariul iniţial (realist, perceptibil, normal) se suprapune un altul; incontrolabil, fragmentar, mitic. Prozatorul mărturiseşte că a voit să opună în chip programatic *două mitologii:* una de tip popular (de o programatică ambiguitate) şi alta modernă, raţionalistă, violentă (mitologia unei lumi desacralizate).[5] Cea dintâi este reprezentată de Zaharia Fărămă, pensionar, fost director al şcolii de pe strada Mântuleasa, spirit inventiv, mitoman după toate aparenţele. Numele lui (Fărămă) sugerează fragilitatea şi lipsa de coerenţă, fragmentarismul unei fiinţe modeste. Eliade nu ascunde că s-a gândit la o parabolă a omului fragil care triumfă, prin darul de a fabula, asupra celor mai puternici decât el. În condiţiile grele de recluziune au supravieţuit cei care au ştiut să povestească - zice prozatorul.[6]

Primul mit ce vine în minte citind povestirile încurcate ale lui Fărămă este acela al Şeherezadei. Bătrânul învăţător narează la infinit şi anchetatorii sunt din ce în ce mai interesaţi de fabulaţiile lui. El

[5] Cf. *Proba labirintului*, pag.208.
[6] *Op. cit.*, pag.209.

reuşeşte, astfel, să treacă printr-o probă grea, să supravieţuiască povestind întâmplări din alt timp. Însă similitudinea se opreşte aici. În *Pe strada Mântuleasa* sunt mai mulţi *şahi* care ascultă (citesc) şi cel puţin unul, Dumitrescu, ofiţerul care anchetează, nu crede nici un moment în verosimilitatea acestor întâmplări vechi. Mitologia bătrânului îi pare suspectă, el vrea sensul exact (politic) al faptelor. Fărâmă şi Dumitrescu reprezintă două moduri de a gândi existenţa şi, indiscutabil, două moduri de a fi în lume, ceea ce vrea să spună: două modele, două mitologii. Ei formează un cuplu spiritual care revine în proza lui Eliade: Filip Zalomit - inspectorul Albini (*Les trois grâces).* Adrian-Orlando (*În curte la Dionis)* etc. Este exagerat, totuşi, a spune că unul reprezintă *sacrul* (miticul) în totalitate, iar altul *profanul* (raţionalismul, politicul). Fărâmă este un tip eminamente profan care, prin naraţiunile lui, creează o lume fabuloasă, o lume ce supravieţuieşte prin *semne* (un semn este şi *povestirea* ca atare). Zonele nu sunt distincte, orice individ poate fi, în definitiv, purtător de mituri. Numai că unii cred în realitatea acestei lumi (Fărâmă, Oana, Lixandru, Leana etc.), iar alţii nu. Cei din urmă au propriul lor cod, sub semnele miticului, iniţiaticului, ei caută manifestările unei gândiri programatice. Voind să sublinieze această bi-polaritate, prozatorul şi-a intitulat în traducere franceză, nuvela pe care o discutăm, *Le vieil Homme et l'Officier* (1977). „Bătrânul" semnifică mai multe lucruri: un individ biologiceşte vârstnic, dar şi mesagerul unei lumi vechi.

Pe strada Mântuleasa are unsprezece capitole care nu dau propriu-zis o cronologie strictă a faptelor epice. În fiecare fragment există un nucleu realist, controlabil, şi numeroase altele care, prin proliferare, tind să-l anuleze pe cel dintâi. Nuvela începe, în stilul mai vechi al prozei realiste, cu ezitarea eroului (Zaharia Fărâmă) de a intra într-un spaţiu necunoscut: „de câteva minute, bătrânul se plimba prin faţa casei neîndrăznind să intre. Era o clădire cu multe etaje, sobră, aproape severă, aşa cum se clădea pe la începutul secolului". Recunoaştem în această mică *deschidere* strategia prozatorului din secolul trecut. Numai că strategia este abandonată repede, eroul lui Eliade n-ajunge să cunoască, să cucerească spaţiul în care intră. Pentru Zaharia Fărâmă, banala clădire cu multe etaje nu este decât anti-camera unui veritabil labirint. *Deschiderea* este, de altfel, plină de aluzii, deocamdată fără înţeles pentru cititorul grăbit să afle ce-i cu acest modest bătrân guraliv care, ca şi Gavrilescu *(La ţigănci),* suferă teribil de căldură: „Nu suport [...]. Mai ales în timpul verii, pe

căldură, mi se urcă sângele la cap. Nu suport"... Căldura este mediul climateric obişnuit în naraţiunile lui Eliade. Pentru spiritele simple, căldura este o justificare a situaţiilor anormale în care intră. Fărâmă evită, dar, să intre pe o vreme călduroasă într-o clădire pe care n-o cunoaşte. La sfârşit, când iese din labirint, îl regăsim aşezat pe o bancă, „într-o după amiază fierbinte, de la începutul lui iulie". *Căldura* va fi, şi acum, grija lui cea mai mare: „e foarte cald [...]. S-a făcut teribil de cald"... Ca personajele lui I.L.Caragiale, Fărâmă suferă de căldură şi e impacientat asupra timpului: „Nu vă supăraţi [...] dar îmi puteţi spune cât e ceasul?"... Este propoziţia pe care o adresează şi la începutul naraţiunii şi, ca şi acolo, ceasul indică ora *două*... Vasăzică, pe o teribilă *căldură,* la orele două (două şi un sfert), personajul eliadesc are o întâlnire cu importante consecinţe pentru el şi pentru alţii. Şi tot la două (două fără un sfert), pe o vreme asemănătoare, are altă întâlnire, la sfârşitul naraţiunii. Sunt semne că bătrânul învăţător se pregăteşte să intre, în fapt într-un nou labirint... Existenţa lui este constituită dintr-o serie de probe iniţiatice. *Iniţiatice,* trebuie spus, pentru cititor. Eroul n-are, repet, sentimentul anormalităţii. Pentru el lucrurile se leagă între ele, între cele mai îndepărtate fapte există o relaţie.

Dar să vedem întâi faptele din primul scenariu (realist). Numitul Fărâmă caută pe fostul lui elev, Borza I. Vasile, de curând mutat într-un bloc de pe strada Mântuleasa. Apariţia bătrânului într-o casă rezervată, se pare, ofiţerilor este suspectă. Chestionat, el răspunde că vine „din partea familiei": „sunt o parte a familiei [...]. Sunt partea cea mai preţioasă: copilăria". Vorbele acestea (ca şi replica ulterioară a personajului: „cunosc, cunosc") n-au acum nici o semnificaţie pentru noi. Când însă, după lectura cărţii, revedem aceste rânduri, descoperim că ele sunt pline de subînţelesuri. Textul eliadesc are mereu un subtext, sub mesajul manifest există un mesaj latent pe care numai cel avizat îl poate descoperi sub lustrul frazelor banale. Să nu părăsim însă suprafaţa textului. Învăţătorul pensionar Fărâmă, om curios, stâlp al cartierului caută, aşadar, pe fostul lui elev Borza, ajuns acum maior. Introdus în casă, dă peste un necunoscut. Luat la rost, bătrânul răspunde invariabil: *cunosc, cunosc, tot nu-ţi aduci aminte?* cuvinte iarăşi oraculare. Maiorul Borza nu este sensibil însă la aceste înţelesuri şi nu admite posibilitatea unei confuzii. El vede în politicosul, puţin zăpăcitul învăţător, un tip suspect. O părere şi mai radicală are, în această privinţă, Dumitrescu, colegul maiorului Borza, de faţă la ciudata întâlnire: „Ăsta ştie ceva, urmăreşte ceva"...

Adevărul este că suspiciunea ofițerului nu e fără justificare. Fărâmă știe multe, este, cu adevărat, *suspect,* confuzia lui este începutul unui șir de revelații, dar pe alt plan decât acela întrezărit de Borza (se va vedea curând că este vorba de falsul Borza!) și Dumitrescu. Voind să identifice un fost elev, Fărâmă a intrat într-un sistem de alte semne, coduri și, din această clipă, el a devenit, într-adevăr, suspect, culpabil. Va culpabiliza la rândul lui, fără să-și dea seama, pe alții printr-un șir de stranii coincidențe. Chestionat de organele securității asupra lui Borza (acțiunea se petrece în deceniul al VI-lea), învățătorul dă răspunsuri incoerente. Modul lui de a povesti este a evada în mod continuu din povestire. El duce faptele în alt timp și în altă lume. O ia, totdeauna, de departe și încercarea anchetatorului de a-l aduce la ordine rămâne fără rezultat. Pus să scrie, el face același lucru: narează fapte incredibile, cum ar fi dispariția unui copil într-o peșteră sau zborul continuu al unei săgeți trase de alt copil năzdrăvan, Lixandru.

Dumitrescu, ofițerul, este din ce în ce mai intrigat de poveștile inextricabile ale bătrânului. E primul lector (vor fi mai mulți) și cel mai puțin încrezător în mitologia lui Fărâmă. Ofițerul vrea să știe ceva precis despre Borza și este iritat că nu află. Ceva descoperă, totuși, și anume că maiorul Borza I. Vasile, colegul său, fusese bătăuș în Tei și agent al Siguranței. Confuzia creată de Fărâmă dusese la demascarea impostorului. Nu este singura consecință. Fabulațiile învățătorului încep să intereseze și pe un oarecare Economu din ierarhia superioară a aparatului, pasionează chiar un ministru, Anca Vogel. Aceștia sunt foarte sensibili la o parte a povestirii lui Fărâmă, aceea despre uriașa Oana. Interesul se dovedește a nu fi pur literar. Economu urmărește rămășițele tezaurului polonez, păstrate din vremea războiului și ascunse de el în pivnița unei case de pe strada Mântuleasa. Surprins, înaltul funcționar se sinucide, iar Anca Vogel care pare a fi implicată în această obscură (și cam romantică) afacere este destituită. Alți anchetatori (alți lectori, în fond) vin să dezlege din scenariul fabulos al lui Fărâmă implicații politice din ce în ce mai acute. Fărâmă scrie, scrie la infinit, se repetă, încurcă lucrurile, evadează din cronologie, voind să atingă mereu acel îndepărtat punct ce stă la originea tuturor întâmplărilor. Care este el? Intrăm, cu această întrebare, pe alt traseu al faptelor, în alt univers și în alt timp. Însă până să ajungem acolo, să spunem ceva despre acest prim nivel al narațiunii. E limpede că adâncimea cărții nu trebuie căutată aici. Mircea Eliade n-a cunoscut direct realitatea politică din deceniul al VI-lea și unele din aspectele pe care el le descrie (mecanismele anchetei, dialogul dintre Fărîmă și

Economu, Fărâmă şi Anca Vogel) pot părea neconcludente, chiar artificiale, cititorului român, obişnuit cu altă imagine a epocii. Însă noi înţelegem că prozatorul a avut nevoie de acest scenariu pentru a putea vorbi de cealaltă parte, misterioasă, fabuloasă, a istoriei. Aici dăm peste o veritabilă naraţiune de o mare originalitate.

Pentru a fi înţeleasă, naraţiunea trebuie reconstituită din povestirile fragmentare, rupte, contradictorii ale naratorului (Fărâmă), un martor infidel şi dezordonat al întâmplărilor. El creează o lume pe măsură ce o povesteşte: mereu „pe ocolite", pornind „de departe", trecând de la o fabulă la alta, cu sentimentul că n-a început şi n-a ajuns unde trebuia. Este, întâi, o dificultate interioară a naratorului (o amnezie rebelă), este, apoi, impacienţa ascultătorilor (lectorilor) lui care vor să aducă la ordine pe această neobosită Şeherezadă. Ea rosteşte nişte nume (Iozi, Lixandru, Darvari, Oana, Abdul, Doftorul, Pădurarul, Selim) însoţite de întâmplări greu de acceptat. Iozi, fiul rabinului din cartier, a descoperit o peşteră acoperită cu apă în pivniţa unei case şi-şi duce prietenii să le-o arate: *peştera* e ca „o lumină mare de tot", „o peşteră de diamant". Credinţa lui Iozi este că prin peşteră se poate trece pe tărâmul celălalt. Într-o zi se aruncă în apa din pivniţă şi dispare. Lixandru, un fel de poet, trage cu arcul, şi săgeata nu se mai întoarce pe pământ. Un băiat de tătar, Abdul, trece din vilă în vilă şi extermină muştele. El pronunţă un descântec în limba lui şi muştele se fac ghem şi intră în traistă. Abdul învaţă pe unii dintre copiii de pe Mântuleasa să recunoască *semnele* ce indică locurile vrăjite. Copiii bat maidanele oraşului în căutarea de pivniţe părăsite. Un iluzionist, numit Doftorul, face demonstraţii extraordinare. El schimbă după voie înfăţişarea oamenilor şi a lucrurilor în baza unei tehnici pe care a învăţat-o. Care este numele lui adevărat nu se ştie. Doftorul are darul de a opera asemenea schimbări şi el însuşi trăieşte sub o identitate de împrumut. Asta dă o sugestie despre ideea de *spectacol* despre care va vorbi, pe larg, Eliade în *Nouăsprezece trandafiri.*

Naraţiunile progresive, evaziunile lui Fărâmă încep să se concentreze asupra unui personaj mitologic: Oana, femeie voinică, înaltă de 2,42 m, „spătoasă şi frumoasă ca o statuie". Oana este fiica lui Fănică Tunsu, cârciumar în Obor, şi la 13 ani sare de-a dreptul în spatele cailor nărăvaşi. Se ia la trântă cu bărbaţii cei mai puternici şi-i ridiculizează. Geambaşii o iau la iarmarocuri ca să încalece caii recalcitranţi. Împrietenită cu Lixandru, Darvari şi ceilalţi adolescenţi de pe Mântuleasa, Oana îi duce în pădurea Pasărea şi acolo se petrec

întâmplări magice. Uriaşa iese la mijlocul nopţii dintr-un luminiş, se dezbracă şi începe să se învârtă în cerc, apoi se opreşte şi strigă cu putere: „Mărită-mă, fă, că mi s-au înfierbântat creierii"... Din buruieni se ridică o femeie bătrână despletită şi cu salbă de aur la gât şi o anunţă că „ce ţi-a fost ursit eu nu pot dezlega". Ursita prevede că Oana trebuie să se ducă la munte, căci acolo o să-i apară bărbatul, năzdrăvan ca şi ea, călare pe doi cai şi cu o năframă roşie la gât!... Când îi vine sorocul, Oana urcă în Carpaţi şi acolo, noaptea, dănţuie şi strigă la lună: „Coană Mare [...]. Găseşte-mi bărbat pe măsură [...]. Dumnezeu m-a uitat"... Un baci mai bătrân o loveşte cu vâna de bou şi şi-o face ibovnică, alţii, mai tineri, îl înlocuiesc, însă uriaşa devine insaţiabilă şi ciobanii fug. Oana se împreună cu un taur (mitul sexualităţii ciclopice), apoi bărbatul ursit (Cornelius Tarvastru, profesor de limbi romanice la Universitatea din Dorpat) apare şi cuplul de uriaşi pleacă, după un ocol la Bucureşti, spre nord.

Este nucleul mitic central în naraţiune, acela prin care elementele de basm (sau de mitologie greco-latină) pătrund nestingherit în cadrul obişnuit al prozei. Ele nu sunt fără legătură cu ideea fundamentală a supravieţuirii miticului. Oana este, ca şi inginerul Cucoaneş din povestirea *Un om mare* (datată 1945), o sămânţă de uriaş din rasa care a trăit, cândva în timpul întâmplărilor biblice. Anormalitatea ei este semnul unei biologii sacre. Acest fapt este înţeles bine de nişte femei simple (soţiile ciobanilor) care, ameninţate de frenezia sexuală a Oanei, vin să-şi apere bărbaţii: „Că tu nu eşti ca noi, femei nevoiaşe, făpturi de-ale lui Dumnezeu, ci eşti sămânţă de uriaş. Pasămite, tu te tragi din uriaşii Jidovi, ăi de l-au schingiuit pe Domnul nostru Isus Cristos, că doar ăia erau atât de mari şi de puternici de l-au putut schingiui chiar pe el, Fiul lui Dumnezeu"...

Însă faptele acestea neobişnuite n-ar căpăta întreaga lor semnificaţie, dacă ele n-ar aparţine unei ordini oculte, dacă, în fine, prozatorul n-ar da sugestia unei forţe magice care acţionează în univers. Oanei i se întâmplă ceea ce i se întâmplă ca să se înfăptuiască blestemul unui turc, Selim. E *povestea lungă* la care vrea să ajungă Fărâmă fără să reuşească, pentru că lectorii lui grăbiţi îl readuc mereu la startul ultim al faptelor. Fărâmă scapă, totuşi, spre acel trecut întemeietor şi revelează povestirea pădurarului şi a prietenului său Selim. Pădurarul este bunicul Oanei şi, ajuns la o sută de ani, se însoară din nou, voind să sădească altă tulpină. Pe când era tânăr, înşelase pe prietenul său Selim şi acesta îl blestemase să se întâmple un lucru monstruos printre urmaşii lui. Oana, n-ar fi, dar, decât fructul

acestui teribil blestem. Un blestem care dezleagă, totuşi, un alt blestem (de ordin biologic), o vrajă care eliberează funcţiile urieşeşti existente în om.

Dar să ne întoarcem la fabulaţiile lui Zaharia Fărâmă. În jurul Oanei el ţese o plasă (o plasă ruptă, deşirată) de alte povestiri, care împing naraţiunea centrală spre anul 1700. „Cum să vă povestesc urmarea fără să mă întorc înapoi?" spune el, exasperat, anchetatorilor. *Întoarcere* înseamnă aici originea întâmplărilor, starea în care oameni ca Iorgu Calomfirescu, Arghira, Zamfira cunoşteau fapte miraculoase. Efortul lui Fărâmă este de a stabili o legătură cu această lume care nu mai trăieşte decât în memoria lui imperfectă. Efort denaturat mereu de prolixitatea naratorului şi de impacienţa ascultătorilor. Personajele capătă greu, ca şi istoriile lor, o determinare precisă în această continuă fugă narativă. Prozatorul le schimbă, deliberat, identitatea. Aproape toate personajele poartă nume schimbate şi toate au o *taină,* o poveste lungă şi complicată... Cel care stă în centrul acestei mici lumi de tineri obsedaţi de semnele ascunse în pivniţele caselor bucureştene e Lixandru. Lixandru, cititor de poezie spaniolă şi el însuşi un fel de poet (amănuntul are oarecare importanţă pentru că, se va vedea mai târziu, *artistul* este investit cu puteri iniţiatice în proza lui Eliade!), Lixandru, deci, caută să dezlege tainele de sub pământ. Nu e singurul (Darvari, Dragomir Calomfirescu, Borza, Leana, Marina au aceeaşi pasiune), însă Lixandru este cel care cunoaşte cele mai multe *semne.* Ce fel de semne? „Vedeţi [...] că asta nu v-o pot spune. Pentru că, ca să înţelegeţi semnele, trebuie să le cunoaşteţi"... Şi mai departe: „Dacă aţi şti ce ştiu eu, domnule director, n-aţi mai râde, îmi spunea. Eu am aflat multe, tot iscodindu-l pe Dragomir, şi simt că semnele sunt pe aici, undeva pe aici, între Bulevard, Popa Soare şi Calea Moşilor - şi întindea braţul şi-l rotea de mai multe ori. Dacă aş avea un miliard, aş cumpăra toate casele astea şi le-aş dărâma, îmi spuse el odată. V-aţi cruci şi dumneavoastră, şi istoricii şi arheologii, de tot ce-aş găsi eu pe aici, pe sub pământ, pe sub pietrele şi casele astea..."

Lixandru, Darvari, Borza caută ceva, *un loc de trecere dincolo:* peştera în care a dispărut Iozi, fiul rabinului de pe Calea Moşilor. „Dacă aş şti unde a dispărut săgeata şi unde se află Iozi, *aş şti tot!"* spune el. Când Oana povesteşte în noaptea dinaintea nunţii, un vis despre o peşteră ascunsă sub pământ, cu pereţi bătuţi cu pietre scumpe şi luminaţi de lumânări, Lixandru exclamă: „Asta-i peştera pe sub apă, pe care am văzut-o şi eu, demult, şi acolo trăieşte şi acum Iozi"...

Lixandru îşi schimbă des fizionomia, bănuiala lui Dumitrescu şi a celorlalţi anchetatori este că Lixandru trăieşte şi acum sub un nume de împrumut. Nu se ştie însă pentru ce persoana acestui cunoscător de locuri vrăjite preocupă pe anchetatorii lui Fărâmă. Un altul, Darvari, căutător şi el de semne, a dispărut în 1930 în *Insula Şerpilor,* însă anchetatorii, iarăşi, se îndoiesc de această moarte. O sculptoriţă, Marina, (care îşi spune Zamfira) are o poveste mai lungă de 200 de ani şi, reconstituind-o, vedem că „patima tainelor de sub pământ" este veche pe locurile bucureştene. Un boier, Iorgu Calomfir, bărbatul prea frumoasei Arghira, s-a ascuns sub pământ ca să găsească un cristal cu puteri miraculoase pentru a reda vederea soţiei sale, mioapă. A făcut un laborator în pivniţă şi s-a închis acolo până ce într-o zi, înspăimântat de apa care ţâşneşte din pământ, iese afară. Miturile se amestecă în naraţiune: Iorgu Calomfir caută cristalul necesar frumoasei Arghira (caută lumina, adevărul, înţelepciunea), caută în acelaşi timp - stimulat de vechea credinţă populară despre Paştele Blajinilor - locul de trecere spre alt tărâm. El vrea, cu alte cuvinte, să coboare în lumea Blajinilor, vrea să afle *tâlcul* care să-i permită *trecerea* şi, după trei tentative eşuate, renunţă şi pleacă în străinătate. Frumoasa Arghira îşi recapătă vederea altfel, printr-un miracol: într-o zi apare o tânără ţărancă, Zamfira, care-o îndeamnă să se spele cu apa adusă de ea şi, spălându-se, Arghira începe să vadă...

Arghirei îi place *teatrul* şi şi-a amenajat o sală de spectacole în casă... Marina, sculptoriţa, cunoaşte aceste istorii, şi pentru a marca simpatia pentru Zamfira de demult, dătătoare de vedere, îşi ia numele de Zamfira. Numele şi misiunea sacră de a-i învăţa pe oameni cum *să vadă*: „Pentru că - gândeşte ea - oamenii nu mai ştiu să vadă, să privească în jurul lor, şi toate relele şi păcatele de acolo se trag, că, în zilele noastre, oamenii sunt aproape orbi. Iar ca să-i vindece nu e alt mijloc decât să-i înveţe să privească operele de artă, şi în primul rând sculpturile. De aceea avea ea mare slăbiciune pentru Oana, şi venea mereu la cârciuma lui Tunsu, s-o deseneze, şi umplea albume întregi cu schiţe. Spunea că singură Oana e vrednică să servească de model pentru o zeiţă". Despre Marina şi salvarea oamenilor prin artă (spectacol) va veni din nou vorba în naraţiunile ulterioare. Multe din enigmele de acolo se lămuresc în această nuvelă. Există nu numai o circulaţie a miturilor, dar şi o circulaţie a tipurilor în naraţiunile lui Eliade. În *Pe strada Mântuleasa* apare, de pildă, şi cântăreaţa de cârciumă, Leana, care ascunde, ca toate personajele eliadeşti, o taină (o poveste). Ea ştie *semnele* şi asta se vede după „un anumit cântec".

Cântecul va fi dezvăluit de-abia în narațiunea *În curte la Dionis*. Cântecul și identitatea, căci Leana nu este numele ei adevărat. „Numele meu e altul", mărturisește ea, ceea ce vrea să spună că istoria și mesajul ei sunt ascunse.

În nuvela *Pe strada Mântuleasa,* sunt, în fond, mai multe mituri. Unul este acela al coborârii în infern, altul este acela al *schimbării,* înnoirii identității. Marina apare când tânără, când bătrână. Darvari, iubitul ei, nu știe ce să mai creadă, femeia are o putere extraordinară de a trece dintr-o vârstă în alta. Tema *întineririi* biologice va fi dezvoltată în *Les trois grâces* și *Tinerețe fără de tinerețe.* Sugestia schimbării se leagă, aici mai mult de ideea de spectacol. În fine, tot aici aflăm și sugestia camuflării miticului pe care Eliade o va dezvolta, într-o proză mai savantă, în *În curte la Dionis.* Lixandru și-a ascuns identitatea, a devenit irecognoscibil, alții și-au schimbat numele. Marina ascunde secretul unei existențe magice (variația *vârstelor* ei), iar Fărâmă e ultimul martor al acestei lumi. Este martorul și *creatorul* ei. „De ce - îl întrebă Anca Vogel - inventezi dumneata lumea asta pe măsură ce-o povestești? O faci numai de frică, sperând că așa ai putea scăpa mai ușor? Dar atunci nu înțeleg *de ce ți-e frică* nu înțeleg primejdia de care vrei *să scapi...*"

Neobișnuitul dar de a inventa face din Fărâmă o victimă perpetuă. El devine prizonierul lumii pe care a născocit-o din frică sau din plăcere. Întrebarea Ancăi Vogel este, în esență, justă. *De ce, vrea să scape* Fărâmă, de ce și de cine *îi este frică* bătrânului învățător? Sfârșitul narațiunii îl arată devenit deja ținta altei anchete. Abia scăpat de Dumitrescu, Economu, Anca Vogel și de vechii anchetatori, el este luat în primire de alții, care se prezintă ca foștii lui elevi: Borza I. Vasile și Lixandru... Lovitură de teatru! Cine sunt aceștia? O falsă identitate sau, cu adevărat, irecognoscibilul Lixandru pe care îl caută poliția există cu adevărat? Narațiunea rămâne deschisă. Faptul că, la solicitările celor care se dau drept foștii lui elevi, Fărâmă nu răspunde nu reprezintă un indiciu că experiența lui se încheie. Sunt alte semne ce se repetă, îngrijorător, pentru el; căldura, întâlnirea de la *două și un sfert,* graba lui de a nu întârzia... Fiind singurul care știe „o sumă de lucruri" - cum zice unul dintre urmăritorii lui - Fărâmă este menit unei eterne urmăriri. A devenit *un vânat* care trebuie să-și vrăjească vânătorii și, pe cât vraja crește, pe atât posibilitățile lui de salvare se micșorează. Trecerea prin proba labirintică nu l-a salvat. Iese, dimpotrivă, de două ori culpabilizat, căci, stând de vorbă cu Economu și Anca Vogel, Fărâmă a devenit și mai suspect. El și-a asumat, astfel, secretele a două mitologii, a intrat - fără voia lui - în posesia celui

de-al doilea cod al narațiunii. „Știe o sumă de lucruri"! - asta sună ca o condamnare pe viață. Pe Șeherezada modernă o așteaptă nopți grele. *Șahul* se schimbă, Șeherezada trebuie să inventeze la infinit povestiri care o vor înfunda și mai mult...

*

Pe strada Mântuleasa poate fi citită și ca o *fabulă a fabulei,* ca o lungă metaforă despre nașterea narațiunii. Există, întâi, un număr mare de simboluri, imagini ce sugerează dificultatea de a scrie. Fărâmă fabulează ușor, dar scrie greu. „Are un scris greu de citit", se plânge anchetatorul Dumitrescu. Asta vrea să spună cel puțin două lucruri: 1) „greu de citit", adică greu de înțeles, de pătruns, dificultatea privirii îngust raționale de a trece de pragurile ce duc *dincolo,* în lumea pe care o construiește bătrânul învățător; 2) „greu de citit" poate să însemne și dificultatea narațiunii mitice de a se constitui. „Cum să povestesc urmarea fără să mă întorc înapoi" - se plânge Fărmă, iar când este lăsat să scrie are dificultăți de alt ordin; uită ce a scris, relatează de mai multe ori aceleași întâmplări. („Și pentru că nu reușea întotdeauna să-și amintească, o scria din nou".)

Mi se pare a descoperi aici câteva sugestii privitoare la *scriitura* mitică și la lectura ei. Să rămânem la primul aspect. Fărâmă scrie acum „cu mare grijă", „pe îndelete" (idealul literaturii clasice, modelul scriiturii vechi), recitește „concentrat" ceea ce scrie, dar, fără voia lui, repetițiile, confuziile pătrund în text. Faptele sunt văzute din perspective diferite, *variantele* date de memorie mișcă desenul, întunecă fotografia. Dumitrescu este enervat de aceste deturnări ale textului și, înțelegem ușor că ceea ce îl enervează e tocmai *fuga* scrisului spre imprecizia mitică.

Fărâmă pare sincer îngrijorat că nu este înțeles cum trebuie și sancționează fără ezitare tipul său (inițiatic, mitic) *de scriere:* „unele amănunte par că ar contrazice întregul"... Promite să fie limpede, dar nu reușește. Confuziile, coincidențele stranii, contradicțiile dintre amănunte și ceea ce este esențial vor continua să se manifeste în scrisul lui concentrat, compus „cu mare grijă", „pe îndelete"... Narațiunea mitică se constituie, vasăzică, fără voia naratorului. Evaziunea din codul inițiatic al povestirii nu-i posibilă. El vrea să spună ceva, să dezvăluie existența unei lumi vechi, dar memoria îl trădează. Pe măsură ce dezvăluie ceva, se ascunde, se obnubilează. Narațiunea mitică trăiește în (și prin) acest proces de succesive

hierofanii şi ocultări.[7] Acest mecanism este înţeles exact de cea de a treia serie de *lectori* (anchetatori), aceia care apar după dispariţia lui Economu şi a Ancăi Vogel (lectorii, curios, cei mai favorabili ai lui Fărâmă, cei care se lasă cel mai mult seduşi de latura mitică a naraţiunii!). Noii lectori au pierdut apetitul mitic. Ei au prins mecanismul ascuns al confesiunii lui Fărâmă, au prins cifrul naraţiunii şi, în baza lui, supun totul interpretării raţionale:

„—... vedeţi, începu el să audă deodată, lucrurile se limpezesc, se lămuresc unele pe altele, alcătuiesc împreună o configuraţie şi-şi dezvăluiesc sensul numai dacă plecăm de la această ipoteză; pe de o parte, voiaţi să ascundeţi ceva, să păstraţi un secret, iar pe de altă parte, memoria dumneavoastră, ca orice memorie, vă trădează, adică nu reţine amănunte esenţiale şi păstrează cu o precizie aproape fotografică episoade periferice".

Este, negreşit, o *primă lectură* coerentă, realistă a naraţiunii. O primă demascare a mitologiei create de Fărâmă: o golire a povestirii de conotaţiile ei mitice, iniţiatice... Am impresia că prin astfel de detalii Eliade dă, în *Pe strada Mântuleasa,* şi o retorică interioară a lecturii. El sugerează, aşadar, nu numai naşterea (scrierea) unei naraţiuni mitice, dar şi posibilităţile ei de lectură. Căci ce sunt, în fond, aceşti anchetatori seduşi, exasperaţi, iarăşi seduşi, de născocirile lui Zaharia Fărâmă? Ce altceva decât nişte *lectori* care încearcă să citească un cod (un limbaj) prin alt cod? Dumitrescu şi noii anchetatori sunt, în această privinţă, cei mai intransigenţi. Ei suspectează tot timpul pe Fărâmă că vrea *să scape, să ascundă ceva, să fugă* de adevăr. Ei vor, cum s-ar zice, pielea prefăcutei Şeherezada, cât mai repede, vor să intre în posesia cifrului („să găsim cifrul prin care pot fi identificate acţiunile..."). Şi, lucru curios, îl află, povestirile lui Fărâmă se lasă citite în acest fel. Visele Oanei despre coborârea în peştera tapetată cu diamante sunt traduse fără ezitare ca făcând aluzie la comoara poloneză ascunsă de Economu etc...

Anca Vogel şi Economu formează, repet, altă categorie de lectori. Ei sunt pasionaţi de întâmplările Oanei, seduşi de sexualitatea ei teribilă, de morfologia mitică a străzii Mântuleasa: „Căci nu bănuieşti ce surpriză îţi pregătisem pentru noaptea asta. Nici cu gândul nu gândeşti! adăugă izbutind din nou să zâmbească. Ne aşteaptă afară o limuzină, şi plănuisem să ne plimbăm, după ora trei, când, după spusa

[7] „Când o latură a *sacrului* se manifestă (hierofanie), ceva *se ocultează,* în acelaşi timp, devine criptic. Aceasta este adevărata dialectică a sacrului; prin simplul fapt de a se arăta, sacrul se ascunde" (*Fragments d'un journal,* pag. 506).

dumitale, coboară Dumnezeu pe pământ, să ne plimbăm amândoi pe strada Mântuleasa. Ca să-mi arăţi şi mie şcoala dumitale şi cârciuma şi casele cu pivniţe adânci..." Este aceasta o *lectură* sinceră? Crede, cu adevărat, Anca Vogel în lumea inventată de Fărâmă? Întrebare fără răspuns. Anchetatorii (*lectorii realişti, spionii* textului) cred că Anca Vogel şi Economu caută ceva precis (comoara poloneză) în fabulaţiile învăţătorului. Şahul, cu alte vorbe, n-ar fi inocent, nu-i un ascultător dezinteresat. Interesat sau nu, *şahul* din povestirea lui Eliade nu-şi reprimă totuşi plăcerea de a asculta întâmplările fabuloase... Există, în orice caz, o forţă de seducţie a naraţiunii şi ea se manifestă într-un singur sens; de la scenariul mitic spre scenariul politic, dinspre codul (limbajul) iniţiatic spre codul (limbajul) profan.

Multe din detaliile naraţiunii pot fi citite ca metafore textuale. Mai exact ar fi: şi ca metafore textuale. Iată una dintre ele: „Îi conduseră prin câteva coridoare lungi, apoi îi urcară într-un ascensor spaţios şi murdar, în care se transportau materiale la ultimul etaj, încă în lucru. Fărâmă nu-şi dădu seama la al câtelea etaj s-au oprit. Au ieşit pe uşa din partea opusă şi au pornit pe un coridor întunecat, cu câteva becuri slabe atârnând din loc în loc de tavan. Au coborât apoi câteva scări şi au pătruns într-un alt coridor, care parcă n-ar fi făcut parte din aceeaşi clădire; avea ferestre mari şi curte şi parchet nou şi lucios, iar pereţii erau proaspăt vopsiţi în alb. În faţa uneia din numeroasele uşi, unul din agenţi îi făcu semn să se oprească şi intră singur. Reveni după câtva timp, însoţit de un funcţionar încovoiat din umeri, purtând un teanc de dosare sub braţ. Apoi au pornit din nou, ocolind tot coridorul, care parcă trasa un lung semicerc, apoi s-au oprit în faţa unui alt ascensor, şi au coborât. Fărâmă ar fi voit să numere etajele, dar, aşa cum se afla încadrat între doi agenţi şi în spatele funcţionarului cu dosare, nu-şi putea da seama de nimic." Aşadar, coridoare întunecate, scări, etaje, ascensor, din nou etaje, coridoare... În altă parte, citim: „porneau amândoi, parcă niciodată pe acelaşi drum, căci treceau necontenit prin alte coridoare, coborau şi urcau scări, traversau săli mari, întunecate sau prea puternic luminate...". Imaginile pot fi citite în mai multe feluri: o sugestie, întâi, a labirintului în care a pătruns Fârîmă, o serie de *probe* prin care trebuie să treacă. O metaforă în acelaşi timp, a naraţiunii mitice şi a dificultăţii de a o scrie. Toate aceste coridoare, săli (ba întunecate, ba luminoase), etaje, coborâri şi urcări pot da o ideee despre straturile textului şi ambiguitatea mesajului său.

Pe strada Mântuleasa este o scriere complexă, cu mai multe nivele epice, o capodoperă de limbaj aluziv.

*

Les trois Grâces (1977), dezvoltă mitul Persephonei într-o intrigă aproape polițienească. Mitul se lămurește târziu, printr-un efort de imaginație. Narațiunea silește întâi spiritul să se confrunte cu mai multe întâmplări oprite la jumătate, *reluate, iarăși întrerupte*, deplasate dintr-un prezent verosimil (niciodată precis, necontroversabil) într-un trecut ipotetic etc. Trei personaje (botanistul Filip Zalomit, care este și poet, doctorul Nicoleanu și inginerul Hagi Pavel) discută despre un al patrulea, doctorul Aurelian Tătaru, mort în împrejurări obscure. Moartea se întâmplase la Poiana Dornei, loc retras de lume, lângă o cabană singuratică, în ziua de Sânziene (timp cu valoare magică). Cei trei avansează mai multe ipoteze în legătură cu dispariția prietenului lor, doctorul, răsucind la infinit o vorbă pe care acesta ar fi spus-o înainte de a muri: „les trois grâces"... Cel care cunoaște adevărul este Emanoil Albini, anchetator dibaci. Personajul reapare și în alte narațiuni. El reprezintă spiritul realității profane, în timp ce ceilalți, trădați de memorie, suferind (ca majoritatea personajelor lui Eliade) de amnezie, participă la altă realitate, mitică. Ea iese la iveală atunci când biografia personajului central (dr.Tătaru) se dezvăluie. La reconstituirea ei participă, în afara colonelului Albini, un călugăr, Calinic, și o fostă pacientă, Frusinel, Mincu. Calinic, teolog învățat, fusese vizitat de doctorul Tătaru și consultat asupra implicațiilor biologice și medicale ale păcatului originar. Ideea doctorului este că omul a cunoscut secretul regenerării dar că, ulterior, s-a petrecut o *mutație* tragică în istoria lui biografică. Mutația a avut loc, probabil, după izgonirea omului din Paradis. Pedeapsa de care vorbește cartea *Genezei* nu este în realitate decât amnezia. Omul a fost pedepsit să uite că posedă o funcție capitală: auto-regenerarea celulelor... Doctorul caută în cărțile sacre urmele acestei funcțiuni vechi și crede că șansa de a le descoperi i-o oferă bolile. Proliferarea celulelor n-ar reprezenta decât impulsul corpului de a se autoregenera.

Mircea Eliade, apropie, printr-o abilă ipoteză, știința de magie. Un eminent cercetător caută dovezi în *Biblie* și răstoarnă părerile curente ale științei susținând că boala este simptomul unei regenerări mitice. El pregătește, în consecință, un ser și încearcă să-l experimenteze pe trei bolnave numite, din cauza numelor lor (Italia, Aglae și Eufrosina), „les trois grâces"... La ele se referise, așadar,

doctorul în ultimele lui cuvinte... Însă în ce scop? Ca să putem răspunde trebuie să prezentăm al doilea martor: Frusinel (Eufrosina) Mincu, numită înainte Frusinel Chiperii... Primul martor al secretului doctorului Tătaru, călugărul Calinic, murise în condiţii misterioase, după ce dezvăluise o parte din ceea ce ştia. Trebuie spus că este vorba de o tehnică în naraţiunea lui Mircea Eliade; personajele nu spun niciodată totul, revelaţia este fragmentară şi nesigură (personajele se îndoiesc ele însele asupra autenticităţii faptelor). Versiunea dată de Frusinel Mincu asupra morţii doctorului Tătaru pare a fi cea mai verosimilă. Prin ea trecem, de altfel, de la realitate la mit, în stilul pe care îl cunoaştem din naraţiunile anterioare. Femeia fusese grav bolnavă de cancer şi, abandonată de ştiinţa medicilor, doctorul Tătaru îi propusese tratamentul lui. Alte două bolnave acceptaseră şi, dintre toate, numai Frusinel mai poate fi văzută. Una murise într-un accident de maşină, alta dispăruse în America. Frusinel, mărturiseşte botanistul poet Zalomit, pe care îl vizitează, în urma tratamentului aplicat de doctorul Tătaru, suferise o mutaţie biologică miraculoasă. Redevenise tânără. Dar numai jumătate din an, în rest, revine la condiţia ei biologică normală. Şase luni, aşadar, este tânără, cu simţurile agitate într-o veşnică stare de euforie erotică, iar alte şase luni reintră în trupul stins al unei bătrâne de 70 de ani. Asta se explică prin faptul că doctorul Tătaru fusese împiedicat să ducă tratamentul până la capăt din cauza unor colegi răi şi proşti. De atunci, doctorul refuzase s-o mai vadă, şi, când într-o zi o întâlneşte goală şi concupiscentă, în pădurea de la Poiana Dornei se retrage înspăimântat şi cade (accident, moarte voluntară) într-o prăpastie. Secretul regenerării a dispărut o dată cu moartea doctorului Tătaru. Emanoil Albini vrea să-l afle şi ţine în acest scop sub observaţie pe botanistul Zalomit, singurul care are contact cu nestatornica Persephona (Frusinel).

Acesta este scenariul epic şi trebuie să fie reconstituit, pentru că în afara lui faptele n-au nici un înţeles. Cunoscându-l, putem interpreta mai liber elementele naraţiunii. Să reţinem, întâi, câteva *semne* exterioare. Recurenţa, de pildă, a cifrei *trei; trei*: graţii, *trei* volume despre flora carpatină pregătite de Zalomit. Albini dă întâlnire aceluiaşi Zalomit peste *trei zile*, la o nuntă în familie; martorii, culpabilizaţi de moartea doctorului Tătaru, sunt în număr de *trei* etc. Accidentul se petrece, repet, în ziua de Sânziene, iar personajul care comentează faptele (Filip Zalomit) este, s-a văzut, botanist şi poet. Faptul are o anumită semnificaţie deoarece Poetul duce mai departe cunoaşterea şi propune o soluţie de existenţă, o soluţie de salvare:

prin imaginaţie (spectacol). Zalomit trăieşte, el însuşi, drama doctorului Tătaru. Se ocupă de morfologia plantelor, şi universitatea la care lucrează îi încredinţează, ca temă de studiu, cercetarea contribuţiilor botanice ale lui Goethe. O ştiinţă, deci, practicată de un poet, despre o contribuţie ce aparţine altui poet. Vreau să spun că *miticul* se insinuează în toate elementele naraţiunii şi că propoziţiile cele mai banale pot fi întoarse spre simbol. Când un personaj vorbeşte despre *memorie* („această înaltă şi permanentă trădare") şi *amnezie,* spiritul nostru, avertizat, începe să se gândească la pedeapsa biblică şi la mitul tinereţii fără bătrâneţe ş.a.m.d. Tema povestirii ar putea fi memoria care, prin trădările ei, împiedică legătura cu realitatea mitică. Există marea amnezie, o amnezie moştenită, semnul infracţiunii originare a omului, şi mica amnezie, aceea a individului. Cea dintâi îl împiedică pe om să-şi regăsească ritmul regenerării permanente, cea de a doua stă în calea individului care vrea să înţeleagă unitatea şi istoria existenţei sale. Din această perspectivă, banala frază a lui Zalomit capătă valoare profetică: „îmi pare rău, îmi pare foarte rău, dar nu-mi mai aduc aminte..." Tragedia omului a început, aşadar, cu o criză de amnezie.

Citind asfel naraţiunea, dăm la tot pasul peste *epifanii, simboluri,* însă pierdem din vedere mitul pe care îl propune în subtext. Frusinel este o Persephona pregătită în laborator. Semn al timpurilor moderne, produs, în acelaşi timp, al conjugării ştiinţei cu teologia. Fantezistă, în esenţă, teoria doctorului Aurelian Tătaru are o anumită coerenţă interioară. Ipostaza unei mutaţii biologice poate fi acceptată ca premisă pentru o demonstraţie epică. Mircea Eliade o speculează în sensul teoriilor sale despre condiţia omului desacralizat. Frusinel Mincu a recuperat o parte din ceea ce omul mitic (omul întâmplărilor sacre) a pierdut. Ca fiica lui Zeus şi Demeter, ea trăieşte în două tărâmuri diferite şi trecerea de la o formă de existenţă la alta implică o veritabilă tragedie. Trăind într-o lume normal profană ea trebuie să ascundă mitul pe care îl poartă. Se deghizează ca Cenuşăreasă (alt mit) şi fuge de frică şi de ruşine din mediul ei normal de viaţă. („am început atunci să mă ascund, să-mi ascund tinereţea, vreau să spun"...). În limbajul mitologului, aceasta vrea să spună că personajul camuflează misterul atunci când misterul se revelează. Pe de altă parte, Frusinel este urmărită de Albini, ceea ce vrea să spună: misterul este nevoit din nou să se ascundă pentru a nu cădea în mâna raţiunii profane. Persephona modernă trăieşte într-o continuă stare de hărţuială.

*

Ideea regenerării biologice a omului şi a existenţei lui postistorice (temă, în fond a literaturii S.F.) este reluată de Mircea Eliade în naraţiunea *Tinereţe fără de tinereţe* (1978). Câteva sugestii ale motivului există în nuvelele anterioare: *Vârstele* variate ale Marinei (*Pe strada Mântuleasa),* dubla existenţă a personajului Frusinel (*Les trois grâces).* Titlul naraţiunii de acum (*Tinereţe fără de tinereţe)* duce cu gândul la un cunoscut basm românesc despre mitul juvenilităţii eterne. Eliade tratează la modul său, adică la modul echivoc realist, tema întineririi omului. *Realist,* pentru că acţiunea este ţinută într-un plan controlabil al faptelor, *echivoc* totuşi, pentru că de la un punct scenariul realistic intră într-o suită de întâmplări, de coincidenţe paradoxale care îndepărtează faptele de stricta cauzalitate. Naraţiunea stă, astfel, între stilul *science-fiction* şi proza mitică propriu-zisă. Nu lipseşte o intrigă poliţienească în această înlănţuire de fapte senzaţionale. Iată scenariul realistic: un bătrân, despre care aflăm mai târziu că este profesor de limba latină şi italiană şi se cheamă Dominic Matei, este trăsnit în noaptea de Înviere, în Bucureşti, pe o vreme curioasă. Cu toată epiderma arsă, el ar trebui să moară prin asfixiere. Medicii constată însă că trăieşte şi, după oarecare timp, profesorul începe să întinerească. Fenomenul produce emoţie în lumea medicală. De el se ocupă medicul Roman Stănciulescu şi un profesor francez reputat, Gilbert Bernard. Cazul interesează şi Gestapoul (întâmplarea se petrece în 1938), căci un medic din anturajul lui Goebbels, dr. Rudolf, susţine teoria că electrocutarea printr-un curent ce trece de un milion de volţi poate produce o mutaţie a speciei până la completa ei regenerare. Dominic Matei pare a confirma această ipoteză. Complet epuizat biologic, amnezic, profesorul din Piatra Neamţ venise la Bucureşti să se sinucidă. Trăsnetul a făcut însă din el un tânăr de treizeci de ani cu o hipermnezie extraordinară. E suficient să deschidă o gramatică străină, să parcurgă câteva pagini pentru a-şi da seama că ştie deja limba despre care este vorba. Procesul continuă şi în vis. Învaţă limbi străine în timpul somnului. E de ajuns apoi, să se gândească la ceva (la un trandafir, de pildă), pentru ca noţiunea să se întrupeze, noţiunea de trandafir, de exemplu, să ia forma unui trandafir real. Are şi darul de *a vedea* în vis, de a prevedea, anticipând astfel, evenimentele.

Pentru a-l scăpa de Gestapou, care vrea să-l răpească, autoritățile române înscenează un accident, și Dominic Matei, ajuns acum celebru în toată lumea, este declarat mort. Sub o nouă identitate, profesorul este în realitate expediat în Elveția și pus să relateze, într-un jurnal, toate experiențele lui.

Dominic Matei este un mutant, el anticipează condiția pe care o va atinge omul după o evoluție de câteva zeci de mii de ani. Umanitatea va avea, atunci, o structură psiho-mentală capabilă să recupereze, printr-un simplu act de concentrare, tot ceea ce au gândit și produs oamenii de pretutindeni și din toate timpurile. Dominic reprezintă, așadar, *umanitatea post-istorică.* Prozatorul împinge, în acest chip, personajul său pe terenul literaturii S.F. însă, spre a întoarce gândul cititorilor de la această comparație, pune el însuși în discuție ipoteza. „Ca într-un roman de science-fiction [...]. Dar, spre deosebire de personajele romanelor science-fiction, ți-ai păstrat libertatea de a accepta sau refuza această nouă condiție. În clipa când, pentru un motiv sau altul, ai dori să integrezi cealaltă condiție, ești liber s-o faci"... Mutantul Dominic Matei are, așadar, posibilitatea de a reveni la condiția lui biologică normală. Procesul de rejuvenescență nu este ireversibil. Între timp, întineritul profesor trece printr-o serie de întâmplări (probe) ce-l pun pe gânduri. Profesorul Bernard, medicul și sprijinitorul lui, dispare dimpreună cu arhiva cazului său, în condiții misterioase, pe când traversa oceanul spre America. Moare și profesorul Stănciulescu, așa încât omul care întruchipează existența post-istorică rămâne, cu noua lui identitate, singur. Este însă descoperit relativ ușor de o tânără californiană, Linda Gray, apoi de un jurnalist, Ted Jones Junior, corespondent la *Time Magazine.* Un oarecare doctor Oliver Brisson, care se dă drept Contele de Saint-Germain, celebrul esoterist, îl anunță că se apropie apocalipsul (revelarea în serie a doctrinelor secrete ar fi un semn). Se întâmplă, în fine, și fapte mai importante. O tânără institutoare, Veronica Bühler, este trăsnită în timpul unei furtuni în munți și, când este descoperită de Dominic Matei, ea șoptește: „Shanti, Shanti". Tânăra afirmă că se numește Rupini și este fiica lui Kagabhata din casta indiană Kshatria. Asta vrea să spună că institutoarea suportă, sub influența lui Dominic Matei, *o mutație* inversă: spre existența pro-istorică a omului. Veronica începe să vorbească, deodată, într-o limbă necunoscută (un dialect indian), trece prin crize mediumnice, folosind din ce în ce mai mult limbajele vechi, ugaritice, protoelamite, sumeriene... O întoarcere progresivă spre protolimbajele nearticulate, o regenerare

extraordinară a memoriei colective. Se observă însă curând că institutoarea trece printr-un proces de senescență galopantă și, înțelegând originea acestui fenomen, Dominic o îndepărtează. Prezența lui împiedică pe Veronica-Rupini să-și păstreze tinerețea și frumusețea.

Narațiunea aduce și alte exemple (unele caricaturale) de epifanie a trăsnetelor. Este citat Joyce, care ar fi cunoscut doctrinele esoterice și în cele 189 pagini din *Finnegan's Wake* ar fi făcut aluzii la estetica și la concepțiile magice... Se vorbește, în fine, despre condiția omului după catastrofa nucleară și de salvarea lui prin electricitate. Textul literar stă în preajma științelor oculte și câteva din simbolurile de acolo trec aici. Mircea Eliade nu abuzează totuși de știința lui în acest domeniu. Ceea ce îl interesează este să dea o notă de verosimilitate unui caz profund neverosimil. Câteva coincidențe, justificări sunt, cu toate acestea, de luat în seamă. Ziarele au publicat nu demult (după apariția nuvelei lui Eliade, în orice caz) o informație despre un spaniol orb și chel care, în urma unui trăsnet și-a recăpătat vederea, iar părul i-a reapărut pe cap. Asta dovedește că ipoteza fantastică a lui Eliade nu plutește în pură absurditate. Prozatorul leagă apoi de analiza acestei teorii un mit literar și urmărește, cu destulă abilitate, întruparea lui într-o *istorie*. Este, am spus deja, mitul veșnicei tinereți, mitul regenerării, complicat, aici, cu ideea existenței omului într-o epocă post-istorică. Dominic Matei, ajuns centenar (suntem în 1968), nu reușește să-și uite trecutul, cu alte vorbe: vechea lui identitate. E suficient să privească o fotografie de demult (casa părintească din Piatra Neamț) pentru ca, întocmai ca eroul din basm, existența lui să se precipite. „Sunt, totuși un om liber", spune el și sensul acestei libertăți nu este prea clar. Liber să se întoarcă la vechea condiție? Sfârșitul narațiunii este o nouă lovitură de teatru. Unul din acele finaluri epice care răstoarnă premisele și repune totul în discuție. Mircea Eliade și-a format, în această privință, o tehnică foarte ingenioasă de a deschide narațiunea spre o perspectivă nebănuită după ce ea fusese ordonată într-o direcție opusă. Finaluri care spulberă iluziile lectorului, finaluri fără soluții. Sau cu o unică soluție: aceea care dărâmă pe cele deja construite. După ce urmărim, așadar, istoria senzațională a unei mutații biologice, prozatorul ne readuce la punctul de pornire, strecurând în text îndoiala cea mai mare. Dominic Matei se întoarce la Piatra Neamț și, la cafeneaua Select, prietenii lui îl primesc cu bucurie. Credința lor e că profesorul a fost internat într-un spital de recuperare după o criză de ateroscleroză. Absența fusese

relativ scurtă, revederea are loc în 20 decembrie 1938... Vasăzică, totul n-a fost decât un vis, ca în *Sărmanul Dionis*. Al doilea război mondial nici n-a avut loc:

„—Nici nu îndrăznesc să vă spun în ce an suntem noi, ceilalți, care trăim în afara visului acesta. Dacă aș face un efort, m-aș trezi.

—Ești treaz, cucoane Dominic, vorbi doctorul, dar ești obosit... Arăți, de altfel, foarte obosit, adăugă.

—Ei bine! izbucni brusc pierzându-și răbdarea. Aflați că între 20 decembrie 1938 și seara de astăzi s-au întâmplat multe. Al doilea război mondial, bunăoară. Ați auzit de Hiroshima? De Buchenwald?

—Al doilea război mondial? întrebă cineva din fund. Are să vină și el, repede, repede...

—S-au întâmplat multe de când ați dispărut și n-ați mai dat nici un semn de viață, începu Nicodim. S-au făcut descinderi. Vi s-au luat cărți din bibliotecă...

—Știu, știu! îl întrerupse ridicând brațul. Eu le-am spus ce cărți să caute și să mi le aducă. Dar asta a fost demult...

Începu să-l irite faptul că nu se putea trezi, deși știa că visează și voia să se trezească.

—V-am căutat peste tot, auzi o voce cunoscută. Doctorul v-a căutat și prin spitale...

—Auzisem că ajunseseși la București, spuse Neculache, și că acolo ai fost confundat cu altcineva.

—Așa a și fost, îl întrerupse, așa a și fost. Am fost confundat pentru că întinerisem..."

Nici această răsturnare nu lămurește, totuși, pe de-a-ntregul simbolurile narațiunii. Dominic Matei se întoarce la Piatra Neamț sub înfățișarea lui veche de om bătrân și obosit. Dinții i se clatină în gură (fapt ce i se mai întâmplase o dată, când începuse procesul de întinerire). Procesul de resenescență este rapid și vine să întărească ideea că *mutația* fusese fantezia unui amneziac. Însă rămân câteva necunoscute care contrazic ipoteza spiritului profan. Dominic Matei știe, totuși, de Hiroshima, de bombele cu hidrogen și de numeroase alte evenimente care s-au întâmplat... În plus, în buzunarul lui se găsește, a doua zi, când este descoperit înghețat în fața casei sale, un pașaport pe numele de Martin Andricourt (numele conspirativ de *mutant),* născut în Honduras, la 18 noiembrie 1939! Cu acest ultim detaliu se termină o narațiune plină de mari enigme. Prozatorul face în așa fel încât detaliile epice să împingă spiritul nostru când într-o direcție, când în alta. Nu este o șaradă, este numai o tehnică narativă

care se bazează pe ideea paradoxului temporal, citată deja. Pentru prozator este, în fond, o cale de a prelungi ambiguitatea narațiunii și de a-i salva, printr-o indeterminare calculată, simbolurile. Eliade nu optează pentru soluția realistă (soluția spiritului profan întruchipat de amicii de la cafeneaua Select), nu evadează nici în proza miraculosului. Faptele rămân într-un spațiu de probabilitate, care îngăduie mai multe ipoteze. Ce a avut de sugerat prozatorul a sugerat: ideea regenerării biologice, mitul tinereții, condiția de existență a omului post-istoric, dialectica miticului și a profanului, ambivalența oricărui eveniment, existența individului ca o suită de probe inițiatice... Sunt temele literaturii lui (îndeosebi ale prozei post-belice), acelea care regenerează narațiunea de tip mitic și-i dau o notă de mare originalitate.

*

În povestirile *În curte la Dionis, Incognito la Buchenwald și,* într-o oarecare măsură, *Uniforme de general,* Mircea Eliade sugerează continuitatea altui mit: mitul lui Orfeu și Euridice, sub cele două aspecte: acela al creației și erosului. *În curte la Dionis* reînvie atmosfera din *La țigănci,* într-o compoziție însă mai complexă și cu o intrigă mai redusă. Simplificând datele narațiunii, putem zice că Euridice este întruchipată de Leana, o cântăreață prin cârciumile bucureștene, cunoscută deja din *Pe stada Mântuleasa.* Orfeu este poetul Adrian, omul căruia i se face *semne,* dar care din cauza unui accident (asta aflăm la urmă) a pierdut firul care leagă planurile existenței. Mitul este modificat sau mai bine zis, mitul este transferat: Leana (Euridice) este aceea care, prin cântecul ei, îmblânzește fiarele realului, profanului. Printr-o *investiție* secretă, ea a devenit purtătoarea unui mare mit. Orfeu este un amnezic. Euridice cântă în locul lui cu sentimentul că exercită, astfel, o funcție sacră: aceea de a iniția oamenii care au pierdut sensul spiritului, misterului. Cântecul (poezia) este o cale de salvare. Singura. Toate metodele au eșuat în încercarea de a transforma omul. A rămas Poezia:

„—Ei bine, continuă Adrian, așa cum probabil ați ghicit deja, trebuie să recunosc că, pentru mine, Poezia e mai mult decât o tehnică mistică sau un instrument de cunoaștere. Poezia este prin excelență o metodă politică; și, din nefericire, este ultima metodă politică pe care o mai avem la îndemână. Dacă nici ea nu reușește, nu mai avem nici o

speranţă. Disperăm, sau ne întoarcem acolo unde ne aflam acum multe sute de mii de ani. La un moment dat, Dumnezeu se va apropia de unii din noi, cei care vom mai rămâne treji, şi ne va spune: Messieurs, on ferme!"

Cultura fără Logos, vrea să spună prozatorul, este o spiritualitate a barbariei. Fără *Verb* (fără acces la spirit), omul trăieşte în întunericul existenţei viscerale. Poetul poate să-l trezească. Poetul este Noul Mesia. Poetul profet şi taumatolog, capabil să înţeleagă *mesajul,* conştient de misiunea *politică* a verbului liric. Poezia este, în aceste condiţii (condiţiile unei societăţi desacralizate), o *soteriologie, o doctrină a salvării:*

„—Trebuie să-i îmblânzim. Şi traduc imediat: aşteptăm pe Orfeu, aşteptăm pe acel Poet de geniu al cărui verb *va sili* omul să se deschidă către Spirit; cu alte cuvinte, va precipita mutaţia pe care au râvnit-o toate religiile şi toate filozofiile din lume. Cine îi va mai putea rezista lui, Poetului? Vă întreb: ce mistreţ a mai putut rămâne el însuşi, mistreţ în toată firea, ascultându-l pe Orfeu?"

Epica lui Eliade s-a transformat într-un dialog spiritual, eroii sunt pretexte pentru analiza conceptelor. Poetul Adrian este ideologul unei noi religii: transformarea (salvarea) omului prin exerciţiul poeziei, iar Leana, cântăreaţă de cârciumă, este purtătoarea acestui mesaj. Eroii au o biografie, însă biografia este deliberat neolară. Leana cântă prin cârciumi, stârneşte entuziasmul ascultătorilor şi, apoi, dispare, pentru a *reîncepe* (vorbă simbolică!) în alt loc după o oarecare vreme. Dispariţiile, obnubilările ei nu sunt fără o legătură cu mitul pe care femeia îl poartă. Întrebată pentru ce cântă, ea răspunde invariabil: „pentru păcatele mele". Păcatele se dovedesc a fi, iarăşi, mitice. Femeie frumoasă, ea respinge orice bărbat, motivând că este îndrăgostită mereu de *altul, de acelaşi...* Identitatea bărbatului nu se cunoaşte, cum nu se cunoaşte nici identitatea reală a cântăreţei. Îndrăgostit până la disperare de ea, doctorul Visarion bănuie că la mijloc este un complex şi încearcă, printr-o terapeutică simplă, s-o elibereze de complexul bărbatului pierdut. Leana acceptă, se îmbracă în negru şi primeşte cu mulţumire noul său nume: *Văduva.* La urmă, după ce ne-am lămurit asupra simbolurilor naraţiunii, vedem că *Văduva* poate să însemne: cea văduvită de mit, îndurerata, cernita soţie a lui Orfeu. Leana nu vrea să facă, apoi, carieră artistică, deşi are o mare vocaţie şi numeroşi admiratori care o pot sprijini. Refuză însă orice iniţiativă, abandonează un cântec atunci când cântecul a devenit prea popular (citim: un mister popularizat!). Să nu ignorăm condiţia

ei. Ea nu este *creatorul,* ci numai *mesagerul* cântecului. Adevăratul creator este poetul Adrian şi acesta, lovit de amnezie (o amnezie simbolică, se înţelege), pierde sensul continuităţii şi al revelaţiei. El trăieşte fragmentar, uită mesajul, uită numele emiţătorului.

Mircea Eliade adaptează tehnica epică a naraţiunii la tema revelaţiei (de-camuflării) parţiale a misterului. Un prim fir epic urmăreşte existenţa Leanei, dar nu direct, ci prin comentariul altor personaje, situate în afara *spectacolului.* Hrisanti şi Cladova, bucureşteni pasionaţi de cântecele Leanei, comentează faptele ciudatei cântăreţe şi încearcă să-i determine adevărata identitate. Ei au acces la biografia superficială, înţeleg doar mesajul manifest, văd doar aparenţele, nu şi mitul care se ascunde sub ele. Din relatările lui Hrisanti şi Cladova aflăm că Leana îşi domină melancolia, duce o existenţă independentă, n-are o adresă precisă şi, când devine prea cunoscută, dispare. Leana este, vasăzică, o artistă care se retrage din când în când de pe scenă pentru a permite legendei să se manifeste. Eclipsările ei periodice duc, iarăşi, cu gândul spre mit şi ritmicitatea unor fenomene cosmice. Cântăreaţa îl caută cu răbdare pe invizibilul poet Adrian şi Hrisanti şi Cladova se întreabă, expunând punctul de vedere realist profan, dacă *povestea* este adevărată sau nu. Povestea nu se lămureşte însă niciodată integral, nici chiar atunci când misterul din jurul cântăreţei începe să se destrame. Leana aşteaptă, într-o zi, pe doctorul Visarion o jumătate de oră, într-o expoziţie, apoi dispare şi, când doctorul încearcă să se justifice, femeia pronunţă o propoziţie enigmatică: „Dar nu ne mai putem întâlni". Propoziţia lasă să se înţeleagă că în trecutul cântăreţei este un traumatism provocat de o aşteptare şi, crezând că a descoperit un fir ce poate duce la „complexul Adrian", doctorul cercetează cazul. Pune un detectiv să urmărească pe Leana şi să afle date din trecutul ei. Acesta se slujeşte de un client al cârciumii „Floarea soarelui", om în vârstă, prieten al cântăreţei. Bătrânul ştie ceva dar, pentru a mărturisi, pune condiţia ca tot ceea ce va spune doctorului „va rămâne între ei". Cu alte vorbe: misterul să nu fie dezvăluit, mitul să trăiască în continuare în umbra existenţei comune. Nu este, apoi, sigur că faptele s-au petrecut întocmai cum le relatează agenţii opiniei publice. Cladova şi Hrisanti pun, ei înşişi, sub semnul întrebării autenticitatea aventurii: „Mă îndoiesc - zice unul dintre ei - că lucrurile s-au întâmplat aşa, dar mi-a făcut plăcere să te ascult..." Povestea s-a petrecut, de altfel (şi aici intervine al treilea obstacol în calea verosimilităţii), „într-o altă epocă". Obstacolul (timpul) lucrează în favoarea mitului. Identificarea

biografiei reale este, în fapt, imposibilă. Faptele s-au petrecut demult şi ele ajung la comentatori (Hristanti şi Cladova) prin intermediul unor martori incerţi. Analiştii adaugă îndoiala lor la îndoiala surselor. Existenţa globală a personajului nu poate fi, din aceste cauze, cuprinsă şi lămurită. Un plan foarte profund al ei rămâne necunoscut. Pentru aceşti *lectori realişti* ai naraţiunii (lectorii din *fabulă,* cititorii din interior, în fine, personajele cu funcţii de receptare), accesibile sunt doar aparenţele. Vizibilă nu poate fi decât o jumătate a simbolului (jumătate profană, aceea care circulă sub straie sărace).

Din alt capăt al naraţiuniii, străin de cel dinainte, începe al doilea fir epic. Într-un plan, de asemenea, al aparenţelor. Un oarecare Adrian coboară grăbit dintr-o maşină şi intră într-un hotel, afirmând că are o întâlnire la 4,30 cu cineva al cărui nume l-a uitat. Un nume, precizează el, „fanic", deoarece „se arăta pe de-a-ntregul, nu ascundea nimic". Acesta i-ar fi spus, pretinde Adrian, „lucruri de o excepţională importanţă; importante nu numai pentru noi, artiştii, sau, să spunem, elita, *inteligheţia,* ci pentru orice om viu şi întreg. Pentru orice om care vrea să rămână aşa cum s-a visat el întâi". Experienţa lecturii *mito-critice* ne învaţă că propoziţiile de mai sus trebuie traduse în următorul chip: individul al cărui nume poetul Adrian îl uitase îi făcuse dezvăluiri capitale despre existenţa plenară, mitică a omului. „Cum s-a visat el întâi" înseamnă cum a trăit omul în epoca mitică. Un lapsus de memorie împiedică însă pe Adrian să intre în posesia acestei revelaţii. Individul cu nume *fanic* este ascuns undeva în hotel (în labirintul existenţei) însă Adrian pierzând firul memoriei, se rătăceşte. El ia o pistă falsă (Orlando) şi intră fără să vrea într-unul din circuitele profanului şi provoacă un lanţ de conflicte. Orlando (falsa identificare) este un spirit eminamente pragmatic. Patronează, de altfel, un grup de afaceri sau un grup politic subversiv şi, intrând în raza lui de acţiune, poetul Adrian devine suspect. Teoriile lui despre cunoaştere, pentru salvarea omului prin spirit, coborârea în infern sunt pentru Orlando înşelătoare, în confuzul poet el bănuie un spion abil. Pentru el, Adrian este, într-adevăr, un purtător de mesaj precis, determinabil, primejdios.

O răsturnare de planuri se petrece astfel într-o naraţiune în care faptele sunt mereu deplasate dintr-o sferă de simboluri în alta. Scena rătăcirii lui Adrian în hotel este din acest punct de vedere concludentă pentru arta epică a lui Mircea Eliade, bazată, cum s-a putut deduce din cele spuse până acum, pe rotaţia imprevizibilă a faptelor. Citite într-un anumit chip (dinspre partea miturilor), faptele devin semnele

unei alte realităţi. Adrian merge pe un *coridor* şi coridorul se pierde, departe, în penumbră. Simbolul labirintului, vom zice numaidecât. În faţa ascensorului se află o oglindă şi în ea poetul amnezic se priveşte cu o secretă satisfacţie: arată de 30 de ani, cu 15 mai puţini decât are în realitate. Cineva îi spusese că este frumos „ca îngerul morţii", o fată, desigur, dar cine? *Oglinda* (simbol etern al dedublării), *ascensorul, îngerul morţii* şi, apoi, enigmatica *fată*, de care poetul nu-şi mai aduce aminte. Alt rând de simboluri! Se deschide o uşă şi poetul în căutarea numelui „fanic" justifică încă o dată amnezia lui: „ştiu că orice aş face e inutil. E ca un baraj. Numele domnului care mă aşteaptă, vreau să spun. Imposibil să mi-l amintesc! Zadarnic l-a identificat la recepţie, zadarnic mi-a spus numărul camerei. Au dispărut. Probabil că au dispărut în timp ce mă aflam în ascensor. Evident, n-au dispărut propriu-zis, ci s-au ascuns doar, s-au camuflat. *Au ajuns irecognoscibile...*" Personajul nu primeşte inconştient *semnele*, le interpretează. Atenţia lui este atrasă, apoi, de *o anexă* a hotelului (un supliment, o prelungire a labirintului), unde ar locui o *văduvă*. Adrian , bolnav de semne, traduce imediat: „la Vedova, cu majusculă şi încărcată de simbol, ca la Dante". El jigneşte, fără să vrea, persoana cu care stă de vorbă, văduvă ea însăşi şi numită, din cauza originii italiene, *la Vedova*. Coincidenţe bizare! Cititorul ştie deja că mai există o văduvă, Leana, adevărata Euridice şi pe aceea o caută acest Orfeu pierdut în labirintul modern. Însă *La Vedova* înseamnă la Dante şi altceva: „Ştiţi, în limbajul lui secret, poate împrumutat de la *I fedeli d'amore*, Dante se referea la Biserica romano-catolică. Biserica lui Petru, lăsa el să se înţeleagă, rămăsese văduvă..."

Labirintul semnelor începe să însemne în naraţiunea lui Eliade *un labirint al semnificaţiilor*. Văduva lui Adrian are şi o accepţie metafizică. Să nu pierdem din vedere că una din interlocutoarele lui Adrian ţine în mână un inel cu mai multe chei. Alt semn, alt simbol. Cel mai important este, negreşit, ascensorul. Instrument al comodităţii vieţii moderne, ascensorul este, în acelaşi timp, un vehicul mitic. El facilitează *coborârea* sau *ascensiunea* spre alt tărâm. Este varianta desacralizată a bărcii lui Charon. Numai că barca şi-a pierdut direcţia:

„—Coborâm? întrebă Adrian pe unul din ei, cu oarecare mirare.

—Aşa s-ar spune. Voiaţi să urcaţi?

—Ah! făcu Adrian ridicând din umeri, asta e greu de spus. Cine ar îndrăzni, întrebat dacă vrea să urce, cine ar îndrăzni să spună: Nu?

Una din doamne izbucni în râs şi-l privi cu o subită cordialitate.

—Asta înseamnă că n-aţi aflat de legendă, i se adresă ea. Ori spui

«jos», ori spui «sus»...

—Ori urcăm, ori coborâm, o întrerupse jovial vecinul ei, e *acelaşi* lucru...

—Pentru că ascensorul *rămâne acelaşi*, continuă doamna, corect şi totuşi detaşat, parcă ar fi un joc de societate. Numai *direcţia* variază..."

De peste tot vin, aşadar, *semne*, şi ele anunţă un miraculos proces de anamnezis. Adrian, poetul conştient de înlănţuirea secretă a lucrurilor, nu găseşte totuşi firul care să-l scoată din labirintul aparenţelor. „Ce e teribil - explică el - în amnezia unui poet [...] este faptul că, pe măsură ce memoria personală dispare, o altă memorie, i-aş spune culturală, răzbeşte din adâncuri, şi dacă un miracol nu intervine, până la urmă îl stăpâneşte complet. Domnul meu, rosti cu gravitate, sunt ameninţat să fiu redus la *cultură*, să devin un ins eminamente cultural! Şi nici nu îndrăznesc să-mi închipui că s-ar putea întâmpla mai târziu, când chiar şi memoria culturală se va elibera de matca ei istorică, şi voi rămâne *om în general*... Nu ştiu dacă înţelegeţi la ce fac aluzie? întrebă, coborând uşor glasul." Există, vasăzică, o memorie individuală şi o memorie culturală. Poetul (creatorul) este ameninţat să piardă simţul (memoria) realului pe măsură ce este acaparat de cultură. Simbolul căutării mitului s-a transformat, deodată, într-un simbol al creaţiei şi poate chiar într-o metaforă textuală. Să nu-l părăsim însă pe Adrian care trece din semn în semn şi este foarte aproape de revelaţie. În hotelul în care rătăceşte se mai află un Artist (un *Pictor Laureat*) şi, auzind prima oară vorbindu-se de el, Adrian simte din nou că *i se fac semne*. Asta ar putea sugera că Artistul Laureat poate fi purtător de mesaj. Când doamna din ascensor aduce vorba de el şi de vitrina în care şi-a expus operele, Adrian este gata să prindă firul, dar firul se rupe din nou. Pictorul a venit de mult în hotel, îi plăcea să se plimbe cu ascensorul, până ce într-o zi este evacuat, păstrându-i-se însă lucrurile. Omul, aşadar, a dispărut. A rămas mesajul său (opera), un mesaj încifrat.

Finalul naraţiunii aduce dezlegarea acestui şir lung de enigme. Leana (Euridice, mesagerul cântecului lui Orfeu, *Văduva*) regăseşte pe Adrian, poetul care suferise o amnezie în urma unui accident de maşină. Preocuparea ei este ca bărbatul să uite ce s-a întâmplat demult, „să nu privească înapoi". Elementele obscure ale naraţiunii se lămuresc: în întâlnirea de la 4,30, aşteptarea, sensul cântecului „În curte la Dionis" etc. Cântecul, scris sub semnul lui Orfeu, vestea o „beatitudine fără nume" la curţile zeului Dionysos. Iar mesajul lui

Orfeu este acesta: „schimbarea omului, mutația lui nu poate începe de sus, prin elite, ci *de foarte jos*, de la oamenii de rând, cei care petrec noaptea în grădini și în restaurante..." Poezia este, încă o dată, o formă de salvare și *o tehnică politică* („numai Poezia ne mai poate mântui, mai poate schimba omul").

*

Mitul creației reapare în povestirile *Uniforme de general* și *Incognito la Buchenwald*, numai că forma de revelare a sensului și de salvare a spiritului este acum *spectacolul*. Fiind vorba de teatru, putem spune, pentru a lămuri mai bine lucrurile, că narațiunea lui Eliade este ca o scenă rulantă, cu două decoruri. Într-unul (*Uniforme de general*) evoluează Ieronim Thanase, răsfățat *copil-minune*, actualmente actor dezamăgit, falsificat de public și, în genere, de existență, apoi Vladimir, entomolog amator, elev, dacă înțelegem bine, cu anumite daruri profetice. Din relatările lui Ieronim, luăm cunoștință și de istoria generălesei Calomfir, personaj teribil, adevăratul, singurul personaj energic într-o lume sortită dispariției. Scena rotindu-se, dăm peste Antim, de asemenea entomolog și violoncelist celebru, obsedat de *o logodnică străină*, mereu alta, mereu pierdută din cauza unei povestiri stranii (o povestire al cărei sfârșit nu și-l amintește). Lângă Antim apare o nouă logodnică, Maria Daria Maria, numită și Maria da Maria, admiratoare fanatică a violoncelistului, artistă, ea însăși, de valoare. Scenele se unesc într-un singur *spectacol* în care nu se petrece, propriu-zis, nimic spectaculos. Faptele cele mai importante aparțin trecutului. Ele ajung la noi povestite și repovestite, adică: deformate, conotate. Ieronim și Vladimir pătrund, noaptea, în podul unei case vechi (casa teribilei Generălese) și deschid un scrin în care se află lucruri vechi. Începe *evocarea*, cum zice Ieronim, actorul și regizorul spectacolului. În preajma evocării (istoriei) se află Corul care rezumă și prevestește acțiunile eroilor. Ieronim povestește la timpul condițional trecut, introducând o notă de îndoială asupra verosimilității istoriei. El fabulează enorm, pune totul în spectacol, chiar faptele prezente trec prin acest mod verbal îndepărtat și problematic: „Și ne-am trezit deodată în întuneric, pierduți aici, în acest pod plin cu lăzi și cufere acoperite de praf și de păianjen..." Ieronim și Vladimir trec tocmai prin situația evocată, însă ceea ce se întâmplă este prea sărac, prea

puțin față de ceea ce „s-ar fi putut întâmpla". Superioritatea, deci, a imaginației asupra realului, superioritatea *spectacolului* față de *istorie*. Când elevul Vladimir Iconaru (vocea realului, conștiința nemistificată a istoriei) readuce povestirea pe un teren mai exact, Ieronim, care vede lumea ca o piesă de teatru și elementele obiective ca semne, simboluri, epifanii, răspunde cu iritare:

„—Vasăzică numai *asta* ai înțeles? [...] Ai înțeles că aș fi vrut să te sperii, să te pun la încercare în *întunerec*? Elev Iconaru Vladimir, nu ai imaginație. Nu ești singurul, de altfel. Aproape nimeni nu mai are imaginație. Trăim vremuri grele. Cine mai are timp să-și imagineze o altă lume, cu *altfel* de oameni, o lume mai poetică și deci mai *adevărată*?..."

Pod, noapte, întuneric, ideea însăși de *teatru* (existența înțeleasă ca spectacol) - toate capătă sensuri mitice. Narațiunea este acoperită de simboluri. Când cineva de felul elevului Vladimir intervine cu o idee morală, spectacolul dispare. Dar inocentul Vladimir, pasionat de fluturi, este fără știința lui un purtător de mituri. El poartă prin orașul care a pierdut sensul sacrului o pasăre rănită (simbol evanghelic cunoscut), devenind, astfel, un veritabil *mesager*. Asemănarea, în plan simbolic, cu Adrian și Leana este izbitoare. Ca și în narațiunea anterioară, nu Ieronim, conștient de camuflarea miticului, este mesagerul mitului, ci naivul elev Vladimir Iconaru. Există, așadar, două categorii de indivizi în proza lui Eliade: unii care recunosc miturile, alții care le poartă. Unii construiesc *spectacolul* (Ieronim, Maria Daria Maria, Făgădău - din *Incognito la Buchenwald*), alții intră fără să știe în inima spectacolului și prin ei se revelează sensul mitului (Vladimir, Leana, Maria Darvari, Elefterescu etc.).

Dar să vedem, întâi, istoria din spectacol. Sunt, în fapt, mai multe istorii în narațiunea lui Mircea Eliade și un singur narator, Ieronim, care le interpretează și, probabil, le mistifică. Ieronim este urmașul a două familii: Calomfir și Thanase. Copil precoce, participă la un spectacol în noaptea de Sfântul Ioan (un dans, o recitare în fața unei *oglinzi uriașe*) și spectacolul i-a marcat existența. De atunci începe *de-căderea* lui ca actor profesionist. Înainte de a muri, generăleasa Calomfir, stâlpul familiei, i-a încredințat *o taină* pe care Ieronim n-o dezvăluie decât prin parabole, anecdote, imagini. Este limpede, cât de limpezi pot fi lucrurile într-o proză de factură mitică, ce vrea să însemne această taină încredințată de o bătrână pe patul de moarte. Este *misterul, sacrul*, pe care legendele, parabolele îl prefigurează și-l perpetuează sub înfățișări deformate. Sub povara lui, Ieronim vorbește

în pilde: „De când s-a prăpădit Generăleasa, eu nu fac altceva, *nu pot face altceva*, decât să vă spun, dar voalate ca într-o oglindă veche, cum a fost oglinda noastră - nu pot face altceva decât să vorbesc, în imagini şi parabole de taina care mi-a fost încredinţată. Şi nu numai vouă, familiei şi prietenilor, ci şi celor pe care-i întâlnesc din întâmplare. Sunt uneori ispitit să opresc oamenii pe stradă - evident, nu pe oricine, dar anumiţi oameni în care mi se pare că ghicesc un anumit semn. În sfârşit, asta e altă poveste. Dar Luchian, eu numai despre asta vorbesc! Dacă n-aş fi vorbit, mi-aş fi pierdut minţile!..."

Antim, al doilea artist al familiei, avusese, prin lectură, o revelaţie. Entomologul citise, pe când era adolescent, o povestire ciudată şi povestirea i-a schimbat viaţa. Trăieşte de atunci după un model literar. A devenit violoncelist. Povestirea relatează ceva despre un faimos saltimbanc care descoperă într-o zi că îşi trădează adevărata *vocaţie*: fusese făcut să distreze zeii şi el, jongleurul, amuză acum *oamenii* la bâlci. La începutul începuturilor exersase o meserie sacră. A suferit o *decădere*. Saltimbancul este părăsit de logodnică atunci când îi încredinţează descoperirea lui. Situaţia se repetă în cazul lui Antim: de îndată ce povesteşte descoperirea făcută de eroul din nuvelă, logodnicele îl părăsesc, „nu chiar pe loc, ca în nuvelă, dar în scurtă vreme după aceea". O povestire într-o povestire, deci. O „mise en abyme". Personajul dintâi, tânărul saltimbanc, află că vocaţia lui urcă, departe, spre timpurile mitice. El întrupează, vasăzică, un mit şi, dezvăluind faptul, este abandonat de logodnică. Al doilea personaj, Antim, citeşte melodramatica nuvelă şi viaţa lui ia alt curs: părăseşte entomologia şi devine artist. Arta face din el un erou tragic: toate logodnicele îl abandonează îndată ce le mărturiseşte conţinutul lecturii sale. Toate acestea vor să dovedească puterea *spectacolului*, forţa antrenantă şi transformatoare a creaţiei. Teatrul este o formă de salvare a individului, teatrul este forma prin care se revelează mitul, teatrul, în fine, face suportabilă existenţa, apără pe om de teroarea istoriei transformându-i nenorocul în spectacol. Acesta este miezul teoriei lui Eliade: „—Îţi mărturiseam o dată că dacă nu mi-e frică de nimic, nu este pentru că sunt nepot de Erou, ci pentru că am redescoperit sensul şi funcţia spectacolului. Dar nu ţi-am spus ce înseamnă asta pentru mine. A nu-ţi fi frică de nimic înseamnă a privi tot ce se petrece în lume *ca spectacol*. Asta înseamnă că putem interveni oricând, prin imaginaţie, şi putem modifica *spectacolul* aşa cum vrem noi...."

Rămân, în subtext, şi alte fapte ce ar trebui decodate. Cine este, de pildă, *străina* care apare şi dispare din existenţa lui Antim? Sau de

ce se îmbracă Ieronim şi Vladimir în hainele răposatului general Calomfir, eroul? Pentru ultimul simbol înţelesul este mai limpede: hainele Generalului înseamnă pentru Ieronim arta geniului ludic, în timp ce pentru Vladimir nu reprezintă decât un costum mascat care apără de frig. Morala e simplă (o dezvăluie Ieronim însuşi, interpretul tuturor semnelor): „Cât timp ne vom putea costuma şi vom putea *juca* - suntem salvaţi".

Ideea despre funcţia spectacolului este reluată, cu o tehnică epică şi mai complicată, în *Incognito la Buchenwald*, unde reapar Ieronim şi Maria Daria Maria, Adrian şi Leana, într-o lumină realistă mai puternică. Adrian are o perioadă de luciditate şi trimite scrisori pe care altcineva le interpretează în sensul cunoscut al teoriei despre camuflarea miturilor. Istoria este dominată însă de pregătirea spectacolului. Ieronim, Maria Daria Maria, Făgădău, Petru Lorint, poetul Petru Petrovan organizează un spectacol, închipuindu-şi că se găsesc, toţi, în lagărul de la Buchenwald. Sensul spectacolului ar fi următorul: libertatea nu poate fi decât interioară şi ea se ascunde în orice act uman. Maria Darvari (personaj cunoscut din nuvela *Pe strada Mântuleasa*) face demonstraţia că privind îndelung şi, în deplină libertate a spiritului, un perete plin de crăpături, poţi descoperi un înţeles interior. Elefterescu, un tânăr bucureştean petrecăreţ, citeşte o biografie a lui Buddha şi are sentimentul unei revelaţii. Identificându-se cu prinţul Siddharta, pleacă în lume. El ia la propriu povestea despre „Marea Plecare", optând pentru o viaţă trăită în spirit. Cu alte cuvinte: eroii trăiesc *epifaniile* prezentului. Le trăiesc în spectacol şi prin spectacol. Misterul se poate ascunde în orice întâmplare, cum libertatea poate trăi în orice cuvânt inventat. *Boddhisattva* este un simplu termen exotic, însă el poate acoperi ideea de libertate interioară, după cum spectacolul (arta în genere) camuflează noua versiune a salvării. Morala povestirii este că „oricând putem fi fericiţi, adică liberi, spontani, creatori". Şi, am putea adăuga, liberi în intimitatea miturilor.

*

Şanţurile şi *Ivan* pornesc de la o realitate istorică mai concretă (războiul), dar tratarea faptelor este şi aici simbolică. În prima nuvelă, locuitorii unui mic sat de munte trăiesc sub puterea a două evenimente: apropierea frontului (aceasta ar fi partea istoriei) şi descoperirea unei comori, de a cărei existenţă vorbeşte cel mai

vârstnic om din sat, numit Moşu (stratul legendei, existenţa problematică a mitului). Moşu este pe moarte şi credinţa tuturor este că el nu-şi poate da duhul până nu se descoperă comoara, visul întregii lui existenţe. Ilaria substituie o altă comoară, formată din darurile primite de ea de la un grec bogat pe când îl slujise. O falsă *identificare*, vasăzică. O *substituire* de planuri, nu singura în naraţiune. Oamenii caută comoara săpând, în acelaşi timp, şanţuri pentru armata germană în retragere. Un locotenent Balthazar, poet în viaţa obişnuită, face profeţii, zicând că numai poeţii pot înţelege destinul nostru spiritual. Teoria lui este că noi românii suntem meniţi să luăm mereu lucrurile de la început (suferim, cu alte vorbe, de adamism), să ieşim la suprafaţă după lungi perioade de tăcere (obscuritate), amintindu-ne de tot ceea ce ni s-a întâmplat, de înfrângerile, umilinţele noastre. Este totodată şi destinul poetului: „să tot încerce..." Teoria poate sugera tot atât de bine o metaforă de ordin textual (situaţia creatorului faţă de actul de a scrie), dar semnificaţia ei mitică primează. Moşul este purtat de Ilaria (ca regele Lear dus de Cordelia sau Oedip de Antigona) spre *şanţuri* şi pipăie cu mâinile lui slabe pietrele, apoi moare fără să spună ceva. „Şi nu mi-a vorbit. Nu m-a iertat", se plânge Ilaria. În final mor împuşcaţi şi von Balthazar şi Ilaria, aproape de aceleaşi şanţuri care stau, astfel, în calea istoriei (frontului) şi a revelării mitului (comoara).[8]

În *Ivan*, misterul insondabil este figurat de un soldat sovietic, grav rănit, fără identitate precisă, purtat pe umeri de un grup de soldaţi români, în credinţa că binecuvântarea lui i-ar putea ajuta să scape teferi din război. După părerea lui Darie, comentatorul şi eroul naraţiunii, Ivan, ar reprezenta pe Dumnezeul necunoscut, *agnostos theos*. Însă faptul nu e sigur. Darie narează un şir de întâmplări din război, apoi scena se schimbă şi aceleaşi fapte sunt comentate într-un salon ieşean. Decorul se modifică din nou, Darie părând că se trezeşte dintr-un vis: visul că se găsea, într-un salon, la Iaşi, în compania

[8] Interesantă următoarea notaţie a autorului în *Fragments d'un journal* (p. 428): „Reiau nuvela începută acum zece zile. O voi intitula probabil *Şanţurile*. Mă gândeam, mai întâi, să-i dau un titlu care să-i păcălească pe cititori: *Bătălia de la Oglindeşti*. Bătălia avea loc, în fapt, la câteva zeci de kilometri de satul în care ultimii supravieţuitori sunt ocupaţi cu săparea şanţurilor pentru a găsi comoara. Era un fel de a arăta modul cum «românii au sabotat istoria». În preziua catastrofei, când totul se prăbuşea [...] satul meu asculta sfaturile unui bătrân şi căuta comoara la care el visa de aproape optzeci de ani." Acesta este proiectul iniţial al naraţiunii. La sfârşit, proiectul pare sensibil modificat, complicat. Alte simboluri acaparează, cum s-a putut constata din analiză, textul nuvelei.

Laurei, a medicului Pricopie şi a altora. Urmează o scenă de front (vis sau realitate?) ş.a.m.d. Procedeul trecerii din vis în vis a fost folosit de Eminescu în *Sărmanul Dionis*, Mircea Eliade îl dezvoltă ţinând, în chip deliberat, nuvela în zona de confuzie a două planuri temporale. Care este acţiunea reală, cea din salonul doamnei Machedon sau cea de pe front (rătăcirea interminabilă într-o porumbişte)? Imposibil de spus cu certitudine. Mutaţiile derutează, realul se proiectează în vis, visul nu se poate traduce. În calea revelaţiei misterului se află numeroase obstacole, începând cu omul însuşi care, în pragul iluminării, intră într-o criză de amnezie. Darie, de meserie filozof în viaţa civilă, încearcă să traducă misterul prin formula „o serie de evidenţe mutual contradictorii" dar, trezit din vis, nu-şi mai aminteşte nimic. Rămâne în minte doar o formulă vagă despre esenţa misterului. Doctorul Pricopie, ascultând povestea despre Ivan, are sentimentul că povestea seamănă cu ceva cunoscut, dar nu reuşeşte să-şi aducă aminte... Acest „am uitat" constituie un imens handicap în faţa înţelegerii. Eroii lui Eliade pornesc de la premisa (mai radical formulată aici) că *Spiritul* este capturat de *Materie* şi, alienat, orbit, spiritul îşi ignoră identitatea. Chestiunea filozofică esenţială este atunci cum să recunoşti spiritul înlănţuit de materie, dacă el este în fond incognoscibil sau nu?! Ca să-şi ilustreze teoria, prozatorul aduce în discuţie un număr de false identificări. Povestind întâmplarea cu Ivan, Darie îşi dă seama că Pricopie, medicul, seamănă cu acel *Dumnezeu necunoscut*, Laura, logodnica aceluiaşi Darie, este în acelaşi timp Laura lui Petrarca, simbolul iubirii. O confuzie semnificativă se petrece la urmă: rănit, Darie este purtat pe umeri de soldaţii din grupa lui, cum îl purtaseră , mai înainte, pe Ivan. Darie a devenit (în vis sau în realitate?) un nou Ivan, *agnostos theos*, în el trăieşte, poate captiv, spiritul. Faptul, apoi, că soldaţii se apropie de *Pod*, de *Fluviu* şi că aspiră să treacă *dincolo* întăreşte scenariul simbolic al nuvelei. Foarte vie, sub raport epic, este scena rătăcirii în porumbişte. O imagine nouă, desigur, a labirintului, însă, încă o dată, care ar fi semnificaţia ei? Ultimul fragment pare a da o dezlegare: imposibilitatea de a ieşi din labirintul porumbiştii reprezintă dificultatea eroului (Darie, identificat cu destinul lui Ivan) de a ieşi din moarte. Scenă memorabilă, monolog de un tragism mioritic:

„—Nu mă trezi, Laura, şopti el. Mai lasă-mă să-i văd. Să-i văd trecând podul...

—Nu e Laura, d-le Elev. Suntem noi, Iliescu şi Zamfîra din plutonul d-stră.

—Vasăzică, e adevărat? întrebă Darie fără să deschidă ochii. De data aceasta e *adevărat*?...

—E adevărat, d-le Elev, şopti Zamfira cu vocea sugrumată de emoţie. Ce să-i spunem d-rei Laura?

—Să-i spuneţi să nu-i fie frică. Că toate sunt aşa cum trebuie să fie - şi e frumos. Să-i spuneţi că e foarte frumos. E ca o lumină mare. E ca în strada Toamnei..."

Nuvela are, ca şi celelalte, o teză spirituală, rezumată în propoziţia: „să trezim spiritul care zace alienat în orice viaţă", însă nuvela vorbeşte cu precădere despre dificultatea de a descoperi acest captiv de preţ. În această dificultate constă drama omului, dar şi şansa lui de salvare. Arta (spectacolul) este o cale...

*

Tema spectacolului ca exerciţiu spiritual este reluată, cu un scenariu mai complicat în romanul *19 trandafiri*, scris în 1978-1979 şi publicat în 1980[9]. Reapar aici câteva personaje din naraţiunile anterioare (Ieronim Thanase, Albini) şi sunt reformulate, cu altă demonstraţie epică, ideile din *Noaptea de Sânziene*, *Uniforme de general*, *Incognito la Buchenwald*, *În curte la Dionis*... despre tehnica mântuirii şi iniţierea în libertatea absolută. Roman intelectual (în vechea clasificare a lui Thibaudet), roman fantastic (cum au spus unii comentatori), roman mitic în accepţia dată de autor? Cert este că Eliade tratează, într-o manieră mai complexă, ficţiunea celor două rânduri de semne, martori, agenţi, deja cunoscută din naraţiunile anterioare: unul urmează logica realului şi vine în contact cu raţiunea politicului, altul, - care domină, în fapt, romanul - scapă determinărilor curente şi împinge naraţiunea spre insolit, insolubil, miracol... În *Nouăsprezece trandafiri* este notată, în chip mai direct, şi teoria care justifică această relaţie. Ieronim Thanase, Laurian Serdaru, prozatorul Anghel D. Pandele, Niculina vorbesc despre metanoia, despre tehnica de evadare, adevărata libertate spirituală, ritualul tăcerii, tehnica anamnezei, rolul ritualic al teatrului în existenţele profane şi gândesc destinul lor în raport cu aceste noţiuni. Există şi o intrigă poliţienească (procedeu utilizat în chip curent de Eliade în povestirile mitice), greu de reconstituit, aici, din pricina structurii mozaicale a naraţiunii.

[9] Editura Ethos, Ioan Cusa, Paris

Tehnica romanului urmează, până la un punct, inițierile personajului central (scriitorul Anghel D. Pandele) care, cu multe decenii în urmă, a suferit un traumatism psihic și nu-și amintește ce s-a petrecut într-o noapte, la Sibiu, pe când se afla însoțit de o tânără actriță... Traumatism psihic sau act magic? Este interogația în jurul căreia se concentrează o istorie labirintică unde indivizii apar și dispar, trimit mesaje la date fixe, își schimbă înfățișarea și lasă în urma lor scrieri în care fac teoria spectacolului integral. Ea începe în modul prozei senzaționale: scriitorul Pandele, ajuns glorie națională, candidat la premiul Nobel, este vizitat într-o seară, pe când își dicta *Memoriile*, de un tânăr de 28 de ani care se dă drept fiul său... Tânărul, pe nume Laurian Serdaru, este însoțit de logodnica lui, Niculina, femeie - cum se va dovedi ulterior - cu daruri magice. Laurian și Niculina vor să se căsătorească și vin acum să ceară consimțământul ipoteticului părinte, descoperit după anumite semne „în timpul repetițiilor" (se va vedea mai încolo că expresia ascunde un cod) cu piesa *Steaua sus răsare*. Mai înainte, ei pregătiseră o altă piesă, *Orfeu în Infern*, însă „Centrul" (formula eufemistică pentru cenzură: acțiunea se petrece prin anii '60) o interzisese. O primă coincidență dintr-o serie lungă: cu treizeci de ani în urmă, Anghel D. Pandele scrisese o tragedie în două acte, *Orfeu și Euridice*, pe care voise s-o reprezinte, dar în ultimul moment directorul teatrului oprise spectacolul... Rolul principal (Euridice) îl deținuse actrița Serdaru, soția unui doctor local și viitoarea mamă a lui Laurian... Faptele încep „să se caute, să se cheme" și să se condiționeze. Dar nu deodată. Cititorul trebuie să mai treacă prin câteva probe. Laurian și Niculina dau în chiar seara sosirii lor în casa lui Pandele un spectacol (în fapt, mai multe) cu teme tradiționale, în care unesc, dansul, poezia, arta costumelor, pantomima și retorica dramatică. Niculina are o „rochie garderobă", se schimbă de la o scenă la alta și își schimbă și culoarea părului, uneori își schimbă și vârsta. Lectorul, deja avertizat asupra faptului că nimic nu-i întâmplător și fără semnificație în acest univers de hierofanii, bănuie că metamorfoza exprimă ceva. Nu se înșală. Prozatorul intervine prin naratorii săi și deschide din loc în loc pivnițele secrete ale textului. Dar nu pe toate. Strategia este să dezvălui semnele și, totodată, să introduci o nuanță care să sporească misterul.

Eliade are deja o tehnică epică formată în acest sens. El înregistrează, întâi, o serie de coincidențe inexplicabile în primă instanță, și ceea ce un personaj mai vechi (din *Șanțuri*) numea „o serie

de evidenţe mutual contradictorii"... Pandele scrisese, aşadar, o piesă cu trei decenii în urmă şi piesa nu fusese nici jucată, nici publicată. De unde ştiu Laurian şi Niculina de existenţa ei? Cum au ajuns la semnificaţiile ei interioare? Mister. Ei apar în casa lui Pandele tocmai când acesta evocă secretarului său, devotatul Eusebiu Damian, o discuţie veche cu Camil Petrescu despre interpretarea miturilor clasice. Logodnicii dau, apoi, spectacolul citat mai înainte, în care interpretează nu altceva decât vechi mistere, mituri, întâmplări sacre... Coincidenţă. Prozatorul şi secretarul său comentează, apoi, spectacolul şi impresiile lor nu coincid. Fiecare a văzut într-un fel şi a înţeles altceva. Fapte mutual contradictorii. A doua zi, când tinerii trebuie să se căsătorească, secretarul este trimis de Pandele la ofiţerul stării civile cu un buchet de 19 trandafiri, dar mirii sunt de negăsit. Îi caută pe la toate primăriile din oraş şi, într-un târziu, zăreşte o camionetă hodorogită în care îi pare a zări pe Niculina... O dispariţie inexplicabilă, care pune pe gânduri pe realistul Eusebiu Damian. Nu va fi ultima. Întors la casa maestrului său (Pandele), descoperă că acesta dispăruse în necunoscut, lăsându-i un mesaj criptic: „Evenimente decisive par a se pregăti în cel mai apropiat viitor. Decisive şi importante pentru noi amândoi. Nu ştiu cât voi lipsi. Te rog să fii, ca şi altădată, locţiitorul meu în acest birou". Alt mister. Sunt, apoi, obiecte banale care, la Eliade, apar încărcate de simboluri. De pildă, camioneta. Acest vehicul derizoriu are un rol mitic (în *Noaptea de Sânziene* „maşina" este un simbol esenţial), poate fi barca lui Charon sau calul răpciugos din basmele româneşti. El face legătura între două tărâmuri. În *19 trandafiri* , camioneta apare şi dispare condusă de un tânăr *mut*(alt rând de semnificaţii) şi tot ea duce într-o zi pe Eusebiu Damian, reprezentant al logicii profane, spre *Tabără*. Tabăra este un loc ascuns în munţi şi aici se refugiază Pandele, Laurian şi Niculina. E un fel de rezervaţie pentru a pregăti lecţia spectacolului , un loc de exerciţii spirituale, în stil grecesc, cu reprezentări teatrale, iniţieri magice, tehnici anamnezice şi discuţii despre manifestările Spiritului Universal.

Creierul acestui spectacol platonician este Ieronim Thanase, cunoscut din povestirea *Uniforme de general*. Acolo, el face, se ştie, teoria modificării lumii prin intervenţia imaginaţiei. Lumea, fiind un spectacol, poate fi schimbată dacă, bineînţeles, cunoşti codul (lecţia) acestui spectacol... Aici reia ideea şi-i dă o justificare mai amplă. Punctul lui de plecare este că, în zilele noastre, spectacolul este o posibilitate de a cunoaşte libertatea absolută. Cum? Transformând

arta dramatică în ceea ce ea a fost, la început, adică o artă magică. Ieronim a scris o introducere în teatru şi ea explică amănunţit tehnica mântuirii prin spectacol, soteriologia. Ea corectează pe Hegel în chipul următor: e adevărat că orice eveniment constituie o manifestare a Spiritului Universal, dar asta nu înseamnă că trebuie doar să-l înţelegem: „trebuie să mergem mai departe, să-i descifrăm semnificaţia lui simbolică; pentru că orice eveniment, orice întâmplare cotidiană comportă o semnificaţie simbolică, ilustrează un simbolism primordial, trans-istoric, universal..." Scopul artei este, în acest caz, să ne ducă spre sensul fundamental al faptelor, adică spre semnificaţia lor religioasă. Teoria este îmbrăţişată de toţi (Pandele, Laurian şi Niculina) şi, în forme diferite, ei aspiră la starea de anamneză prin gesturi, spectacolul dramatic, dialoguri, pantomimă etc., instrumente de iluminare a spiritului, mijloace de dobândire a libertăţii absolute, în fine, cale de mântuire a mulţimilor abrutizate de istorie...

Pozitivul Eusebiu asistă în Tabără la un spectacol demonstrativ şi în timpul reprezentării adoarme. Accidentul este, iarăşi, semnificativ. El vrea să spună că individul rămâne neiniţiat până la capăt... Cât a văzut şi a auzit din spectacol a fost, totuşi, suficient ca secretarul să cunoască o experienţă spirituală în sensul dat de Ieronim Thanase şi Pandele: a trecut printr-un proces de anamneză. Retrăieşte, mai exact spus, retragerea dezastruoasă a cohortelor romane şi aude cu urechile lui celebra propoziţie care atestă latinitatea şi prezenţa noastră în acest teritoriu: *torna, torna, fratre...* Cum de se întâmplă acest miracol? Eusebiu care ratează, repet, integritatea spectacolului, este pus în temă de Niculina, deja iniţiată. „Acum, ceea ce este şi mai important, este pluralitatea semnificaţiilor acestui eveniment. Pe de o parte, o tragedie - înfrângerea unei armate romane - devine unul din cele mai preţioase, şi mai exaltate, documente ale istoriografiei româneşti. Pe de altă parte, documentul ilustrează admirabil precaritatea şi caracterul fortuit al istoriografiei; dacă acel catâr nu-şi pierdea potcoava, nu se putea dovedi existenţa atât de timpurie, în secolul VI, a stră-românilor şi a limbii stră-române. Dar mai ales este revelatoare lumina pe care o aruncă asupra structurii evenimentului istoric în general: orice accident, oricât ar fi el de neînsemnat sau de ridicol, poate avea consecinţe considerabile pentru istoria unui popor sau, în anumite cazuri - bunăoară, nasul Cleopatrei - pentru un continent sau o civilizaţie."

Acestea fiind ideile din roman (un roman cu teză: teza despre

funcția mitică a spectacolului ca instrument de libertate spirituală!), să vedem desfășurarea epică din interior. Eliade procedează ca și în narațiunile anterioare printr-un lanț deocamdată rupt de revelații centrate pe mici întâmplări insolite. Pandele se apucă să scrie sub influența lui Ieronim, Laurian și Niculina piese de teatru, reluând astfel o vocație întreruptă cu 30 de ani în urmă. Și acest fapt are o semnificație în ordinea secretă a destinului său. Aceasta înseamnă că el revine la evenimentele de la Sibiu, la traumatismul psihic și la amnezia care-l împiedică să spună ce văzuse în acea noapte miraculoasă. Piesele pe care le scrie, acum, se cheamă *Războiul Troiei, Principatele Unite, La început a fost sfârșitul...* și cel puțin în ultima vorbește despre mitul cosmologic. Lecția spectacolului, predată de Ieronim Thanase, îl ajută pe Pandele să se vindece parțial de amnezie și să retrăiască acel „episod surprinzător de insolit" din 1938... Fusese în casa unui pădurar, la 6 kilometri de Sibiu, cu Euridice (actrița Serdaru), băuse apă dintr-o cană și văzuse, deodată, la fereastră o tânără blondă, cu părul despletit, care i-a zâmbit și i-a făcut semn, ducându-și degetul la buze, să nu spună nimic... Aici firul se întrerupe și naratorii (Niculina, Laurian) încearcă să dea o interpretare mitică evenimentului. Tânăra blondă și despletită este adevărata Euridice, ipostaza mitică a Euridicei din dormitor? Este moartea care-i face tânărului scriitor galant un semn? „Fără îndoială că este vorba și de moarte. Dar ce fel de moarte?" - răspunde și întreabă în același timp Niculina, devenită expertă în simbologie... Și tot ea dă o explicație care mai degrabă întreține nelămuritul, echivocul: „scenariul acesta este o ultimă încercare pe care o faci, evident, nu dumneata, ci altcineva, mult mai profund, captiv și inconștientul dumitale, o ultimă încercare de a *nu-ți revela adevărul.* Dacă ai uitat tot, dacă mai ales ai renunțat de atunci la teatru este pentru că, în momentul în care erai torturat de sete și ai început să bei din cană, fără ca totuși să simți că-ți potolești setea, în acel moment...

Explicația se întrerupe, strategic, fără a lămuri integral secretul întâmplării din 1938. Narațiunea mitică are o încheiere pe măsura scenariului de mai sus. Pandele, însoțit de secretarul Eusebiu Damian, vrea să reconstituie vechea călătorie spre casa pădurarului și, după câteva zile, Eusebiu este găsit aproape degerat într-un loc pustiu... Pandele dispăruse nu se știe unde și, din când în când, la zile ritualice, trimite semne.

Cu aceasta ne întoarcem la celălalt scenariu al romanului, cel realist. Albini, reprezentant al poliției politice, dă altă explicație

faptelor insolite. N-ar fi vorba de o soteriologie, ci de-o acțiune în care sunt implicați doi mari demnitari de Partid (*Numărul Doi și Numărul Trei),* în luptă acerbă pentru putere. Băiatul mut, vindecat de Ieronim Thanase prin exerciții spirituale, este fiul unuia dintre potentați și aparițiile și disparițiile membrilor din grupul de la Tabără ar fi legate de o conspirație de natură politică. Grupul este în consecință supravegheat de aproape și protagoniștii spectacolului sunt, până la proba contrarie, suspectați. Albini a citit pe gnostici (fapt puțin verosimil ținând seama de profesiunea individului) și, traducând mitul lor în termeni actuali, e de părere că Niculina, pe numele ei adevărat Elena Niculescu, este o Sophia (înțelepciunea) din scrierile lui Valentin, aceea care, pentru a-și cunoaște tatăl, introduce dezordinea și păcatul în lume. Niculina este, într-adevăr, orfană (aflăm acest lucru și din scrisorile lui Pandele) și, ca și Laurian, își caută tatăl dispărut în ultimul război... Ca să-l descopere, ea nu are scrupule morale, se dăruiește tuturor și provoacă mari drame în familiile bune... Stilul ei, pentru a scăpa de represalii, este să-și afle la timp un protector puternic... Apropierea de Pandele, prin intermediul naivului Laurian, urmărește același scop...Ea dispare, de altfel, o dată cu Laurian și Pandele, în faimoasa călătorie în pădurea de lângă Sibiu și Albini crede că a fugit din țară cu documente de stat importante... El citește teatrul lui Pandele cu ochi de detectiv și este sigur că piesele „spun tot", ascund, cu alte vorbe, un cod... Tehnica evadării în spirit, lecția spectacolului, anamneza și toate celelalte ar camufla abile acțiuni împotriva socialismului. Ieronim este urmărit îndeaproape, este urmărit și Eusebiu Damian până ce unul din adversari (*Numărul Trei)* cade și Albini iese atunci de pe scenă. Reabilitat, Ieronim explică lui Eusebiu Damian pentru ce omul contemporan, amenințat să-și piardă toate libertățile, trebuie să ajungă prin exerciții spirituale la libertatea absolută. Eusebiu, un fel de Toma Necredinciosul, ascultă fără a trage o încheiere. „Poate am visat", zice el într-un rând, căutând o explicație inteligibilă pentru o întâmplare inexplicabilă (călătoria într-o pădure care dispăruse, în fapt, cu 30 de ani în urmă, și dispariția fizică a lui Pandele, Laurian și Niculina). El se căsătorește în cele din urmă cu răbdătoarea Valeria și, în fiecare an, în aprilie, de ziua nunții, primește un buchet de nouăsprezece trandafiri... De unde vin? Misterul face parte din practica narațiunii eliadești...

Romanul de acum este mai lent și mai migălos demonstrativ decât altele. Miturile sunt aduse la suprafața textului și, cum s-a văzut, sunt îndelung explicate... Niculina, personajul original al cărții, este o

Circe care își caută tatăl și, neaflându-l pe cel adevărat, își alege unul prin adopțiune spirituală. Laurian este și el orfan și cei doi se înțeleg, se îndrăgostesc și, în cele din urmă, pornesc împreună în căutarea Tatălui absent. Amănunte care trimit la psihanaliză. Eliade nu încurajează însă interpretarea acestei *queste* din unghiul complexelor. El îi dă, s-a putut constata, o justificare mitică. Tipologia romanului poate fi racordată la această schemă. Pandele este Maestrul spiritual,Tatăl absent multă vreme și, în fine, Tatăl mitic regăsit. El nu are nimic din atributele părintelui psihanalitic; pactizează numaidecât cu orfanii, înțelege lecția spectacolului, schimbă sensul creației sale (optează pentru teatru), participă la viața comunitară, îmbogățește teoria spectacolului și, în final, dispare din existența comună pentru a se instala în alta, nedeterminată, alături de Laurian și Niculina, copiii săi în noua existență.

Venind vorba mereu de Euridice și Orfeu, cititorul este bănuitor și vrea să știe dacă nu cumva mitul cunoscut se amestecă în narațiune. Sunt suficiente elemente care să încurajeze această supoziție. Un scriitor compune, deci, în 1938, o piesă de teatru cu subiect mitic, rolul Euridicei este jucat de actrița Serdaru, spectacolul este oprit în zilele de Crăciun, autorul cunoaște îndeaproape pe Euridice-Serdaru, trece cu ea printr-o întâmplare insolită (călătoria în pădure), are un traumatism psihic urmat de o amnezie totală asupra evenimentului și, după 30 de ani, apare un fiu care își identifică părintele, nu altul decât autorul dramatic... Cine este, în această laborioasă ficțiune, Orfeu, cine este Euridice și prin ce se revelează mitul? Pandele se autoanalizează și speculațiile lui anulează într-o oarecare măsură aceste legături secrete. Iată argumentele: traumatismul său a apărut în urma iubirii cu Euridice („vreau să spun cu artista care juca rolul lui Euridice, cu mama lui Laurian"); numai că el a uitat tot, nu-și amintește nici măcar figura Euridicei, ceea ce în limbaj mitologic înseamnă moartea definitivă a Euridicei. Dacă este așa, atunci el n-a văzut în acea tânără actriță pe Euridice, ci pe altcineva... Dar pe cine? Cu aceasta revenim la misterul cultivat de narațiune. Explicația lui Pandele descurajează o direcție a analizei, dar nu oferă alta. Mai este un amănunt: Pandele ar fi spus în 1938 că între Orfeu și Isus este o profundă și semnificativă asemănare... A vrut mai târziu să scrie o nuvelă pe această temă, dar a abandonat proiectul... Așadar: Euridice, Orfeu, Isus, suprapuneri de mituri, mai multe sugestii (nu lipsește nici cea de natură religioasă), amnezii, interpretări care nu pot ajunge până la capăt, provocarea continuă a lectorului. Aceasta din urmă citește

peste tot *semne* şi caută *mituri*. Cu ce folos epic? Folosul este că întăreşte în el ideea unei legături ample şi secrete între actele existenţei. Nici un lucru nu este singur în univers, nici o întâmplare nu este fără legătură cu altă întâmplare, iniţială, sacră... Pandele este, în fond, un Orfeu care a uitat (a pierdut) pe adevărata Euridice, a zărit-o o clipă şi a devenit, apoi, amneziac. Apare cineva (fiul) şi-i trezeşte conştiinţa uitării. Porneşte în căutarea faptului insolit şi dispare... A găsit, el, oare, pe adevărata Euridice, esenţiala Euridice? Şi dacă aceasta se identifică până la urmă cu moartea?!... Chestiuni insolubile în analiză.

Mai sigur este, în această ordine a miturilor, că Niculina, „neîntrecuta vrăjitoare", este o Circe (Albini o numeşte, cu o vorbă aspră, . „curvă") instruită, o artistă totală, orientată în mitologie. Ea recită din *Odiseea* şi practică aproape toate artele, de la dans la teatru. Se umileşte (dacă este adevărată informaţia lui Albini) pentru a-şi afla tatăl dispărut, adică arhetipul, originea, identitatea. Seria interpretărilor este, practic, nelimitată... Pesonajele din *19 trandafiri* nu sunt numai purtători de mituri, ei sunt şi interpreţi ai miturilor şi fac teorii care acoperă uneori, din păcate, câmpul epic. Impresia este, de la un punct, că faptele de existenţă sunt chemate să ilustreze teoriile mitografului şi nu invers... Poate că secretul acestei ample naraţiuni savante este sugerat în proiectul scriitorului Anghel D.Pandele de a completa, prin teatru, mitologia antică prin achiziţiile spirituale ale omului occidental: „Greşeala pe care au făcut-o toţi dramaturgii contemporani, greşeala pe care am făcut-o şi eu (pentru că, trebuie să-ţi mărturisesc, am scris şi eu o piesă, în tinereţe) este că am încercat să reinterpretăm drama, adică mitologia antică în perspectiva istoriei moderne. Or, trebuie, dimpotrivă, să prelungim şi să completăm mitologia antică prin tot ce omul occidental a învăţat în ultima sută de ani. De aceea, piesele mele trebuiesc întâi tipărite, adică făcute accesibile meditaţiei fiecărui cititor în parte, şi numai după aceea reprezentate (şi nu neapărat pe scenele marilor teatre). Mai ales că aceste piese se presupun şi se implică una pe alta, aşa cum întreaga mitologie greacă este implicată în fiecare din marile tragedii clasice".

*

Ceea ce se petrece în *Pelerina* (1975) este, zice un personaj, „ca într-un roman de aventuri". Observația nu-i departe de adevăr. Epica aglomerează la suprafața textului tehnicile suspansului; elemente disparate, indivizi cu identități dubioase, piste false, anchetatori care vor să descopere firele a ceea ce ei bănuiesc a fi un „complot vast și foarte inteligent organizat". Sunt procedeele curente ale narațiunii polițiste și, în ultimele scrieri, Mircea Eliade recurge la ele într-o mai mare măsură decât o făcea înainte. Pantelimon, Ulieru, Ghibercea, Petrescu Doi, Pantazi, inspectori ai poliției secrete caută să afle misterul unui individ suspect, Zevedei, care poartă o pelerină veche cu două petece simetric cârpite pe umăr și întreabă, la 19 mai 1969, oamenii de pe stradă anul și data calendaristică reală, întrucât, justifică el, primește acasă ziarul *Scânteia* antedatat cu trei ani (1966). Un prim factor de suspiciune pentru poliție, care crede că numitul Zevedei, fost deținut politic timp de 15 ani, face parte dintr-un grup subversiv și își caută acum legătura superioară pierdută... Acțiunea narațiunii se desfășoară propriu-zis în acest plan. Infractorul, în sens figurat, rămâne doar obiect de cercetare, nu intervine decât superficial, prin aparițiile și disparițiile lui, în text. Inspectorii de poliție vor să elucideze misterul apariției unui ziar antedatat și n-au ca punct de reper decât pe omul cu pelerina. Se pronunță des și numele unei fabrici de cerneluri din Slatina, este invocată, apoi, o afacere mai veche de la Muzeul Costumelor și o tânără chimistă fugită în străinătate.

Ce legătură există între aceste fapte? Aparent nici una. Rostul anchetei este să dovedească însă că sunt canale secrete între întâmplările izolate. Narațiunea adună deocamdată probe. Convorbirile cu Zevedei sunt înregistrate pe bandă de magnetofon și o referire întâmplătoare la „problema timpului" și la Von Braun stârnește alt rând de bănuieli. O frază: „eu am făcut politică 15 ani și pușcărie tot 15 ani... de aceea *trebuie* să înțeleg problema timpului"... este întoarsă pe toate fețele. Credința anchetatorilor este că vorbele întâmplătoare ascund un cod, comunică un mesaj și că același rol îl au și numerele antedatate din *Scânteia*. Prin greșeli de tipar programate se transmite în țară și străinătate un experiment pe care îl face serviciul de informații al unei Supra-Puteri. Pantelimon, tânăr

specialist, descoperă un cod bazat pe fazele lunii şi mesajul, în fine decriptat, reproduce o propoziţie din *Biblie* („Fericiţi cei săraci cu duhul, căci a lor va fi împărăţia cerurilor") şi el vine din Uganda, acolo unde s-a refugiat chimista Sanda Irineu, fosta prietenă a lui Pantelimon. Mesajul este pacifist şi Pantazi, bătrânul colaborator al poliţiei, este decepţionat de miza acestei *căutări* în sensul sacru medieval: „Ai să înţelegi, poate, mai târziu, spuse. Au fost mulţi săraci cu duhul în toată lumea asta a noastră. Dar cel mai faimos tot *Parsifal* a rămas. Căci a fost singurul care a întrebat: unde se află potirul Sfântului Graal?... Halal de Graalul nostru! continuă cu o voce obosită, depărtată. Halal de Graalul care ne-a fost nouă ursit să-l căutăm. Să-l căutăm şi să-l găsim! adăugă ridicându-se."

Naraţiunea se încheie cu această reflecţie ironică şi cititorul, pregătit de literatura mitică a lui Eliade, caută să pună ordine în *semnele* care întârzie să se lege între ele. Ce-i cu Zevedei, suspectul? Ce spune, totuşi, propoziţia lui despre problema timpului şi care este înţelesul celor 15 ani de politică şi a celor 15 de închisoare? Biografia politică a omului cu pelerina este relatată de Pantazi şi din ea se înţelege că om integru, nepot al colonelului Bruno, Zevedei voise să lupte în munţi şi a primit 25 de ani de puşcărie. Liberat după 15 ani, el vrea să concilieze contrariile (acesta este sensul propoziţiei citate) şi este obsedat de *problema timpului* (eterna temă a prozei lui Eliade). Tot Pantazi dezvăluie dedesubturile întâmplării de la Muzeul de Costume naţionale (o afacere cu bijuterii)... Legând atâtea fire rupte, povestirea vrea să spună ceva despre suspiciunea care domină într-un regim poliţienesc. Totu-i suspect, totul are o cauzalitate politică, o vorbă oarecare trezeşte bănuiala de complicitate. Pantelimon care descoperă codul fazelor lunare devine şi el suspect şi, pentru a-l scăpa de urmărirea unor servicii secrete străine, poliţia îl internează într-un sanatoriu... Naraţiunea este notabilă prin sugestia acestei isterii generalizate: isteria suspiciunii. În rest, ea dă semne clare de manierism.

În *Dayan*, reapare, în acelaşi scenariu de roman poliţist, elementul miraculos. Lui Orobete Constantin, student eminent la Facultatea de Matematică, i se spune Dayan pentru că, în urma unui accident, şi-a pierdut un ochi şi poartă o bentiţă neagră. Orobete este pe cale să răstoarne teoria lui Gödel şi să dezlege „ecuaţia absolută", aceea care obsedase pe Einstein şi pe Heisenberg. Ecuaţia exprimă puterea de a recompune timpul în ambele direcţii şi de a provoca procesul general de anamneză. Omul, în posesia acestui cod universal, poate reface

după voia lui creaţia divină.

Iată cum explică tânărul matematician lucrurile: „Atunci, totul e posibil şi omul, spre nenorocirea lui, se poate substitui lui Dumnezeu. Mi se pare foarte probabil că din această cauză se păstrează secretul cu atâta strictețe. Foarte probabil, amândoi au spus: băgaţi de seamă, că vă jucaţi cu focul. Nu numai că puteţi incinera întreg globul în câteva secunde, dar vă puteţi trezi cu sute de mii sau chiar milioane de ani înapoi, la începutul vieţii pe pământ. Încercaţi să pregătiţi un grup ales, o elită, nu numai de matematicieni şi fizicieni, ci şi de poeţi, şi de mistici, care să ştie cum să declanşeze procesul de anamneză, adică să refacă civilizaţia (dacă mai merită să fie refăcută)."

Nu scapă neobservat, aici, un posibil model literar: *Sărmanul Dionis*. Dayan este metafizicul Dionis care cutează să se măsoare, prin mijlocirea unei formule, cu divinitatea şi este pedepsit. Dar ceea ce este la Eminescu sugestia unui vis romantic, este aici pus în termenii ştiinţei exacte. Apare, e adevărat, şi un personaj misterios, coborât din legendă, jidovul rătăcitor. Acesta îl duce pe Dayan într-o casă părăsită, loc de *trecere* spre grădina paradisiacă. Ahasverus dezvăluie în timpul acestei tainice treceri *calculele* vizionarilor azteci: sfârşitul „epocii infernale" care a durat 9 cicluri de 52 ani fiecare şi începutul epocii beatifice. Pragul acestei modificări cosmice ar fi anul 1987... Călătoria cuprinde şi alte elemente (izvoare cu valoare magică, cifre mistice, invocarea inefabilei *Madonna Intelligenza,* adică înţelepciunea identificată cu femeia eternă şi femeia pe care o iubeşti) şi, când se trezeşte din experienţa lui extatică, Orobete este luat în primire de Albini (vechea noastră cunoştinţă) şi de alţi agenţi ai represiunii. Suspiciunea începuse mai demult, când Dayan îşi schimbase bentiţa neagră de pe un ochi pe altul. Cineva, un coleg, observă inconsecvenţa, şi poliţia intră în alertă. Miracolul îl săvârşise Ahasverus. Albini nu crede, bineînţeles, nimic din toate acestea şi caută dedesubturile unei afaceri tenebroase. Eterna chestiune a celor două *limbaje*, două *viziuni,* două *scenarii*. Tânărul matematician întrevede cu ajutorul jidovului rătăcitor soluţia *ecuaţiei esenţiale* şi cineva alertează pe toţi matematicienii din lume. Cine? Tot Ahasverus, desigur, înţeles de Orobete ca un fel de *anima mundi*: „pentru că, în realitate, Ahasverus poate fi oricine dintre noi. Pot fi eu, poate fi unul din colegii mei, puteţi fi şi dumneavoastră, sau unchiul dumneavoastră, colonelul Petroiu, cel care s-a sinucis la Galaţi, dar cu atâta măiestrie încât n-a bănuit nimeni că a fost o sinucidere, iar nu un accident..." Ceea ce urmează se situează la

granița dintre povestirea polițistă și narațiunea de tip S.F. Dayan este înzestrat cu posibilități extrasenzoriale. Poate trăi, de aceea, experiența paradisiacă și poate avea acces la „cunoașterea gordianică " (un concept pe care Eliade îl folosește în eseurile din anii '30). Închis într-o casă de nebuni, Orobete vede prin ziduri și aude ce se vorbește la mare depărtare. S-a instalat într-o *durată personală* („fără controlul calendarului, nu pot face distincție între trecut și viitor") și, în starea de beatitudine, el încearcă să dezlege secretul ecuației ultime... Dar (și aici intervine accidentul romantic, deseori speculat în literatura din secolul al XIX-lea) lipsesc din manuscrisul său ultimele patru pagini... Cititorul înțelege că este vorba tocmai de paginile care ar fi trebuit să dezvăluie, până la capăt, posibilitatea de a utiliza faimoasa ecuație... Secretul ultim este astfel păstrat, întocmai ca în demonstrațiile lui Einstein și Heisenberg... Orobete (Dayan) a ajuns la *ecuația ultimă*, n-a cunoscut însă *soluția acestei ecuații*. El nu-i, așadar, decât un înainte-mergător, nu un *mesager*: „M-a înzestrat Dumnezeu cu geniu matematic, dar nu și cu adevărata imaginație cerească, cu geniu poetic [...] Dacă aș fi geniu poetic, poate aș fi găsit eu soluția [...]. Tragică este moartea mea, reluă, pentru că nu mi-am împlinit misiunea. Un mesager care nu izbutește să transmită mesajul! Poate am exagerat spunând că e tragică. Aș spune mai degrabă că este vorba de o moarte tragi-comică. O tragi-comedie a erorilor și confuziilor"...

Există în *Dayan* și două trimiteri pe care trebuie să le luăm în seamă și anume: experiența extatică a lui Orobete are loc cu trei zile înainte de noaptea de Sânziene (timp, cum se știe, cu valoare magică) și după 12 ani de când el încheiase, în hambarul comunal din Strândari, lectura *Jidovului rătăcitor*. Sugestia ar trimite, și în acest caz, din nou la *Sărmanul Dionis*. Diferența este că personajul lui Eliade se trezește din reveria lui în mâinile securității și, probabil, moare dibuind *drumul*. „Cunoști drumul?" - îl întrebă Ahasverus - îl cunosc, șopti Orobete. Și cunosc și locul. Nu e departe..." Povestirea este, literar vorbind, mai coerentă, mai bună decât cea dinainte.

La umbra unui crin (1982) începe, ca și *19 trandafiri*, cu o vizită stranie: avocatul de origine română Enache Mărgărit primește la Paris vizita fostului său coleg de școală, Ionel Postăvaru, după 48 de ani de la absolvirea studiilor. Obiectul vizitei este și mai ciudat: cu mulți ani în urmă (mai exact, în martie 1939), Postăvaru îl văzuse pe colegul său stând de vorbă cu un prieten în fața unei librării bucureștene și acel prieten spusese o propoziție enigmatică: „o să mă împac cu el la

umbra unui crin, în Paradis". El vrea să ştie, acum, cine era acel prieten şi ce-a vrut să spună fraza citată. „E foarte important pentru mine" - justifică el. Mărgărit nu-şi aminteşte însă (obişnuita amnezie) şi aşteptăm să se întâmple ceva pentru ca memoria să-i revină. Se întâmplă să apară tocmai atunci un prieten care vine de la o întâlnire şi dă veşti despre cele discutate acolo. Un doctor, Tăuşan, îşi amintise de o propoziţie spusă de profesorul lor de istorie: „la umbra unui crin"... O coincidenţă care pune pe gânduri. Debutul unei istorii insolite pe care Eliade o pregăteşte cu multă ştiinţă epică în sensul proiectului său mitic. Personajele scenariului de aici sunt, în afara celor deja citate: un oarecare Iliescu, inginer şi matematician, Emanoil Flondor (un arhitect prigonit politic), gazetarul Sandy Valaori şi, îndeosebi, un tânăr entomolog, Valentin Iconaru, care, refugiat în Occident, are darul de a vedea ceea ce alţii nu văd. El face parte din familia celor care nu îndeplinesc funcţii mitice într-o istorie brutal profană. Apar, în fine, şi doi inspectori de poliţie, Jean Boissier şi Gerald Lascaze, interesaţi de misterul pe care îl descoperise Valentin şi anume: observase cum anumite camioane, încărcate nu se ştie cu ce, dispar la un anumit punct de pe o şosea din provincie. Mai mult: Valentin pronunţă şi el celebra propoziţie: „când vom fi cu toţi în rai, la umbra unui crin".

Cine, cum, în ce împrejurări se întâmplă toate acestea? Explicaţia dată de spiritele pozitive (Iliescu) ar fi că e vorba de un secret militar. Ştirea(strecurată într-o gazetă locală) alertează poliţia. Valentin, „prostănacul", zice însă că dispariţia camioanelor ascunde altceva, mai profund şi, enigmatic, el nu comunică decât atât: „lumea întreagă trăieşte în exil, dar asta n-o ştiu decât câţiva". El *înţelege,* şi spune, numai o parte din ceea ce înţelege, apoi dispare şi trimite mesaje în sensul teoriei lui Eliade despre camuflarea miticului în obiectele şi întâmplările banale; „să privim şi cerul fără stele, şi vagoanele goale, cu luminile stinse [...]. Exilul se apropie de sfârşit, ar trebui să ne pregătim de pe acum. Cum să ne pregătim - l-a întrebat Iliescu - depinde de fiecare din noi [...]. Cel care n-a iubit niciodată florile să înveţe să le iubească. Numai aşa le va înţelege taina..." Scepticul inginer Iliescu este câştigat de teoria camuflajului şi, devenit mesagerul lui Valentin vizionarul, dezvăluie la sfârşit faptul că se pregăteşte o *nouă arcă a lui Noe,* adică o călătorie sacră, sub ameninţarea unei posibile catastrofe, către un spaţiu cu alte dimensiuni... În camioanele care dispar ar fi o seamă de oameni selecţionaţi din toate părţile... Teoria semnelor care ni se fac nouă,

profanilor, este pusă aici în termeni aproape didactici: „ni se fac semne, dar trecem pe lângă ele fără să le vedem [...]. Bunăoară, iată, întâlnirea noastră de azi: patru români, doi francezi şi două telefoane, şi toate acestea [...] în legătură cu aceeaşi expresie: „la umbra unui crin în paradis". Nu ni se pare curios?...

O nouă arcă a lui Noe? O arcă, de bună seamă, a spiritului, o pregătire de a ieşi din robia exilului, ca ieşirea evreilor din robia Babilonului, prin asumarea miturilor, o întoarcere, în fine, spre origini care, în gândirea lui Eliade înseamnă mai multe lucruri. Nu trece neobservat faptul că în ultimele povestiri domină personajele-simboluri. În acest labirint de semne care este lumea, indivizii îşi definesc destinul în raport cu aceste simboluri-mituri. „ Prostănacul" Valentin este omul care înţelege, Iliescu este scepticul care devine mesager al înţelegerii. Prostănacul este, în fine, individul onest care, prin obsesia şi curiozitatea lui, provoacă revelaţia semnelor. Schema cuprinde şi pe cei care, trăind doar în planul raţiunii practice, se îndoiesc de existenţa miticului. Rolul lor este important în naraţiunea eliadescă: prin unicitatea şi violenţa lor, ei devin agenţi ai istoriei şi, totodată, sunt factorii care trezesc miturile din somnul istoriei profane şi le silesc să se manifeste. Ce s-ar putea reproşa acestor naraţiuni este faptul că au devenit programatic demonstrative.

EUGEN SIMION

SUMAR

LES TROIS GRÂCES / 5

TINEREȚE FĂRĂ DE TINEREȚE / 41

ȘANȚURILE / 116

19 TRANDAFIRI / 135

DAYAN / 242

LA UMBRA UNUI CRIN / 289

POSTFAȚĂ de Eugen Simion / 310